Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯେ

ଉଦାନ-ଅଟ୍ଠକଥା

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା

ମହାକାରୁଣିକଂ ନାଥଂ, ଞେଯ୍ୟସାଗରପାରଗୁଂ;

ୱନ୍ଦେ ନିପୁଣଗମ୍ଭୀର-ୱିଚିତ୍ରନଯଦେସନଂ।

ୱିଜ୍ଜାଚରଣସମ୍ପନ୍ନା, ଯେନ ନୀଯନ୍ତି ଲୋକତୋ;

ୱନ୍ଦେ ତମୁତ୍ତମଂ ଧମ୍ମଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପୂଜିତଂ।

ସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ, ଠିତୋ ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ଯୋ;

ୱନ୍ଦେ ଅରିଯସଙ୍ଘଂ ତଂ, ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ଅନୁତ୍ତରଂ।

ୱନ୍ଦନାଜନିତଂ ପୁଞ୍ଞଂ, ଇତି ଯଂ ରତନତ୍ତଯେ;

ହତନ୍ତରାଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ, ହୁତ୍ୱାହଂ ତସ୍ସ ତେଜସା।

ତେନ ତେନ ନିଦାନେନ, ଦେସିତାନି ହିତେସିନା;

ଯାନି ସୁଦ୍ଧାପଦାନେନ, ଉଦାନାନି ମହେସିନା।

ତାନି ସବ୍ବାନି ଏକଜ୍ଝଂ, ଆରୋପେନ୍ତେହି ସଙ୍ଗହଂ;

ଉଦାନଂ ନାମ ସଙ୍ଗୀତଂ, ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହି ଯଂ।

ଜିନସ୍ସ ଧମ୍ମସଂୱେଗ-ପାମୋଜ୍ଜପରିଦୀପନଂ;

ସୋମନସ୍ସସମୁଟ୍ଠାନ-ଗାଥାହି ପଟିମଣ୍ଡିତଂ।

ତସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଞାଣେହି, ଓଗାହେତବ୍ବଭାୱତୋ;

କିଞ୍ଚାପି ଦୁକ୍କରା କାତୁଂ, ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା ମଯା।

ସହସଂୱଣ୍ଣନଂ ଯସ୍ମା, ଧରତେ ସତ୍ଥୁସାସନଂ;

ପୁବ୍ବାଚରିଯସୀହାନଂ, ତିଟ୍ଠତେୱ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ତସ୍ମା ତଂ ଅୱଲମ୍ବିତ୍ୱା, ଓଗାହେତ୍ୱାନ ପଞ୍ଚପି;

ନିକାଯେ ଉପନିସ୍ସାଯ, ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାନଯଂ।

ସୁଦ୍ଧିସୁଦ୍ଧଂ ଅସଂକିଣ୍ଣଂ, ନିପୁଣତ୍ଥଵିନିଚ୍ଛଯଂ;

ମହାଵିହାରଵାସୀନଂ, ସମଯଂ ଅଵିଲୋମଯଂ।

ପୁନପ୍ପୁନାଗତଂ ଅତ୍ଥଂ, ଵଜ୍ଜଯିତ୍ଵାନ ସାଧୁକଂ;

ଯଥାବଲଂ କରିସ୍ସାମି, ଉଦାନସ୍ସତ୍ଥଵଣ୍ଣନଂ।

ଇତି ଆକଙ୍ଖମାନସ୍ସ, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଚିରଟ୍ଠିତିଂ;

ଵିଭଜନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ସତ୍ଥଂ, ସାଧୁ ଗଣ୍ହନ୍ତୁ ସାଧଵୋତି।

ତତ୍ଥ ଉଦାନନ୍ତି କେନଟ୍ଠେନ ଉଦାନଂ? ଉଦାନନଟ୍ଠେନ। କିମିଦଂ ଉଦାନଂ ନାମ? ପୀତିଵେଗସମୁଟ୍ଠାପିତୋ ଉଦାହାରୋ। ଯଥା ହି ଯଂ ତେଲାଦି ମିନିତବ୍ବଵତ୍ଥୁ ମାନଂ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଵିସ୍ସନ୍ଦିତ୍ଵା ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ''ଅଵସେକୋ''ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଯଞ୍ଚ ଜଲଂ ତଳାକଂ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ଵା ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ''ଓଘୋ''ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଏଵମେଵ ଯଂ ପୀତିଵେଗସମୁଟ୍ଠାପିତଂ ଵିତକ୍କଵିପ୍ଫାରଂ ଅନ୍ତୋହଦଯଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ସୋ ଅଧିକୋ ହୁତ୍ଵା ଅନ୍ତୋ ଅସଣ୍ଠହିତ୍ଵା ବହି ଵଚୀଦ୍ଵାରେନ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ପଟିଗ୍ଗାହକନିରପେକ୍ଖୋ ଉଦାହାରଵିସେସୋ ''ଉଦାନ''ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଧମ୍ମସଂଵେଗଵସେନପି ଅଯମାକାରୋ ଲବ୍ଭତେଵ।

ତଯିଦଂ କତ୍ଥଚି ଗାଥାବନ୍ଧଵସେନ କତ୍ଥଚି ଵାକ୍ୟଵସେନ ପଵତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ''ସୋମନସ୍ସଞାଣମଯିକଗାଥାପଟିସଂଯୁତ୍ତା''ତି ଉଦାନଲକ୍ଖଣଂ ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ଯେଭୁଯ୍ୟଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ହି ଉଦାନଂ ଗାଥାବନ୍ଧଵସେନ ଭାସିତଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସସମୁଟ୍ଠାପିତଞ୍ଚ। ଇତରମ୍ପି ପନ ''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖଵେ, ତଦାଯତନଂ, ଯତ୍ଥ ନେଵ ପଥଵୀ ନ ଆପୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୭୧) ''ସୁଖକାମାନି ଭୂତାନି, ଯୋ ଦଣ୍ଡେନ ଵିହିଂସତୀ''ତି (ଧ। ପ। ୧୩୧), ''ସଚେ ଭାଯଥ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ, ସଚେ ଵୋ ଦୁକ୍ଖମପ୍ପିଯ''ନ୍ତି ଏଵମାଦୀସୁ (ଉଦା। ୪୪; ନେତ୍ତି। ୯୧) ଚ ଲବ୍ଭତି।

ଏଵଂ ତଯିଦଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧଭାସିତଂ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଭାସିତଂ, ସାଵକଭାସିତନ୍ତି ତିଵିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଭାସିତଂ – ''ସବ୍ବେସୁ ଭୂତେସୁ ନିଧାଯ ଦଣ୍ଡଂ, ଅଵିହେଠଯଂ ଅଞ୍ଞତରମ୍ପି ତେସ''ନ୍ତିଆଦିନା (ସୁ। ନି। ୩୫; ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗଵିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୨୧) ଖଗ୍ଗଵିସାଣସୁତ୍ତେ ଆଗତମେଵ। ସାଵକଭାସିତାନିପି –

''ସବ୍ବୋ ରାଗୋ ପହୀନୋ ମେ, ସବ୍ବୋ ଦୋସୋ ସମୂହତୋ;

ସବ୍ବୋ ମେ ଵିହତୋ ମୋହୋ, ସୀତିଭୂତୋସ୍ମି ନିବ୍ବୁତୋ''ତି। (ଥେରଗା। ୭୯) –

ଆଦିନା ଥେରଗାଥାସୁ –

''କାଯେନ ସଂଵୁତା ଆସିଂ, ଵାଚାଯ ଉଦ ଚେତସା;

ସମୂଲଂ ତଣ୍ହମବ୍ଭୁଯ୍ହ, ସୀତିଭୂତାସ୍ମି ନିବ୍ବୁତା''ତି। (ଥେରୀଗା। ୧୫) –

ଆଦିନା ଥେରୀଗାଥାସୁ ଚ ଆଗତାନି। ତାନି ପନ ତେସଂ ଥେରାନଂ ଥେରୀନଞ୍ଚ ନ କେଵଲଂ ଉଦାନାନି ଏଵ, ଅଥ ଖୋ ସୀହନାଦାପି ହୋନ୍ତି। ସକ୍କାଦୀହି ଦେଵେହି ଭାସିତାନି ''ଅହୋ ଦାନଂ ପରମଦାନଂ, କସ୍ସପେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତ''ନ୍ତିଆଦୀନି (ଉଦା। ୨୭), ଆରାମଦଣ୍ଡବ୍ରାହ୍ମଣାଦୀହି ମନୁସ୍ସେହି ଚ ଭାସିତାନି ''ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ''ତିଆଦୀନି (ଅ। ନି। ୨।୩୮) ତିସ୍ସୋ ସଙ୍ଗୀତିଯୋ ଆରୂଳ୍ହାନି ଉଦାନାନି ସନ୍ତି ଏଵ, ନ ତାନି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତାନି। ଯାନି ପନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ସାମଂ ଆହଚ୍ଚ ଭାସିତାନି ଜିନଵଚନଭୂତାନି, ଯାନି ସନ୍ଧାଯ ଭଗଵତା ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଂ ନଵଧା ଵିଭଜିତ୍ଵା ଉଦ୍ଦିସନ୍ତେନ ଉଦାନନ୍ତି ଵୁତ୍ତାନି, ତାନେଵ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହି ''ଉଦାନ''ନ୍ତି ସଙ୍ଗୀତନ୍ତି ତଦେଵେତ୍ଥ ସଂଵଣ୍ଣେତବ୍ବଭାଵେନ ଗହିତଂ।

ଯା ପନ ''ଅନେକଜାତିସଂସାର''ନ୍ତିଆଦିଗାଥାଯ ଦୀପିତା ଭଗୱତା ବୋଧିମୂଲେ ଉଦାନୱସେନ ପୱତ୍ତିତା ଅନେକସତସହସ୍ସାନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅୱିଜହିତୌଦାନଗାଥା ଚ, ଏତା ଅପରଭାଗେ ପନ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକସ୍ସ ଭଗୱତା ଦେସିତତ୍ତା ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହି ଉଦାନପାଠଇଯଂ ସଙ୍ଗହଂ ଅନାରୋପେତ୍ୱା ଧମ୍ମପଦେ ସଙ୍ଗୀତା। ଯଞ୍ଚ ''ଅଞ୍ଞାସି ୱତ, ଭୋ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ, ଅଞ୍ଞାସି ୱତ, ଭୋ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ''ତି (ମହାୱ। ୧୭; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଉଦାନୱଚନଂ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଯା ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ପୱେଦନସମତ୍ଥନିଗ୍ଘୋସୱିପ୍ଫାରଂ ଭଗୱତା ଭାସିତଂ, ତଦପି ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତଧମ୍ମେକଦେସସ୍ସ ଯଥାଦେସିତସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ସାୱକେସୁ ସବ୍ବପଠମଂ ଥେରେନ ଅଧିଗତତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ପରିସ୍ସମସ୍ସ ସଫଲଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣହେତୁକଂ ପଠମବୋଧିଯଂ ସବ୍ବେସଂ ଏୱ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣହେତୁକଂ ''ଆରାଧଯିଂସୁ ୱତ ମଂ ଭିକ୍ଖୂ ଏକଂ ସମଯ''ନ୍ତିଆଦିୱଚନଂ (ମ। ନି। ୧।୨୨୫) ୱିଯ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜନିତଂ ଉଦାହାରମତ୍ତଂ, ''ଯଦା ହୱେ ପାତୁଭୱନ୍ତି ଧମ୍ମା''ତିଆଦିୱଚନଂ (ମହାୱ। ୧-୩; ଉଦା। ୧-୩) ୱିଯ ପୱତ୍ତିଯା ନିୱତ୍ତିଯା ୱା ନ ପକାସନନ୍ତି, ନ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହି ଉଦାନପାଠଇଯଂ ସଙ୍ଗୀତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତଂ ପନେତଂ ଉଦାନଂ ୱିନଯପିଟକଂ, ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକଂ, ଅଭିଧମ୍ମପିଟକନ୍ତି ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକପରିଯାପନ୍ନଂ, ଦୀଘନିକାଯୋ, ମଜ୍ଝିମନିକାଯୋ, ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯୋ, ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯୋ, ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯୋତି ପଞ୍ଚସୁ ନିକାଯେସୁ ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯପରିଯାପନ୍ନଂ, ସୁତ୍ତଂ, ଗେଯ୍ୟଂ, ୱେଯ୍ୟାକରଣଂ, ଗାଥା, ଉଦାନଂ, ଇତିୱୁତ୍ତକଂ, ଜାତକଂ, ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମଂ, ୱେଦଲ୍ଲନ୍ତି ନୱସୁ ସାସନଙ୍ଗେସୁ ଉଦାନସଙ୍ଗହଂ।

''ଦ୍ୱାସୀତି ବୁଦ୍ଧତୋ ଗଣ୍ହିଂ, ଦ୍ୱେ ସହସ୍ସାନି ଭିକ୍ଖୁତୋ;

ଚତୁରାସୀତି ସହସ୍ସାନି, ଯେ ମେ ଧମ୍ମା ପୱତ୍ତିନୋ''ତି। (ଥେରଗା। ୧୦୨୭) –

ଏୱଂ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ ପଟିଞ୍ଞାତେସୁ ଚତୁରାସୀତିଯା ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସହସ୍ସେସୁ କତିପଯଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହଂ। ବୋଧିୱଗ୍ଗୋ, ମୁଚଲିନ୍ଦୱଗ୍ଗୋ, ନନ୍ଦୱଗ୍ଗୋ, ମେଘିଯୱଗ୍ଗୋ, ସୋଣୱଗ୍ଗୋ, ଜଚ୍ଚନ୍ଧୱଗ୍ଗୋ, ଚୂଳୱଗ୍ଗୋ, ପାଟଲିଗାମିଯୱଗ୍ଗୋତି ୱଗ୍ଗତୋ ଅଟ୍ଠୱଗ୍ଗଂ; ସୁତ୍ତତୋ ଅସୀତିସୁତ୍ତସଙ୍ଗହଂ, ଗାଥାତୋ ପଞ୍ଚନୱୁତିଉଦାନଗାଥାସଙ୍ଗହଂ। ଭାଣୱାରତୋ ଅଡ୍ଢନନୱମତ୍ତା ଭାଣୱାରା। ଅନୁସନ୍ଧିତୋ ବୋଧିସୁତ୍ତେ ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିୱସେନ ଏକାନୁସନ୍ଧି, ସୁପ୍ପୱାସାସୁତ୍ତେ ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିଯଥାନୁସନ୍ଧିୱସେନ ଦ୍ୱେ ଅନୁସନ୍ଧୀ, ସେସେସୁ ଯଥାନୁସନ୍ଧିୱସେନ ଏକେକୋୱ ଅନୁସନ୍ଧି, ଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧି ପନେତ୍ଥ ନତ୍ଥି। ଏୱଂ ସବ୍ବଥାପି ଏକାସୀତିଅନୁସନ୍ଧିସଙ୍ଗହଂ। ପଦତୋ ସତାଧିକାନି ଏକୱୀସ ପଦସହସ୍ସାନି, ଗାଥାପାଦତୋ ତେୱୀସତି ଚତୁସ୍ସତାଧିକାନି ଅଟ୍ଠ ସହସ୍ସାନି , ଅକ୍ଖରତୋ ସତ୍ତସହସ୍ସାଧିକାନି ସଟ୍ଠି ସହସ୍ସାନି ତୀଣି ଚ ସତାନି ଦ୍ୱାସୀତି ଚ ଅକ୍ଖରାନି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

''ଅସୀତି ଏୱ ସୁତ୍ତନ୍ତା, ୱଗ୍ଗା ଅଟ୍ଠ ସମାସତୋ;

ଗାଥା ଚ ପଞ୍ଚନୱୁତି, ଉଦାନସ୍ସ ପକାସିତା।

''ଅଡ୍ଢନନୱମତ୍ତା ଚ, ଭାଣୱାରା ପମାଣତୋ;

ଏକାଧିକା ତଥାସୀତି, ଉଦାନସ୍ସାନୁସନ୍ଧିଯୋ।

''ଏକୱୀସସହସ୍ସାନି, ସତଞ୍ଚେୱ ୱିଚକ୍ଖଣୋ;

ପଦାନେତାନୁଦାନସ୍ସ, ଗଣିତାନି ୱିନିଦ୍ଦିସେ''।

ଗାଥାପାଦତୋ ପନ –

''ଅଟ୍ଠସହସ୍ସମତ୍ତାନି, ଚତ୍ତାରେୱ ସତାନି ଚ;

ପାଦାନେତାନୁଦାନସ୍ସ, ତେୱୀସତି ଚ ନିଦ୍ଦିସେ।

‘‘ଅକ୍ଖରାନଂ ସହସ୍ସାନି, ସଟ୍ଠି ସତ୍ତ ସତାନି ଚ;

ତୀଣି ଦ୍ୱାସୀତି ଚ ତଥା, ଉଦାନସ୍ସ ପୱେଦିତା’’ତି।

ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠସୁ ୱଗ୍ଗେସୁ ବୋଧିୱଗ୍ଗୋ ଆଦି, ସୁତ୍ତେସୁ ପଠମଂ ବୋଧିସୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସାପି ଏୱଂ ମେ ସୁତନ୍ତିଆଦିକଂ ଆୟସ୍ମତା ଆନନ୍ଦେନ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ୱୁତ୍ତନିଦାନମାଦି। ସା ପନାୟଂ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତି ୱିନୟପିଟକେ (ଚୂଳୱ॰ ୪୩୭) ତନ୍ତିମାରୂଳ୍ହା ଏୱ। ଯୋ ପନେତ୍ଥ ନିଦାନକୋସଲ୍ଲତ୍ଥଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ କଥାମଗ୍ଗୋ ସୋପି ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିୟଂ ଦୀଘନିକାୟଟ୍ଠକଥାୟଂ (ଦୀ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୧।ନିଦାନକଥା) ୱୁତ୍ତୋ ଏୱାତି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧। ବୋଧିୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଠମବୋଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ''ଏୱଂ ମେ ସୁତ''ନ୍ତିଆଦିକଂ ନିଦାନଂ, ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ନିପାତପଦଂ। ମେତିଆଦୀନି ନାମପଦାନି। ଉରୁୱେଲାଯଂ ୱିହରତୀତି ଏତ୍ଥ ୱୀତି ଉପସଗ୍ଗପଦଂ, ହରତୀତି ଆଖ୍ୟାତପଦନ୍ତି ଇମିନାୱ ନଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ପଦୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଏୱଂସଦ୍ଦୋ ତାୱ ଉପମୂପଦେସସମ୍ପହଂସନଗରହଣୱଚନସମ୍ପଟିଗ୍ଗହାକାର- ନିଦସ୍ସନାୱଧାରଣପୁଚ୍ଛାଇଦମତ୍ଥପରିମାଣାଦି ଅନେକତ୍ଥପ୍ପଭେଦୋ। ତଥା ହେସ ''ଏୱଂ ଜାତେନ ମଚ୍ଚେନ, କତ୍ତବ୍ବଂ କୁସଲଂ ବହୁ''ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୫୩) ଉପମାଯଂ ଆଗତୋ। ''ଏୱଂ ତେ ଅଭିକ୍କମିତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ତେ ପଟିକ୍କମିତବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୧୨୨) ଉପଦେସେ। ''ଏୱମେତଂ ଭଗୱା, ଏୱମେତଂ ସୁଗତା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୬୬) ସମ୍ପହଂସନେ। ''ଏୱମେୱଂ ପନାଯଂ ୱସଲୀ ଯସ୍ମିଂ ୱା ତସ୍ମିଂ ୱା ତସ୍ସ ମୁଣ୍ଡକସ୍ସ ସମଣକସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ ଭାସତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୧୮୭) ଗରହଣେ। ''ଏୱଂ, ଭନ୍ତେତି ଖୋ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱତୋ ପଚ୍ଚସ୍ସୋସୁ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩; ମ। ନି। ୧।୧) ୱଚନସମ୍ପଟିଗ୍ଗହେ। ''ଏୱଂ ବ୍ୟା ଖୋ ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱତା ଧମ୍ମଂ ଦେସିତଂ ଆଜାନାମୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୯୮) ଆକାରେ। ''ଏହି ତ୍ୱଂ, ମାଣୱକ, ଯେନ ସମଣୋ ଆନନ୍ଦୋ ତେନୁପସଙ୍କମ, ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ମମ ୱଚନେନ ସମଣଂ ଆନନ୍ଦଂ ଅପ୍ପାବାଧଂ ଅପ୍ପାତଙ୍କଂ ଲହୁଟ୍ଠାନଂ ବଲଂ ଫାସୁୱିହାରଂ ପୁଚ୍ଛ 'ସୁଭୋ ମାଣୱୋ ତୋଦେୟ୍ୟପୁତ୍ତୋ ଭୱନ୍ତଂ ଆନନ୍ଦଂ ଅପ୍ପାବାଧଂ ଅପ୍ପାତଙ୍କଂ ଲହୁଟ୍ଠାନଂ ବଲଂ ଫାସୁୱିହାରଂ ପୁଚ୍ଛତୀ'ତି, ଏୱଞ୍ଚ ୱଦେହି 'ସାଧୁ କିର ଭୱଂ ଆନନ୍ଦୋ ଯେନ ସୁଭସ୍ସ ମାଣୱସ୍ସ ତୋଦେୟ୍ୟପୁତ୍ତସ୍ସ ନିୱେସନଂ, ତେନୁପସଙ୍କମତୁ ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାଯା'ତି''ଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୪୪୫) ନିଦସ୍ସନେ। '''ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ, କାଲାମା, ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା ୱା ଅକୁସଲା ୱା'ତି? 'ଅକୁସଲା, ଭନ୍ତେ'। 'ସାୱଜ୍ଜା ୱା ଅନୱଜ୍ଜା ୱା'ତି? 'ସାୱଜ୍ଜା, ଭନ୍ତେ'। 'ୱିଞ୍ଞୁଗରହିତା ୱା ୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥା ୱା'ତି? 'ୱିଞ୍ଞୁଗରହିତା, ଭନ୍ତେ'। 'ସମତ୍ତା ସମାଦିନ୍ନା ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ନୋ'ୱା? 'କଥଂ ୱୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀ'ତି? 'ସମତ୍ତା, ଭନ୍ତେ, ସମାଦିନ୍ନା ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ଏୱଂ ନୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀତି'''ଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୬୬) ଅୱଧାରଣେ। ''ଏୱମେତେ ସୁନ୍ହାତା ସୁୱିଲିତ୍ତା କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂ ଆମୁତ୍ତମାଲାଭରଣା''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୮୬) ପୁଚ୍ଛାଯଂ। ''ଏୱଂଗତାନି ପୁଥୁସିପ୍ପାଯତନାନି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୮୨), ଏୱଂୱିଧୋ ଏୱମାକାରୋ''ତିଆଦୀସୁ ଇଦଂସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥେ। ଗତସଦ୍ଦୋ ହି ପକାରପରିଯାଯୋ, ତଥା ୱିଧାକାରସଦ୍ଦା। ତଥା ହି ୱିଧଯୁତ୍ତଗତସଦ୍ଦେ ଲୋକିଯା ପକାରତ୍ଥେ ୱଦନ୍ତି। ''ଏୱଂ ଲହୁପରିୱତ୍ତଂ ଏୱମାଯୁପରିଯନ୍ତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୧।୪୮) ପରିମାଣେ।

ନନୁ ଚ ''ଏୱଂ ୱିତକ୍କିତଂ ନୋ ତୁମ୍ହେହି, ଏୱମାଯୁପରିଯନ୍ତୋ''ତି ଚେତ୍ଥ ଏୱଂସଦ୍ଦେନ ପୁଚ୍ଛନାକାରପରିମାଣାକାରାନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆକାରତ୍ଥୋ ଏୱ ଏୱଂସଦ୍ଦୋତି। ନ, ୱିସେସସବ୍ଭାୱତୋ। ଆକାରମତ୍ତୱାଚକୋ ହେତ୍ଥ ଏୱଂସଦ୍ଦୋ ଆକାରତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ''ଏୱଂ ବ୍ୟା ଖୋ''ତିଆଦୀସୁ ପନ ଆକାରୱିସେସୱଚନୋ। ଆକାରୱିସେସୱାଚିନୋ ଚେତେ ଏୱଂସଦ୍ଦା ପୁଚ୍ଛନାକାରପରିମାଣାକାରାନଂ ୱାଚକତ୍ତା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ''ଏୱଂ ଜାତେନ ମଚ୍ଚେନା''ତିଆଦୀନି ଉପମାଦୋଦାହରଣାନି ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି। ତତ୍ଥ ହି –

''ଯଥାପି ପୁପ୍ଫରାସିମ୍ହା, କଯିରା ମାଲାଗୁଣେ ବହୂ;

ଏୱଂ ଜାତେନ ମଚ୍ଚେନ, କତ୍ତବ୍ବଂ କୁସଲଂ ବହୁ''ନ୍ତି। –

ଏତ୍ଥ ପୁପ୍ଫରାସିଟ୍ଠାନୀଯତୋ ମନୁସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତି ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଯୋନିସୋମନସିକାରଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଆଦିତୋ ଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକିରିଯାହେତୁସମୁଦାଯତୋ ସୋଭାସୁଗନ୍ଧତାଦିଗୁଣୱିସେସଯୋଗତୋ ମାଲାଗୁଣସଦିସିଯୋ ବହୁକା ପୁଞ୍ଞକିରିଯା ମରିତବ୍ବସଭାୱତାଯ ମଚ୍ଚେନ କତ୍ତବ୍ବାତି ଅଭେଦତାଯ ପୁପ୍ଫରାସି ମାଲାଗୁଣା ଚ ଉପମା, ତେସଂ ଉପମାନାକାରୋ ଯଥାସଦ୍ଦେନ ଅନିଯମତୋ ୱୁତ୍ତୋ। ପୁନ ଏୱଂସଦ୍ଦେନ ନିଯମନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ସୋ ପନ ଉପମାକାରୋ ନିଯମିଯମାନୋ ଅତ୍ଥତୋ ଉପମା ଏୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପମାଯଂ ଆଗତୋ''ତି।

ତଥା ''ଏୱଂ ଇମିନା ଆକାରେନ ଅଭିକ୍କମିତବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦିନା ଉପଦିସିଯମାନାଯ ସମଣସାରୁପ୍ପାଯ ଆକପ୍ପସମ୍ପତ୍ତିଯା ଯୋ ତତ୍ଥ ଉପଦେସାକାରୋ, ସୋ ଅତ୍ଥତୋ ଉପଦେସୋଯେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ – ''ଏୱଂ ତେ ଅଭିକ୍କମିତବ୍ବଂ, ଏୱଂ ତେ ପଟିକ୍କମିତବ୍ବନ୍ତିଆଦୀସୁ ଉପଦେସେ''ତି।

‘‘ଏୱମେତଂ ଭଗୱା, ଏୱମେତଂ ସୁଗତା’’ତି ଏତ୍ଥ ଭଗୱତା ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅୱିପରୀତତୋ ଜାନନ୍ତେହି କତଂ ଯଂ ତତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣାନଂ ପକାରେହି ହଂସନଂ ଉଦଗ୍ଗତାକରଣଂ ସମ୍ପହଂସନଂ, ସୋ ତତ୍ଥ ପହଂସନାକାରୋତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

‘‘ଏୱମେୱଂ ପନାଯ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଗରହଣାକାରୋତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସୋ ଚ ଗରହଣାକାରୋ ‘‘ୱସଲୀ’’ତିଆଦିଖୁଂସନସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ ଇଧ ଏୱଂସଦ୍ଦେନ ପକାସିତୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ଉପମାକାରାଦଯୋପି ଉପମାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତାନଂ ପୁପ୍ଫରାସିଆଦିସଦ୍ଦାନଂ ସନ୍ନିଧାନତୋ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

‘‘ଏୱଂ ନୋ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ତେସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅହିତଦୁକ୍ଖାୱହଭାୱେନ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଜନନତ୍ଥଂ ଅନୁମତିଗ୍ଗହଣୱସେନ ‘‘ନୋ ୱା କଥଂ ୱୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛାଯ କତାଯ ‘‘ଏୱଂ ନୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତଦାକାରସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ଏୱଂସଦ୍ଦେନ ଆୱିକତଂ। ସୋ ପନ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ସଂୱତ୍ତନାକାରୋ ନିଯମିଯମାନୋ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଏୱଂ ନୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀତିଆଦୀସୁ ଅୱଧାରଣେ’’ତି।

‘‘ଏୱଞ୍ଚ ୱଦେହୀ’’ତି ଯଥାହଂ ୱଦାମି ଏୱଂ ସମଣଂ ଆନନ୍ଦଂ ୱଦେହୀତି ୱଦନାକାରୋ ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଏୱଂସଦ୍ଦେନ ନିଦସ୍ସୀଯତୀତି ‘‘ନିଦସ୍ସନତ୍ଥୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱମାକାରୱିସେସୱାଚୀନମ୍ପି ଏତେସଂ ଏୱଂସଦ୍ଦାନଂ ଉପମାଦିୱିସେସତ୍ଥୱୁତ୍ତିତାଯ ଉପମାଦିଅତ୍ଥତା ୱୁତ୍ତା। ‘‘ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ’’ତି ପନ ଧମ୍ମସ୍ସ ସାଧୁକଂ ସୱନମନସିକାରେ ନିଯୋଜିତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତଭାୱସ୍ସ ପଟିଜାନନୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତତ୍ଥ ଏୱଂସଦ୍ଦୋ ୱଚନସମ୍ପଟିଗ୍ଗହତ୍ଥୋ। ତେନ ଏୱଂ, ଭନ୍ତେତି ସାଧୁ, ଭନ୍ତେ, ସୁଟ୍ଠୁ, ଭନ୍ତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସ୍ୱାଯମିଧ ଆକାରନିଦସ୍ସନାୱଧାରଣେସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ଆକାରତ୍ଥେନ ଏୱଂସଦ୍ଦେନ ଏତମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି – ନାନାନଯନିପୁଣମନେକଜ୍ଝାସଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ଅତ୍ଥବ୍ଯଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନଂ ୱିୱିଧପାଟିହାରିଯଂ ଧମ୍ମତ୍ଥଦେସନାପଟିୱେଧଗମ୍ଭୀରଂ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ସକସକଭାସାନୁରୂପତୋ ସୋତପଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ କୋ ସମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାତୁଂ, ସବ୍ବଥାମେନ ପନ ସୋତୁକାମତଂ ଜନେତ୍ୱାପି ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ, ମଯାପି ଏକେନାକାରେନ ସୁତନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଏକତ୍ତନାନତ୍ତଅବ୍ଯାପାରଏୱଂଧମ୍ମତାସଙ୍ଖାତା ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟତିପୁକ୍ଖଲସୀହୱିକ୍କୀଳିତଦିସାଲୋଚନଅଙ୍କୁସସଙ୍ଖାତା ଚ ଅସ୍ସାଦାଦିୱିସଯାଦିଭେଦେନ ନାନାୱିଧା ନଯା ନାନାନଯା। ନଯା ୱା ପାଳିଗତିଯୋ, ତା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିଅନୁପଞ୍ଞତ୍ତାଦିୱସେନ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦିଲୋକିଯାଦିତଦୁଭଯୱୋମିସ୍ସକାଦିୱସେନ କୁସଲାଦିୱସେନ ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ, ସଙ୍ଗହାଦିୱସେନ, ସମଯୱିମୁତ୍ତାଦିୱସେନ, ଠପନାଦିୱସେନ , କୁସଲମୂଲାଦିୱସେନ, ତିକପଟ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଚ ନାନପ୍ପକାରାତି ନାନାନଯା, ତେହି ନିପୁଣଂ ସଣ୍ହଂ ସୁଖୁମନ୍ତି ନାନାନଯନିପୁଣଂ।

ଆସଯୋୱ ଅଜ୍ଝାସଯୋ, ସୋ ଚ ସସ୍ସତାଦିଭେଦେନ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖତାଦିଭେଦେନ ଚ ଅନେକୱିଧୋ। ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦିକୋ ଏୱ ୱା ଅନେକୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଅନେକଜ୍ଝାସଯୋ। ସୋ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁ ଏତସ୍ସାତି ଅନେକଜ୍ଝାସଯସମୁଟ୍ଠାନଂ।

ସୀଲାଦିଅତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିଯା ତବ୍ବିଭାୱନବ୍ଯଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିଯା ସଙ୍କାସନପକାସନୱିୱରଣୱିଭଜନୌତ୍ତାନୀକରଣପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ଛହି ଅତ୍ଥପଦେହି ଅକ୍ଖରପଦବ୍ଯଞ୍ଜନାକାରନିରୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଛହି ବ୍ଯଞ୍ଜନପଦେହି ଚ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଅତ୍ଥବ୍ଯଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନଂ।

ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନୀଭେଦେନ ତେସୁ ଚ ଏକେକସ୍ସ ୱିସଯାଦିଭେଦେନ ୱିୱିଧଂ ବହୁୱିଧଂ ୱା ପାଟିହାରିଯଂ ଏତସ୍ସାତି ୱିୱିଧପାଟିହାରିଯଂ। ତତ୍ଥ ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ ରାଗାଦିକିଲେସାପନଯନତୋ ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥେ ସତି ଭଗୱତୋ ନ ପଟିପକ୍ଖା ରାଗାଦଯୋ ସନ୍ତି ଯେ ହରିତବ୍ବା, ପୁଥୁଜ୍ଜନାନମ୍ପି ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ ଅଟ୍ଠଗୁଣସମନ୍ନାଗତେ ଚିତ୍ତେ ହତପଟିପକ୍ଖେ ଇଦ୍ଧିୱିଧଂ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତୱୋହାରେନ ଚ ନ ସକ୍କା ଇଧ ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ। ସଚେ ପନ ମହାକାରୁଣିକସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱେନେଯ୍ଯଗତା ଚ କିଲେସା ପଟିପକ୍ଖା, ତେସଂ ହରଣତୋ ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସତି ଯୁତ୍ତମେତଂ। ଅଥ ୱା ଭଗୱତୋ ଚେୱ ସାସନସ୍ସ ଚ ପଟିପକ୍ଖା ତିତ୍ଥିଯା, ତେସଂ ହରଣତୋ ପାଟିହାରିଯଂ। ତେ ହି ଦିଟ୍ଠିହରଣୱସେନ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପକାସନେ ଅସମତ୍ଥଭାୱେନ ଚ ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନୀହି ହରିତା ଅପନୀତା ହୋନ୍ତି। ପଟୀତି ୱା ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଛାତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ବୋଧେତି ‘‘ତସ୍ମିଂ ପଟିପୱିଟ୍ଠମ୍ହି, ଅଞ୍ଞୋ ଆଗଞ୍ଛି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳଅନି। ପାରାଯନୱଗ୍ଗ, ୱତ୍ଥୁଗାଥା ୪) ୱିଯ। ତସ୍ମା ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ କତକିଚ୍ଚେନ ପଚ୍ଛା ହରିତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ପଟିହାରିଯଂ। ଅତ୍ତନୋ ୱା ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମଗ୍ଗେହି ହରିତେସୁ ପଚ୍ଛା ହରଣଂ ପଟିହାରିଯଂ। ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିଯୋ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେନ କତକିଚ୍ଚେନ ସତ୍ତହିତତ୍ଥଂ ପୁନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବା, ହରିତେସୁ ଚ ଅତ୍ତନୋ

ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ପରସତ୍ତାନଂ ଉପକ୍କିଲେସହରଣାନି ହୋନ୍ତୀତି ପଟିହାରିଯାନି ଭଵନ୍ତି। ପଟିହାରିଯମେଵ ପାଟିହାରିଯଂ, ପଟିହାରିଯେ ଵା ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନୀସମୁଦାଯେ ଭଵଂ ଏକେକଂ ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ପଟିହାରିଯଂ ଵା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ମଗ୍ଗୋ ଚ ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ। ତତ୍ଥ ଜାତଂ ନିମିତ୍ତଭୂତତୋ ତତୋ ଵା ଆଗତନ୍ତି ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ଯସ୍ମା ପନ ତନ୍ତିଅତ୍ଥଦେସନା ତବ୍ବୋହାରାଭିସମଯସଙ୍ଖାତା ହେତୁହେତୁଫଲତଦୁଭଯପଞ୍ଞତ୍ତିପଟିଵେଧସଙ୍ଖାତା ଵା ଧମ୍ମତ୍ଥଦେସନାପଟିଵେଧା ଗମ୍ଭୀରା, ସସାଦୀହି ଵିଯ ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ଅନୁପଚିତକୁସଲସମ୍ଭାରେହି ଅଲଦ୍ଧନେଯ୍ୟପ୍ପତିଟ୍ଠା ଦୁପ୍ପରିଯୋଗାହା ଚ, ତସ୍ମା ତେହି ଚତୂହି ଗମ୍ଭୀରଭାଵେହି ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଭଗଵତୋ ଵଚନଂ ଧମ୍ମତ୍ଥଦେସନାପଟିଵେଧଗମ୍ଭୀରଂ।

ଏକୋ ଏଵ ଭଗଵତୋ ଧମ୍ମଦେସନାଘୋସୋ, ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ପଵତ୍ତମାନୋ ନାନାଭାସାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଭାସାଵସେନ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଗହଣୂପଗୋ ହୋତି। ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟୋ ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାଵୋତି ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ସକସକଭାସାନୁରୂପତୋ ସୋତପଥଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ନିଦସ୍ସନତ୍ଥେନ "ନାହଂ ସଯମ୍ଭୂ, ନ ମଯା ଇଦଂ ସଚ୍ଛିକତ"ନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ପରିମୋଚେନ୍ତୋ "ଏଵଂ ମେ ସୁତଂ, ମଯାପି ଏଵଂ ସୁତ"ନ୍ତି ଇଦାନି ଵତ୍ତବ୍ବଂ ସକଲଂ ସୁତ୍ତଂ ନିଦସ୍ସେତି।

ଅଵଧାରଣତ୍ଥେନ "ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ମମ ସାଵକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ବହୁସ୍ସୁତାନଂ ଯଦିଦଂ ଆନନ୍ଦୋ, ଗତିମନ୍ତାନଂ, ସତିମନ୍ତାନଂ, ଧିତିମନ୍ତାନଂ, ଉପଟ୍ଠାକାନଂ ଯଦିଦଂ ଆନନ୍ଦୋ"ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୧୯-୨୨୩) ଏଵଂ ଭଗଵତା, "ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ଅତ୍ଥକୁସଲୋ, ଧମ୍ମକୁସଲୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନକୁସଲୋ, ନିରୁତ୍ତିକୁସଲୋ, ପୁବ୍ବାପରକୁସଲୋ"ତି (ଅ। ନି। ୫।୧୬୯) ଏଵଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ଚ ପସତ୍ଥଭାଵାନୁରୂପଂ ଅତ୍ତନୋ ଧାରଣବଲଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସତ୍ତାନଂ ସୋତୁକାମତଂ ଜନେତି। "ଏଵଂ ମେ ସୁତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଅତ୍ଥତୋ ଵା ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ଵା ଅନୂନମନଧିକଂ, ଏଵମେଵ ନ ଅଞ୍ଞଥା ଦଟ୍ଠବ୍ବ"ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞଥାତି ଭଗଵତୋ ସମ୍ମୁଖା ସୁତାକାରତୋ ଅଞ୍ଞଥା ନ ପନ ଭଗଵତା ଦେସିତାକାରତୋ। ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାନୁଭାଵା ହି ଭଗଵତୋ ଦେସନା, ସା ନେଵ ସବ୍ବାକାରେନ ସକ୍କା ଵିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି ଵୁତ୍ତୋଵାଯମତ୍ଥୋ। ସୁତାକାରାଵିରୁଜ୍ଝନମେଵ ହି ଧାରଣବଲଂ।

ମେସଦ୍ଦୋ ତୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହିସ୍ସ "ଗାଥାଭିଗୀତଂ ମେ ଅଭୋଜନେଯ୍ୟ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୧୯୪; ସୁ। ନି। ୮୧) ମଯାତି ଅତ୍ଥୋ। "ସାଧୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଭଗଵା ସଂଖିତ୍ତେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୂ"ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୪।୮୮; ୫।୩୮୨; ଅ। ନି। ୪।୨୫୭) ମଯ୍ହନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। "ଧମ୍ମଦାଯାଦା ମେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଭଵଥା"ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୯) ମମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧ ପନ "ମଯା ସୁତଂ, ମମ ସୁତ"ନ୍ତି ଚ ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯେ ଯୁଜ୍ଜତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯୋ ପରୋ ନ ହୋତି, ସୋ ଅତ୍ତାତି ଏଵଂ ଵତ୍ତବ୍ବେ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତସଙ୍ଖାତେ ସସନ୍ତାନେ ଵତ୍ତନତୋ ତିଵିଧୋପି ମେସଦ୍ଦୋ କିଞ୍ଚାପି ଏକସ୍ମିଂଯେଵ ଅତ୍ଥେ ଦିସ୍ସତି, କରଣସମ୍ପଦାନାଦିଵିସେସସଙ୍ଖାତୋ ପନ ଵିଞ୍ଞାଯତେଵାଯଂ ଅତ୍ଥଭେଦୋତି "ମେ-ସଦ୍ଦୋ ତୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତୀ"ତି ଵୁତ୍ତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସୁତନ୍ତି ଅଯଂ ସୁତସଦ୍ଦୋ ସୌପସଗ୍ଗୋ ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ଚ ଗମନଵିସ୍ସୁତକିଲିନ୍ନୂପଚିତାନୁଯୋଗସୋତଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟ ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାର ଵିଞ୍ଞାତାଦିଅନେକତ୍ଥପ୍ପଭେଦୋ। କିଞ୍ଚାପି ହି ଉପସଗ୍ଗୋ କିରିଯଂ ଵିସେସେତି, ଜୋତକଭାଵତୋ ପନ ସତିପି ତସ୍ମିଂ ସୁତସଦ୍ଦୋ ଏଵ ତଂ ତମତ୍ଥଂ ଵଦତୀତି ଅନୁପସଗ୍ଗସ୍ସ ସୁତସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ସୌପସଗ୍ଗସ୍ସ ଗହଣଂ ନ ଵିରୁଜ୍ଝତି।

ତତ୍ଥ "ସେନାଯ ପସୁତୋ"ତିଆଦୀସୁ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। "ସୁତଧମ୍ମସ୍ସ ପସ୍ସତୋ"ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୧୧) ଵିସ୍ସୁତଧମ୍ମସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। "ଅଵସ୍ସୁତା ଅଵସ୍ସୁତସ୍ସା"ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୬୫୭) କିଲେସେନ କିଲିନ୍ନା କିଲିନ୍ନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। "ତୁମ୍ହେହି ପୁଞ୍ଞଂ ପସୁତଂ ଅନପ୍ପକ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଖୁ। ପା। ୭। ୧୨) ଉପଚିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। "ଯେ ଝାନପ୍ପସୁତା ଧୀରା"ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୮୧) ଝାନାନୁଯୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। "ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ମୁତ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୪୧) ସୋତଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। "ସୁତଧରୋ ସୁତସନ୍ନିଚଯୋ"ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୩୯) ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରଵିଞ୍ଞାତଧରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧ ପନସ୍ସ "ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଧାରିତ"ନ୍ତି ଵା "ଉପଧାରଣ"ନ୍ତି ଵା ଅତ୍ଥୋ। ମେ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ହି ମଯାତି ଅତ୍ଥେ ସତି "ଏଵଂ ମଯା ସୁତଂ ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଧାରିତ"ନ୍ତି ଯୁଜ୍ଜତି। ମମାତି ଅତ୍ଥେ ସତି "ଏଵଂ ମମ ସୁତଂ ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଧାରଣ"ନ୍ତି ଯୁଜ୍ଜତି।

ଏଵମେତେସୁ ତୀସୁ ପଦେସୁ ଯସ୍ମା ସୁତସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେ ପଯୁତ୍ତେନ ଏଵଂସଦ୍ଦେନ ସଵନକିରିଯାଜୋତକେନ ଭଵିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଏଵନ୍ତି ସୋତଵିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦିସୋତଦ୍ୱାରିକଵିଞ୍ଞାଣାନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପନ୍ନମନୋଦ୍ୱାରିକଵିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚନିଦସ୍ସନଂ। ମେତି

ୱୁତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲନିଦସ୍ସନଂ। ସବ୍ବାନି ହି ୱାକ୍ୟାନି ଏୱକାରତ୍ଥସହିତାନିଯେୱ ଅୱଧାରଣଫଲତ୍ତା ତେସଂ। ସୁତନ୍ତି ଅସ୍ସୱନଭାୱପଟିକ୍ଖେପତୋ ଅନୂନାନଧିକାୱିପରୀତଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନଂ। ଯଥା ହି ସୁତଂ ସୁତମେୱାତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି ତଥା ତଂ ସମ୍ମା ସୁତଂ ଅନୂନଗ୍ଗହଣଂ ଅନଧିକଗ୍ଗହଣଂ ଅୱିପରୀତଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ହୋତୀତି। ଅଥ ୱା ସଦ୍ଦନ୍ତରତ୍ଥାପୋହନୱସେନ ସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତୀତି ଏତସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଯସ୍ମା ସୁତନ୍ତି ଏତସ୍ସ ଅସୁତଂ ନ ହୋତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ସୁତନ୍ତି ଅସ୍ସୱନଭାୱପଟିକ୍ଖେପତୋ ଅନୂନାନଧିକାୱିପରୀତଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ, ନ ମଯା ଇଦଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ନ ସଯମ୍ଭୂଞାଣେନ ସଚ୍ଛିକତଂ, ନ ଅଞ୍ଞଥା ୱା ଉପଲଦ୍ଧଂ। ଅପି ଚ ସୁତଂୱ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ସମ୍ମଦେୱାତି। ଅୱଧାରଣତ୍ଥେ ୱା ଏୱଂସଦ୍ଦେ ଅଯମତ୍ଥଯୋଜନା, ତଦପେକ୍ଖସ୍ସ ସୁତସଦ୍ଦସ୍ସ ନିଯମତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତୀତି ତଦପେକ୍ଖସ୍ସ ସୁତସଦ୍ଦସ୍ସ ଅସ୍ସୱନଭାୱପଟିକ୍ଖେପୋ ଅନୂନାନଧିକାୱିପରୀତଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ଇତି ସୱନହେତୁସୱନୱିସେସୱସେନପି ସୁତସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଯୋଜନା କତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତଥା ଏୱନ୍ତି ତସ୍ସା ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ପୱତ୍ତାଯ ୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯା ନାନତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗହଣତୋ ନାନପ୍ପକାରେନ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତିଭାୱପ୍ପକାସନଂ ଆକାରତ୍ଥୋ ଏୱଂସଦ୍ଦୋତି କତ୍ୱା। ମେତି ଅତ୍ତପ୍ପକାସନଂ। ସୁତନ୍ତି ଧମ୍ମପ୍ପକାସନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯା ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମାରମ୍ମଣତ୍ତା। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ – ନାନପ୍ପକାରେନ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତାଯ ୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯା କରଣଭୂତାଯ ମଯା ନ ଅଞ୍ଞଂ କତଂ, ଇଦଂ ପନ କତଂ, ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ସୁତୋତି।

ତଥା ଏୱନ୍ତି ନିଦସ୍ସିତବ୍ବପ୍ପକାସନଂ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ଏୱଂସଦ୍ଦୋତି କତ୍ୱା ନିଦସ୍ସେତବ୍ବସ୍ସ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଭାୱତୋ। ତସ୍ମା ଏୱଂସଦ୍ଦେନ ସକଲମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମେତି ପୁଗ୍ଗଲପ୍ପକାସନଂ। ସୁତନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲକିଚ୍ଚପ୍ପକାସନଂ। ସୁତସଦ୍ଦେନ ହି ଲବ୍ଭମାନା ସୱନକିରିଯା ସୱନୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପବନ୍ଧପ୍ପଟିବଦ୍ଧା, ତତ୍ଥ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୱୋହାରୋ, ନ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୱୋହାରରହିତେ ଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧେ ସୱନକିରିଯା ଲବ୍ଭତି। ତସ୍ସାଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯଂ ସୁତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିସିସ୍ସାମି, ତଂ ମଯା ଏୱଂ ସୁତନ୍ତି।

ତଥା ଏୱନ୍ତି ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ନାନାରମ୍ମଣପ୍ପୱତ୍ତିଯା ନାନତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗହଣଂ ହୋତି, ତସ୍ସ ନାନାକାରନିଦ୍ଦେସୋ ଆକାରତ୍ଥୋ ଏୱ ଏୱଂସଦ୍ଦୋତି କତ୍ୱା। ଏୱନ୍ତି ହି ଅଯମାକାରପଞ୍ଞତ୍ତି ଧମ୍ମାନଂ ତଂ ତଂ ପୱତ୍ତିଆକାରଂ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞପେତବ୍ବସଭାୱତ୍ତା। ମେତି କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ। ସୁତନ୍ତି ୱିସଯନିଦ୍ଦେସୋ, ସୋତବ୍ବୋ ହି ଧମ୍ମୋ ସୱନକିରିଯାକତ୍ତୁପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସୱନକିରିଯାୱସେନ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ଏତ୍ତାୱତା ନାନପ୍ପକାରେନ ପୱତ୍ତେନ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେନ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ କତ୍ତୁ ୱିସଯେ ଗହଣସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି।

ଅଥ ୱା ଏୱନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ, ସୁତାନଞ୍ହି ଧମ୍ମାନଂ ଗହିତାକାରସ୍ସ ନିଦସ୍ସନସ୍ସ ଅୱଧାରଣସ୍ସ ୱା ପକାସନସଭାୱୋ ଏୱଂସଦ୍ଦେନ ତଦାକାରାଦିଧାରଣସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲୱୋହାରୁପାଦାନଧମ୍ମବ୍ୟାପାରଭାୱତୋ ପୁଗ୍ଗଲକିଚ୍ଚଂନାମ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ହୋତୀତି। ସୁତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ, ପୁଗ୍ଗଲୱାଦିନୋପି ହି ସୱନକିରିଯା ୱିଞ୍ଞାଣନିରପେକ୍ଖା ନ ହୋତୀତି। ମେତି ଉଭଯକିଚ୍ଚଯୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲନିଦ୍ଦେସୋ। ମେତି ହି ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତି ଏକନ୍ତେନେୱ ସତ୍ତୱିସେସୱିସଯା ୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚଞ୍ଚ ତତ୍ଥେୱ ସମୋଦହିତବ୍ବନ୍ତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ – ମଯା ସୱନକିଚ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମଙ୍ଗିନା ପୁଗ୍ଗଲେନ ୱିଞ୍ଞାଣୱସେନ ଲଦ୍ଧସୱନକିଚ୍ଚୱୋହାରେନ ସୁତନ୍ତି।

ତଥା ଏୱନ୍ତି ଚ ମେତି ଚ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି। ସବ୍ବସ୍ସ ହି ସଦ୍ଦାଧିଗମନୀଯସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିମୁଖେନେୱ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତ୍ତା ସବ୍ବପଞ୍ଞତ୍ତୀନଞ୍ଚ ୱିଜ୍ଜମାନାଦୀସୁ ଛସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତୀସୁ ଅୱରୋଧୋ, ତସ୍ମା ଯୋ ମାଯାମରୀଚିଆଦଯୋ ୱିଯ ଅଭୂତତ୍ଥୋ ଅନୁସ୍ସୱାଦୀହି ଗହେତବ୍ବୋ ୱିଯ ଅନୁତ୍ତମତ୍ଥୋପି ନ ହୋତି। ସୋ ରୂପସଦ୍ଦାଦିକୋ ରୁପ୍ପନାନୁଭୱନାଦିକୋ ଚ ପରମତ୍ଥସଭାୱୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥୱସେନ ୱିଜ୍ଜତି। ଯୋ ପନ ଏୱନ୍ତି ଚ ମେତି ଚ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଆକାରତ୍ଥୋ, ସୋ ଅପରମତ୍ଥସଭାୱୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥୱସେନ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ତସ୍ମା କିଞ୍ହେତ୍ଥ ତଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥି, ଯଂ ଏୱନ୍ତି ୱା ମେତି ୱା ନିଦ୍ଦେସଂ ଲଭେଥ? ସୁତନ୍ତି ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ଯଞ୍ହି ତଂ ଏତ୍ଥ ସୋତେନ ଉପଲଦ୍ଧଂ, ତଂ ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜମାନନ୍ତି।

ତଥା ଏୱନ୍ତି ସୋତପଥମାଗତେ ଧମ୍ମେ ଉପାଦାଯ ତେସଂ ଉପଧାରିତାକାରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚାମସନୱସେନ। ମେତି ସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନେ ଖନ୍ଧେ କରଣାଦିୱିସେସୱିସିଟ୍ଠେ ଉପାଦାଯ ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି। ସୁତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠାଦୀନି ଉପନିଧାଯ ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ଉପନିଧାପଞ୍ଞତ୍ତି। ଦିଟ୍ଠାଦିସଭାୱରହିତେ ସଦ୍ଦାଯତନେ ପୱତ୍ତମାନୋପି ସୁତୱୋହାରୋ ଦୁତିଯଂ ତତିଯନ୍ତିଆଦିକୋ ୱିଯ ପଠମାଦୀନି, ଦିଟ୍ଠମୁତୱିଞ୍ଞାତେ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସୁତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ଦିଟ୍ଠାଦୀନି ଉପନିଧାଯ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ହୋତି। ଅସୁତଂ ନ ହୋତୀତି ହି ସୁତନ୍ତି ପକାସିତୋଯମତ୍ଥୋତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଏୱନ୍ତିୱଚନେନ ଅସମ୍ମୋହଂ ଦୀପେତି। ପଟିୱିଦ୍ଧା ହି ଅତ୍ତନା ସୁତସ୍ସ ପକାରୱିସେସା ଏୱନ୍ତି ଇଧ ଆଯସ୍ମତା ଆନନ୍ଦେନ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠା, ତେନସ୍ସ

ଅସମ୍ମୋହୋ ଦୀପିତୋ ହୋତି। ନ ହି ସମ୍ମୂଳ୍ହୋ ନାନପ୍ପକାରପଟିୱେଧସମତ୍ଥୋ ହୋତି, ପଚ୍ଚୟାକାରୱସେନ ନାନପ୍ପକାରା ଦୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧା ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତାତି ଦୀପିତନ୍ତି। ସୁତନ୍ତିୱଚନେନ ସୁତସ୍ସ ଅସମ୍ମୋସଂ ଦୀପେତି, ସୁତାକାରସ୍ସ ୟାଥାୱତୋ ଦସ୍ସିୟମାନତ୍ତା। ୟସ୍ସ ହି ସୁତଂ ସମ୍ମୁଟ୍ଠଂ ହୋତି, ନ ସୋ କାଲନ୍ତରେ ମୟା ସୁତନ୍ତି ପଟିଜାନାତି। ଇଚ୍ଚସ୍ସ ଅସମ୍ମୋହେନ ପଞ୍ଞାସିଦ୍ଧି, ସମ୍ମୋହାଭାୱେନ ପଞ୍ଞାୟ ଏୱ ୱା ସୱନକାଲସମ୍ଭୂତାୟ ତଦୁତ୍ତରିକାଲପଞ୍ଞାସିଦ୍ଧି, ତଥା ଅସମ୍ମୋସେନ ସତିସିଦ୍ଧି। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମାୟ ସତିୟା ବ୍ୟଞ୍ଜନାୱଧାରଣସମତ୍ଥତା। ବ୍ୟଞ୍ଜନାନଞ୍ହି ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବୋ ଆକାରୋ ନାତିଗମ୍ଭୀରୋ, ୟଥାସୁତଂ ଧାରଣମେୱ ତତ୍ଥ କରଣୀୟନ୍ତି ସତିୟା ବ୍ୟାପାରୋ ଅଧିକୋ, ପଞ୍ଞା ତତ୍ଥ ଗୁଣୀଭୂତା ହୋତି ପଞ୍ଞାୟ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମାତି କତ୍ୱା। ସତିପୁବ୍ବଙ୍ଗମାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଅତ୍ଥପଟିୱେଧସମତ୍ଥତା। ଅତ୍ଥସ୍ସ ହି ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବୋ ଆକାରୋ ଗମ୍ଭୀରୋତି ପଞ୍ଞାୟ ବ୍ୟାପାରୋ ଅଧିକୋ, ସତି ତତ୍ଥ ଗୁଣୀଭୂତାୟେୱାତି ସତିୟା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମାୟାତି କତ୍ୱା। ତଦୁଭୟସମତ୍ଥତାୟୋଗେନ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଧମ୍ମକୋସସ୍ସ ଅନୁପାଲନସମତ୍ଥତାୟ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକତ୍ତସିଦ୍ଧି।

ଅପରୋ ନୟୋ – ଏୱନ୍ତିୱଚନେନ ୟୋନିସୋମନସିକାରଂ ଦୀପେତି, ତେନ ଚ ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ଆକାରନିଦସ୍ସନାୱଧାରଣତ୍ଥାନଂ ଉପରି ୱକ୍ଖମାନାନଂ ନାନପ୍ପକାରପ୍ପଟିୱେଧଜୋତକାନଂ ଅୱିପରୀତସିଦ୍ଧି ଧମ୍ମୱିସୟତ୍ତା। ନ ହି ଅୟୋନିସୋ ମନସିକରୋତୋ ନାନପ୍ପକାରପ୍ପଟିୱେଧୋ ସମ୍ଭୱତି। ସୁତନ୍ତିୱଚନେନ ଅୱିକ୍ଖେପଂ ଦୀପେତି, ‘‘ପଠମବୋଧିସୁତ୍ତଂ କତ୍ଥ ଭାସିତ’’ନ୍ତିଆଦିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ପକରଣପତ୍ତସ୍ସ ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସୱନଂ ସମାଧାନମନ୍ତରେନ ନ ସମ୍ଭୱତି ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ସୱନାଭାୱତୋ। ତଥା ହି ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିୟା ୱୁଚ୍ଚମାନୋପି ‘‘ନ ମୟା ସୁତଂ, ପୁନ ଭଣଥା’’ତି ଭଣତି। ୟୋନିସୋମନସିକାରେନ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧିଂ ପୁବ୍ବେ ଚ କତପୁଞ୍ଞତଂ ସାଧେତି ସମ୍ମା ଅପ୍ପଣିହିତତ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ଅକତପୁଞ୍ଞସ୍ସ ୱା ତଦଭାୱତୋ। ଅୱିକ୍ଖେପେନ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟଞ୍ଚ ସାଧେତି ଅସ୍ସୁତୱତୋ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟୱିରହିତସ୍ସ ଚ ତଦଭାୱତୋ। ନ ହି ୱିକ୍ଖିତ୍ତୋ ସୋତୁଂ ସକ୍କୋତି, ନ ଚ ସପ୍ପୁରିସେ ଅନୁପନିସ୍ସୟମାନସ୍ସ ସୱନଂ ଅତ୍ଥୀତି।

ଅପରୋ ନୟୋ – ‘‘ୟସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ନାନପ୍ପକାରପ୍ପୱତ୍ତିୟା ନାନତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗହଣଂ ହୋତି, ତସ୍ସ ନାନାକାରନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୟସ୍ମା ଚ ସୋ ଭଗୱତୋ ୱଚନସ୍ସ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନପ୍ପଭେଦପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ସକଲସାସନସମ୍ପତ୍ତିଓଗାହନେନ ନିରୱସେସଂ ପରହିତପାରିପୂରୀକରଣଭୂତୋ ଏୱଂ ଭଦ୍ଦକୋ ଆକାରୋ ନ ସମ୍ମା ଅପ୍ପଣିହିତତ୍ତସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ଅକତପୁଞ୍ଞସ୍ସ ୱା ହୋତି। ତସ୍ମା ଏୱନ୍ତି ଇମିନା ଭଦ୍ଦକେନ ଆକାରେନ ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱୟସମ୍ପତ୍ତିମତ୍ତନୋ ଦୀପେତି, ସୁତନ୍ତି ସୱନୟୋଗେନ ପୁରିମଚକ୍କଦ୍ୱୟସମ୍ପତ୍ତିଂ। ନ ହି ଅପ୍ପତିରୂପେ ଦେସେ ୱସତୋ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟୱିରହିତସ୍ସ ଚ ସୱନଂ ଅତ୍ଥି। ଇଚ୍ଚସ୍ସ ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧିୟା ଆସୟସୁଦ୍ଧି ସିଦ୍ଧା ହୋତି। ସମ୍ମା ପଣିହିତଚିତ୍ତୋ ପୁବ୍ବେ ଚ କତପୁଞ୍ଞୋ ୱିସୁଦ୍ଧାସୟୋ ହୋତି ତଦସୁଦ୍ଧିହେତୂନଂ କିଲେସାନଂ ଦୂରୀଭାୱତୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସମ୍ମା ପଣିହିତଂ ଚିତ୍ତଂ, ସେୟ୍ୟସୋ ନଂ ତତୋ କରେ’’ତି (ଧ। ପ। ୪୩) ‘‘କତପୁଞ୍ଞୋସି ତ୍ୱଂ, ଆନନ୍ଦ, ପଧାନମନୁୟୁଞ୍ଜ, ଖିପ୍ପଂ ହୋହିସି ଅନାସୱୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୦୭) ଚ। ପୁରିମଚକ୍କଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧିୟା ପୟୋଗସୁଦ୍ଧି। ପତିରୂପଦେସୱାସେନ ହି ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟେନ ଚ ସାଧୂନଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଆପଜ୍ଜନେନ ପରିସୁଦ୍ଧପ୍ପୟୋଗୋ ହୋତି। ତାୟ ଚ ଆସୟସୁଦ୍ଧିୟା ଅଧିଗମବ୍ୟତ୍ତିସିଦ୍ଧି, ପୁବ୍ବେୟେୱ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସାନଂ ୱିସୋଧିତତ୍ତା ପୟୋଗସୁଦ୍ଧିୟା ଆଗମବ୍ୟତ୍ତିସିଦ୍ଧି। ସୁପରିସୁଦ୍ଧକାୟୱଚୀପୟୋଗୋ ହି ୱିପ୍ପଟିସାରାଭାୱତୋ ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ପରିୟତ୍ତିୟଂ ୱିସାରଦୋ ହୋତି। ଇତି ପୟୋଗାସୟସୁଦ୍ଧସ୍ସ ଆଗମାଧିଗମସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱଚନଂ ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନଂ ୱିୟ ସୂରିୟସ୍ସ ଉଦୟତୋ ୟୋନିସୋମନସିକାରୋ ୱିୟ ଚ କୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ଅରହତି ଭଗୱତୋ ୱଚନସ୍ସ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଭୱିତୁନ୍ତି ଠାନେ ନିଦାନଂ ଠପେନ୍ତୋ ଏୱଂ ମେ ସୁତନ୍ତିଆଦିମାହ।

ଅପରୋ ନୟୋ – ଏୱନ୍ତି ଇମିନା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ନାନପ୍ପକାରପ୍ପଟିୱେଧଦୀପକେନ ୱଚନେନ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦାସମ୍ପତ୍ତିସବ୍ଭାୱଂ ଦୀପେତି। ସୁତନ୍ତି ଇମିନା ଏୱଂସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ ୱକ୍ଖମାନାପେକ୍ଖାୟ ୱା ସୋତବ୍ବଭେଦପ୍ପଟିୱେଧଦୀପକେନ ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦାସମ୍ପତ୍ତିସବ୍ଭାୱଂ ଦୀପେତି। ଏୱନ୍ତି ଚ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୟୋନିସୋମନସିକାରଦୀପକୱଚନଂ ଭାସମାନୋ ‘‘ଏତେ ଧମ୍ମା ମୟା ମନସାନୁପେକ୍ଖିତା ଦିଟ୍ଠିୟା ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧା’’ତି ଦୀପେତି। ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୋ ହି ‘‘ଇଧ ସୀଲଂ କଥିତଂ, ଇଧ ସମାଧି, ଇଧ ପଞ୍ଞା, ଏତ୍ତକା ଏତ୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧିୟୋ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ମନସା ଅନୁପେକ୍ଖିତୋ ଅନୁସ୍ସୱାକାରପରିୱିତକ୍କସହିତାୟ ଧମ୍ମନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଭୂତାୟ ଞାତପରିଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତାୟ ୱା ଦିଟ୍ଠିୟା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ‘‘ଇତି ରୂପଂ, ଏତ୍ତକଂ ରୂପ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ସୁଟ୍ଠୁ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ପଟିୱିଦ୍ଧୋ ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରେସଞ୍ଚ ହିତସୁଖାୱହୋ ହୋତୀତି। ସୁତନ୍ତି ଇଦଂ ସୱନୟୋଗଦୀପକୱଚନଂ ଭାସମାନୋ ‘‘ବହୂ ମୟା ଧମ୍ମା ସୁତା ଧାତା ୱଚସା ପରିଚିତା’’ତି ଦୀପେତି। ସୋତାୱଧାନପ୍ପଟିବଦ୍ଧା ହି ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସ ସୱନଧାରଣପରିଚୟା। ତଦୁଭୟେନପି ଧମ୍ମସ୍ସ ସ୍ୱାକ୍ଖାତଭାୱେନ, ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନପାରିପୂରିଂ ଦୀପେନ୍ତୋ ସୱନେ ଆଦରଂ ଜନେତି। ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନପରିପୁଣ୍ଣଞ୍ହି ଧମ୍ମଂ ଆଦରେନ ଅସ୍ସୁଣନ୍ତୋ ମହତା ହିତା ପରିବାହିରୋ ହୋତୀତି ଆଦରଂ ଜନେତ୍ୱା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମୋ ସୋତବ୍ବୋ।

''ଏୱଂମେ ସୁତ''ନ୍ତି ଇମିନା ପନ ସକଲେନ ୱଚନେନ ଆୟସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ତଥାଗତପ୍ପୱେଦିତଂ ଧମ୍ମଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଦହନ୍ତୋ ଅସପ୍ପୁରିସଭୂମିଂ ଅତିକ୍କମତି, ସାୱକତ୍ତଂ ପଟିଜାନନ୍ତୋ ସପ୍ପୁରିସଭୂମିଂ ଓକ୍କମତି। ତଥା ଅସଦ୍ଧମ୍ମା ଚିତ୍ତଂ ୱୁଟ୍ଠାପେତି, ସଦ୍ଧମ୍ମେ ଚିତ୍ତଂ ପତିଟ୍ଠାପେତି। ''କେୱଲଂ ସୁତମେୱେତଂ ମୟା, ତସ୍ସେୱ ପନ ଭଗୱତୋ ୱଚନ''ନ୍ତି ଦୀପେନ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ପରିମୋଚେତି, ସତ୍ଥାରଂ ଅପଦିସତି, ଜିନୱଚନଂ ଅପ୍ପେତି, ଧମ୍ମନେତ୍ତିଂ ପତିଟ୍ଠାପେତି।

ଅପିଚ ''ଏୱଂ ମେ ସୁତ''ନ୍ତି ଅତ୍ତନା ଉପ୍ପାଦିତଭାୱଂ ଅପ୍ପଟିଜାନନ୍ତୋ ପୁରିମସ୍ସୱଚନଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ''ସମ୍ମୁଖା ପଟିଗ୍ଗହିତମିଦଂ ମୟା ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜୱିସାରଦସ୍ସ ଦସବଲଧରସ୍ସ ଆସଭଟ୍ଠାନଟ୍ଠାୟିନୋ ସୀହନାଦନାଦିନୋ ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମସ୍ସ ଧମ୍ମିସ୍ସରସ୍ସ ଧମ୍ମରାଜସ୍ସ ଧମ୍ମାଧିପତିନୋ ଧମ୍ମଦୀପସ୍ସ ଧମ୍ମସରଣସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମୱରଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ନ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥେ ୱା ଧମ୍ମେ ୱା ପଦେ ୱା ବ୍ୟଞ୍ଜନେ ୱା କଙ୍ଖା ୱା ୱିମତି ୱା କତ୍ତବ୍ବା''ତି ସବ୍ବଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟଂ ୱିନାସେତି, ସଦ୍ଧାସମ୍ପଦଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

''ୱିନାସୟତି ଅସ୍ସଦ୍ଧଂ, ସଦ୍ଧଂ ୱଡ୍ଢେତି ସାସନେ;

ଏୱଂ ମେ ସୁତମିଚ୍ଚେୱଂ, ୱଦଂ ଗୋତମସାୱକୋ''ତି।

ଏକନ୍ତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦନିଦ୍ଦେସୋ। ଅୟଞ୍ହି ଏକସଦ୍ଦୋ ଅଞ୍ଞସେଟ୍ଠାସହାୟସଙ୍ଖ୍ୟାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହି ଅୟଂ ''ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ, ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞନ୍ତି ଇତ୍ଥେକେ ଅଭିୱଦନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୭; ଉଦା। ୫୫) ଅଞ୍ଞେ ଦିସ୍ସତି। ''ଚେତସୋ ଏକୋଦିଭାୱ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୧୧; ଦୀ। ନି। ୧।୨୨୮) ସେଟ୍ଠେ। ''ଏକୋ ୱୂପକଟ୍ଠୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳଅୱ। ୪୪୫; ଦୀ। ନି। ୧।୪୦୫) ଅସହାୟେ। ''ଏକୋୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଖଣୋ ଚ ସମୟୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସାୟା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୮।୨୯) ସଙ୍ଖ୍ୟାୟଂ, ଇଧାପି ସଙ୍ଖ୍ୟାୟମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଏକନ୍ତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦନିଦ୍ଦେସୋ''ତି।

ସମୟନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନନିଦ୍ଦେସୋ। ଏକଂ ସମୟନ୍ତି ଅନିୟମିତପରିଦୀପନଂ। ତତ୍ଥ ସମୟସଦ୍ଦୋ –

''ସମୱାୟେ ଖଣେ କାଲେ, ସମୂହେ ହେତୁଦିଟ୍ଠିସୁ;

ପଟିଲାଭେ ପହାନେ ଚ, ପଟିୱେଧେ ଚ ଦିସ୍ସତି''।

ତଥା ହିସ୍ସ ''ଅପ୍ପେୱ ନାମ ସ୍ୱେପି ଉପସଙ୍କମେୟ୍ୟାମ କାଲଞ୍ଚ ସମୟଞ୍ଚ ଉପାଦାୟା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୪୪୭) ସମୱାୟୋ ଅତ୍ଥୋ, ୟୁତ୍ତକାଲଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗିଞ୍ଚ ଲଭିତ୍ୱାତି ହି ଅଧିପ୍ପାୟୋ, ତସ୍ମା ପଚ୍ଚୟସମୱାୟୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ । ''ଏକୋୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଖଣୋ ଚ ସମୟୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସାୟା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୮।୨୯) ଖଣୋ, ଓକାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥାଗତୁପ୍ପାଦାଦିକୋ ହି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଓକାସୋ ତପ୍ପଚ୍ଚୟପ୍ପଟିଲାଭହେତୁତ୍ତା, ଖଣୋ ଏୱ ଚ ସମୟୋ, ୟୋ ଖଣୋତି ଚ ସମୟୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଏକୋ ୟେୱାତି ହି ଅତ୍ଥୋ। ''ଉଣ୍ହସମୟୋ ପରିଳାହସମୟୋ''ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୩୫୮) କାଲୋ। ''ମହାସମୟୋ ପୱନସ୍ମି''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୨) ସମୂହୋ। ମହାସମୟୋତି ହି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଦେୱତାନଞ୍ଚ ମହାସନ୍ନିପାତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସମୟୋପି ଖୋ ତେ, ଭଦ୍ଦାଲି, ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧୋ ଅହୋସି, ଭଗୱା ଖୋ ସାୱତ୍ଥିୟଂ ୱିହରତି, ଭଗୱାପି ମଂ ଜାନିସ୍ସତି 'ଭଦ୍ଦାଲି ନାମ ଭିକ୍ଖୁ ସତ୍ଥୁସାସନେ ସିକ୍ଖାୟ ନ ପରିପୂରକାରୀ'ତି, ଅୟମ୍ପି ଖୋ ତେ, ଭଦ୍ଦାଲି, ସମୟୋ ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧୋ ଅହୋସୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୧୩୫) ହେତୁ। ସିକ୍ଖାପଦସ୍ସ କାରଣଞ୍ହି ଇଧ ସମୟୋତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ''ତେନ ଖୋ ପନ ସମୟେନ ଉଗ୍ଗାହମାନୋ ପରିବ୍ବାଜକୋ ସମଣମୁଣ୍ଡିକାପୁତ୍ତୋ ସମୟପ୍ପୱାଦକେ ତିନ୍ଦୁକାଚୀରେ ଏକସାଲକେ ମଲ୍ଲିକାୟ ଆରାମେ ପଟିୱସତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୨୬୦) ଦିଟ୍ଠି। ତତ୍ଥ ହି ନିସିନ୍ନା ତିତ୍ଥିୟା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତଂ ସମୟଂ ପୱଦନ୍ତୀତି ସୋ ପରିବ୍ବାଜକାରାମୋ ''ସମୟପ୍ପୱାଦକୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

''ଦିଟ୍ଠେ ଧମ୍ମେ ଚ ୟୋ ଅତ୍ଥୋ, ୟୋ ଚତ୍ଥୋ ସମ୍ପରାୟିକୋ;

ଅତ୍ଥାଭିସମୟା ଧୀରୋ, ପଣ୍ଡିତୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୨୯) –

ଆଦୀସୁ ପଟିଲାଭୋ। ଅତ୍ଥାଭିସମୟାତି ହି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଧିଗମାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସମ୍ମା ମାନାଭିସମୟା ଅନ୍ତମକାସି ଦୁକ୍ଖସ୍ସା''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୮)

ପହାନଂ। ଅଧିକରଣଂ ସମଯଂ ୱୂପସମନଂ ଅପଗମୋତି ଅଭିସମଯୋ ପହାନଂ। ''ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଳନଟ୍ଠୋ ସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ ସନ୍ତାପଟ୍ଠୋ ୱିପରିଣାମଟ୍ଠୋ ଅଭିସମଯଟ୍ଠୋ''ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ୨।୮) ପଟିୱେଧୋ । ପଟିୱେଧୋତି ହି ଅଭିସମେତବ୍ବତୋ ଅଭିସମଯୋ, ଅଭିସମଯୋୱ ଅଟ୍ଠୋ ଅଭିସମଯଟ୍ଠୋତି ପୀଳନାଦୀନି ଅଭିସମେତବ୍ବଭାୱେନ ଏକୀଭାୱଂ ଉପନେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନି, ଅଭିସମଯସ୍ସ ୱା ପଟିୱେଧସ୍ସ ୱିସଯଭୂତୋ ଅଟ୍ଠୋ ଅଭିସମଯଟ୍ଠୋତି ତାନେୱ ତଥା ଏକତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ପୀଳନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ହିଂସନଂ ଅୱିପ୍ଫାରିକତାକରଣଂ। ସନ୍ତାପୋ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଦିୱସେନ ସନ୍ତପନଂ ପରିଦହନଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ସହକାରୀକାରଣସନ୍ନିଜ୍ଝଂ ସମେତି ସମୱେତୀତି ସମୱାଯୋ ସମଯୋ। ସମେତି ସମାଗଚ୍ଛତି ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ତଦାଧାରପୁଗ୍ଗଲେହୀତି ଖଣୋ ସମଯୋ। ସମେତି ଏତ୍ଥ ଏତେନ ୱା ସଂଗଚ୍ଛତି ସତ୍ତୋ ସଭାୱଧମ୍ମୋ ୱା ଉପ୍ପାଦାଦୀହି ସହଜାତାଦୀହି ୱାତି କାଲୋ ସମଯୋ। ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତତାଯ ଅତ୍ଥତୋ ଅଭୂତୋପି ହି କାଲୋ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅଧିକରଣଂ କରଣଂ ୱିଯ ଚ କପ୍ପନାମତ୍ତସିଦ୍ଧେନାନୁରୂପେନ ୱୋହରୀଯତୀତି। ସମଂ, ସହ ୱା ଅୱଯୱାନଂ ଅଯନଂ ପୱତ୍ତି ଅୱଟ୍ଠାନନ୍ତି ସମୂହୋ ସମଯୋ ଯଥା ସମୁଦାଯୋତି। ଅୱଯୱସହାୱଟ୍ଠାନମେୱ ହି ସମୂହୋ। ଅୱସେସପଚ୍ଚଯାନଂ ସମାଗମେ ସତି ଏତି ଫଲମେତସ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପୱତ୍ତତୀତି ସମଯୋ ହେତୁ ଯଥା ସମୁଦଯୋତି। ସମେତି ସଂଯୋଜନଭାୱତୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଏତି ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ପୱତ୍ତତି, ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣଭାୱତୋ ୱା ସଂଯୁତ୍ତା ଅଯନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି ସତ୍ତା ଯଥାଭିନିୱେସଂ ଏତେନାତି ସମଯୋ ଦିଟ୍ଠି। ଦିଟ୍ଠିସଂଯୋଜନେନ ହି ସତ୍ତା ଅତିୱିଯ ବଜ୍ଝନ୍ତୀତି। ସମିତି ସଙ୍ଗତି ସମୋଧାନନ୍ତି ସମଯୋ ପଟିଲାଭୋ। ସମଯନଂ ଉପସମଯନଂ ଅପଗମୋତି ସମଯୋ ପହାନଂ। ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନଭାୱତୋ ପନ ଅଧିକୋ ସମଯୋତି ଅଭିସମଯୋ ଯଥା ଅଭିଧମ୍ମୋତି। ଅଭିମୁଖଂ ଞାଣେନ ସମ୍ମା ଏତବ୍ବୋ ଅଭିସମେତବ୍ବୋତି ଅଭିସମଯୋ, ଧମ୍ମାନଂ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋ। ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ସମ୍ମା ଏତି ଗଚ୍ଛତି ବୁଜ୍ଝତୀତି ଅଭିସମଯୋ, ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାଭୂତସଭାୱାୱବୋଧୋ। ଏୱଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ଅଭିସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଗହଣେ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଧ ପନସ୍ସ କାଲୋ ଅତ୍ଥୋ ସମୱାଯାଦୀନଂ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ଦେସଦେସକପରିସା ୱିଯ ହି ଦେସନାଯ ନିଦାନଭାୱେ କାଲୋ ଏୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି। ଯସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ସମଯୋତି କାଲୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ମା ସଂୱଚ୍ଛରୋତୁମାସଦ୍ଧମାସରତ୍ତିଦିୱସପୁବ୍ବଣ୍ହମଜ୍ଝନ୍ହିକସାଯନ୍ହପଠମଯାମ- ମଜ୍ଝିମଯାମପଚ୍ଛିମଯାମମୁହୁତ୍ତାଦୀସୁ କାଲଭେଦଭୂତେସୁ ସମଯେସୁ ଏକଂ ସମଯନ୍ତି ଦୀପେତି।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅନିଯମିତୱସେନେୱ କାଲୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ନ ଉତୁସଂୱଚ୍ଛରାଦିୱସେନ ନିଯମେତ୍ୱା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ଚେ? କିଞ୍ଚାପି ଏତେସୁ ସଂୱଚ୍ଛରାଦୀସୁ ସମଯେସୁ ଯଂ ଯଂ ସୁତ୍ତଂ ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ସଂୱଚ୍ଛରେ ଉତୁମ୍ହି ମାସେ ପକ୍ଖେ ରତ୍ତିଭାଗେ ଦିୱସଭାଗେ ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ସବ୍ବମ୍ପି ତଂ ଥେରସ୍ସ ସୁୱିଦିତଂ ସୁୱୱତ୍ଥାପିତଂ ପଞ୍ଞାଯ। ଯସ୍ମା ପନ ''ଏୱଂ ମେ ସୁତଂ ଅସୁକସଂୱଚ୍ଛରେ ଅସୁକୌତୁମ୍ହି ଅସୁକମାସେ ଅସୁକପକ୍ଖେ ଅସୁକରତ୍ତିଭାଗେ ଅସୁକଦିୱସଭାଗେ ୱା''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ନ ସକ୍କା ସୁଖେନ ଧାରେତୁଂ ୱା ଉଦ୍ଦିସିତୁଂ ୱା ଉଦ୍ଦିସାପେତୁଂ ୱା, ବହୁ ଚ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଏକେନେୱ ପଦେନ ତମତ୍ଥଂ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ''ଏକଂ ସମଯ''ନ୍ତି ଆହ।

ଯେ ୱା ଇମେ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିସମଯୋ ଜାତିସମଯୋ ସଂୱେଗସମଯୋ ଅଭିନିକ୍ଖମନସମଯୋ ଦୁକ୍କରକାରିକସମଯୋ ମାରୱିଜଯସମଯୋ ଅଭିସମ୍ବୋଧିସମଯୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରସମଯୋ ଦେସନାସମଯୋ ପରିନିବ୍ବାନସମଯୋତି ଏୱମାଦଯୋ ଭଗୱତୋ ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ଅତିୱିଯ ପକାସା ଅନେକକାଲପ୍ପଭେଦା ଏୱ ସମଯା, ତେସୁ ସମଯେସୁ ଦେସନାସମଯସଙ୍ଖାତଂ ଏକଂ ସମଯନ୍ତି ଦୀପେତି। ଯୋ ୱାଯଂ ଞାଣକରୁଣାକିଚ୍ଚସମଯେସୁ କରୁଣାକିଚ୍ଚସମଯୋ, ଅତ୍ତହିତପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତିସମଯେସୁ ପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତିସମଯୋ, ସନ୍ନିପତିତାନଂ କରଣୀଯଦ୍ୱଯସମଯେସୁ ଧମ୍ମକଥାସମଯୋ, ଦେସନାପଟିପତ୍ତିସମଯେସୁ ଦେସନାସମଯୋ, ତେସୁ ସମଯେସୁ ଅଞ୍ଞତରସମଯଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଏକଂ ସମଯ''ନ୍ତି ଆହ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଯଥା ଅଭିଧମ୍ମେ ''ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ''ତି (ଧ। ସ। ୧) ଚ ଇତୋ ଅଞ୍ଞେସୁ ସୁତ୍ତପଦେସୁ ''ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି ୱିୱିଚ୍ଚ ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୦୦) ଚ ଭୁମ୍ମୱଚନେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ୱିନଯେ ଚ ''ତେନ ସମଯେନ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା''ତି (ପାରା। ୧) କରଣୱଚନେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ତଥା ଅକତ୍ୱା ''ଏକଂ ସମଯ''ନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି? ତତ୍ଥ ତଥା, ଇଧ ଚ ଅଞ୍ଞଥା ଅତ୍ଥସମ୍ଭୱତୋ। ତତ୍ଥ ହି ଅଭିଧମ୍ମେ ଇତୋ ଅଞ୍ଞେସୁ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ଆଧାରୱିସଯସଙ୍ଖାତୋ ଅଧିକରଣତ୍ଥୋ କିରିଯାଯ କିରିଯନ୍ତରଲକ୍ଖଣସଙ୍ଖାତୋ ଭାୱେନଭାୱଲକ୍ଖଣତ୍ଥୋ ଚ ସମ୍ଭୱତୀତି। ଅଧିକରଣଞ୍ହି କାଲତ୍ଥୋ ସମୂହତ୍ଥୋ ଚ ସମଯୋ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତାନଂ ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମାନଂ, ତଥା କାଲୋ ସଭାୱଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତତାଯ ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋପି

ଆଧାରଭାୱେନ ପଞ୍ଞାତୋ ତଙ୍ଖଣସ୍ପଓ୍ତାନଂ ତତୋ ପୁବ୍ବେ ପରତୋ ଚ ଅଭାୱତୋ ଯଥା ‘‘ପୁବ୍ବଣ୍ହେ ଜାତୋ ସାଯନ୍ହେ ଜାତୋ’’ତିଆଦୀସୁ। ସମୂହୋତିପି ଅୱଯୱୱିନିମୁତ୍ତୋ ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋପି କପ୍ପନାମତ୍ତସିଦ୍ଧେନ ରୂପେନ ଅୱଯୱାନଂ ଆଧାରଭାୱେନ ପଞ୍ଞାପୀଯତି, ଯଥା ‘‘ରୁକ୍ଖେ ସାଖା, ଯୱେ ଯୱରାସିମ୍ହି ସମୁଟ୍ଠିତୋ’’ତିଆଦୀସୁ। ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ ଚ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂଯେୱ କାଲେ ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ ଚ ଫସ୍ସାଦଯୋପି ହୋନ୍ତୀତି ଅଯଞ୍ହି ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ଖଣସମୱାଯହେତୁସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସମଯସ୍ସ ଭାୱେନ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତାନଂ ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମାନଂ ଭାୱୋ ଲକ୍ଖୀଯତି। ଯଥା ହି ‘‘ଗାୱୀସୁ ଦୁୟ୍ହମାନାସୁ ଗତୋ, ଦୁଦ୍ଧାସୁ ଆଗତୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଗାୱୀନଂ ଦୋହନକିରିଯାଯ ଗମନକିରିଯା ଲକ୍ଖୀଯତି, ଏୱଂ ଇଧାପି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେତି ୱୁତ୍ତେ ଚ ପଦତ୍ଥସ୍ସ ସତ୍ତାୱିରହାଭାୱତୋ ସତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯମାନୋ ଏୱ ହୋତୀତି ସମଯସ୍ସ ସତ୍ତାକିରିଯାଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକିରିଯା ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଭୱନକିରିଯା ଚ ଲକ୍ଖୀଯତି। ତଥା ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଯସ୍ମିଂ ନୱମେ ଖଣେ ଯସ୍ମିଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିହେତୁମ୍ହି ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ୱା ସତି କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଖଣେ ହେତୁମ୍ହି ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ଚ ଫସ୍ସାଦଯୋପି ହୋନ୍ତୀତି। ତସ୍ମା ତଦତ୍ଥଜୋତନତ୍ଥଂ ଭୁମ୍ମୱଚନେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ।

ୱିନଯେ ଚ ‘‘ଅନ୍ନେନ ୱସତି, ଅଜ୍ଝେନେନ ୱସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ହେତୁଅତ୍ଥୋ, ‘‘ଫରସୁନା ଛିନ୍ଦତି, କୁଦାଲେନ ଖଣତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ କରଣତ୍ଥୋ ଚ ସମ୍ଭୱତି। ଯୋ ହି ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିସମଯୋ ଧମ୍ମସେନାପତିଆଦୀହିପି ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ, ତେନ ସମଯେନ କରଣଭୂତେନ ହେତୁଭୂତେନ ଚ ୱୀତିକ୍କମଂ ସୁତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ୱା ଓତିଣ୍ଣୱତ୍ଥୁକଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିଗରହିତ୍ୱା ଚ ତଂ ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଓତିଣ୍ଣସମଯସଙ୍ଖାତଂ କାଲଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ସିକ୍ଖାପଦାନି ପଞ୍ଞାପେନ୍ତୋ ତତିଯପାରାଜିକାଦୀନଂ ୱିଯ ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ହେତୁଂ ଅପେକ୍ଖମାନୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିହାସି, ତସ୍ମା ତଦତ୍ଥଜୋତନତ୍ଥଂ ୱିନଯେ କରଣୱଚନେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ।

ଇଧ ପନ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଞ୍ଚ ଏୱଂଜାତିକେ ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତି। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ସମଯେ ସହ ସମୁଟ୍ଠାନହେତୁନା ଇଦଂ ଉଦାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ତଂ ସମଯଂ ଅରିଯୱିହାରପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ଧମ୍ମପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ଭଗୱା ୱିହାସି, ତସ୍ମା ‘‘ମାସଂ ଅଜ୍ଝେତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଉପଯୋଗତ୍ଥଜୋତନତ୍ଥଂ ଇଧ ଉପଯୋଗୱଚନେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥମପେକ୍ଖିତ୍ୱା, ଭୁମ୍ମେନ କରଣେନ ଚ;

ଅଞ୍ଞତ୍ର ସମଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଉପଯୋଗେନ ସୋ ଇଧା’’ତି।

ପୋରାଣା ପନ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି – ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ’’ତି ୱା ‘‘ତେନ ସମଯେନା’’ତି ୱା ‘‘ଏକଂ ସମଯ’’ନ୍ତି ୱା ଅଭିଲାପମତ୍ତଭେଦୋ ଏସ ନିଦ୍ଦେସୋ, ସବ୍ବତ୍ଥ ଭୁମ୍ମମେୱ ଅତ୍ଥୋତି। ତସ୍ମା ‘‘ଏକଂ ସମଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେପି ଏକସ୍ମିଂ ସମଯେତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଭଗୱାତି ଗରୁ। ଗରୁଞ୍ହି ଲୋକେ ‘‘ଭଗୱା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଅଯଞ୍ଚ ସବ୍ବଗୁଣୱିସିଟ୍ଠତାଯ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଗରୁ, ତସ୍ମା ଭଗୱାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୋରାଣେହିପି ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଭଗୱାତି ୱଚନଂ ସେଟ୍ଠଂ, ଭଗୱାତି ୱଚନମୁତ୍ତମଂ;

ଗରୁ ଗାରୱଯୁତ୍ତୋ ସୋ, ଭଗୱା ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ସେଟ୍ଠୱାଚକୱଚନଂ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ସେଟ୍ଠଗୁଣସହଚରଣତୋ। ଅଥ ୱା ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱଚନଂ, ଅତ୍ଥୋ। ଭଗୱାତି ୱଚନଂ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ଭଗୱାତି ଇମିନା ୱଚନେନ ୱଚନୀଯୋ ଯୋ ଅତ୍ଥୋ, ସୋ ସେଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଗୱାତି ୱଚନମୁତ୍ତମନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଗାରୱଯୁତ୍ତୋତି ଗରୁଭାୱଯୁତ୍ତୋ ଗରୁଗୁଣଯୋଗତୋ ୱିସେସଗରୁକରଣାରହତାଯ ୱା ଗାରୱଯୁତ୍ତୋ। ଏୱଂ ଗୁଣୱିସିଟ୍ଠସତ୍ତୁତ୍ତମଗରୁଗାରୱାଧିୱଚନଂ ଭଗୱାତି ଇଦଂ ୱଚନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅପିଚ –

‘‘ଭଗୀ ଭଜୀ ଭାଗୀ ୱିଭତ୍ତୱା ଇତି,

ଅକାସି ଭଗ୍ଗନ୍ତି ଗରୂତି ଭାଗ୍ୟୱା;

ବହୂହି ଞାଯେହି ସୁଭାଓିତଓନୋ,

ଭଓନ୍ତଗୋ ସୋ ଭଗଓାତି ଓୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। –

ନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି। ୮୪) ଆଗତନଯେନ –

‘‘ଭାଗ୍ୟଓା ଭଗ୍ଗଓା ଯୁତ୍ତୋ, ଭଗେହି ଚ ଓିଭତ୍ତଓା;

ଭତ୍ତଓା ଓନ୍ତଗମନୋ, ଭଓେସୁ ଭଗଓା ତତୋ’’ତି। –

ଇମାଯ ଗାଥାଯ ଚ ଓସେନ ଭଗଓାତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ପନାଯଂ ଅତ୍ଥୋ ସଦ୍ଧାକାରେନ ଓିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ଓିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୪୨) ଓୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଓୁତ୍ତନଯେନେଓ ଓିଓରିତବ୍ବୋ।

ଅପିଚ ଭାଗେ ଓନି, ଭଗେ ଓା ଓମୀତି ଭଗଓା। ତଥାଗତୋ ହି ଦାନସୀଲାଦିପାରମିଧମ୍ମେ ଝାନଓିମୋକ୍ଖାଦିଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମେ ଓନି ଭଜି ସେଓି ବହୁଲମକାସି, ତସ୍ମା ଭଗଓା। ଅଥ ଓା ତେଯେଓ ‘‘ଓେନେଯ୍ୟସତ୍ତସନ୍ତାନେସୁ କଥଂ ନୁ ଖୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଓନି ଅଭିପତ୍ଥଯୀତି ଭଗଓା। ଅଥ ଓା ଭଗସଙ୍ଖାତଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ଯସଞ୍ଚ ଓମି ଉଗ୍ଗିରି ଖେଳପିଣ୍ଡଂ ଓିଯ ଅନପେକ୍ଖୋ ଛଡ୍ଡଯୀତି ଭଗଓା। ତଥା ହି ତଥାଗତୋ ହତ୍ଥଗତଂ ଚକ୍କଓତ୍ତିସିରିଂ ଦେଓଲୋକାଧିପଚ୍ଚସଦିସଂ ଚାତୁଦ୍ଦୀପିସ୍ସରିଯଂ, ଚକ୍କଓତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିସନ୍ନିସ୍ସଯଞ୍ଚ ସତ୍ତରତନସମୁଜ୍ଜଲଂ ଯସଂ ତିଣାଯପି ଅମଞ୍ଞମାନୋ ନିରପେକ୍ଖୋ ପହାଯ ଅଭିନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମା ଇମେ ସିରିଆଦିକେ ଭଗେ ଓମୀତି ଭଗଓା। ଅଥ ଓା ଭାନି ନାମ ନକ୍ଖତ୍ତାନି, ତେହି ସମଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପଓତ୍ତନ୍ତୀତି ଭଗା। ସିନେରୁଯୁଗନ୍ଧରଉତ୍ତରକୁରୁହିମଓନ୍ତାଦିଭାଜନଲୋକଓିସେସସନ୍ନିସ୍ସଯସୋଭା କପ୍ପଟ୍ଠିତିଭାଓତୋ, ତେପି ଭଗେ ଓମି, ତନ୍ନିଓାସିସତ୍ତାଓାସସମତିକ୍କମନତୋ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ପଜହୀତି। ଏଓମ୍ପି ଭଗେ ଓମୀତି ଭଗଓାତି ଏଓମାଦିନା ନଯେନ ଭଗଓାତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ତାଓତା ଚେତ୍ଥ ଏଓଂ ମେ ସୁତନ୍ତି ଓଚନେନ ଯଥାସୁତଂ ଧମ୍ମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗଓତୋ ଧମ୍ମସରୀରଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କରୋତି, ତେନ ‘‘ନଯିଦଂ ଅତିକ୍କନ୍ତସତ୍ଥୁକଂ ପାଓଚନଂ, ଅଯଂ ଓୋ ସତ୍ଥା’’ତି ସତ୍ଥୁ ଅଦସ୍ସନେନ ଉକ୍କଣ୍ଠିତଂ ଜନଂ ସମସ୍ସାସେତି। ଓୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗଓତା ‘‘ଯୋ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ମଯା ଧମ୍ମୋ ଚ ଓିନଯୋ ଚ ଦେସିତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ, ସୋ ଓୋ ମମଚ୍ଚଯେନ ସତ୍ଥା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୬; ମି। ପ। ୪।୧।୧)। ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗଓାତି ଓଚନେନ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଭଗଓତୋ ଅଓିଜ୍ଜମାନଭାଓଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ରୂପକାଯପରିନିବ୍ବାନଂ ସାଧେତି, ତେନ ‘‘ଏଓଂଓିଧସ୍ସ ନାମ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସେତା ଦସବଲଧରୋ ଓଜିରସଙ୍ଘାତସମାନକାଯୋ ସୋପି ଭଗଓା ପରିନିବ୍ବୁତୋ, କେନଞ୍ଞେନ ଜୀଓିତେ ଆସା ଜନେତବ୍ବା’’ତି ଜୀଓିତମଦମତ୍ତଂ ଜନଂ ସଂଓେଜେତି, ସଦ୍ଧମ୍ମେ ଚସ୍ସ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେତି।

ଏଓନ୍ତି ଚ ଭଣନ୍ତୋ ଦେସନାସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି, ଓକ୍ଖମାନସ୍ସ ସକଲସୁତ୍ତସ୍ସ ଏଓନ୍ତି ନିଦସ୍ସନତୋ। ମେ ସୁତନ୍ତି ସାଓକସମ୍ପତ୍ତିଂ ସଓନସମ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ନିଦ୍ଦିସତି, ପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତେନ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ଭଗଓତା ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତେନ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ ସୁତଭାଓଦୀପନତୋ ‘‘ତଞ୍ଚ ଖୋ ମଯାଓ ସୁତଂ, ନ ଅନୁସ୍ସୁତିକଂ, ନ ପରମ୍ପରାଭତ’’ନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଚତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନତୋ। ଏକଂ ସମଯନ୍ତି କାଲସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ଭଗଓତୋ ଉରୁଓେଲାଯଂ ଓିହରଣସମଯଭାଓେନ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତଭାଓଦୀପନତୋ। ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦପରମା ହି କାଲସମ୍ପଦା। ଭଗଓାତି ଦେସକସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ଗୁଣଓିସିଟ୍ଠସତ୍ତୁତ୍ତମଗରୁଭାଓଦୀପନତୋ।

ଉରୁଓେଲାଯନ୍ତି ମହାଓେଲାଯଂ, ମହନ୍ତେ ଓାଲୁକାରାସିମ୍ହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ଓା ଉରୂତି ଓାଲୁକା ଓୁଚ୍ଚତି, ଓେଲାତି ମରିଯାଦା। ଓେଲାତିକ୍କମନହେତୁ ଆଭତା ଉରୁ ଉରୁଓେଲାତି ଏଓମ୍ପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅତୀତେ କିର ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧେ ଦସସହସ୍ସତାପସା ତସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଓିହରନ୍ତା ‘‘କାଯକମ୍ମଓଚୀକମ୍ମାନି ପରେସମ୍ପି ପାକଟାନି ହୋନ୍ତି, ମନୋକମ୍ମଂ ପନ ଅପାକଟଂ। ତସ୍ମା ଯୋ ମିଚ୍ଛାଓିତକ୍କଂ ଓିତକ୍କେତି, ସୋ ଅତ୍ତନାଓ ଅତ୍ତାନଂ ଚୋଦେତ୍ୱା ପତ୍ତପୁଟେନ ଓାଲୁକଂ ଆହରିତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଆକିରତୁ, ଇଦମସ୍ସ ଦଣ୍ଡକମ୍ମ’’ନ୍ତି କତିକଓତ୍ତଂ କତ୍ୱା ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯୋ ତାଦିସଂ ଓିତକ୍କଂ ଓିତକ୍କେତି, ସୋ ତତ୍ଥ ପତ୍ତପୁଟେନ ଓାଲୁକଂ ଆହରିତ୍ୱା ଆକିରତି। ଏଓଂ ତତ୍ଥ ଅନୁକ୍କମେନ ମହାଓାଲୁକାରାସି ଜାତୋ, ତତୋ ନଂ ପଚ୍ଛିମା ଜନତା ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଚେତିଯଟ୍ଠାନମକାସି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଓୁତ୍ତଂ – ‘‘ଉରୁଓେଲାଯନ୍ତି ମହାଓେଲାଯଂ, ମହନ୍ତେ ଓାଲୁକାରାସିମ୍ହୀତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି।

ୱିହରତୀତି ଅୱିସେସେନ ଇରିୟାପଥଦିବ୍ବବ୍ରହ୍ମଅରିୟୱିହାରେସୁ ଅଞ୍ଞତରୱିହାରସମଙ୍ଗିତାପରିଦୀପନଂ। ଇଧ ପନ ଠାନନିସଜ୍ଜାଗମନସୟନପ୍ପଭେଦେସୁ ଇରିୟାପଥେସୁ ଆସନସଙ୍ଖାତଇରିୟାପଥସମାୟୋଗପରିଦୀପନଂ ଅରିୟୱିହାରସମଙ୍ଗିତାପରିଦୀପନଞ୍ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା ଏକଂ ଇରିୟାପଥବାଧନଂ ଅଞ୍ଞେନ ଇରିୟାପଥେନ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅପରିପତନ୍ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ହରତି ପୱତ୍ତେତି, ତସ୍ମା ୱିହରତୀତି ପଦସ୍ସ ଇରିୟାପଥୱିହାରୱସେନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୟସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ଦିବ୍ବୱିହାରାଦୀହି ସତ୍ତାନଂ ୱିୱିଧଂ ହିତଂ ହରତି ଉପହରତି ଉପନେତି ଉପ୍ପାଦେତି, ତସ୍ମା ତେସମ୍ପି ୱସେନ ୱିୱିଧଂ ହରତୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ନଜ୍ଜାତି ନଦତି ସନ୍ଦତୀତି ନଦୀ, ତସ୍ସା ନଜ୍ଜା, ନଦିୟା ନିନ୍ନଗାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ନେରଞ୍ଜରାୟାତି ନେଲଂ ଜଲମସ୍ସାତି ''ନେଲଞ୍ଜଲାୟା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଲକାରସ୍ସ ରକାରଂ କତ୍ୱା ''ନେରଞ୍ଜରାୟା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, କଦ୍ଦମସେୱାଲପଣକାଦିଦୋସରହିତସଲିଲାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି ''ନୀଲଜଲାୟାତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ନେରଞ୍ଜରାୟାତି ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ନାମମେୱ ୱା ଏତଂ ଏତିସ୍ସା ନଦିୟାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତସ୍ସା ନଦିୟା ତୀରେ ୟତ୍ଥ ଭଗୱା ୱିହାସି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ''ବୋଧି ୱୁଚ୍ଚତି ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଞାଣ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ (ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୨୧) ମଗ୍ଗଞାଣଂ ବୋଧୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ପପ୍ପୋତି ବୋଧିଂ ୱରଭୂରିମେଧସୋ''ତି ଏତ୍ଥ (ଦୀ। ନି। ୩।୨୧୭) ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ। ତଦୁଭୟମ୍ପି ବୋଧିଂ ଭଗୱା ଏତ୍ଥ ପତ୍ତୋତି ରୁକ୍ଖୋପି ବୋଧିରୁକ୍ଖୋତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଲଭି। ଅଥ ୱା ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ବୁଜ୍ଝୀତି ଭଗୱା ବୋଧି, ତେନ ବୁଜ୍ଝନ୍ତେନ ସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା ସୋ ରୁକ୍ଖୋପି ବୋଧିରୁକ୍ଖୋତି ନାମଂ ଲଭି, ତସ୍ସ ବୋଧିରୁକ୍ଖସ୍ସ। ମୂଲେତି ସମୀପେ। ଅୟଞ୍ହି ମୂଲସଦ୍ଦୋ ''ମୂଲାନି ଉଦ୍ଧରେୟ୍ୟ ଅନ୍ତମସୋ ଉସୀରନାଳିମତ୍ତାନିପୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୧୯୫) ମୂଲମୂଲେ ଦିସ୍ସତି। ''ଲୋଭୋ ଅକୁସଲମୂଲ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୫) ଅସାଧାରଣହେତୁମ୍ହି। ''ୟାୱତା ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ କାଲେ ଛାୟା ଫରତି, ନିୱାତେ ପଣ୍ଣାନି ପତନ୍ତି, ଏତ୍ତାୱତା ରୁକ୍ଖମୂଲ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସମୀପେ। ଇଧାପି ସମୀପେ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ମା ବୋଧିରୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲେ ସମୀପେତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ପଠମାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ପଠମଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା, ସବ୍ବପଠମଂୟେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ତାୱତା ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ ଉଦାନଦେସନାୟ ନିଦାନଂ ଠପେନ୍ତେନ କାଲଦେସଦେସକାପଦେସା ସହ ୱିସେସେନ ପକାସିତା ହୋନ୍ତି।

ଏତ୍ଥାହ ''କସ୍ମା ଧମ୍ମୱିନୟସଙ୍ଗହେ କୟିରମାନେ ନିଦାନୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଭଗୱତା ଭାସିତୱଚନସ୍ସେୱ ସଙ୍ଗହୋ କାତବ୍ବୋ''ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଦେସନାୟ ଚିରଟ୍ଠିତିଅସମ୍ମୋସସଦ୍ଧେୟ୍ୟଭାୱସମ୍ପାଦନତ୍ଥଂ। କାଲଦେସଦେସକୱତ୍ଥୁଆଦୀହି ଉପନିବନ୍ଧିତ୍ୱା ଠପିତା ହି ଦେସନା ଚିରଟ୍ଠିତିକା ହୋତି ଅସମ୍ମୋସା ସଦ୍ଧେୟ୍ୟା ଚ ଦେସକାଲକତ୍ତୁହେତୁନିମିତ୍ତେହି ଉପନିବଦ୍ଧୋ ୱିୟ ୱୋହାରୱିନିଚ୍ଛୟୋ। ତେନେୱ ଚ ଆୟସ୍ମତା ମହାକସ୍ସପେନ ''ପଠମଂ, ଆୱୁସୋ ଆନନ୍ଦ, ଉଦାନଂ କତ୍ଥ ଭାସିତ''ନ୍ତିଆଦିନା ଦେସାଦୀସୁ ପୁଚ୍ଛାୟ କତାୟ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କରୋନ୍ତେନ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକେନ ''ଏୱଂ ମେ ସୁତ''ନ୍ତିଆଦିନା ଉଦାନସ୍ସ ନିଦାନଂ ଭାସିତନ୍ତି।

ଅପିଚ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ପତ୍ତିପକାସନତ୍ଥଂ ନିଦାନୱଚନଂ। ତଥାଗତସ୍ସ ହି ଭଗୱତୋ ପୁବ୍ବରଚନାନୁମାନାଗମତକ୍କାଭାୱତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତସିଦ୍ଧି। ନ ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପୁବ୍ବରଚନାଦୀହି ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଚାରତାୟ ଏକପ୍ପମାଣତ୍ତା ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମେସୁ। ତଥା ଆଚରିୟମୁଟ୍ଠିଧମ୍ମମଚ୍ଛରିୟସାସନସାୱକାନୁରାଗାଭାୱତୋ ଖୀଣାସୱତ୍ତସିଦ୍ଧି। ନ ହି ସବ୍ବସୋ ପରିକ୍ଖୀଣାସୱସ୍ସ କତ୍ଥଚିପି ଆଚରିୟମୁଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ସମ୍ଭୱୋତି ସୁୱିସୁଦ୍ଧସ୍ସ ପରାନୁଗ୍ଗହପ୍ପୱତ୍ତି। ଇତି ଦେସକଦୋସଭୂତାନଂ ଦିଟ୍ଠିସୀଲସମ୍ପତ୍ତିଦୂସକାନଂ ଅଜ୍ଝନ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାନଂ ଅଭାୱସଂସୂଚକେହି ଞାଣସମ୍ପଦାପହାନସମ୍ପଦାଭିବ୍ୟଞ୍ଜକେହି ଚ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୱିସୁଦ୍ଧଭାୱେହି ପୁରିମୱେସାରଜ୍ଜଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧି, ତତୋ ଚ ଅନ୍ତରାୟିକନିୟ୍ୟାନିକଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମୋହାଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ ପଚ୍ଛିମୱେସାରଜ୍ଜଦ୍ୱୟସିଦ୍ଧୀତି ଭଗୱତୋ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜସମନ୍ନାଗମୋ ଅତ୍ତହିତପରହିତପ୍ପଟିପତ୍ତି ଚ ନିଦାନୱଚନେନ ପକାସିତା ହୋନ୍ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ପତ୍ତପରିସାୟ ଅଜ୍ଝାସୟାନୁରୂପଂ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପ୍ପଟିଭାନେନ ଧମ୍ମଦେସନାଦୀପନତୋ। ଇଧ ପନ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖପ୍ପଟିସଂୱେଦନପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମନସିକାରପକାସନେନାତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସତ୍ଥୁ ସମ୍ପତ୍ତିପକାସନତ୍ଥଂ ନିଦାନୱଚନ''ନ୍ତି।

ତଥା ସାସନସମ୍ପତ୍ତିପକାସନତ୍ଥଂ ନିଦାନୱଚନଂ। ଞାଣକରୁଣାପରିଗ୍ଗହିତସବ୍ବକିରିୟସ୍ସ ହି ଭଗୱତୋ ନତ୍ଥି ନିରତ୍ଥକା ପଟିପତ୍ତି ଅତ୍ତହିତା ୱା। ତସ୍ମା ପରେସଂୟେୱ ଅତ୍ଥାୟ ପୱତ୍ତସବ୍ବକିରିୟସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସକଲମ୍ପି କାୟୱଚୀମନୋକମ୍ମଂ ୟଥାପୱତ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାୟିକପରମତ୍ଥେହି ୟଥାରହଂ ସତ୍ତାନଂ ଅନୁସାସନଟ୍ଠେନ ସାସନଂ, ନ କବ୍ବରଚନା। ତୟିଦଂ ସତ୍ଥୁ ଚରିତଂ କାଲଦେସଦେସକପରିସାପଦେସାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିଦାନୱଚନେନ ୟଥାରହଂ ପକାସୀୟତି, ଇଧ ପନ ଅଭିସମ୍ବୋଧିୱିମୁତ୍ତିସୁଖପ୍ପଟିସଂୱେଦନପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମନସିକାରେନାତି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସାସନସମ୍ପତ୍ତିପକାସନତ୍ଥଂ ନିଦାନୱଚନ''ନ୍ତି।

ଅପିଚ ସବ୍ବୁନୋ ପମାଣଭାୱପ୍ପକାସନେନ ସାସନସ୍ସ ପମାଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ନିଦାନୱଚନଂ। ସା ଚସ୍ସ ପମାଣଭାୱଦସ୍ସନତା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଭଗୱାତି ହି ଇମିନା ତଥାଗତସ୍ସ ରାଗଦୋସମୋହାଦିସବ୍ବକିଲେସମଲଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଦୋସପ୍ପହାନଦୀପନେନ , ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମଭାୱଦୀପନେନ ଚ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଞାଣକରୁଣାଦିଗୁଣୱିସେସଯୋଗପରିଦୀପନେନ, ଅଯମତ୍ଥୋ ସବ୍ବଥା ପକାସିତୋ ହୋତୀତି ଇଦମେତ୍ଥ ନିଦାନୱଚନପ୍ପଯୋଜନସ୍ସ ମୁଖମତ୍ତଦସ୍ସନଂ।

ତଂ ପନେତଂ ‘‘ଏୱଂ ମେ ସୁତ’’ନ୍ତି ଆରଭିତ୍ୱା ଯାୱ ‘‘ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀ’’ତି ପଦଂ, ତାୱ ଇମସ୍ସ ଉଦାନସ୍ସ ନିଦାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ତଂ ଯଥା ପଟିପନ୍ନୋ ଭଗୱା ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି, ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତସ୍ସ କାଯିକଚେତସିକପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ପକାସନତ୍ଥଂ ସଙ୍ଗୀତିକାରେହି ସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ଭାସିତୱଚନଂ।

ନନୁ ଚ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦି ଭଗୱତୋ ଏୱ ୱଚନଂ ଭୱିତୁଂ ଅରହତି, ନ ହି ସତ୍ଥାରଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଦେସେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ହୋତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଯଥା ପନ ଭଗୱା ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ଧମ୍ମସଭାୱପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ମନସାକାସି, ତଥେୱ ନଂ ବୋଧନେଯ୍ୟବନ୍ଧୱାନଂ ବୋଧନତ୍ଥଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସୀହନାଦସୁତ୍ତାଦୀସୁ ଦେସିତସ୍ସ ଚ ୱଚନାନଂ ଦେସିତାକାରସ୍ସ ଅନୁକରଣୱସେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ମନସିକାରଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ଭଗୱତା ଭାସିତସ୍ସ ଇମସ୍ସ ଉଦାନସ୍ସ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକା ମହାଥେରା ନିଦାନଂ ସଙ୍ଗାଯିଂସୂତି ଯଥାୱୁତ୍ତୱଚନଂ ସଙ୍ଗୀତିକାରାନମେୱ ୱଚନନ୍ତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ। ଇତୋ ପରେସୁପି ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ଏସେୱ ନଯୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ ପରଜ୍ଝାସଯୋ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋତି ଚତ୍ତାରୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ହି ଅନେକସତଅନେକସହସ୍ସଭେଦାନିପି ସୁତ୍ତାନି ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦିପଟ୍ଠାନନଯେନ ସୋଳସୱିଧତଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତି, ଏୱଂ ତାନି ସବ୍ବାନିପି ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦିସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଭାୱଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପରଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାୱସିକେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସଗ୍ଗଭେଦୋ ସମ୍ଭୱତି ଅଜ୍ଝାସଯାନୁସନ୍ଧିପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିସମ୍ଭୱତୋ, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତୀନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଂସଗ୍ଗୋ ନତ୍ଥୀତି ନିରୱସେସୋ ପଟ୍ଠାନନଯୋ ନ ସମ୍ଭୱତି। ତଦନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ୱା ସମ୍ଭୱନ୍ତାନଂ ସେସନିକ୍ଖେପାନଂ ମୂଲନିକ୍ଖେପୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପାତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ନିକ୍ଖିପନଂ ନିକ୍ଖେପୋ, ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ, ସୁତ୍ତଦେସନାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିକ୍ଖିପୀଯତୀତି ୱା ନିକ୍ଖେପୋ, ସୁତ୍ତଂ ଏୱ ନିକ୍ଖେପୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ। ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ, ସୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥି କାରଣଭୂତୋତି ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ, ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଏତସ୍ସାତି ୱା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ। ପରଜ୍ଝାସଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପୁଚ୍ଛାଯ ୱସୋ ପୁଚ୍ଛାୱସୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ। ସୁତ୍ତଦେସନାଯ ୱତ୍ଥୁଭୂତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତି, ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତି ଏୱ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତି, ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ। ଅଥ ୱା ନିକ୍ଖିପୀଯତି ସୁତ୍ତଂ ଏତେନାତି ନିକ୍ଖେପୋ, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦି ଏୱ। ଏତସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ। ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ପରଜ୍ଝାସଯୋ। ପୁଚ୍ଛୀଯତୀତି ପୁଚ୍ଛା, ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋ। ପୁଚ୍ଛନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଧମ୍ମପ୍ପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ୱଚନଂ ପୁଚ୍ଛାୱସଂ, ତଦେୱ ନିକ୍ଖେପସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋତି ପୁଲ୍ଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ଅତ୍ଥୁପ୍ପତ୍ତିଯେୱ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ପରେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକାଦିକାରଣନିରପେକ୍ଖତ୍ତା ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ୱିସୁଂ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପଭାୱୋ ଯୁତ୍ତୋ କେୱଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯେନେୱ ଧମ୍ମତନ୍ତିଠପନତ୍ଥଂ ପୱତ୍ତିତଦେସନତ୍ତା, ପରଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାୱସିକାନଂ ପନ ପରେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାନଂ ଦେସନାପୱତ୍ତିହେତୁଭୂତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯଂ ପୱତ୍ତିତାନଂ କଥମଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅନୱରୋଧୋ, ପୁଚ୍ଛାୱସିକଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିପୁବ୍ବକାନଂ ୱା ପରଜ୍ଝାସଯାନୁରୋଧେନ ପୱତ୍ତିତାନଂ କଥଂ ପରଜ୍ଝାସଯେ ଅନୱରୋଧୋତି? ନ ଚୋଦେତବ୍ବମେତଂ। ପରେସଞ୍ହି ଅଭିନୀହାରପରିପୁଚ୍ଛାଦିୱିନିଚ୍ଛଯାଦିୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସେୱ ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାକାରଣୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ପରଜ୍ଝାସଯପୁଚ୍ଛାୱସିକାନଂ ୱିସୁଂ ଗହଣଂ। ତଥା ହି ବ୍ରହ୍ମଜାଲଧମ୍ମଦାଯାଦସୁତ୍ତାଦୀନଂ ୱଣ୍ଣାୱଣ୍ଣଆମିସୁପ୍ପାଦାଦିଦେସନାନିମିତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ପରେସଂ ପୁଚ୍ଛାଯ ୱିନା ଅଜ୍ଝାସଯମେୱ ନିମିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଦେସିତୋ ପରଜ୍ଝାସଯୋ, ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଦେସିତୋ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋତି ପାକଟୋଯମତ୍ଥୋତି।

ତତ୍ଥ ପଠମାଦୀନି ତୀଣି ବୋଧିସୁତ୍ତାନି ମୁଚଲିନ୍ଦସୁତ୍ତଂ, ଆଯୁସଙ୍ଖାରୋସ୍ସଜ୍ଜନସୁତ୍ତଂ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସୁତ୍ତଂ, ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସୁତ୍ତନ୍ତି ଇମେସଂ ଉଦାନାନଂ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ ନିକ୍ଖେପୋ। ହୁହୁଙ୍କସୁତ୍ତଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିକସୁତ୍ତଂ, ବାହିଯସୁତ୍ତନ୍ତି ଇମେସଂ ଉଦାନାନଂ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ନିକ୍ଖେପୋ। ରାଜସୁତ୍ତଂ, ସକ୍କାରସୁତ୍ତଂ, ଉଚ୍ଛାଦନସୁତ୍ତଂ, ପିଣ୍ଡପାତିକସୁତ୍ତଂ, ସିପ୍ପସୁତ୍ତଂ, ଗୋପାଲସୁତ୍ତଂ, ସୁନ୍ଦରିକସୁତ୍ତଂ , ମାତୁସୁତ୍ତଂ, ସଙ୍ଘଭେଦକସୁତ୍ତଂ, ଉଦପାନସୁତ୍ତଂ, ତଥାଗତୁପ୍ପାଦସୁତ୍ତଂ, ମୋନେଯ୍ୟସୁତ୍ତଂ, ପାଟଲିଗାମିଯସୁତ୍ତଂ, ଦ୍ୱେପି ଦବ୍ବସୁତ୍ତାନୀତି ଏତେସଂ ଉଦାନାନଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ନିକ୍ଖେପୋ। ପାଲିଲେଯ୍ୟସୁତ୍ତଂ, ପିଯସୁତ୍ତଂ, ନାଗସମାଲସୁତ୍ତଂ, ୱିସାଖାସୁତ୍ତଞ୍ଚାତି ଇମେସଂ ଉଦାନାନଂ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯୋ ପରଜ୍ଝାସଯୋ ଚ ନିକ୍ଖେପୋ। ସେସାନଂ ଏକପଞ୍ଞାସାଯ

ସୁତ୍ତାନଂ ପରଙ୍ଗାସଯୋ ନିକ୍ଖେପୋ। ଏୱମେତେସଂ ଉଦାନାନଂ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦିୱସେନ ନିକ୍ଖେପୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ଯାନି ଉଦାନାନି ଭଗୱତା ଭିକ୍ଖୂନଂ ସମ୍ମୁଖା ଭାସିତାନି, ତାନି ତେହି ଯଥାଭାସିତସୁତ୍ତାନି ୱଚସା ପରିଚିତାନି ମନସାନୁପେକ୍ଖିତାନି ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକସ୍ସ କଥିତାନି। ଯାନି ପନ ଭଗୱତା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅସମ୍ମୁଖା ଭାସିତାନି, ତାନିପି ଅପରଭାଗେ ଭଗୱତା ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକସ୍ସ ପୁନ ଭାସିତାନି। ଏୱଂ ସବ୍ବାନିପି ତାନି ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ଧାରେନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୂନଞ୍ଚ ୱାଚେନ୍ତୋ ଅପରଭାଗେ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ଉଦାନନ୍ତେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଆରୋପେସୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନାତିଆଦୀସୁ ତେନ ସମଯେନାତି ଚ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ, ଖୋ ପନାତି ନିପାତୋ, ତସ୍ମିଂ ସମଯେତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ମିଂ ପନ ସମଯେ? ଯଂ ସମଯଂ ଭଗୱା ଉରୁୱେଲାଯଂ ୱିହରତି ନଜ୍ଜା ନେରଞ୍ଜରାଯ ତୀରେ ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ପଠମାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ। ସତ୍ତାହନ୍ତି ସତ୍ତ ଅହାନି ସତ୍ତାହଂ, ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗତ୍ଥେ ଏତଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ଯସ୍ମା ଭଗୱା ତଂ ସତ୍ତାହଂ ନିରନ୍ତରତାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖେନ ୱିହାସି, ତସ୍ମା ସତ୍ତାହନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗୱସେନ ଉପଯୋଗୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏକପଲ୍ଲଙ୍କେନାତି ୱିସାଖାପୁଣ୍ଣମାଯ ଅନତ୍ଥଙ୍ଗତେଯେୱ ସୂରିଯେ ଅପରାଜିତପଲ୍ଲଙ୍କୱରେ ୱଜିରାସନେ ନିସିନ୍ନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସକିମ୍ପି ଅନୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଯଥାଆଭୁଜିତେନ ଏକେନେୱ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ।

ୱିମୁତ୍ତିସୁଖପଟିସଂୱେଦୀତି ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦିଯମାନୋ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ୱିମୁତ୍ତୀତି ତଦଙ୍ଗୱିମୁତ୍ତି, ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତି, ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତି, ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତି, ନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତୀତି ପଞ୍ଚ ୱିମୁତ୍ତିଯୋ। ତାସୁ ଯଂ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମପରିଚ୍ଚାଗାଦୀହି ତେହି ତେହି ଗୁଣଙ୍ଗେହି ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦାଦୀହି ୱିପସ୍ସନଙ୍ଗେହି ଚ ଯାୱ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅଙ୍ଗସ୍ସ ଅପରିହାନିୱସେନ ପୱତ୍ତି, ତାୱ ତଂତଂପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିମୁଚ୍ଚନତୋ ୱିମୁଚ୍ଚନଂ ପହାନଂ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ ? ଦାନେନ ମଚ୍ଛରିଯଲୋଭାଦିତୋ, ସୀଲେନ ପାଣାତିପାତାଦିତୋ, ନାମରୂପୱବତ୍ଥାନେନ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିତୋ, ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେନ ଅହେତୁୱିସମହେତୁଦିଟ୍ଠୀହି, ତସ୍ସେୱ ଅପରଭାଗେନ କଙ୍ଖାୱିତରଣେନ କଥଂକଥୀଭାୱତୋ, କଲାପସମ୍ମସନେନ ‘‘ଅହଂ ମମା’’ତି ଗାହତୋ, ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗୱବତ୍ଥାନେନ ଅମଗ୍ଗେ ମଗ୍ଗସଞ୍ଞାଯ, ଉଦଯଦସ୍ସନେନ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା, ୱଯଦସ୍ସନେନ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଯା, ଭଯଦସ୍ସନେନ ସଭଯେ ଅଭଯସଞ୍ଞାଯ, ଆଦୀନୱଦସ୍ସନେନ ଅସ୍ସାଦସଞ୍ଞାଯ, ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନେନ ଅଭିରତିସଞ୍ଞାଯ, ମୁଚ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞାଣେନ ଅମୁଚ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଯ, ଉପେକ୍ଖାଞାଣେନ ଅନୁପେକ୍ଖାଯ, ଅନୁଲୋମେନ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଯଂ ନିବ୍ବାନେ ଚ ପଟିଲୋମଭାୱତୋ, ଗୋତ୍ରଭୁନା ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଭାୱତୋ ୱିମୁଚ୍ଚନଂ, ଅଯଂ ତଦଙ୍ଗୱିମୁତ୍ତି ନାମ। ଯଂ ପନ ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦେନ ସମାଧିନା ଯାୱସ୍ସ ଅପରିହାନିୱସେନ ପୱତ୍ତି, ତାୱ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ନୀୱରଣାନଞ୍ଚେୱ, ୱିତକ୍କାଦୀନଞ୍ଚ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମାନଂ, ଅନୁପ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ୱିମୁଚ୍ଚନଂ, ଅଯଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତି ନାମ। ଯଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାନଂ ଭାୱିତତ୍ତା ତଂତଂମଗ୍ଗୱତୋ ଅରିଯସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ଯଥାରହଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ପହାନାଯା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୨୭୭; ୱିଭ। ୬୨୮) ନଯେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସମୁଦଯପକ୍ଖିଯସ୍ସ କିଲେସଗଣସ୍ସ ପୁନ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନୱସେନ ୱିମୁଚ୍ଚନଂ, ଅଯଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତି ନାମ। ଯଂ ପନ ଫଲକ୍ଖଣେ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତଂ କିଲେସାନଂ, ଅଯଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତି ନାମ। ସବ୍ବସଙ୍ଖତନିସ୍ସଟତ୍ତା ପନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୱିମୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ, ଅଯଂ ନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତି ନାମ। ଇଧ ପନ ଭଗୱତୋ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣା ଫଲୱିମୁତ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ୱିମୁତ୍ତିସୁଖପଟିସଂୱେଦୀତି ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦିଯମାନୋ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

ୱିମୁତ୍ତୀତି ଚ ଉପକ୍କିଲେସେହି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତଭାୱୋ, ଚିତ୍ତମେୱ ୱା ତଥା ୱିମୁତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ତାଯ ୱିମୁତ୍ତିଯା ଜାତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱା ସୁଖଂ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ। ‘‘ଯାଯଂ, ଭନ୍ତେ, ଉପେକ୍ଖା ସନ୍ତେ ସୁଖେ ୱୁତ୍ତା ଭଗୱତା’’ତି (ମ। ନି। ୨।୮୮) ୱଚନତୋ ଉପେକ୍ଖାପି ଚେତ୍ଥ ସୁଖମିଚ୍ଚେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ ‘‘ଉପେକ୍ଖା ପନ ସନ୍ତତ୍ତା, ସୁଖମିଚ୍ଚେୱ ଭାସିତା’’ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୩୨)। ଭଗୱା ହି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଂ ଅରହତ୍ତସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ନ ଇତରଂ। ଅଥ ୱା ‘‘ତେସଂ ୱୂପସମୋ ସୁଖୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଯଥା ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖୂପସମୋ ସୁଖୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ସକଲକିଲେସଦୁକ୍ଖୂପସମଭାୱତୋ ଅଗ୍ଗଫଲେ ଲବ୍ଭମାନା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତି ଏୱ ଇଧ ସୁଖନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତଯିଦଂ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ମଗ୍ଗୱୀଥିଯଂ କାଲନ୍ତରେତି ଫଲଚିତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିୱିଭାଗେନ ଦୁୱିଧଂ ହୋତି। ଏକେକସ୍ସ ହି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରା ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ୱିପାକଭୂତାନି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାନି ତୀଣି ଦ୍ୱେ ୱା ଫଲଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଅନନ୍ତରୱିପାକତ୍ତା ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲାନଂ। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ଜୱନୱାରେ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତ୍ଥ ଯଦା ଦ୍ୱେ ଅନୁଲୋମାନି, ତଦା ତତିଯଂ ଗୋତ୍ରଭୁ, ଚତୁତ୍ଥଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ, ତତୋ ପରଂ ତୀଣି ଫଲଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ଯଦା ପନ ତୀଣି ଅନୁଲୋମାନି, ତଦା ଚତୁତ୍ଥଂ ଗୋତ୍ରଭୁ, ପଞ୍ଚମଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ, ତତୋ ପରଂ ଦ୍ୱେ ଫଲଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ପଞ୍ଚମଂ ଅପ୍ପନାୱସେନ ପୱତ୍ତତି, ନ ତତୋ ପରଂ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆସନ୍ନତ୍ତା। କେଚି ପନ ‘‘ଛଟ୍ଠମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଅପ୍ପେତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୮୧୧) ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଏୱଂ ମଗ୍ଗୱୀଥିଯଂ ଫଲଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କାଲନ୍ତରେ ଫଲଂ ପନ ଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତଂ, ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଞ୍ଚ ଏତେନେୱ ସଙ୍ଗହିତଂ। ସା ପନାଯଂ ଫଲସମାପତ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲାନଂ ୱିପାକଭୂତା ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣା ଅପ୍ପନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କେ ତଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, କେ ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି? ସବ୍ବେପି ପୁଥୁଜ୍ଜନା ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି ଅନଧିଗତତ୍ତା। ତଥା ହେଟ୍ଠିମା ଅରିୟା ଉପରିମଂ, ଉପରିମାପି ଅରିୟା ହେଟ୍ଠିମଂ ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତିୟେୱ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତରଭାୱୂପଗମନେନ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧଭାୱତୋ। ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ଫଲଂ ତେ ତେ ଅରିୟା ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି। କେଚି ପନ "ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ନ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପରିମା ଦ୍ୱେୟେୱ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରିଭାୱତୋ"ତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ଅକାରଣଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସାପି ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧଲୋକିୟସମାଧିସମାପଜ୍ଜନତୋ। କିଂ ୱା ଏତ୍ଥ କାରଣଚିନ୍ତାୟ? ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାୟଂ "କତମା ଦସ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୭), କତମେ ଦସ ଗୋତ୍ରଭୁଧମ୍ମା ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ"ତି (ପଟି। ମ। ୧। ୬୦) ଇମେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ସୋତାପତ୍ତିଫଲସମାପତ୍ତତ୍ଥାୟ ସକଦାଗାମିଫଲସମାପତ୍ତତ୍ଥାୟାତି ତେସମ୍ପି ଅରିୟାନଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ସବ୍ବେପି ଅରିୟା ୟଥାସକଂ ଫଲଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ।

କସ୍ମା ପନ ତେ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି? ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥଂ। ୟଥା ହି ରାଜାନୋ ରଜ୍ଜସୁଖଂ, ଦେୱତା ଦିବ୍ବସୁଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତି, ଏୱଂ ଅରିୟା "ଲୋକୁତ୍ତରସୁଖଂ ଅନୁଭୱିସ୍ସାମା"ତି ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ଇଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି।

କଥଞ୍ଚସ୍ସା ସମାପଜ୍ଜନଂ, କଥଂ ଠାନଂ, କଥଂ ୱୁଟ୍ଠାନନ୍ତି? ଦ୍ୱୀହି ତାୱ ଆକାରେହି ଅସ୍ସା ସମାପଜ୍ଜନଂ ହୋତି ନିବ୍ବାନତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅମନସିକାରା, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚ ମନସିକାରା। ୟଥାହ –

"ଦ୍ୱେ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ପଚ୍ଚୟା ଅନିମିତ୍ତାୟ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିୟା ସମାପତ୍ତିୟା, ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନଞ୍ଚ ଅମନସିକାରୋ, ଅନିମିତ୍ତାୟ ଚ ଧାତୁୟା ମନସିକାରୋ"ତି (ମ। ନି। ୧।୪୫୮)।

ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ସମାପଜ୍ଜନକ୍କମୋ – ଫଲସମାପତ୍ତିତ୍ଥିକେନ ଅରିୟସାୱକେନ ରହୋଗତେନ ପଟିସଲ୍ଲୀନେନ ଉଦୟବ୍ବୟାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରା ୱିପସ୍ସିତବ୍ବା। ତସ୍ସେୱଂ ପୱତ୍ତାନୁପୁବ୍ବୱିପସ୍ସନସ୍ସେୱ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଗୋତ୍ରଭୁଞାଣାନନ୍ତରଂ ଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ନିରୋଧେ ଚିତ୍ତମପ୍ପେତି, ଫଲସମାପତ୍ତିନିନ୍ନଭାୱେନ ଚ ସେକ୍ଖସ୍ସାପି ଫଲମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ମଗ୍ଗୋ। ୟେ ପନ ୱଦନ୍ତି "ସୋତାପନ୍ନୋ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀତି ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ସକଦାଗାମୀ ହୋତି, ସକଦାଗାମୀ ଚ ଅନାଗାମୀ"ତି। ତେ ୱତ୍ତବ୍ବା – ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅନାଗାମୀ ଅରହା ଭୱିସ୍ସତି, ଅରହା ଚ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଚ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ତସ୍ମା ୟଥାଭିନିୱେସଂ ୟଥାଜ୍ଝାସୟଂ ୱିପସ୍ସନା ଅତ୍ଥଂ ସାଧେତୀତି ସେକ୍ଖସ୍ସାପି ଫଲମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ମଗ୍ଗୋ। ଫଲମ୍ପି ତସ୍ସ ସଚେ ଅନେନ ପଠମଜ୍ଝାନିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଅଧିଗତୋ, ପଠମଜ୍ଝାନିକମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସଚେ ଦୁତିୟାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଜ୍ଝାନିକୋ, ଦୁତିୟାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଜ୍ଝାନିକମେୱାତି।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ମଗ୍ଗଞାଣପୁରେଚାରିକଂ ୱିୟ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ନ ହୋତୀତି? ଫଲଞାଣାନଂ ଅନିୟ୍ୟାନିକଭାୱତୋ। ଅରିୟମଗ୍ଗଧମ୍ମାୟେୱ ହି ନିୟ୍ୟାନିକା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ "କତମେ ଧମ୍ମା ନିୟ୍ୟାନିକା? ଚତ୍ତାରୋ ଅରିୟମଗ୍ଗା ଅପରିୟାପନ୍ନା"ତି (ଧ। ସ। ୧୨୯୫)। ତସ୍ମା ଏକନ୍ତେନେୱ ନିୟ୍ୟାନିକଭାୱସ୍ସ ଉଭତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟଭୂତେନ ଞାଣେନ ନିମିତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠିତେନେୱ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତା ୟୁତ୍ତା, ନ ପନ ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱିତତ୍ତା ତସ୍ସ ୱିପାକଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନାନଂ କିଲେସାନଂ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ଅନିୟ୍ୟାନିକତ୍ତା ଅୱୁଟ୍ଠାନସଭାୱାନଂ ଫଲଞାଣାନଂ ପୁରେଚାରିକଞାଣସ୍ସ କଦାଚିପି ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତା ଉଭୟତ୍ଥ ଅନୁଲୋମଞାଣାନଂ ଅତୁଲ୍ୟାକାରତୋ। ଅରିୟମଗ୍ଗୱୀଥିୟଞ୍ହି ଅନୁଲୋମଞାଣାନି ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧପୁବ୍ବାନଂ ଥୂଲଥୂଲାନଂ ଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ସାତିସୟଂ ପଦାଲନେନ ଲୋକିୟଞାଣେନ ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତାନି ମଗ୍ଗଞାଣାନୁକୂଲାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଫଲସମାପତ୍ତିୱୀଥିୟଂ ପନ ତାନି ତାନି ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ତେସଂ ତେସଂ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ତତ୍ଥ ନିରୁସ୍ସୁକ୍କାନି କେୱଲଂ ଅରିୟାନଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖସମଙ୍ଗିଭାୱସ୍ସ ପରିକମ୍ମମତ୍ତାନି ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନ ତେସଂ କୁତୋଚି ୱୁଟ୍ଠାନସମ୍ଭୱୋ, ୟତୋ ତେସଂ ପରିୟୋସାନେ ଞାଣଂ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ ୱୁଟ୍ଠାନତୋ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ସିୟା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସେକ୍ଖସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସମାପତ୍ତିୱଠଞ୍ଜନତ୍ଥାୟ ଉଦୟବ୍ବୟାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଞାଣାନୁପୁବ୍ବାୟ ଫଲମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ମଗ୍ଗୋତି ଅୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ସମତ୍ଥିତୋ ହୋତି। ଏୱଂ ତାୱ ଫଲସମାପତ୍ତିୟା ସମାପଜ୍ଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

"ତୟୋ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ପଚ୍ଚୟା ଅନିମିତ୍ତାୟ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିୟା ଠିତିୟା, ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନଂ ଅମନସିକାରୋ, ଅନିମିତ୍ତାୟ ଚ ଧାତୁୟା ମନସିକାରୋ, ପୁବ୍ବେ ଚ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ"ତି (ମ। ନି। ୧।୪୫୮) –

ୱଚନତୋ ପନସ୍ସା ତୀହାକାରେହି ଠାନଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବେ ଚ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋତି ସମାପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ କାଲପରିଚ୍ଛେଦୋ। "ଅସୁକସ୍ମିଂ ନାମ କାଲେ

ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ’’ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ହିତ୍ୱା ଯାୱ ସୋ କାଲୋ ନାଗଚ୍ଛତି, ତାୱ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ନ ହୋତି।

‘‘ଦ୍ୱେ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ପଚ୍ଚଯା ଅନିମିତ୍ତାଯ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠାନସ୍ସ, ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନଞ୍ଚ ମନସିକାରୋ, ଅନିମିତ୍ତାଯ ଚ ଧାତୁଯା ଅମନସିକାରୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୫୮) –

ୱଚନତୋ ପନସ୍ସା ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନନ୍ତି ରୂପନିମିତ୍ତୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣନିମିତ୍ତାନଂ। କାମଞ୍ଚ ନ ସବ୍ବାନେୱେତାନି ଏକତୋ ମନସି କରୋତି, ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱସେନ ପନେୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଯଂ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ, ତସ୍ସ ମନସିକରଣେନ ଫଲସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତୀତି ଏୱଂ ଅସ୍ସା ୱୁଟ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଯିଦଂ ଏୱମିଧ ସମାପଜ୍ଜନୱୁଟ୍ଠାନଂ ଅରହତ୍ତଫଲଭୂତଂ –

‘‘ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧଦରଥଂ, ଅମତାରମ୍ମଣଂ ସୁଭଂ;

ୱନ୍ତଲୋକାମିସଂ ସନ୍ତଂ, ସାମଞ୍ଞଫଲମୁତ୍ତମଂ’’।

ଇତି ୱୁତ୍ତଂ ସାତାତିସାତଂ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ୱିମୁତ୍ତିସୁଖପଟିସଂୱେଦୀତି ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦିଯମାନୋ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

ଅଥାତି ଅଧିକାରତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଖୋତି ପଦପୂରଣେ। ତେସୁ ଅଧିକାରତ୍ଥେନ ଅଥାତି ଇମିନା ୱିମୁତ୍ତିସୁଖପଟିସଂୱେଦନତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଅଧିକାରଂ ଦସ୍ସେତି। କୋ ପନେସୋତି? ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମନସିକାରୋ। ଅଥାତି ୱା ପଚ୍ଛାତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ତେନ ‘‘ତସ୍ସ ସତ୍ତାହସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନା’’ତି ୱକ୍ଖମାନମେୱ ଅତ୍ଥଂ ଜୋତେତି। ତସ୍ସ ସତ୍ତାହସ୍ସାତି ପଲ୍ଲଙ୍କସତ୍ତାହସ୍ସ। ଅଚ୍ଚଯେନାତି ଅପଗମେନ। ତମ୍ହା ସମାଧିମ୍ହାତି ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧିତୋ। ଇଧ ପନ ଠତ୍ୱା ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ ସତ୍ତାହାନି ଦସ୍ସେତବ୍ବାନୀତି କେଚି ତାନି ୱିତ୍ଥାରଯିଂସୁ। ମଯଂ ପନ ତାନି ଖନ୍ଧକପାଠେନ ଇମିସ୍ସା ଉଦାନପାଳିଯା ଅୱିରୋଧଦସ୍ସନମୁଖେନ ପରତୋ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ। ରତ୍ତିଯାତି ଅୱଯୱସମ୍ବନ୍ଧେ ସାମିୱଚନଂ। ପଠମନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ଭଗୱା ହି ତସ୍ସା ରତ୍ତିଯା ସକଲମ୍ପି ପଠମଂ ଯାମଂ ତେନେୱ ମନସିକାରେନ ଯୁତ୍ତୋ ଅହୋସୀତି।

ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦନ୍ତି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମଂ। ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ହି ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। କଥମିଦଂ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ଚେ? ଭଗୱତୋ ୱଚନେନ। ଭଗୱତା ହି ‘‘ତସ୍ମାତିହାନନ୍ଦ, ଏସେୱ ହେତୁ, ଏତଂ ନିଦାନଂ, ଏସ ସମୁଦଯୋ, ଏସ ପଚ୍ଚଯୋ ଜରାମରଣସ୍ସ, ଯଦିଦଂ ଜାତି…ପେ… ସଙ୍ଖାରାନଂ, ଯଦିଦଂ ଅୱିଜ୍ଜା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୦୫ ଆଦଯୋ) ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ହେତୂତି ୱୁତ୍ତା। ଯଥା ଦ୍ୱାଦସ ପଚ୍ଚଯା ଦ୍ୱାଦସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାତି।

ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପଟିଚ୍ଚ ପଟିମୁଖଂ କତ୍ୱା କାରଣସମୱାଯଂ ଅପ୍ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସହିତେ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ଅଥ ୱା ପଟିଚ୍ଚ ପଚ୍ଚେତବ୍ବଂ ପଚ୍ଚଯାରହତଂ ପଚ୍ଚଯଂ ପଟିଗନ୍ତ୍ୱା ନ ୱିନା ତେନ ସମ୍ବନ୍ଧସ୍ସ ଉପ୍ପାଦୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ । ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ଚେତ୍ଥ ସମୁପ୍ପାଦପଦଟ୍ଠାନୱଚନୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାଯୁତ୍ତୋ ହେତୁ, ନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନମତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ପଚ୍ଚେତୁଂ ଅରହନ୍ତି ନଂ ପଣ୍ଡିତାତି ପଟିଚ୍ଚୋ, ସମ୍ମା ସଯମେୱ ୱା ଉପ୍ପାଦେତୀତି ସମୁପ୍ପାଦୋ, ପଟିଚ୍ଚୋ ଚ ସୋ ସମୁପ୍ପାଦୋ ଚାତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅନୁଲୋମନ୍ତି ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକୋ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ ଅତ୍ତନା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚକରଣତୋ ଅନୁଲୋମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନ୍ତଂ ପାପେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପୱତ୍ତିଯା ୱା ଅନୁଲୋମତୋ ଅନୁଲୋମୋ, ତଂ ଅନୁଲୋମଂ। ସାଧୁକଂ ମନସାକାସୀତି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ମନସି ଅକାସି। ଯୋ ଯୋ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମୋ ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମସ୍ସ ଯଥା ଯଥା ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦିନା ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅୱିପରୀତଂ ଅପରିହାପେତ୍ୱା ଅନୱସେସତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ ଚିତ୍ତେ ଅକାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ପନ ଭଗୱା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାନୁଲୋମଂ ମନସାକାସି, ତଂ ସଙ୍ଖେପେନ ତାୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତି, ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦା ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଇତୀତି ଏୱଂ, ଅନେନ ପକାରେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକେ ପଚ୍ଚଯେ ସତି ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରାଦିକଂ ଫଲଂ ହୋତି। ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦା ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଇମସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଉପ୍ପାଦା ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରାଦିକଂ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଅସତି ଇଦଂ ନ ହୋତି, ଇମସ୍ସ ନିରୋଧା ଇଦଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଅଭାୱେ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଅଭାୱସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ନିରୋଧେ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ନିରୋଧସ୍ସ ଚ ଦୁତିଯତତିଯସୁତ୍ତୱଚନେନ ଏତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚଯଲକ୍ଖଣେ ନିଯମୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି – ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଏୱ, ନାସତି। ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦା ଏୱ, ନାନୁପ୍ପାଦା।

ଅନିରୋଧା ଏୱ, ନ ନିରୋଧାତି। ତେନେତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଅନ୍ତୋଗଧନିୟମଂ ଇଧ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନିରୋଧୋତି ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ୱିରାଗାଧିଗମେନ ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅୱିଜ୍ଜାୟ ତ୍ୱେୱ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ''ତିଆଦି। ନିରୋଧନିରୋଧୀ ଚ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧୀଭାୱେନ ୱୁତ୍ତୋ ''ଇମସ୍ସ ନିରୋଧା ଇଦଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି।

ତେନେତଂ ଦସ୍ସେତି – ଅନିରୋଧୋ ଉପ୍ପାଦୋ ନାମ, ସୋ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥିଭାୱୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ''ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତୀ''ତି ଇଦମେୱ ହି ଲକ୍ଖଣଂ ପରିୟାୟନ୍ତରେନ ''ଇମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦା ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱଦନ୍ତେନ ପରେନ ପୁରିମଂ ୱିସେସିତଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ନ ଧରମାନତଂୟେୱ ସନ୍ଧାୟ ''ଇମସ୍ମିଂ ସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଖୋ ମଗ୍ଗେନ ଅନିରୁଦ୍ଧଭାୱଞ୍ଚାତି ୱିଞ୍ଞାୟତି। ଯସ୍ମା ଚ ''ଇମସ୍ମିଂ ଅସତି ଇଦଂ ନ ହୋତି, ଇମସ୍ସ ନିରୋଧା ଇଦଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ''ତି ଦ୍ୱିଧାପି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସଂ ୱଦନ୍ତେନ ''ଅୱିଜ୍ଜାୟ ତ୍ୱେୱ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ''ତିଆଦିନା ନିରୋଧୋ ଏୱ ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ନତ୍ଥିଭାୱୋପି ନିରୋଧୋ ଏୱାତି ନତ୍ଥିଭାୱୱିରୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ଅନିରୋଧୋତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ତେନ ଅନିରୋଧସଙ୍ଖାତେନ ଅତ୍ଥିଭାୱେନ ଉପ୍ପାଦଂ ୱିସେସେତି। ତତୋ ନ ଇଧ ଅତ୍ଥିଭାୱମତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦୋତି ଅତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଅଥ ଖୋ ଅନିରୋଧସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ଚାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱିତୋତି। ଏୱମେତଂ ଲକ୍ଖଣଦ୍ୱୟୱଚନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବଭାୱେନ ସାତ୍ଥକନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କୋ ପନାୟଂ ଅନିରୋଧୋ ନାମ, ଯୋ ''ଅତ୍ଥିଭାୱୋ, ଉପ୍ପାଦୋ''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତୀତି? ଅପ୍ପହୀନଭାୱୋ ଚ, ଅନିବ୍ବତ୍ତିତଫଲାରହତାପହାନେହି ଫଲାନୁପ୍ପାଦନାରହତା ଚ। ଯେ ହି ପହାତବ୍ବା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ତେସଂ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଗ୍ଘାଟିତଭାୱୋ ଚ। ଯେ ପନ ନ ପହାତବ୍ବା କୁସଲାବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା, ଯାନି ତେସୁ ସଂଯୋଜନାନି ଅଖୀଣାସୱାନଂ ତେସଂ ଅପରିକ୍ଖୀଣତା ଚ। ଅସମୁଗ୍ଘାଟିତାନୁସୟତାୟ ହି ସସଂଯୋଜନା ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ –

''ଯାୟ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନିୱୁତସ୍ସ ବାଲସ୍ସ ଯାୟ ଚ ତଣ୍ହାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ଅୟଂ କାୟୋ ସମୁଦାଗତୋ, ସା ଚେୱ ଅୱିଜ୍ଜା ବାଲସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନା, ସା ଚ ତଣ୍ହା ଅପରିକ୍ଖୀଣା। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାଲୋ ଅଚରି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟାୟ, ତସ୍ମା ବାଲୋ କାୟସ୍ସ ଭେଦା କାୟୂପଗୋ ହୋତି, ସୋ କାୟୂପଗୋ ସମାନୋ ନ ପରିମୁଚ୍ଚତି ଜାତିୟା ଜରାମରଣେନା''ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୧୯)।

ଖୀଣସଂଯୋଜନାନଂ ପନ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଅଭାୱତୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ, ତଣ୍ହୁପାଦାନାନଂ ଅଭାୱତୋ ଉପାଦାନଭୱାନଂ ଅସମ୍ଭୱୋତି ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦୋ ପଞ୍ଞାୟିସ୍ସତୀତି। ତେନେୱାହ –

''ଛନ୍ନଂ ତ୍ୱେୱ, ଫଗ୍ଗୁଣ, ଫସ୍ସାୟତନାନଂ ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧା ଫସ୍ସନିରୋଧୋ, ଫସ୍ସନିରୋଧା ୱେଦନାନିରୋଧୋ''ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୧୨)।

ନ ହି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଯାୱ ପରିନିବ୍ବାନା ସଳାୟତନାଦୀନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି। ଅଥ ଖୋ ନତ୍ଥିତା ନିରୋଧସଦ୍ଦୱଚନୀୟତା ଖୀଣସଂଯୋଜନତାତି ନିରୋଧୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅପିଚ ଚିରକତମ୍ପି କମ୍ମଂ ଅନିବ୍ବତ୍ତିତଫଲତାୟ ଅପ୍ପହୀନାହାରତାୟ ଚ ଫଲାରହଂ ସନ୍ତଂ ଏୱ ନାମ ହୋତି, ନ ନିବ୍ବତ୍ତିତଫଲଂ , ନାପି ପହୀନାହାରନ୍ତି। ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚୟାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଫଲାରହଭାୱୋ ଅନିରୋଧୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଅନିରୁଦ୍ଧଭାୱେନେୱ ହି ଯେନ ୱିନା ଫଲଂ ନ ସମ୍ଭୱତି, ତଂ କାରଣଂ ଅତୀତନ୍ତିପି ଇମସ୍ମିଂ ସତୀତି ଇମିନା ୱଚନେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋୟେୱ ଚ ଅୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଅନାପନ୍ନୋ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପାଦୋ କାଲଭେଦଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଅନିୱତ୍ତନାୟ ଏୱ ଇମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ଅୱସେସପଚ୍ଚୟସମୱାୟେ ଅୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସପି ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ୱିୟ ପଗେୱ ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଯା ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଅଭିମୁଖତା, ସା ଇମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାତି ୱୁତ୍ତା। ତଥା ହି ତତୋ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ତଦୱତ୍ଥଂ କାରଣଂ ଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନଭାୱେନ ଉଟ୍ଠିତଂ ଉପ୍ପତିତଂ ନାମ ହୋତି, ନ ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଅତଦୱତ୍ଥନ୍ତି ତଦୱତ୍ଥତା ଉପ୍ପାଦୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ସତୀତି ଇମିନା ୱିଜ୍ଜମାନତାମତ୍ତେନ ପଚ୍ଚୟଭାୱଂ ୱଦନ୍ତୋ ଅବ୍ୟାପାରତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଦସ୍ସେତି। ଉପ୍ପାଦାତି ଉପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଅସବ୍ବକାଲଭାୱିତଂ ଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଅଭିମୁଖତଞ୍ଚ ଦୀପେନ୍ତୋ ଅନିଚ୍ଚତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଦସ୍ସେତି। ''ସତି, ନାସତି, ଉପ୍ପାଦା, ନ ନିରୋଧା''ତି ପନ ହେତୁଅତ୍ଥେହି ଭୁମ୍ମନିସ୍ସକ୍କୱଚନେହି ସମତ୍ଥିତଂ ନିଦାନସମୁଦୟଜାତିପଭୱଭାୱଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଦସ୍ସେତି। ହେତୁଅତ୍ଥତା ଚେତ୍ଥ ଭୁମ୍ମୱଚନେ ଯସ୍ସ ଭାୱେ ତଦୱିନାଭାୱିଫଲସ୍ସ ଭାୱୋ ଲକ୍ଖୀୟତି, ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତିୟା ୱେଦିତବ୍ବା ଯଥା ''ଅଧନାନଂ ଧନେ ଅନନୁପ୍ପଦୀୟମାନେ ଦାଲିଦ୍ଦିୟଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଅଗମାସୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୯୧) ଚ ''ନିପ୍ଫନ୍ନେସୁ ସସ୍ସେସୁ ସୁଭିକ୍ଖଂ ଜାୟତୀ''ତି ଚ। ନିସ୍ସକ୍କୱଚନସ୍ସାପି ହେତୁଅତ୍ଥତା ଫଲସ୍ସ ପଭୱେ ପକତିୟଞ୍ଚ ପୱତ୍ତିତୋ ଯଥା ''କଲଲା ହୋତି ଅବ୍ବୁଦଂ, ଅବ୍ବୁଦା ଜାୟତୀ ପେସୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩୫) ଚ ''ହିମୱତା ଗଙ୍ଗା ପଭୱନ୍ତି, ସିଙ୍ଗତୋ ସରୋ ଜାୟତୀ''ତି ଚ। ଅୱିଜ୍ଜାଦିଭାୱେ ଚ ତଦୱିନାଭାୱେନ ସଙ୍ଖାରାଦିଭାୱୋ ଲକ୍ଖୀୟତି, ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି ଚ ସଙ୍ଖାରାଦୟୋ ପଭୱନ୍ତି ପକରିୟନ୍ତି ଚାତି ତେ

ତେସଂ ପଭୱୋ ପକତି ଚ, ତସ୍ମା ତଦତ୍ଥଦୀପନତ୍ଥଂ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦା’’ତି ହେତୁଅତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମନିସ୍ସକ୍କନିଦ୍ଦେସା କତାତି।

ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତି, ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦା ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି ସଙ୍ଖେପେନ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦିକୋ ନିଦ୍ଦେସୋ, ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ଉପ୍ପାଦୋ ଚ ତେସଂ ତେସଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ନ ହି ଅନିରୁଦ୍ଧତାସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ଉପ୍ପାଦଞ୍ଚ ଅନିୱତ୍ତସଭାୱତାସଙ୍ଖାତଂ ଉଦଯାୱତ୍ଥତାସଙ୍ଖାତଂ ୱା ‘‘ସତି ଏୱ, ନାସତି, ଉପ୍ପାଦା ଏୱ, ନ ନିରୋଧା’’ତି ଅନ୍ତୋଗଧନିଯମେହି ୱଚନେହି ଅଭିହିତଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞୋ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ନାମ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ଉପ୍ପାଦୋ ଚ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯେପି ପଟ୍ଠାନେ ଆଗତା ହେତୁଆଦଯୋ ଚତୁୱୀସତି ପଚ୍ଚଯା, ତେପି ଏତସ୍ସେୱ ପଚ୍ଚଯଭାୱସ୍ସ ୱିସେସାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଇତି ଯଥା ୱିତ୍ଥାରେନ ଅନୁଲୋମଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ମନସି ଅକାସି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ଯଦିଦଂ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଯଦିଦନ୍ତି ନିପାତୋ, ତସ୍ସ ଯୋ ଅଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯାତିଆଦୀସୁ ଅୱିନ୍ଦିଯଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଂ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା, ୱିନ୍ଦିଯଂ କାଯସୁଚରିତାଦିଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା, ଧମ୍ମାନଂ ଅୱିପରୀତସଭାୱଂ ଅୱିଦିତଂ କରୋତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା, ଅନ୍ତୱିରହିତେ ସଂସାରେ ଭୱାଦୀସୁ ସତ୍ତେ ଜୱାପେତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା, ଅୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ଜୱତି ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ନ ଜୱତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା, ୱିଜ୍ଜାଯ ପଟିପକ୍ଖାତି ଅୱିଜ୍ଜା, ସା ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଚତୁବ୍ବିଧା ୱେଦିତବ୍ବା। ପଟିଚ୍ଚ ନ ୱିନା ଫଲଂ ଏତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ପୱତ୍ତତି ଚାତି ପଚ୍ଚଯୋ, ଉପକାରକଟ୍ଠୋ ୱା ପଚ୍ଚଯୋ। ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ସା ପଚ୍ଚଯୋ ଚାତି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯୋ, ତସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା। ସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ସଙ୍ଖାରା, ଲୋକିଯକୁସଲାକୁସଲଚେତନା, ସା ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞାନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ତିୱିଧା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିଜାନାତୀତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତଂ ଲୋକିଯୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣୱସେନ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱିଧଂ। ନମତୀତି ନାମଂ, ୱେଦନାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯଂ। ରୁପ୍ପତୀତି ରୂପଂ, ଭୂତରୂପଂ ଚକ୍ଖାଦିଉପାଦାରୂପଞ୍ଚ। ଆଯତତି ଆଯତଞ୍ଚ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ନଯତୀତି ଆଯତନଂ। ଫୁସତୀତି ଫସ୍ସୋ। ୱେଦଯତୀତି ୱେଦନା। ଇଦମ୍ପି ଦ୍ୱଯଂ ଦ୍ୱାରୱସେନ ଛବ୍ବିଧଂ, ୱିପାକୱସେନ ଗହଣେ ଛତ୍ତିଂସୱିଧଂ। ପରିତସ୍ସତୀତି ତଣ୍ହା, ସା କାମତଣ୍ହାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ତିୱିଧା, ୱିତ୍ଥାରତୋ ଅଟ୍ଠୁତ୍ତରସତୱିଧା ଚ। ଉପାଦୀଯତୀତି ଉପାଦାନଂ, ତଂ କାମୁପାଦାନାଦିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ। ଭୱତି ଭାୱଯତି ଚାତି ଭୱୋ, ସୋ କମ୍ମୂପପତ୍ତିଭେଦତୋ ଦୁୱିଧୋ। ଜନନଂ ଜାତି। ଜୀରଣଂ ଜରା। ମରନ୍ତି ତେନାତି ମରଣଂ। ସୋଚନଂ ସୋକୋ। ପରିଦେୱନଂ ପରିଦେୱୋ। ଦୁକ୍ଖଯତୀତି ଦୁକ୍ଖଂ, ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତିୱସେନ ଦ୍ୱେଧା ଖଣତୀତି ଦୁକ୍ଖଂ। ଦୁମ୍ମନସ୍ସ ଭାୱୋ ଦୋମନସ୍ସଂ। ଭୁସୋ ଆଯାସୋ ଉପାଯାସୋ। ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ସୋକାଦୀହିଯେୱ, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବପଦେହି ‘‘ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଏୱଞ୍ହି ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀ’’ତି ପଚ୍ଚଯପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନୱୱତ୍ଥାନଂ ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ।

ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞାଣଲକ୍ଖଣା ଅୱିଜ୍ଜା, ସମ୍ମୋହନରସା, ଛାଦନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଆସୱପଦଟ୍ଠାନା। ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣା ସଙ୍ଖାରା, ଆଯୂହନରସା, ସଂୱିଦହନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅୱିଜ୍ଜାପଦଟ୍ଠାନା। ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ପୁବ୍ବଙ୍ଗମରସଂ, ପଟିସନ୍ଧିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ସଙ୍ଖାରପଦଟ୍ଠାନଂ, ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣପଦଟ୍ଠାନଂ ୱା। ନମନଲକ୍ଖଣଂ ନାମଂ, ସମ୍ପଯୋଗରସଂ, ଅୱିନିବ୍ଭୋଗପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଂ। ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ରୂପଂ, ୱିକିରଣରସଂ, ଅପ୍ପହେଯ୍ୟଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନଂ। ଆଯତନଲକ୍ଖଣଂ ସଳାଯତନଂ, ଦସ୍ସନାଦିରସଂ, ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ନାମରୂପପଦଟ୍ଠାନଂ। ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ ଫସ୍ସୋ, ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ, ସଙ୍ଗତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ସଳାଯତନପଦଟ୍ଠାନୋ। ଅନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା ୱେଦନା, ୱିସଯରସସମ୍ଭୋଗରସା, ସୁଖଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଫସ୍ସପଦଟ୍ଠାନା। ହେତୁଭାୱଲକ୍ଖଣା ତଣ୍ହା, ଅଭିନନ୍ଦନରସା, ଅତିତ୍ତିଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ୱେଦନାପଦଟ୍ଠାନା। ଗହଣଲକ୍ଖଣଂ ଉପାଦାନଂ, ଅମୁଞ୍ଚନରସଂ, ତଣ୍ହାଦଳ୍ହତ୍ତଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ତଣ୍ହାପଦଟ୍ଠାନଂ। କମ୍ମକମ୍ମଫଲଲକ୍ଖଣୋ ଭୱୋ, ଭୱନଭାୱନରସୋ, କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ଉପାଦାନପଦଟ୍ଠାନୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣା ଜାତି, ନିଯ୍ୟାତନରସା, ଅତୀତଭୱତୋ ଇଧୂପପନ୍ନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଦୁକ୍ଖୱିଚିତ୍ତତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା। ଖନ୍ଧପରିପାକଲକ୍ଖଣା ଜରା, ମରଣୂପନଯନରସା, ଯୋବ୍ବନୱିନାସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଚୁତିଲକ୍ଖଣଂ ମରଣଂ , ୱିସଂଯୋଗରସଂ, ଗତିୱିପ୍ପୱାସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣୋ ସୋକୋ, ଚେତସୋ ନିଜ୍ଝାନରସୋ, ଅନୁସୋଚନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଲାଲପ୍ପନଲକ୍ଖଣୋ ପରିଦେୱୋ, ଗୁଣଦୋସପରିକିତ୍ତନରସୋ, ସମ୍ଭମପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। କାଯପୀଳନଲକ୍ଖଣଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଦୁପ୍ପଞ୍ଞାନଂ ଦୋମନସ୍ସକରଣରସଂ, କାଯିକାବାଧପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ଚିତ୍ତପୀଳନଲକ୍ଖଣଂ ଦୋମନସ୍ସଂ, ମନୋୱିଘାତନରସଂ, ମାନସବ୍ୟାଧିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ଚିତ୍ତପରିଦହନଲକ୍ଖଣୋ ଉପାଯାସୋ, ନିତ୍ଥୁନନରସୋ, ୱିସାଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଏୱମେତେ ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋପି ୱେଦିତବ୍ବାତି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ସବ୍ବାକାରସମ୍ପନ୍ନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତେନ ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯା (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୨୫) ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଏୱନ୍ତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ନିଦସ୍ସନଂ, ତେନ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହେୱ କାରଣେହି, ନ ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନାଦୀହୀତି ଦସ୍ସେତି। ଏତସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ। କେୱଲସ୍ସାତି ଅସମ୍ମିସ୍ସସ୍ସ ସକଲସ୍ସ ୱା। ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖସମୂହସ୍ସ, ନ ସତ୍ତସ୍ସ, ନାପି ଜୀୱସ୍ସ, ନାପି ସୁଭସୁଖାଦୀନଂ। ସମୁଦଯୋ ହୋତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତି ସମ୍ଭୱତି।

ଏତମତ୍ଥଂଓିଦିତ୍ୱାତି ଯ୍ୱାଯଂ ଅଓିଜ୍ଜାଦିଓସେନ ସଙ୍ଖାରାଦିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ହୋତୀତି ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ, ସଵ୍ଵାକାରେନ ଏତମତ୍ଥଂ ଓିଦିତ୍ୱା। ତାଯଂ ଓେଲାଯନ୍ତି ତାଯଂ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଓିଦିତଓେଲାଯଂ। ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀତି ଇମଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଓିଦିତେ ହେତୁନୋ ଚ ହେତୁସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ପଜାନନାଯ ଆନୁଭାଓଦୀପକଂ ''ଯଦା ହଓେ ପାତୁଭଓନ୍ତୀ''ତିଆଦିକଂ ସୋମନସ୍ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଞାଣସମୁଟ୍ଠାନଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି, ଅତ୍ତମନଓାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେସୀତି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ତତ୍ଥସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଦାତି ଯସ୍ମିଂ କାଲେ। ହଓେତି ବ୍ୟତ୍ତନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ। କେଚି ପନ ''ହଓେତି ଆହଓେ ଯୁଦ୍ଧେ''ତି ଅତ୍ଥଂ ଓଦନ୍ତି, ''ଯୋଧେଥ ମାରଂ ପଞ୍ଞାଓୁଧେନା''ତି (ଧ। ପ। ୪୦) ଓଚନତୋ କିଲେସମାରେନ ଯୁଜ୍ଝନସମଯେତି ତେସଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପାତୁଭଓନ୍ତୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଧମ୍ମାତି ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚଯାକାରପଟିଓେଧସାଧକା ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା। ଅଥ ଓା ପାତୁଭଓନ୍ତୀତି ପକାସେନ୍ତି, ଅଭିସମଯଓସେନ ବ୍ୟତ୍ତା ପାକଟା ହୋନ୍ତି। ଧମ୍ମାତି ଚତୁଅରିଯସଚ୍ଚଧମ୍ମା, ଆତାପୋ ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି କିଲେସସନ୍ତାପନଟ୍ଠେନ ଓୀରିଯଂ। ଆତାପିନୋତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନଓୀରିଯଓତୋ। ଝାଯତୋତି ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ଝାଯନ୍ତସ୍ସ। ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସାତି ବାହିତପାପସ୍ସ ଖୀଣାସଓସ୍ସ। ଅଥସ୍ସ କଙ୍ଖା ଓପଯନ୍ତି ସଵ୍ଵାତି ଅଥସ୍ସ ଏଓଂ ପାତୁଭୂତଧମ୍ମସ୍ସ ଯା ଏତା ''କୋ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ଫୁସତୀତି। ନୋ କଲ୍ଲୋ ପଞ୍ହୋତି ଭଗଓା ଅଓୋଚା''ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୨।୧୨) ନଯେନ, ''କତମଂ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ଜରାମରଣଂ, କସ୍ସ ଚ ପନିଦଂ ଜରାମରଣନ୍ତି। ନୋ କଲ୍ଲୋ ପଞ୍ହୋତି ଭଗଓା ଅଓୋଚା''ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୨।୩୫) ନଯେନ ପଚ୍ଚଯାକାରେ କଙ୍ଖା ଓ୍ୱୁତ୍ତା, ଯା ଚ ପଚ୍ଚଯାକାରସ୍ସେଓ ଅପ୍ପଟିଓିଦ୍ଧତ୍ତା ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୧୮; ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ସୋଳସ କଙ୍ଖା ଆଗତା। ତା ସଵ୍ଵା ଓପଯନ୍ତି ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। କସ୍ମା? ଯତୋ ପଜାନାତି ସହେତୁଧମ୍ମଂ, ଯସ୍ମା ଅଓିଜ୍ଜାଦିକେନ ହେତୁନା ସହେତୁକଂ ଇମଂ ସଙ୍ଖାରାଦିକଂ କେଓଲଂ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମଂ ପଜାନାତି ଅଞ୍ଞାସି ପଟିଓିଜ୍ଝୀତି।

କଦା ପନସ୍ସ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମା ଓା ପାତୁଭଓନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ପକାସେନ୍ତି ଓା? ଓିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଞାଣେସୁ । ତତ୍ଥ ଓିପସ୍ସନାଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସତିଆଦଯୋ ଓିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ଚ ଯଥାରହଂ ଅତ୍ତନୋ ଓିସଯେସୁ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଓସେନ ସୁଭସଞ୍ଞାଦିକେ ପଜହନ୍ତା କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିଓସେନ ଓିସୁଂ ଓିସୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ତେ ନିଵ୍ଵାନମାଲମ୍ବିତ୍ୱା ସମୁଚ୍ଛେଦଓସେନ ପଟିପକ୍ଖେ ପଜହନ୍ତା ଚତୂସୁପି ଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ ଅସମ୍ମୋହପ୍ପଟିଓେଧସାଧନଓସେନ ସକିଦେଓ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏଓଂ ତାଓେତ୍ଥ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ପାତୁଭାଓୋ ଓେଦିତଵ୍ଵୋ।

ଅରିଯସଚ୍ଚଧମ୍ମାନଂ ପନ ଲୋକିଯାନଂ ଓିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ଓିପସ୍ସନାଯ ଆରମ୍ମଣକରଣଓସେନ, ଲୋକୁତ୍ତରାନଂ ତଦଧିମୁତ୍ତତାଓସେନ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ନିରୋଧସଚ୍ଚସ୍ସ ଆରମ୍ମଣାଭିସମଯଓସେନ, ସଵ୍ଵେସମ୍ପି କିଚ୍ଚାଭିସମଯଓସେନ ପାକଟଭାଓତୋ ପକାସନଟ୍ଠେନ ପାତୁଭାଓୋ ଓେଦିତଵ୍ଵୋ।

ଇତି ଭଗଓା ସତିପି ସଵ୍ଵାକାରେନ ସଵ୍ଵଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣସ୍ସ ପାକଟଭାଓେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦମୁଖେନ ଓିପସ୍ସନାଭିନିଓେସସ୍ସ କତତ୍ତା ନିପୁଣଗମ୍ଭୀରସୁଦୁଦ୍ଦସତାଯ ପଚ୍ଚଯାକାରସ୍ସ ତଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖିତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନବଲଓସୋମନସ୍ସୋ ପଟିପକ୍ଖସମୁଚ୍ଛେଦଓିଭାଓନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତନୋ ତଦଭିସମଯାନୁଭାଓଦୀପକମେଓେତ୍ଥ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀତି।

ଅଯମ୍ପିଉଦାନୋ ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ ଭଗଓତା ଇତି ମେ ସୁତନ୍ତି ଅଯଂ ପାଠୋ କେସୁଚିଯେଓ ପୋତ୍ଥକେସୁ ଦିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ଅଯମ୍ପୀତି ପିସଦ୍ଦୋ ''ଇଦମ୍ପି ବୁଦ୍ଧେ ରତନଂ ପଣୀତଂ, ଅଯମ୍ପି ପାରାଜିକୋ ହୋତୀ''ତିଆଦୀସୁ ଓିଯ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ, ତେନ ଉପରିମଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି। ଓ୍ୱୁତ୍ତୋତି ଅଯଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତସଦ୍ଦୋ କେସୋହାରଣଓପ୍ପନଓାପସମୀକରଣଜୀଓିତଓ୍ୱୁତ୍ତିପମୁତ୍ତଭାଓପାଓଚନଭାଓେନ ପଓତ୍ତନ ଅଜ୍ଝେନକଥନାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହେସ ''କାପଟିକୋ ମାଣଓୋ ଦହରୋ ଓ୍ୱୁତ୍ତସିରୋ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୪୨୬) କେସୋହାରଣେ ଆଗତୋ।

''ଗାଓୋ ତସ୍ସ ପଜାଯନ୍ତି, ଖେତ୍ତେ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ଓିରୂହତି;

ଓ୍ୱୁତ୍ତାନଂ ଫଲମସ୍ନାତି, ଯୋ ମିତ୍ତାନଂ ନ ଦୁବ୍ଭତୀ''ତି। –

ଆଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୨।୧୯) ଓପ୍ପନେ। ''ନୋ ଚ ଖୋ ପଟିଓ୍ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୨୮୯) ଅଟ୍ଠଦଣ୍ଡକାଦୀହି ଓାପସମୀକରଣେ। ''ପନ୍ନଲୋମୋ ପରଦତ୍ତଓ୍ୱୁତ୍ତୋ ମିଗଭୂତେନ ଚେତସା ଓିହରାମୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳଓ। ୩୩୨) ଜୀଓିତଓ୍ୱୁତ୍ତିଯଂ। ''ପଣ୍ଡୁପଲାସୋ ବନ୍ଧନା ପଓ୍ୱୁତ୍ତୋ ଅଭଵ୍ଵୋ ହରିତତ୍ତାଯା''ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୯୨) ବନ୍ଧନତୋ ପମୁତ୍ତଭାଓେ। ''ଗୀତଂ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ସମୀହିତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୮୫) ପାଓଚନଭାଓେନ ପଓତ୍ତିତେ। ''ଓ୍ୱୁତ୍ତୋ ପାରାଯଣୋ''ତିଆଦୀସୁ ଅଜ୍ଝେନେ। ''ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ଖୋ ପନେତଂ ଭଗଓତା 'ଧମ୍ମଦାଯାଦା ମେ, ଭିକ୍ଖଓେ, ଭଓଥ, ମା ଆମିସଦାଯାଦା'''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୦) କଥନେ। ଇଧାପି କଥନେ ଏଓ ଦଟ୍ଠଵ୍ଵୋ, ତେନ ଅଯମ୍ପି ଉଦାନୋ ଭାସିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତୀତି

ଏୱଂ। ମେ ସୁତନ୍ତି ପଦଦ୍ୱଯସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ନିଦାନୱଣ୍ଣନାଯଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ପୁବ୍ବେ ''ଏୱଂ ମେ ସୁତ''ନ୍ତି ନିଦାନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ ହି ଅତ୍ଥୋ ଇଧ ନିଗମନୱସେନ ''ଇତି ମେ ସୁତ''ନ୍ତି ପୁନ ୱୁତ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ହି ଅତ୍ଥସ୍ସ ପୁନ ୱଚନଂ ନିଗମନନ୍ତି। ଇତିସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥତାଯ ''ଏୱଂ ମେ ସୁତ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିଯ, ଅତ୍ଥଯୋଜନା ଚ ଇତିୱୁତ୍ତକୱଣ୍ଣନାଯ ଅମ୍ହେହି ପକାସିତାଯେୱାତି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ପରମତ୍ଥଦୀପନିଯା ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ

ଉଦାନସଂୱଣ୍ଣନାପଠମବୋଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯବୋଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨। ଦୁତିଯେ ପଟିଲୋମନ୍ତି ''ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକୋଯେୱ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧେନ ନିରୁଜ୍ଝମାନୋ ଅତ୍ତନୋ କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅକରଣତୋ ପଟିଲୋମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୱତ୍ତିଯା ୱା ୱିଲୋମନତୋ ପଟିଲୋମୋ, ଅନ୍ତତୋ ପନ ମଜ୍ଝତୋ ୱା ପଟ୍ଠାଯ ଆଦିଂ ପାପେତ୍ୱା ଅୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇତୋ ଅଞ୍ଞେନତ୍ଥେନେତ୍ଥ ପଟିଲୋମତା ନ ଯୁଜ୍ଜତି। ପଟିଲୋମନ୍ତି ଚ ''ୱିସମଂ ଚନ୍ଦସୂରିଯା ପରିୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଅସତି ଇଦଂ ନ ହୋତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକେ ପଚ୍ଚଯେ ଅସତି ମଗ୍ଗେନ ପହୀନେ ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରାଦିକଂ ଫଲଂ ନ ହୋତି ନପ୍ପୱତ୍ତତି। ଇମସ୍ସ ନିରୋଧା ଇଦଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଇମସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକସ୍ସ ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ନିରୋଧା ମଗ୍ଗେନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦିତତ୍ତା ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରାଦିକଂ ଫଲଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ନପ୍ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧାପି ଯଥା ''ଇମସ୍ମିଂ ସତି ଇଦଂ ହୋତି, ଇମସ୍ସୁପ୍ପାଦା ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ''ଇମସ୍ମିଂ ସତିଯେୱ, ନାସତି, ଇମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦା ଏୱ, ନ ନିରୋଧା''ତି ଅନ୍ତୋଗଧନିଯମତା ଦସ୍ସିତା। ଏୱଂ ଇମସ୍ମିଂ ଅସତିଯେୱ, ନ ସତି, ଇମସ୍ସ ନିରୋଧା ଏୱ, ନ ଉପ୍ପାଦାତି ଅନ୍ତୋଗଧନିଯମତାଲକ୍ଖଣା ଦସ୍ସିତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପଠମବୋଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ଯଥା ଭଗୱା ପଟିଲୋମପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ମନସି ଅକାସି, ତଂ ସଙ୍ଖେପେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିତ୍ଥାରେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧାତି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅନୱସେସନିରୋଧା, ଅନୁସଯପ୍ପହାନୱସେନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତସମୁଗ୍ଘାଟତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦିପି ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗେହି ପହୀଯମାନା ଅୱିଜ୍ଜା ଅଚ୍ଚନ୍ତସମୁଗ୍ଘାଟୱସେନେୱ ପହୀଯତି, ତଥାପି ନ ଅନୱସେସତୋ ପହୀଯତି। ଅପାଯଗାମିନିଯା ହି ଅୱିଜ୍ଜା ପଠମମଗ୍ଗେନ ପହୀଯତି। ତଥା ସକିଦେୱ ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ସବ୍ବତ୍ଥ ଚ ଅନରିଯଭୂମିଯଂ ଉପପତ୍ତିପଚ୍ଚଯଭୂତା ଅୱିଜ୍ଜା ଯଥାକ୍କମଂ ଦୁତିଯତତିଯମଗ୍ଗେହି ପହୀଯତି, ନ ଇତରାତି। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନେୱ ହି ସା ଅନୱସେସଂ ପହୀଯତୀତି। ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ହୋତି। ଏୱଂ ନିରୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ନିରୋଧା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଞ୍ଚ ନିରୋଧା ନାମରୂପାଦୀନି ନିରୁଦ୍ଧାନି ଏୱ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଙ୍ଖାରନିରୋଧା ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧୋ''ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ''ଏୱମେତସ୍ସ କେୱଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧୋ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଅପିଚେତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ''ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ, ସଙ୍ଖାରନିରୋଧା ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧୋ''ତି ଏତ୍ତାୱତାପି ସକଲସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଅନୱସେସତୋ ନିରୋଧୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି, ତଥାପି ଯଥା ଅନୁଲୋମେ ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ଯୋ ଯୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମୋ ନ ନିରୁଜ୍ଝତି ପୱତ୍ତତି ଏୱାତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା…ପେ… ସମୁଦଯୋ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱେ ସୋ ସୋ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମୋ ନିରୁଜ୍ଝତି ନପ୍ପୱତ୍ତତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଇଧ ''ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ, ସଙ୍ଖାରନିରୋଧା ୱିଞ୍ଞାଣନିରୋଧୋ…ପେ… ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧୋ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଅନୁଲୋମେ ୱିଯ କାଲତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଅନାଗତସ୍ସେୱ ହି ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ଅସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ନିରୋଧୋ ଇଚ୍ଛିତୋତି ଅଯମ୍ପି ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଯ୍ୱାଯଂ ''ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରାଦିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧୋ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସବ୍ବାକାରେନ ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ୱିଦିତେ ''ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋ''ତି ଏୱଂ ପକାସିତସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଖଯସ୍ସ ଅୱବୋଧାନୁଭାୱଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ରାୟଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧସଙ୍ଖାତଂ ଖଯଂ ଅୱେଦି ଅଜ୍ଝଗାସି ପଟିୱିଜ୍ଝି, ତସ୍ମା ଏତସ୍ସ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଆତାପିନୋ ଝାଯତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମା ୱା ପାତୁଭୱନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ପକାସେନ୍ତି ୱା। ଅଥ ଯା ପଚ୍ଚଯନିରୋଧସ୍ସ ସମ୍ମା ଅୱିଦିତତ୍ତା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯୁଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦା କଙ୍ଖା, ତା ସବ୍ବାପି ୱପଯନ୍ତି ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଦୁତିଯବୋଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ତତିଯବୋଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩। ତତିଯେ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମନ୍ତି ଅନୁଲୋମଞ୍ଚ ପଟିଲୋମଞ୍ଚ, ଯଥାୱୁତ୍ତଅନୁଲୋମୱସେନ ଚେୱ ପଟିଲୋମୱସେନ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ନନୁ ଚ ପୁବ୍ବେପି ଅନୁଲୋମୱସେନ ପଟିଲୋମୱସେନ ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ମନସିକାରପ୍ପୱତ୍ତି ସୁତ୍ତଦ୍ୱଯେ ୱୁତ୍ତା, ଇଧ କସ୍ମା ପୁନପି ତଦୁଭଯୱସେନ ମନସିକାରପ୍ପୱତ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି? ତଦୁଭଯୱସେନ ତତିଯୱାରଂ ତତ୍ଥ ମନସିକାରସ୍ସ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା। କଥଂ ପନ ତଦୁଭଯୱସେନ ମନସିକାରୋ ପୱତ୍ତିତୋ? ନ ହି ସକ୍କା ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସ୍ସ ମନସିକାରଂ ପୱତ୍ତେତୁନ୍ତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ''ତଦୁଭଯଂ ଏକଜ୍ଝଂ ମନସାକାସୀ''ତି, ଅଥ ଖୋ ୱାରେନ। ଭଗୱା ହି ପଠମଂ ଅନୁଲୋମୱସେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ମନସି କରିତ୍ୱା ତଦନୁରୂପଂ ପଠମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ଦୁତିଯମ୍ପି ପଟିଲୋମୱସେନ ତଂ ମନସି କରିତ୍ୱା ତଦନୁରୂପମେୱ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ତତିଯୱାରେ ପନ କାଲେନ ଅନୁଲୋମଂ କାଲେନ ପଟିଲୋମଂ ମନସିକରଣୱସେନ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମଂ ମନସି ଅକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମନ୍ତି ଅନୁଲୋମଞ୍ଚ ପଟିଲୋମଞ୍ଚ, ଯଥାୱୁତ୍ତଅନୁଲୋମୱସେନ ଚେୱ ପଟିଲୋମୱସେନ ଚା''ତି। ଇମିନା ମନସିକାରସ୍ସ ପଗୁଣବଲୱଭାୱୋ ଚ ୱସୀଭାୱୋ ଚ ପକାସିତୋ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଅନୁଲୋମଂ ମନସି କରିସ୍ସାମି, ପଟିଲୋମଂ ମନସି କରିସ୍ସାମି, ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମଂ ମନସି କରିସ୍ସାମୀ''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତାନଂ ପୁବ୍ବାଭୋଗାନଂ ୱସେନ ନେସଂ ୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ତ୍ୱେୱାତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ତୁ ଏୱ। ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧାତି ୱିରାଗସଙ୍ଖାତେନ ମଗ୍ଗେନ ଅସେସନିରୋଧା, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ଅନୱସେସଅନୁପ୍ପାଦପ୍ପହାନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋତି ସବ୍ବେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନୱସେସଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ। ହେଟ୍ଠିମେନ ହି ମଗ୍ଗତ୍ତଯେନ କେଚି ସଙ୍ଖାରା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, କେଚି ନ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସାୱସେସନିରୋଧା। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ପନସ୍ସା ଅନୱସେସନିରୋଧା ନ କେଚି ସଙ୍ଖାରା ନ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି।

ଏତମତ୍ଥଂୱିଦିତ୍ୱାତି ଯ୍ୱାଯଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରାଦିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ନିରୋଧୋ ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ସମୁଦଯା ନିରୋଧା ଚ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତୋ, ସବ୍ବାକାରେନ ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀତି ଇଦଂ ଯେନ ମଗ୍ଗେନ ଯୋ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମୁଦଯନିରୋଧସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ଥୋ କିଚ୍ଚୱସେନ ଆରମ୍ମଣକିରିଯାଯ ଚ ୱିଦିତୋ, ତସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଆନୁଭାୱଦୀପକଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ରାୟଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯଦା ହୱେ ପାତୁଭୱନ୍ତି ଧମ୍ମା ଆତାପିନୋ ଝାଯତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ, ତଦା ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତେହି ଉପ୍ପନ୍ନେହି ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେହି ଯସ୍ସ ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମା ପାତୁଭୂତା , ତେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ୱିଧୂପଯଂ ତିଟ୍ଠତି ମାରସେନଂ, ''କାମା ତେ ପଠମା ସେନା''ତିଆଦିନା (ସୁ। ନି। ୪୩୮; ମହାନି। ୨୮; ଚୂଳନି। ନନ୍ଦମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୪୭) ନଯେନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ମାରସେନଂ ୱିଧୂପଯନ୍ତୋ ୱିଧମେନ୍ତୋ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି। କଥଂ? ସୂରିଯୋୱ ଓଭାସଯମନ୍ତଲିକ୍ଖଂ, ଯଥା ସୂରିଯୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋ ଅତ୍ତନୋ ପଭାଯ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଂ ଓଭାସେନ୍ତୋୱ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମେନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି, ଏୱଂ ସୋପି ଖୀଣାସୱବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତେହି ଧମ୍ମେହି ତେନ ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋୱ ମାରସେନଂ ୱିଧୂପଯନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତୀତି।

ଏୱଂ ଭଗୱତା ପଠମଂ ପଚ୍ଚଯାକାରପଜାନନସ୍ସ, ଦୁତିଯଂ ପଚ୍ଚଯକ୍ଖଯାଧିଗମସ୍ସ, ତତିଯଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଆନୁଭାୱପ୍ପକାସନାନି ଇମାନି ତୀଣି ଉଦାନାନି ତୀସୁ ଯାମେସୁ ଭାସିତାନି। କତରାଯ ରତ୍ତିଯା? ଅଭିସମ୍ବୋଧିତୋ ସତ୍ତମାଯ ରତ୍ତିଯା। ଭଗୱା ହି ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯ ରତ୍ତିଯା ପଠମଯାମେ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମଯାମେ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ ୱିସୋଧେତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମଯାମେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ଞାଣଂ ଓତାରେତ୍ୱା ନାନାନଯେହି ତେଭୂମକସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ''ଇଦାନି ଅରୁଣୋ ଉଗ୍ଗମିସ୍ସତୀ''ତି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତପ୍ପତ୍ତିସମନନ୍ତରମେୱ ଚ ଅରୁଣୋ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛୀତି। ତତୋ ତେନେୱ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେନ୍ତୋ ସମ୍ପତ୍ତାଯ ପାଟିପଦରତ୍ତିଯା ତୀସୁ ଯାମେସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ମନସି କରିତ୍ୱା ଯଥାକ୍କମଂ ଇମାନି ଉଦାନାନି ଉଦାନେସି।

ଖନ୍ଧକେ ପନ ତୀସୁପି ୱାରେସୁ ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଂ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମଂ ମନସାକାସୀ’’ତି (ମହାୱ। ୧) ଆଗତତ୍ତା ଖନ୍ଧକଟ୍ଠକଥାଯଂ ‘‘ତୀସୁପି ଯାମେସୁ ଏୱଂ ମନସି କତ୍ୱା ପଠମଂ ଉଦାନଂ ପଚ୍ଚଯାକାରପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ, ଦୁତିଯଂ ନିବ୍ବାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ, ତତିଯଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନାତି ଏୱଂ ଇମାନି ଭଗୱା ଉଦାନାନି ଉଦାନେସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି। ଭଗୱା ହି ଠପେତ୍ୱା ରତନଘରସତ୍ତାହଂ ସେସେସୁ ଛସୁ ସତ୍ତାହେସୁ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖପଟିସଂୱେଦୀ ୱିହାସି, ରତନଘରସତ୍ତାହେ ପନ ଅଭିଧମ୍ମପରିଚଯୱସେନେୱ ୱିହାସୀତି।

ତତିଯବୋଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ହୁଂହୁଙ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪। ଚତୁତ୍ଥେ ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧେତି ତସ୍ସ କିର ଛାଯାଯଂ ଅଜପାଲା ଗନ୍ତ୍ୱା ନିସୀଦନ୍ତି, ତେନସ୍ସ ‘‘ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧୋ’’ତ୍ୱେୱ ନାମଂ ଉଦପାଦି। କେଚି ପନ ‘‘ଯସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱେଦେ ସଜ୍ଝାଯିତୁଂ ଅସମତ୍ଥା ମହଲ୍ଲକବ୍ରାହ୍ମଣା ପାକାରପରିକ୍ଖେପଯୁତ୍ତାନି ନିୱେସନାନି କତ୍ୱା ସବ୍ବେ ୱସିଂସୁ, ତସ୍ମା ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧୋତି ନାମଂ ଜାତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ନ ଜପନ୍ତୀତି ଅଜପା, ମନ୍ତାନଂ ଅନଜ୍ଝାଯକାତି ଅତ୍ଥୋ, ଅଜପା ଲନ୍ତି ଆଦିଯନ୍ତି ନିୱାସଂ ଏତ୍ଥାତି ଅଜପାଲୋତି। ଯସ୍ମା ୱା ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ସମଯେ ଅନ୍ତୋ ପୱିଟ୍ଠେ ଅଜେ ଅତ୍ତନୋ ଛାଯାଯ ପାଲେତି ରକ୍ଖତି, ତସ୍ମା ‘ଅଜପାଲୋ’ତିସ୍ସ ନାମଂ ରୂଳ୍ହନ୍ତି ଅପରେ। ସବ୍ବଥାପି ନାମମେତଂ ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ, ତସ୍ସ ସମୀପେ। ସମୀପତ୍ଥେ ହି ଏତଂ ଭୁମ୍ମଂ ‘‘ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧେ’’ତି।

ୱିମୁତ୍ତିସୁଖପଟିସଂୱେଦୀତି ତତ୍ରପି ଧମ୍ମଂ ୱିଚିନନ୍ତୋ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖଞ୍ଚ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋ ନିସୀଦି। ବୋଧିରୁକ୍ଖତୋ ପୁରତ୍ଥିମଦିସାଭାଗେ ଏସ ରୁକ୍ଖୋ ହୋତି। ସତ୍ତାହନ୍ତି ଚ ଇଦଂ ନ ପଲ୍ଲଙ୍କସତ୍ତାହତୋ ଅନନ୍ତରସତ୍ତାହଂ। ଭଗୱା ହି ପଲ୍ଲଙ୍କସତ୍ତାହତୋ ଅପରାନିପି ତୀଣି ସତ୍ତାହାନି ବୋଧିସମୀପେଯେୱ ୱୀତିନାମେସି।

ତତ୍ରାଯଂ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା – ଭଗୱତି କିର ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ଏକପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନେ ‘‘ନ ଭଗୱା ୱୁଟ୍ଠାତି, କିନ୍ନୁ ଖୋ ଅଞ୍ଞେପି ବୁଦ୍ଧତ୍ତକରା ଧମ୍ମା ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଦେୱତାନଂ କଙ୍ଖା ଉଦପାଦି। ଅଥ ଭଗୱା ଅଟ୍ଠମେ ଦିୱସେ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଦେୱତାନଂ କଙ୍ଖଂ ଞତ୍ୱା କଙ୍ଖାୱିଧମନତ୍ଥଂ ଆକାସେ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତାସଂ କଙ୍ଖଂ ୱିଧମେତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କତୋ ଈସକଂ ପାଚୀନନିସ୍ସିତେ ଉତ୍ତରଦିସାଭାଗେ ଠତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି କପ୍ପସତସହସ୍ସଞ୍ଚ ଉପଚିତାନଂ ପାରମୀନଂ ବଲାଧିଗମଟ୍ଠାନଂ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ବୋଧିରୁକ୍ଖଞ୍ଚ ଅନିମିସେହି ଚକ୍ଖୂହି ଓଲୋକଯମାନୋ ସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେସି, ତଂ ଠାନଂ ଅନିମିସଚେତିଯଂ ନାମ ଜାତଂ। ଅଥ ପଲ୍ଲଙ୍କସ୍ସ ଚ ଠିତଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରା ପୁରତ୍ଥିମତୋ ଚ ପଚ୍ଛିମତୋ ଚ ଆଯତେ ରତନଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମନ୍ତୋ ସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେସି, ତଂ ରତନଚଙ୍କମଚେତିଯଂ ନାମ ଜାତଂ। ତତୋ ପଚ୍ଛିମଦିସାଭାଗେ ଦେୱତା ରତନଘରଂ ମାପଯିଂସୁ , ତତ୍ଥ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ ୱିସେସତୋ ଅନନ୍ତନଯଂ ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନଂ ୱିଚିନନ୍ତୋ ସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେସି, ତଂ ଠାନଂ ରତନଘରଚେତିଯଂ ନାମ ଜାତଂ। ଏୱଂ ବୋଧିସମୀପେଯେୱ ଚତ୍ତାରି ସତ୍ତାହାନି ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ପଞ୍ଚମେ ସତ୍ତାହେ ବୋଧିରୁକ୍ଖତୋ ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତସ୍ସ ମୂଲେ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦି।

ତମ୍ହା ସମାଧିମ୍ହା ୱୁଟ୍ଠାସୀତି ତତୋ ଫଲସମାପତ୍ତିସମାଧିତୋ ଯଥାକାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ ୱୁଟ୍ଠହି, ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଚ ପନ ତତ୍ଥ ଏୱଂ ନିସିନ୍ନେ ଭଗୱତି ଏକୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞତରୋ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତରୋତି ନାମଗୋତ୍ତୱସେନ ଅନଭିଞ୍ଞାତୋ ଅପାକଟୋ ଏକୋ। ହୁଂହୁଙ୍କଜାତିକୋତି ସୋ କିର ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକୋ ମାନଥଦ୍ଧୋ ମାନୱସେନ କୋଧୱସେନ ଚ ସବ୍ବଂ ଅୱୋକ୍ଖଜାତିକଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ହୁଂହୁ’’ନ୍ତି କରୋନ୍ତୋ ୱିଚରତି, ତସ୍ମା ‘‘ହୁଂହୁଙ୍କଜାତିକୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ‘‘ହୁହୁକ୍କଜାତିକୋ’’ତିପି ପାଠୋ। ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ଜାତିଯା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ।

ଯେନ ଭଗୱାତି ଯସ୍ସଂ ଦିସାଯଂ ଭଗୱା ନିସିନ୍ନୋ। ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ହି ଏତଂ କରଣୱଚନଂ । ଯେନ ୱା ଦିସାଭାଗେନ ଭଗୱା ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋ, ତେନ ଦିସାଭାଗେନ ଉପସଙ୍କମି। ଅଥ ୱା ଯେନାତି ହେତୁଅତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ, ଯେନ କାରଣେନ ଭଗୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋ, ତେନ କାରଣେନ ଉପସଙ୍କମୀତି ଅତ୍ଥୋ। କେନ ଚ କାରଣେନ ଭଗୱା ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋ? ନାନପ୍ପକାରରୋଗଦୁକ୍ଖାଭିପୀଳିତତ୍ତା ଆତୁରକାଯେହି ମହାଜନେହି ମହାନୁଭାୱୋ ଭିସକ୍କୋ ୱିଯ ରୋଗତିକିଚ୍ଛନତ୍ଥଂ, ନାନାୱିଧକିଲେସବ୍ୟାଧିପୀଳିତତ୍ତା ଆତୁରଚିତ୍ତେହି ଦେୱମନୁସ୍ସେହି କିଲେସବ୍ୟାଧିତିକିଚ୍ଛନତ୍ଥଂ ଧମ୍ମସ୍ସୱନପଞ୍ହପୁଚ୍ଛନାଦିକାରଣେହି ଭଗୱା ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋ। ତେନ ଅଯମ୍ପି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅତ୍ତନୋ କଙ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦିତୁକାମୋ ଉପସଙ୍କମି।

ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱାତି ଉପସଙ୍କମନପରିୟୋସାନଦୀପନଂ। ଅଥ ୱା ୟଂ ଠାନଂ ଉପସଙ୍କମି, ତତୋପି ଭଗୱତୋ ସମୀପଭୂତଂ ଆସନ୍ନତରଂ ଠାନଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ମୋଦୀତି ସମଂ ସମ୍ମା ୱା ମୋଦି, ଭଗୱା ଚାନେନ, ସୋପି ଭଗୱତା ‘‘କଚ୍ଚି ଭୋତୋ ଖମନୀୟଂ କଚ୍ଚି ୟାପନୀୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପଟିସନ୍ଥାରକରଣୱସେନ ସମପ୍ପୱତ୍ତମୋଦୋ ଅହୋସି। ସମ୍ମୋଦନୀୟନ୍ତି ସମ୍ମୋଦନାରହଂ ସମ୍ମୋଦଜନନୟୋଗ୍ଗଂ। କଥନ୍ତି କଥାସଲ୍ଲାପଂ। ସାରଣୀୟନ୍ତି ସରିତବ୍ବୟୁତ୍ତଂ ସାଧୁଜନେହି ପୱତ୍ତେତବ୍ବଂ, କାଲନ୍ତରେ ୱା ଚିନ୍ତେତବ୍ବଂ। ୱୀତିସାରେତ୍ୱାତି ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା। ଏକମନ୍ତନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ। ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ, ଅତିସମ୍ମୁଖାଦିକେ ଛ ନିସଜ୍ଜଦୋସେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ପଦେସେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତଦୱୋଚାତି ଏତଂ ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ‘‘କିତ୍ତାୱତା ନୁ ଖୋ’’ତିଆଦିୱଚନଂ ଅୱୋଚ।

ତତ୍ଥ କିତ୍ତାୱତାତି କିତ୍ତକେନ ପମାଣେନ। ନୂତି ସଂସୟତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଖୋତି ପଦପୂରଣେ। ଭୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଜାତିସମୁଦାଗତଂ ଆଲପନଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଭୋୱାଦି ନାମ ସୋ ହୋତି, ସଚେ ହୋତି ସକିଞ୍ଚନୋ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୪୫୭; ଧ। ପ। ୩୯୬)। ଗୋତମାତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଗୋତ୍ତେନ ଆଲପତି। କଥଂ ପନାୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସମ୍ପତିସମାଗତୋ ଭଗୱତୋ ଗୋତ୍ତଂ ଜାନାତୀତି? ନାୟଂ ସମ୍ପତିସମାଗତୋ, ଛବ୍ବସ୍ସାନି ପଧାନକରଣକାଲେ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେହି ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିୟେହି ସଦ୍ଧିଂ ଚରମାନୋପି, ଅପରଭାଗେ ତଂ ୱତଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଉରୁୱେଲାୟଂ ସେନନିଗମେ ଏକୋ ଅଦୁତିୟୋ ହୁତ୍ୱା ପିଣ୍ଡାୟ ଚରମାନୋପି ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବୋ ଚେୱ ସଲ୍ଲପିତପୁବ୍ବୋ ଚ। ତେନ ସୋ ପୁବ୍ବେ ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗିୟେହି ଗୟ୍ହମାନଂ ଭଗୱତୋ ଗୋତ୍ତଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ, ‘‘ଭୋ ଗୋତମା’’ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଗୋତ୍ତେନ ଆଲପତି। ୟତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୱା ଭଗୱା ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମନ୍ତୋ ଅନୋମନଦୀତୀରେ ପବ୍ବଜିତୋ, ତତୋ ପଭୁତି ‘‘ସମଣୋ ଗୋତମୋ’’ତି ଚନ୍ଦୋ ୱିୟ ସୂରିୟୋ ୱିୟ ଚ ପାକଟୋ ପଞ୍ଞାତୋ, ନ ତସ୍ସ ଗୋତ୍ତଜାନନେ କାରଣଂ ଗୱେସିତବ୍ବଂ।

ବ୍ରାହ୍ମଣକରଣାତି ବ୍ରାହ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତୀତି ବ୍ରାହ୍ମଣକରଣା, ବ୍ରାହ୍ମଣଭାୱକରାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ କିତ୍ତାୱତାତି ଏତେନ ୟେହି ଧମ୍ମେହି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୋତି, ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପରିମାଣଂ ପୁଚ୍ଛତି। କତମେ ଚ ପନାତି ଇମିନା ତେସଂ ସରୂପଂ ପୁଚ୍ଛତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ତେନ ପୁଟ୍ଠସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ସିଖାପତ୍ତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା ତାୟଂ ୱେଲାୟଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି, ନ ପନ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। କସ୍ମା? ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଅଭାଜନଭାୱତୋ। ତଥା ହି ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଇମଂ ଗାଥଂ ସୁତ୍ୱା ନ ସଚ୍ଚାଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ୟଥା ଚ ଇମସ୍ସ, ଏୱଂ ଉପକସ୍ସ ଆଜୀୱକସ୍ସ ବୁଦ୍ଧଗୁଣପ୍ପକାସନଂ। ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ହି ପୁବ୍ବଭାଗେ ଭଗୱତା ଭାସିତଂ ପରେସଂ ସୁଣନ୍ତାନମ୍ପି ତପୁସ୍ସଭଲ୍ଲିକାନଂ ସରଣଦାନଂ ୱିୟ ୱାସନାଭାଗିୟମେୱ ଜାତଂ, ନ ସେକ୍ଖଭାଗିୟଂ, ନ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଂ। ଏସା ହି ଧମ୍ମତାତି।

ତତ୍ଥ ୟୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ୟୋ ବାହିତପାପଧମ୍ମତାୟ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ନ ଦିଟ୍ଠମଙ୍ଗଲିକତାୟ ହୁଂହୁଙ୍କାରକସାୱାଦିପାପଧମ୍ମୟୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା କେୱଲଂ ଜାତିମତ୍ତକେନ ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞଂ ପଟିଜାନାତି। ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବାହିତପାପଧମ୍ମତ୍ତା ହୁଂହୁଙ୍କାରପ୍ପହାନେନ ନିହୁଂହୁଙ୍କୋ, ରାଗାଦିକସାୱାଭାୱେନ ନିକ୍କସାୱୋ, ଭାୱନାନୁୟୋଗୟୁତ୍ତଚିତ୍ତତାୟ ୟତତ୍ତୋ, ସୀଲସଂୟମେନ ୱା ସଂୟତଚିତ୍ତତାୟ ୟତତ୍ତୋ, ଚତୁମଗ୍ଗଞାଣସଙ୍ଖାତେହି ୱେଦେହି ଅନ୍ତଂ ସଙ୍ଖାରପରିୟୋସାନଂ ନିବ୍ବାନଂ, ୱେଦାନଂ ୱା ଅନ୍ତଂ ଗତତ୍ତା ୱେଦନ୍ତଗୂ। ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ୱୁସିତତ୍ତା ୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିୟୋ, ଧମ୍ମେନ ସୋ ବ୍ରହ୍ମୱାଦଂ ୱଦେୟ୍ୟ ‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅହ’’ନ୍ତି ଏତଂ ୱାଦଂ ଧମ୍ମେନ ଞାୟେନ ୱଦେୟ୍ୟ। ୟସ୍ସ ସକଲଲୋକସନ୍ନିୱାସେପି କୁହିଞ୍ଚି ଏକାରମ୍ମଣେପି ରାଗୁସ୍ସଦୋ, ଦୋସୁସ୍ସଦୋ, ମୋହୁସ୍ସଦୋ, ମାନୁସ୍ସଦୋ, ଦିଟ୍ଠୁସ୍ସଦୋତି ଇମେ ଉସ୍ସଦା ନତ୍ଥି, ଅନୱସେସଂ ପହୀନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚତୁତ୍ଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ବ୍ରାହ୍ମଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫। ପଞ୍ଚମେ ସାୱତ୍ଥିୟନ୍ତି ଏୱଂନାମକେ ନଗରେ। ତଞ୍ହି ସୱତ୍ଥସ୍ସ ନାମ ଇସିନୋ ନିୱାସଟ୍ଠାନେ ମାପିତତ୍ତା ସାୱତ୍ଥୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ୟଥା କାକନ୍ଦୀ, ମାକନ୍ଦୀତି। ଏୱଂ ତାୱ ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା। ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା ପନ ଭଣନ୍ତି – ୟଂକିଞ୍ଚି ମନୁସ୍ସାନଂ ଉପଭୋଗପରିଭୋଗଂ ସବ୍ବମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ସାୱତ୍ଥି। ସତ୍ଥସମାୟୋଗେ ଚ କିମେତ୍ଥ ଭଣ୍ଡମତ୍ଥୀତି ପୁଚ୍ଛିତେ ସବ୍ବମତ୍ଥୀତିପି ୱଚନଂ ଉପାଦାୟ ସାୱତ୍ଥୀତି।

‘‘ସବ୍ବଦା ସବ୍ବୂପକରଣଂ, ସାୱତ୍ଥିୟଂ ସମୋହିତଂ;

ତସ୍ମା ସବ୍ବମୁପାଦାୟ, ସାୱତ୍ଥୀତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୪);

ତସ୍ସଂ ସାୱତ୍ଥିୟଂ, ସମୀପତ୍ଥେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ଜେତୱନେତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକେ ଜିନାତୀତି ଜେତୋ, ରଞ୍ଞୋ ୱା ପଚ୍ଚତ୍ଥିକଜନେ ଜିତେ ଜାତୋତି ଜେତୋ, ମଙ୍ଗଲକମ୍ୟତାଯ ୱା ତସ୍ସ ଏୱଂ ନାମମେୱ କତନ୍ତି ଜେତୋ। ୱନଯତୀତି ୱନଂ, ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନି ଭତ୍ତିଂ କରୋତି ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱନୁତେ ଇତି ୱା ୱନଂ, ନାନାୱିଧକୁସୁମଗନ୍ଧସମ୍ମୋଦମତ୍ତକୋକିଲାଦିୱିହଙ୍ଗୱିରୁତାଲାପେହି ମନ୍ଦମାରୁତଚଲିତରୁକ୍ଖସାଖାପଲ୍ଲୱହତ୍ଥେହି ଚ ''ଏଥ ମଂ ପରିଭୁଞ୍ଜଥା''ତି ପାଣିନୋ ଯାଚତି ୱିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଜେତସ୍ସ ୱନଂ ଜେତୱନଂ। ତଞ୍ହି ଜେତେନ କୁମାରେନ ରୋପିତଂ ସଂୱଦ୍ଧିତଂ ପରିପାଲିତଂ। ସୋୱ ତସ୍ସ ସାମୀ ଅହୋସି, ତସ୍ମା ଜେତୱନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମିଂ ଜେତୱନେ।

ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେତି ମାତାପିତୂହି ଗହିତନାମୱସେନ ସୁଦତ୍ତୋ ନାମ ସୋ ମହାସେଟ୍ଠି, ସବ୍ବକାମସମିଦ୍ଧିତାଯ ପନ ୱିଗତମଲମଚ୍ଛେରତାଯ କରୁଣାଦିଗୁଣସମଙ୍ଗିତାଯ ଚ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଅନାଥାନଂ ପିଣ୍ଡଂ ଦେତି, ତସ୍ମା ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆରମନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପାଣିନୋ ୱିସେସେନ ପବ୍ବଜିତାତି ଆରାମୋ, ପୁପ୍ଫଫଲାଦିସୋଭାଯ ନାତିଦୂରନାଚ୍ଚାସନ୍ନତାଦିପଞ୍ଚୱିଧସେନାସନଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ତତୋ ତତୋ ଆଗମ୍ମ ରମନ୍ତି ଅଭିରମନ୍ତି ଅନୁକ୍କଣ୍ଠିତା ହୁତ୍ୱା ୱସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ୱା ସମ୍ପତ୍ତିଯା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗତେପି ଅତ୍ତନୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂଯେୱ ଆନେତ୍ୱା ରମେତୀତି ଆରାମୋ। ସୋ ହି ଅନାଥପିଣ୍ଡିକେନ ଗହପତିନା ଜେତସ୍ସ ରାଜକୁମାରସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ଅଟ୍ଠାରସହି ହିରଞ୍ଞକୋଟୀହି କୋଟିସନ୍ଥାରେନ କିଣିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସହି ହିରଞ୍ଞକୋଟୀହି ସେନାସନାନି କାରାପେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସହି ହିରଞ୍ଞକୋଟୀହି ୱିହାରମହଂ ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଏୱଂ ଚତୁପଞ୍ଞାସହିରଞ୍ଞକୋଟିପରିଚ୍ଚାଗେନ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ନିୟ୍ୟାତିତୋ, ତସ୍ମା ''ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମିଂ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେ।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ଜେତୱନେ''ତି ୱଚନଂ ପୁରିମସାମିପରିକିତ୍ତନଂ, ''ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମେ''ତି ପଚ୍ଛିମସାମିପରିକିତ୍ତନଂ। ଉଭଯମ୍ପି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପରିଚ୍ଚାଗୱିସେସପରିଦୀପନେନ ପୁଞ୍ଞକାମାନଂ ଆଯତିଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଆପଜ୍ଜନତ୍ଥଂ। ତତ୍ଥ ହି ଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକପାସାଦକରଣୱସେନ ଭୂମିୱିକ୍କଯଲଦ୍ଧା ଅଟ୍ଠାରସ ହିରଞ୍ଞକୋଟିଯୋ ଅନେକକୋଟିଅଗ୍ଘନକା ରୁକ୍ଖା ଚ ଜେତସ୍ସ ପରିଚ୍ଚାଗୋ, ଚତୁପଞ୍ଞାସ କୋଟିଯୋ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ। ଇତି ତେସଂ ପରିଚ୍ଚାଗପରିକିତ୍ତନେନ ''ଏୱଂ ପୁଞ୍ଞକାମା ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୀ''ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ ଅଞ୍ଞେପି ପୁଞ୍ଞକାମେ ତେସଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଆପଜ୍ଜନେ ନିଯୋଜେତୀତି।

ତତ୍ଥ ସିଯା – ଯଦି ତାୱ ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି, ''ଜେତୱନେ''ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଅଥ ଜେତୱନେ ୱିହରତି, ''ସାୱତ୍ଥିଯ''ନ୍ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ନ ହି ସକ୍କା ଉଭଯତ୍ଥ ଏକଂ ସମଯଂ ୱିହରିତୁନ୍ତି। ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନନୁ ଅୱୋଚୁମ୍ହା ''ସମୀପତ୍ଥେ ଏତଂ ଭୁମ୍ମୱଚନ''ନ୍ତି। ତସ୍ମା ଯଦିଦଂ ସାୱତ୍ଥିଯା ସମୀପେ ଜେତୱନଂ, ତତ୍ଥ ୱିହରନ୍ତୋ ''ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି ଜେତୱନେ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଗୋଚରଗାମନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ହିସ୍ସ ସାୱତ୍ଥିୱଚନଂ, ପବ୍ବଜିତାନୁରୂପନିୱାସଟ୍ଠାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ସେସୱଚନନ୍ତି।

ଆଯସ୍ମା ଚ ସାରିପୁତ୍ତୋତିଆଦୀସୁ ଆଯସ୍ମାତି ପିଯୱଚନଂ। ଚସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ। ରୂପସାରିଯା ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣିଯା ପୁତ୍ତୋତି ସାରିପୁତ୍ତୋ। ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋତି ପୂଜାୱଚନଂ। ଗୁଣୱିସେସେହି ମହନ୍ତୋ ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋତି ହି ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ। ରେୱତୋତି ଖଦିରୱନିକରେୱତୋ, ନ କଙ୍ଖାରେୱତୋ। ଏକସ୍ମିଞ୍ହି ଦିୱସେ ଭଗୱା ରତ୍ତସାଣିପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ ୱିଯ ସୁୱଣ୍ଣଯୂପୋ, ପୱାଳଧଜପରିୱାରିତୋ ୱିଯ ସୁୱଣ୍ଣପବ୍ବତୋ, ନୱୁତିହଂସସହସ୍ସପରିୱାରିତୋ ୱିଯ ଧତରଟ୍ଠୋ ହଂସରାଜା, ସତ୍ତରତନସମୁଜ୍ଜଲାଯ ଚତୁରଙ୍ଗିନିଯା ସେନାଯ ପରିୱାରିତୋ ୱିଯ ଚକ୍କୱତ୍ତି ରାଜା, ମହାଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ଗଗନମଜ୍ଝେ ଚନ୍ଦଂ ଉଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ୱିଯ ଚତୁନ୍ନଂ ପରିସାନଂ ମଜ୍ଝେ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଇମେ ଅଗ୍ଗସାୱକା ମହାସାୱକା ଚ ଭଗୱତୋ ପାଦେ ୱନ୍ଦନତ୍ଥାଯ ଉପସଙ୍କମିଂସୁ।

ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସୀତି ଅତ୍ତାନଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନଭିକ୍ଖୂ ତେ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅଭାସି। ଭଗୱା ହି ତେ ଆଯସ୍ମନ୍ତେ ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନେ ପରମେନ ଉପସମେନ ସମନ୍ନାଗତେ ପରମାଯ ଆକପ୍ପସମ୍ପତ୍ତିଯା ଯୁତ୍ତେ ଉପସଙ୍କମନ୍ତେ ପସ୍ସିତ୍ୱା ପସନ୍ନମାନସୋ ତେସଂ ଗୁଣୱିସେସପରିକିତ୍ତନତ୍ଥଂ ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସି ''ଏତେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବ୍ରାହ୍ମଣା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏତେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବ୍ରାହ୍ମଣା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି। ପସାଦୱସେନ ଏତଂ ଆମେଡିତଂ, ପସଂସାୱସେନାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେତି ଏୱଂ ଭଗୱତା ତେ ଆଯସ୍ମନ୍ତେ ''ବ୍ରାହ୍ମଣା''ତି ୱୁତ୍ତେ। ଅଞ୍ଞତରୋତି ନାମଗୋତ୍ତେନ ଅପାକଟୋ, ତସ୍ସଂ ପରିସାଯଂ ନିସିନ୍ନୋ ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ। ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିକୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ଜାତୋ। ସୋ ହି ଉଦିଚ୍ଚୋ ଉଭତୋ ଅବିହେଠୋ... ବ୍ରାହ୍ମଣମହାସାଲକୁଲା ପବ୍ବଜିତୋ। ତସ୍ସ କିର ଏୱଂ ଅହୋସି ''ଇମେ ଲୋକିଯା ଉଭତୋସୁଜାତିଯା ବ୍ରାହ୍ମଣସିକ୍ଖାନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ୱଦନ୍ତି, ଭଗୱା ଚ ଏତେ ଆଯସ୍ମନ୍ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ୱଦତି, ହନ୍ଦାହଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଲକ୍ଖଣଂ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଏତଦତ୍ଥମେୱ ହି ଭଗୱା ତଦା ତେ ଥେରେ ''ବ୍ରାହ୍ମଣା''ତି ଅଭାସି। ବ୍ରହ୍ମଂ ଅଣତୀତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ହି ଜାତିବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ନିବ୍ବଚନଂ। ଅରିଯା ପନ ବାହିତପାପତାଯ ବ୍ରାହ୍ମଣା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ

– ''ବାହିତପାପୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ସମଚରିୟା ସମଣୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି (ଧ। ପ। ୩୮୮)। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ଚ ''ବାହିତ୍ୱା ପାପକେ ଧମ୍ମେ''ତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣସଦ୍ଦସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ସିଖାପତ୍ତମତ୍ଥଂ ଜାନିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ପରମତ୍ଥବ୍ରାହ୍ମଣଭାୱଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ବାହିତ୍ୱାତି ବହି କତ୍ୱା, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନୱସେନ ପଜହିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପାପକେ ଧମ୍ମେତି ଲାମକେ ଧମ୍ମେ, ଦୁଚ୍ଚରିତୱସେନ ତିୱିଧଦୁଚ୍ଚରିତଧମ୍ମେ, ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୱସେନ ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେ, କମ୍ମପଥୱସେନ ଦସାକୁସଲକମ୍ମପଥେ, ପଭେଦଭେଦୱସେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନେ ସବ୍ବେପି ଅକୁସଲଧମ୍ମେତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେ ଚରନ୍ତି ସଦା ସତାତି ଯେ ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତତାୟ ସବ୍ବକାଲଂ ରୂପାଦୀସୁ ଛସୁପି ଆରମ୍ମଣେସୁ ସତତୱିହାରୱସେନ ସତା ସତିମନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଚତୂହି ଇରିୟାପଥେହି ଚରନ୍ତି। ସତିଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ସମ୍ପଜଞ୍ଞମ୍ପି ଗହିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଖୀଣସଂୟୋଜନାତି ଚତୂହିପି ଅରିୟମଗ୍ଗେହି ଦସୱିଧସ୍ସ ସଂୟୋଜନସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ପରିକ୍ଖୀଣସଂୟୋଜନା। ବୁଦ୍ଧାତି ଚତୁସଚ୍ଚସମ୍ବୋଧେନ ବୁଦ୍ଧା। ତେ ଚ ପନ ସାୱକବୁଦ୍ଧା, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା , ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାତି ତିୱିଧା, ତେସୁ ଇଧ ସାୱକବୁଦ୍ଧା ଅଧିପ୍ପେତା। ତେୱେ ଲୋକସ୍ମିଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ତେ ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ବ୍ରାହ୍ମଣସଙ୍ଖାତେ ଧମ୍ମେ ଅରିୟାୟ ଜାତିୟା ଜାତା, ବ୍ରାହ୍ମଣଭୂତସ୍ସ ୱା ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତାତି ଇମସ୍ମିଂ ସତ୍ତଲୋକେ ପରମତ୍ଥତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣା ନାମ, ନ ଜାତିଗୋତ୍ତମତ୍ତେହି, ନ ଜଟାଧାରଣାଦିମତ୍ତେନ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଇମେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ବ୍ରାହ୍ମଣକରା ଧମ୍ମା ଅରହତ୍ତଂ ପାପେତ୍ୱା କଥିତା, ନାନଜ୍ଝାସୟତାୟ ପନ ସତ୍ତାନଂ ଦେସନାୱିଲାସେନ ଅଭିଲାପନାନତ୍ତେନ ଦେସନାନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପଞ୍ଚମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ମହାକସ୍ସପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬। ଛଟ୍ଠେ ରାଜଗହେତି ଏୱଂନାମକେ ନଗରେ। ତଞ୍ହି ମହାମନ୍ଧାତୁମହାଗୋୱିନ୍ଦାଦୀହି ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ''ରାଜଗହ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ''ଦୁରଭିଭୱନୀୟତ୍ତା ପଟିରାଜୂନଂ ଗହଭୂତନ୍ତି ରାଜଗହ''ନ୍ତିଆଦିନା ଅଞ୍ଞେନେତ୍ଥ ପକାରେନ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି। କିନ୍ତେହି? ନାମମେତଂ ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ। ତଂ ପନେତଂ ବୁଦ୍ଧକାଲେ ଚକ୍କୱତ୍ତିକାଲେ ଚ ନଗରଂ ହୋତି, ସେସକାଲେ ସୁଞ୍ଞଂ ଯକ୍ଖପରିଗ୍ଗହିତଂ ତେସଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ୱେଳୁୱନେ କଲନ୍ଦକନିୱାପେତି ୱେଳୁୱନନ୍ତି ତସ୍ସ ୱିହାରସ୍ସ ନାମଂ। ତଂ କିର ଅଟ୍ଠାରସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧେନ ପାକାରେନ ପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱସନାନୁଚ୍ଛୱିକାୟ ମହତିୟା ଗନ୍ଧକୁଟିୟା ଅଞ୍ଞେହି ଚ ପାସାଦକୁଟିଲେଣମଣ୍ଡପଚଙ୍କମଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକାଦୀହି ପଟିମଣ୍ଡିତଂ ବହି ୱେଳୂହି ପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଅହୋସି ନୀଲୋଭାସଂ ମନୋରମଂ, ତେନ ''ୱେଳୁୱନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କଲନ୍ଦକାନଞ୍ଚେତ୍ଥ ନିୱାପଂ ଅଦଂସୁ, ତସ୍ମା ''କଲନ୍ଦକନିୱାପୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୁବ୍ବେ କିର ଅଞ୍ଞତରୋ ରାଜା ତଂ ଉୟ୍ୟାନଂ କୀଳନତ୍ଥଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ସୁରାମଦମତ୍ତୋ ଦିୱାସେୟ୍ୟଂ ଉପଗତୋ ସୁପି, ପରିଜନୋପିସ୍ସ ''ସୁତ୍ତୋ ରାଜା''ତି ପୁପ୍ଫଫଲାଦୀହି ପଲୋଭିୟମାନୋ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପକ୍କାମି। ଅଥ ସୁରାଗନ୍ଧେନ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମା ରୁକ୍ଖସୁସିରା କଣ୍ହସପ୍ପୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଅଭିମୁଖୋ ଆଗଚ୍ଛତି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ରୁକ୍ଖଦେୱତା ''ରଞ୍ଞୋ ଜୀୱିତଂ ଦସ୍ସାମୀ''ତି କଲନ୍ଦକୱେସେନ ଗନ୍ତ୍ୱା କଣ୍ଣମୂଲେ ସଦ୍ଦମକାସି। ରାଜା ପଟିବୁଜ୍ଝି, କଣ୍ହସପ୍ପୋ ନିୱତ୍ତୋ। ସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଇମାୟ କାଳକାୟ ମମ ଜୀୱିତଂ ଦିନ୍ନ''ନ୍ତି କାଳକାନଂ ନିୱାପଂ ତତ୍ଥ ପଟ୍ଠପେସି, ଅଭୟଘୋସଞ୍ଚ ଘୋସାପେସି। ତସ୍ମା ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତଂ ''କଲନ୍ଦକନିୱାପ''ନ୍ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତଂ। କଲନ୍ଦକାତି ହି କାଳକାନଂ ନାମଂ, ତସ୍ମିଂ ୱେଳୁୱନେ କଲନ୍ଦକନିୱାପେ।

ମହାକସ୍ସପୋତି ମହନ୍ତେହି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ମହନ୍ତୋ କସ୍ସପୋତି ମହାକସ୍ସପୋ, ଅପିଚ କୁମାରକସ୍ସପତ୍ଥେରଂ ଉପାଦାୟ ଅୟଂ ମହାଥେରୋ ''ମହାକସ୍ସପୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପିପ୍ପଲିଗୁହାୟନ୍ତି ତସ୍ସା କିର ଗୁହାୟ ଦ୍ୱାରସମୀପେ ଏକୋ ପିପ୍ପଲିରୁକ୍ଖୋ ଅହୋସି, ତେନ ସା ''ପିପ୍ପଲିଗୁହା''ତି ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। ତସ୍ସଂ ପିପ୍ପଲିଗୁହାୟଂ। ଆବାଧିକୋତି ଆବାଧୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଆବାଧିକୋ, ବ୍ୟାଧିକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖିତୋତି କାୟସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସଞ୍ଜାତଂ ଅସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖିତୋ, ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ବାଳ୍ହଗିଲାନୋତି ଅଧିମତ୍ତଗେଲଞ୍ଞୋ, ତଂ ପନ ଗେଲଞ୍ଞଂ ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ହୁତ୍ୱା ଅଧିୱାସେସି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପରିତ୍ତଂ ଅଭାସି, ତେନେୱ ଥେରସ୍ସ ସୋ ଆବାଧୋ ୱୂପସମି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସଂୟୁତ୍ତେ –

''ତେନ ଖୋ ପନ ସମୟେନ ଆୟସ୍ମା ମହାକସ୍ସପୋ ପିପ୍ପଲିଗୁହାୟଂ ୱିହରତି ଆବାଧିକୋ ଦୁକ୍ଖିତୋ ବାଳ୍ହଗିଲାନୋ। ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ସାୟନ୍ହସମୟଂ ପଟିସଲ୍ଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ଯେନାୟସ୍ମା ମହାକସ୍ସପୋ ତେନୁପସଙ୍କମି, ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଆସନେ ନିସୀଦି। ନିସଜ୍ଜ ଖୋ ଭଗୱା…ପେ… ଏତଦୱୋଚ – 'କଚ୍ଚି ତେ, କସ୍ସପ, ଖମନୀୟଂ, କଚ୍ଚି ଯାପନୀୟଂ, କଚ୍ଚି ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ପଟିକ୍କମନ୍ତି, ନୋ ଅଭିକ୍କମନ୍ତି, ପଟିକ୍କମୋସାନଂ ପଞ୍ଞାୟତି ନୋ ଅଭିକ୍କମୋ'ତି? 'ନ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଖମନୀୟଂ, ନ ଯାପନୀୟଂ, ବାଳ୍ହା ମେ ଭନ୍ତେ, ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଅଭିକ୍କମନ୍ତି

ନୋ ପଟିକ୍କମନ୍ତି, ଅଭିକ୍କମୋସାନଂ ପଞ୍ଞାଯତି ନୋ ପଟିକ୍କମୋ’ତି।

‘‘‘ସତ୍ତିମେ, କସ୍ସପ, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ମଯା ସମ୍ମଦକ୍ଖାତା ଭାୱିତା ବହୁଲୀକତା ଅଭିଞ୍ଞାଯ ସମ୍ବୋଧାଯ ନିବ୍ବାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। କତମେ ସତ୍ତ? ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଖୋ, କସ୍ସପ, ମଯା ସମ୍ମଦକ୍ଖାତୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ସମ୍ବୋଧାଯ ନିବ୍ବାନାଯ ସଂୱତ୍ତତି…ପେ… ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ଖୋ, କସ୍ସପ, ମଯା ସମ୍ମଦକ୍ଖାତୋ ଭାୱିତୋ ବହୁଲୀକତୋ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ସମ୍ବୋଧାଯ ନିବ୍ବାନାଯ ସଂୱତ୍ତତି। ଇମେ ଖୋ, କସ୍ସପ, ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ମଯା ସମ୍ମଦକ୍ଖାତା ଭାୱିତା ବହୂଲୀକତା ଅଭିଞ୍ଞାଯ ସମ୍ବୋଧାଯ ନିବ୍ବାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ’ତି। ‘ତଗ୍ଘ ଭଗୱା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ତଗ୍ଘ, ସୁଗତ, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା’’’ତି।

‘‘ଇଦମୱୋଚ ଭଗୱା। ଅତ୍ତମନୋ ଆଯସ୍ମା ମହାକସ୍ସପୋ ଭଗୱତୋ ଭାସିତଂ ଅଭିନନ୍ଦି। ୱୁଟ୍ଠହି ଚାଯସ୍ମା ମହାକସ୍ସପୋ ତମ୍ହା ଆବାଧା, ତଥା ପହୀନୋ ଚାଯସ୍ମତୋ ମହାକସ୍ସପସ୍ସ ସୋ ଆବାଧୋ ଅହୋସୀ’’ତି।

ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଆଯସ୍ମା ମହାକସ୍ସପୋ ଅପରେନ ସମଯେନ ତମ୍ହା ଆବାଧା ୱୁଟ୍ଠାସୀ’’ତି।

ଏତଦହୋସୀତି ପୁବ୍ବେ ଗେଲଞ୍ଞଦିୱସେସୁ ସଦ୍ଧିୱିହାରିକେହି ଉପନୀତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ୱିହାରେ ଏୱ ଅହୋସି। ଅଥସ୍ସ ତମ୍ହା ଆବାଧା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଏତଂ ‘‘ଯଂନୂନାହଂ ରାଜଗହଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ପରିୱିତକ୍କୋ ଅହୋସି। ପଞ୍ଚମତ୍ତାନି ଦେୱତାସତାନୀତି ସକ୍କସ୍ସ ଦେୱରଞ୍ଞୋ ପରିଚାରିକା ପଞ୍ଚସତା କକୁଟପାଦିନିଯୋ ଅଚ୍ଛରାଯୋ। ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ଆପନ୍ନାନି ହୋନ୍ତୀତି ଥେରସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦସ୍ସାମାତି ପଞ୍ଚପିଣ୍ଡପାତସତାନି ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣଭାଜନେହି ଆଦାଯ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଠତ୍ୱା, ‘‘ଭନ୍ତେ, ଇମଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଗଣ୍ହଥ, ସଙ୍ଗହଂ ନୋ କରୋଥା’’ତି ୱଦମାନା ପିଣ୍ଡପାତଦାନେ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆଯସ୍ମତୋ ମହାକସ୍ସପସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତପ୍ପଟିଲାଭାଯା’’ତି।

ସକ୍କୋ କିର ଦେୱରାଜା ଥେରସ୍ସ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା ତା ଅଚ୍ଛରାଯୋ ଉଯ୍ୟୋଜେସି ‘‘ଗଚ୍ଛଥ ତୁମ୍ହେ ଅଯ୍ୟସ୍ସ ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପତିଟ୍ଠଂ କରୋଥା’’ତି। ଏୱଂ ହିସ୍ସ ଅହୋସି ‘‘ଇମାସୁ ସବ୍ବାସୁ ଗତାସୁ କଦାଚି ଏକିସ୍ସାପି ହତ୍ଥତୋ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଥେରୋ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ, ତଂ ତସ୍ସା ଭୱିସ୍ସତି ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯା’’ତି। ପଟିକ୍ଖିପି ଥେରୋ, ‘‘ଭନ୍ତେ , ମଯ୍ହଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଗଣ୍ହଥ, ମଯ୍ହଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଗଣ୍ହଥା’’ତି ୱଦନ୍ତିଯୋ ‘‘ଗଚ୍ଛଥ ତୁମ୍ହେ କତପୁଞ୍ଞା ମହାଭୋଗା, ଅହଂ ଦୁଗ୍ଗତାନଂ ସଙ୍ଗହଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ୱତ୍ୱା, ‘‘ଭନ୍ତେ, ମା ନୋ ନାସେଥ, ସଙ୍ଗହଂ ନୋ କରୋଥା’’ତି ୱଦନ୍ତିଯୋ ପୁନପି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁନପି ଅପଗନ୍ତୁଂ ଅନିଚ୍ଛମାନା ଯାଚନ୍ତିଯୋ ‘‘ନ ଅତ୍ତନୋ ପମାଣଂ ଜାନାଥ, ଅପଗଚ୍ଛଥା’’ତି ୱତ୍ୱା ଅଚ୍ଛରଂ ପହରି। ତା ଥେରସ୍ସ ଅଚ୍ଛରାସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ସନ୍ତଜ୍ଜିତା ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତିଯୋ ପଲାଯିତ୍ୱା ଦେୱଲୋକମେୱ ଗତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପଞ୍ଚମତ୍ତାନି ଦେୱତାସତାନି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା’’ତି।

ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯନ୍ତି ପୁବ୍ବଣ୍ହେ ଏକଂ ସମଯଂ, ଏକସ୍ମିଂ କାଲେ। ନିୱାସେତ୍ୱାତି ୱିହାରନିୱାସନପରିୱତ୍ତନୱସେନ ନିୱାସନଂ ଦଳ୍ହଂ ନିୱାସେତ୍ୱା। ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯାତି ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱା। ପିଣ୍ଡାଯ ପାୱିସୀତି ପିଣ୍ଡପାତତ୍ଥାଯ ପାୱିସି। ଦଲିଦ୍ଦୱିସିଖାତି ଦୁଗ୍ଗତମନୁସ୍ସାନଂ ୱସନୋକାସୋ। କପଣୱିସିଖାତି ଭୋଗପାରିଜୁଞ୍ଞପ୍ପତ୍ତିଯା ଦୀନମନୁସ୍ସାନଂ ୱାସୋ। ପେସକାରୱିସିଖାତି ତନ୍ତୱାଯୱାସୋ। ଅଦ୍ଦସା ଖୋ ଭଗୱାତି କଥଂ ଅଦ୍ଦସ? ‘‘ଆବାଧା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ମମ ପୁତ୍ତୋ କସ୍ସପୋ କିନ୍ନୁ ଖୋ କରୋତୀ’’ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ୱେଳୁୱନେ ନିସିନ୍ନୋ ଏୱ ଭଗୱା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଅଦ୍ଦସ।

ଏତମତ୍ଥଂୱିଦିତ୍ୱାତି ଯାଯଂ ଆଯସ୍ମତୋ ମହାକସ୍ସପସ୍ସ ପଞ୍ଚହି ଅଚ୍ଛରାସତେହି ଉପନୀତଂ ଅନେକସୂପଂ ଅନେକବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଦିବ୍ବପିଣ୍ଡପାତଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା କପଣଜନାନୁଗ୍ଗହପ୍ପଟିପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା, ଏତମତ୍ଥଂ ଜାନିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ପରମପ୍ପିଚ୍ଛତାଦସ୍ସନମୁଖେନ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ତାଦୀଭାୱାନୁଭାୱଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଅନଞ୍ଞପୋସିନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ ପୋସେତୀତି ଅଞ୍ଞପୋସୀ, ନ ଅଞ୍ଞପୋସୀ ଅନଞ୍ଞପୋସୀ, ଅତ୍ତନା ପୋସେତବ୍ବସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅଦୁତିଯୋ, ଏକକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଥେରସ୍ସ ସୁଭରତଂ ଦସ୍ସେତି। ଥେରୋ ହି କାଯପରିହାରିକେନ ଚୀୱରେନ କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକେନ ଚ ପିଣ୍ଡପାତେନ ଅତ୍ତାନମେୱ ପୋସେନ୍ତୋ ପରମପ୍ପିଚ୍ଛୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରତି, ଅଞ୍ଞଂ ଞାତିମିତ୍ତାଦୀସୁ କଞ୍ଚି ନ ପୋସେତି କତ୍ଥଚି ଅଲଗ୍ଗଭାୱତୋ। ଅଥ ୱା ଅଞ୍ଞେନ ଅଞ୍ଞତରେନ ପୋସେତବ୍ବତାଯ ଅଭାୱତୋ ଅନଞ୍ଞପୋସୀ। ଯୋ ହି ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ପଚ୍ଚଯଦାଯକେ ପଟିବଦ୍ଧଚତୁପଚ୍ଚଯୋ ସୋ ଅନଞ୍ଞପୋସୀ ନାମ ନ ହୋତି ଏକାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତୋ । ଥେରୋ ପନ ‘‘ଯଥାପି ଭମରୋ ପୁପ୍ଫ’’ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୪୯) ଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଜଙ୍ଘାବଲଂ

ନିସ୍ସାୟ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରନ୍ତୋ କୁଲେସୁ ନିଚ୍ଚନଓ୍ୱୋ ହୁତ୍ୱା ମିସ୍ସକଭତ୍ତେନ ଯାପେତି। ତଥା ହି ନଂ ଭଗଓ୍ୱା ଚନ୍ଦୂପମପ୍ପଟିପଦାୟ ଥୋମେସି। ଅଞ୍ଞାତନ୍ତି ଅଭିଞ୍ଞାତଂ, ଯଥାଭୁଚ୍ଚଗୁଣେହି ପଞ୍ଚଟଯସଂ, ତେନେଓ୍ୱ ଓ୍ୱା ଅନଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିଭାଓ୍ୱେନ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାସନ୍ତୁଟ୍ଠିତାହି ଞାତଂ। ଅଥ ଓ୍ୱା ଅଞ୍ଞାତନ୍ତି ସଙ୍ଗସୋ ପହୀନତଣ୍ହତାୟ ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକନିକାମନହେତୁ ଅତ୍ତାନଂ ଜାନାପନଓ୍ୱସେନ ନ ଞାତଂ। ଅଓ୍ୱୀତତଣ୍ହୋ ହି ପାପିଚ୍ଛୋ କୁହକତାୟ ସମ୍ଭାଓ୍ୱନାଧିପ୍ପାୟେନ ଅତ୍ତାନଂ ଜାନାପେତି। ଦନ୍ତନ୍ତି ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଓ୍ୱସେନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଉତ୍ତମଦମନେନ ଦନ୍ତଂ। ସାରେ ପତିଟ୍ଠିତନ୍ତି ଓ୍ୱିମୁତ୍ତିସାରେ ଅଓ୍ୱଟ୍ଠିତଂ, ଅସେକ୍ଖସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦିକେ ଓ୍ୱା ସୀଲାଦିସାରେ ପତିଟ୍ଠିତଂ। ଖୀଣାସଓ୍ୱଂ ଓ୍ୱନ୍ତଦୋସନ୍ତି କାମାସଓ୍ୱାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଆସଓ୍ୱାନଂ ଅନଓ୍ୱସେସଂ ପହୀନତ୍ତା ଖୀଣାସଓ୍ୱଂ। ତତୋ ଏଓ୍ୱ ରାଗାଦିଦୋସାନଂ ସଙ୍ଗସୋ ଓ୍ୱନ୍ତତ୍ତା ଓ୍ୱନ୍ତଦୋସଂ। ତମହଂ ବ୍ରୂମି ବ୍ରାହ୍ମଣନ୍ତି ତଂ ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତଗୁଣଂ ପରମତ୍ଥବ୍ରାହ୍ମଣଂ ଅହଂ ବ୍ରାହ୍ମଣନ୍ତି ଓ୍ୱଦାମୀତି। ଇଧାପି ହେଟ୍ଠା ଓ୍ୱୁତ୍ତନୟେନେଓ୍ୱ ଦେସନାନାନତ୍ତଂ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଛଟ୍ଠସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଅଜକଲାପକସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୭। ସତ୍ତମେ ପାଓ୍ୱାୟନ୍ତି ଏଓ୍ୱଂନାମକେ ମଲ୍ଲରାଜୂନଂ ନଗରେ। ଅଜକଲାପକେ ଚେତିୟେତି ଅଜକଲାପକେନ ନାମ ଯକ୍ଖେନ ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ''ଅଜକଲାପକ''ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମେ ମନୁସ୍ସାନଂ ଚିତ୍ତୀକତଟ୍ଠାନେ । ସୋ କିର ଯକ୍ଖୋ ଅଜେ କଲାପେ କତ୍ୱା ବନ୍ଧନେନ ଅଜକୋଟ୍ଠାସେନ ସଦ୍ଧିଂ ବଲିଂ ପଟିଚ୍ଛତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା, ତସ୍ମା ''ଅଜକଲାପକୋ''ତି ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। କେଚି ପନାହୁ – ଅଜକେ ଓ୍ୱିୟ ସତ୍ତେ ଲାପେତୀତି ଅଜକଲାପକୋତି। ତସ୍ସ କିର ସତ୍ତା ବଲିଂ ଉପନେତ୍ୱା ଯଦା ଅଜସଦ୍ଦଂ କତ୍ୱା ବଲିଂ ଉପହରନ୍ତି, ତଦା ସୋ ତୁସ୍ସତି, ତସ୍ମା ''ଅଜକଲାପକୋ''ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ସୋ ପନ ଯକ୍ଖୋ ଆନୁଭାଓ୍ୱସମ୍ପନ୍ନୋ କକ୍ଖଳୋ ଫରୁସୋ ତତ୍ଥ ଚ ସନ୍ନିହିତୋ, ତସ୍ମା ତଂ ଠାନଂ ମନୁସ୍ସା ଚିତ୍ତିଂ କରୋନ୍ତି, କାଲେନ କାଲଂ ବଲିଂ ଉପହରନ୍ତି। ତେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଜକଲାପକେ ଚେତିୟେ''ତି। ଅଜକଲାପକସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭଓ୍ୱନେତି ତସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଓ୍ୱିମାନେ।

ତଦା କିର ସତ୍ଥା ତଂ ଯକ୍ଖଂ ଦମେତୁକାମୋ ସାୟନ୍ହସମୟେ ଏକୋ ଅଦୁତିୟୋ ପତ୍ତଚୀଓ୍ୱରଂ ଆଦାୟ ଅଜକଲାପକସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭଓ୍ୱନଦ୍ୱାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ଦୋଓ୍ୱାରିକଂ ଭଓ୍ୱନପଓ୍ୱିସନତ୍ଥାୟ ଯାଚି। ସୋ ''କକ୍ଖଳୋ, ଭନ୍ତେ, ଅଜକଲାପକୋ ଯକ୍ଖୋ, ସମଣୋତି ଓ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ଓ୍ୱା ଗାରଓ୍ୱଂ ନ କରୋତି, ତସ୍ମା ତୁମ୍ହେ ଏଓ୍ୱ ଜାନାଥ, ମୟ୍ହଂ ପନ ତସ୍ସ ଅନାରୋଚନଂ ନ ଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି ତାଓ୍ୱଦେଓ୍ୱ ଯକ୍ଖସମାଗମଂ ଗତସ୍ସ ଅଜକଲାପକସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଓ୍ୱାତଓ୍ୱେଗେନ ଅଗମାସି। ସତ୍ଥା ଅନ୍ତୋଭଓ୍ୱନଂ ପଓ୍ୱିସିତ୍ୱା ଅଜକଲାପକସ୍ସ ନିସୀଦନମଣ୍ଡପେ ପଞ୍ଞତ୍ତାସନେ ନିସୀଦି। ଯକ୍ଖସ୍ସ ଓରୋଧା ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଓ୍ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଅଟ୍ଠଂସୁ। ସତ୍ଥା ତାସଂ କାଲଯୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମିଂ କଥଂ କଥେସି। ତେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ – ''ପାଓ୍ୱାୟଂ ଓ୍ୱିହରତି ଅଜକଲାପକେ ଚେତିୟେ ଅଜକଲାପକସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭଓ୍ୱନେ''ତି।

ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ସାତାଗିରହେମଓ୍ୱତା ଅଜକଲାପକସ୍ସ ଭଓ୍ୱନମତ୍ଥକେନ ଯକ୍ଖସମାଗମଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଗମନେ ଅସମ୍ପଜ୍ଜମାନେ ''କିଂ ନୁ ଖୋ କାରଣ''ନ୍ତି ଆଓ୍ୱଜ୍ଜେନ୍ତା ସତ୍ଥାରଂ ଅଜକଲାପକସ୍ସ ଭଓ୍ୱନେ ନିସିନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗଓ୍ୱନ୍ତଂ ଓ୍ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ''ମୟଂ, ଭନ୍ତେ, ଯକ୍ଖସମାଗମଂ ଗମିସ୍ସାମା''ତି ଆପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଗତା ଯକ୍ଖସନ୍ନିପାତେ ଅଜକଲାପକଂ ଦିସ୍ୱା ତୁଟ୍ଠିଂ ପଓ୍ୱେଦୟିଂସୁ ''ଲାଭା ତେ, ଆଓ୍ୱୁସୋ, ଅଜକଲାପକ, ଯସ୍ସ ତେ ଭଓ୍ୱନେ ସଦେଓ୍ୱକେ ଲୋକେ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ ଭଗଓ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋ, ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଭଗଓ୍ୱନ୍ତଂ ପୟିରୁପାସସ୍ସୁ, ଧମ୍ମଞ୍ଚ ସୁଣାହୀ''ତି। ସୋ ତେସଂ କଥଂ ସୁତ୍ୱା ''ଇମେ ତସ୍ସ ମୁଣ୍ଡକସ୍ସ ସମଣକସ୍ସ ମମ ଭଓ୍ୱନେ ନିସିନ୍ନଭାଓ୍ୱଂ କଥେନ୍ତୀ''ତି କୋଧାଭିଭୂତୋ ହୁତ୍ୱା ''ଅଜ୍ଜ ମୟ୍ହଂ ତେନ ସମଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଙ୍ଗାମୋ ଭଓ୍ୱିସ୍ସତୀ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଯକ୍ଖସନ୍ନିପାତତୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣଂ ପାଦଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସଟ୍ଠିୟୋଜନମତ୍ତଂ ପବ୍ବତକୂଟଂ ଅକ୍କମି, ତଂ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଦ୍ୱିଧା ଅହୋସି। ସେସଂ ଏତ୍ଥ ଯଂ ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଆଳଓ୍ୱକସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନାୟଂ (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୪୬) ଆଗତନୟେନେଓ୍ୱ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଜକଲାପକସ୍ସ ସମାଗମୋ ହି ଆଳଓ୍ୱକସମାଗମସଦିସୋଓ୍ୱ ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ହକରଣଂ ଓ୍ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଭଓ୍ୱନତୋ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ନିକ୍ଖମନଂ ପଓ୍ୱେସନଞ୍ଚ। ଅଜକଲାପକୋ ହି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋଯେଓ୍ୱ ''ଏତେହିୟେଓ୍ୱ ତଂ ସମଣଂ ପଲାପେସ୍ସାମୀ''ତି ଓ୍ୱାତମଣ୍ଡଲାଦିକେ ନଓ୍ୱଓ୍ୱସ୍ସେ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ତେହି ଭଗଓ୍ୱତୋ ଚଲନମତ୍ତମ୍ପି କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ନାନାଓ୍ୱିଧପ୍ପହରଣହତ୍ଥେ ଅତିଓ୍ୱିୟ ଭୟାନକରୂପେ ଭୂତଗଣେ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଭଗଓ୍ୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଅନ୍ତନ୍ତେନେଓ୍ୱ ଚରନ୍ତୋ ସଙ୍କରତ୍ତିଂ ନାନପ୍ପକାରଂ ଓ୍ୱିପ୍ପକାରଂ କତ୍ୱାପି ଭଗଓ୍ୱତୋ କିଞ୍ଚି କେସଗ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନତୋ ଚଲନଂ କାତୁଂ ନାସକ୍ଖି। କେଓ୍ୱଲଂ ପନ ''ଅୟଂ ସମଣୋ ମଂ ଅନାପୁଚ୍ଛା ମୟ୍ହଂ ଭଓ୍ୱନଂ ପଓ୍ୱିସିତ୍ୱା ନିସୀଦତୀ''ତି କୋଧଓ୍ୱସେନ ପଜ୍ଜଲି। ଅଥସ୍ସ ଭଗଓ୍ୱା ଚିତ୍ତପ୍ପଓ୍ୱତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା ''ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ଚଣ୍ଡସ୍ସ କୁକ୍କୁରସ୍ସ ନାସାୟ ପିତ୍ତଂ ଭିନ୍ଦେୟ୍ୟୁ, ଏଓ୍ୱଂ ସୋ ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାୟ ଚଣ୍ଡତରୋ ଅସ୍ସ, ଏଓ୍ୱମେଓ୍ୱାୟଂ ଯକ୍ଖୋ ମୟି ଇଧ ନିସିନ୍ନେ ଚିତ୍ତଂ ପଦୂସେତି, ଯଂନୂନାହଂ ବହି ନିକ୍ଖମେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ସୟମେଓ୍ୱ ଭଓ୍ୱନତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଅବ୍ଭୋକାସେ ନିସୀଦି। ତେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ – ''ତେନ ଖୋ ପନ ସମୟେନ ଭଗଓ୍ୱା ରତ୍ତନ୍ଧକାରତିମିସାୟଂ ଅବ୍ଭୋକାସେ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ରତ୍ତନ୍ଧକାରତିମିସାୟନ୍ତି ରତ୍ତିୟଂ ଅନ୍ଧକରଣତମସି, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିୱିରହିତେ ବହଲନ୍ଧକାରେତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ କିର ତଦା ଅନ୍ଧକାରୋ ପୱତ୍ତତି। ଦେୱୋତି ମେଘୋ ଏକମେକଂ ଫୁସିତକଂ ଉଦକବିନ୍ଦୁଂ ପାତେତି। ଅଥ ଯକ୍ଖୋ ''ଇମିନା ସଦ୍ଦେନ ତାସେତ୍ୱା ଇମଂ ସମଣଂ ପଲାପେସ୍ସାମୀ''ତି ଭଗୱତୋ ସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ''ଅକ୍କୁଲୋ''ତିଆଦିନା ତଂ ଭିଂସନଂ ଅକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଥ ଖୋ ଅଜକଲାପକୋ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଭୟନ୍ତି ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଂ, ଛମ୍ଭିତତ୍ତନ୍ତି ଉରୁହତ୍ଥକସରୀରସ୍ସ ଛମ୍ଭିତଭାୱଂ। ଲୋମହଂସନ୍ତି ଲୋମାନଂ ପହଟ୍ଠଭାୱଂ, ତୀହିପି ପଦେହି ଭୟୁପ୍ପତ୍ତିମେୱ ଦସ୍ସେତି। ଉପସଙ୍କମୀତି କସ୍ମା ପନାୟଂ ଏୱମଧିପ୍ପାୟୋ ଉପସଙ୍କମି, ନନୁ ପୁବ୍ବେ ଅତ୍ତନା କାତବ୍ବଂ ୱିପ୍ପକାରଂ ଅକାସୀତି? ସଚ୍ଚମକାସି, ତଂ ପନେସ ''ଅନ୍ତୋଭୱନେ ଖେମଟ୍ଠାନେ ଥିରଭୂମିୟଂ ଠିତସ୍ସ ନ କିଞ୍ଚି କାତୁଂ ଅସକ୍ଖି, ଇଦାନି ବହି ଠିତଂ ଏୱଂ ଭିଂସାପେତ୍ୱା ପଲାପେତୁଂ ସକ୍କା''ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ଉପସଙ୍କମି। ଅୟଞ୍ହି ଯକ୍ଖୋ ଅତ୍ତନୋ ଭୱନଂ ''ଥିରଭୂମୀ''ତି ମଞ୍ଞତି, ''ତତ୍ଥ ଠିତତ୍ତା ଅୟଂ ସମଣୋ ନ ଭାୟତୀ''ତି ଚ।

ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ''ଅକ୍କୁଲୋ ପକ୍କୁଲୋ''ତି ଅକ୍କୁଲପକ୍କୁଲିକଂ ଅକାସୀତି ତୟୋ ୱାରେ ''ଅକ୍କୁଲୋ ପକ୍କୁଲୋ''ତି ଭିଂସାପେତୁକାମତାୟ ଏୱରୂପଂ ସଦ୍ଦଂ ଅକାସି। ଅନୁକରଣସଦ୍ଦୋ ହି ଅୟଂ। ତଦା ହି ସୋ ଯକ୍ଖୋ ସିନେରୁଂ ଉକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିୟ ମହାପଥୱିଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ୱିୟ ଚ ମହତା ଉସ୍ସାହେନ ଅସନିସତସଦ୍ଦସଙ୍ଘାଟଂ ୱିୟ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ପୁଞ୍ଜୀକତଂ ହୁତ୍ୱା ୱିନିଚ୍ଛରନ୍ତଂ ଦିସାଗଜାନଂ ହତ୍ଥିଗଜ୍ଜିତଂ, କେସରସୀହାନଂ ସୀହନିନ୍ନାଦଂ , ଯକ୍ଖାନଂ ହିଂକାରସଦ୍ଦଂ, ଭୂତାନଂ ଅଟ୍ଟହାସଂ, ଅସୁରାନଂ ଅପ୍ଫୋଟନଘୋସଂ , ଇନ୍ଦସ୍ସ ଦେୱରଞ୍ଞୋ ୱଜିରନିଗ୍ଘାତନିଗ୍ଘୋସଂ, ଅତ୍ତନୋ ଗମ୍ଭୀରତାୟ ୱିପ୍ଫାରିକତାୟ ଭୟାନକତାୟ ଚ ଅୱସେସସଦ୍ଦଂ ଅୱହସନ୍ତମିୱ ଅଭିଭୱନ୍ତମିୱ ଚ କପ୍ପୱୁଟ୍ଠାନମହାୱାତମଣ୍ଡଲିକାୟ ୱିନିଗ୍ଘୋସଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ହଦୟଂ ଫାଲେନ୍ତଂ ୱିୟ ମହନ୍ତଂ ପଟିଭୟନିଗ୍ଘୋସଂ ଅକ୍ଖରଉକ୍କରଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅତ୍ତନୋ ଯକ୍ଖଗଜ୍ଜିତଂ ଗଜ୍ଜି ''ଏତେନ ଇମଂ ସମଣଂ ଭିଂସାପେତ୍ୱା ପଲାପେସ୍ସାମୀ''ତି। ଯଂ ଯଂ ନିଚ୍ଛରତି, ତେନ ତେନ ପବ୍ବତା ପପଟିକଂ ମୁଞ୍ଚିଂସୁ, ୱନପ୍ପତିଜେଟ୍ଠକେ ଉପାଦାୟ ସବ୍ବେସୁ ରୁକ୍ଖଲତାଗୁମ୍ବେସୁ ପତ୍ତଫଲପୁପ୍ଫାନି ସୀଦୟିଂସୁ, ତିୟୋଜନସହସ୍ସୱିତ୍ଥତୋପି ହିମୱନ୍ତପବ୍ବତରାଜା ସଙ୍କମ୍ପି ସମ୍ପକମ୍ପି ସମ୍ପୱେଧି, ଭୁମ୍ମଦେୱତା ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଦେୱତାନମ୍ପି ଅହୁଦେୱ ଭୟଂ ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ଲୋମହଂସୋ, ପଗେୱ ମନୁସ୍ସାନଂ। ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ଅପଦଦ୍ୱିପଦଚତୁପ୍ପଦାନଂ ମହାପଥୱିୟା ଉଦ୍ରିୟନକାଲୋ ୱିୟ ମହତୀ ୱିଭିଂସନକା ଅହୋସି, ସକଲସ୍ମିଂ ଜମ୍ବୁଦୀପତଲେ ମହନ୍ତଂ କୋଲାହଲଂ ଉଦପାଦି। ଭଗୱା ପନ ତଂ ସଦ୍ଦଂ ''କିମୀ''ତି ଅମଞ୍ଞମାନୋ ନିଚ୍ଚଲୋ ନିସୀଦି, ''ମା କସ୍ସଚି ଇମିନା ଅନ୍ତରାୟୋ ହୋତୂ''ତି ଅଧିଟ୍ଠାସି।

ଯସ୍ମା ପନ ସୋ ସଦ୍ଦୋ ''ଅକ୍କୁଲ ପକ୍କୁଲ'' ଇତି ଇମିନା ଆକାରେନ ସତ୍ତାନଂ ସୋତପଥଂ ଅଗମାସି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଅନୁକରଣୱସେନ ''ଅକ୍କୁଲୋ ପକ୍କୁଲୋ''ତି, ଯକ୍ଖସ୍ସ ଚ ତସ୍ସଂ ନିଗ୍ଘୋସନିଚ୍ଛାରଣାୟଂ ଅକ୍କୁଲପକ୍କୁଲକରଣଂ ଅତ୍ଥୀତି କତ୍ୱା ''ଅକ୍କୁଲପକ୍କୁଲିକଂ ଅକାସୀ''ତି ସଙ୍ଗହଂ ଆରୋପୟିଂସୁ। କେଚି ପନ ''ଆକୁଲବ୍ୟାକୁଲ ଇତି ପଦଦ୍ୱୟସ୍ସ ପରିୟାୟାଭିଧାନୱସେନ ଅକ୍କୁଲୋ ବକ୍କୁଲୋତି ଅୟଂ ସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତୋ''ତି ୱଦନ୍ତି ଯଥା ''ଏକଂ ଏକକ''ନ୍ତି। ଯସ୍ମା ଏକୱାରଂ ଜାତୋ ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନେୱ ନିଦ୍ଦତ୍ତା ଆକୁଲୋତି ଆଦିଅତ୍ଥୋ ଆକାରୋ, ତସ୍ସ ଚ କକାରାଗମଂ କତ୍ୱା ରସ୍ସତ୍ତଂ କତନ୍ତି। ଦ୍ୱେ ୱାରେ ପନ ଜାତୋ ବକ୍କୁଲୋ, କୁଲସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଜାତିପରିୟାୟୋ କୋଲଂକୋଲୋତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ୱୁତ୍ତଅଧିପ୍ପାୟାନୁୱିଧାୟୀ ଚ ସଦ୍ଦପ୍ପୟୋଗୋତି ପଠମେନ ପଦେନ ଜଲାବୁଜସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦୟୋ, ଦୁତିୟେନ ଅଣ୍ଡଜଆସୀୱିସକଣ୍ହସପ୍ପାଦୟୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତସ୍ମା ସୀହାଦିକୋ ୱିୟ ଆସୀୱିସାଦିକୋ ୱିୟ ଚ ''ଅହଂ ତେ ଜୀୱିତହାରକୋ''ତି ଇମଂ ଅତ୍ଥଂ ଯକ୍ଖୋ ପଦଦ୍ୱୟେନ ଦସ୍ସେତୀତି ଅଞ୍ଞେ। ଅପରେ ପନ ''ଅକ୍କୁଲୋ ଭକ୍କୁଲୋ''ତି ପାଠଂ ୱତ୍ୱା ''ଅକ୍କେତୁଂ ଖେପେତୁଂ ୱିନାସେତୁଂ ଉଲତି ପୱତ୍ତେତୀତି ଅକ୍କୁଲୋ, ଭକ୍ଖିତୁଂ ଖାଦିତୁଂ ଉଲତୀତି ଭକ୍କୁଲୋ। କୋ ପନେସୋ? ଯକ୍ଖରକ୍ଖସପିସାଚସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରୋ ଯୋ କୋଚି ମନୁସ୍ସାନଂ ଅନତ୍ଥାୱହୋ''ତି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ଇଧାପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅଧିପ୍ପାୟଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏସୋତେ, ସମଣ, ପିସାଚୋତି ''ଅମ୍ଭୋ, ସମଣ, ତୱ ପିସିତାସନୋ ପିସାଚୋ ଉପଟ୍ଠିତୋ''ତି ମହନ୍ତଂ ଭେରୱରୂପଂ ଅଭିନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ପୁରତୋ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ସନ୍ଧାୟ ଯକ୍ଖୋ ୱଦତି।

ଏତମତ୍ଥଂୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ତେନ ଯକ୍ଖେନ କାୟୱାଚାହି ପୱତ୍ତିୟମାନଂ ୱିପ୍ପକାରଂ। ତେନ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅନଭିଭୱନୀୟସ୍ସ ହେତୁଭୂତଂ ଲୋକଧମ୍ମେସୁ ନିରୁପକ୍କିଲେସତଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ତାୟଂ ୱେଲାୟନ୍ତି ତସ୍ସଂ ୱିପ୍ପକାରକରଣୱେଲାୟଂ। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ତଂ ୱିପ୍ପକାରଂ ଅଗଣେତ୍ୱା ଅସ୍ସ ଅଗଣନହେତୁଭୂତଂ ଧମ୍ମାନୁଭାୱଦୀପକଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଯଦା ସକେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ସକଅତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମେସୁ। ପାରଗୂତି ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟପାରିପୂରିୱସେନ ପାରଙ୍ଗତୋ, ତତୋୟେୱ ତେସଂ ହେତୁଭୂତେ ସମୁଦୟେ, ତଦପ୍ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣେ ନିରୋଧେ, ନିରୋଧଗାମିନିୟା ପଟିପଦାୟ ଚ ପହାନସଚ୍ଛିକିରିୟାଭାୱନାଭିସମୟପାରିପୂରିୱସେନ ପାରଗତୋ। ହୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ଏୱଂ ସବ୍ବସୋ ବାହିତପାପତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନାମ ହୋତି,

ସଚ୍ଚସୋ ସଚ୍ଚଅଭିସମ୍ବୋଧନେପି ଚତୁସଚ୍ଚାଭିସମୟୋ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ଇମସ୍ମିଂୟେୱ ବ୍ୟାମମତ୍ତେ କଳେୱରେ ସସଞ୍ଞିମ୍ହି ସମନକେ ଲୋକଞ୍ଚ ଲୋକସମୁଦୟଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେମୀ’’ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୧।୧୦୭; ଅ। ନି। ୪।୪୫)। ଅଥ ୱା ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁତି ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମେସୁ, ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମା ନାମ ଅତ୍ଥକାମସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସୀଲାଦିଧମ୍ମା। ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଆଦୟୋ ହି ୱୋଦାନଧମ୍ମା ଏକନ୍ତହିତସୁଖସମ୍ପାଦନେନ ପୁରିସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମା ନାମ, ନ ଅନତ୍ଥାୱହା ସଂକିଲେସଧମ୍ମା ୱିୟ ଅସକଧମ୍ମା। ପାରଗୂତି ତେସଂ ସୀଲାଦୀନଂ ପାରିପୂରିୟା ପାରଂ ପରିୟନ୍ତଂ ଗତୋ।

ତତ୍ଥ ସୀଲଂ ତାୱ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଦୁୱିଧଂ। ତେସୁ ଲୋକିୟଂ ପୁବ୍ବଭାଗସୀଲଂ। ତଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରାଦିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଅନେକପ୍ପଭେଦଂ। ଲୋକୁତ୍ତରଂ ମଗ୍ଗଫଲୱସେନ ଦୁୱିଧଂ, ଅତ୍ଥତୋ ସମ୍ମାୱାଚାସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସମ୍ମାଆଜୀୱା। ୟଥା ଚ ସୀଲଂ, ତଥା ସମାଧିପଞ୍ଞା ଚ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ ଦୁୱିଧା। ତତ୍ଥ ଲୋକିୟସମାଧି ସହ ଉପଚାରେନ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୟୋ, ଲୋକୁତ୍ତରସମାଧି ମଗ୍ଗପରିୟାପନ୍ନୋ । ପଞ୍ଞାପି ଲୋକିୟା ସୁତମୟା, ଚିନ୍ତାମୟା, ଭାୱନାମୟା ଚ ସାସୱା, ଲୋକୁତ୍ତରା ପନ ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଫଲସମ୍ପୟୁତ୍ତା ଚ। ୱିମୁତ୍ତି ନାମ ଫଲୱିମୁତ୍ତି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ, ତସ୍ମା ସା ଲୋକୁତ୍ତରାୱ। ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଂ ଲୋକିୟମେୱ, ତଂ ଏକୂନୱୀସତିୱିଧଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଭାୱତୋ। ଏୱଂ ଏତେସଂ ସୀଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଅରହତ୍ତଫଲାଧିଗମେନ ଅନୱସେସତୋ ନିବ୍ବତ୍ତପାରିପୂରିୟା ପାରଂ ପରିୟନ୍ତଂ ଗତୋତି ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପାରଗୂ।

ଅଥ ୱା ସୋତାପତ୍ତିଫଲାଧିଗମେନ ସୀଲସ୍ମିଂ ପାରଗୂ। ସୋ ହି ‘‘ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋତାପନ୍ନଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ସକଦାଗାମୀପି ଗହିତୋ ହୋତି। ଅନାଗାମିଫଲାଧିଗମେନ ସମାଧିସ୍ମିଂ ପାରଗୂ। ସୋ ହି ‘‘ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅରହତ୍ତଫଲାଧିଗମେନ ଇତରେସୁ ତୀସୁ ପାରଗୂ। ଅରହା ହି ପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିୟା ଅଗ୍ଗଭୂତାୟ ଅକୁପ୍ପାୟ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିୟା ଅଧିଗତତ୍ତା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣସ୍ସ ଚ ପରିୟୋସାନଗମନତୋ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନେସୁ ପାରଗୂ ନାମ ହୋତି। ଏୱଂ ସବ୍ବଥାପି ଚତୂସୁ ଅରିୟସଚ୍ଚେସୁ ଚତୁମଗ୍ଗୱସେନ ପରିଞ୍ଞାଦିସୋଳସୱିଧାୟ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିୟା ୟଥାୱୁତ୍ତେସୁ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପାରଗତୋ।

ହୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ତଦା ସୋ ବାହିତପାପଧମ୍ମତାୟ ପରମତ୍ଥବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୋତି। ଅଥ ଏତଂ ପିସାଚଞ୍ଚ, ପକ୍କୁଲଞ୍ଚାତିୱତ୍ତତୀତି ତତୋ ୟଥାୱୁତ୍ତପାରଗମନତୋ ଅଥ ପଚ୍ଛା, ଅଜକଲାପକ, ଏତଂ ତୟା ଦସ୍ସିତଂ ପିସିତାସନତ୍ଥମାଗତଂ ପିସାଚଂ ଭୟଜନନତ୍ଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପିତଂ ଅକ୍କୁଲପକ୍କୁଲିକଞ୍ଚ ଅତିୱତ୍ତତି, ଅତିକ୍କମତି, ଅଭିଭୱତି, ତଂ ନ ଭାୟତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅୟମ୍ପି ଗାଥା ଅରହତ୍ତମେୱ ଉଲ୍ଲପିତ୍ୱା କଥିତା। ଅଥ ଅଜକଲାପକୋ ଅତ୍ତନା କତେନ ତଥାରୂପେନପି ପଟିଭୟରୂପେନ ୱିଭିଂସନେନ ଅକମ୍ପନୀୟସ୍ସ ଭଗୱତୋ ତଂ ତାଦିଭାୱଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିୟମନୁସ୍ସୋୱତାୟ’’ନ୍ତି ପସନ୍ନମାନସୋ ପୋଥୁଜ୍ଜନିକାୟ ସଦ୍ଧାୟ ଅତ୍ତନି ନିୱିଟ୍ଠଭାୱଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମୁଖା ଉପାସକତ୍ତଂ ପୱେଦେସି।

ସତ୍ତମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସଙ୍ଗାମଜିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮। ଅଟ୍ଠମେ ସଙ୍ଗାମଜୀତି ଏୱଂନାମୋ। ଅୟଞ୍ହି ଆୟସ୍ମା ସାୱତ୍ଥିୟଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ମହାୱିଭୱସ୍ସ ସେଟ୍ଠିନୋ ପୁତ୍ତୋ, ୱୟପ୍ପତ୍ତକାଲେ ମାତାପିତୂହି ପତିରୂପେନ ଦାରେନ ନିୟୋଜେତ୍ୱା ସାପତେୟ୍ୟଂ ନିୟ୍ୟାତେତ୍ୱା ଘରବନ୍ଧନେନ ବଦ୍ଧୋ ହୋତି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ସାୱତ୍ଥିୱାସିନୋ ଉପାସକେ ପୁବ୍ବଣ୍ହସମୟଂ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସୀଲଂ ସମାଦିୟିତ୍ୱା ସାୟନ୍ହସମୟେ ସୁଦ୍ଧୱତ୍ଥେ ସୁଦ୍ଧୁତ୍ତରାସଙ୍ଗେ ଗନ୍ଧମାଲାଦିହତ୍ଥେ ଧମ୍ମସ୍ସୱନତ୍ଥଂ ଜେତୱନାଭିମୁଖେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ‘‘କତ୍ଥ ତୁମ୍ହେ ଗଚ୍ଛଥା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଧମ୍ମସ୍ସୱନତ୍ଥଂ ଜେତୱନେ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ତେନ ହି ଅହମ୍ପି ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଜେତୱନଂ ଅଗମାସି। ତେନ ଚ ସମୟେନ ଭଗୱା କଞ୍ଚନଗୁହାୟଂ ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ କେସରସୀହୋ ୱିୟ ସଦ୍ଧମ୍ମମଣ୍ଡପେ ପଞ୍ଞତ୍ତୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଚତୁପରିସମଜ୍ଝେ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି।

ଅଥ ଖୋ ତେ ଉପାସକା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିଂସୁ, ସଙ୍ଗାମଜିପି କୁଲପୁତ୍ତୋ ତସ୍ସା ପରିସାୟ ପରିୟନ୍ତେ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ନିସୀଦି। ଭଗୱା ଅନୁପୁବ୍ବିକଥଂ କଥେତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପକାସେସି, ସଚ୍ଚପରିୟୋସାନେ ଅନେକେସଂ ପାଣସହସ୍ସାନଂ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ଅହୋସି। ସଙ୍ଗାମଜିପି କୁଲପୁତ୍ତୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ପତ୍ୱା ପରିସାୟ ୱୁଟ୍ଠିତାୟ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ୟାଚି ‘‘ପବ୍ବାଜେଥ ମଂ ଭଗୱା’’ତି।

‘‘ଅନୁଞ୍ଞାତୋସି ପନ ତ୍ୱଂ ମାତାପିତୂହି ପବ୍ବଜ୍ଜାଯା’’ତି? ‘‘ନାହଂ, ଭନ୍ତେ, ଅନୁଞ୍ଞାତୋ’’ତି। ‘‘ନ ଖୋ, ସଙ୍ଗାମଜି, ତଥାଗତା ମାତାପିତୂହି ଅନନୁଞ୍ଞାତଂ ପୁତ୍ତଂ ପବ୍ବାଜେନ୍ତୀ’’ତି। ‘‘ସୋହଂ, ଭନ୍ତେ, ତଥା କରିସ୍ସାମି, ଯଥା ମଂ ମାତାପିତରୋ ପବ୍ବଜିତୁଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୀ’’ତି। ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ମାତାପିତରୋ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା, ‘‘ଅମ୍ମତାତା, ଅନୁଜାନାଥ ମଂ ପବ୍ବଜିତୁ’’ନ୍ତି ଆହ। ତତୋ ପରଂ ରଟ୍ଠପାଲସୁତ୍ତେ (ମ। ନି। ୨। ୨୯୩ ଆଦଯୋ) ଆଗତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଥ ସୋ ‘‘ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେସ୍ସାମୀ’’ତି ପଟିଞ୍ଞଂ ଦତ୍ୱା ଅନୁଞ୍ଞାତୋ ମାତାପିତୂହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚି। ଅଲତ୍ଥ ଖୋ ଚ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପସମ୍ପଦଞ୍ଚ, ଅଚିରୂପସମ୍ପନ୍ନୋ ଚ ପନ ସୋ ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ଥାଯ ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଅରଞ୍ଞାୱାସେ ୱସ୍ସଂ ୱସିତ୍ୱା ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ହୁତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠୱସ୍ସୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦସ୍ସନାଯ ମାତାପିତୂନଞ୍ଚ ପଟିସ୍ସୱମୋଚନତ୍ଥଂ ସାୱତ୍ଥିଂ ଅଗମାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଆଯସ୍ମା ସଙ୍ଗାମଜି ସାୱତ୍ଥିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତୀ’’ତି।

ସୋ ହାଯସ୍ମା ଧୁରଗାମେ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍କନ୍ତୋ ଜେତୱନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ କତପଟିସନ୍ଥାରୋ ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା ପୁନ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ଦିୱାୱିହାରଂ ନିସୀଦି। ଅଥସ୍ସ ମାତାପିତରୋ ଞାତିମିତ୍ତା ଚସ୍ସ ଆଗମନଂ ସୁତ୍ୱା, ‘‘ସଙ୍ଗାମଜି, କିର ଇଧାଗତୋ’’ତି ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠା ତୁରିତତୁରିତା ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପରିଯେସନ୍ତା ନଂ ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଥାରଂ କତ୍ୱା ‘‘ମା ଅପୁତ୍ତକଂ ସାପତେଯ୍ୟଂ ରାଜାନୋ ହରେଯ୍ୟୁଂ, ଅପ୍ପିଯା ଦାଯାଦା ୱା ଗଣ୍ହେଯ୍ୟୁଂ, ନାଲଂ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ, ଏହି, ତାତ, ୱିବ୍ଭମା’’ତି ଯାଚିଂସୁ। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଥେରୋ ‘‘ଇମେ ମଯ୍ହଂ କାମେହି ଅନତ୍ଥିକଭାୱଂ ନ ଜାନନ୍ତି, ଗୂଥଧାରୀ ୱିଯ ଗୂଥପିଣ୍ଡେ କାମେସୁଯେୱ ଅଲ୍ଲୀଯନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ନଯିମେ ସକ୍କା ଧମ୍ମକଥାଯ ସଞ୍ଞାପେତୁ’’ନ୍ତି ଅସୁଣନ୍ତୋ ୱିଯ ନିସୀଦି। ତେ ନାନପ୍ପକାରଂ ଯାଚିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱଚନଂ ଅଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଘରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପୁତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ତସ୍ସ ଭରିଯଂ ସପରିୱାରଂ ଉଯ୍ୟୋଜେସୁଂ ‘‘ମଯଂ ନାନପ୍ପକାରଂ ତଂ ଯାଚନ୍ତାପି ତସ୍ସ ମନଂ ଅଲଭିତ୍ୱା ଆଗତା, ଗଚ୍ଛ ତ୍ୱଂ, ଭଦ୍ଦେ, ତୱ ଭତ୍ତାରଂ ପୁତ୍ତସଦସ୍ସନେନ ଯାଚିତ୍ୱା ସଞ୍ଞାପେହୀ’’ତି। ତାଯ କିର ଆପନ୍ନସତ୍ତାଯ ଅଯମାଯସ୍ମା ପବ୍ବଜିତୋ। ସା ‘‘ସାଧୂ’’ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଦାରକମାଦାଯ ମହତା ପରିୱାରେନ ଜେତୱନଂ ଅଗମାସି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅସ୍ସୋସି ଖୋ ଆଯସ୍ମତୋ ସଙ୍ଗାମଜିସ୍ସା’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ପୁରାଣଦୁତିଯିକାତି ପୁବ୍ବେ ଗିହିକାଲେ ପାଦପରିଚରଣୱସେନ ଦୁତିଯିକା, ଭରିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯ୍ୟୋତି ‘‘ଅଯ୍ୟପୁତ୍ତୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକୱୋହାରେନ ୱଦତି। କିରାତି ଅନୁସ୍ସୱନତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ କିରାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଖୁଦ୍ଦପୁତ୍ତଞ୍ହି ସମଣ, ପୋସ ମନ୍ତି ଆପନ୍ନସତ୍ତମେୱ ମଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତୋ, ସାହଂ ଏତରହି ଖୁଦ୍ଦପୁତ୍ତା, ତାଦିସଂ ମଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱାୱ ତୱ ସମଣଧମ୍ମକରଣଂ ଅଯୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା, ସମଣ, ପୁତ୍ତଦୁତିଯଂ ମଂ ଘାସଚ୍ଛାଦନାଦୀହି ଭରସ୍ସୂତି। ଆଯସ୍ମା ପନ, ସଙ୍ଗାମଜି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତଂ ନେୱ ଓଲୋକେତି, ନାପି ଆଲପତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଆଯସ୍ମା ସଙ୍ଗାମଜି ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସୀ’’ତି।

ସା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତଥେୱ ୱତ୍ୱା ତୁଣ୍ହୀଭୂତମେୱ ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ପୁରିସା ନାମ ଭରିଯାସୁ ନିରପେକ୍ଖାପି ପୁତ୍ତେସୁ ସାପେକ୍ଖା ହୋନ୍ତି, ପୁତ୍ତସିନେହୋ ପିତୁ ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠତି, ତସ୍ମା ପୁତ୍ତପେମେନାପି ମଯ୍ହଂ ୱସେ ୱତ୍ତେଯ୍ୟା’’ତି ମଞ୍ଞମାନା ପୁତ୍ତଂ ଥେରସ୍ସ ଅଙ୍କେ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଅପକ୍କମ୍ମ ‘‘ଏସୋ ତେ, ସମଣ, ପୁତ୍ତୋ, ପୋସ ନ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଥୋକଂ ଅଗମାସି। ସା କିର ସମଣତେଜେନସ୍ସ ସମ୍ମୁଖେ ଠାତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ଥେରୋ ଦାରକମ୍ପି ନେୱ ଓଲୋକେତି ନାପି ଆଲପତି। ଅଥ ସା ଇତ୍ଥୀ ଅୱିଦୂରେ ଠତ୍ୱା ମୁଖଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତୀ ଥେରସ୍ସ ଆକାରଂ ଞତ୍ୱା ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ‘‘ପୁତ୍ତେନପି ଅଯଂ ସମଣୋ ଅନତ୍ଥିକୋ’’ତି ଦାରକଂ ଗହେତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଆଯସ୍ମତୋ ସଙ୍ଗାମଜିସ୍ସ ପୁରାଣଦୁତିଯିକା’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ପୁତ୍ତେନପୀତି ଅଯଂ ସମଣୋ ଅତ୍ତନୋ ଓରସପୁତ୍ତେନପି ଅନତ୍ଥିକୋ, ପଗେୱ ଅଞ୍ଞେହୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଦିବ୍ବେନାତି ଏତ୍ଥ ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା ଦିବ୍ବଂ। ଦେୱତାନଞ୍ହି ସୁଚରିତକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତଂ ପିତ୍ତସେମ୍ହରୁହିରାଦୀହି ଅପଲିବୁଦ୍ଧଂ ଦୂରେପି ଆରମ୍ମଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସମତ୍ଥଂ ଦିବ୍ବଂ ପସାଦଚକ୍ଖୁ ହୋତି। ଇଦମ୍ପି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧିନିବ୍ବତ୍ତଂ ଅଭିଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁଂ ତାଦିସନ୍ତି ଦିବ୍ବଂ ୱିଯାତି ଦିବ୍ବଂ, ଦିବ୍ବୱିହାରସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ଲଦ୍ଧତ୍ତା ୱା ଦିବ୍ବଂ, ମହାଜୁତିକତ୍ତା ମହାଗତିକତ୍ତା ୱା ଦିବ୍ବଂ, ତେନ ଦିବ୍ବେନ। ୱିସୁଦ୍ଧେନାତି ନୀୱରଣାଦିସଂକିଲେସୱିଗମେନ ସୁପରିସୁଦ୍ଧେନ। ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକେନାତି ମନୁସ୍ସାନଂ ୱିସଯାତୀତେନ। ଇମଂ ଏୱରୂପଂ ୱିପ୍ପକାରନ୍ତି ଇମଂ ଏୱଂ ୱିପ୍ପକାରଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ପବ୍ବଜିତେସୁ ଅସାରୁପ୍ପଂ ଅଙ୍କେ ପୁତ୍ତଟ୍ଠପନସଙ୍ଖାତଂ ୱିରୂପକିରିଯଂ।

ଏତମତ୍ଥନ୍ତି ଏତଂ ଆଯସ୍ମତୋ ସଙ୍ଗାମଜିସ୍ସ ପୁତ୍ତଦାରାଦୀସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ନିରପେକ୍ଖଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ତସ୍ସ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦୀସୁ ତାଦିଭାୱଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଆୟନ୍ତିନ୍ତି ଆଗଚ୍ଛନ୍ତିଂ, ପୁରାଣଦୁତିୟିକନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନାଭିନନ୍ଦତୀତି ଦଟ୍ଠୁଂ ମଂ ଆଗତାତି ନ ନନ୍ଦତି ନ ତୁସ୍ସତି। ପକ୍କମନ୍ତିନ୍ତି ସା ଅୟଂ ମୟା ଅସମ୍ମୋଦିତାଵ ଗଚ୍ଛତୀତି ଗଚ୍ଛନ୍ତିଂ। ନ ସୋଚତୀତି ନ ଚିତ୍ତସନ୍ତାପମାପଜ୍ଜତି। ଯେନ ପନ କାରଣେନ ଥେରୋ ଏଵଂ ନାଭିନନ୍ଦତି ନ ସୋଚତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଙ୍ଗା ସଙ୍ଗାମଜିଂ ମୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗାତି ରାଗସଙ୍ଗୋ ଦୋସମୋହମାନଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଗୋତି ପଞ୍ଚଵିଧାପି ସଙ୍ଗା ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିଵିମୁତ୍ତୀହି ଵିମୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଗାମଜିଂ ଭିକ୍ଖୁଂ। ତମହଂ ବ୍ରୂମି ବ୍ରାହ୍ମଣନ୍ତି ତଂ ତାଦିଭାଵପ୍ପତ୍ତଂ ଖୀଣାସଵଂ ଅହଂ ସବ୍ବସୋ ବାହିତପାପତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣନ୍ତି ଵଦାମୀତି।

ଅଟ୍ଠମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଜଟିଲସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୯। ନଵମେ ଗୟାୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଗୟାତି ଗାମୋପି ତିତ୍ଥମ୍ପି ଵୁଚ୍ଚତି। ଗୟାଗାମସ୍ସ ହି ଅଵିଦୂରେ ଵିହରନ୍ତୋ ଭଗଵା ''ଗୟାୟଂ ଵିହରତୀ''ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ତଥା ଗୟାତିତ୍ଥସ୍ସ। ଗୟାତିତ୍ଥନ୍ତି ହି ଗୟାଗାମସ୍ସ ଅଵିଦୂରେ ଏକା ପୋକ୍ଖରଣୀ ଅତ୍ଥି ନଦୀପି, ତଦୁଭୟଂ ''ପାପପଵାହନତିତ୍ଥ''ନ୍ତି ଲୋକିୟମହାଜନୋ ସମୁଦାଚରତି। ଗୟାସୀସେତି ଗଜସୀସସଦିସସିଖରୋ ତତ୍ଥ ଏକୋ ପବ୍ବତୋ ଗୟାସୀସନାମକୋ, ଯତ୍ଥ ହତ୍ଥିକୁମ୍ଭସଦିସୋ ପିଟ୍ଠିପାସାଣୋ ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସସ୍ସ ଓକାସୋ ପହୋତି, ତତ୍ର ଭଗଵା ଵିହରତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ''ଗୟାୟଂ ଵିହରତି ଗୟାସୀସେ''ତି।

ଜଟିଲାତି ତାପସା। ତେ ହି ଜଟାଧାରିତାୟ ଇଧ ''ଜଟିଲା''ତି ଵୁତ୍ତା। ଅନ୍ତରଟ୍ଠକେ ହିମପାତସମୟେତି ହେମନ୍ତସ୍ସ ଉତୁନୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରଭୂତେ ମାଘମାସସ୍ସ ଅଵସାନେ ଚତ୍ତାରୋ ଫଗ୍ଗୁଣମାସସ୍ସ ଆଦିମ୍ହି ଚତ୍ତାରୋତି ଅଟ୍ଠଦିଵସପରିମାଣେ ହିମସ୍ସ ପତନକାଲେ। ଗୟାୟଂ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି କେଚି ତସ୍ମିଂ ତିତ୍ଥସମ୍ମତେ ଉଦକେ ପଠମଂ ନିମୁଗ୍ଗସକଲସରୀରା ତତୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତି ଵୁଟ୍ଠହନ୍ତି ଉପ୍ପିଲଵନ୍ତି। ନିମୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସସୀସଂ ଉଦକେ ଓସୀଦନ୍ତି। ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜମ୍ପି କରୋନ୍ତୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନନିମୁଜ୍ଜନାନିପି କରୋନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ହି କେଚି ''ଏକୁମ୍ମୁଜ୍ଜନେନେଵ ପାପସୁଦ୍ଧି ହୋତୀ''ତି ଏଵଂଦିଟ୍ଠିକା, ତେ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନମେଵ କତ୍ଵା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନଂ ପନ ନିମୁଜ୍ଜନମନ୍ତରେନ ନତ୍ଥୀତି ଅଵିନାଭାଵତୋ ନିମୁଜ୍ଜନମ୍ପି ତେ କରୋନ୍ତିଯେଵ। ଯେପି ''ଏକନିମୁଜ୍ଜନେନେଵ ପାପସୁଦ୍ଧି ହୋତୀ''ତି ଏଵଂଦିଟ୍ଠିକା, ତେପି ଏକଵାରମେଵ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ଵା ଵୁତ୍ତନୟେନ ଅଵିନାଭାଵତୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନମ୍ପି କତ୍ଵା ପକ୍କମନ୍ତି। ଯେ ପନ ''ତସ୍ମିଂ ତିତ୍ଥେ ନିମୁଜ୍ଜନେନେଵ ପାପସୁଦ୍ଧି ହୋତୀ''ତି ଏଵଂଦିଟ୍ଠିକା, ତେ ତତ୍ଥ ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ଵା ଅସ୍ସାସେ ସନ୍ନିରୁମ୍ଭିତ୍ଵା ମରୁପ୍ପପାତପତିତା ଵିୟ ତତ୍ଥେଵ ଜୀଵିତକ୍ଖୟଂ ପାପୁଣନ୍ତି । ଅପରେ ''ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନନିମୁଜ୍ଜନାନି କତ୍ଵା ନ୍ହାତେ ପାପସୁଦ୍ଧି ହୋତୀ''ତି ଏଵଂଦିଟ୍ଠିକା, ତେ କାଲେନ କାଲଂ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନନିମୁଜ୍ଜନାନି କରୋନ୍ତି। ତେ ସବ୍ବେପି ସନ୍ଧାୟ ଵୁତ୍ତଂ – ''ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତିପି ନିମୁଜ୍ଜନ୍ତିପି ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନିମୁଜ୍ଜମ୍ପି କରୋନ୍ତୀ''ତି। ଏତ୍ଥ ଚ କିଞ୍ଚାପି ନିମୁଜ୍ଜନପୁବ୍ବକଂ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନଂ, ନିମୁଜ୍ଜନମେଵ ପନ କରୋନ୍ତା କତିପୟା, ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନଂ ତଦୁଭୟଞ୍ଚ କରୋନ୍ତା ବହୂତି ତେସଂ ଯେଭୁୟ୍ୟଭାଵଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନଂ ପଠମଂ ଵୁତ୍ତଂ। ତଥା ସମ୍ବହୁଲା ଜଟିଲାତି ଜଟିଲାନଂ ଯେଭୁୟ୍ୟତାୟ ଵୁତ୍ତଂ, ମୁଣ୍ଡସିଖଣ୍ଡିନୋପି ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଉଦକସୁଦ୍ଧିକା ତସ୍ମିଂ କାଲେ ତତ୍ଥ ତଥା କରୋନ୍ତି।

ଓସିଞ୍ଚନ୍ତୀତି କେଚି ଗୟାୟ ଉଦକଂ ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ଵା ଅତ୍ତନୋ ସୀସେ ଚ ସରୀରେ ଚ ଓସିଞ୍ଚନ୍ତି, ଅପରେ ଘଟେହି ଉଦକଂ ଗହେତ୍ଵା ତୀରେ ଠତ୍ଵା ତଥା କରୋନ୍ତି। ଅଗ୍ଗିଂ ଜୁହନ୍ତୀତି କେଚି ଗୟାତୀରେ ଵେଦିଂ ସଜ୍ଜେତ୍ଵା ଧୂମଦବ୍ଭିପୂଜାଦିକେ ଉପକରଣେ ଉପନେତ୍ଵା ଅଗ୍ଗିହୁତଂ ଜୁହନ୍ତି ଅଗ୍ଗିହୁତଂ ପରିଚରନ୍ତି। ଇମିନା ସୁଦ୍ଧୀତି ଇମିନା ଗୟାୟଂ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନାଦିନା ଅଗ୍ଗିପରିଚରଣେନ ଚ ପାପମଲତୋ ସୁଦ୍ଧି ପାପପଵାହନା ସଂସାରସୁଦ୍ଧି ଏଵ ଵା ହୋତୀତି ଏଵଂଦିଟ୍ଠିକା ହୁତ୍ଵାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନାଦି ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେସୁ ହି କେଚି ଉଦକଵାସଂ ଵସନ୍ତି, କେଚି ଉଦକସ୍ସଞ୍ଜଲିଂ ଦେନ୍ତି, କେଚି ତସ୍ମିଂ ଉଦକେ ଠତ୍ଵା ଚନ୍ଦିମସୂରିୟେ ଅନୁପରିଵତ୍ତନ୍ତି, କେଚି ଅନେକସହସ୍ସଵାରଂ ସାଵିତ୍ତିଆଦିକେ ଜପନ୍ତି, କେଚି ''ଇନ୍ଦ ଆଗଚ୍ଛା''ତିଆଦିନା ଵିଜ୍ଜାଜପଂ ଅଵ୍ହାୟନ୍ତି, କେଚି ମହତୁପଟ୍ଠାନଂ କରୋନ୍ତି, ଏଵଞ୍ଚ କରୋନ୍ତା କେଚି ଓତରନ୍ତି, କେଚି ଉତ୍ତରନ୍ତି କେଚି ଉତ୍ତରିତ୍ଵା ସୁଦ୍ଧିକଆଚମନଂ କରୋନ୍ତି, କେଚି ଅନ୍ତୋଉଦକେ ଠିତା ତନ୍ତୀ ଵାଦେନ୍ତି, ଵୀଣଂ ଵାଦେନ୍ତୀତି ଏଵମାଦିକା ନାନପ୍ପକାରକିରିୟା ଦସ୍ସେନ୍ତି। ଯସ୍ମା ଵା ତେ ଏଵରୂପା ଵିକାରକିରିୟା କରୋନ୍ତାପି ତସ୍ମିଂ ଉଦକେ ନିମୁଜ୍ଜନୌମ୍ମୁଜ୍ଜନପୁବ୍ବକମେଵ କରୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ ସବ୍ବଂ ନିମୁଜ୍ଜନୁମ୍ମୁଜ୍ଜନନ୍ତୋଗଧମେଵ କତ୍ଵା ''ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତିପିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ଏଵଂ ତତ୍ଥ ଆକୁଲବ୍ୟାକୁଲେ ଵତ୍ତମାନେ ଉପରିପବ୍ବତେ ଠିତୋ ଭଗଵା ତେସଂ ତଂ କୋଲାହଲଂ ସୁତ୍ଵା ''କିନ୍ନୁ ଖୋ ଏତ''ନ୍ତି ଓଲୋକେନ୍ତୋ ତଂ କିରିୟଵିକାରଂ ଅଦ୍ଦସ, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ଵୁତ୍ତଂ – ''ଅଦ୍ଦସା ଖୋ ଭଗଵା…ପେ… ଇମିନା ସୁଦ୍ଧୀ''ତି, ତଂ ଵୁତ୍ତତ୍ଥମେଵ।

ଏତମତ୍ଥଂ୍ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଅତ୍ଥଂ ଉଦକୋରୋହନାଦିଅସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ତେସଂ ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗପରାମସନଂ ସଚ୍ଚାଦିକେ ଚ ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଅତ୍ତନୋ ଅୱିପରୀତାୱବୋଧଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ଉଦକସୁଦ୍ଧିଯା ଅସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଭାୱଦୀପକଂ ସଚ୍ଚାଦିଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଯାଥାୱତୋ ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଭାୱଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ନ ଉଦକେନ ସୁଚୀ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ ଉଦକେନାତି ଉଦକୁମ୍ମୁଜ୍ଜନାଦିନା। ଉଦକୁମ୍ମୁଜ୍ଜନାଦି ହି ଇଧ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ‘‘ଉଦକ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ରୂପଭୱୋ ରୂପନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଉଦକେନାତି ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନାଦିକିରିଯାଯ ସାଧନଭୂତେନ ଉଦକେନ ସୁଚି ସତ୍ତସ୍ସ ସୁଦ୍ଧି ନାମ ନ ହୋତି, ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ସୁଚୀତି ତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ଉଦକେନ ସୁଚି ପାପମଲତୋ ସୁଦ୍ଧୋ ନାମ ସତ୍ତୋ ନ ହୋତି। କସ୍ମା? ବହ୍ୱେତ୍ଥ ନ୍ହାଯତୀ ଜନୋ। ଯଦି ହି ଉଦକୋରୋହନାଦିନା ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ପାପସୁଦ୍ଧି ନାମ ସିଯା, ବହୁ ଏତ୍ଥ ଉଦକେ ଜନୋ ନ୍ହାଯତି, ମାତୁଘାତାଦିପାପକମ୍ମକାରୀ ଅଞ୍ଞୋ ଚ ଗୋମହିଂସାଦିକୋ ଅନ୍ତମସୋ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପେ ଉପାଦାଯ, ତସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସାପି ପାପସୁଦ୍ଧି ସିଯା, ନ ପନେୱଂ ହୋତି। କସ୍ମା? ନ୍ହାନସ୍ସ ପାପହେତୂନଂ ଅପ୍ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ। ଯଞ୍ହି ଯଂ ୱିନାସେତି, ସୋ ତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ ଯଥା ଆଲୋକୋ ଅନ୍ଧକାରସ୍ସ, ୱିଜ୍ଜା ଚ ଅୱିଜ୍ଜାଯ, ନ ଏୱଂ ନ୍ହାନଂ ପାପସ୍ସ। ତସ୍ମା ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ ‘‘ନ ଉଦକେନ ସୁଚି ହୋତୀ’’ତି।

ଯେନ ପନ ସୁଚି ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯମ୍ହି ସଚ୍ଚଞ୍ଚା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯମ୍ହୀତି ଯସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ । ସଚ୍ଚନ୍ତି ୱଚୀସଚ୍ଚଞ୍ଚେୱ ୱିରତିସଚ୍ଚଞ୍ଚ। ଅଥ ୱା ସଚ୍ଚନ୍ତି ଞାଣସଚ୍ଚଞ୍ଚେୱ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଞ୍ଚ। ଧମ୍ମୋତି ଅରିଯମଗ୍ଗଧମ୍ମୋ, ଫଲଧମ୍ମୋ ଚ, ସୋ ସବ୍ବୋପି ଯସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଉପଲବ୍ଭତି, ସୋ ସୁଚୀ ସୋ ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ସୋ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିସେସତୋ ଖୀଣାସୱୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଦ୍ଧିଯା ସୁଚି ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଚାତି। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ସଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମତୋ ୱିସୁଂ କତ୍ୱା ଗହିତଂ? ସଚ୍ଚସ୍ସ ବହୂପକାରତ୍ତା। ତଥା ହି ‘‘ସଚ୍ଚଂ ୱେ ଅମତା ୱାଚା (ସୁ॰ ନି॰ ୪୫୫), ସଚ୍ଚଂ ହୱେ ସାଦୁତରଂ ରସାନଂ (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୪୬; ସୁ॰ ନି॰ ୧୮୪), ସଚ୍ଚେ ଅତ୍ଥେ ଚ ଧମ୍ମେ ଚ, ଆହୁ ସନ୍ତୋ ପତିଟ୍ଠିତା (ସୁ॰ ନି॰ ୪୫୫), ସଚ୍ଚେ ଠିତା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଚା’’ତିଆଦିନା (ଜା॰ ୨।୨୧।୪୩୩) ଅନେକେସୁ ସୁତ୍ତପଦେସୁ ସଚ୍ଚଗୁଣା ପକାସିତା। ସଚ୍ଚୱିପରିଯସ୍ସ ଚ ‘‘ଏକଂ ଧମ୍ମଂ ଅତୀତସ୍ସ, ମୁସାୱାଦିସ୍ସ ଜନ୍ତୁନୋ (ଧ॰ ପ॰ ୧୭୬), ଅଭୂତୱାଦୀ ନିରଯଂ ଉପେତୀ’’ତି (ଧ॰ ପ॰ ୩୦୬) ଚ ଆଦିନା ପକାସିତାତି।

ନୱମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ବାହିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦। ଦସମେ ବାହିଯୋତି ତସ୍ସ ନାମଂ। ଦାରୁଚୀରିଯୋତି ଦାରୁମଯଚୀରୋ। ସୁପ୍ପାରକେତି ଏୱଂନାମକେ ପଟ୍ଟନେ ୱସତି। କୋ ପନାଯଂ ବାହିଯୋ, କଥଞ୍ଚ ଦାରୁଚୀରିଯୋ ଅହୋସି, କଥଂ ସୁପ୍ପାରକେ ପଟ୍ଟନେ ପଟିୱସତୀତି?

ତତ୍ରାଯଂ ଅନୁପୁବ୍ବୀକଥା – ଇତୋ କିର କପ୍ପସତସହସ୍ସମତ୍ଥକେ ପଦୁମୁତ୍ତରସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧକାଲେ ଏକୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ହଂସୱତୀନଗରେ ଦସବଲସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁଣନ୍ତୋ ସତ୍ଥାରଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାନଂ ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ମହା ୱତାଯଂ ଭିକ୍ଖୁ, ଯୋ ସତ୍ଥାରା ଏୱଂ ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପୀଯତି, ଅହୋ ୱତାହମ୍ପି ଅନାଗତେ ଏୱରୂପସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସତ୍ଥାରା ଏଦିସେ ଠାନେ ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେତବ୍ବୋ ଭୱେଯ୍ୟଂ ଯଥାଯଂ ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ତଂ ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ଥେତ୍ୱା ତଦନୁରୂପଂ ଅଧିକାରକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଯାୱଜୀୱଂ ପୁଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ସଗ୍ଗପରାଯଣୋ ହୁତ୍ୱା ଦେୱମନୁସ୍ସେସୁ ସଂସରନ୍ତୋ କସ୍ସପଦସବଲସ୍ସ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ପରିପୁଣ୍ଣସୀଲୋ ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋୱ ଜୀୱିତକ୍ଖଯଂ ପତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ସୋ ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଦେୱଲୋକେ ୱସିତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ବାହିଯରଟ୍ଠେ କୁଲଗେହେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି, ତଂ ବାହିଯରଟ୍ଠେ ଜାତତ୍ତା ବାହିଯୋତି ସଞ୍ଜାନିଂସୁ। ସୋ ୱଯପ୍ପତ୍ତୋ ଘରାୱାସଂ ୱସନ୍ତୋ ୱଣିଜ୍ଜତ୍ଥାଯ ବହୂନଂ ଭଣ୍ଡାନଂ ନାୱଂ ପୂରେତ୍ୱା ସମୁଦ୍ଦଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଅପରାପରଂ ସଞ୍ଚରନ୍ତୋ ସତ୍ତ ୱାରେ ସଦ୍ଧିଂଯେୱ ପରିସାଯ ଅତ୍ତନୋ ନଗରଂ ଉପଗଞ୍ଛି।

ଅଟ୍ଠମେ ୱାରେ ପନ ‘‘ସୁୱଣ୍ଣଭୂମିଂ ଗମିସ୍ସାମୀ’’ତି ଆରୋପିତଭଣ୍ଡୋ ନାୱଂ ଅଭିରୁହି। ନାୱା ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ଇଚ୍ଛିତଦେସଂ ଅପତ୍ୱାୱ ସମୁଦ୍ଦମଜ୍ଝେ ୱିପନ୍ନା। ମହାଜନୋ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପଭକ୍ଖୋ ଅହୋସି। ବାହିଯୋ ପନ ଏକଂ ନାୱାଫଲକଂ ଗହେତ୍ୱା ତରନ୍ତୋ ଊମିୱେଗେନ ମନ୍ଦମନ୍ଦଂ ଖିପମାନୋ ଭସ୍ସିତ୍ୱା ସମୁଦ୍ଦେ ପତିତତ୍ତା ଜାତରୂପେନେୱ ସମୁଦ୍ଦତୀରେ ନିପନ୍ନୋ। ପରିସ୍ସମଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ଅସ୍ସାସମତ୍ତଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯ ଲଜ୍ଜାଯ ଗୁମ୍ବନ୍ତରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଅଚ୍ଛାଦନଂ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଅକ୍କନାଳାନି ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱାକେହି ପଲିୱେଠେତ୍ୱା ନିୱାସନପାରୁପନାନି କତ୍ୱା ଅଚ୍ଛାଦେସି। କେଚି ପନ ‘‘ଦାରୁଫଲକାନି ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ୱାକେନ ଆୱୁଣିତ୍ୱା ନିୱାସନପାରୁପନଂ କତ୍ୱା ଅଚ୍ଛାଦେସୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଏୱଂ ସବ୍ବଥାପି ଦାରୁମଯଚୀରଧାରିତାଯ ‘‘ଦାରୁଚୀରିଯୋ’’ତି ପୁରିମୱୋହାରେନ ‘‘ବାହିଯୋ’’ତି ଚ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ।

ତଂ ଏକଂ କପାଲଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନିୟାମେନ ସୁପ୍ପାରକପଟ୍ଟନେ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ମନୁସ୍ସା ଚିନ୍ତେସୁଂ ''ସଚେ ଲୋକେ ଅରହନ୍ତୋ ନାମ ହୋନ୍ତି, ଏୱଂୱିଧେହି ଭୱିତବ୍ବଂ, କିନ୍ନୁ ଖୋ ଅୟଂ ଅୟ୍ୟୋ ୱତ୍ଥଂ ଦିୟ୍ୟମାନଂ ଗଣ୍ହେୟ୍ୟ, ଉଦାହୁ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାୟ ନ ଗଣ୍ହେୟ୍ୟା''ତି ୱୀମଂସନ୍ତା ନାନାଦିସାହି ୱତ୍ଥାନି ଉପନେସୁଂ। ସୋ ଚିନ୍ତେସି – ''ସଚାହଂ ଇମିନା ନିୟାମେନ ନାଗମିସ୍ସଂ, ନୟିମେ ଏୱଂ ମୟି ପସୀଦେୟ୍ୟୁଂ, ୟଂନୂନାହଂ ଇମାନି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଇମିନାୱ ନୀହାରେନ ୱିହରେୟ୍ୟଂ, ଏୱଂ ମେ ଲାଭସକ୍କାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀ''ତି। ସୋ ଏୱଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା କୋହଞ୍ଞେ ଠତ୍ୱା ୱତ୍ଥାନି ନ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହି। ମନୁସ୍ସା ''ଅହୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ୱତାୟଂ ଅୟ୍ୟୋ''ତି ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାୟ ପସନ୍ନମାନସା ମହନ୍ତଂ ସକ୍କାରସମ୍ମାନଂ କରିଂସୁ।

ସୋପି ଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଅୱିଦୂରଟ୍ଠାନେ ଏକଂ ଦେୱାୟତନଂ ଅଗମାସି। ମହାଜନୋ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ଦେୱାୟତନଂ ପଟିଜଗ୍ଗିତ୍ୱା ଅଦାସି। ସୋ ''ଇମେ ମୟ୍ହଂ ଚୀରଧାରଣମତ୍ତେ ପସୀଦିତ୍ୱା ଏୱଂୱିଧଂ ସକ୍କାରସମ୍ମାନଂ କରୋନ୍ତି, ଏତେସଂ ମୟା ଉକ୍କଟ୍ଠୱୁତ୍ତିନା ଭୱିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି ସଲ୍ଲହୁକପରିକ୍ଖାରୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋୱ ହୁତ୍ୱା ୱିହାସି। ''ଅରହା''ତି ପନ ତେହି ସମ୍ଭାୱୀୟମାନୋ ''ଅରହା''ତି ଅତ୍ତାନଂ ଅମଞ୍ଞି, ଉପରୂପରି ଚସ୍ସ ସକ୍କାରଗରୁକାରୋ ଅଭିୱଡ୍ଢି, ଲାଭୀ ଚ ଅହୋସି ଉଳାରାନଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତେନ ଖୋ ପନ ସମୟେନ ବାହିୟୋ ଦାରୁଚୀରିୟୋ ସୁପ୍ପାରକେ ପଟିୱସତି ସମୁଦ୍ଦତୀରେ ସକ୍କତୋ ଗରୁକତୋ''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ସକ୍କତୋତି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଆଦରେନ ଉପଟ୍ଠାନୱସେନ ସକ୍କତୋ। ଗରୁକତୋତି ଗୁଣୱିସେସେନ ୟୁତ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱିୟ ଗରୁକରଣୱସେନ ଗରୁକତୋ। ମାନିତୋତି ମନସା ସମ୍ଭାୱନୱସେନ ମାନିତୋ। ପୂଜିତୋତି ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧାଦୀହି ପୂଜାୱସେନ ପୂଜିତୋ। ଅପଚିତୋତି ଅଭିପ୍ପସନ୍ନଚିତ୍ତେହି ମଗ୍ଗଦାନଆସନାଭିହରଣାଦିୱସେନ ଅପଚିତୋ। ଲାଭୀ ଚୀୱର…ପେ… ପରିକ୍ଖାରାନନ୍ତି ପଣୀତପଣୀତାନଂ ଉପରୂପରି ଉପନୀୟମାନାନଂ ଚୀୱରାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୟାନଂ ଲଭନୱସେନ ଲାଭୀ।

ଅପରୋ ନୟୋ – ସକ୍କତୋତି ସକ୍କାରପ୍ପତ୍ତୋ। ଗରୁକତୋତି ଗରୁକାରପ୍ପତ୍ତୋ। ମାନିତୋତି ବହୁମାନିତୋ ମନସା ପିୟାୟିତୋ ଚ। ପୂଜିତୋତି ଚତୁପଚ୍ଚୟାଭିପୂଜାୟ ପୂଜିତୋ। ଅପଚିତୋତି ଅପଚାୟନପ୍ପତ୍ତୋ। ୟସ୍ସ ହି ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚୟେ ସକ୍କତ୍ୱା ସୁଅଭିସଙ୍ଖତେ ପଣୀତପଣୀତେ ଦେନ୍ତି, ସୋ ସକ୍କତୋ। ୟସ୍ମିଂ ଗରୁଭାୱଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଦେନ୍ତି, ସୋ ଗରୁକତୋ। ୟଂ ମନସା ପିୟାୟନ୍ତି ବହୁମଞ୍ଞନ୍ତି ଚ, ସୋ ମାନିତୋ। ୟସ୍ସ ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ପୂଜନୱସେନ କରୋନ୍ତି, ସୋ ପୂଜିତୋ। ୟସ୍ସ ଅଭିୱାଦନପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାନଞ୍ଜଲିକମ୍ମାଦିୱସେନ ପରମନିପଚ୍ଚକାରଂ କରୋନ୍ତି, ସୋ ଅପଚିତୋ। ବାହିୟସ୍ସ ପନ ତେ ସବ୍ବମେତଂ ଅକଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ବାହିୟୋ ଦାରୁଚୀରିୟୋ ସୁପ୍ପାରକେ ପଟିୱସତି ସକ୍କତୋ''ତିଆଦି। ଏତ୍ଥ ଚ ଚୀୱରଂ ସୋ ଅଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋପି ''ଏହି, ଭନ୍ତେ, ଇମଂ ୱତ୍ଥଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାହୀ''ତି ଉପନାମନୱସେନ ଚୀୱରସ୍ସାପି ''ଲାଭୀ''ତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତୋ।

ରହୋଗତସ୍ସାତି ରହସି ଗତସ୍ସ। ପଟିସଲ୍ଲୀନସ୍ସାତି ଏକୀଭୂତସ୍ସ ବହୂହି ମନୁସ୍ସେହି ''ଅରହା''ତି ୱୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ ତସ୍ସ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରେନ ଚେତସୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି ଚିତ୍ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। କଥଂ? ୟେ ଖୋ କେଚି ଲୋକେ ଅରହନ୍ତୋ ୱା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ ୱା ସମାପନ୍ନା, ଅହଂ ତେସଂ ଅଞ୍ଞତରୋତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୟେ ଇମସ୍ମିଂ ସତ୍ତଲୋକେ କିଲେସାରୀନଂ ହତତ୍ତା ପୂଜାସକ୍କାରାଦୀନଞ୍ଚ ଅରହଭାୱେନ ଅରହନ୍ତୋ, ୟେ କିଲେସାରୀନଂ ହନନେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ ସମାପନ୍ନା, ତେସୁ ଅହଂ ଏକୋତି।

ପୁରାଣସାଲୋହିତାତି ପୁରିମସ୍ମିଂ ଭୱେ ସାଲୋହିତା ବନ୍ଧୁସଦିସା ଏକତୋ କତସମଣଧମ୍ମା ଦେୱତା। କେଚି ପନ ''ପୁରାଣସାଲୋହିତାତି ପୁରାଣକାଲେ ଭୱନ୍ତରେ ସାଲୋହିତା ମାତୁଭୂତା ଏକା ଦେୱତା''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁରିମୋୟେୱତ୍ଥୋ ଗହିତୋ।

ପୁବ୍ବେ କିର କସ୍ସପଦସବଲସ୍ସ ସାସନେ ଓସକ୍କମାନେ ସାମଣେରାଦୀନଂ ୱିପ୍ପକାରଂ ଦିସ୍ୱା ସତ୍ତ ଭିକ୍ଖୂ ସଂୱେଗପ୍ପତ୍ତା ''ୟାୱ ସାସନଂ ନ ଅନ୍ତରଧାୟତି, ତାୱ ଅତ୍ତନୋ ପତିଟ୍ଠଂ କରିସ୍ସାମା''ତି ସୁୱଣ୍ଣଚେତିୟଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିଟ୍ଠା ଏକଂ ପବ୍ବତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଜୀୱିତେ ସାଲୟା ନିୱତ୍ତନ୍ତୁ, ନିରାଲୟା ଇମଂ ପବ୍ବତଂ ଅଭିରୁହନ୍ତୂ''ତି ୱତ୍ୱା ନିସ୍ସେଣିଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ସବ୍ବେ ତଂ ପବ୍ବତଂ ଅଭିରୁୟ୍ହ ନିସ୍ସେଣିଂ ପାତେତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରିଂସୁ। ତେସୁ ସଙ୍ଘତ୍ଥେରୋ ଏକରତ୍ତାତିକ୍କମେନେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ସୋ ଉତ୍ତରକୁରୁତୋ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଆନେତ୍ୱା ତେ ଭିକ୍ଖୂ, ''ଆୱୁସୋ, ଇତୋ ପିଣ୍ଡପାତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜଥା''ତି ଆହ। ତେ ''ତୁମ୍ହେ, ଭନ୍ତେ, ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱେନ ଏୱଂ ଅକତ୍ଥ, ମୟମ୍ପି ସଚେ ତୁମ୍ହେ ୱିୟ ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମ, ସୟମେୱ ଆହରିତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜିସ୍ସାମା''ତି ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛିଂସୁ। ତତୋ ଦୁତିୟଦିୱସେ ଦୁତିୟତ୍ଥେରୋ ଅନାଗାମିଫଲଂ ପାପୁଣି, ସୋପି ତଥେୱ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଆଦାୟ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଇତରେ ନିମନ୍ତେସି, ତେପି ତଥେୱ ପଟିକ୍ଖିପିଂସୁ। ତେସୁ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତୋ ପରିନିବ୍ବାୟି, ଅନାଗାମୀ ସୁଦ୍ଧାୱାସଭୂମିୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତି। ଇତରେ ପନ ପଞ୍ଚ ଜନା ଘଟେନ୍ତା ୱାୟମନ୍ତାପି ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନାସକ୍ଖିଂସୁ। ତେ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ତତ୍ଥେୱ ପରିସୁସ୍ସିତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତା। ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଦେୱେସୁୟେୱ ସଂସରିତ୍ୱା ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଦେୱଲୋକତୋ ଚୱିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କୁଲଘରେ ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ତେସୁ ହି ଏକୋ ପକ୍କୁସାତି ରାଜା ଅହୋସି,

ଏକୋ କୁମାରକସ୍ସପୋ, ଏକୋ ଦବ୍ବୋ ମଲ୍ଲପୁତ୍ତୋ, ଏକୋ ସଭିଯୋ ପରିବ୍ବାଜକୋ, ଏକୋ ବାହିଯୋ ଦାରୁଚୀରିଯୋ। ତତ୍ଥ ଯୋ ସୋ ଅନାଗାମୀ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ତଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ପୁରାଣସାଲୋହିତା ଦେୱତା''ତି। ଦେୱପୁତ୍ତୋପି ହି ଦେୱଧୀତା ୱିଯ ଦେୱୋ ଏୱ ଦେୱତାତି କତ୍ୱା ଦେୱତାତି ୱୁଚ୍ଚତି ''ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞତରା ଦେୱତା''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଇଧ ପନ ବ୍ରହ୍ମା ଦେୱତାତି ଅଧିପ୍ପେତୋ।

ତସ୍ସ ହି ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତସମନନ୍ତରମେୱ ଅତ୍ତନୋ ବ୍ରହ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଆଗତଟ୍ଠାନଂ ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତନ୍ନଂ ଜନାନଂ ପବ୍ବତଂ ଆରୁୟ୍ହ ସମଣଧମ୍ମକରଣଂ, ତତ୍ଥେକସ୍ସ ପରିନିବ୍ବୁତଭାୱୋ, ଅନାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଚ ଏତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତଭାୱୋ ଉପଟ୍ଠାସି। ସୋ ''କହଂ ନୁ ଖୋ ଇତରେ ପଞ୍ଚ ଜନା''ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ କାମାୱଚରଦେୱଲୋକେ ତେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ କାଲାନୁକାଲଂ ''କିନ୍ନୁ ଖୋ କରୋନ୍ତୀ''ତି ତେସଂ ପୱତ୍ତିଂ ଓଲୋକେତିଯେୱ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ କାଲେ ''କହଂ ନୁ ଖୋ''ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ବାହିଯଂ ସୁପ୍ପାରକପଟ୍ଟନଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ଦାରୁଚୀରଧାରିଂ କୋହଞ୍ଞେନ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଅଯଂ ମଯା ସଦ୍ଧିଂ ପୁବ୍ବେ ନିସ୍ସେଣିଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ପବ୍ବତଂ ଅଭିରୁହିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଅତିସଲ୍ଲେଖୱୁତ୍ତିଯା ଜୀୱିତେ ଅନପେକ୍ଖୋ ଅରହତାପି ଆଭତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଅପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଇଦାନି ସମ୍ଭାୱନାଧିପ୍ପାଯୋ ଅନରହାୱ ଅରହତ୍ତଂ ପଟିଜାନିତ୍ୱା ୱିଚରତି ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକଂ ନିକାମଯମାନୋ, ଦସବଲସ୍ସ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତଭାୱଂ ନ ଜାନାତି, ହନ୍ଦ ନଂ ସଂୱେଜେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦଂ ଜାନାପେସ୍ସାମୀ''ତି ତାୱଦେୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକତୋ ଓତରିତ୍ୱା ରତ୍ତିଭାଗେ ସୁପ୍ପାରକପଟ୍ଟନେ ଦାରୁଚୀରିଯସ୍ସ ସମ୍ମୁଖେ ପାତୁରହୋସି। ବାହିଯୋ ଅତ୍ତନୋ ୱସନଟ୍ଠାନେ ଉଠଆରଂ ଓଭାସଂ ଦିସ୍ୱା ''କିଂ ନୁ ଖୋ ଏତ''ନ୍ତି ବହି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଆକାସେ ଠିତଂ ମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ ଦିସ୍ୱା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ ''କେ ତୁମ୍ହେ''ତି ପୁଚ୍ଛି। ଅଥସ୍ସ ସୋ ବ୍ରହ୍ମା ''ଅହଂ ତେ ପୋରାଣକସହାଯୋ ତଦା ଅନାଗାମିଫଲଂ ପତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ତ୍ୱଂ ପନ କିଞ୍ଚି ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ତଦା ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲକିରିଯଂ କତ୍ୱା ସଂସରନ୍ତୋ ଇଦାନି ତିତ୍ଥିଯୱେସଧାରୀ ଅନରହାୱ ସମାନୋ 'ଅରହା ଅହ'ନ୍ତି ଇମଂ ଲଦ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିଚରସୀତି ଞତ୍ୱା ଆଗତୋ, ନେୱ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ବାହିଯ, ଅରହା, ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜେତଂ ପାପକଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ, ମା ତେ ଅହୋସି ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ। ସୋ ହି ଭଗୱା ଅରହା, ଗଚ୍ଛ ନଂ ପଯିରୁପାସସ୍ସୂ''ତି ଆହ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଥ ଖୋ ବାହିଯସ୍ସ ଦାରୁଚୀରିଯସ୍ସ ପୁରାଣସାଲୋହିତା ଦେୱତା''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଅନୁକମ୍ପିକାତି ଅନୁଗ୍ଗହସୀଲା କରୁଣାଧିକା। ଅତ୍ଥକାମାତି ହିତକାମା ମେତ୍ତାଧିକା। ପୁରିମପଦେନ ଚେତ୍ଥ ବାହିଯସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାପନଯନକାମତଂ ତସ୍ସା ଦେୱତାଯ ଦସ୍ସେତି, ପଚ୍ଛିମେନ ହିତୂପସଂହାରଂ। ଚେତସାତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେନ, ଚେତୋସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଂ ଗହିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଚେତୋପରିୱିତକ୍କନ୍ତି ତସ୍ସ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ। ଅଞ୍ଞାଯାତି ଜାନିତ୍ୱା। ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ବଲୱା ପୁରିସୋ ସମିଞ୍ଜିତଂ ୱା ବାହଂ ପସାରେୟ୍ୟ, ପସାରିତଂ ୱା ବାହଂ ସମିଞ୍ଜେୟ୍ୟ, ଏୱମେୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଅନ୍ତରହିତୋ ବାହିଯସ୍ସ ପୁରତୋ ପାତୁଭୱନୱସେନ ଉପସଙ୍କମି। ଏତଦୱୋଚାତି ''ଯେ ଖୋ କେଚି ଲୋକେ ଅରହନ୍ତୋ ୱା''ତିଆଦିପୱତ୍ତମିଚ୍ଛାପରିୱିତକ୍କଂ ବାହିଯଂ ସହୋଢଂ ଚୋରଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱିଯ ''ନେୱ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ବାହିଯ, ଅରହା''ତିଆଦିକଂ ଏତଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନୱଚନଂ ବ୍ରହ୍ମା ଅୱୋଚ। ନେୱ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ବାହିଯ, ଅରହାତି ଏତେନ ତଦା ବାହିଯସ୍ସ ଅସେକ୍ଖଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି, ନାପି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ ୱା ସମାପନ୍ନୋତି ଏତେନ ସେକ୍ଖଭାୱଂ, ଉଭଯେନପିସ୍ସ ଅନରିଯଭାୱମେୱ ଦୀପେତି। ସାପି ତେ ପଟିପଦା ନତ୍ଥି, ଯାଯ ତ୍ୱଂ ଅରହା ୱା ଅସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ ୱା ସମାପନ୍ନୋତି ଇମିନା ପନସ୍ସ କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱମ୍ପି ପଟିକ୍ଖିପତି। ତତ୍ଥ ପଟିପଦାତି ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଆଦଯୋ ଛ ୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ। ପଟିପଜ୍ଜତି ଏତାଯ ଅରିଯମଗ୍ଗୋତି ପଟିପଦା। ଅସ୍ସାତି ଭୱେୟ୍ୟାସି।

ଅଯଞ୍ଚସ୍ସ ଅରହତ୍ତାଧିମାନୋ କିଂ ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି? ''ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ସନ୍ତୁଟ୍ଠିତାଯ ସଲ୍ଲେଖତାଯ ଦୀଘରତ୍ତଂ କତାଧିକାରତ୍ତା ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନୱସେନ କିଲେସାନଂ ୱିହତତ୍ତା ଅରହତ୍ତାଧିମାନୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତି କେଚି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ପନାହୁ ''ବାହିଯୋ ପଠମାଦିଝାନଚତୁକ୍କଲାଭୀ, ତସ୍ମାସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନେନ କିଲେସାନଂ ଅସମୁଦାଚାରତୋ ଅରହତ୍ତାଧିମାନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି। ତଦୁଭଯମ୍ପି ତେସଂ ମତିମତ୍ତମେୱ ''ସମ୍ଭାୱନାଧିପ୍ପାଯୋ ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକଂ ନିକାମଯମାନୋ''ତି ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଆଗତତ୍ତା। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଥ ବାହିଯୋ ଆକାସେ ଠତ୍ୱା କଥେନ୍ତଂ ମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ''ଅହୋ ଭାରିଯଂ ୱତ କମ୍ମଂ, ଯମହଂ ଅରହାତି ଚିନ୍ତେସିଂ, ଅଯଞ୍ଚ 'ଅରହତ୍ତଗାମିନୀ ପଟିପଦାପି ତେ ନତ୍ଥୀ'ତି ୱଦତି, ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ଲୋକେ କୋଚି ଅରହା''ତି? ଅଥ ନଂ ପୁଚ୍ଛି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଥ କେ ଚରହି ଦେୱତେ ଲୋକେ ଅରହନ୍ତୋ ୱା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ ୱା ସମାପନ୍ନା''ତି।

ତତ୍ଥ ଅଥାତି ପୁଚ୍ଛାରମ୍ଭେ ନିପାତୋ। କେ ଚରହୀତି କେ ଏତରହି। ଲୋକେତି ଓକାସଲୋକେ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଭାଜନଲୋକଭୂତେ ସକଲସ୍ମିଂ ଜମ୍ବୁଦୀପତଲେ କସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅରହନ୍ତୋ ୱା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ ୱା ସମାପନ୍ନା ଏତରହି ୱିହରନ୍ତି, ଯତ୍ଥ ମଯଂ ତେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତେସଂ ଓୱାଦେ ଠତ୍ୱା ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ମୁଚ୍ଚିସ୍ସାମାତି। ଉତ୍ତରେସୂତି ସୁପ୍ପାରକପଟ୍ଟନତୋ ପୁବ୍ବୁତ୍ତରଦିସାଭାଗଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

ଅରହନ୍ତି ଆରକତ୍ତା ଅରହଂ। ଆରକା ହି ସୋ ସବ୍ବକିଲେସେହି ସୁଵିଦୂରଵିଦୂରେ ଠିତୋ ମଗ୍ଗେନ ସଵାସନାନଂ କିଲେସାନଂ ଵିଦ୍ଧଂସିତତ୍ତା। ଅରୀନଂ ଵା ହତତ୍ତା ଅରହଂ। ଭଗଵତା ହି କିଲେସାରଯୋ ଅନଵସେସତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ହତା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାତି। ଅରାନଂ ଵା ହତତ୍ତା ଅରହଂ। ଯଞ୍ଚ ଅଵିଜ୍ଜାଭଵତଣ୍ହାମଯନାଭି ପୁଞ୍ଞାଦିଅଭିସଙ୍ଖାରାରଂ ଜରାମରଣନେମି ଆସଵସମୁଦଯମଯେନ ଅକ୍ଖେନ ଵିଜ୍ଝିତ୍ଵା ତିଭଵରଥେ ସମାଯୋଜିତଂ ଅନାଦିକାଲପ୍ପଵତ୍ତଂ ସଂସାରଚକ୍କଂ। ତସ୍ସାନେନ ବୋଧିମଣ୍ଡେ ଵୀରିଯପାଦେହି ସୀଲପଥଵିଯଂ ପତିଟ୍ଠାଯ ସଦ୍ଧାହତ୍ଥେନ କମ୍ମକ୍ଖଯକରଞାଣଫରସୁଂ ଗହେତ୍ଵା ସବ୍ବେପି ଅରା ହତା ଵିହତା ଵିଦ୍ଧଂସିତାତି। ଅରହତୀତି ଵା ଅରହଂ। ଭଗଵା ହି ସଦେଵକେ ଲୋକେ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟତ୍ତା ଉଳାରେ ଚୀଵରାଦିପଚ୍ଚଯେ ପୂଜାଵିସେସଞ୍ଚ ଅରହତି। ରହାଭାଵତୋ ଵା ଅରହଂ। ତଥାଗତୋ ହି ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନରାଗାଦିକିଲେସତ୍ତା ପାପକିଲେସସ୍ସାପି ଅସମ୍ଭଵତୋ ପାପକରଣେ ରହାଭାଵତୋପି ଅରହନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି।

ସମ୍ମା ସାମଞ୍ଚ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ଭଗଵା ହି ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟେ ଧମ୍ମେ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟତୋ, ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟେ ଧମ୍ମେ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟତୋ, ପହାତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ପହାତବ୍ବତୋ, ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବତୋ, ଭାଵେତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ଭାଵେତବ୍ବତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ଅଭିଞ୍ଞାତଂ, ଭାଵେତବ୍ବଞ୍ଚ ଭାଵିତଂ;

ପହାତବ୍ବଂ ପହୀନଂ ମେ, ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧୋସ୍ମି ବ୍ରାହ୍ମଣା’’ତି। (ସୁ॰ ନି॰ ୫୬୩; ମ॰ ନି॰ ୨।୩୯୯; ଵିସୁଦ୍ଧି॰ ୧।୧୩୧);

ଅପିଚ କୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଅନଵଜ୍ଜସୁଖଵିପାକତୋ, ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ସାଵଜ୍ଜଦୁକ୍ଖଵିପାକତୋତିଆଦିନା ସବ୍ବତ୍ତିକଦୁକାଦିଵସେନ ଅଯମତ୍ଥୋ ନେତବ୍ବୋ। ଇତି ଅଵିପରୀତଂ ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ସବ୍ବାକାରତୋ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ଵିତ୍ଥାରୋ ପନ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ଵିସୁଦ୍ଧି॰ ୧।୧୨୯-୧୩୧) ଆଗତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଅରହତ୍ତାଯାତି ଅଗ୍ଗଫଲପ୍ପଟିଲାଭାଯ। ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୀତି ଆଦିକଲ୍ୟାଣାଦିଗୁଣଵିସେସଯୁତ୍ତଂ ସୀଲାଦିପଟିପଦାଧମ୍ମଂ ସମଥଵିପସ୍ସନାଧମ୍ମମେଵ ଵା ଵେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ଉପଦିସତି କଥେତି।

ସଂଵେଜିତୋତି ‘‘ଧିରତ୍ଥୁ ଵତ, ଭୋ, ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାଵସ୍ସ, ଯେନାହଂ ଅନରହାଵ ସମାନୋ ଅରହାତି ଅମଞ୍ଞିଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଞ୍ଚ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତଂ ନ ଜାନିଂ, ଦୁଜ୍ଜାନଂ ଖୋ ପନିଦଂ ଜୀଵିତଂ, ଦୁଜ୍ଜାନଂ ମରଣ’’ନ୍ତି ସଂଵେଗମାପାଦିତୋ, ଦେଵତାଵଚନେନ ଯଥାଵୁତ୍ତେନାକାରେନ ସଂଵିଗ୍ଗମାନସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତାଵଦେଵାତି ତସ୍ମିଂଯେଵ ଖଣେ। ସୁପ୍ପାରକା ପକ୍କାମୀତି ବୁଦ୍ଧୋତି ନାମମପି ସଵନେନ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣାଯ ପୀତିଯା ସଂଵେଗେନ ଚ ଚୋଦିଯମାନହଦଯୋ ସୁପ୍ପାରକପଟ୍ଟନତୋ ସାଵତ୍ଥିଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପକ୍କନ୍ତୋ। ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକରତ୍ତିପରିଵାସେନାତି ସବ୍ବସ୍ମିଂ ମଗ୍ଗେ ଏକରତ୍ତିଵାସେନେଵ ଅଗମାସି। ସୁପ୍ପାରକପଟ୍ଟନତୋ ହି ସାଵତ୍ଥି ଵୀସଯୋଜନସତେ ହୋତି, ତଞ୍ଚାଯଂ ଏତ୍ତକଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଏକରତ୍ତିଵାସେନ ଅଗମାସି। ଯଦା ସୁପ୍ପାରକତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ, ତଦହେଵ ସାଵତ୍ଥିଂ ସମ୍ପତ୍ତୋତି।

କଥଂ ପନାଯଂ ଏଵଂ ଅଗମାସୀତି? ଦେଵତାନୁଭାଵେନ, ‘‘ବୁଦ୍ଧାନୁଭାଵେନା’’ତିପି ଵଦନ୍ତି। ‘‘ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକରତ୍ତିପରିଵାସେନା’’ତି ପନ ଵୁତ୍ତତ୍ତା ମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ଵୀସଯୋଜନସତିକତ୍ତା ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଗାମନିଗମରାଜଧାନୀସୁ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ରତ୍ତିଯଂ ଵସତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦୁତିଯଂ ଅରୁଣଂ ଅନୁଟ୍ଠାପେତ୍ଵା ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକରତ୍ତିଵାସେନେଵ ସାଵତ୍ଥିଂ ଉପସଙ୍କମୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋ ହୋତୀତି। ନଯିଦଂ ଏଵଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସବ୍ବସ୍ମିଂ ଵୀସଯୋଜନସତିକେ ମଗ୍ଗେ ଏକରତ୍ତିଵାସେନାତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଏକରତ୍ତିମତ୍ତଂ ସୋ ସକଲସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ମଗ୍ଗେ ଵସିତ୍ଵା ପଚ୍ଛିମଦିଵସେ ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯେ ସାଵତ୍ଥିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋତି।

ଭଗଵାପି ବାହିଯସ୍ସ ଆଗମନଂ ଞତ୍ଵା ‘‘ନ ତାଵସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପରିପାକଂ ଗତାନି, ଖଣନ୍ତରେ ପନ ପରିପାକଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରିପାକଂ ଆଗମଯମାନୋ ମହାଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିଵୁତୋ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ସାଵତ୍ଥିଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପାଵିସି। ସୋ ଚ ଜେତଵନଂ ପଵିସିତ୍ଵା ଭୁତ୍ତପାତରାସେ କାଯାଲସିଯଵିମୋଚନତ୍ଥଂ ଅବ୍ଭୋକାସେ ଚଙ୍କମନ୍ତେ ସମ୍ବହୁଲେ ଭିକ୍ଖୂ ପସ୍ସିତ୍ଵା ‘‘କହଂ ନୁ ଖୋ ଏତରହି ଭଗଵା’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ଭିକ୍ଖୂ ‘‘ଭଗଵା ସାଵତ୍ଥିଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପଵିଟ୍ଠୋ’’ତି ଵତ୍ଵା ପୁଚ୍ଛିଂସୁ ‘‘ତ୍ଵଂ ପନ କୁତୋ ଆଗତୋ’’ତି? ‘‘ସୁପ୍ପାରକପଟ୍ଟନତୋ ଆଗତୋମ୍ହୀ’’ତି। ‘‘ଦୂରତୋ ଆଗତୋସି, ନିସୀଦ, ତାଵ ପାଦେ ଧୋଵିତ୍ଵା ମକ୍ଖେତ୍ଵା ଥୋକଂ ଵିସ୍ସମାହି, ଆଗତକାଲେ ସତ୍ଥାରଂ ଦକ୍ଖସୀ’’ତି। ‘‘ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ଅତ୍ତନୋ ଜୀଵିତନ୍ତରାଯଂ ନ ଜାନାମି, ଏକରତ୍ତେନେଵମ୍ହି କତ୍ଥଚିପି ଚିରଂ ଅଟ୍ଠତ୍ଵା ଅନିସୀଦିତ୍ଵା ଵୀସଯୋଜନସତିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଆଗତୋ, ସତ୍ଥାରଂ ପସ୍ସିତ୍ଵାଵ ଵିସ୍ସମିସ୍ସାମୀ’’ତି ଵତ୍ଵା ତରମାନରୂପୋ ସାଵତ୍ଥିଂ ପଵିସିତ୍ଵା ଅନୋପମାଯ ବୁଦ୍ଧସିରିଯା ଵିରୋଚମାନଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ପସ୍ସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ସମ୍ବହୁଲା ଭିକ୍ଖୂ ଅବ୍ଭୋକାସେ ଚଙ୍କମନ୍ତି। ଅଥ ଖୋ ବାହିଯୋ ଦାରୁଚୀରିଯୋ ଯେନ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ତେନୁପସଙ୍କମୀ’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ କହନ୍ତି କଙ୍ଖା। ନୂତି ସଂସଯେ, ଖୋତି ପଦପୂରଣେ, କସ୍ମିଂ ନୁ ଖୋ ପଦେସେତି ଅତ୍ଥୋ। ଦସ୍ସନକାମମ୍ହାତି ଦଟ୍ଠୁକାମା ଅମ୍ହା ମଯଞ୍ଚ ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅନ୍ଧୋ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁଂ, ବଧିରୋ ୱିଯ ସୋତଂ, ମୂଗୋ ୱିଯ କଲ୍ୟାଣୱାକ୍କରଣଂ, ହତ୍ଥପାଦୱିକଲୋ ୱିଯ ହତ୍ଥପାଦେ, ଦଲିଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଧନସମ୍ପଦଂ, କନ୍ତାରଦ୍ଧାନପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ୱିଯ ଖେମନ୍ତଭୂମିଂ, ରୋଗାଭିଭୂତୋ ୱିଯ ଆରୋଗ୍ୟଂ, ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଭିନ୍ନନାୱୋ ୱିଯ ମହାକୁଲ୍ଲଂ ପସ୍ସିତୁଂ ଉପସଙ୍କମିତୁଞ୍ଚ ଇଚ୍ଛାମାତି ଦସ୍ସେତି। ତରମାନରୂପୋତି ତରମାନାକାରୋ।

ପାସାଦିକନ୍ତି ବାତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନବ୍ୟାମପ୍ପଭାକେତୁମାଲାଲଙ୍କତାଯ ସମନ୍ତପାସାଦିକାଯ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରସୋଭାସମ୍ପତ୍ତିଯା ରୂପକାଯଦସ୍ସନବ୍ୟାୱଟସ୍ସ ଜନସ୍ସ ସବ୍ବଭାଗତୋ ପସାଦାୱହଂ। ପସାଦନୀଯନ୍ତି ଦସବଲଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଛଅସାଧାରଣଞାଣଅଟ୍ଠାରସାୱେଣିକ-ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମପ୍ପଭୁତିଅପରିମାଣଗୁଣଗଣସମନ୍ନାଗତାଯ ଧମ୍ମକାଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ସରିକ୍ଖକଜନସ୍ସ ପସାଦନୀଯଂ ପସୀଦିତବ୍ବଯୁତ୍ତଂ ପସାଦାରହଂ ୱା। ସନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଚକ୍ଖାଦିପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯଲୋଲଭାୱାପଗମନେନ ୱୂପସନ୍ତପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ସନ୍ତମାନସନ୍ତି ଛଟ୍ଠସ୍ସ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ନିବ୍ବିସେୱନଭାୱୂପଗମନେନ ୱୂପସନ୍ତମାନସଂ। ଉତ୍ତମଦମଥସମଥମନୁପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଚଞାୱିମୁତ୍ତିଚେତୋୱିମୁତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଉତ୍ତମଂ ଦମଥଂ ସମଥଞ୍ଚ ଅନୁପ୍ପତ୍ୱା ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ଠିତଂ। ଦନ୍ତନ୍ତି ସୁପରିସୁଦ୍ଧକାଯସମାଚାରତାଯ ଚେୱ ହତ୍ଥପାଦକୁକ୍କୁଚ୍ଚାଭାୱତୋ ଦୱାଦିଅଭାୱତୋ ଚ କାଯେନ ଦନ୍ତଂ। ଗୁତ୍ତନ୍ତି ସୁପରିସୁଦ୍ଧୱଚୀସମାଚାରତାଯ ଚେୱ ନିରତ୍ଥକୱାଚାଭାୱତୋ ଦୱାଦିଅଭାୱତୋ ଚ ୱାଚାଯ ଗୁତ୍ତଂ। ଯତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ସୁପରିସୁଦ୍ଧମନୋସମାଚାରତାଯ ଅରିଯିଦ୍ଧିଯୋଗେନ ଅବ୍ୟାୱଟଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନୁପେକ୍ଖାଭାୱତୋ ଚ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ଯତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ନାଗନ୍ତି ଛନ୍ଦାଦିୱସେନ ଅଗମନତୋ, ପହୀନାନଂ ରାଗାଦିକିଲେସାନଂ ପୁନାନାଗମନତୋ, କସ୍ସଚିପି ଆଗୁସ୍ସ ସବ୍ବଥାପି ଅକରଣତୋ, ପୁନବ୍ଭୱସ୍ସ ଚ ଅଗମନତୋତି ଇମେହି କାରଣେହି ନାଗଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପାସାଦିକନ୍ତି ଇମିନା ରୂପକାଯେନ ଭଗୱତୋ ପମାଣଭୂତତଂ ଦୀପେତି, ପସାଦନୀଯନ୍ତି ଇମିନା ଧମ୍ମକାଯେନ, ସନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତିଆଦିନା ସେସେହି ପମାଣଭୂତତଂ ଦୀପେତି। ତେନ ଚତୁପ୍ପମାଣିକେ ଲୋକସନ୍ନିୱାସେ ଅନୱସେସତୋ ସତ୍ତାନଂ ଭଗୱତୋ ପମାଣଭାୱୋ ପକାସିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱଂଭୂତଞ୍ଚ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଚିରସ୍ସଂ ୱତ ମେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଦିଟ୍ଠୋ''ତି ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣାଯ ପୀତିଯା ନିରନ୍ତରଂ ଫୁଟସରୀରୋ ପୀତିୱିପ୍ଫାରିତୱିଟନିଚ୍ଚଲଲୋଚନୋ ଦିଟ୍ଠଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଓଣତସରୀରୋ ଭଗୱତୋ ସରୀରପ୍ପଭାୱେମଜ୍ଝଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ନିମୁଜ୍ଜନ୍ତୋ ଭଗୱତୋ ସମୀପଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ପାଦେ ସମ୍ବାହନ୍ତୋ ପରିଚୁମ୍ବନ୍ତୋ ''ଦେସେତୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା ଧମ୍ମ''ନ୍ତି ଆହ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଭଗୱତୋ ପାଦେସିରସା ନିପତିତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚ – 'ଦେସେତୁ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ, ଦେସେତୁ ସୁଗତୋ ଧମ୍ମଂ, ଯଂ ମମସ୍ସ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯା'''ତି।

ତତ୍ଥ ସୁଗତୋତି ସୋଭନଗମନତ୍ତା, ସୁନ୍ଦରଂ ଠାନଂ ଗତତ୍ତା, ସମ୍ମା ଗତତ୍ତା, ସମ୍ମା ଗଦତ୍ତା ସୁଗତୋ। ଗମନମ୍ପି ହି ଗତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଞ୍ଚ ଭଗୱତୋ ସୋଭନଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ। କିଂ ପନ ତନ୍ତି? ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ତେନ ହେସ ଗମନେନ ଖେମଂ ଦିସଂ ଅସଜ୍ଜମାନୋ ଗତୋ, ଅଞ୍ଞେପି ଗମେତୀତି ସୋଭନଗମନତ୍ତା ସୁଗତୋ। ସୁନ୍ଦରଞ୍ଚେସ ଠାନଂ ଅମତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋତି ସୁନ୍ଦରଂ ଠାନଂ ଗତତ୍ତା ସୁଗତୋ। ସମ୍ମା ଚ ଗତତ୍ତା ସୁଗତୋ ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ପହୀନେ କିଲେସେ ପୁନ ଅପଚ୍ଚାଗମନତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଯେ କିଲେସା ପହୀନା, ତେ କିଲେସେ ନ ପୁନେତି ନ ପଚ୍ଚେତି ନ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀତି ସୁଗତୋ। ସକଦାଗାମି…ପେ… ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ…ପେ… ନ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀତି ସୁଗତୋ''ତି (ଚୂଳନି। ମେତ୍ତଗୂମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୨୭)।

ଅଥ ୱା ସମ୍ମା ଗତତ୍ତାତି ଦୀପଙ୍କରପାଦମୂଲତୋ ହି ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ମହାବୋଧିମଣ୍ଡା ତାୱ ସମତିଂସପାରମିପୂରିତାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଞାତତ୍ଥଚରିଯାଯ ଲୋକତ୍ଥଚରିଯାଯ ବୁଦ୍ଧତ୍ଥଚରିଯାଯ କୋଟିଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ସବ୍ବଲୋକସ୍ସ ହିତସୁଖମେୱ ପରିବ୍ରୂହନ୍ତୋ ସସ୍ସତଂ ଉଚ୍ଛେଦଂ କାମସୁଖଂ ଅତ୍ତକିଲମଥନ୍ତି ଇମେ ଅନ୍ତେ ଅନୁପଗଚ୍ଛନ୍ତିଯା ଅନୁତ୍ତରାଯ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱନାସଙ୍ଖାତାଯ ମଜ୍ଝିମାଯ ପଟିପଦାଯ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ ତତୋ ପରଂ ସମଧିଗତଧମ୍ମାଧିପତେଯ୍ୟୋ ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ଅୱିସଯାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଚ ଗତୋ ପଟିପନ୍ନୋତି ଏୱମ୍ପି ସମ୍ମା ଗତତ୍ତା ସୁଗତୋ। ସମ୍ମା ଚେସ ଗଦତି ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଯୁତ୍ତମେୱ ୱାଚଂ ଭାସତୀତି ସୁଗତୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''କାଲୱାଦୀ , ଭୂତୱାଦୀ, ଅତ୍ଥୱାଦୀ, ଧମ୍ମୱାଦୀ, ୱିନଯୱାଦୀ, ନିଧାନୱତିଂ ୱାଚଂ ଭାସିତା କାଲେନ ସାପଦେସଂ ପରିଯନ୍ତୱତିଂ ଅତ୍ଥସଂହିତ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୯; ମ। ନି। ୩।୧୪)।

ଅପରମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଯା ସା ୱାଚା ଅଭୂତା ଅତଚ୍ଛା ଅନତ୍ଥସଂହିତା, ଯା ଚ ପରେସଂ ଅପ୍ପିଯା ଅମନାପା, ନ ତଂ ତଥାଗତୋ ୱାଚଂ ଭାସତୀ’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ୨।୮୬)।

ଏୱଂ ସମ୍ମା ଗଦତ୍ତାପି ସୁଗତୋ।

ଯଂ ମମସ୍ସ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯାତି ଯଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉପଦିସନଂ ଚିରକାଲଂ ମମ ଝାନୱିମୋକ୍ଖାଦିହିତାଯ ତଦଧିଗନ୍ତଦ୍ଧସୁଖାଯ ଚ ସିଯା। ଅକାଲୋ ଖୋ ତାୱ ବାହିଯାତି ତୱ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ନ ତାୱ କାଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ପନ ଭଗୱତୋ ସଉହିତପଟିପତ୍ତିଯା ଅକାଲୋପି ନାମ ଅତ୍ଥି, ଯତୋ ଭଗୱା କାଲୱାଦୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – କାଲୋତି ଚେତ୍ଥ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକକାଲୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଯସ୍ମା ପନ ତଦା ବାହିଯସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରିପକ୍କାପରିପକ୍କଭାୱୋ ଦୁଜ୍ଜିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ, ତସ୍ମା ଭଗୱା ତଂ ଅୱତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ ଠିତଭାୱମସ୍ସ କାରଣଂ ଅପଦିସନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅନ୍ତରଘରଂ ପୱିଟ୍ଠମ୍ହା’’ତି। ଦୁଜ୍ଜାନନ୍ତି ଦୁଜ୍ଜିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ। ଜୀୱିତନ୍ତରାଯାନନ୍ତି ଜୀୱିତସ୍ସ ଅନ୍ତରାଯକରଧମ୍ମାନଂ ୱତ୍ତନଂ ଅୱତ୍ତନଂ ୱାତି ୱୁତ୍ତକାମୋ ସମ୍ଭମୱସେନ ‘‘ଜୀୱିତନ୍ତରାଯାନ’’ନ୍ତି ଆହ। ତଥା ହି ଅନେକପଚ୍ଚଯପ୍ପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିଜୀୱିତଂ ଅନେକରୂପା ଚ ତଦନ୍ତରାଯା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି –

‘‘ଅଜ୍ଜେୱ କିଚ୍ଚମାତପ୍ପଂ, କୋ ଜଞ୍ଞା ମରଣଂ ସୁୱେ;

ନ ହି ନୋ ସଙ୍ଗରଂ ତେନ, ମହାସେନେନ ମଚ୍ଚୁନା’’ତି। (ମ। ନି। ୩।୨୭୨; ନେତ୍ତି। ୧୦୩);

କସ୍ମା ପନାଯଂ ଜୀୱିତନ୍ତରାଯମେୱ ତାୱ ପୁରକ୍ଖରୋତି? ‘‘ନିମିତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ ଅଦିଟ୍ଠକୋସଲ୍ଲେନ ୱା’’ତି କେଚି। ଅପରେ ‘‘ଦେୱତାଯ ସନ୍ତିକେ ଜୀୱିତନ୍ତରାଯସ୍ସ ସୁତତ୍ତା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଅନ୍ତିମଭୱିକତ୍ତା ପନ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚୋଦିଯମାନୋ ଏୱମାହ। ନ ହି ତେସଂ ଅପ୍ପତ୍ତଅରହତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତକ୍ଖଯୋ ହୋତି। କିଂ ପନ କାରଣା ଭଗୱା ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁକାମୋୱ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଟିକ୍ଖିପି? ଏୱଂ କିରସ୍ସ ଅହୋସି ‘‘ଇମସ୍ସ ମଂ ଦିଟ୍ଠକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସକଲସରୀରଂ ପୀତିଯା ନିରନ୍ତରଂ ଫୁଟଂ, ଅତିବଲୱା ପୀତିୱେଗୋ, ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱାପି ନ ତାୱ ସକ୍ଖିସ୍ସତି ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ। ଯାୱ ପନ ମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖା ସଣ୍ଠାତି, ତାୱ ତିଟ୍ଠତୁ, ୱୀସଯୋଜନସତଂ ମଗ୍ଗଂ ଆଗତତ୍ତା ଦରଥୋପିସ୍ସ କାଯେ ବଲୱା, ସୋପି ତାୱ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭତୂ’’ତି। ତସ୍ମା ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଟିକ୍ଖିପି। କେଚି ପନ ‘‘ଧମ୍ମସ୍ସୱନେ ଆଦରଜନନତ୍ଥଂ ଭଗୱା ଏୱମକାସୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ତତିଯୱାରଂ ଯାଚିତୋ ପନ ମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖଂ ଦରଥପ୍ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତଞ୍ଚସ୍ସ ଜୀୱିତନ୍ତରାଯଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଇଦାନି ଧମ୍ମଦେସନାଯ କାଲୋ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ତସ୍ମା ତିହା’’ତିଆଦିନା ଧମ୍ମଦେସନଂ ଆରଭି।

ତତ୍ଥ ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ତ୍ୱଂ ଉସ୍ସୁକ୍କଜାତୋ ହୁତ୍ୱା ଅତିୱିଯ ମଂ ଯାଚସି, ଯସ୍ମା ୱା ଜୀୱିତନ୍ତରାଯାନଂ ଦୁଜ୍ଜାନତଂ ୱଦସି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଚ ତେ ପରିପାକଂ ଗତାନି, ତସ୍ମା। ତିହାତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ତେତି ତଯା ଏୱନ୍ତି ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବାକାରଂ ୱଦତି।

ସିକ୍ଖିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦୀନଂ ତିସ୍ସନ୍ନମ୍ପି ସିକ୍ଖାନଂ ୱସେନ ସିକ୍ଖନଂ କାତବ୍ବଂ। ଯଥା ପନ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତନ୍ତି ରୂପାଯତନେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ରୂପେ ରୂପମତ୍ତମେୱ ପସ୍ସତି, ନ ଅନିଚ୍ଚାଦିସଭାୱଂ, ଏୱମେୱ ସେସଂ। ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକୱିଞ୍ଞାଣେନ ହି ମେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତମେୱ ଭୱିସ୍ସତୀତି ସିକ୍ଖିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠଂ ନାମ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପୱିଜାନନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ମତ୍ତନ୍ତି ପମାଣଂ। ଦିଟ୍ଠା ମତ୍ତା ଏତସ୍ସାତି ଦିଟ୍ଠମତ୍ତଂ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମତ୍ତମେୱ ଚିତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥା ଆପାଥଗତେ ରୂପେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ନ ରଜ୍ଜତି, ନ ଦୁସ୍ସତି, ନ ମୁଯ୍ହତି, ଏୱଂ ରାଗାଦିୱିରହେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମତ୍ତମେୱ ମେ ଜୱନଂ ଭୱିସ୍ସତି, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପମାଣେନେୱ ଜୱନଂ ଠପେସ୍ସାମୀତି।

ଅଥ ୱା ଦିଟ୍ଠଂ ନାମ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦିଟ୍ଠଂ ରୂପଂ, ଦିଟ୍ଠମତ୍ତଂ ନାମ ତତ୍ଥେୱ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣୱୋଟ୍ଠବ୍ବନସଙ୍ଖାତଂ ଚିତ୍ତତ୍ତଯଂ। ଯଥା ତଂ ନ ରଜ୍ଜତି, ନ ଦୁସ୍ସତି, ନ ମୁଯ୍ହତି, ଏୱଂ ଆପାଥଗତେ ରୂପେ ତେନେୱ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦିପ୍ପମାଣେନ ଜୱନଂ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମି, ନାହଂ ତଂ ପମାଣଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ରଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଦସ୍ସାମୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏସେୱ ନଯୋ ସୁତମୁତେ । ମୁତନ୍ତି ତଦାରମ୍ମଣୱିଞ୍ଞାଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିଞ୍ଞାତେ ୱିଞ୍ଞାତମତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ୱିଞ୍ଞାତଂ ନାମ ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନେନ ୱିଞ୍ଞାତାରମ୍ମଣଂ। ତସ୍ମିଂ ୱିଞ୍ଞାତେ ୱିଞ୍ଞାତମତ୍ତନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜନପ୍ପମାଣଂ। ଯଥା ଆୱଜ୍ଜନଂ ନ ରଜ୍ଜତି, ନ ଦୁସ୍ସତି, ନ ମୁଯ୍ହତି, ଏୱଂ ରଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜନପ୍ପମାଣେନେୱ ଚିତ୍ତଂ ଠପେସ୍ସାମୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଞ୍ହି ତେ, ବାହିଯ, ସିକ୍ଖିତବ୍ବନ୍ତି ଏୱଂ ଇମାଯ ପଟିପଦାଯ ତଯା, ବାହିଯ, ତିସ୍ସନ୍ନଂ ସିକ୍ଖାନଂ ଅନୁପ୍ପୱତ୍ତନୱସେନ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ।

ଇତି ଭଗଵା ବାହିୟସ୍ସ ସଂଖିତ୍ତରୁଚିତାୟ ଛହି ଵିଞ୍ଞାଣକାୟେହି ସଦ୍ଧିଂ ଛଠଆରମ୍ମଣଭେଦଭିନ୍ନଂ ଵିପସ୍ସନାୟ ଵିସୟଂ ଦିଟ୍ଠାଦୀହି ଚତୂହି କୋଟ୍ଠାସେହି ଵିଭଜିତ୍ଵା ତତ୍ଥସ୍ସ ଞାତତୀରଣପରିଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତି। କଥଂ? ଏତ୍ଥ ହି ରୂପାୟତନଂ ପସ୍ସିତଟ୍ଠେନ ଦିଟ୍ଠଂ ନାମ, ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଂ ପନ ସଦ୍ଧିଂ ତଂଦ୍ଵାରିକଵିଞ୍ଞାଣେହି ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ, ତଦୁଭୟମ୍ପି ୟଥାପଚ୍ଚୟଂ ପଵତ୍ତମାନଂ ଧମ୍ମମତ୍ତମେଵ, ନ ଏତ୍ଥ କୋଚି କତ୍ତା ଵା କାରେତା ଵା, ୟତୋ ତଂ ହୁତ୍ଵା ଅଭାଵଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚଂ, ଉଦୟବ୍ବୟପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅଵସଵତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅନତ୍ତାତି କୁତୋ ତତ୍ଥ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ରଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଓକାସୋତି? ଅୟମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ସୁତାଦୀସୁପି।

ଇଦାନି ଞାତତୀରଣପରିଞ୍ଞାସୁ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଉପରି ସହ ମଗ୍ଗଫଲେନ ପହାନପରିଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, "ୟତୋ ଖୋ ତେ, ବାହିୟା"ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ୟତୋତି ୟଦା, ୟସ୍ମା ଵା। ତେତି ତଵ। ତତୋତି ତଦା, ତସ୍ମା ଵା। ତେନାତି ତେନ ଦିଟ୍ଠାଦିନା, ଦିଟ୍ଠାଦିପଟିବଦ୍ଧେନ ରାଗାଦିନା ଵା। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ବାହିୟ, ତଵ ୟସ୍ମିଂ କାଲେ ୟେନ ଵା କାରଣେନ ଦିଟ୍ଠାଦୀସୁ ମୟା ଵୁତ୍ତଵିଧିଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଅଵିପରୀତସଭାଵାଵବୋଧେନ ଦିଟ୍ଠାଦିମତ୍ତଂ ଭଵିସ୍ସତି, ତସ୍ମିଂ କାଲେ ତେନ ଵା କାରଣେନ ଦିଟ୍ଠାଦିପଟିବଦ୍ଧେନ ରାଗାଦିନା ସହ ନ ଭଵିସ୍ସସି, ରତ୍ତୋ ଵା ଦୁଟ୍ଠୋ ଵା ମୂଳ୍ହୋ ଵା ନ ଭଵିସ୍ସସି, ପହୀନରାଗାଦିକତ୍ତା ତେନ ଵା ଦିଟ୍ଠାଦିନା ସହ ପଟିବଦ୍ଧୋ ନ ଭଵିସ୍ସସୀତି। ତତୋ ତ୍ଵଂ, ବାହିୟ, ନ ତତ୍ଥାତି ୟଦା ୟସ୍ମା ଵା ତ୍ଵଂ ତେନ ରାଗେନ ଵା ରତ୍ତୋ ଦୋସେନ ଵା ଦୁଟ୍ଠୋ ମୋହେନ ଵା ମୂଳ୍ହୋ ନ ଭଵିସ୍ସସି, ତଦା ତସ୍ମା ଵା ତ୍ଵଂ ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠାଦିକେ ନ ଭଵିସ୍ସସି, ତସ୍ମିଂ ଦିଟ୍ଠେ ଵା ସୁତମୁତଵିଞ୍ଞାତେ ଵା "ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା"ତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠୀହି ଅଲ୍ଲୀନୋ ପତିଟ୍ଠିତୋ ନ ଭଵିସ୍ସସି। ଏତ୍ତାଵତା ପହାନପରିଞ୍ଞଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ଵା ଖୀଣାସଵଭୂମି ଦସ୍ସିତା।

ତତୋତ୍ଵଂ, ବାହିୟ, ନେଵିଧ ନ ହୁରଂ ନ ଉଭୟମନ୍ତରେନାତି ୟଦା ତ୍ଵଂ, ବାହିୟ, ତେନ ରାଗାଦିନା ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠାଦୀସୁ ପଟିବଦ୍ଧୋ ନ ଭଵିସ୍ସସି, ତଦା ତ୍ଵଂ ନେଵ ଇଧଲୋକେ ନ ପରଲୋକେ ନ ଉଭୟତ୍ଥାପି। ଏସେଵନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି କିଲେସଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଅୟମେଵ ହି ଅନ୍ତୋ ଅୟଂ ପରିଵଟୁମଭାଵୋତି ଅୟମେଵ ହି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ୟେ ପନ "ଉଭୟମନ୍ତରେନା"ତି ପଦଂ ଗହେତ୍ଵା ଅନ୍ତରାଭଵଂ ନାମ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସଂ ତଂ ମିଚ୍ଛା। ଅନ୍ତରାଭଵସ୍ସ ହି ଭାଵୋ ଅଭିଧମ୍ମେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋୟେଵ। ଅନ୍ତରେନାତି ଵଚନଂ ପନ ଵିକପ୍ପନ୍ତରଦୀପନଂ, ତସ୍ମା ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – "ନେଵ ଇଧ ନ ହୁରଂ, ଅପରୋ ଵିକପ୍ପୋ ନ ଉଭୟ"ନ୍ତି।

ଅଥ ଵା ଅନ୍ତରେନାତି ଵଚନଂ ପନ ଵିକପ୍ପନ୍ତରାଭାଵଦୀପନଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – "ନେଵ ଇଧ ନ ହୁରଂ, ଉଭୟମନ୍ତରେ ପନ ନ ଅଞ୍ଞଟ୍ଠାନଂ ଅତ୍ଥୀ"ତି। ୟେପି ଚ "ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାୟୀ ସମ୍ଭଵେସୀ"ତି ଚ ଇମେସଂ ସୁତ୍ତପଦାନଂ ଅତ୍ଥଂ ଅୟୋନିସୋ ଗହେତ୍ଵା "ଅତ୍ଥିୟେଵ ଅନ୍ତରାଭଵୋ"ତି ଵଦନ୍ତି, ତେପି ୟସ୍ମା ଅଵିହାଦୀସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆୟୁଵେମଜ୍ଝଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ଵା ଅନ୍ତରା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଅନଵସେସକିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ପରିନିବ୍ବାୟତୀତି ଅନ୍ତରାପରିନିବ୍ବାୟୀ, ନ ଅନ୍ତରାଭଵଭୂତୋତି ପୁରିମସ୍ସ ସୁତ୍ତପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚ ୟେ ଭୂତା ଏଵ, ନ ଭଵିସ୍ସନ୍ତି, ତେ ଖୀଣାସଵା ପୁରିମପଦେ ଭୂତାତି ଵୁତ୍ତା। ତବ୍ବିରୁଦ୍ଧତାୟ ସମ୍ଭଵମେସନ୍ତୀତି ସମ୍ଭଵେସିନୋ, ଅପ୍ପହୀନଭଵସଂୟୋଜନତ୍ତା ସେଖା ପୁଥୁଜ୍ଜନା ଚ। ଚତୂସୁ ଵା ୟୋନୀସୁ ଅଣ୍ଡଜଜଲାବୁଜସତ୍ତା ୟାଵ ଅଣ୍ଡକୋସଂ ଵତ୍ଥିକୋସଞ୍ଚ ନ ଭିନ୍ଦନ୍ତି, ତାଵ ସମ୍ଭଵେସୀ ନାମ, ଅଣ୍ଡକୋସତୋ ଵତ୍ଥିକୋସତୋ ଚ ବହି ନିକ୍ଖନ୍ତା ଭୂତା ନାମ। ସଂସେଦଜା ଓପପାତିକା ଚ ପଠମଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ସମ୍ଭଵେସୀ ନାମ, ଦୁତିୟଚିତ୍ତକ୍ଖଣତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଭୂତା ନାମ। ୟେନ ଵା ଇରିୟାପଥେନ ଜାୟନ୍ତି, ୟାଵ ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ନ ପାପୁଣନ୍ତି, ତାଵ ସମ୍ଭଵେସିନୋ, ତତୋ ପରଂ ଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ନତ୍ଥୀତି ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବା। ସତି ହି ଉଜୁକେ ପାଳିଅନୁଗତେ ଅତ୍ଥେ କିଂ ଅନିଦ୍ଧାରିତସାମତ୍ଥିୟେନ ଅନ୍ତରାଭଵେନ ପରିକପ୍ପିତେନ ପୟୋଜନନ୍ତି।

ୟେ ପନ "ସନ୍ତାନଵସେନ ପଵତ୍ତମାନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଵିଚ୍ଛେଦେନ ଦେସନ୍ତରେସୁ ପାତୁଭାଵୋ ଦିଟ୍ଠୋ, ୟଥା ତଂ ଵୀହିଆଦିଅଵିଞ୍ଞାଣକସନ୍ତାନେ, ଏଵଂ ସଵିଞ୍ଞାଣକସନ୍ତାନେପି ଅଵିଚ୍ଛେଦେନ ଦେସନ୍ତରେସୁ ପାତୁଭାଵେନ ଭଵିତବ୍ବଂ। ଅୟଞ୍ଚ ନୟୋ ସତି ଅନ୍ତରାଭଵେ ୟୁଜ୍ଜତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା"ତି ୟୁତ୍ତିଂ ଵଦନ୍ତି। ତେନ ହି ଇଦ୍ଧିମତୋ ଚେତୋଵସିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତାନୁଗତିକଂ କାୟଂ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଖଣେନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକତୋ ଇଧୂପସଙ୍କମନେ ଇତୋ ଵା ବ୍ରହ୍ମଲୋକଗମନେ ୟୁତ୍ତି ଵତ୍ତବ୍ବା। ୟଦି ସବ୍ବତ୍ଥେଵ ଅଵିଚ୍ଛିନ୍ନଦେସେ ଧମ୍ମାନଂ ପଵତ୍ତି ଇଚ୍ଛିତା, ୟଦିପି ସିୟା ଇଦ୍ଧିମନ୍ତାନଂ ଇଦ୍ଧିଵିସୟୋ ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟୋତି। ତଂ ଇଧାପି ସମାନଂ "କମ୍ମଵିପାକୋ ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟୋ"ତି ଵଚନତୋ। ତସ୍ମା ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତମେଵ। ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟସଭାଵା ହି ସଭାଵଧମ୍ମା, ତେ କତ୍ଥଚି ପଚ୍ଚୟଵସେନ ଵିଚ୍ଛିନ୍ନଦେସେ ପାତୁଭଵନ୍ତି, କତ୍ଥଚି ଅଵିଚ୍ଛିନ୍ନଦେସେ। ତଥା ହି ମୁଖଘୋସାଦୀହି ପଚ୍ଚୟେହି ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଦେସେ ଆଦାସପଦ୍ବତପ୍ପଦେସାଦିକେ ପଟିବିମ୍ବପଟିଘୋସାଦିକଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନଂ ଦିସ୍ସତି, ତସ୍ମା ନ ସବ୍ବଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉପନେତବ୍ବନ୍ତି ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ଵିତ୍ଥାରୋ ପନ ପଟିବିମ୍ବସ୍ସ ଉଦାହରଣଭାଵସାଧନାଦିକୋ ଅନ୍ତରାଭଵକଥାଵିଚାରୋ କଥାଵତ୍ଥୁପକରଣସ୍ସ (କଥା। ୫୦୫; କଥା। ଅଟ୍ଠ। ୫୦୫) ଟୀକାୟଂ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଅପରେ ପନ ‘‘ଇଧାତି କାମଭୱୋ, ହୁରନ୍ତି ଅରୂପଭୱୋ, ଉଭଯମନ୍ତରେନାତି ରୂପଭୱୋ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି। ଅଞ୍ଞେ ‘‘ଇଧାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନାନି, ହୁରନ୍ତି ବାହିରାଯତନାନି, ଉଭଯମନ୍ତରେନାତି ଚିତ୍ତଚେତସିକା’’ତି। ‘‘ଇଧାତି ୱା ପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା, ହୁରନ୍ତି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମା, ଉଭଯମନ୍ତରେନାତି ପଣ୍ଣତ୍ତିଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ସବ୍ବଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ନତ୍ଥି। ଏୱଂ ତାୱ ‘‘ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନା ଦିଟ୍ଠାଦିୱସେନ ଚତୁଧା ତେଭୂମକଧମ୍ମା ସଙ୍ଗହେତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ସୁଭସୁଖନିଚ୍ଚଅତ୍ତଗ୍ଗାହପରିୱଜ୍ଜନମୁଖେନ ଅସୁଭଦୁକ୍ଖାନିଚ୍ଚାନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ଦସ୍ସିତାତି ହେଟ୍ଠିମାହି ୱିସୁଦ୍ଧୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ୱିପସ୍ସନା କଥିତା। ‘‘ତତୋ ତ୍ୱଂ, ବାହିଯ, ନ ତେନା’’ତି ଇମିନା ରାଗାଦୀନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ମଗ୍ଗୋ। ‘‘ତତୋ ତ୍ୱଂ, ବାହିଯ, ନ ତତ୍ଥା’’ତି ଇମିନା ଫଲଂ। ‘‘ନେୱିଧା’’ତିଆଦିନା ଅନୁପାଦିସେସା ପରିନିବ୍ବାନଧାତୁ କଥିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ବାହିଯସ୍ସ…ପେ… ଆସୱେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚୀ’’ତି।

ଇମାଯ ସଂଖିତ୍ତପଦାଯ ଦେସନାଯ ତାୱଦେୱାତି ତସ୍ମିଂଯେୱ ଖଣେ, ନ କାଲନ୍ତରେ। ଅନୁପାଦାଯାତି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ଆସୱେହୀତି ଆଭୱଗ୍ଗଂ ଆଗୋତ୍ରଭୁଂ ସୱନତୋ ପୱତ୍ତନତୋ ଚିରପାରିୱାସିଯଟ୍ଠେନ ମଦିରାଦିଆସୱସଦିସତାଯ ଚ ‘‘ଆସୱା’’ତି ଲଦ୍ଧନାମେହି କାମରାଗାଦୀହି। ୱିମୁଚ୍ଚୀତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତିଯା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତିଯା ଚ ୱିମୁଚ୍ଚି ନିସ୍ସଜ୍ଜି। ସୋ ହି ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତୋ ଏୱ ସୀଲାନି ସୋଧେତ୍ୱା ଯଥାଲଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତସମାଧିଂ ନିସ୍ସାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞତାଯ ତାୱଦେୱ ସବ୍ବାସୱେ ଖେପେତ୍ୱା ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ସୋ ସଂସାରସୋତଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା କତୱଟ୍ଟପରିଯନ୍ତୋ ଅନ୍ତିମଦେହଧରୋ ହୁତ୍ୱା ଏକୂନୱୀସତିଯା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାସୁ ପୱତ୍ତାସୁ ଧମ୍ମତାଯ ଚୋଦିଯମାନୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚି। ‘‘ପରିପୁଣ୍ଣଂ ତେ ପତ୍ତଚୀୱର’’ନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ‘‘ନ ପରିପୁଣ୍ଣ’’ନ୍ତି ଆହ। ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା ‘‘ତେନ ହି ପତ୍ତଚୀୱରଂ ପରିଯେସା’’ତି ୱତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା…ପେ… ପକ୍କାମୀ’’ତି।

ସୋ କିର କସ୍ସପଦସବଲସ୍ସ ସାସନେ ୱୀସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ‘‘ଭିକ୍ଖୁନା ନାମ ଅତ୍ତନା ପଚ୍ଚଯେ ଲଭିତ୍ୱା ଯଥାଦାନଂ କରୋନ୍ତେନ ଅତ୍ତନାୱ ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ଏକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସ୍ସପି ପତ୍ତେନ ୱା ଚୀୱରେନ ୱା ସଙ୍ଗହଂ ନାକାସି, ତେନସ୍ସ ଏହିଭିକ୍ଖୁଉପସମ୍ପଦାଯ ଉପନିସ୍ସଯୋ ନାହୋସି। କେଚି ପନାହୁ – ‘‘ସୋ କିର ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞେ ଲୋକେ ଚୋରୋ ହୁତ୍ୱା ଧନୁକଲାପଂ ସନ୍ନଯ୍ହିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ଚୋରିକଂ କରୋନ୍ତୋ ଏକଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରଲୋଭେନ ତଂ ଉସୁନା ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗଣ୍ହି, ତେନସ୍ସ ଇଦ୍ଧିମଯପତ୍ତଚୀୱରଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି, ସତ୍ଥା ତଂ ଞତ୍ୱା ଏହିଭିକ୍ଖୁଭାୱେନ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ନ ଅଦାସୀ’’ତି। ତମ୍ପି ପତ୍ତଚୀୱରପରିଯେସନଂ ଚରମାନଂ ଏକା ଧେନୁ ୱେଗେନ ଆପତନ୍ତୀ ପହରିତ୍ୱା ଜୀୱିତକ୍ଖଯଂ ପାପେସି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଥ ଖୋ ଅଚିରପକ୍କନ୍ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ବାହିଯଂ ଦାରୁଚୀରିଯଂ ଗାୱୀ ତରୁଣୱଚ୍ଛା ଅଧିପତିତ୍ୱା ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେସୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅଚିରପକ୍କନ୍ତସ୍ସାତି ନ ଚିରଂ ପକ୍କନ୍ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ। ଗାୱୀ ତରୁଣୱଚ୍ଛାତି ଏକା ଯକ୍ଖିନୀ ତରୁଣୱଚ୍ଛଧେନୁରୂପା। ଅଧିପତିତ୍ୱାତି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ମଦ୍ଦିତ୍ୱା। ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେସୀତି ପୁରିମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଲଦ୍ଧାଘାତତାଯ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେନେୱ ୱେରିଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ସିଙ୍ଗେନ ପହରିତ୍ୱା ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେସି।

ସତ୍ଥା ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋ ସମ୍ବହୁଲେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ନଗରତୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତୋ ବାହିଯସ୍ସ ସରୀରଂ ସଙ୍କାରଟ୍ଠାନେ ପତିତଂ ଦିସ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ଆଣାପେସି – ‘‘ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକସ୍ମିଂ ଘରଦ୍ୱାରେ ଠତ୍ୱା ମଞ୍ଚକଂ ଆହରାପେତ୍ୱା ଇଦଂ ସରୀରଂ ନଗରତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ଝାପେତ୍ୱା ଥୂପଂ କରୋଥା’’ତି, ଭିକ୍ଖୂ ତଥା ଅକଂସୁ। କତ୍ୱା ଚ ପନ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଅତ୍ତନା କତକିଚ୍ଚଂ ଆରୋଚେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅଭିସମ୍ପରାଯଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ଅଥ ନେସଂ ଭଗୱା ତସ୍ସ ପରିନିବ୍ବୁତଭାୱଂ ଆଚିକ୍ଖି। ଭିକ୍ଖୂ ‘‘ତୁମ୍ହେ, ଭନ୍ତେ, ‘ବାହିଯୋ ଦାରୁଚୀରିଯୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ’ତି ୱଦଥ, କଦା ସୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ’’ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ‘‘ମମ ଧମ୍ମଂ ସୁତକାଲେ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ‘‘କଦା ପନସ୍ସ ତୁମ୍ହେହି ଧମ୍ମୋ କଥିତୋ’’ତି? ‘‘ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତେନ ଅଜ୍ଜେୱ ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ ଠତ୍ୱା’’ତି। ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତକୋ ସୋ, ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହେହି ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ ଠତ୍ୱା କଥିତଧମ୍ମୋ, କଥଂ ସୋ ତାୱତକେନ ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସୀ’’ତି? ‘‘କିଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ଧମ୍ମଂ ‘ଅପ୍ପଂ ୱା ବହୁଂ ୱା’ତି ପମିଣଥ, ଅନେକାନି ଗାଥାସହସ୍ସାନିପି ଅନତ୍ଥସଂହିତାନି ନ ସେଯ୍ଯୋ, ଅତ୍ଥନିସ୍ସିତଂ ପନ ଏକମ୍ପି ଗାଥାପଦଂ ସେଯ୍ଯୋ’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ –

‘‘ସହସ୍ସମପି ଚେ ଗାଥା, ଅନତ୍ଥପଦସଞ୍ହିତା;

ଏକଂ ଗାଥାପଦଂ ସେଯ୍ଯୋ, ଯଂ ସୁତ୍ୱା ଉପସମ୍ମତୀ’’ତି। (ଧ। ପ। ୧୦୧) –

ଧମ୍ମପଦେ ଇମଂ ଗାଥଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ନ କେୱଲଂ ସୋ ପରିନିବ୍ବାନମତ୍ତେନ, ଅଥ ଖୋ ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାନଂ ଅଗ୍ଗଭାୱେନପି

ପୂଜାରହୋ’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞାନଂ, ଯଦିଦଂ ବାହିୟୋ ଦାରୁଚୀରିୟୋ’’ତି (ଅ. ନି. ୧.୨୧୬) ତଂ ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସି. ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିୟଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା…ପେ… ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାହିୟୋ ଦାରୁଚୀରିୟୋ’’ତି.

ତତ୍ଥ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତନ୍ତି ଭତ୍ତକିଚ୍ଚତୋ ପଚ୍ଛା. ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍କନ୍ତୋତି ପିଣ୍ଡପାତପରିୟେସନତୋ ପଟିନିୱତ୍ତୋ. ପଦଦ୍ୱୟେନାପି କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି. ନୀହରିତ୍ୱାତି ନଗରତୋ ବହି ନେତ୍ୱା. ଝାପେଥାତି ଦହଥ. ଥୂପଞ୍ଚସ୍ସ କରୋଥାତି ଅସ୍ସ ବାହିୟସ୍ସ ସରୀରଧାତୁୟୋ ଗହେତ୍ୱା ଚେତିୟଞ୍ଚ କରୋଥ . ତତ୍ଥ କାରଣମାହ – ‘‘ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, କାଲକତୋ’’ତି. ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଂ ତୁମ୍ହେ ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ବ୍ରହ୍ମଂ ଅଧିସୀଲାଦିପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମଂ ସନ୍ଦିଟ୍ଠଂ ଚରଥ, ତଂ ସୋ ତୁମ୍ହେହି ସମାନଂ ବ୍ରହ୍ମଂ ଅଚରୀତି ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ମରଣକାଲସ୍ସ ପତ୍ତିୟାୱ କାଲକତୋ, ତସ୍ମା ତଂ ମଞ୍ଚକେନ ନୀହରିତ୍ୱା ଝାପେଥ, ଥୂପଞ୍ଚସ୍ସ କରୋଥାତି.

ତସ୍ସ କା ଗତୀତି ପଞ୍ଚସୁ ଗତୀସୁ ତସ୍ସ କତମା ଗତି ଉପପତ୍ତି ଭୱଭୂତା, ଗତୀତି ନିପ୍ଫତ୍ତି, ଅରିୟୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱାତି କା ନିଟ୍ଠାତି ଅତ୍ଥୋ. ଅଭିସମ୍ପରାୟୋତି ପେଚ୍ଚ ଭୱୁପ୍ପତ୍ତି ଭୱନିରୋଧୋ ୱା. କିଞ୍ଚାପି ତସ୍ସ ଥୂପକରଣାଣତ୍ତିୟାୱ ପରିନିବ୍ବୁତଭାୱୋ ଅତ୍ଥତୋ ପକାସିତୋ ହୋତି, ଯେ ପନ ଭିକ୍ଖୂ ତତ୍ତକେନ ନ ଜାନିଂସୁ, ତେ ‘‘ତସ୍ସ କା ଗତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ. ପାକଟତରଂ ୱା କାରାପେତୁକାମା ତଥା ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ.

ପଣ୍ଡିତୋତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପଞ୍ଞାୟ ଅଧିଗତତ୍ତା ପଣ୍ଡେନ ଇତୋ ଗତୋ ପୱତ୍ତୋତି ପଣ୍ଡିତୋ. ପଚ୍ଚପାଦୀତି ପଟିପଜ୍ଜି. ଧମ୍ମସ୍ସାତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ. ଅନୁଧମ୍ମନ୍ତି ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଆଦିପଟିପଦାଧମ୍ମଂ. ଅଥ ୱା ଧମ୍ମସ୍ସାତି ନିବ୍ବାନଧମ୍ମସ୍ସ. ଅନୁଧମ୍ମନ୍ତି ଅରିୟମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମଂ. ନ ଚ ମଂ ଧମ୍ମାଧିକରଣନ୍ତି ଧମ୍ମଦେସନାହେତୁ ନ ଚ ମଂ ୱିହେସେସି ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପନ୍ନତ୍ତା. ଯୋ ହି ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୱା ଗହେତ୍ୱା ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ନ ପଟିପଜ୍ଜତି, ସୋ ସତ୍ଥାରଂ ୱିହେସେତି ନାମ. ଯଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ୱିହିଂସସଞ୍ଞୀ ପଗୁଣଂ ନ ଭାସିଂ, ଧମ୍ମଂ ପଣୀତଂ ମନୁଜେସୁ ବ୍ରହ୍ମେ’’ତି (ମହାୱ. ୯; ମ. ନି. ୧.୨୮୩; ୨.୩୩୯). ଅଥ ୱା ନ ଚ ମଂ ଧମ୍ମାଧିକରଣନ୍ତି ନ ଚ ଇମଂ ଧମ୍ମାଧିକରଣଂ. ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିସ୍ସାନହେତୁଭୂତଂ ଇମଂ ମମ ସାସନଧମ୍ମଂ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ନ ୱିହେସେତି. ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ହି ସାସନଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମସରୀରେ ପହାରଂ ଦେତି ନାମ. ଅୟଂ ପନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବାୟି. ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବାହିୟୋ ଦାରୁଚୀରିୟୋ’’ତି.

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଥେରସ୍ସ ବାହିୟସ୍ସ ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବୁତଭାୱଂ, ତଥା ପରିନିବ୍ବୁତାନଞ୍ଚ ଖୀଣାସୱାନଂ ଗତିୟା ପଚୁରଜନେହି ଦୁବ୍ବିଞ୍ଞେୟ୍ୟଭାୱଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା. ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତପରିନିବ୍ବାନାନୁଭାୱଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି.

ତତ୍ଥ ଯତ୍ଥାତି ଯସ୍ମିଂ ନିବ୍ବାନେ ଆପୋ ଚ ନ ଗାଧତି, ପଥୱୀ ଚ ତେଜୋ ଚ ୱାୟୋ ଚ ନ ଗାଧତି, ନ ପତିଟ୍ଠାତି. କସ୍ମା? ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅସଙ୍ଖତସଭାୱତ୍ତା. ନ ହି ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ଲେସୋପି ସମ୍ଭୱତି. ସୁକ୍କାତି ସୁକ୍କୱଣ୍ଣତାୟ ସୁକ୍କାତି ଲଦ୍ଧନାମା ଗହନକ୍ଖତ୍ତତାରକା. ନ ଜୋତନ୍ତୀତି ନ ଭାସନ୍ତି. ଆଦିଚ୍ଚୋ ନପ୍ପକାସତୀତି ଚତୂସୁ ଦୀପେସୁ ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଆଲୋକଫରଣସମତ୍ଥୋ ଆଦିଚ୍ଚୋପି ଆଭାୱସେନ ନ ଦିବ୍ବତି. ନ ତତ୍ଥ ଚନ୍ଦିମା ଭାତୀତି ସତିପି ଭାସୁରଭାୱେ କନ୍ତସୀତଲକିରଣୋ ଚନ୍ଦୋପି ତସ୍ମିଂ ନିବ୍ବାନେ ଅଭାୱତୋ ଏୱ ଅତ୍ତନୋ ଜୁଣ୍ହାୱିଭାସନେନ ନ ୱିରୋଚତି. ଯଦି ତତ୍ଥ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟାଦୟୋ ନତ୍ଥି, ଲୋକନ୍ତରୋ ୱିୟ ନିଚ୍ଚନ୍ଧକାରମେୱ ତଂ ଭୱେୟ୍ୟାତି ଆସଙ୍କଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ତମୋ ତତ୍ଥ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି. ସତି ହି ରୂପାଭାୱେ ତମୋ ନାମ ନ ସିୟା.

ଯଦା ଚ ଅତ୍ତନା ୱେଦି, ମୁନି ମୋନେନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ଚତୁସଚ୍ଚମୁନନତୋ ମୋନନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମେନ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ କାୟମୋନେୟ୍ୟାଦୀହି ଚ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ‘‘ମୁନୀ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ଅରିୟସାୱକବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତେନେୱ ମୋନସଙ୍ଖାତେନ ପଟିୱେଧଞ୍ଞାଣେନ ଯଦା ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଅତ୍ତନା ସୟମେୱ ଅନୁସ୍ସୱାଦିକେ ପହାୟ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଂ ୱେଦି ପଟିୱିଜ୍ଝି. ‘‘ଅୱେଦୀ’’ତିପି ପାଠୋ, ଅଞ୍ଞାସୀତି ଅତ୍ଥୋ. ଅଥ ରୂପା ଅରୂପା ଚ, ସୁଖଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚତୀତି ଅଥାତି ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଜାନନତୋ ପଚ୍ଛା. ରୂପାତି ରୂପଧମ୍ମା, ତେନ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୋ ଏକୱୋକାରଭୱୋ ଚ ଗହିତୋ ହୋତି. ଅରୂପାତି ଅରୂପଧମ୍ମା, ତେନ ରୂପେନାମିସ୍ସୀକତୋ ଅରୂପଭୱୋ ଗହିତୋ ହୋତି. ସୋ ‘‘ଚତୁୱୋକାରଭୱୋ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି. ସୁଖଦୁକ୍ଖାତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଦୁକ୍ଖତୋପି ୱଟ୍ଟତୋ. ଅଥ ୱା ରୂପାତି ରୂପଲୋକପଟିସନ୍ଧିତୋ. ଅରୂପାତି ଅରୂପଲୋକପଟିସନ୍ଧିତୋ. ସୁଖଦୁକ୍ଖାତି କାମାୱଚରପଟିସନ୍ଧିତୋ. କାମଭୱୋ ହି ୱୋମିସ୍ସସୁଖଦୁକ୍ଖୋ. ଏୱମେତସ୍ମା ସକଲତୋପି ୱଟ୍ଟତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ମୁଚ୍ଚତୀତି ଗାଥାଦ୍ୱୟେନପି ଭଗୱା ‘‘ମୟ୍ହଂ ପୁତ୍ତସ୍ସ ବାହିୟସ୍ସ ଏୱରୂପା ନିବ୍ବାନଗତୀ’’ତି ଦସ୍ସେତି.

ଦସମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ବୋଧ୍ୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

୨। ମୁଚଲିନ୍ଦୱଗ୍ଗୋ

୧। ମୁଚଲିନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧। ମୁଚଲିନ୍ଦୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ମୁଚଲିନ୍ଦମୂଲେତି ଏତ୍ଥ ମୁଚଲିନ୍ଦୋ ୱୁଚ୍ଚତି ନୀପରୁକ୍ଖୋ। ସୋ ‘‘ନିଚୁଲୋ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ସମୀପେ। କେଚି ପନ ‘‘ମୁଚଲୋତି ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ନାମଂ, ତଂ ୱନଜେଟ୍ଠକତାଯ ପନ ମୁଚଲିନ୍ଦୋତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ମହା ଅକାଲମେଘୋତି ଅସମ୍ପତ୍ତେ ୱସ୍ସକାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନମହାମେଘୋ। ସୋ ହି ଗିମ୍ହାନଂ ପଚ୍ଛିମେ ମାସେ ସକଲଚକ୍କୱାଳଗବ୍ଭଂ ପୂରେନ୍ତୋ ଉଦପାଦି। ସତ୍ତାହୱଦ୍ଦଲିକାତି ତସ୍ମିଂ ଉପ୍ପନ୍ନେ ସତ୍ତାହଂ ଅୱିଚ୍ଛିନ୍ନୱୁଟ୍ଠିକା ଅହୋସି। ସୀତୱାତଦୁଦ୍ଦିନୀତି ସା ଚ ସତ୍ତାହୱଦ୍ଦଲିକା ଉଦକଫୁସିତସମ୍ମିସ୍ସେନ ସୀତୱାତେନ ସମନ୍ତତୋ ପରିବ୍ଭମନ୍ତେନ ଦୂସିତଦିୱସତ୍ତା ଦୁଦ୍ଦିନୀ ନାମ ଅହୋସି। ମୁଚଲିନ୍ଦୋ ନାମ ନାଗରାଜାତି ତସ୍ସେୱ ମୁଚଲିନ୍ଦରୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୀପେ ପୋକ୍ଖରଣିଯା ହେଟ୍ଠା ନାଗଭୱନଂ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ମହାନୁଭାୱୋ ନାଗରାଜା। ସକଭୱନାତି ଅତ୍ତନୋ ନାଗଭୱନତୋ। ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭୋଗେହି ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ସତ୍ତୱାରେ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରଭୋଗେହି ଭଗୱତୋ କାଯଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା। ଉପରିମୁଦ୍ଧନି ମହନ୍ତଂ ଫଣଂ ୱିହଚ୍ଚାତି ଭଗୱତୋ ମୁଦ୍ଧପ୍ପଦେସସ୍ସ ଉପରି ଅତ୍ତନୋ ମହନ୍ତଂ ଫଣଂ ପସାରେତ୍ୱା। ‘‘ଫଣଂ କରିତ୍ୱା’’ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ।

ତସ୍ସ କିର ନାଗରାଜସ୍ସ ଏତଦହୋସି ‘‘ଭଗୱା ଚ ମଯ୍ହଂ ଭୱନସମୀପେ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସିନ୍ନୋ, ଅଯଞ୍ଚ ସତ୍ତାହୱଦ୍ଦଲିକା ୱତ୍ତତି, ୱାସାଗାରମସ୍ସ ଲଦ୍ଧୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି। ସୋ ସତ୍ତରତନମଯଂ ପାସାଦଂ ନିମ୍ମିନିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତୋପି ‘‘ଏୱଂ କତେ କାଯସାରୋ ଗହିତୋ ନ ଭୱିସ୍ସତି, ଦସବଲସ୍ସ କାଯୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ମହନ୍ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ କତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଭୋଗେହି ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉପରି ଫଣଂ କତ୍ୱା ଧାରେସି। ‘‘ପରିକ୍ଖେପବ୍ଭନ୍ତରଂ ଲୋହପାସାଦେ ଭଣ୍ଡାଗାରଗବ୍ଭପ୍ପମାଣଂ ଅହୋସୀ’’ତି ଖନ୍ଧକଟ୍ଠକଥାଯଂ (ମହାୱ। ଅଟ୍ଠ। ୫) ୱୁତ୍ତଂ। ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ହେଟ୍ଠାଲୋହପାସାଦପ୍ପମାଣ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୮୪)। ‘‘ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତେନ ଇରିଯାପଥେନ ସତ୍ଥା ୱିହରିସ୍ସତୀ’’ତି କିର ନାଗରାଜସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯୋ। ଭଗୱା ପନ ଯଥାନିସିନ୍ନୋୱ ସତ୍ତାହଂ ୱୀତିନାମେସି। ତଞ୍ଚ ଠାନଂ ସୁପିହିତୱାତପାନଂ ସୁଫୁସିତଅଗ୍ଗଳଦ୍ୱାରଂ କୂଟାଗାରଂ ୱିଯ ଅହୋସି। ମାଭଗୱନ୍ତଂ ସୀତନ୍ତିଆଦି ତସ୍ସ ତଥା କରିତ୍ୱା ଠାନକାରଣପରିଦୀପନଂ। ସୋ ହି ‘‘ମା ଭଗୱନ୍ତଂ ସୀତଂ ବାଧଯିତ୍ଥ, ମା ଉଣ୍ହଂ, ମା ଡଂସାଦିସମ୍ଫସ୍ସୋ ବାଧଯିତ୍ଥା’’ତି ତଥା କରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ସତ୍ତାହୱଦ୍ଦଲିକାଯ ଉଣ୍ହମେୱ ନତ୍ଥି, ସଚେ ପନ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ମେଘୋ ୱିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଉଣ୍ହଂ ଭୱେଯ୍ୟ, ତମ୍ପି ମା ବାଧଯିତ୍ଥାତି ଏୱଂ ତସ୍ସ ଚିନ୍ତେତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ। କେଚି ପନେତ୍ଥ ୱଦନ୍ତି ‘‘ଉଣ୍ହଗ୍ଗହଣଂ ଭୋଗପରିକ୍ଖେପସ୍ସ ୱିପୁଲଭାୱକରଣେ କାରଣକିତ୍ତନଂ। ଖୁଦ୍ଦକେ ହି ତସ୍ମିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ନାଗସ୍ସ ସରୀରସମ୍ଭୂତା ଉସ୍ମା ବାଧେଯ୍ୟ, ୱିପୁଲଭାୱକରଣେନ ପନ ତାଦିସଂ ‘ମା ଉଣ୍ହଂ ବାଧଯିତ୍ଥା’ତି ତଥା କରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସୀ’’ତି।

ୱିଦ୍ଧନ୍ତି ଉବ୍ବିଦ୍ଧଂ, ମେଘୱିଗମେନ ଦୂରୀଭୂତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଗତୱଲାହକନ୍ତି ଅପଗତମେଘଂ। ଦେୱନ୍ତି ଆକାସଂ। ୱିଦିତ୍ୱାତି ‘‘ଇଦାନି ୱିଗତୱଲାହକୋ ଆକାସୋ, ନତ୍ଥି ଭଗୱତୋ ସୀତାଦିଉପଦ୍ଦୱୋ’’ତି ଞତ୍ୱା। ୱିନିୱେଠେତ୍ୱାତି ଅପନେତ୍ୱା। ସକୱଣ୍ଣନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ନାଗରୂପଂ। ପଟିସଂହରିତ୍ୱାତି ଅନ୍ତରଧାପେତ୍ୱା। ମାଣୱକୱଣ୍ଣନ୍ତି କୁମାରକରୂପଂ।

ଏତମତ୍ଥନ୍ତି ୱିୱେକସୁଖପ୍ପଟିସଂୱେଦିନୋ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ସୁଖମେୱ ହୋତୀତି ଏତମତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରେନ ଜାନିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ୱିୱେକସୁଖାନୁଭାୱଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ସୁଖୋ ୱିୱେକୋତି ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତୋ ଉପଧିୱିୱେକୋ ସୁଖୋ। ତୁଟ୍ଠସ୍ସାତି ଚତୁମଗ୍ଗଞାଣସନ୍ତୋସେନ ତୁଟ୍ଠସ୍ସ। ସୁତଧମ୍ମସ୍ସାତି ପକାସିତଧମ୍ମସ୍ସ ୱିସ୍ସୁତଧମ୍ମସ୍ସ। ପସ୍ସତୋତି ତଂ ୱିୱେକଂ, ଯଂ ୱା କିଞ୍ଚି ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ନାମ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ତନୋ ୱୀରିଯବଲାଧିଗତେନ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ। ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜନ୍ତି ଅକୁପ୍ପନଭାୱୋ, ଏତେନ ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗୋ ଦସ୍ସିତୋ। ପାଣଭୂତେସୁ ସଂଯମୋତି ସତ୍ତେସୁ ଚ ସଂଯମୋ ଅୱିହିଂସନଭାୱୋ ସୁଖୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗୋ ଦସ୍ସିତୋ।

ସୁଖା ୱିରାଗତା ଲୋକେତି ୱିଗତରାଗତାପି ଲୋକେ ସୁଖା। କୀଦିସୀ? କାମାନଂ ସମତିକ୍କମୋତି, ଯା କାମାନଂ ସମତିକ୍କମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସା ୱିଗତରାଗତାପି ସୁଖାତି ଅତ୍ଥୋ, ଏତେନ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ। ଅସ୍ମିମାନସ୍ସ ଯୋ ୱିନଯୋତି ଇମିନା ପନ ଅରହତ୍ତଂ କଥିତଂ। ଅରହତ୍ତଞ୍ହି ଅସ୍ମିମାନସ୍ସ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିନଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଇତୋ ପରଞ୍ଚ ସୁଖଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ତେନାହ ‘‘ଏତଂ ୱେ ପରମଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି। ଏୱଂ ଅରହତ୍ତେନ ଦେସନାଯ

କୂଟଂ ଗଣ୍ହାତି।

ପଠମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ରାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨। ଦୁତିଯେ ସମ୍ବହୁଲାନନ୍ତି ୱିନଯପରିଯାଯେନ ତଯୋ ଜନା ‘‘ସମ୍ବହୁଲା’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତତୋ ପରଂ ସଙ୍ଘୋ। ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନ ପନ ତଯୋ ତଯୋ ଏୱ, ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ସମ୍ବହୁଲା। ତସ୍ମା ଇଧାପି ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନ ସମ୍ବହୁଲାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଉପଟ୍ଠାନସାଲାଯନ୍ତି ଧମ୍ମସଭାମଣ୍ଡପେ। ସା ହି ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁଂ ଆଗତସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଉପଟ୍ଠାନକରଣଟ୍ଠାନନ୍ତି ‘‘ଉପଟ୍ଠାନସାଲା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ଯତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୂ ୱିନଯଂ ୱିନିଚ୍ଛିନନ୍ତି, ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତି, ସାକଚ୍ଛଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତି, ସନ୍ନିପତନୱସେନ ପକତିଯା ଉପତିଟ୍ଠନ୍ତି, ସା ସାଲାପି ମଣ୍ଡପୋପି ‘‘ଉପଟ୍ଠାନସାଲା’’ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥାପି ହି ବୁଦ୍ଧାସନଂ ନିଚ୍ଚଂ ପଞ୍ଞତ୍ତମେୱ ହୋତି। ଇଦଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଧରମାନକାଲେ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଚାରିତ୍ତଂ। ସନ୍ନିସିନ୍ନାନନ୍ତି ନିସଜ୍ଜନୱସେନ ସଙ୍ଗମ୍ମ ନିସିନ୍ନାନଂ। ସନ୍ନିପତିତାନନ୍ତି ତତୋ ତତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସନ୍ନିପତନୱସେନ ସନ୍ନିପତିତାନଂ। ଅଥ ୱା ବୁଦ୍ଧାସନଂ ପୁରତୋ କତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମୁଖେ ୱିଯ ଆଦରୁପ୍ପତ୍ତିଯା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ନିସୀଦନୱସେନ ସନ୍ନିସିନ୍ନାନଂ, ସମାନଜ୍ଝାସଯତ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଅଜ୍ଝାସଯେନ ସୁଟ୍ଠୁ ସମ୍ମା ଚ ନିପତନୱସେନ ସନ୍ନିପତିତାନଂ। ଅଯନ୍ତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ଅନ୍ତରାକଥାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରୌଦ୍ଦେସପରିପୁଚ୍ଛାଦୀନଂ ଅନ୍ତରା ଅଞ୍ଞା ଏକା କଥା, ଅଥ ୱା ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ଲଦ୍ଧସ୍ସ ସୁଗତୋୱାଦସ୍ସ, ସାଯଂ ଲଭିତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରା ପୱତ୍ତତ୍ତା ଅନ୍ତରାକଥା, ସମଣସମାଚାରସ୍ସେୱ ୱା ଅନ୍ତରା ପୱତ୍ତା ଅଞ୍ଞା ଏକା କଥାତି ଅନ୍ତରାକଥା। ଉଦପାଦୀତି ଉପ୍ପନ୍ନା।

ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ରାଜୂନନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରଣେ ସାମିୱଚନଂ। ମହଦ୍ଧନତରୋ ୱାତିଆଦୀସୁ ପଥୱିଯଂ ନିଖଣିତ୍ୱା ଠପିତଂ ସତ୍ତରତନନିଚଯସଙ୍ଖାତଂ ମହନ୍ତଂ ଧନଂ ଏତସ୍ସାତି ମହଦ୍ଧନୋ, ଦ୍ୱୀସୁ ଅଯଂ ଅତିସଯେନ ମହଦ୍ଧନୋତି ମହଦ୍ଧନତରୋ। ୱାସଦ୍ଦୋ ୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ନିଚ୍ଚପରିବ୍ବଯୱସେନ ମହନ୍ତୋ ଭୋଗୋ ଏତସ୍ସାତି ମହାଭୋଗୋ। ଦେୱସିକଂ ପୱିସନଆଯଭୂତୋ ମହନ୍ତୋ କୋସୋ ଏତସ୍ସାତି ମହାକୋସୋ। ଅପରେ ପନ ‘‘ଦେୱସିକଂ ପୱିସନଆଯଭୂତଂ ମଣିସାରଫେଗ୍ଗୁଗୁମ୍ବାଦିଭେଦଭିନ୍ନଂ ପରିଗ୍ଗହୱତ୍ଥୁ ଧନଂ, ତଦେୱ ସାରଗବ୍ଭାଦୀସୁ ନିହିତଂ କୋସୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ୱଜିରୋ, ମହାନୀଲୋ, ଇନ୍ଦନୀଲୋ, ମରକତୋ, ୱେଳୁରିଯୋ, ପଦୁମରାଗୋ, ଫୁସ୍ସରାଗୋ, କକ୍କେତନୋ, ପୁଲାକୋ, ୱିମଲୋ, ଲୋହିତଙ୍କୋ , ଫଲିକୋ, ପୱାଳଓ, ଜୋତିରସୋ, ଗୋମୁତ୍ତକୋ, ଗୋମେଦକୋ, ସୋଗନ୍ଧିକୋ, ମୁତ୍ତା, ସଙ୍ଖୋ, ଅଞ୍ଜନମୂଲୋ, ରାଜପଟ୍ଟୋ, ଅମତଂସକୋ, ପିଯକୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଚାତି ଚତୁୱୀସତି ମଣି ନାମ। ସତ୍ତ ଲୋହାନି କହାପଣୋ ଚ ସାରୋ ନାମ। ସଯନଚ୍ଛାଦନପାୱୁରଣଗଜଦନ୍ତସିଲାଦୀନି ଫେଗ୍ଗୁ ନାମ। ଚନ୍ଦନାଗରୁକୁଙ୍କୁମତଗରକପ୍ପୂରାଦି ଗୁମ୍ବା ନାମ। ତତ୍ଥ ପୁରିମେନ ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସାଲିୱୀହିଆଦିମୁଗ୍ଗମାସାଦିପୁବ୍ବଣ୍ଣାପରଣ୍ଣଭେଦଂ ଧଞ୍ଞୱିକତିଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପଭୋଗପରିଭୋଗଭୂତଂ ୱତ୍ଥୁ, ତଂ ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ମହନ୍ତଂ ୱିଜିତଂ ରଟ୍ଠଂ ଏତସ୍ସାତି ମହାୱିଜିତୋ। ମହନ୍ତୋ ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦିୱାହନୋ ଏତସ୍ସାତି ମହାୱାହନୋ। ମହନ୍ତଂ ସେନାବଲଞ୍ଚେୱ ଥାମବଲଞ୍ଚ ଏତସ୍ସାତି ମହବ୍ବଲୋ। ଇଚ୍ଛିତନିବ୍ବତ୍ତିସଙ୍ଖାତା ପୁଞ୍ଞକମ୍ମନିପ୍ଫନ୍ନା ମହତୀ ଇଦ୍ଧି ଏତସ୍ସାତି ମହିଦ୍ଧିକୋ। ତେଜସଙ୍ଖାତୋ ଉସ୍ସାହମନ୍ତପଭୁସତ୍ତିସଙ୍ଖାତୋ ୱା ମହନ୍ତୋ ଆନୁଭାୱୋ ଏତସ୍ସାତି ମହାନୁଭାୱୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମେନ ଆଯସମ୍ପଦା, ଦୁତିଯେନ ୱିତ୍ତୂପକରଣସମ୍ପଦା, ତତିଯେନ ୱିଭୱସମ୍ପଦା, ଚତୁତ୍ଥେନ ଜନପଦସମ୍ପଦା, ପଞ୍ଚମେନ ଯାନସମ୍ପଦା, ଛଟ୍ଠେନ ପରିୱାରସମ୍ପଦାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତସମ୍ପଦା, ସତ୍ତମେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମସମ୍ପଦା, ଅଟ୍ଠମେନ ପଭାୱସମ୍ପଦା ତେସଂ ରାଜୂନଂ ପକାସିତା ହୋତି। ତେନ ଯା ସା ସାମିସମ୍ପତ୍ତି, ଅମଚ୍ଚସମ୍ପତ୍ତି, ସେନାସମ୍ପତ୍ତି, ରଟ୍ଠସମ୍ପତ୍ତି, ୱିଭୱସମ୍ପତ୍ତି, ମିତ୍ତସମ୍ପତ୍ତି, ଦୁଗ୍ଗସମ୍ପତ୍ତୀତି ସତ୍ତ ପକତିସମ୍ପଦା ରାଜୂନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ତା ସବ୍ବା ଯଥାରହଂ ପରିଦୀପିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଦାନାଦୀହି ଚତୂହି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି ପରିସଂ ରଞ୍ଜେତୀତି ରାଜା। ମଗଧାନଂ ଇସ୍ସରୋତି ମାଗଧୋ। ମହତିଯା ସେନାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସେନିଯଗୋତ୍ତତ୍ତା ୱା ସେନିଯୋ। ବିମ୍ବି ୱୁଚ୍ଚତି ସୁୱଣ୍ଣଂ, ତସ୍ମା ସାରବିମ୍ବିୱଣ୍ଣତାଯ ବିମ୍ବିସାରୋ। କେଚି ପନ ‘‘ନାମମେୱେତଂ ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ପଚ୍ଚାମିତ୍ତଂ ପରସେନଂ ଜିନାତୀତି ପସେନଦି। କୋସଲରଟ୍ଠସ୍ସ ଅଧିପତୀତି କୋସଲୋ। ଅଯଞ୍ଚରହୀତି ଏତ୍ଥ ଚରହୀତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ୱିପ୍ପକତାତି ଅପରିଯୋସିତା। ଅଯଂ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅନ୍ତରାକଥା ଅନିଟ୍ଠିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସାଯନ୍ହସମଯନ୍ତି ସାଯନ୍ହେ ଏକଂ ସମଯଂ। ପଟିସଲ୍ଲାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋତି ତତୋ ତତୋ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଟିସଂହରଣତୋ ପଟିସଲ୍ଲାନସଙ୍ଖାତାଯ ଫଲସମାପତ୍ତିତୋ ଯଥାକାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ ୱୁଟ୍ଠିତୋ। ଭଗୱା ହି ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ସାୱତ୍ଥିଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ

ସୁଲଭପିଣ୍ଡପାତଂ କତ୍ୱା କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋ ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ସାୱତ୍ଥିତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଗନ୍ଧକୁଟିପ୍ପମୁଖେ ଠତ୍ୱା ୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଠିତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଯଥାସମୁଚିତଂ ସୁଗତୋୱାଦଂ ଦତ୍ୱା ତେସୁ ଅରଞ୍ଞରୁକ୍ଖମୂଲାଦିଦିୱାଟ୍ଠାନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଗତେସୁ ଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖେନ ଦିୱସଭାଗଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଯଥାକାଲପରିଚ୍ଛେଦେ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ, ''ମଯ୍ହଂ ଉପଗମନଂ ଆଗମଯମାନା ଚତସ୍ସୋ ପରିସା ସକଲୱିହାରଂ ପରିପୂରେନ୍ତିଯୋ ନିସିନ୍ନା, ଇଦାନି ମେ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଧମ୍ମସଭାମଣ୍ଡଲଂ ଉପଗନ୍ତୁଂ କାଲୋ''ତି ଆସନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ, କେସରସୀହୋ ୱିଯ କଞ୍ଚନଗୁହାଯ ସୁରଭିଗନ୍ଧକୁଟିତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଯୂଥଂ ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋ ମତ୍ତୱରୱାରଣୋ ୱିଯ ଅକାଯଚାପଲ୍ଲେନ ଚାରୁୱିକ୍କନ୍ତଗମନୋ ଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତବାତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣସମୁଜ୍ଜଲାଯ ବ୍ୟାମପ୍ପଭାଯ ପରିକ୍ଖେପୱିଲାସସମ୍ପନ୍ନାଯ ପଭସ୍ସରକେତୁମାଲାଲଙ୍କତାଯ ନୀଲପୀତଲୋହିତୋଦାତମଞ୍ଜିଟ୍ଠପଭସ୍ସରାନଂ ୱସେନ ଛବ୍ବଣ୍ଣବୁଦ୍ଧରଂସିଯୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତିଯା ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାନୁଭାୱାଯ ଅନୁପମାଯ ବୁଦ୍ଧଲୀଲାଯ ସମନ୍ନାଗତାଯ ରୂପକାଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ସକଲୱିହାରଂ ଏକାଲୋକଂ କୁରୁମାନୋ ଉପଟ୍ଠାନସାଲଂ ଉପସଙ୍କମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା... ପେ... ତେନୁପସଙ୍କମୀ''ତି।

ଏୱଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନେ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ତୁଣ୍ହୀଭୂତେ ଦିସ୍ୱା ''ମଯି ଅକଥେନ୍ତେ ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ ବୁଦ୍ଧଗାରୱେନ କପ୍ପମ୍ପି ନ କଥେସ୍ସନ୍ତୀ''ତି କଥାସମୁଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ''କାଯ ନୁତ୍ଥ, ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କାଯ ନୁତ୍ଥାତି କତମାଯ ନୁ ଭୱଥ। ''କାଯ ନୋତ୍ଥା''ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ, ''କାଯ ନ୍ୱେତ୍ଥା''ତିପି ପଠନ୍ତି, ତସ୍ସ କତମାଯ ନୁ ଏତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ରାଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଭିକ୍ଖୱେ, କତମାଯ ନାମ କଥାଯ ଇଧ ସନ୍ନିସିନ୍ନା ଭୱଥ, କତମା ଚ ତୁମ୍ହାକଂ କଥା ମମାଗମନପଚ୍ଚଯା ଅନିଟ୍ଠିତା, ତଂ ନିଟ୍ଠାପେସ୍ସାମୀତି ଏୱଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁପୱାରଣାଯ ପୱାରେସି।

ନ ଖ୍ୱେତନ୍ତି ନ ଖୋ ଏତଂ, ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ''ନ ଖୋତ''ନ୍ତିପି ପଠନ୍ତି, ନ ଖୋ ଏତଂ ଇଚ୍ଚେୱ ପଦୱିଭାଗୋ। କୁଲପୁତ୍ତାନନ୍ତି ଜାତିଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତାନଂ। ସଦ୍ଧାତି ସଦ୍ଧାଯ, କମ୍ମଫଲସଦ୍ଧାଯ ରତନତ୍ତଯସଦ୍ଧାଯ ଚ। ଅଗାରସ୍ମାତି ଘରତୋ, ଗହଟ୍ଠଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନଗାରିଯନ୍ତି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ। ପବ୍ବଜିତାନନ୍ତି ଉପଗତାନଂ । ଯନ୍ତି କିରିଯାପରାମସନଂ। ତତ୍ରାଯଂ ପଦଯୋଜନା – ''ଭିକ୍ଖୱେ, ତୁମ୍ହେ ନେୱ ରାଜାଭିନୀତା ନ ଚୋରାଭିନୀତା ନ ଇଣଟ୍ଟା ନ ଜୀୱିତପକତା ପବ୍ବଜିତା, ଅଥ ଖୋ ସଦ୍ଧାଯ ଅଗାରତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ମମ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତା, ତୁମ୍ହେ ଏତରହି ଏୱରୂପିଂ ରାଜପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ତିରଚ୍ଛାନକଥଂ କଥେଯ୍ୟାଥ, ଯଂ ଏୱରୂପାଯ କଥାଯ କଥନଂ, ଏତଂ ତୁମ୍ହାକଂ ନ ଖୋ ପତିରୂପଂ ନ ଯୁତ୍ତମେୱା''ତି।

ଏୱଂ ସନ୍ନିପତିତାନଂ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଅପ୍ପତିରୂପଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଇଦାନି ନେସଂ ପତିରୂପଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ''ସନ୍ନିପତିତାନଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦ୍ୱଯଂ କରଣୀଯଂ ଧମ୍ମୀ ୱା କଥା ଅରିଯୋ ୱା ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ''ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ୱୋତି ତୁମ୍ହାକଂ। କରଣୀଯନ୍ତି ହି ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା କତ୍ତରି ସାମିୱଚନମେତଂ, ତସ୍ମା ତୁମ୍ହେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦ୍ୱଯଂ କରଣୀଯନ୍ତି ଦ୍ୱେ କାତବ୍ବା। ଧମ୍ମୀ କଥାତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମତୋ ଅନପେତା କଥା, ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତିପରିଦୀପିନୀ ଧମ୍ମଦେସନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦସକଥାୱତ୍ଥୁସଙ୍ଖାତାପି ହି ଧମ୍ମକଥା ତଦେକଦେସୋ ଏୱାତି। ଅରିଯୋତି ଏକନ୍ତହିତାୱହତ୍ତା ଅରିଯୋ, ୱିସୁଦ୍ଧୋ ଉତ୍ତମୋତି ୱା ଅରିଯୋ। ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାଭୂତଂ ଅକଥନଂ। କେଚି ପନ ''ୱଚୀସଙ୍ଖାରପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ଅରିଯୋ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ''ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଅରିଯୋ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ''ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତୱିୱେକସ୍ସ ପରିବ୍ରୂହନତ୍ଥଂ ୱିୱେକଟ୍ଠକାଯା ସୁଞ୍ଞାଗାରେ ୱିହରନ୍ତା ସଚେ କଦାଚି ସନ୍ନିପତଥ, ଏୱଂ ସନ୍ନିପତିତେହି ତୁମ୍ହେହି 'ଅସ୍ସୁତଂ ସାୱେତି ସୁତଂ ୱା ପରିଯୋଦପେତୀ'ତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସୂପକାରାଯ ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଅନିଚ୍ଚତାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମକଥା ୱା ପୱତ୍ତେତବ୍ବା, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅବ୍ୟାବାଧନତ୍ଥଂ ଝାନସମାପତ୍ତିଯା ୱା ୱିହରିତବ୍ବ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ପୁରିମେନ କରଣୀଯୱଚନେନ ଅନୋତିଣ୍ଣାନଂ ସାସନେ ଓତରଣୂପାଯଂ ଦସ୍ସେତି, ପଚ୍ଛିମେନ ଓତିଣ୍ଣାନଂ ସଂସାରତୋ ନିସ୍ସରଣୂପାଯଂ। ପୁରିମେନ ୱା ଆଗମୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯେ ନିଯୋଜେତି, ପଚ୍ଛିମେନ ଅଧିଗମୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯେ। ଅଥ ୱା ପୁରିମେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପଠମଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁଂ ଦୀପେତି, ଦୁତିଯେନ ଦୁତିଯଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଦ୍ୱେମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ହେତୂ ଦ୍ୱେ ପଚ୍ଚଯା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଉପ୍ପାଦାଯ ପରତୋ ଚ ଘୋସୋ, ପଚ୍ଚତ୍ତଞ୍ଚ ଯୋନିସୋ ମନସିକାରୋ''ତି (ଅ। ନି। ୨। ୧୨୭)।

ପୁରିମେନ ୱା ଲୋକିଯସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ମୂଲକାରଣଂ ୱିଭାୱେତି, ପଚ୍ଛିମେନ ଲୋକୁତ୍ତରସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ମୂଲକାରଣନ୍ତି ଏୱମାଦିନା ଏତ୍ଥ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି କିତ୍ତିତକାମସମ୍ପତ୍ତିତୋ ଝାନାଦିସମ୍ପତ୍ତି ସନ୍ତତରା ଚେୱ ପଣୀତତରା ଚାତି ଏତମତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ

ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ଅରିଯୱିହାରସୁଖାନୁଭାୱଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଯଞ୍ଚ କାମସୁଖଂ ଲୋକେତି ଲୋକସଦ୍ଦୋ ''ଖନ୍ଧଲୋକୋ ଆଯତନଲୋକୋ ଧାତୁଲୋକୋ''ତିଆଦୀସୁ (ମହାନି। ୩, ୭; ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୨) ସଙ୍ଖାରେସୁ ଆଗତୋ।

''ଯାୱତା ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା ପରିହରନ୍ତି,

ଦିସା ଭନ୍ତି ୱିରୋଚନା;

ତାୱ ସହସ୍ସଧା ଲୋକୋ,

ଏତ୍ଥ ତେ ୱତ୍ତତୀ ୱସୋ''ତି। –

ଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୫୦୩) ଓକାସେ ଆଗତୋ। ''ଅଦ୍ଦସା ଖୋ ଭଗୱା ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୯; ମ। ନି। ୧।୨୮୩) ସତ୍ତେସୁ। ଇଧ ପନ ସତ୍ତଲୋକେ ଓକାସଲୋକେ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ଅୱୀଚିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଉପରି ବ୍ରହ୍ମଲୋକତୋ ହେଟ୍ଠା ଏତସ୍ମିଂ ଲୋକେ ଯଂ ୱତ୍ଥୁକାମେ ପଟିଚ୍ଚ କିଲେସକାମୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ କାମସହଗତଂ ସୁଖଂ। ଯଞ୍ଚିଦଂ ଦିୱିଯଂ ସୁଖନ୍ତି ଯଞ୍ଚ ଇଦଂ ଦିୱି ଭୱଂ ଦିବ୍ବୱିହାରୱସେନ ଚ ଲଦ୍ଧବ୍ବଂ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ମନୁସ୍ସାନଞ୍ଚ ରୂପସମାପତ୍ତିସୁଖଂ। ତଣ୍ହକ୍ଖଯସୁଖସ୍ସାତି ଯଂ ଆଗମ୍ମ ତଣ୍ହା ଖୀଯତି, ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ତଣ୍ହାଯ ଚ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧନୱସେନ ପୱତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖଂ ତଣ୍ହକ୍ଖଯସୁଖଂ ନାମ, ତସ୍ସ ତଣ୍ହକ୍ଖଯସୁଖସ୍ସ। ଏତେତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ନିଦ୍ଦେସୋ, ଏତାନି ସୁଖାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି ଉଭଯମ୍ପି ସୁଖସାମଞ୍ଞେନ ଗହେତ୍ୱା ''ଏତ''ନ୍ତି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ''କଲଂ ନାଗ୍ଘତୀ''ତି ପାଠେନ ଭୱିତବ୍ବଂ।

ସୋଳସିନ୍ତି ସୋଳସନ୍ନଂ ପୂରଣିଂ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଚକ୍କୱତ୍ତିସୁଖଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ମନୁସ୍ସସୁଖଂ, ନାଗସୁପଣ୍ଣାଦିଲୋକେ ନାଗାଦୀହି ଅନୁଭୱିତବ୍ବଂ ସୁଖଂ, ଚାତୁମହାରାଜିକାଦିଦେୱଲୋକେ ଛବ୍ବିଧଂ କାମସୁଖନ୍ତି ଯଂ ଏକାଦସୱିଧେ କାମଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତଂ କାମସୁଖଂ, ଯଞ୍ଚ ଇଦଂ ରୂପାରୂପଦେୱେସୁ ଦିବ୍ବୱିହାରଭୂତେସୁ ରୂପାରୂପଜ୍ଝାନେସୁ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ''ଦିୱିଯ''ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ଲୋକିଯଜ୍ଝାନସୁଖଂ, ସକଲମ୍ପି ତଦୁଭଯଂ ତଣ୍ହକ୍ଖଯସୁଖସଙ୍ଖାତଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖଂ ସୋଳସ ଭାଗେ କତ୍ୱା ତତୋ ଏକଭାଗଂ ସୋଳସଭାଗଗୁଣେ ଲଦ୍ଧଂ ଏକଭାଗସଙ୍ଖାତଂ କଲଂ ନ ଅଗ୍ଘତୀତି।

ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ଫଲସମାପତ୍ତିସାମଞ୍ଞେନ ୱୁତ୍ତା। ପାଠଇଯଂ ଅୱିସେସେନ ତଣ୍ହକ୍ଖଯସ୍ସ ଆଗତତ୍ତା ପଠମଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖସ୍ସାପି କଲଂ ଲୋକିଯଂ ନ ଅଗ୍ଘତି ଏୱ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ –

''ପଥବ୍ୟା ଏକରଜ୍ଜେନ, ସଗ୍ଗସ୍ସ ଗମନେନ ୱା;

ସବ୍ବଲୋକାଧିପଚ୍ଚେନ, ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ୱର''ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୧୭୮);

ସୋତାପତ୍ତିସଂଯୁତ୍ତେପି ୱୁତ୍ତଂ –

''କିଞ୍ଚାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଚତୁନ୍ନଂ ଦୀପାନଂ ଇସ୍ସରିଯାଧିପଚ୍ଚଂ ରଜ୍ଜଂ କାରେତ୍ୱା କାଯସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଉପପଜ୍ଜତି ଦେୱାନଂ ତାୱତିଂସାନଂ ସହବ୍ୟତଂ, ସୋ ତତ୍ଥ ନନ୍ଦନେ ୱନେ ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ଦିବ୍ବେହି ଚ ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମପ୍ପିତୋ ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋ ପରିଚାରେତି, ସୋ ଚତୂହି ଧମ୍ମେହି ଅସମନ୍ନାଗତୋ। ଅଥ ଖୋ ସୋ ଅପରିମୁତ୍ତୋୱ ନିରଯା, ଅପରିମୁତ୍ତୋ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯା, ଅପରିମୁତ୍ତୋ ପେତ୍ତିୱିସଯା, ଅପରିମୁତ୍ତୋ ଅପାଯଦୁଗ୍ଗତିୱିନିପାତା। କିଞ୍ଚାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯସାୱକୋ ପିଣ୍ଡିଯାଲୋପେନ ଯାପେତି, ନନ୍ତକାନି ଚ ଧାରେତି, ସୋ ଚତୂହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ, ଅଥ ଖୋ ସୋ ପରିମୁତ୍ତୋ ନିରଯା, ପରିମୁତ୍ତୋ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯା, ପରିମୁତ୍ତୋ ପେତ୍ତିୱିସଯା, ପରିମୁତ୍ତୋ ଅପାଯଦୁଗ୍ଗତିୱିନିପାତା।

''କତମେହି ଚତୂହି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯସାୱକୋ ବୁଦ୍ଧେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି 'ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା ଅରହଂ…ପେ॥ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା'ତି। ଧମ୍ମେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ…ପେ… ୱିଞ୍ଞୂହୀ'ତି। ସଙ୍ଘେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ…ପେ… ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ଲୋକସ୍ସା'ତି। ଅରିଯକନ୍ତେହି

ସୀଲେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି ଅଖଣ୍ଡେହି…ପେ… ସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକେହି। ଇମେହି ଚତୂହି ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି। ଯୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚତୁନ୍ନଂ ଦୀପାନଂ ପଟିଲାଭୋ, ଯୋ ଚତୁନ୍ନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଟିଲାଭୋ, ଚତୁନ୍ନଂ ଦୀପାନଂ ପଟିଲାଭୋ ଚତୁନ୍ନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଟିଲାଭସ୍ସ କଲଂ ନାଗ୍ଘତି ସୋଳସିଂ’’ନ୍ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୯୯୭)।

ଏୱଂ ଭଗୱା ସବ୍ବମ୍ପି ଲୋକିୟସୁଖଂ ସୌତ୍ତରଂ ସାତିସୟଂ, ଲୋକୁତ୍ତରସୁଖମେୱ ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ଅତିସୟନ୍ତି ଭାଜେସୀତି।

ଦୁତିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଦଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩। ତତିୟେ କୁମାରକାତି ଦାରକା। ଅନ୍ତରା ଚ ସାୱତ୍ଥିଂ ଅନ୍ତରା ଚ ଜେତୱନନ୍ତି ଅନ୍ତରାସଦ୍ଦୋ ‘‘ତଦନ୍ତରଂ କୋ ଜାନେୟ୍ୟ, ଅଞ୍ଞତ୍ର ତଥାଗତା’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୬।୪୪; ୧୦।୭୫), ‘‘ଜନା ସଙ୍ଗମ୍ମ ମନ୍ତେନ୍ତି, ମଞ୍ଚ ତ୍ୱଞ୍ଚ କିମନ୍ତର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୨୮) କାରଣେ ଆଗତୋ। ‘‘ଅଦ୍ଦସା ମଂ, ଭନ୍ତେ, ଅଞ୍ଞତରା ଇତ୍ଥୀ ୱିଜ୍ଜନ୍ତରିକାୟ ଭାଜନଂ ଧୋୱନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୨।୧୪୯) ଖଣେ। ‘‘ୟସ୍ସନ୍ତରତୋ ନ ସନ୍ତି କୋପା’’ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା॰ ୨୦) ଚିତ୍ତେ। ‘‘ଅନ୍ତରା ୱୋସାନମାପାଦୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱେମଜ୍ଝେ। ‘‘ଅପିଚାୟଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତପୋଦା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମହାନିରୟାନଂ ଅନ୍ତରିକାୟ ଆଗଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା॰ ୨୩୧) ୱିୱରେ । ସ୍ୱାୟମିଧାପି ୱିୱରେ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ସାୱତ୍ଥିୟା ଚ ଜେତୱନସ୍ସ ଚ ୱିୱରେତି, ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅନ୍ତରାସଦ୍ଦୟୋଗତୋ ଚେତ୍ଥ ଉପୟୋଗୱଚନଂ ‘‘ଅନ୍ତରା ଚ ସାୱତ୍ଥିଂ ଅନ୍ତରା ଚ ଜେତୱନ’’ନ୍ତି। ଈଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ‘‘ଅନ୍ତରା ଗାମଞ୍ଚ ନଦିଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଏକମେୱ ଅନ୍ତରାସଦ୍ଦଂ ପୟୁଜ୍ଜନ୍ତି, ସୋ ଦୁତିୟପଦେନପି ୟୋଜେତବ୍ବୋ ହୋତି। ଇଧ ପନ ୟୋଜେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ।

ଅହିଂ ଦଣ୍ଡେନ ହନନ୍ତୀତି ବିଲତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଗୋଚରାୟ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ କଣ୍ହସପ୍ପଂ ଛାତଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ୟଟ୍ଠୀହି ପୋଥେନ୍ତି। ତେନ ଚ ସମୟେନ ଭଗୱା ସାୱତ୍ଥିଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ତେ ଦାରକେ ଅହିଂ ଦଣ୍ଡେନ ହନନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ‘‘କସ୍ମା କୁମାରକା ଇମଂ ଅହିଂ ଦଣ୍ଡେନ ହନଥା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଡଂସନଭୟେନ, ଭନ୍ତେ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ‘‘ଇମେ ଅତ୍ତନୋ ସୁଖଂ କରିସ୍ସାମାତି ଇମଂ ପହରନ୍ତା ନିବ୍ବତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ଅହୋ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନିକତିକୋସଲ୍ଲ’’ନ୍ତି ଧମ୍ମସଂୱେଗଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ତେନେୱ ଚ ଧମ୍ମସଂୱେଗେନ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ‘‘ଇମେ ଦାରକା ଅତ୍ତସୁଖାୟ ପରଦୁକ୍ଖଂ କରୋନ୍ତା ସୟଂ ପରତ୍ଥ ସୁଖଂ ନ ଲଭିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଏତମତ୍ଥଂ ଜାନିତ୍ୱାତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ଅଞ୍ଞେସଂ ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନାନଂ ସୁଖପରିୟେସନଂ ଆୟତିଂ ଦୁକ୍ଖାୟ ସଂୱତ୍ତତି, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନାନଂ ଏକନ୍ତେନ ସୁଖାୟ ସଂୱତ୍ତତି। ତସ୍ମା ‘‘ପରୱିହେସାୱିନିମୁତ୍ତା ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ସୁଖଭାଗିନୋ ୱତ ମୟ୍ହଂ ଓୱାଦପ୍ପଟିକରା’’ତି ସୋମନସ୍ସୱସେନେୱେତମ୍ପି ସତ୍ଥା ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀତି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ପନ ଭଣନ୍ତି ‘‘ଏୱଂ ତେହି କୁମାରକେହି ପୱତ୍ତିତଂ ପରୱିହେଠନଂ ସବ୍ବାକାରେନ ଆଦୀନୱତୋ ୱିଦିତ୍ୱା ପରୱିହେସାୟ ପରାନୁକମ୍ପାୟ ଚ ୟଥାକ୍କମଂ ଆଦୀନୱାନିସଂସୱିଭାୱନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ସୁଖକାମାନୀତି ଏକନ୍ତେନେୱ ଅତ୍ତନୋ ସୁଖସ୍ସ ଇଚ୍ଛନତୋ ସୁଖାନୁଗିଦ୍ଧାନି। ଭୂତାନୀତି ପାଣିନୋ। ୟୋ ଦଣ୍ଡେନ ୱିହିଂସତୀତି ଏତ୍ଥ ଦଣ୍ଡେନାତି ଦେସନାମତ୍ତଂ, ଦଣ୍ଡେନ ୱା ଲେଡ୍ଡୁସତ୍ଥପାଣିପ୍ପହାରାଦୀହି ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଦଣ୍ଡେନାତି ଦଣ୍ଡନେନ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ୟୋ ସୁଖକାମାନି ସବ୍ବଭୂତାନି ଜାତିଆଦିନା ଘଟ୍ଟନୱସେନ ୱଚୀଦଣ୍ଡେନ ୱା ପାଣିମୁଗ୍ଗରସତ୍ଥାଦୀହି ପୋଥନତାଳନଚ୍ଛେଦନାଦିୱସେନ ସରୀରଦଣ୍ଡେନ ୱା ସତଂ ୱା ସହସ୍ସଂ ୱା ଠାପନୱସେନ ଧନଦଣ୍ଡେନ ୱାତି ଇମେସୁ ଦଣ୍ଡେସୁ ୟେନ କେନଚି ଦଣ୍ଡେନ ୱିହିଂସତି ୱିହେଠେତି ଦୁକ୍ଖଂ ପାପେତି, ଅତ୍ତନୋ ସୁଖମେସାନୋ, ପେଚ୍ଚ ସୋ ନ ଲଭତେ ସୁଖନ୍ତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତନୋ ସୁଖଂ ଏସନ୍ତୋ ଗୱେସନ୍ତୋ ପତ୍ଥେନ୍ତୋ ପେଚ୍ଚ ପରଲୋକେ ମନୁସ୍ସସୁଖଂ ଦିବ୍ବସୁଖଂ ନିବ୍ବାନସୁଖନ୍ତି ତିୱିଧମ୍ପି ସୁଖଂ ନ ଲଭତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ତେନ ଦଣ୍ଡେନ ଦୁକ୍ଖମେୱ ଲଭତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପେଚ୍ଚ ସୋ ଲଭତେ ସୁଖନ୍ତି ୟୋ ଖନ୍ତିମେତ୍ତାନୁଦ୍ଦୟସମ୍ପନ୍ନୋ ‘‘ୟଥାହଂ ସୁଖକାମୋ ଦୁକ୍ଖପ୍ପଟିକୂଲୋ, ଏୱଂ ସବ୍ବେପୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସମ୍ମତ୍ତୱିରତିଆଦୀସୁ ଠିତୋ ୱୁତ୍ତନୟେନ କେନଚି ଦଣ୍ଡେନ ସବ୍ବାନିପି ଭୂତାନି ନ ହିଂସତି ନ ବାଧତି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପରଲୋକେ ମନୁସ୍ସଭୂତୋ ମନୁସ୍ସସୁଖଂ, ଦେୱଭୂତୋ ଦିବ୍ବସୁଖଂ, ଉଭୟଂ ଅତିକ୍କମନ୍ତୋ ନିବ୍ବାନସୁଖଂ ଲଭତୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ତାଦିସସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅୱସ୍ସଂଭାୱିତାୟ ତଂ ସୁଖଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱିୟ ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଲଭତେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁରିମଗାଥାୟପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ତତିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସକ୍କାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪। ଚତୁତ୍ଥେ ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଭଗୱା ସକ୍କତୋ ହୋତୀତି କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସାଧିକେସୁ ଚତୂସୁ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟେସୁ ପରିପୂରିତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରୱିସେସସ୍ସ ଫଲଭୂତେନ ''ଇତୋ ପରଂ ମୟ୍ହଂ ଓକାସୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ଉସ୍ସହଜାତେନ ୱିଯ ଉପରୂପରି ୱଡ୍ଢମାନେନ ସକ୍କାରାଦିନା ଭଗୱା ସକ୍କତୋ ହୋତି। ସଙ୍ଦିସାସୁ ହି ଯମକମହାମେଘୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ମହୋଘଂ ୱିଯ ସଙ୍ପାରମିଯୋ ''ଏକସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଂ ଦସ୍ସାମା''ତି ସମ୍ପିଣ୍ଡିତା ୱିଯ ଭଗୱତୋ ଲାଭସକ୍କାରମହୋଘଂ ନିବ୍ବତ୍ତଯିଂସୁ। ତତୋ ଅନ୍ନପାନୱତ୍ଥଯାନମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନାଦିହତ୍ଥା ଖତ୍ତିଯବ୍ରାହ୍ମଣାଦଯୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ''କହଂ ବୁଦ୍ଧୋ, କହଂ ଭଗୱା, କହଂ ଦେୱଦେୱୋ, କହଂ ନରାସଭୋ, କହଂ ପୁରିସସୀହୋ''ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିଯେସନ୍ତି। ସକଟସତେହି ପଚ୍ଚଯେ ଆହରିତ୍ୱା ଓକାସଂ ଅଲଭମାନା ସମନ୍ତା ଗାୱୁତପ୍ପମାଣେପି ସକଟଧୁରେନ ସକଟଧୁରଂ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚେୱ ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତି ଚ ଅନ୍ଧକୱିନ୍ଦବ୍ରାହ୍ମଣାଦଯୋ ୱିଯ। ସଙ୍ଗଂ ତଂ ଖନ୍ଧକେ (ମହାୱ। ୨୮୨) ତେସୁ ତେସୁ ଚ ସୁତ୍ତେସୁ ଆଗତନଯେନ ୱେଦିତଙ୍ଗଂ। ଯଥା ଚ ଭଗୱତୋ, ଏୱଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସାତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଯାୱତା ଖୋ, ଚୁନ୍ଦ, ଏତରହି ସଙ୍ଘା ୱା ଗଣା ୱା ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନା, ନାହଂ, ଚୁନ୍ଦ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକସଙ୍ଘମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି ଏୱଂ ଲାଭଗ୍ଗଯସଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତଂ, ଯଥରିୱାଯଂ, ଚୁନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୭୬)।

ସ୍ୱାଯଂ ଭଗୱତୋ ଚ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଲାଭସକ୍କାରୋ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମହାନଦୀନଂ ଉଦକୋଘୋ ୱିଯ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଭଗୱା ସକ୍କତୋ ହୋତି…ପେ… ପରିକ୍ଖାରାନଂ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋପି ସକ୍କତୋ…ପେ… ପରିକ୍ଖାରାନ''ନ୍ତି।

ତିତ୍ଥିଯା ପନ ପୁବ୍ବେ ଅକତପୁଞ୍ଞତାଯ ଚ ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଯ ଚ ଅସକ୍କତା ଅଗରୁକତା, ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେନ ପନ ୱିସେସତୋ ୱିପନ୍ନସୋଭା ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନେ ଖଜ୍ଜୋପନକା ୱିଯ ନିପ୍ପଭା ନିତ୍ତେଜା ହତଲାଭସକ୍କାରା ଅହେସୁଂ। ତେ ତାଦିସଂ ଭଗୱତୋ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଲାଭସକ୍କାରଂ ଅସହମାନା ଇସ୍ସାପକତା ''ଏୱଂ ଇମେ ଫରୁସାହି ୱାଚାହି ଘଟ୍ଟେତ୍ୱାୱ ପଲାପେସ୍ସାମା''ତି ଉସୂଯା ୱିସୁଗ୍ଗାରଂ ଉଗ୍ଗିରନ୍ତା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୂ ଅକ୍କୋସନ୍ତା ପରିଭାସନ୍ତା ୱିଚରିଂସୁ । ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯା ପନ ପରିବ୍ବାଜକା ଅସକ୍କତା ହୋନ୍ତି…ପେ… ପରିକ୍ଖାରାନଂ। ଅଥ ଖୋ ତେ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯା ପରିବ୍ବାଜକା ଭଗୱତୋ ସକ୍କାରଂ ଅସହମାନା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଗାମେ ଚ ଅରଞ୍ଞେ ଚ ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ଅସବ୍ଭାହି ଫରୁସାହି ୱାଚାହି ଅକ୍କୋସନ୍ତି ପରିଭାସନ୍ତି ରୋସେନ୍ତି ୱିହେସେନ୍ତୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ଅସବ୍ଭାହୀତି ଅସଭାଯୋଗ୍ଗାହି ସଭାଯଂ ସାଧୁଜନସମୂହେ ୱତ୍ତୁଂ ଅଯୁତ୍ତାହି, ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲାହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଫରୁସାହୀତି କକ୍କଚ୍ଚଆହି ମମ୍ମଚ୍ଛେଦିକାହି। ଅକ୍କୋସନ୍ତୀତି ଜାତିଆଦୀହି ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୂହି ଖୁଂସେନ୍ତି। ପରିଭାସନ୍ତୀତି ଭଣ୍ଡନୱସେନ ଭଯଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତା ତଜ୍ଜେନ୍ତି। ରୋସେନ୍ତୀତି ଯଥା ପରସ୍ସ ରୋସୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଅନୁଦ୍ଧଂସନୱସେନ ରୋସଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି। ୱିହେସେନ୍ତୀତି ୱିହେଠେନ୍ତି, ୱିୱିଧେହି ଆକାରେହି ଅଫାସୁଂ କରୋନ୍ତି।

କଥଂ ପନେତେ ସମନ୍ତପାସାଦିକେ ଭଗୱତି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଚ ଅକ୍କୋସାଦୀନି ପୱତ୍ତେସୁନ୍ତି? ଭଗୱତୋ ଉପ୍ପାଦତୋ ପହୀନଲାଭସକ୍କାରତାଯ ଉପହତଚିତ୍ତା ପଥୱିଂ ଖଣିତ୍ୱା ପଜ୍ଜଲନ୍ତା ୱିଯ ଅୱଣେ ୱେଠଉରିଯମଣିମ୍ହି ୱଣଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତା ୱିଯ ଚ ସୁନ୍ଦରିକଂ ନାମ ପରିବ୍ବାଜିକଂ ସଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ତାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଭିକ୍ଖୂନଞ୍ଚ ଅୱଣ୍ଣଂ ୱୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଅକ୍କୋସାଦୀନି ପୱତ୍ତେସୁଂ। ତଂ ପନେତଂ ସୁନ୍ଦରୀୱତ୍ଥୁ ପରତୋ ସୁନ୍ଦରୀସୁତ୍ତେ (ଉଦା। ୩୮) ପାଠଇଯଂଯେୱ ଆଗମିସ୍ସତି, ତସ୍ମା ଯମେତ୍ଥ ୱତ୍ତଙ୍ଗଂ, ତଂ ତତ୍ଥେୱ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ।

ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ତଂ ପୱତ୍ତିମାରୋଚେସୁଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଥ ଖୋ ସମ୍ବହୁଲା ଭିକ୍ଖୂ ଯେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମିଂସୁ… ପେ… ୱିହେସେନ୍ତୀ''ତି। ତଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ।

ଏତମତ୍ଥଂୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଇସ୍ସାପକତାନଂ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ସଙ୍କାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ତେହି କତେ ୱିପ୍ପକାରେ ପସନ୍ନଚିତ୍ତେହି ଚ ପରେହି କତେ ଉପକାରେ ତାଦିଭାୱାନୁଭାୱଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଗାମେ ଅରଞ୍ଞେ ସୁଖଦୁକ୍ଖଫୁଟ୍ଠୋତି ଗାମେ ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ସୁଖେନ ଦୁକ୍ଖେନ ଚ ଫୁଟ୍ଠୋ ସୁଖଦୁକ୍ଖାନି ଅନୁଭୱନ୍ତୋ, ତେସଂ ୱା ପଚ୍ଚଯେହି ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋ। ନେୱତ୍ତତୋ ନୋ ପରତୋ ଦହେଥାତି ''ଅହଂ ସୁଖିତୋ , ଅହଂ ଦୁକ୍ଖିତୋ, ମମ ସୁଖଂ, ମମ ଦୁକ୍ଖଂ, ପରେନିଦଂ ମୟ୍ହଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପାଦିତ''ନ୍ତି ଚ ନେୱ ଅତ୍ତତୋ ନ ପରତୋ ତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ଠପେଥ। କସ୍ମା? ନ ହେତ୍ଥ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ଅହନ୍ତି ୱା ମମନ୍ତି ୱା ପରୋତି ୱା ପରସ୍ସାତି ୱା ପସ୍ସିତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥି, କେୱଲଂ ସଙ୍ଖାରା ଏୱ ପନ ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଖଣେ ଖଣେ ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ସୁଖଦୁକ୍ଖଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ଦେସନାସୀସଂ, ସଙ୍ସ୍ସାପି ଲୋକଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ଭଗୱା ''ନାହଂ କ୍ୱଚନି, କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚନତସ୍ମିଂ, ନ ଚ ମମ କ୍ୱଚନି, କତ୍ଥଚି

କିଞ୍ଚନତଣ୍ହୀ’’ତି ଚତୁକୋଟିକଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ୱିଭାୱେସି।

ଇଦାନି ତସ୍ସ ଅତ୍ତତୋ ପରତୋ ଚ ଅଦହନସ୍ସ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଫୁସନ୍ତି ଫସ୍ସା ଉପଧିଂ ପଟିଚ୍ଚା’’ତି। ଏତେ ସୁଖୱେଦନୀଯା ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀଯା ଚ ଫସ୍ସା ନାମ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସଙ୍ଖାତଂ ଉପଧିଂ ପଟିଚ୍ଚ ତସ୍ମିଂ ସତି ଯଥାସକଂ ୱିସଯଂ ଫୁସନ୍ତି, ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତନ୍ତିଯେୱ। ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ହି ୱେଦନା ସନ୍ତସଭାୱତାଯ ସୁଖେ ଏୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଦୁୱିଧସମ୍ଫସ୍ସୱସେନେୱାଯଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା କତା।

ଯଥା ପନ ତେ ଫସ୍ସା ନ ଫୁସନ୍ତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନିରୁପଧିଂ କେନ ଫୁସେଯ୍ୟୁଂ ଫସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବସୋ ହି ଖନ୍ଧୂପଧିଯା ଅସତି କେନ କାରଣେନ ତେ ଫସ୍ସା ଫୁସେଯ୍ୟୁଂ, ନ ତଂ କାରଣଂ ଅତ୍ଥି। ଯଦି ହି ତୁମ୍ହେ ଅକ୍କୋସାଦିୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ନ ଇଚ୍ଛଥ, ସବ୍ବସୋ ନିରୁପଧିଭାୱେଯେୱ ଯୋଗଂ କରେଯ୍ୟାଥାତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ଗାଥଂ ନିଟ୍ଠପେସି। ଏୱଂ ଇମିନା ଉଦାନେନ ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟଂ କଥିତଂ।

ଚତୁତ୍ଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଉପାସକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫। ପଞ୍ଚମେ ଇଚ୍ଛାନଙ୍ଗଲକୋତି ଇଚ୍ଛାନଙ୍ଗଲନାମକୋ କୋସଲେସୁ ଏକୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମୋ, ତଂନିୱାସିତାଯ ତତ୍ଥ ୱା ଜାତୋ ଭୱୋତି ୱା ଇଚ୍ଛାନଙ୍ଗଲକୋ। ଉପାସକୋତି ତୀହି ସରଣଗମନେହି ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ଉପାସକଭାୱସ୍ସ ପୱେଦିତତ୍ତା ଉପାସକୋ ପଞ୍ଚସିକ୍ଖାପଦିକୋ ବୁଦ୍ଧମାମକୋ, ଧମ୍ମମାମକୋ, ସଙ୍ଘମାମକୋ। କେନଚିଦେୱ କରଣୀଯେନାତି ଉଦ୍ଧାରସୋଧାପନାଦିନା କେନଚିଦେୱ କତ୍ତବ୍ବେନ। ତୀରେତ୍ୱାତି ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା। ଅଯଂ କିର ଉପାସକୋ ପୁବ୍ବେ ଅଭିଣ୍ହଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଯିରୁପାସତି, ସୋ କତିପଯଂ କାଲଂ ବହୁକରଣୀଯତାଯ ସତ୍ଥୁ ଦସ୍ସନଂ ନାଭିସମ୍ଭୋସି। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଚିରସ୍ସଂ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ଉପାସକ, ଇମଂ ପରିଯାଯମକାସି, ଯଦିଦଂ ଇଧାଗମନାଯା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଚିରସ୍ସନ୍ତି ଚିରେନ। ପରିଯାଯନ୍ତି ୱାରଂ। ଯଦିଦନ୍ତି ନିପାତୋ, ଯୋ ଅଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଇଧ ମମ ସନ୍ତିକେ ଆଗମନାଯ ଯୋ ଅଯଂ ଅଜ୍ଜ କତୋ ୱାରୋ, ତଂ ଇମଂ ଚିରେନ ପପଞ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଅକାସୀତି। ଚିରପଟିକାହନ୍ତି ଚିରପଟିକୋ ଅହଂ, ଚିରକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅହଂ ଉପସଙ୍କମିତୁକାମୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କେହିଚି କେହିଚୀତି ଏକଚ୍ଚେହି ଏକଚ୍ଚେହି। ଅଥ ୱା କେହିଚି କେହିଚୀତି ଯେହି ୱା ତେହି ୱା। ତତ୍ଥ ଗାରୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସତ୍ଥରି ଅଭିପ୍ପସନ୍ନସ୍ସ ହି ସତ୍ଥୁଦସ୍ସନଧମ୍ମସ୍ସୱନେସୁ ୱିଯ ନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଆଦରୋ ହୋତି। କିଚ୍ଚକରଣୀଯେହୀତି ଏତ୍ଥ ଅୱସ୍ସଂ କାତବ୍ବଂ କିଚ୍ଚଂ, ଇତରଂ କରଣୀଯଂ। ପଠମଂ ୱା କାତବ୍ବଂ କିଚ୍ଚଂ, ପଚ୍ଛା କାତବ୍ବଂ କରଣୀଯଂ। ଖୁଦ୍ଦକଂ ୱା କିଚ୍ଚଂ, ମହନ୍ତଂ କରଣୀଯଂ। ବ୍ୟାୱଟୋତି ଉସ୍ସୁକ୍କୋ। ଏୱାହନ୍ତି ଏୱଂ ଇମିନା ପକାରେନ ଅହଂ ନାସକ୍ଖିଂ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ, ନ ଅଗାରୱାଦିନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଦୁଲ୍ଲଭେ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ମନୁସ୍ସତ୍ତଲାଭେ ଚ ସତ୍ତାନଂ ସକିଞ୍ଚନଭାୱେନ କିଚ୍ଚପସୁତତାଯ କୁସଲନ୍ତରାଯୋ ହୋତି, ନ ଅକିଞ୍ଚନସ୍ସାତି ଏତମତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ତଦତ୍ଥପରିଦୀପନମେୱ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ସୁଖଂ ୱତ ତସ୍ସ ନ ହୋତି କିଞ୍ଚୀତି ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କିଞ୍ଚି ରୂପାଦୀସୁ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ‘‘ମମେତ’’ନ୍ତି ତଣ୍ହାଯ ପରିଗ୍ଗହିତଭାୱେନ ନ ହୋତି ନତ୍ଥି ନ ୱିଜ୍ଜତି, ସୁଖଂ ୱତ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ଅହୋ ସୁଖମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ନ ହୋସୀ’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ଅତୀତକାଲୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେଚି ପନ ନ ହୋତି କିଞ୍ଚୀତି ପଦସ୍ସ ‘‘ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନଂ ଯସ୍ସ ନ ହୋତୀ’’ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ ପରିଗ୍ଗହଧମ୍ମୱସେନ ଦେସନାଯ ଆଗତତ୍ତା। ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନନ୍ତି ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହେ ସତି ଯୁତ୍ତମେୱ ୱୁତ୍ତଂ ସିଯା ଅଥ ୱା ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କିଞ୍ଚି ଅପ୍ପମ୍ପି କିଞ୍ଚନଂ ପଲିବୋଧଜାତଂ ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନାଭାୱତୋ ଏୱ ନ ହୋତି, ତଂ ତସ୍ସ ଅକିଞ୍ଚନତ୍ତଂ ସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ସୁଖଂ ୱତଂ, ଅହୋ ସୁଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ସ ପନ ନ ହୋତି କିଞ୍ଚନନ୍ତି ଚେ, ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମସ୍ସ ବହୁସ୍ସୁତସ୍ସା’’ତି। ଯୋ ଚତୂହିପି ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାହି ସୋଳସକିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମୋ କତକିଚ୍ଚୋ, ତତୋ ଏୱ ପଟିୱେଧବାହୁସଚ୍ଚେନ ବହୁସ୍ସୁତୋ, ତସ୍ସ।

ଇତି ଭଗୱା ଅକିଞ୍ଚନଭାୱେ ଆନିସଂସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସକିଞ୍ଚନଭାୱେ ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସକିଞ୍ଚନଂ ପସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନାନଂ ଆମିସକିଞ୍ଚନାନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥିତାଯ ସକିଞ୍ଚନଂ, ସକିଞ୍ଚନତ୍ତା ଏୱ ଅଲଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ଲଦ୍ଧାନଞ୍ଚ କାମାନଂ ପରିଯେସନାରକ୍ଖଣହେତୁ କିଚ୍ଚକରଣୀଯୱସେନ ‘‘ଅହଂ ମମା’’ତି ଗହଣୱସେନ ଚ ୱିହଞ୍ଞମାନଂ ୱିଘାତଂ ଆପଜ୍ଜମାନଂ ପସ୍ସାତି ଧମ୍ମସଂୱେଗପତ୍ତୋ ସତ୍ଥା ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ ୱଦତି। ଜନୋ ଜନସ୍ମିଂ ପଟିବନ୍ଧରୂପୋତି ସଯଂ ଅଞ୍ଞୋ ଜନୋ ସମାନୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଜନେ ‘‘ଅହଂ ଇମସ୍ସ, ମମ ଅଯ’’ନ୍ତି ତଣ୍ହାୱସେନ ପଟିବନ୍ଧସଭାୱୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହଞ୍ଞତି ୱିଘାତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ‘‘ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ’’ତିପି ପାଠୋ। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ –

''ପୁତ୍ତା ମତ୍ଥି ଧନମ୍ମତ୍ଥି, ଇତି ବାଲୋ ୱିହଞ୍ଞତି;

ଅତ୍ତା ହି ଅତ୍ତନୋ ନତ୍ଥି, କୁତୋ ପୁତ୍ତା କୁତୋ ଧନ''ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୬୨) –

ଆଦୀହି ସୁତ୍ତପଦେହି ଦୀପେତବ୍ବୋତି।

ପଞ୍ଚମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଗବ୍ଭିନୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬। ଛଟ୍ଠେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ପରିବ୍ବାଜକସ୍ସାତି ଏକସ୍ସ କୁଟୁମ୍ବିକସ୍ସ ପରିବ୍ବାଜକସ୍ସ। ଦହରାତି ତରୁଣୀ। ମାଣୱିକାତି ବ୍ରାହ୍ମଣଧୀତାଯ ୱୋହାରୋ। ପଜାପତୀତି ଭରିଯା। ଗବ୍ଭିନୀତି ଆପନ୍ନସତ୍ତା। ଉପୱିଜଞ୍ଞାତି ଅଜ୍ଜ ସୁୱେତି ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତୱିଜାଯନକାଲା ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସୋ କିର ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିକୋ ସଭରିଯୋ ୱାଦପଥସ୍ସମେ ଠିତୋ, ତେନ ନଂ ସପଜାପତିକଂ ପରିବ୍ବାଜକୱୋହାରେନ ସମୁଦାଚରନ୍ତି। ଭରିଯା ପନସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିକତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣୀତି ଆଲପତି। ତେଲନ୍ତି ତିଲତେଲଂ। ତେଲସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ଯଂ ଯଂ ୱିଜାତାଯ ପସୱଦୁକ୍ଖପ୍ପଟିକାରତ୍ଥଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ସପ୍ପିଲୋଣାଦିଂ ଆହରାତି ଆଣାପେତି। ଯଂ ମେ ୱିଜାତାଯ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଯଂ ତେଲାଦି ମଯ୍ହଂ ୱିଜାତାଯ ବହିନିକ୍ଖନ୍ତଗବ୍ଭାଯ ଉପକାରାଯ ଭୱିସ୍ସତି। ''ପରିବ୍ବାଜିକାଯା''ତିପି ପାଠୋ। କୁତୋତି କସ୍ମା ଠାନା, ଯତୋ ଞାତିକୁଲା ୱା ମିତ୍ତକୁଲା ୱା ତେଲାଦିଂ ଆହରେଯ୍ୟଂ, ତଂ ଠାନଂ ମେ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେଲଂଆହରାମୀତି ୱତ୍ତମାନସମୀପତାଯ ୱତ୍ତମାନଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ, ତେଲଂ ଆହରିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମଣସ୍ସ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ୱା ସପ୍ପିସ୍ସ ୱା ତେଲସ୍ସ ୱାତି ଚ ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ''ଅଗ୍ଗିତୋ ୱା ଉଦକତୋ ୱା ମିଥୁଭେଦା ୱା''ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୨୮୬; ଦୀ। ନି। ୨।୧୫୨; ଉଦା। ୭୬) ୱିଯ। ସପ୍ପିସ୍ସ ୱା ତେଲସ୍ସ ୱାତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ ସାମିୱଚନଂ, ସପ୍ପି ଚ ତେଲଞ୍ଚ ଯାୱଦତ୍ଥଂ ପାତୁଂ ପିୱିତୁଂ ଦୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପରେ ପନ ''ସପ୍ପିସ୍ସ ୱା ତେଲସ୍ସ ୱାତି ଅୱଯୱସମ୍ବନ୍ଧେ ସାମିୱଚନଂ। ସପ୍ପିତେଲସମୁଦାଯସ୍ସ ହି ଅୱଯୱୋ ଇଧ ଯାୱଦତ୍ଥସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ନୋ ନୀହରିତୁନ୍ତି ଭାଜନେନ ୱା ହତ୍ଥେନ ୱା ବହି ନେତୁଂ ନୋ ଦୀଯତି, ଉଚ୍ଛିଦ୍ଦ୍ୱାନାତି ୱମିତ୍ୱା, ଯଂନୂନ ଦଦେଯ୍ୟନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏୱଂ କିରସ୍ସ ଅହୋସି ''ଅହଂ ରଞ୍ଞୋ କୋଟ୍ଠାଗାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତେଲଂ କଣ୍ଠମତ୍ତଂ ପିୱିତ୍ୱା ତାୱଦେୱ ଘରଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ଭାଜନେ ଯଥାପୀତଂ ୱମିତ୍ୱା ଉଦ୍ଦନଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ପଚିସ୍ସାମି, ଯଂ ପିତ୍ତସେମ୍ହାଦିମିସ୍ସିତଂ, ତଂ ଅଗ୍ଗିନା ଝାଯିସ୍ସତି, ତେଲଂ ପନ ଗହେତ୍ୱା ଇମିସ୍ସା ପରିବ୍ବାଜିକାଯ କମ୍ମେ ଉପନେସ୍ସାମୀ''ତି।

ଉଦ୍ଧଂ କାତୁନ୍ତି ୱମନୱସେନ ଉଦ୍ଧଂ ନୀହରିତୁଂ। ନ ପନ ଅଧୋତି ୱିରିଞ୍ଚନୱସେନ ହେଟ୍ଠା ନୀହରିତୁଂ ନ ପନ ସକ୍କୋତି। ସୋ ହି ''ଅଧିକଂ ପୀତଂ ସଯମେୱ ମୁଖତୋ ନିଗ୍ଗମିସ୍ସତୀ''ତି ପିୱିତ୍ୱା ଆସଯସ୍ସ ଅରିତ୍ତତାଯ ଅନିଗ୍ଗତେ ୱମନୱିରେଚନଯୋଗଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଅଲଭନ୍ତୋ ୱା କେୱଲଂ ଦୁକ୍ଖାହି ୱେଦନାହି ଫୁଟ୍ଠୋ ଆୱଟ୍ଟତି ଚ ପରିୱଟ୍ଟତି ଚ। ଦୁକ୍ଖାହୀତି ଦୁକ୍ଖମାହି। ତିବ୍ବାହୀତି ବହଲାହି ତିଖିଣାହି ୱା। ଖରାହୀତି କକ୍କଟ୍ଠଆହି। କଟୁକାହୀତି ଅତିୱିଯ ଅନିଟ୍ଠଭାୱେନ ଦାରୁଣାହି। ଆୱଟ୍ଟତୀତି ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଠାନେ ଅନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସରୀରଂ ଇତୋ ଚିତୋ ଆକଡ୍ଢନ୍ତୋ ଆୱଟ୍ଟତି। ପରିୱଟ୍ଟତୀତି ଏକସ୍ମିଂ ପଦେସେ ନିପନ୍ନୋପି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନି ପରିତୋ ଖିପନ୍ତୋ ୱଟ୍ଟତି, ଅଭିମୁଖଂ ୱା ୱଟ୍ଟନ୍ତୋ ଆୱଟ୍ଟତି, ସମନ୍ତତୋ ୱଟ୍ଟନ୍ତୋ ପରିୱଟ୍ଟତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ''ସକିଞ୍ଚନସ୍ସ ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାପରିଭୋଗହେତୁକା ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତି, ଅକିଞ୍ଚନସ୍ସ ପନ ସବ୍ବସୋ ଅଯଂ ନତ୍ଥୀ''ତି ଏତମତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ଜାନିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥପ୍ପକାସନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ସୁଖିନୋ ୱତାତି ସୁଖିନୋ ୱତ ସପ୍ପୁରିସା। କେ ପନ ତେତି? ଯେ ଅକିଞ୍ଚନା, ଯେ ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନସ୍ସ ପରିଗ୍ଗହକିଞ୍ଚନସ୍ସ ଚ ଅଭାୱେନ ଅକିଞ୍ଚନା, କେସଂ ପନିଦଂ କିଞ୍ଚନଂ ନତ୍ଥୀତି ଆହ – ''ୱେଦଗୁନୋ ହି ଜନା ଅକିଞ୍ଚନା''ତି, ଯେ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ୱେଦଂ ଗତା ଅଧିଗତା, ତେନ ୱା ୱେଦେନ ନିବ୍ବାନଂ ଗତାତି ୱେଦଗୁନୋ, ତେ ଅରିଯଜନା ଖୀଣାସୱପୁଗ୍ଗଲା ଅନୱସେସରାଗାଦିକିଞ୍ଚନାନଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ଅକିଞ୍ଚନା ନାମ। ଅସତି ହି ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନେ କୁତୋ ପରିଗ୍ଗହକିଞ୍ଚନସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ। ଏୱଂ ଗାଥାଯ ପୁରିମଭାଗେନ ଅରହନ୍ତେ ପସଂସିତ୍ୱା ଅପରଭାଗେନ ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନେ ଗରହନ୍ତୋ ''ସକିଞ୍ଚନଂ ପସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ। ତଂ ପୁରିମସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ। ଏୱଂ ଇମାଯପି ଗାଥାଯ ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟଂ କଥିତଂ।

ଛଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଏକପୁତ୍ତକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭। ସଭଉମେ ଏକପୁତ୍ତକୋତି ଏକୋ ପୁତ୍ତୋ, ସୋ ଚ ଅନୁକମ୍ପିତଵ୍ଵଟ୍ଠେନ ଏକପୁତ୍ତକୋ, ପିଯାଯିତଵ୍ଵଟ୍ଠେନ ପିଯୋ, ମନସ୍ସ ଵଡ୍ଢନଟ୍ଠେନ ମନାପୋ। ସରୀରସୋଭାସମ୍ପତ୍ତିଯା ଵା ଦସ୍ସନୀଯଟ୍ଠେନ ପିଯୋ, ସୀଲାଚାରସମ୍ପତ୍ତିଯା କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମତାଯ ମନାପୋ। କଲେତି ସଭେ ଖେପେତୀତି କାଲୋ, ମରଣଂ। ତଂ କତୋ ପତ୍ତୋତି କାଲଙ୍କତୋ, କାଲେନ ଵା ମଚ୍ଚୁନା କତୋ ନଟ୍ଠୋ ଅଦସ୍ସନଂ ଗତୋତି କାଲଙ୍କତୋ, ମତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମ୍ବହୁଲା ଉପାସକାତି ସାଵତ୍ଥିଵାସିନୋ ବହୂ ଉପାସକା ମତପୁତ୍ତୌପାସକସ୍ସ ସହସୋକୀଭାଵେନ ଯାଵ ଆଳାହନା ପଚ୍ଛତୋ ଗନ୍ତ୍ଵା ମତସରୀରସ୍ସ କତ୍ତବ୍ବଂ କାରେତ୍ଵା ପଟିନିଵତ୍ତା ଯଥାନିଵତ୍ଥାଵ ଉଦକଂ ଓତରିତ୍ଵା ସୀସଂନ୍ହାତା ଵତ୍ଥାନି ପୀଳେତ୍ଵା ଅନୋତାପେତ୍ଵାଵ ଏକଂ ନିଵାସେତ୍ଵା ଏକଂ ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଂ କତ୍ଵା ଉପାସକଂ ପୁରତୋ କତ୍ଵା ''ସୋକଵିନୋଦନଂ ଧମ୍ମଂ ସୋସ୍ସାମା''ତି ଭଗଵନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିଂସୁ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ''ଅଲ୍ଲକେସା''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଅଲ୍ଲଵତ୍ଥାତି ଉଦକେନ ତିନ୍ତଵତ୍ଥା। ଦିଵା ଦିଵସ୍ସାତି ଦିଵସସ୍ସପି ଦିଵା, ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ କାଲେତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ଜାନନ୍ତାପି ତଥାଗତା ପୁଚ୍ଛନ୍ତି , ଜାନନ୍ତାପି ନ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି। କାଲଂ ଵିଦିତ୍ଵା ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, କାଲଂ ଵିଦିତ୍ଵା ନ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, ତସ୍ମା ଜାନନ୍ତୋଯେଵ ଭଗଵା କଥାସମୁଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ''କିଂ ନୁ ଖୋ ତୁମ୍ହେ ଉପାସକା''ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତୁମ୍ହେ ଉପାସକା ଅଞ୍ଞେସୁ ଦିଵସେସୁ ମମ ସନ୍ତିକଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତା ଓଦାପିତସୁଦ୍ଧଵତ୍ଥା ସାଯନ୍ହେ ଆଗଚ୍ଛଥ, ଅଜ୍ଜ ପନ ଅଲ୍ଲଵତ୍ଥା ଅଲ୍ଲକେସା ଠିତମଜ୍ଝନ୍ହିକେ କାଲେ ଇଧାଗତା, ତଂ କିଂ କାରଣନ୍ତି। ତେନ ମଯନ୍ତି ତେନ ପୁତ୍ତଵିଯୋଗଜନିତଚିତ୍ତସନ୍ତାପେନ ବଲଵସୋକାଭିଭୂତତାଯ ଏଵଂଭୂତା ମଯଂ ଇଧୂପସଙ୍କମନ୍ତାତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ଵିଦିତ୍ଵାତି ପିଯଵତ୍ଥୁସମ୍ଭଵା ସୋକଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସାଦଯୋ, ଅସତି ପିଯଵତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସବ୍ବସୋ ଏତେ ନ ସନ୍ତୀତି ଏତମତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ଜାନିତ୍ଵା ତଦତ୍ଥପ୍ପକାସନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ପିଯରୂପସ୍ସାଦଗଧିତାସେତି ପିଯସଭାଵେସୁ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ସୁଖଵେଦନସ୍ସାଦେନ ଗଧିତା ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତା। ଗଧିତାସେତି ହି ଗଧିତାଇଚ୍ଚେଵତ୍ଥୋ। ସେତି ଵା ନିପାତମତ୍ତଂ। ପିଯରୂପା ନାମ ଚକ୍ଖାଦଯୋ ପୁତ୍ତଦାରାଦଯୋ ଚ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''କିଞ୍ଚ ଲୋକେ ପିଯରୂପଂ ସାତରୂପଂ ଚକ୍ଖୁ ଲୋକେ … ପେ… ଧମ୍ମତଣ୍ହା ଲୋକେ ପିଯରୂପଂ ସାତରୂପ''ନ୍ତି (ଚୂଳନି। ହେମକମାଣଵପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୫୫)।

''ଖେତ୍ତଂ ଵତ୍ଥୁଂ ହିରଞ୍ଞଂ ଵା, ଗଵସ୍ସଂ ଦାସପୋରିସଂ;

ଥିଯୋ ବନ୍ଧୂ ପୁଥୁ କାମେ, ଯୋ ନରୋ ଅନୁଗିଜ୍ଝତୀ''ତି ଚ। (ସୁ। ନି। ୭୭୫);

ତସ୍ମା ତେସୁ ପିଯରୂପେସୁ ଅସ୍ସାଦେନ ଗିଦ୍ଧା ମୁଚ୍ଛିତା ଅଜ୍ଝାପନ୍ନାତି ଅତ୍ଥୋ। କେ ପନ ତେ ପିଯରୂପସ୍ସାଦଗଧିତାତି ତେ ଦସ୍ସେତି ''ଦେଵକାଯାପୁଥୁମନୁସ୍ସା ଚା''ତି, ଚାତୁମହାରାଜିକାଦଯୋ ବହୁଦେଵସମୂହା ଚେଵ ଜମ୍ବୁଦୀପକାଦିକା ବହୁମନୁସ୍ସା ଚ। ଅଘାଵିନୋତି କାଯିକଚେତସିକଦୁକ୍ଖେନ ଦୁକ୍ଖିତା। ପରିଜୁନ୍ନାତି ଜରାରୋଗାଦିଵିପତ୍ତିଯା ଯୋବ୍ବନାରୋଗ୍ୟାଦିସମ୍ପତ୍ତିତୋ ପରିହୀନା। ଯଥାଲାଭଵସେନ ଵାଯମତ୍ଥୋ ଦେଵମନୁସ୍ସେସୁ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ଵା କାମଞ୍ଚେକନ୍ତସୁଖସମପ୍ପିତାନଂ ଦେଵାନଂ ଦୁକ୍ଖଜରାରୋଗା ନ ସମ୍ଭଵନ୍ତି, ତଦନତିଵତ୍ତସଭାଵତାଯ ପନ ତେପି ''ଅଘାଵିନୋ''ତି ''ପରିଜୁନ୍ନା''ତି ଚ ଵୁତ୍ତା। ତେସମ୍ପି ଵା ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଜରାଯ ଚେତସିକରୋଗସ୍ସ ଚ ଵସେନ ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ସମ୍ଭଵୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ମଚ୍ଚୁରାଜସ୍ସ ଵସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ପିଯଵତ୍ଥୁଵିସଯାଯ ତଣ୍ହାଯ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଗବ୍ଭୂପଗମନତୋ ଧାତୁତ୍ତଯିସ୍ସରତାଯ ମଚ୍ଚୁରାଜସଞ୍ଞାତସ୍ସ ମରଣସ୍ସ ଵସଂ ହତ୍ଥମେଵ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଏତ୍ତାଵତା ଵଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଦାନି ''ଯେ ଵେ ଦିଵା''ତିଆଦିନା ଵିଵଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଯେ ଵେ ଦିଵା ଚ ରତ୍ତୋ ଚ ଅପ୍ପମତ୍ତାତି ''ଦିଵସଂ ଚଙ୍କମେନ ନିସଜ୍ଜାଯ ଆଵରଣୀଯେହି ଧମ୍ମେହି ଚିତ୍ତଂ ପରିସୋଧେତୀ''ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତନଯେନ ଦିଵସଭାଗେ ରତ୍ତିଭାଗେ ଚ ଦଳ୍ହଂ ଅପ୍ପମତ୍ତା ଅପ୍ପମାଦପ୍ପଟିପଦଂ ପୂରେନ୍ତି। ଜହନ୍ତି ପିଯରୂପନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାଵନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ଵା ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ପିଯରୂପଂ ପିଯଜାତିକଂ ଚକ୍ଖାଦିପିଯଵତ୍ଥୁଂ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗଜହନେନ ଜହନ୍ତି। ତେ ଵେ ଖଣନ୍ତି ଅଘମୂଲଂ, ମଚ୍ଚୁନୋ ଆମିସଂ ଦୁରତିଵତ୍ତନ୍ତି ତେ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା ଅଘସ୍ସ ଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲଭୂତଂ, ମଚ୍ଚୁନା ମରଣେନ ଆମସିତବ୍ବତୋ ଆମିସଂ, ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା କେହିଚିପି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେହି ନିଵତ୍ତିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ଦୁରତିଵତ୍ତଂ, ସହ ଅଵିଜ୍ଜାଯ ତଣ୍ହଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣକୁଦାଲେନ ଖଣନ୍ତି, ଲେସମତ୍ତମ୍ପି ଅନଵସେସନ୍ତା ଉମ୍ମୂଲଯନ୍ତୀତି। ଵୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ – ସ୍ଵାଯମତ୍ଥୋ –

''ଅପ୍ପମାଦୋ ଅମତପଦଂ, ପମାଦୋ ମଚ୍ଚୁନୋ ପଦଂ;

ଅପ୍ପମତ୍ତା ନ ମୀଯନ୍ତି, ଯେ ପମତ୍ତା ଯଥା ମତା’’ତି। (ଧା ପା ୨୧) –

ଆଦୀହି ସୁତ୍ତପଦେହି ୱିହାରେତବ୍ବୋତି।

ସତ୍ତମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସୁପ୍ପୱାସାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮। ଅଟ୍ଠମେ କୁଣ୍ଡିକାଯନ୍ତି ଏୱଂନାମକେ କୋଲିଯାନଂ ନଗରେ। କୁଣ୍ଡଧାନୱନେତି ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ କୁଣ୍ଡଧାନସଙ୍ଖାତେ ୱନେ।

ପୁବ୍ବେ କିର କୁଣ୍ଡୋ ନାମ ଏକୋ ଯକ୍ଖୋ ତସ୍ମିଂ ୱନସଣ୍ଡେ ୱାସଂ କପ୍ପେସି, କୁଣ୍ଡଧାନମିସ୍ସକେନ ଚ ବଲିକମ୍ମେନ ତୁସ୍ସତୀତି ତସ୍ସ ତଥା ତତ୍ଥ ବଲିଂ ଉପହରନ୍ତି, ତେନେତଂ ୱନସଣ୍ଡଂ କୁଣ୍ଡଧାନୱନନ୍ତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ତସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ଏକା ଗାମପତିକା ଅହୋସି, ସାପି ତସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଆଣାପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ନିୱିଟ୍ଠତ୍ତା ତେନେୱ ପରିପାଲିତତ୍ତା କୁଣ୍ଡିକାତି ୱୋହରୀଯିତ୍ଥ । ଅପରଭାଗେ ତତ୍ଥ କୋଲିଯରାଜାନୋ ନଗରଂ କାରେସୁଂ, ତମ୍ପି ପୁରିମୱୋହାରେନ କୁଣ୍ଡିକାତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ୱନସଣ୍ଡେ କୋଲିଯରାଜାନୋ ଭଗୱତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ୱସନତ୍ଥାଯ ୱିହାରଂ ପତିଟ୍ଠାପେସୁଂ, ତମ୍ପି କୁଣ୍ଡଧାନୱନନ୍ତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ଅଥ ଭଗୱା ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ତଂ ୱିହାରଂ ପତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୱିହାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗୱା କୁଣ୍ଡିକାଯଂ ୱିହରତି କୁଣ୍ଡଧାନୱନେ’’ତି।

ସୁପ୍ପୱାସାତି ତସ୍ସା ଉପାସିକାଯ ନାମଂ। କୋଲିଯଧୀତାତି କୋଲିଯରାଜପୁତ୍ତୀ। ସା ହି ଭଗୱତୋ ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠାଯିକା ପଣୀତଦାଯିକାନଂ ସାୱିକାନଂ ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତା ସୋତାପନ୍ନା ଅରିଯସାୱିକା। ଯଞ୍ହି କିଞ୍ଚି ଭଗୱତୋ ଯୁତ୍ତରୂପଂ ଖାଦନୀଯଂ ଭୋଜନୀଯଂ ଭେସଜ୍ଜଂ ୱା ନ ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞାହି ସଂୱିଧାତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି, ସବ୍ବଂ ତଂ ସଯମେୱ ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଞାଯ ୱିଚାରେତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଚଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଉପନେତି। ଦେୱସିକଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠସତଂ ସଙ୍ଘଭତ୍ତପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକଭତ୍ତାନି ଦେତି। ଯୋ କୋଚି ଭିକ୍ଖୁ ୱା ଭିକ୍ଖୁନୀ ୱା ତଂ କୁଲଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିଟ୍ଠୋ ରିତ୍ତହତ୍ଥୋ ନ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ମୁତ୍ତଚାଗା ପଯତପାଣୀ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗରତା ଯାଚଯୋଗା ଦାନସଂୱିଭାଗରତା। ଅସ୍ସା କୁଚ୍ଛିଯଂ ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ କତାଧିକାରୋ ପଚ୍ଛିମଭୱିକୋ ସାୱକବୋଧିସତ୍ତୋ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି। ସା ତଂ ଗବ୍ଭଂ କେନଚିଦେୱ ପାପକମ୍ମେନ ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି କୁଚ୍ଛିନା ପରିହରି, ସତ୍ତାହଞ୍ଚ ମୂଳ୍ହଗବ୍ଭା ଅହୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ଗବ୍ଭଂ ଧାରେତି ସତ୍ତାହଂ ମୂଳ୍ହଗବ୍ଭା’’ତି।

ତତ୍ଥ ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନୀତି ସତ୍ତ ସଂୱଚ୍ଛରାନି, ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଚ ଇଦଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ଗବ୍ଭଂ ଧାରେତୀତି ଗବ୍ଭଂ ୱହତି, ଗବ୍ଭିନୀ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ତାହଂ ମୂଳ୍ହଗବ୍ଭାତି ସତ୍ତ ଅହାନି ବ୍ଯାକୁଲଗବ୍ଭା। ଗବ୍ଭୋ ହି ପରିପକ୍କୋ ସମ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ୱିଜାଯନକାଲେ କମ୍ମଜୱାତେହି ସଞ୍ଚାଲେତ୍ୱା ପରିୱତ୍ତିତୋ ଉଦ୍ଧଂପାଦୋ ଅଧୋସିରୋ ହୁତ୍ୱା ଯୋନିମୁଖାଭିମୁଖୋ ହୋତି, ଏୱଂ ସୋ କଞ୍ଚି ଅଲଗ୍ଗୋ ବହି ନିକ୍ଖମତି। ୱିପଜ୍ଜମାନୋ ପନ ୱିପରିୱତ୍ତନୱସେନ ଯୋନିମଗ୍ଗଂ ପିଦହିତ୍ୱା ତିରିଯଂ ନିପଜ୍ଜତି, ସଯମେୱ ୱା ଯୋନିମଗ୍ଗୋ ପିଦହତି, ସୋ ତତ୍ଥ କମ୍ମଜୱାତେହି ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତମାନୋ ବ୍ଯାକୁଲୋ ମୂଳ୍ହଗବ୍ଭୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସାପି ସତ୍ତ ଦିୱସେ ଏୱଂ ଅହୋସି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସତ୍ତାହଂ ମୂଳ୍ହଗବ୍ଭା’’ତି।

ଅଯଞ୍ଚ ଗବ୍ଭୋ ସୀୱଲିତ୍ଥେରୋ। ତସ୍ସ କଥଂ ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ଗବ୍ଭୱାସଦୁକ୍ଖଂ, ସତ୍ତାହଂ ମୂଳ୍ହଗବ୍ଭଭାୱପ୍ପତ୍ତି, ମାତୁ ଚସ୍ସାପି ସୋତାପନ୍ନାଯ ଅରିଯସାୱିକାଯ ତଥା ଦୁକ୍ଖାନୁଭୱନଂ ଜାତନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଅତୀତେ କାସିକରାଜେ ବାରାଣସିଯଂ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତେ ଏକୋ କୋସଲରାଜା ମହନ୍ତେନ ବଲେନାଗନ୍ତ୍ୱା ବାରାଣସିଂ ଗହେତ୍ୱା ତଂ ରାଜାନଂ ମାରେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗମହେସିଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଗ୍ଗମହେସିଂ ଅକାସି। ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ ପନ ପୁତ୍ତୋ ପିତୁ ମରଣକାଲେ ନିଦ୍ଧମନଦ୍ୱାରେନ ପଲାଯିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଞାତିମିତ୍ତବନ୍ଧୱେ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ବଲଂ ସଂହରିତ୍ୱା ବାରାଣସିଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅୱିଦୂରେ ମହନ୍ତଂ ଖନ୍ଧାୱାରଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ପଣ୍ଣଂ ପେସେସି ‘‘ରଜ୍ଜଂ ୱା ଦେତୁ, ଯୁଦ୍ଧଂ ୱା’’ତି । ରାଜକୁମାରସ୍ସ ମାତା ସାସନଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଯୁଦ୍ଧେନ କମ୍ମଂ ନତ୍ଥି, ସବ୍ବଦିସାସୁ ସଞ୍ଚାରଂ ପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ବାରାଣସିନଗରଂ ପରିୱାରେତୁ, ତତୋ ଦାରୂଦକଭତ୍ତପରିକ୍ଖଯେନ କିଲନ୍ତା ନଗରେ ମନୁସ୍ସା ୱିନାୱ ଯୁଦ୍ଧେନ ରାଜାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ପଣ୍ଣଂ ପେସେସି। ସୋ ମାତୁ ସାସନଂ ସୁତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ମହାଦ୍ୱାରାନି ରକ୍ଖନ୍ତୋ ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ନଗରଂ ଉପରୁନ୍ଧି, ନଗରେ ମନୁସ୍ସା ଚୂଳଦ୍ୱାରେନ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଦାରୂଦକାନି ଆହରନ୍ତି, ସବ୍ବକିଚ୍ଚାନି କରୋନ୍ତି।

ଅଥ ରାଜକୁମାରସ୍ସ ମାତା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ବାଲୋ ମମ ପୁତ୍ତୋ ଉପାଯଂ ନ ଜାନାତି, ଗଚ୍ଛଥ, ଅସ୍ସ ଚୂଳଦ୍ୱାରାନି ପିଧାଯ ନଗରଂ ଉପରୁନ୍ଧତୂତି ୱଦେଥା’’ତି ପୁତ୍ତସ୍ସ ଗୁଳ୍ହସାସନଂ ପହିଣି। ସୋ ମାତୁ ସାସନଂ ସୁତ୍ୱା ସତ୍ତ ଦିୱସେ ତଥା ଅକାସି। ନାଗରା ବହି ନିକ୍ଖମିତୁଂ ଅଲଭନ୍ତା ସତ୍ତମେ

ଦିୱସେ ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ସୀସଂ ଗହେତ୍ୱା କୁମାରସ୍ସ ଅଦଂସୁ। କୁମାରୋ ନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ରଜ୍ଜଂ ଅଗ୍ଗହେସି। ସୋ ତଦା ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ନଗରରୁନ୍ଧନକମ୍ମନିସ୍ସନ୍ଦେନ ଏତରହି ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ମାତୁକୁଚ୍ଛିସଙ୍ଖାତାଯ ଲୋହିତକୁମ୍ଭିଯା ୱସି, ଅୱସେସତୋ ପନ ସତ୍ତାହଂ ନଗରୂପରୁନ୍ଧନେନ ସତ୍ତାହଂ ମୂଢହଗବ୍ଭଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜି। ଜାତକଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ସତ୍ତ ଦିୱସାନି ନଗରଂ ରୁନ୍ଧିତ୍ୱା ଗହିତକମ୍ମନିସ୍ସନ୍ଦେନ ସତ୍ତୱସ୍ସାନି ଲୋହିତକୁମ୍ଭିଯଂ ୱସିତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ମୂଢହଗବ୍ଭଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ସୋ ପଦୁମୁତ୍ତରସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧପାଦମୂଲେ ''ଲାଭୀନଂ ଅଗ୍ଗୋ ଭୱେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ପତ୍ଥନଂ ଅକାସି, ଯଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାଲେ ନାଗରେହି ସଦ୍ଧିଂ ସହସ୍ସଗ୍ଘନିକଂ ଗୁଳଦଧିଂ ଦତ୍ୱା ପତ୍ଥନଂ ଅକାସି, ତସ୍ସାନୁଭାୱେନ ଲାଭୀନଂ ଅଗ୍ଗୋ ଜାତୋ। ସୁପ୍ପୱାସାପି ''ନଗରଂ ରୁନ୍ଧିତ୍ୱା ଗଣ୍ହ, ତାତା''ତି ପେସିତଭାୱେନ ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି କୁଚ୍ଛିନା ଗବ୍ଭଂ ପରିହରିତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ମୂଢହଗବ୍ଭାଜାତା । ଏୱଂ ତେ ମାତାପୁତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ ଇଦିସଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଟିସଂୱେଦିଂସୁ।

ତୀହିୱିତକ୍କେହୀତି ରତନତ୍ତଯଗୁଣାନୁସ୍ସତିପଟିସଂଯୁତ୍ତେହି ତୀହି ସମ୍ମାୱିତକ୍କେହି। ଅଧିୱାସେତୀତି ମୂଢହଗବ୍ଭତାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଦୁକ୍ଖଂ ସହତି। ସା ହି ଭଗୱତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ, ଅରିଯସଙ୍ଘସ୍ସ ସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣଭାୱଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୀ ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଦୁକ୍ଖଂ ଅମନସିକରଣେନେୱ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଖମତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ତୀହି ୱିତକ୍କେହି ଅଧିୱାସେତୀ''ତି।

ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱତାତିଆଦି ତେସଂ ୱିତକ୍କାନଂ ପୱତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋ ଭଗ୍ଗୱନ୍ତତାଦୀହି କାରଣେହି ଭଗୱା ଲୋକନାଥୋ ସମ୍ମା ଅୱିପରୀତଂ ସାମଂ ସଯମେୱ ସବ୍ବଧମ୍ମେ ଅହୋ ୱତ ବୁଦ୍ଧୋ, ସୋ ଭଗୱା ଏୱରୂପସ୍ସ ଏତରହି ମଯା ଅନୁଭୱିଯମାନସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଚ ଏୱଂଜାତିକସ୍ସ ସକଲସ୍ସ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପହାନାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧାଯ ଧମ୍ମଂ କଥେତି, ଅୱିପରୀତଧମ୍ମଂ କଥେତି। ଅୱିପରୀତଧମ୍ମଦେସନତାଯ ହି ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିସିଦ୍ଧି। ତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମସ୍ସୱନନ୍ତେ ଜାତତ୍ତା ସୀଲଦିଟ୍ଠିସାମଞ୍ଞେନ ସଂହତତ୍ତା ଚ ସାୱକସଙ୍ଘୋତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ଅଟ୍ଠଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସମୂହୋ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ୱତ ଅହୋ ୱତ ସମ୍ମା ପଟିପନ୍ନୋ, ଯୋ ଅରିଯସଙ୍ଘୋ ଏୱରୂପସ୍ସ ଇଦିସସ୍ସ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପହାନାଯ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧାଯ ଅନିୱତ୍ତିପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନୋ। ସୁସୁଖଂ ୱତ ଅହୋ ୱତ ସୁଟ୍ଠୁ ସୁଖଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତନିସ୍ସଟଂ ନିବ୍ବାନଂ, ଯସ୍ମିଂ ନିବ୍ବାନେ ଇଦିସଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ନ ଉପଲବ୍ଭତୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପଟିପଜ୍ଜମାନାପି ପଟିପନ୍ନା ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତା ପଟିପତ୍ତିଯା ଅନିୱତ୍ତିଭାୱତୋ। ଅଥ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ପଟିପନ୍ନସଦ୍ଦୋ ୱତ୍ତମାନତ୍ଥୋପି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେନେୱାହ ''ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ପଟିପନ୍ନୋ''ତି।

ସାମିକନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପତିଂ କୋଲିଯରାଜପୁତ୍ତଂ। ଆମନ୍ତେସୀତି ଅଭାସି। ମମ ୱଚନେନ ଭଗୱତୋ ପାଦେ ସିରସା ୱନ୍ଦାହୀତି ମଯ୍ହଂ ୱଚନେନ ଚକ୍କଲକ୍ଖଣପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତାନି ୱିକସିତପଦୁମସସ୍ସିରୀକାନି ଭଗୱତୋ ଚରଣାନି ତୱ ସିରସା ୱନ୍ଦାହି, ଉତ୍ତମଙ୍ଗେନ ଅଭିୱାଦନଂ କରୋହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପାବାଧନ୍ତିଆଦୀସୁ ଆବାଧୋତି ୱିସଭାଗୱେଦନା ୱୁଚ୍ଚତି, ଯା ଏକଦେସେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱାପି ସକଲସରୀରଂ ଅଯପଟ୍ଟେନ ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ୱିଯ ଗଣ୍ହାତି। ଆତଙ୍କୋତି କିଚ୍ଛଜୀୱିତକରୋ ରୋଗୋ। ଅଥ ୱା ଯାପେତବ୍ବରୋଗୋ ଆତଙ୍କୋ, ଇତରୋ ଆବାଧୋ। ଖୁଦ୍ଦକୋ ୱା ରୋଗୋ ଆତଙ୍କୋ, ବଲୱା ଆବାଧୋ। କେଚି ପନ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୋ ଆବାଧୋ, ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନୋ ଆତଙ୍କୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ତଦୁଭଯସ୍ସାପି ଅଭାୱଂ ପୁଚ୍ଛାତି ୱଦତି। ଗିଲାନସ୍ସେୱ ଚ ଉଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଗରୁକଂ ହୋତି, କାଯେ ବଲଂ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ନିଗ୍ଗେଲଞ୍ଞତାଯ ଲହୁପରିୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ କାଯସ୍ସ ଲହୁଟ୍ଠାନଂ ସରୀରବଲଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛାତି ୱଦତି। ଫାସୁୱିହାରନ୍ତି ଠାନନିସିନ୍ନଗମନସଯନସଙ୍ଖାତେସୁ ଚତୂସୁ ଇରିଯାପଥେସୁ ସୁଖୱିହାରଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛାତି ୱଦତି। ଅଥସ୍ସ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବାକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୀ ''ସୁପ୍ପୱାସା, ଭନ୍ତେ''ତିଆଦିମାହ। ଏୱଞ୍ଚ ୱଦେହୀତି ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବାକାରଂ ନିଦସ୍ସେତି।

ପରମନ୍ତି ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ। ତେନ ସାଧୁ, ଭଦ୍ଦେ, ଯଥା ୱୁତ୍ତଂ, ତଥା ପଟିପଜ୍ଜାମୀତି ଦସ୍ସେତି। କୋଲିଯପୁତ୍ତୋତି ସୁପ୍ପୱାସାଯ ସାମିକୋ କୋଲିଯରାଜପୁତ୍ତୋ। ସୁଖିନୀ ହୋତୁତି ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ ସତ୍ଥା ସୁପ୍ପୱାସାଯ ପେସିତୱନ୍ଦନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ତଦନନ୍ତରଂ ଅତ୍ତନୋ ମେତ୍ତାୱିହାରସଂସୂଚକଂ ବୁଦ୍ଧାଚିଣ୍ଣଂ ସୁଖୂପସଂହାରଂ ତସ୍ସା ସାମଞ୍ଞତୋ ପକାସେତ୍ୱା ପୁନ ତସ୍ସା ପୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ଗବ୍ଭୱିପତ୍ତିମୂଲକଦୁକ୍ଖୂପଦ୍ଦୱପଟିକ୍ଖେପମୁଖେନ ସୁଖୂପସଂହାରଂ ନିଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୁଖିନୀ…ପେ… ଅରୋଗା, ଅରୋଗଂ ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାଯତୂ''ତି ଆହ।

ସହୱଚନାତି ଭଗୱତୋ ୱଚନେନ ସହେୱ। ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ଭଗୱା ତଥା ଅୱୋଚ, ତସ୍ମିଂଯେୱ କାଲେ ତମ୍ପି କମ୍ମଂ ପରିକ୍ଖଯଂ ଅଗମାସି। ତସ୍ସ ପରିକ୍ଖୀଣଭାୱଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ସତ୍ଥା ତଥା ଅଭାସି। ଅପରେ ପନ ୱଦନ୍ତି – ସଚେ ତଥା ସତ୍ଥା ନାଚିକ୍ଖିସ୍ସା, ତତୋ ପରମ୍ପି କିଞ୍ଚି କାଲଂ ତସ୍ସା ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁବନ୍ଧିସ୍ସା। ଯସ୍ମା ପନ ଭଗୱତା ''ସୁଖିନୀ ଅରୋଗା ଅରୋଗଞ୍ଚ ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାଯତୂ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ୱଚନସମକାଲମେୱ ସୋ ଗବ୍ଭୋ ଥଲାକୁଲଭାୱଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ସୁଖେନେୱ ବହି ନିକ୍ଖମି, ଏୱଂ ତେସଂ ମାତାପୁତ୍ତାନଂ ସୋତ୍ଥି ଅହୋସି। ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟୋ ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱୋ। ଯଥା ହି ପଟାଚାରାଯ ପିଯୱିପ୍ପଯୋଗସମ୍ଭୂତେନ ସୋକେନ ଉମ୍ମାଦଂ ପତ୍ୱା –

''ଉଭୋ ପୁତ୍ତା କାଲକତା, ପନ୍ଥେ ମଯ୍ହଂ ପତୀ ମତୋ;

ମାତା ପିତା ଚ ଭାତା ଚ, ଏକଚିତକମ୍ହି ଝାଯରେ’’ତି। (ଅପ। ଥେରୀ ୨।୨।୪୯୮) –

ୱତ୍ୱା ଜାତରୂପେନେୱ ଚରନ୍ତିଯା ‘‘ସତିଂ ପଟିଲଭାହି ଭଗିନୀ’’ତି ଭଗୱତୋ ୱଚନସମନନ୍ତରମେୱ ଉମ୍ମାଦୋ ୱୂପସମି, ତଥା ସୁପ୍ପିଯାପି ଉପାସିକା ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତନୋ ଊରୁମଂ କତେନ ମହାୱଣେନ ୱୁଟ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ସଯନପିଟ୍ଠେ ନିପନ୍ନା ‘‘ଆଗନ୍ତ୍ୱା ମଂ ୱନ୍ଦତୂ’’ତି ୱଚନସମନନ୍ତରମେୱ ୱଣେ ପାକତିକେ ଜାତେ ସଯମେୱ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦୀତି ଏୱମାଦୀନି ୱତ୍ଥୂନି ଇଧ ଉଦାହରିତବ୍ବାନୀତି।

ଏୱଂ, ଭନ୍ତେତି, ଭନ୍ତେ, ଯଥା ଭଗୱା ସପୁତ୍ତାଯ ମାତୁଯା ଅରୋଗଭାୱଂ ଆସୀସନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ସୁଖିନୀ ଅରୋଗା ଅରୋଗଂ ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାଯତୂ’’ତି, ତଂ ଏୱମେୱ। ନ ହି କଦାଚି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ୱଚନସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କେଚି ପନ ‘‘ଏୱମତ୍ଥୂ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ଅପରେ ‘‘ହୋତୂ’’ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଆନେତ୍ୱା ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି। ଅଭିନନ୍ଦିତ୍ୱାତି କରୱୀକରୁତମଞ୍ଜୁନା ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରେନ ଭଗୱତା ୱୁଚ୍ଚମାନେ ତସ୍ମିଂ ୱଚନେ ପୀତିସୋମନସ୍ସପଟିଲାଭତୋ ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ନନ୍ଦିତ୍ୱା। ଅନୁମୋଦିତ୍ୱାତି ତତୋ ପଚ୍ଛାପି ସମ୍ମୋଦନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା, ଚିତ୍ତେନ ୱା ଅଭିନନ୍ଦିତ୍ୱା ୱାଚାଯ ଅନୁମୋଦିତ୍ୱା, ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନୱସେନ ୱା ଅଭିନନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ଥସମ୍ପଟିଚ୍ଛନୱସେନ ଅନୁମୋଦିତ୍ୱା। ସକଂ ଘରଂ ପଚ୍ଚାଯାସୀତି ଅତ୍ତନୋ ଘରଂ ପଟିଗଚ୍ଛି। ଯେ ପନ ‘‘ଯେନ ସକଂ ଘର’’ନ୍ତି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ଯଦିପି ଯ-ତ-ସଦ୍ଦାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧଭାୱତୋ ‘‘ତେନା’’ତି ପଦଂ ୱୁତ୍ତମେୱ ହୋତି, ତଥାପି ‘‘ପଟିଯାଯିତ୍ୱା’’ତି ପାଠସେସୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ ହୋତି।

ୱିଜାତନ୍ତି ପଜାତଂ, ପସୁତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ଅନ୍ଧସ୍ସ ପବ୍ବତାରୋହନଂ ୱିଯ ନିଚ୍ଚଂ ନ ହୋତୀତି ଅଚ୍ଛରିଯଂ, ଅଯଂ ତାୱ ସଦ୍ଦନଯୋ। ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ‘‘ଅଚ୍ଛରାଯୋଗ୍ଗଂ ଅଚ୍ଛରିଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ , ଅଚ୍ଛରଂ ପହରିତୁଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱତାତି ସମ୍ଭାୱନେ, ଅହୋ ଅଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୋତି ଧମ୍ମାଲପନଂ। ଅଭୂତପୁବ୍ବଂ ଭୂତନ୍ତି ଅବ୍ଭୁତଂ।

ତଥାଗତସ୍ସାତି ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ଭଗୱା ତଥାଗତୋ – ତଥା ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଦସ୍ସିତାଯ ତଥାଗତୋ, ତଥୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋ, ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ, ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ଭଗୱା ତଥା ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ଯଥା ସବ୍ବଲୋକହିତାଯ ଉସ୍ସୁକ୍କମାପନ୍ନା ପୁରିମକା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଆଗତାତି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯେନ ଅଭିନୀହାରେନ ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ଆଗତା, ତେନ ଅଟ୍ଠଗୁଣସମନ୍ନାଗତେନ ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ଆଗତୋ। ଯଥା ଚ ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ଦାନପାରମିଂ ପୂରେତ୍ୱା ସୀଲନେକ୍ଖମ୍ମପଞ୍ଞାୱୀରିଯଖନ୍ତିସଚ୍ଚଅଧିଟ୍ଠାନମେତ୍ତାଉପେକ୍ଖାପାରମୀତି ଇମା ଦସ ପାରମିଯୋ, ଦସ ଉପପାରମିଯୋ, ଦସ ପରମତ୍ଥପାରମିଯୋତି ସମତିଂସ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ମହାପରିଚ୍ଚାଗେ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ପୁବ୍ବଯୋଗପୁବ୍ବଚରିଯଧମ୍ମକ୍ଖାନଞାତତ୍ଥଚରିଯାଦଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧିଚରିଯାଯ କୋଟିଂ ପତ୍ୱା ଆଗତା, ତଥା ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ଆଗତୋ। ଯଥା ଚ ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ…ପେ… ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତ୍ୱା ବ୍ରୂହେତ୍ୱା ଆଗତା, ତଥା ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ଆଗତୋ। ଏୱଂ ତଥା ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ଯଥା ସମ୍ପତିଜାତା ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ସମେହି ପାଦେହି ପଥୱିଯଂ ପତିଟ୍ଠାଯ ଉତ୍ତରାଭିମୁଖା ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଗତା, ସେତଚ୍ଛତ୍ତେ ଧାରିଯମାନେ ସବ୍ବାୱ ଦିସା ଅନୁୱିଲୋକେସୁଂ, ଆସଭିଞ୍ଚ ୱାଚଂ ଭାସିଂସୁ ଲୋକେ ଅତ୍ତନୋ ଜେଟ୍ଠସେଟ୍ଠଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତା, ତଞ୍ଚ ନେସଂ ଗମନଂ ତଥଂ ଅହୋସି ଅୱିତଥଂ ଅନେକେସଂ ୱିସେସାଧିଗମାନଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭାୱେନ, ତଥା ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ଗତୋ, ତଞ୍ଚସ୍ସ ଗମନଂ କଥଂ ଅହୋସି ଅୱିତଥଂ ତେସଞ୍ଞେୱ ୱିସେସାଧିଗମାନଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭାୱେନ। ଏୱଂ ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

ଯଥା ୱା ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦଂ ପହାଯ ଗତା, ଅବ୍ଯାପାଦେନ ବ୍ଯାପାଦଂ, ଆଲୋକସଞ୍ଞାଯ ଥିନମିଦ୍ଧଂ, ଅୱିକ୍ଖେପେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ, ଧମ୍ମୱୱତ୍ଥାନେନ ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ ପହାଯ ଗତା, ଞାଣେନ ଅୱିଜ୍ଜଂ ପଦାଲେତ୍ୱା, ପାମୋଜ୍ଜେନ ଅରତିଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା, ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତୀହି ଅଟ୍ଠାରସହି ମହାୱିପସ୍ସନାହି ଚତୂହି ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗେହି ତଂ ତଂ ପଟିପକ୍ଖଂ ପହାଯ ଗତା, ଏୱଂ ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ଗତୋ। ଏୱମ୍ପି ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ପଥୱୀଧାତୁଯା କକ୍ଖଳତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ, ଆପୋଧାତୁଯା ପଗ୍ଘରଣଲକ୍ଖଣଂ, ତେଜୋଧାତୁଯା ଉଣ୍ହତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ, ୱାଯୋଧାତୁଯା ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଲକ୍ଖଣଂ, ଆକାସଧାତୁଯା ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଲକ୍ଖଣଂ, ରୂପସ୍ସ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ, ୱେଦନାଯ ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣଂ, ସଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣଂ, ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଆଯତନାନଂ, ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ

ଧାତୂନଂ, ବାୱୀସତିୟା ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ, ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ, ଦ୍ୱାଦସପଦିକସ୍ସ ପଚ୍ଚୟାକାରସ୍ସ, ଚତୁନ୍ନଂ ସତିପଟ୍ଠାନାନଂ, ଚତୁନ୍ନଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନାନଂ, ଚତୁନ୍ନଂ ଇଦ୍ଧିପାଦାନଂ, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ବଲାନଂ, ସତ୍ତନ୍ନଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ, ଅରିୟସ୍ସ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ, ସତ୍ତନ୍ନଂ ୱିସୁଦ୍ଧୀନଂ, ଅମତୋଗଧସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସାତି ଏୱଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଯଂ ସଭାୱସରସଲକ୍ଖଣଂ, ତଂ ତଥଂ ଅୱିତଥଂ ଅନଞ୍ଞଥଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଞାଣଗତିୟା ଆଗତୋ ଅୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ପତ୍ତୋ ଅଧିଗତୋତି ତଥାଗତୋ। ଏୱଂ ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ତଥଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ? ତଥଧମ୍ମା ନାମ ଚତ୍ତାରି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି। ଯଥାହ – ''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି। କତମାନି ଚତ୍ତାରି? ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥମେତଂ ଅୱିତଥମେତଂ ଅନଞ୍ଞଥମେତ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୦) ୱିତ୍ଥାରୋ। ତାନି ଚ ଭଗୱା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମା ତଥାନଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ତଥାଗତୋ।

ଅପିଚ ଜରାମରଣସ୍ସ ଜାତିପଚ୍ଚୟସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ତଥୋ ଅୱିତଥୋ ଅନଞ୍ଞଥୋ…ପେ… ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ତଥୋ ଅୱିତଥୋ ଅନଞ୍ଞଥୋ, ତଥା ଅୱିଜ୍ଜାୟ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚୟଟ୍ଠୋ…ପେ॥ ଜାତିୟା ଜରାମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଟ୍ଠୋ ତଥୋ ଅୱିତଥୋ ଅନଞ୍ଞଥୋ, ତଂ ସଙ୍ଗଂ ଭଗୱା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମାପି ତଥାନଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ତଥାଗତୋ। ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ଥୋ ହି ଏତ୍ଥ ଗତସଦ୍ଦୋତି। ଏୱଂ ତଥଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ତଥଦସ୍ସିତାୟ ତଥାଗତୋ? ଯଂ ସଦେୱକେ…ପେ… ସଦେୱମନୁସ୍ସାୟ ପଜାୟ ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଭଗୱା ସବ୍ବାକାରତୋ ଜାନାତି ପସ୍ସତି। ଏୱଂ ଜାନତା ପସ୍ସତା ଚ ତେନ ତଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦିୱସେନ ୱା ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାତେସୁ ଲବ୍ଭମାନକପଦୱସେନ ୱା ''କତମଂ ତଂ ରୂପଂ ରୂପାୟତନଂ , ଯଂ ରୂପଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାୟ ୱଣ୍ଣନିଭା ସନିଦସ୍ସନଂ ସପ୍ପଟିଘଂ ନୀଲଂ ପୀତକ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୬୧୬) ନୟେନ ଅନେକେହି ନାମେହି ତେରସହି ୱାରେହି ଦ୍ୱିପଞ୍ଞାସାୟ ନୟେହି ୱିଭଜ୍ଜମାନଂ ତଥମେୱ ହୋତି, ୱିତଥଂ ନତ୍ଥି। ଏସ ନୟୋ ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁ ସଦ୍ଦାଦୀସୁ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''ଯଂ , ଭିକ୍ଖୱେ, ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ…ପେ… ସଦେୱମନୁସ୍ସାୟ ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ମୁତଂ ୱିଞ୍ଞାତଂ ପତ୍ତଂ ପରିଯେସିତଂ ଅନୁୱିଚରିତଂ ମନସା, ତମହଂ ଜାନାମି, ତମହଂ ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସିଂ, ତଂ ତଥାଗତସ୍ସ ୱିଦିତଂ, ତଂ ତଥାଗତୋ ନ ଉପଟ୍ଠାସୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୪)।

ଏୱଂ ତଥଦସ୍ସିତାୟ ତଥାଗତୋ । ତତ୍ଥ ତଥଦସ୍ସୀଅତ୍ଥେ ତଥାଗତୋତି ପଦସମ୍ଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କଥଂ ତଥୱାଦିତାୟ ତଥାଗତୋ? ଯଂ ରତ୍ତିଂ ଭଗୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଯଞ୍ଚ ରତ୍ତିଂ ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବାୟି, ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସୱସ୍ସପରିମାଣକାଲଂ ଯଂ ଭଗୱତା ଭାସିତଂ ଲପିତଂ ସୁତ୍ତଗେୟ୍ୟାଦି, ସବ୍ବଂ ତଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ରାଗମଦାଦିନିମ୍ମଥନଂ ଏକସଦିସଂ ତଥଂ ଅୱିତଥଂ। ତେନାହ –

''ଯଞ୍ଚ, ଚୁନ୍ଦ, ରତ୍ତିଂ ତଥାଗତୋ ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝତି, ଯଞ୍ଚ ରତ୍ତିଂ ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବାୟତି, ଯଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ଭାସତି ଲପତି ନିଦ୍ଦିସତି, ସବ୍ବଂ ତଂ ତଥେୱ ହୋତି, ନୋ ଅଞ୍ଞଥା, ତସ୍ମା 'ତଥାଗତୋ'ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୮୮)।

ଗଦଅତ୍ଥୋ ଏତ୍ଥ ଗତସଦ୍ଦୋ। ଏୱଂ ତଥୱାଦିତାୟ ତଥାଗତୋ।

ଅପିଚ ଆଗଦନଂ ଆଗଦୋ, ୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥୋ ଅୱିତଥୋ ଅୱିପରୀତୋ ଆଗଦୋ ଅସ୍ସାତି ଦକାରସ୍ସ ତକାରଂ କତ୍ୱା ତଥାଗତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା।

କଥଂ ତଥାକାରିତାୟ ତଥାଗତୋ? ଭଗୱତୋ ହି ୱାଚାୟ କାୟୋ ଅନୁଲୋମେତି, କାୟସ୍ସପି ୱାଚା, ତସ୍ମା ଯଥାୱାଦୀ ତଥାକାରୀ, ଯଥାକାରୀ ତଥାୱାଦୀ ଚ ହୋତି। ଏୱଂଭୂତସ୍ସ ଚସ୍ସ ଯଥାୱାଚା, କାୟୋପି ତଥା ଗତୋ ପୱତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ଚ କାୟୋ, ୱାଚାପି ତଥା ଗତା ପୱତ୍ତାତି ତଥାଗତୋ। ତେନାହ –

''ଯଥାୱାଦୀ , ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତୋ ତଥାକାରୀ, ଯଥାକାରୀ ତଥାୱାଦୀ। ଇତି ଯଥାୱାଦୀ ତଥାକାରୀ, ଯଥାକାରୀ ତଥାୱାଦୀ। ତସ୍ମା 'ତଥାଗତୋ'ତି

ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୩)।

ଏୱଂ ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋ? ଯସ୍ମା ଉପରି ଭୱଗ୍ଗଂ ହେଟ୍ଠା ଅୱୀଚିଂ ପରିଯନ୍ତଂ କରିତ୍ୱା ତିରିଯଂ ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ସବ୍ବସତ୍ତେ ଅଭିଭୱତି ସୀଲେନପି ସମାଧିନାପି ପଞ୍ଞାଯପି ୱିମୁତ୍ତିଯାପି ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନେନପି , ନ ତସ୍ସ ତୁଲା ୱା ପମାଣଂ ୱା ଅତ୍ଥି, ଅଥ ଖୋ ଅତୁଲୋ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ ଅନୁତ୍ତରୋ ଦେୱଦେୱୋ ସକ୍କାନଂ ଅତିସକ୍କୋ, ବ୍ରହ୍ମାନଂ ଅତିବ୍ରହ୍ମା ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମୋ, ତସ୍ମା ତଥାଗତୋ। ତେନାହ –

‘‘ସଦେୱକେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଲୋକେ…ପେ… ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯ ତଥାଗତୋ ଅଭିଭୂ ଅନଭିଭୂତୋ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁଦସୋ ୱସୱତ୍ତି, ତସ୍ମା ‘ତଥାଗତୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୩)।

ତତ୍ରାଯଂ ପଦସିଦ୍ଧି – ଅଗଦୋ ୱିଯ ଅଗଦୋ, ଦେସନାୱିଲାସୋ ଚେୱ ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସଯୋ ଚ। ତେନ ସୋ ମହାନୁଭାୱୋ ଭିସକ୍କୋ ୱିଯ ଦିବ୍ବାଗଦେନ ସପ୍ପେ ସବ୍ବପରପ୍ପୱାଦିନୋ ସଦେୱକଞ୍ଚ ଲୋକଂ ଅଭିଭୱତି। ଇତି ସବ୍ବଲୋକାଭିଭୱନେ ତଥୋ ଅୱିତଥୋ ଅୱିପରୀତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତୋୱ ଅଗଦୋ ଏତସ୍ସାତି ଦକାରସ୍ସ ତକାରଂ କତ୍ୱା ତଥାଗତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋ।

ଅପିଚ ତଥାଯ ଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଂ ଗତୋତି ତଥାଗତୋ। ତତ୍ଥ ସକଲଲୋକଂ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ତଥାଯ ଗତୋ ଅୱଗତୋତି ତଥାଗତୋ। ଲୋକସମୁଦଯଂ ପହାନପରିଞ୍ଞାଯ ତଥାଯ ଗତୋ ଅତୀତୋତି ତଥାଗତୋ। ଲୋକନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ତଥାଯ ଗତୋ ଅଧିଗତୋତି ତଥାଗତୋ। ଲୋକନିରୋଧଗାମିନିଂ ପଟିପଦଂ ତଥଂ ଗତୋ ପଟିପନ୍ନୋତି ତଥାଗତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

‘‘ଲୋକୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଲୋକସ୍ମା ତଥାଗତୋ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ। ଲୋକସମୁଦଯୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଲୋକସମୁଦଯୋ ତଥାଗତସ୍ସ ପହୀନୋ, ଲୋକନିରୋଧୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଲୋକନିରୋଧୋ ତଥାଗତସ୍ସ ସଚ୍ଛିକତୋ। ଲୋକନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା , ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧା , ଲୋକନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ତଥାଗତସ୍ସ ଭାୱିତା। ଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ , ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ…ପେ… ସବ୍ବଂ ତଂ ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ। ତସ୍ମା ‘ତଥାଗତୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୩)।

ଅପରେହିପି ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ଭଗୱା ତଥାଗତୋ – ତଥାଯ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥାଯ ଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥାନି ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥାୱିଧୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥା ପୱତ୍ତିତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥେହି ଅଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥା ଗତଭାୱେନ ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ତଥାଯ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ଯା ସା ଭଗୱତା ସୁମେଧଭୂତେନ ଦୀପଙ୍କରଦସବଲସ୍ସ ପାଦମୂଲେ –

‘‘ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତି, ହେତୁ ସତ୍ଥାରଦସ୍ସନଂ,

ପବ୍ବଜ୍ଜା ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି, ଅଧିକାରୋ ଚ ଛନ୍ଦତା;

ଅଟ୍ଠଧମ୍ମସମୋଧାନା, ଅଭିନୀହାରୋ ସମିଜ୍ଝତୀ’’ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୨।୫୯) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଅଭିନୀହାରଂ ସମ୍ପାଦେନ୍ତେନ ‘‘ଅହଂ ସଦେୱକଂ ଲୋକଂ ତିଣ୍ଣୋ ତାରେସ୍ସାମି, ମୁତ୍ତୋ ମୋଚେସ୍ସାମି, ଦନ୍ତୋ ଦମେସ୍ସାମି, ସନ୍ତୋ ସମେସ୍ସାମି, ଅସ୍ସତ୍ଥୋ ଅସ୍ସାସେସ୍ସାମି, ପରିନିବ୍ବୁତୋ ପରିନିବ୍ବାପେସ୍ସାମି, ବୁଦ୍ଧୋ ବୋଧେସ୍ସାମୀ’’ତି ମହାପଟିଞ୍ଞା ପୱତ୍ତିତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘କିଂ ମେ ଏକେନ ତିଣ୍ଣେନ, ପୁରିସେନ ଥାମଦସ୍ସିନା;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା, ସନ୍ତାରେସ୍ସଂ ସଦେୱକଂ।

‘‘ଇମିନା ମେ ଅଧିକାରେନ, କତେନ ପୁରିସୁତ୍ତମେ;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା, ତାରେମି ଜନତଂ ବହୁଂ।

‘‘ସଂସାରସୋତଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା, ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱା ତଯୋ ଭୱେ;

ଧମ୍ମନାୱଂ ସମାରୁଯ୍ହ, ସନ୍ତାରେସ୍ସଂ ସଦେୱକଂ।

‘‘କିଂ ମେ ଅଞ୍ଞାତୱେସେନ, ଧମ୍ମଂ ସଚ୍ଛିକତେନିଧ;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧୋ ହେସ୍ସଂ ସଦେୱକେ’’ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୨।୫୫-୫୮);

ତଂ ପନେତଂ ମହାପଟିଞ୍ଞଂ ସକଲସ୍ସାପି ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମସମୁଦାଯସ୍ସ ପୱିଚଯ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସମାଦାନାନଂ କାରଣଭୂତଂ ଅୱିସଂୱାଦେତ୍ୱା ଲୋକନାଯକୋ ଯସ୍ମା ମହାକପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ନିରନ୍ତରଂ ନିରୱସେସତୋ ଦାନପାରମିଆଦଯୋ ସମତିଂସପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା, ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ମହାପରିଚ୍ଚାଗେ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା, ସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ଅଧିଟ୍ଠାନାନି ପରିବ୍ରୂହେତ୍ୱା, ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରେ ସମ୍ଭରିତ୍ୱା, ପୁବ୍ବଯୋଗପୁବ୍ବଚରିଯଧମ୍ମକ୍ଖାନଞାତତ୍ଥଚରିଯାଦଯୋ ଉକ୍କଂସାପେତ୍ୱା, ବୁଦ୍ଧିଚରିଯଂ ପରମକୋଟିଂ ପାପେତ୍ୱା, ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମା ତସ୍ସେୱ ସା ମହାପଟିଞ୍ଞା ତଥା ଅୱିତଥା ଅନଞ୍ଞଥା, ନ ତସ୍ସ ୱାଲଗ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ୱିତଥଂ ଅତ୍ଥି। ତଥା ହି ଦୀପଙ୍କରଦସବଲୋ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ମଙ୍ଗଲୋ…ପେ… କସ୍ସପୋ ଭଗୱାତି ଇମେ ଚତୁୱୀସତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ପଟିପାଟିଯା ଉପ୍ପନ୍ନା ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ବ୍ଯାକରିଂସୁ। ଏୱଂ ଚତୁୱୀସତିଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ତିକେ ଲଦ୍ଧବ୍ଯାକରଣୋ ଯେ ତେ କତାଭିନୀହାରେହି ବୋଧିସତ୍ତେହି ଲଦ୍ଧବ୍ବା ଆନିସଂସା, ତେ ଲଭିତ୍ୱାୱ ଆଗତୋତି ତାଯ ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ମହାପଟିଞ୍ଞାଯ ତଥାଯ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଆଗତୋ ଅଧିଗତୋତି ତଥାଗତୋ। ଏୱଂ ତଥାଯ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ତଥାଯ ଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ଯାଯ ମହାକରୁଣାଯ ଲୋକନାଥୋ ମହାଦୁକ୍ଖସମ୍ବାଧପ୍ପଟିପନ୍ନଂ ସତ୍ତନିକାଯଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ତସ୍ସ ନତ୍ଥଞ୍ଞୋ କୋଚି ପଟିସ୍ସରଣଂ, ଅହମେୱ ନମିତୋ ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ମୁତ୍ତୋ ମୋଚେସ୍ସାମୀ’’ତି ସମୁସ୍ସାହିତମାନସୋ ମହାଭିନୀହାରମକାସି। କତ୍ୱା ଚ ଯଥାପଣିଧାନଂ ସକଲଲୋକହିତସମ୍ପାଦନାଯ ଉସ୍ସୁକ୍କମାପନ୍ନୋ ଅତ୍ତନୋ କାଯଜୀୱିତନିରପେକ୍ଖୋ ପରେସଂ ସୋତପଥାଗମନମତ୍ତେନପି ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସସମୁପ୍ପାଦିକା ଅତିଦୁକ୍କରା ଦୁକ୍କରଚରିଯା ସମାଚରନ୍ତୋ ଯଥା ମହାବୋଧିଯା ପଟିପତ୍ତି ହାନଭାଗିଯା ସଂକିଲେସଭାଗିଯା ଠିତିଭାଗିଯା ୱା ନ ହୋତି, ଅଥ ଖୋ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରି ୱିସେସଭାଗିଯାୱ ହୋତି, ତଥା ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ନିରୱସେସେ ବୋଧିସମ୍ଭାରେ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅଭିସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣି। ତତୋ ପରଞ୍ଚ ତାଯେୱ ମହାକରୁଣାଯ ସଞ୍ଚୋଦିତମାନସୋ ପୱିୱେକରତିଂ ପରମଞ୍ଚ ସନ୍ତଂ ୱିମୋକ୍ଖସୁଖଂ ପହାଯ ବାଲଜନବହୁଲେ ଲୋକେ ତେହି ସମୁପ୍ପାଦିତଂ ସମ୍ମାନାୱମାନୱିପ୍ପକାରଂ ଅଗଣେତ୍ୱା ୱିନେଯ୍ୟଜନସ୍ସ ୱିନଯନେନ ନିରୱସେସଂ ବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚଂ ନିଟ୍ଠପେସି। ତତ୍ଥ ଯୋ ଭଗୱତୋ ସତ୍ତେସୁ ମହାକରୁଣାଯ ସମୋକ୍କମନାକାରୋ, ସୋ ପରତୋ ଆୱିଭୱିସ୍ସତି। ଯଥା ଚ ବୁଦ୍ଧଭୂତସ୍ସ ଲୋକନାଥସ୍ସ ସତ୍ତେସୁ ମହାକରୁଣା, ଏୱଂ ବୋଧିସତ୍ତଭୂତସ୍ସପି ମହାଭିନୀହାରକାଲାଦୀସୂତି ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବଦା ଚ ଏକସଦିସତାଯ ତଥା ଅୱିତଥା ଅନଞ୍ଞଥା, ତସ୍ମା ତୀସୁପି ଅୱତ୍ଥାସୁ ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ସମାନରସାଯ ତଥାଯ ମହାକରୁଣାଯ ସକଲଲୋକହିତାଯ ଗତୋ ପଟିପନ୍ନୋତି ତଥାଗତୋ। ଏୱଂ ତଥାଯ ଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ତଥାନି ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ତଥାନି ନାମ ଚତ୍ତାରି ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣାନି। ତାନି ହି ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ, ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ, ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦାତି ଏୱଂ ସବ୍ବଞେଯ୍ୟଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକାନଂ ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତିତଦୁଭଯହେତୁଭୂତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଳନଟ୍ଠୋ ସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ ସନ୍ତାପଟ୍ଠୋ ୱିପରିଣାମଟ୍ଠୋ, ସମୁଦଯସ୍ସ ଆଯୂହନଟ୍ଠୋ ନିଦାନଟ୍ଠୋ ସଂଯୋଗଟ୍ଠୋ ପଲିବୋଧଟ୍ଠୋ, ନିରୋଧସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଟ୍ଠୋ ୱିୱେକଟ୍ଠୋ ଅସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ ଅମତଟ୍ଠୋ, ମଗ୍ଗସ୍ସ ନିଯ୍ୟାନଟ୍ଠୋ ହେତୁଟ୍ଠୋ ଦସ୍ସନଟ୍ଠୋ ଆଧିପତେଯ୍ୟଟ୍ଠୋତିଆଦୀନଂ ତବ୍ବିଭାଗାନଞ୍ଚ ଯଥାଭୂତସଭାୱାୱବୋଧୱିବନ୍ଧକସ୍ସ ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ପଟିଲଦ୍ଧାଯ ତତ୍ଥ ଅସମ୍ମୋହାଭିସମଯସଙ୍ଖାତାଯ ଅୱିପରୀତାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱସରସଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅୱିସଂୱାଦନତୋ ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି, ତାନି ଭଗୱା ଅନଞ୍ଞନେଯ୍ୟୋ ସଯମେୱ ଆଗତୋ ଅଧିଗତୋ, ତସ୍ମା ତଥାନି ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

ଯଥା ଚ ମଗ୍ଗଞାଣାନି, ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ତୀସୁ କାଲେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣାନି ଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣାନି ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଞାଣାନି ପଞ୍ଚଗତିପରିଚ୍ଛେଦଞାଣାନି ଛଅସାଧାରଣଞାଣାନି ସତ୍ତବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିଭାୱନଞାଣାନି ଅଟ୍ଠମଗ୍ଗଙ୍ଗୱିଭାୱନଞାଣାନି ନୱାନୁପୁବ୍ବୱିହାରସମାପତ୍ତିଞାଣାନି ଦସବଲଞାଣାନି ଚ ତଥଭାୱେ

ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ତତ୍ରାଯଂ ୱିଭାୱନା – ଯଞ୍ହି କିଞ୍ଚି ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ହୀନାଦିଭେଦଭିନ୍ନାସୁ ଅତୀତାସୁ ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୂସୁ ସଭାୱକିଚ୍ଚାଦି ଅୱତ୍ଥାୱିସେସାଦି ଖନ୍ଧପ୍ପଟିବଦ୍ଧନାମଗୋତ୍ତାଦି ଚ ଜାନିତବ୍ବଂ। ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧେସୁ ଚ ଅତିସୁଖୁମତିରୋହିତୱିଦୂରଦେସେସୁପି ରୂପଧମ୍ମେସୁ ଯୋ ତଂତଂପଚ୍ଚଯୱିସେସେହି ସଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଗନ୍ଧରସଫସ୍ସାଦିୱିସେସୋ, ତତ୍ଥ ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ହତ୍ଥତଲେ ଠପିତଆମଲକେ ୱିଯ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଅପ୍ପଟିହତଂ ଭଗୱତୋ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି, ତଥା ଅନାଗତାସୁ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାସୁ ଚାତି ଇମାନି ତୀସୁ କାଲେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣାନି ନାମ। ଯଥାହ –

''ଅତୀତଂସେ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅପ୍ପଟିହତଂ ଞାଣଂ, ଅନାଗତଂସେ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅପ୍ପଟିହତଂ ଞାଣଂ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂସେ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅପ୍ପଟିହତଂ ଞାଣ''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୩।୫)।

ତାନି ପନେତାନି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱସରସଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଅୱିସଂୱାଦନତୋ ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି, ତାନି ଭଗୱା ସଯମ୍ଭୂଞାଣେନ ଅଧିଗଞ୍ଛୀତି। ଏୱମ୍ପି ତଥାନି ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

ତଥା ଅତ୍ଥପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା ଧମ୍ମପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା ନିରୁତ୍ତିପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା ପଟିଭାନପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦାତି ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା। ଧମ୍ମପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ଧମ୍ମପ୍ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା। ନିରୁତ୍ତିପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା। ପଟିଭାନପ୍ପଭେଦସ୍ସ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥଂ ପଟିଭାନପ୍ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ପଟିଭାନପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଅତ୍ଥେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା, ଧମ୍ମେ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା, ତତ୍ର ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା, ଞାଣେସୁ ଞାଣଂ ପଟିଭାନପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି (ୱିଭ। ୭୧୮-୭୨୧)।

ଏତ୍ଥ ଚ ହେତୁଅନୁସାରେନ ଅରଣୀଯତୋ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଚ ସଙ୍ଖେପତୋ ହେତୁଫଲଂ ଅତ୍ଥୋ ନାମ। ପଭେଦତୋ ପନ ଯଂ କିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ, ନିବ୍ବାନଂ , ଭାସିତତ୍ଥୋ, ୱିପାକୋ, କିରିଯାତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ଅତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା। ଧମ୍ମୋତି ସଙ୍ଖେପତୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ସୋ ହି ଯସ୍ମା ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିଦହତି ପୱତ୍ତେତି ଚେୱ ପାପେତି ଚ, ତସ୍ମା ଧମ୍ମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ପଭେଦତୋ ପନ ଯୋ କୋଚି ଫଲନିବ୍ବତ୍ତନକୋ ହେତୁ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଭାସିତଂ କୁସଲଂ ଅକୁସଲନ୍ତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଧମ୍ମୋ, ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯେ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି (ୱିଭ। ୭୧୯)।

ଅଥ ୱା ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ଧମ୍ମପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା, ହେତୁଫଲେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା। ଯେ ଧମ୍ମା ଜାତା ଭୂତା ସଞ୍ଜାତା ନିବ୍ବତ୍ତା ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତା ପାତୁଭୂତା, ଇମେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା। ଯମ୍ହା ଧମ୍ମା ତେ ଧମ୍ମା ଜାତା ଭୂତା ସଞ୍ଜାତା ନିବ୍ବତ୍ତା ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତା ପାତୁଭୂତା, ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା। ଜରାମରଣେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା, ଜରାମରଣସମୁଦଯେ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା। ଜରାମରଣନିରୋଧେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା, ଜରାମରଣନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା। ଜାତିଯା, ଭୱେ, ଉପାଦାନେ, ତଣ୍ହାଯ, ୱେଦନାଯ, ଫସ୍ସେ, ସଳାଯତନେ, ନାମରୂପେ, ୱିଞ୍ଞାଣେ, ସଙ୍ଖାରେସୁ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା, ସଙ୍ଖାରସମୁଦଯେ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା। ସଙ୍ଖାରନିରୋଧେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା, ସଙ୍ଖାରନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା।

''ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଂ ଜାନାତି ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟଂ…ପେ… ୱେଦଲ୍ଲଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଧମ୍ମପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା। ସୋ ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଜାନାତି 'ଅଯଂ ଇମସ୍ସ ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ, ଅଯଂ ଇମସ୍ସ ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ'ତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅତ୍ଥପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦା।

''କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା? ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା…ପେ… ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱା ଯଂ ଯଂ ୱା ପନାରବ୍ଭ, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫସ୍ସୋ ହୋତି…ପେ… ଅୱିକ୍ଖେପୋ ହୋତି…ପେ… ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା। ଇମେସୁ

ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା, ତେସଂ ୱିପାକେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତିଆଦି (ୱିଭ। ୭୨୪-୭୨୫) ୱୁତ୍ତାରୋ।

ଯା ପନେତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଚ ଧମ୍ମେ ଚ ସଭାୱନିରୁତ୍ତି ଅବ୍ୟଭିଚାରୱୋହାରୋ ଅଭିଲାପୋ, ତସ୍ମିଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତାଭିଲାପେ ମାଗଧିକାଯ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ମୂଲଭାସାଯ ‘‘ଅଯଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତି, ଅଯଂ ଅସଭାୱନିରୁତ୍ତୀ’’ତି ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ନିରୁତ୍ତିପଟିସମ୍ଭିଦା। ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ତେସୁ ଞାଣେସୁ ଗୋଚରକିଚ୍ଚତୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ପୱତ୍ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ତଂ ଞାଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଞାଣେ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା। ଇତି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣାନି ସଯମେୱ ଭଗୱତା ଅଧିଗତାନି ଅତ୍ଥଧମ୍ମାଦିକେ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ଅୱିସଂୱାଦନୱସେନ ଅୱିପରୀତାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି। ଏୱମ୍ପି ଭଗୱା ତଥାନି ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

ତଥା ଯଂକିଞ୍ଚି ଞେଯ୍ୟଂ ନାମ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଭଗୱତା ସବ୍ବାକାରେନ ଞାତଂ ଦିଟ୍ଠଂ ଅଧିଗତଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ। ତଥା ହିସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ଧମ୍ମା ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟତୋ ବୁଦ୍ଧା, ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ଧମ୍ମା ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟତୋ, ପହାତବ୍ବା ଧମ୍ମା ପହାତବ୍ବତୋ, ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା ଧମ୍ମା ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବତୋ, ଭାୱେତବ୍ବା ଧମ୍ମା ଭାୱେତବ୍ବତୋ, ଯତୋ ନଂ କୋଚି ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ଦେୱୋ ୱା ମାରୋ ୱା ବ୍ରହ୍ମା ୱା ‘‘ଇମେ ନାମ ତେ ଧମ୍ମା ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧା’’ତି ସହ ଧମ୍ମେନ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନତ୍ଥି।

ଯଂକିଞ୍ଚି ପହାତବ୍ବଂ ନାମ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଭଗୱତୋ ଅନୱସେସତୋ ବୋଧିମୂଲେଯେୱ ପହୀନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମଂ , ନ ତସ୍ସ ପହାନାଯ ଉତ୍ତରି କରଣୀଯଂ ଅତ୍ଥି। ତଥା ହିସ୍ସ ଲୋଭଦୋସମୋହୱିପରୀତମନସିକାରଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପଥିନମିଦ୍ଧକୋଧୂପନାହ-
ମକ୍ଖପଲାସିସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯମାଯାସାଠେଯ୍ୟଥମ୍ଭସାରମ୍ଭମାନାତିମାନମଦପ୍ପମାଦତିୱିଧା- କୁସଲମୂଲଦୁଚ୍ଚରିତୱିସମୱିପରୀତସଞ୍ଞା-
ମଲୱିତକ୍କପପଞ୍ଚଏସନାତଣ୍ହାଚତୁବ୍ବିଧୱିପରିଯେସଆସୱଗନ୍ଥ- ଓଘଯୋଗାଗତିତଣ୍ହୁପାଦାନପଞ୍ଚାଭିନନ୍ଦନନୀୱରଣଚେତୋଖିଲଚେତସୋୱିନିବନ୍ଧ-
ଛୱିୱାଦମୂଲସତ୍ତାନୁସଯଅଟ୍ଠମିଚ୍ଛତ୍ତନୱଆଘାତୱତ୍ଥୁତଣ୍ହା- ମୂଲକଦସଅକୁସଲକମ୍ମପଥଏକୱୀସତି
ଅନେସନଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାୱିଚରିତାଦିପ୍ପଭେଦଂ ଦିଯଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସଂ ସହ ୱାସନାଯ ପହୀନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଂ ସମୂହତଂ, ଯତୋ ନଂ କୋଚି ସମଣୋ ୱା…ପେ… ବ୍ରହ୍ମା ୱା ‘‘ଇମେ ନାମ ତେ କିଲେସା ଅପ୍ପହୀନା’’ତି ସହ ଧମ୍ମେନ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନତ୍ଥି।

ଯେ ଚିମେ ଭଗୱତା କମ୍ମୱିପାକକିଲେସୂପୱାଦଆଣାୱୀତିକ୍କମପ୍ପଭେଦା ଅନ୍ତରାଯିକା ୱୁତ୍ତା, ଅଲମେୱ ତେ ପଟିସେୱତୋ ଏକନ୍ତେନ ଅନ୍ତରାଯାଯ। ଯତୋ ନଂ କୋଚି ସମଣୋ ୱା…ପେ… ବ୍ରହ୍ମା ୱା ‘‘ନାଲଂ ତେ ପଟିସେୱତୋ ଅନ୍ତରାଯାଯା’’ତି ସହ ଧମ୍ମେନ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନତ୍ଥି।

ଯୋ ଚ ଭଗୱତା ନିରୱସେସୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣାଯ ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାଯ ସଙ୍ଗହୋ ସତ୍ତକୋଟ୍ଠାସିକୋ ସତ୍ତତିଂସପ୍ପଭେଦୋ ଅରିଯମଗ୍ଗପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ଅନୁତ୍ତରୋ ନିଯ୍ୟାନିକୋ ଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋ, ସୋ ଏକନ୍ତେନେୱ ନିଯ୍ୟାତି, ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ମୋକ୍ଖାଯ ହୋତି, ଯତୋ ନଂ କୋଚି ସମଣୋ ୱା…ପେ… ବ୍ରହ୍ମା ୱା ‘‘ନିଯ୍ୟାନିକୋ ଧମ୍ମୋତି ତଯା ଦେସିତୋ ନ ନିଯ୍ୟାତୀ’’ତି ସହ ଧମ୍ମେନ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନତ୍ଥୀତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତେ ପଟିଜାନତୋ ଇମେ ଧମ୍ମା ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୫୦) ୱିତ୍ଥାରୋ। ଏୱମେତାନି ଅତ୍ତନୋ ଞାଣପ୍ପହାନଦେସନାୱିସେସାନଂ ଅୱିତଥଭାୱାୱବୋଧନତୋ ଅୱିପରୀତାକାରପ୍ପୱତ୍ତିତାନି ଭଗୱତୋ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଞାଣାନି ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି। ଏୱମ୍ପି ଭଗୱା ତଥାନି ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

ତଥା ନିରଯଗତି, ତିରଚ୍ଛାନଗତି, ପେତଗତି, ମନୁସ୍ସଗତି, ଦେୱଗତୀତି ପଞ୍ଚ ଗତିଯୋ, ତାସୁ ସଞ୍ଜୀୱାଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ମହାନିରଯା, କୁକ୍କୁଳାଦଯୋ ସୋଳସ ଉସ୍ସଦନିରଯା, ଲୋକନ୍ତରିକନିରଯୋତି ସବ୍ବେପିମେ ଏକନ୍ତଦୁକ୍ଖତାଯ ନିରସ୍ସାଦଟ୍ଠେନ ନିରଯା, ଯଥାକମ୍ମୁନା ଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଗତି ଚାତି ନିରଯଗତି, ତିକ୍ଖନ୍ଧକାରସୀତନରକାପି ଏତେସ୍ୱେୱ ଅନ୍ତୋଗଧା। କିମିକୀଟସରୀସପପକ୍ଖିସୋଣସିଙ୍ଗାଲାଦଯୋ ତିରିଯଂ ଅଞ୍ଚିତଭାୱେନ ତିରଚ୍ଛାନା, ତେ ଏୱ ଗତୀତି ତିରଚ୍ଛାନଗତି। ଖୁପ୍ପିପାସିତୱନ୍ତାସିକପରଦତ୍ତୂପଜୀୱିନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହିକାଦଯୋ ଦୁକ୍ଖବହୁଲତାଯ ପାକଟସୁଖତୋ ଇତା ୱିଗତାତି ପେତା, ତେ ଏୱ ଗତୀତି ପେତଗତି, କାଲକଞ୍ଚିକାଦିଅସୁରାପି ଏତେସ୍ୱେୱନ୍ତୋଗଧା। ପରିତ୍ତଦୀପୱାସୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଜମ୍ବୁଦୀପାଦିଚତୁମହାଦୀପୱାସିନୋ ମନସୋ ଉସ୍ସନ୍ନତାଯ ମନୁସ୍ସା, ତେ ଏୱ ଗତୀତି ମନୁସ୍ସଗତି। ଚାତୁମହାରାଜିକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନୂପଗାତି ଇମେ ଛବ୍ବୀସତି ଦେୱନିକାଯା ଦିବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ କୀଳନ୍ତି ଜୋତନ୍ତି ଚାତି ଦେୱା, ତେ ଏୱ ଗତୀତି ଦେୱଗତି।

ତା ପନେତା ଗତିଯୋ ଯସ୍ମା ତଂତଂକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତୋ ଉପପତ୍ତିଭୱୱିସେସୋ, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥତୋ ୱିପାକକ୍ଖନ୍ଧା କଟତ୍ତା ଚ ରୂପଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅଯଂ ନାମ ଗତି ଇମିନା ନାମ କମ୍ମୁନା ଜାଯତି, ତସ୍ସ ଚ କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୱିସେସେହି ଏୱଂ ୱିଭାଗଭିନ୍ନତ୍ତା ୱିସୁଂ ଏତେ ସତ୍ତନିକାଯା ଏୱଂ ୱିଭାଗଭିନ୍ନା’’ତି ଯଥାସକଂ ହେତୁଫଲୱିଭାଗପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ ଠାନସୋ ହେତୁସୋ ଭଗୱତୋ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ପଞ୍ଚ ଖୋ ଇମା, ସାରିପୁତ୍ତ, ଗତିୟୋ। କତମା ପଞ୍ଚ? ନିରୟୋ, ତିରଚ୍ଛାନୟୋନି, ପେତ୍ତିୱିସୟୋ, ମନୁସ୍ସା, ଦେୱା। ନିରୟଞ୍ଚାହଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ପଜାନାମି ନିରୟଗାମିଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଂ ନିରୟଗାମିନିଞ୍ଚ ପଟିପଦଂ, ୟଥା ପଟିପନ୍ନୋ ଚ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ପରମ୍ମରଣା ଅପାୟଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ନିରୟଂ ଉପପଜ୍ଜତି, ତଞ୍ଚ ପଜାନାମୀ’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୧୫୩)।

ତାନି ପନେତାନି ଭଗୱତୋ ଞାଣାନି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ୱିସୟେ ଅୱିପରୀତାକାରପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଅୱିସଂୱାଦନତୋ ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି। ଏୱମ୍ପି ଭଗୱା ତଥାନି ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

ତଥା ୟଂ ସତ୍ତାନଂ ସଦ୍ଧାଦିୟୋଗୱିକଲାୱିକଲଭାୱାୱବୋଧନେନ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖମହାରଜକ୍ଖତାଦିୱିସେସୱିଭାୱନଂ ପଞ୍ଞାସାୟ ଆକାରେହି ପୱତ୍ତଂ ଭଗୱତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରୋପରିୟତ୍ତଞାଣଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ସଦ୍ଧୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖୋ, ଅସ୍ସଦ୍ଧୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମହାରଜକ୍ଖୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧। ୧୧୧) ୱିତ୍ଥାରୋ।

ୟଞ୍ଚ ‘‘ଅୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖୋ, ଅୟଂ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିକୋ, ଅୟଂ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିକୋ, ଅୟଂ ଅନୁଲୋମିକାୟଂ ଖନ୍ତିୟଂ ଠିତୋ, ଅୟଂ ୟଥାଭୂତଞାଣେ ଠିତୋ, ଅୟଂ କାମାସୟୋ, ନ ନେକ୍ଖମ୍ମାଦିଆସୟୋ, ଅୟଂ ନେକ୍ଖମ୍ମାସୟୋ, ନ କାମାଦିଆସୟୋ’’ତିଆଦିନା ‘‘ଇମସ୍ସ କାମରାଗୋ ଅତିୱିୟ ଥାମଗତୋ, ନ ପଟିଘାଦିକୋ, ଇମସ୍ସ ପଟିଘୋ ଅତିୱିୟ ଥାମଗତୋ, ନ କାମରାଗାଦିକୋ’’ତିଆଦିନା ‘‘ଇମସ୍ସ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଅଧିକୋ, ନ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ନ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ, ଇମସ୍ସ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଅଧିକୋ, ନ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ନ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ, ଇମସ୍ସ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଅଧିକୋ, ନ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ନ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ଇମସ୍ସ କାୟସୁଚରିତଂ ଅଧିକଂ, ଇମସ୍ସ ୱଚୀସୁଚରିତଂ, ଇମସ୍ସ ମନୋସୁଚରିତଂ, ଅୟଂ ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକୋ, ଅୟଂ ପଣୀତାଧିମୁତ୍ତିକୋ, ଅୟଂ କମ୍ମାୱରଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ଅୟଂ କିଲେସାୱରଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ଅୟଂ ୱିପାକାୱରଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ଅୟଂ ନ କମ୍ମାୱରଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ନ କିଲେସାୱରଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ନ ୱିପାକାୱରଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ’’ତିଆଦିନା ଚ ସତ୍ତାନଂ ଆସୟାଦୀନଂ ୟଥାଭୂତଂ ୱିଭାୱନାକାରପ୍ପୱତ୍ତଂ ଭଗୱତୋ ଆସୟାନୁସୟଞାଣଂ। ୟଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଇଧ ତଥାଗତୋ ସତ୍ତାନଂ ଆସୟଂ ଜାନାତି, ଅନୁସୟଂ ଜାନାତି, ଚରିତଂ ଜାନାତି, ଅଧିମୁତ୍ତିଂ ଜାନାତି, ଭବ୍ବାଭବ୍ବେ ସତ୍ତେ ଜାନାତୀ’’ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୩)।

ୟଞ୍ଚ ଉପରିମହେଟ୍ଠିମପୁରିମପଚ୍ଛିମକାୟେହି ଦକ୍ଖିଣୱାମଅକ୍ଖିକଣ୍ଣସୋତନାସିକସୋତଅଂସକୂଟହତ୍ଥପାଦେହି ଅଙ୍ଗୁଲିଅଙ୍ଗୁଲନ୍ତରେହି ଲୋମକୂପେହି ଚ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୂଦକଧାରାପୱତ୍ତନଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ୱିୱିଧୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧିନିମ୍ମାପନକଂ ଭଗୱତୋ ୟମକପାଟିହାରିୟଞାଣଂ। ୟଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଇଧ ତଥାଗତୋ ୟମକପାଟିହାରିୟଂ କରୋତି ଅସାଧାରଣଂ ସାୱକେହି, ଉପରିମକାୟତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ହେଟ୍ଠିମକାୟତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତି। ହେଟ୍ଠିମକାୟତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ପୱତ୍ତତି, ଉପରିମକାୟତୋ ଉଦକଧାରା ପୱତ୍ତତୀ’’ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୬)।

ୟଞ୍ଚ ରାଗାଦୀହି ଜାତିଆଦୀହି ଚ ଅନେକେହି ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମେହି ଉପଦ୍ଦୁତଂ ସତ୍ତନିକାୟଂ ତତୋ ନୀହରିତୁକାମତାୱସେନ ନାନାନୟେହି ପୱତ୍ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ମହାକରୁଣୋକ୍କମନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଞାଣଂ। ୟଥାହ (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୭-୧୧୮) –

‘‘କତମଂ ତଥାଗତସ୍ସ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିୟା ଞାଣଂ? ବହୁକେହି ଆକାରେହି ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ସତ୍ତେସୁ ମହାକରୁଣା ଓକ୍କମତି, ଆଦିତ୍ତୋ ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋତି ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ସତ୍ତେସୁ ମହାକରୁଣା ଓକ୍କମତି। ଉୟ୍ୟୁତ୍ତୋ, ପୟାତୋ, କୁମ୍ମଗ୍ଗପ୍ପଟିପନ୍ନୋ, ଉପନୀୟତି ଲୋକୋ ଅଦ୍ଧୁୱୋ, ଅତାଣୋ ଲୋକୋ ଅନଭିସ୍ସରୋ , ଅସ୍ସକୋ ଲୋକୋ, ସବ୍ବଂ ପହାୟ ଗମନୀୟଂ, ଊନୋ ଲୋକୋ ଅତିତ୍ତୋ ତଣ୍ହାଦାସୋତି ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ସତ୍ତେସୁ ମହାକରୁଣା ଓକ୍କମତି।

‘‘ଅତାୟନୋ ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋ, ଅଲେଣୋ, ଅସରଣୋ, ଅସରଣୀଭୂତୋ। ଉଦ୍ଧତୋ ଲୋକୋ ଅୱୂପସନ୍ତୋ, ସସଲ୍ଲୋ ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋ ୱିଦ୍ଧୋ ପୁଥୁସଲ୍ଲେହି, ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରାୱରଣୋ କିଲେସପଞ୍ଜରପକ୍ଖିତ୍ତୋ, ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋ ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋ ଅଣ୍ଡଭୂତୋ ପରିୟୋନଦ୍ଧୋ ତନ୍ତାକୁଲକଜାତୋ କୁଲଗୁଣ୍ଠିକଜାତୋ ମୁଞ୍ଜପବ୍ବଜଭୂତୋ ଅପାୟଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ୱିନିପାତଂ ସଂସାରଂ ନାତିୱତ୍ତତି, ଅୱିଜ୍ଜାୱିସଦୋସସଂଲିତ୍ତୋ, କିଲେସକଲଲୀଭୂତୋ, ରାଗଦୋସମୋହଜଟାଜଟିତୋ।

‘‘ତଣ୍ହାସଙ୍ଘାଟପଟିମୁକ୍କୋ, ତଣ୍ହାଜାଲେନ ଓତ୍ଥଟୋ, ତଣ୍ହାସୋତେନ ୱୁୟ୍ହତି, ତଣ୍ହାସଞ୍ଞୋଜନେନ ସଂଯୁତ୍ତୋ, ତଣ୍ହାନୁସଯେନ ଅନୁସଟୋ, ତଣ୍ହାସନ୍ତାପେନ ସନ୍ତପ୍ପତି, ତଣ୍ହାପରିଳାହେନ ପରିଡୟ୍ହତି।

‘‘ଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଘାଟପଟିମୁକ୍କୋ, ଦିଟ୍ଠିଜାଲେନ ଓତ୍ଥଟୋ, ଦିଟ୍ଠିସୋତେନ ୱୁୟ୍ହତି, ଦିଟ୍ଠିସଞ୍ଞୋଜନେନ ସଂଯୁତ୍ତୋ, ଦିଟ୍ଠାନୁସଯେନ ଅନୁସଟୋ, ଦିଟ୍ଠିସନ୍ତାପେନ ସନ୍ତପ୍ପତି, ଦିଟ୍ଠିପରିଳାହେନ ପରିଡୟ୍ହତି।

‘‘ଜାତିଯା ଅନୁଗତୋ, ଜରାଯ ଅନୁସଟୋ, ବ୍ୟାଧିନା ଅଭିଭୂତୋ, ମରଣେନ ଅବ୍ଭାହତୋ, ଦୁକ୍ଖେ ପତିଟ୍ଠିତୋ।

‘‘ତଣ୍ହାଯ ଉଡ୍ଡିତୋ, ଜରାପାକାରପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ, ମଚ୍ଚୁପାସେନ ପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ, ମହାବନ୍ଧନବଦ୍ଧୋ, ରାଗବନ୍ଧନେନ ଦୋସମୋହମାନଦିଟ୍ଠିକିଲେସଦୁଚ୍ଚରିତବନ୍ଧନେନ ବଦ୍ଧୋ, ମହାସମ୍ବାଧପ୍ପଟିପନ୍ନୋ, ମହାପଲିବୋଧେନ ପଲିବୁଦ୍ଧୋ, ମହାପପାତେ ପତିତୋ, ମହାକନ୍ତାରପ୍ପଟିପନ୍ନୋ, ମହାସଂସାରପ୍ପଟିପନ୍ନୋ, ମହାୱିଦୁଗ୍ଗେ ସମ୍ପରିୱତ୍ତତି, ମହାପଲିପେ ପଲିପନ୍ନୋ।

‘‘ଅବ୍ଭାହତୋ ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋ, ଆଦିତ୍ତୋ ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋ ରାଗଗ୍ଗିନା ଦୋସଗ୍ଗିନା ମୋହଗ୍ଗିନା ଜାତିଯା ଜରାଯ ମରଣେନ ସୋକେହି ପରିଦେୱେହି ଦୁକ୍ଖେହି ଦୋମନସ୍ସେହି ଉପାଯାସେହି, ଉନ୍ନୀତକୋ ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋ ହଞ୍ଞତି ନିଚ୍ଚମତାଣୋ ପତ୍ତଦଣ୍ଡୋ ତକ୍କରୋ, ୱଜ୍ଜବନ୍ଧନବଦ୍ଧୋ ଆଘାତନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତୋ, ଅନାଥୋ ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋ ପରମକାରୁଞ୍ଞପ୍ପତ୍ତୋ, ଦୁକ୍ଖାଭିତୁନ୍ନୋ ଚିରରତ୍ତଂ ପୀଳିତୋ, ଗଧିତୋ ନିଚ୍ଚଂ ପିପାସିତୋ।

‘‘ଅନ୍ଧୋ ଅଚକ୍ଖୁକୋ, ହତନେତ୍ତୋ ଅପରିଣାଯକୋ, ୱିପଥପକ୍ଖନ୍ଦୋ ଅଞ୍ଜସାପରଦ୍ଧୋ, ମହୋଘପକ୍ଖନ୍ଦୋ।

‘‘ଦ୍ୱୀହି ଦିଟ୍ଠିଗତେହି ପରିଯୁଟ୍ଠିତୋ, ତୀହି ଦୁଚ୍ଚରିତେହି ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନୋ, ଚତୂହି ଯୋଗେହି ଯୋଜିତୋ, ଚତୂହି ଗନ୍ଥେହି ଗନ୍ଥିତୋ, ଚତୂହି ଉପାଦାନେହି ଉପାଦିଯତି, ପଞ୍ଚଗତିସମାରୁଳ୍ହୋ, ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ରଜ୍ଜତି, ପଞ୍ଚହି ନୀୱରଣେହି ଓତ୍ଥଟୋ, ଛହି ୱିୱାଦମୂଲେହି ୱିୱଦତି, ଛହି ତଣ୍ହାକାଯେହି ରଜ୍ଜତି, ଛହି ଦିଟ୍ଠିଗତେହି ପରିଯୁଟ୍ଠିତୋ, ସତ୍ତହି ଅନୁସଯେହି ଅନୁସଟୋ, ସତ୍ତହି ସଞ୍ଞୋଜନେହି ସଂଯୁତ୍ତୋ, ସତ୍ତହି ମାନେହି ଉନ୍ନତୋ, ଅଟ୍ଠହି ଲୋକଧମ୍ମେହି ସମ୍ପରିୱତ୍ତତି, ଅଟ୍ଠହି ମିଚ୍ଛତ୍ତେହି ନିୟ୍ୟାତୋ, ଅଟ୍ଠହି ପୁରିସଦୋସେହି ଦୁସ୍ସତି, ନୱହି ଆଘାତୱତ୍ଥୂହି ଆଘାତିତୋ, ନୱୱିଧମାନେହି ଉନ୍ନତୋ, ନୱହି ତଣ୍ହାମୂଲକେହି ଧମ୍ମେହି ରଜ୍ଜତି, ଦସହି କିଲେସୱତ୍ଥୂହି କିଲିସ୍ସତି, ଦସହି ଆଘାତୱତ୍ଥୂହି ଆଘାତିତୋ, ଦସହି ଅକୁସଲକମ୍ମପଥେହି ସମନ୍ନାଗତୋ, ଦସହି ସଂଯୋଜନେହି ସଂଯୁତ୍ତୋ, ଦସହି ମିଚ୍ଛତ୍ତେହି ନିୟ୍ୟାତୋ, ଦସୱତ୍ଥୁକାଯ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ, ଦସୱତ୍ଥୁକାଯ ଅନ୍ତଗ୍ଗାହିକାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ, ଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାପପଞ୍ଚେହି ପପଞ୍ଚିତୋ, ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ଦିଟ୍ଠିଗତେହି ପରିଯୁଟ୍ଠିତୋ, ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋତି ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ସତ୍ତେସୁ ମହାକରୁଣା ଓକ୍କମତି।

‘‘ଅହଞ୍ଚମ୍ହି ତିଣ୍ଣୋ, ଲୋକୋ ଚ ଅତିଣ୍ଣୋ। ଅହଞ୍ଚମ୍ହି ମୁତ୍ତୋ, ଲୋକୋ ଚ ଅମୁତ୍ତୋ। ଅହଞ୍ଚମ୍ହି ଦନ୍ତୋ, ଲୋକୋ ଚ ଅଦନ୍ତୋ। ଅହଞ୍ଚମ୍ହି ସନ୍ତୋ, ଲୋକୋ ଚ ଅସନ୍ତୋ। ଅହଞ୍ଚମ୍ହି ଅସ୍ସତ୍ଥୋ, ଲୋକୋ ଚ ଅନସ୍ସତ୍ଥୋ। ଅହଞ୍ଚମ୍ହି ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ଲୋକୋ ଚ ଅପରିନିବ୍ବୁତୋ। ପହୋମି ଖ୍ୱାହଂ ତିଣ୍ଣୋ ତାରେତୁଂ, ମୁତ୍ତୋ ମୋଚେତୁଂ, ଦନ୍ତୋ ଦମେତୁଂ, ସନ୍ତୋ ସମେତୁଂ, ଅସ୍ସତ୍ଥୋ ଅସ୍ସାସେତୁଂ, ପରିନିବ୍ବୁତୋ ପରିନିବ୍ବାପେତୁନ୍ତି ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ସତ୍ତେସୁ ମହାକରୁଣା ଓକ୍କମତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୭-୧୧୮)।

ଏୱଂ ଏକୂନନୱୁତିଯା ଆକାରେହି ୱିଭଜନଂ କତଂ।

ଯଂ ପନ ଯାୱତା ଧମ୍ମଧାତୁଯା ଯତ୍ତକଂ ଞାତବ୍ବଂ ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତାଦିକସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସ ପରୋପଦେସନିରପେକ୍ଖଂ ସବ୍ବାକାରେନ ପଟିୱିଜ୍ଝନସମତ୍ଥଂ ଆକଙ୍ଖମତ୍ତପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ଭଗୱତୋ ଞାଣଂ ସବ୍ବଥା ଅନୱସେସସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚାୱବୋଧତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ତତ୍ଥାୱରଣାଭାୱତୋ ନିସ୍ସଙ୍ଗପ୍ପୱତ୍ତିମୁପାଦାଯ ଅନାୱରଣଞାଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏକମେୱ ହି ତଂ ଞାଣଂ ୱିସଯପ୍ପୱତ୍ତିମୁଖେନ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଦୁୱିଧେନ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ଅଞ୍ଞଥା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାନାୱରଣଞାଣାନଂ ସାଧାରଣତା ସବ୍ବୱିସଯତା ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ, ନ ଚ ତଂ ଯୁତ୍ତଂ କିଞ୍ଚାପି ଇମାଯ ଯୁତ୍ତିଯା। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ପାଳି –

‘‘ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଖତମସଙ୍ଖତଂ ଅନୱସେସଂ ଜାନାତୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ତତ୍ଥ ଆୱରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅନାୱରଣଞାଣଂ। ଅତୀତଂ ସବ୍ବଂ ଜାନାତୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ତତ୍ଥ ଆୱରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅନାୱରଣଞାଣଂ। ଅନାଗତଂ ସବ୍ବଂ ଜାନାତୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ତତ୍ଥ ଆୱରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅନାୱରଣଞାଣଂ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ସବ୍ବଂ ଜାନାତୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ତତ୍ଥ ଆୱରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅନାୱରଣଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୯-୧୨୦)

ୱିହାରୋ।

ଏୱମେତାନି ଭଗୱତୋ ଛଅସାଧାରଣଞାଣାନି ଅୱିପରୀତାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଯଥାସକୱିସଯସ୍ସ ଅୱିସଂୱାଦନତୋ ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି। ଏୱମ୍ପି ଭଗୱା ତଥାନି ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

ତଥା –

''ସତ୍ତିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା – ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ''ତି (ପଟି। ମ। ୨।୧୭; ସଂ। ନି। ୫।୧୮୫) ଏୱଂ ସରୂପତୋ, ''ଯାଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନକାମସୁଖଲ୍ଲିକତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୌଚ୍ଛେଦସସ୍ସତାଭିନିୱେସାଦୀନଂ ଅନେକେସଂ ଉପଦ୍ଦୱାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭୂତା ସତିଆଦିଭେଦା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀ, ଯାଯ ଅରିଯସାୱକୋ ବୁଜ୍ଝତି କିଲେସନିଦ୍ଦାଯ ଉଟ୍ଠହତି, ଚତ୍ତାରି ୱା ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ନିବ୍ବାନମେୱ ୱା ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି, ସା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀ ବୋଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସା 'ବୋଧିଯା ଅଙ୍ଗାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ଅରିଯସାୱକୋ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା ବୁଜ୍ଝତୀତି କତ୍ୱା ବୋଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ବୋଧିସ୍ସ ଅଙ୍ଗାତିପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା''ତି ଏୱଂ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣତୋ। ''ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣୋ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ପୱିଚଯଲକ୍ଖଣୋ ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣୋ ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ଫରଣଲକ୍ଖଣୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ଉପସମଲକ୍ଖଣୋ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣୋ ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ପଟିସଙ୍ଖାନଲକ୍ଖଣୋ ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ''ତି ଏୱଂ ୱିସେସଲକ୍ଖଣତୋ।

''ତତ୍ଥ କତମୋ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୁ , ସତିମା ହୋତି ପରମେନ ସତିନେପକ୍କେନ ସମନ୍ନାଗତୋ, ଚିରକତମ୍ପି ଚିରଭାସିତମ୍ପି ସରିତା ହୋତି ଅନୁସ୍ସରିତା''ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୪୬୭) ସତ୍ତନ୍ନଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୋପକାରୱସେନ ଏକକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତୋ, ''ତତ୍ଥ କତମୋ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ? ଅତ୍ଥି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେସୁ ସତି, ଅତ୍ଥି ବହିଦ୍ଧା ଧମ୍ମେସୁ ସତୀ''ତିଆଦିନା ତେସଂ ୱିସଯୱିଭାଗେନ ପୱତ୍ତିଦସ୍ସନତୋ। ''ତତ୍ଥ କତମୋ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଭାୱେତି ୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ ୱିରାଗନିସ୍ସିତଂ ନିରୋଧନିସ୍ସିତଂ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗପରିଣାମି''ନ୍ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୪୭୧) ଭାୱନାୱିଧିଦସ୍ସନତୋ। ''ତତ୍ଥ କତମେ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା? ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଝାନଂ ଭାୱେତି…ପେ… ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ହୋନ୍ତି ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ…ପେ… ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ କତମୋ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ? ଯା ସତି…ପେ… ଅନୁସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୪୭୮-୪୭୯) ଛନ୍ନୱୁତିଯା ନଯସହସ୍ସୱିଭାଗେହୀତି ଏୱଂ ନାନାକାରତୋ ପୱତ୍ତାନି ଭଗୱତୋ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିଭାୱନଞାଣାନି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅୱିସଂୱାଦନତୋ ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି। ଏୱମ୍ପି ଭଗୱା ତଥାନି ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

ତଥା –

''ତତ୍ଥ କତମଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ଅରିଯସଚ୍ଚଂ? ଅଯମେୱ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି…ପେ… ସମ୍ମାସମାଧୀ''ତି (ୱିଭ। ୨୦୫) ଏୱଂ ସରୂପତୋ। ସବ୍ବକିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ଅରିଯଭାୱକରତ୍ତା ଅରିଯଫଲପ୍ପଟିଲାଭକରତ୍ତା ଚ ଅରିଯୋ, ଅଟ୍ଠୱିଧତ୍ତା ନିବ୍ବାନାଧିଗମାଯ ଏକନ୍ତକାରଣତ୍ତା ଚ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ। କିଲେସେ ମାରେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, ନିବ୍ବାନତ୍ଥିକେହି ମଗ୍ଗୀଯତି, ସଯଂ ୱା ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗତୀତି ମଗ୍ଗୋତି ଏୱଂ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣତୋ। ''ସମ୍ମା ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ସମ୍ମା ଅଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ, ସମ୍ମା ପରିଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣା ସମ୍ମାୱାଚା, ସମ୍ମା ସମୁଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ, ସମ୍ମା ୱୋଦାନଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ, ସମ୍ମା ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ, ସମ୍ମା ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣା ସମ୍ମାସତି, ସମ୍ମା ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାସମାଧୀ''ତି ଏୱଂ ୱିସେସଲକ୍ଖଣତୋ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଅଞ୍ଞେହିପି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚନୀକକିଲେସେହି ସଦ୍ଧିଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି, ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକମୋହୱିଧମନେନ ଅସମ୍ମୋହତୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଚ ପସ୍ସତି। ତଥା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋପି ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦୀନି ପଜହନ୍ତି, ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତି, ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ମାଅଭିନିରୋପନପରିଗ୍ଗହଣସମୁଟ୍ଠାନୱୋଦାନପଗ୍ଗହୌପଟ୍ଠାନସମାଦହନାନି ଚ କରୋନ୍ତୀତି ଏୱଂ କିଚ୍ଚୱିଭାଗତୋ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନକ୍ଖଣା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଦୁକ୍ଖାଦିଆରମ୍ମଣା ହୁତ୍ୱା ମଗ୍ଗକାଲେ ଏକକ୍ଖଣା ନିବ୍ବାନମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା କିଚ୍ଚତୋ ''ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦୀନି ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତି, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋପି ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନକ୍ଖଣା ନାନାରମ୍ମଣା ମଗ୍ଗକାଲେ ଏକକ୍ଖଣା ଏକାରମ୍ମଣା।

ତେସୁ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ କିଚ୍ଚତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପୋତିଆଦୀନି ତୀଣି ନାମାନି ଲଭତି, ସମ୍ମାୱାଚାଦଯୋ ତଯୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ମୁସାୱାଦାୱେରମଣୀତିଆଦିୱିଭାଗା ୱିରତିଯୋପି ଚେତନାଯୋପି ହୁତ୍ୱା ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱିରତିଯୋୱ, ସମ୍ମାୱାଯାମସତିଯୋ କିଚ୍ଚତୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନସତିପଟ୍ଠାନୱସେନ ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭନ୍ତି। ସମ୍ମାସମାଧି ପନ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ପଠମଜ୍ଝାନାଦିୱସେନ ନାନା ଏୱାତି ଏୱଂ

ପୁବ୍ବଭାଗପରଭାଗେସୁ ପଣ୍ଡିତ୍ତିଭାଗତୋ, ‘‘ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ଭାୱେତି ୱିୱେକନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ୱିଭ॰ ୪୮୯) ଭାୱନାୱିଧିତୋ, ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୁ, ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଝାନଂ ଭାୱେତି…ପେ… ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦଂ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଂ, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ହୋତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ॰ ୪୯୯) ଚତୁରାସୀତିଯା ନଯସହସ୍ସୱିଭାଗେହୀତି ଏୱଂ ଅନେକାକାରତୋ ପୱତ୍ତାନି ଭଗୱତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୱିଭାୱନଞ୍ଞାଣାନି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅୱିସଂୱାଦନତୋ ସବ୍ବାନିପି ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି। ଏୱମ୍ପି ଭଗୱା ତଥାନି ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

ତଥା ପଠମଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତି ଯା ଚ ନିରୋଧସମାପତ୍ତୀତି ଏତାସୁ ଅନୁପଟିପାଟିଯା ୱିହରିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଚ ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରସମାପତ୍ତୀସୁ ସମ୍ପାଦନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦିୱସେନ ଯଥାରହଂ ସମ୍ପଯୋଗୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତାନି ଭଗୱତୋ ଞାଣାନି ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିଯା ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି । ତଥା ‘‘ଇଦଂ ଇମସ୍ସ ଠାନଂ, ଇଦଂ ଅଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ଅୱିପରୀତଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଫଲସ୍ସ କାରଣାକାରଣଜାନନଂ, ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଅତୀତାଦିଭେଦଭିନ୍ନସ୍ସ କମ୍ମସମାଦାନସ୍ସ ଅନୱସେସତୋ ଯଥାଭୂତଂ ୱିପାକନ୍ତରଜାନନଂ, ଆଯୂହନକ୍ଖଣେଯେୱ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ‘‘ଅଯଂ ନିରଯଗାମିନୀ ପଟିପଦା…ପେ… ଅଯଂ ନିବ୍ବାନଗାମିନୀ ପଟିପଦା’’ତି ଯାଥାୱତୋ ସାସୱାନାସୱକମ୍ମୱିଭାଗଜାନନଂ, ଠାଖନ୍ଧାଯତନାଦୀନଂ ଉପାଦିନ୍ନାନୁପାଦିନ୍ନାଦିଅନେକସଭାୱଂ ନାନାସଭାୱଞ୍ଚ ତସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ‘‘ଇମାଯ ନାମ ଧାତୁଯା ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧେ ଅଯଂ ୱିସେସୋ ଜାଯତୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଯଥାଭୂତଂ ଧାତୁନାନତ୍ତଜାନନଂ, ଅନୱସେସତୋ ସତ୍ତାନଂ ହୀନାଦିଅଜ୍ଝାସଯାଧିମୁତ୍ତିଜାନନଂ, ସଦ୍ଧାଦିଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ତିକ୍ଖମୁଦୁତାଜାନନଂ, ସଂକିଲେସାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଝାନୱିମୋକ୍ଖାଦିୱିସେସଜାନନଂ , ସତ୍ତାନଂ ଅପରିମାଣାସୁ ଜାତୀସୁ ତପ୍ପଟିବନ୍ଧେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅନୱସେସତୋ ପୁବ୍ବେନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧସନ୍ତତିଜାନନଂ, ହୀନାଦିୱିଭାଗେହି ସଦ୍ଧିଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଜାନନଂ, ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦିନା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଚତୁସଚ୍ଚଜାନନନ୍ତି ଇମାନି ଭଗୱତୋ ଦସବଲଞ୍ଞାଣାନି ଅୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ଯଥାସକଂ ୱିସଯାୱଗାହନତୋ ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥସାଧନତୋ ଚ ଯଥାଭୂତୱୁତ୍ତିଯା ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଇଧ ତଥାଗତୋ ଠାନଞ୍ଚ ଠାନତୋ ଅଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠାନତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ’’ତିଆଦି (ୱିଭ॰ ୮୦୯; ଅ॰ ନି॰ ୧୦।୨୧)।

ଏୱମ୍ପି ଭଗୱା ତଥାନି ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

ଯଥା ଚେତେସଂ ଞାଣାନଂ ୱସେନ, ଏୱଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନସମ୍ମପ୍ପଧାନୱିଭାୱନଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅନନ୍ତାପରିମେଯ୍ୟଭେଦାନଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣାନଂ ପଞ୍ଞାୱିସେସାନଂ ୱସେନ ଭଗୱା ତଥାନି ଞାଣାନି ଆଗତୋ ଅଧିଗତୋତି ତଥାଗତୋ। ଏୱମ୍ପି ତଥାନି ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ଯା ସା ଭଗୱତୋ ଅଭିଜାତି ଅଭିସମ୍ବୋଧି ଧମ୍ମୱିନଯପଞ୍ଞାପନା ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁ, ସା ତଥା। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଦତ୍ଥଂ ଲୋକନାଥେନ ଅଭିସମ୍ବୋଧି ପତ୍ଥିତା ପୱତ୍ତିତା ଚ, ତଦତ୍ଥସ୍ସ ଏକନ୍ତସିଦ୍ଧିଯା ଅୱିସଂୱାଦନତୋ ଅୱିପରୀତତ୍ଥୱୁତ୍ତିଯା ତଥା ଅୱିତଥା ଅନଞ୍ଞଥା। ତଥା ହି ଅଯଂ ଭଗୱା ବୋଧିସତ୍ତଭୂତୋ ସମତିଂସପାରମିପରିପୂରଣାଦିକଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦଂ ସବ୍ବଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତହେତୁଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ଠିତୋୱ ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲଂ ସୁତ୍ୱା ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଦେୱତାହି ଏକତୋ ସନ୍ନିପତିତାହି ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା –

‘‘କାଲୋ ଦେୱ ମହାୱୀର, ଉପ୍ପଜ୍ଜ ମାତୁକୁଚ୍ଛିଯଂ;

ସଦେୱକଂ ତାରଯନ୍ତୋ, ବୁଜ୍ଝସ୍ସୁ ଅମତଂ ପଦ’’ନ୍ତି। (ବୁ॰ ୱଂ॰ ୧।୬୭) –

ଆଯାଚିତୋ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବନିମିତ୍ତୋ ପଞ୍ଚ ମହାୱିଲୋକନାନି ୱିଲୋକେତ୍ୱା ‘‘ଇଦାନାହଂ ମନୁସ୍ସଯୋନିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିସ୍ସାମୀ’’ତି ଆସାଳ୍ହିପୁଣ୍ଣମାଯ ସକ୍ୟରାଜକୁଲେ ମହାମାଯାଯ ଦେୱିଯା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସ ମାସେ ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ମହତା ପରିହାରେନ ପରିହରିଯମାନୋ ୱିସାଖପୁଣ୍ଣମାଯ ପଚ୍ଚୂସସମଯେ ଅଭିଜାତିଂ ପାପୁଣି।

ଅଭିଜାତିକ୍ଖଣେ ପନସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣକ୍ଖଣେ ୱିଯ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି ପାତୁରହେସୁଂ। ଅଯଞ୍ହି ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ କମ୍ପି ସଙ୍କମ୍ପି ସମ୍ପକମ୍ପି ସମ୍ପୱେଧି, ଦସସୁ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେସୁ ଅପ୍ପମାଣୋ ଓଭାସୋ ଫରି, ତସ୍ସ ତଂ ସିରିଂ ଦଟ୍ଠୁକାମା ୱିଯ ଜଚ୍ଚନ୍ଧା ଚକ୍ଖୂନି ପଟିଲଭିଂସୁ, ବଧିରା ସଦ୍ଦଂ ସୁଣିଂସୁ। ମୂଗା ସମାଲପିଂସୁ, ଖୁଜ୍ଜା ଉଜୁଗତ୍ତା ଅହେସୁଂ, ପଙ୍ଗୁଲା ପଦସା ଗମନଂ ପଟିଲଭିଂସୁ, ବନ୍ଧନଗତା ସବ୍ବସତ୍ତା ଅନ୍ଦୁବନ୍ଧନାଦୀହି ମୁଚ୍ଚିଂସୁ, ସବ୍ବନିରଯେସୁ ଅଗ୍ଗି ନିବ୍ବାଯି, ପେତ୍ତିୱିସଯେ ଖୁପ୍ପିପାସା ୱୂପସମି, ତିରଚ୍ଛାନାନଂ ଭଯଂ ନାହୋସି, ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ରୋଗୋ ୱୂପସମି, ସବ୍ବସତ୍ତା

ପିୟଂୱଦା ଅହେସୁଂ, ମଧୁରେନାକାରେନ ଅସ୍ସା ହସିଂସୁ, ୱାରଣା ଗଜ୍ଜିଂସୁ, ସବ୍ବତୂରିୟାନି ସକଂ ସକଂ ନିନ୍ନାଦଂ ମୁଞ୍ଚିଂସୁ, ଅଘଟ୍ଟିତାନି ଏୱ ମନୁସ୍ସାନଂ ହତ୍ଥୂପଗାଦୀନି ଆଭରଣାନି ମଧୁରେନାକାରେନ ରୱିଂସୁ, ସବ୍ବଦିସା ୱିପ୍ପସନ୍ନା ଅହେସୁଂ, ସତ୍ତାନଂ ସୁଖଂ ଉପ୍ପାଦୟମାନୋ ମୁଦୁସୀତଲୱାତୋ ୱାୟି, ଅକାଲମେଘୋ ୱସ୍ସି, ପଥୱିତୋପି ଉଦକଂ ଉବ୍ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିସ୍ସନ୍ଦି, ପକ୍ଖିନୋ ଆକାସଗମନଂ ୱିଜହିଂସୁ, ନଦିୟୋ ଅସନ୍ଦମାନା ଅଟ୍ଠଂସୁ, ମହାସମୁଦ୍ଦେ ମଧୁରଂ ଉଦକଂ ଅହୋସି, ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତେ ସୂରିୟେ ଦିସ୍ସମାନେ ଏୱ ଆକାସଗତା ସବ୍ବା ଜୋତିୟୋ ଜଲିଂସୁ , ଠପେତ୍ୱା ଅରୂପାୱଚରେ ଦେୱେ ଅୱସେସା ସବ୍ବେ ଦେୱା ସବ୍ବେପି ନେରୟିକା ଦିସ୍ସମାନରୂପା ଅହେସୁଂ, ତରୁକୁଟ୍ଟକୱାଟସେଲାଦୟୋ ଅନାୱରଣଭୂତା ଅହେସୁଂ, ସତ୍ତାନଂ ଚୁତୂପପାତା ନାହେସୁଂ, ସବ୍ବଂ ଅନିଟ୍ଠଗନ୍ଧଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଦିବ୍ବଗନ୍ଧୋ ୱାୟି, ସବ୍ବେ ଫଲୂପଗା ରୁକ୍ଖା ଫଲଧରା ସମ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ, ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣେହି ପଦୁମେହି ସଞ୍ଛନ୍ନତଲୋ ଅହୋସି, ଥଲଜଜଲଜାଦୀନି ସବ୍ବପୁପ୍ଫାନି ପୁପ୍ଫିଂସୁ, ରୁକ୍ଖାନଂ ଖନ୍ଧେସୁ ଖନ୍ଧପଦୁମାନି, ସାଖାସୁ ସାଖପଦୁମାନି, ଲତାସୁ ଲତାପଦୁମାନି ପୁପ୍ଫିଂସୁ, ମହୀତଲେ ସିଲାତଲାନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉପରୂପରି ସତ୍ତ ସତ୍ତ ହୁତ୍ୱା ଦଣ୍ଡପଦୁମାନି ନାମ ନିକ୍ଖମିଂସୁ, ଆକାସେ ଓଲମ୍ବକପଦୁମାନି ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ, ସମନ୍ତତୋ ପୁପ୍ଫୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସି, ଆକାସେ ଦିବ୍ବତୂରିୟାନି ୱଜ୍ଜିଂସୁ, ସକଲଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୁ ୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ୱିସ୍ସଟ୍ଠମାଲାଗୁଳଂ ୱିୟ ଉପ୍ପୀଳେତ୍ୱା ବଦ୍ଧମାଲାକଲାପୋ ୱିୟ ଅଲଙ୍କତପ୍ପଟିୟତ୍ତଂ ମାଲାସନଂ ୱିୟ ଚ ଏକମାଲାମାଲିନୀ ୱିପ୍ଫୁରନ୍ତୱାଳୱୀଜନୀ ପୁପ୍ଫଧୂପଗନ୍ଧପରିୱାସିତା ପରମସୋଭଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତା ଅହୋସି, ତାନି ଚ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି ଉପରି ଅଧିଗତାନଂ ଅନେକେସଂ ୱିସେସାଧିଗମାନଂ ନିମିତ୍ତଭୂତାନି ଏୱ ଅହେସୁଂ। ଏୱଂ ଅନେକଚ୍ଛରିୟପାତୁଭାୱପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତା ଚାୟଂ ଅଭିଜାତି ଯଦତ୍ଥଂ ଅନେନ ଅଭିସମ୍ବୋଧି ପତ୍ଥିତା, ତସ୍ସା ଅଭିସମ୍ବୋଧିୟା ଏକନ୍ତସିଦ୍ଧିୟା ତଥାୱ ଅହୋସି ଅୱିତଥା ଅନଞ୍ଞଥା।

ତଥା ଯେ ବୁଦ୍ଧୱେନେୟ୍ୟା ବୋଧନେୟ୍ୟବନ୍ଧୱା, ତେ ସବ୍ବେପି ଅନୱସେସତୋ ସୟମେୱ ଭଗୱତା ୱିନୀତା। ଯେ ଚ ସାୱକୱେନେୟ୍ୟା ଧମ୍ମୱେନେୟ୍ୟା ଚ, ତେପି ସାୱକାଦୀହି ୱିନୀତା ୱିନୟଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଗମିସ୍ସନ୍ତି ଚାତି ଯଦତ୍ଥଂ ଭଗୱତା ଅଭିସମ୍ବୋଧି ଅଭିପତ୍ଥିତା, ତଦତ୍ଥସ୍ସ ଏକନ୍ତସିଦ୍ଧିୟା ଅଭିସମ୍ବୋଧି ତଥା ଅୱିତଥା ଅନଞ୍ଞଥା।

ଅପିଚ ଯସ୍ସ ଯସ୍ସ ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଯୋ ଯୋ ସଭାୱୋ ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବୋ, ସୋ ସୋ ହତ୍ଥତଲେ ଠପିତଆମଲକଂ ୱିୟ ଆୱଜ୍ଜନମତ୍ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣେନ ଅୱିପରୀତଂ ଅନୱସେସତୋ ଭଗୱତା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଏୱମ୍ପି ଅଭିସମ୍ବୋଧି ତଥା ଅୱିତଥା ଅନଞ୍ଞଥା।

ତଥା ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଥା ତଥା ଦେସେତବ୍ବପ୍ପକାରଂ ତେସଂ ତେସଞ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ଆସୟାନୁସୟଚରିତାଧିମୁତ୍ତିଂ ସମ୍ମଦେୱ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଧମ୍ମତଂ ଅୱିଜହନ୍ତେନେୱ ପଞ୍ଞତ୍ତିନୟୱୋହାରମଗ୍ଗଂ ଅନତିଧାୱନ୍ତେନେୱ ଚ ଧମ୍ମତଂ ୱିଭାୱନ୍ତେନ ଯଥାପରାଧଂ ଯଥାଜ୍ଝାସୟଂ ଯଥାଧମ୍ମଞ୍ଚ ଅନୁସାସନ୍ତେନ ଭଗୱତା ୱେନେୟ୍ୟା ୱିନୀତା ଅରିୟଭୂମିଂ ସମ୍ପାପିତାତି ଧମ୍ମୱିନୟପଞ୍ଞାପନାପିସ୍ସ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିୟା ଯଥାଭୂତୱୁତ୍ତିୟା ଚ ତଥା ଅୱିତଥା ଅନଞ୍ଞଥା।

ତଥା ଯା ସା ଭଗୱତା ଅନୁପ୍ପତ୍ତା ପଥୱିୟାଦିଫସ୍ସୱେଦନାଦିରୂପାରୂପସଭାୱୱିନିମୁତ୍ତା ଲୁଜ୍ଜନଭାୱାଭାୱତୋ ଲୋକସଭାୱାତୀତା ତମସା ୱିସଂସଟ୍ଠତ୍ତା କେନଚି ଅନୋଭାସନୀୟା ଲୋକସଭାୱାଭାୱତୋ ଏୱ ଗତିଆଦିଭାୱରହିତା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠା ଅନାରମ୍ମଣା ଅମତମହାନିବ୍ବାନଧାତୁ ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତାନଂ ଉପାଦୀନଂ ଲେସମତ୍ତସ୍ସପି ଅଭାୱତୋ ଅନୁପାଦିସେସାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ –

''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଦାୟତନଂ, ଯତ୍ଥ ନେୱ ପଥୱୀ ନ ଆପୋ ନ ତେଜୋ ନ ୱାୟୋ ନ ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ ନ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନଂ ନ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ ନ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ ନାୟଂ ଲୋକୋ ନ ପରୋ ଲୋକୋ ନ ଚ ଉଭୋ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟା, ତତ୍ରାପାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନେୱ ଆଗତିଂ ୱଦାମି ନ ଗତିଂ ନ ଠିତିଂ ନ ଚୁତିଂ ନ ଉପପତ୍ତିଂ, ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ ଅନାରମ୍ମଣମେୱେତଂ, ଏସେୱନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସା''ତି (ଉଦା। ୭୧)।

ସା ସବ୍ବେସମ୍ପି ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋ, ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ ସମଥୋ, ସବ୍ବୂପଧୀନଂ ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ, ସବ୍ବଦୁକ୍ଖାନଂ ୱୂପସମୋ, ସବ୍ବାଲୟାନଂ ସମୁଗ୍ଘାତୋ, ସବ୍ବୱଟ୍ଟାନଂ ଉପଚ୍ଛେଦୋ, ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତିଲକ୍ଖଣୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତସଭାୱସ୍ସ କଦାଚିପି ଅୱିସଂୱାଦନତୋ ତଥା ଅୱିତଥା ଅନଞ୍ଞଥା। ଏୱମେତା ଅଭିଜାତିଆଦିକା ତଥା ଗତୋ ଉପଗତୋ ଅଧିଗତୋ ପଟିପନ୍ନୋ ପତ୍ତୋତି ତଥାଗତୋ। ଏୱଂ ଭଗୱା ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ତଥାୱିଧୋତି ତଥାଗତୋ? ଯଥାୱିଧା ପୁରିମକା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ଅୟମ୍ପି ଭଗୱା ତଥାୱିଧୋ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯଥାୱିଧା ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ମଗ୍ଗସୀଲେନ ଫଲସୀଲେନ ସବ୍ବେନପି ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରସୀଲେନ, ମଗ୍ଗସମାଧିନା ଫଲସମାଧିନା ସବ୍ବେନପି ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରସମାଧିନା, ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାୟ ଫଲପଞ୍ଞାୟ ସବ୍ବାୟପି ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଞାୟ, ଦେୱସିକଂ ୱଳଞ୍ଜିତବ୍ବେହି ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସମାପତ୍ତିୱିହାରେହି, ତଦଙ୍ଗୱିମୁତ୍ତିୟା, ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତିୟା, ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତିୟା, ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତିୟା, ନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତିୟାତି ସଙ୍ଖେପତୋ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ

ଅନନ୍ତାପରିମାଣଭେଦେହି ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟାନୁଭାୱେହି ସକଲସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣେହି, ଅଯମ୍ପି ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱା ତଥାୱିଧୋ। ସବ୍ବେସଞ୍ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆୟୁୱେମତ୍ତଂ, ସରୀରପ୍ପମାଣୱେମତ୍ତଂ, କୁଲୱେମତ୍ତଂ, ଦୁକ୍କରଚରିୟାୱେମତ୍ତଂ, ରସ୍ମିୱେମତ୍ତନ୍ତି, ଇମେହି ପଞ୍ଚହି ୱେମତ୍ତେହି ସିୟା ୱେମତ୍ତଂ, ନ ପନ ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଯାଦୀସୁ ୱିସୁଦ୍ଧୀସୁ ସମଥୱିପସ୍ସନାପଟିପତ୍ତିଯଂ ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧଗୁଣେସୁ ଚ କିଞ୍ଚି ନାନାକରଣଂ ଅତ୍ଥି। ଅଥ ଖୋ ମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନସୁୱଣ୍ଣଂ ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିବ୍ବିସେସା ତେ ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ। ତସ୍ମା ଯଥାୱିଧା ପୁରିମକା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ତଥାୱିଧୋ। ଏୱଂ ତଥାୱିଧୋତି ତଥାଗତୋ। ୱିଧତ୍ଥୋ ଚେତ୍ଥ ଗତସଦ୍ଦୋ, ତଥା ହି ଲୋକିୟା ୱିଧଯୁତ୍ତଗତସଦ୍ଦେ ପକାରତ୍ଥେ ୱଦନ୍ତି।

କଥଂ ତଥା ପୱତ୍ତିତୋତି ତଥାଗତୋ? ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେନ ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାଦୀନଂ ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତିୟା ଅନାୱରଣଞାଣପ୍ପଟିଲାଭେନ ଚ ଭଗୱତୋ କାଯପ୍ପୱତ୍ତିଯାଦୀନଂ କତ୍ଥଚି ପଟିଘାତାଭାୱତୋ ଯଥା ରୁଚି ତଥା ଗତଂ ଗତି ଗମନଂ କାଯୱଚୀଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି ଏତସ୍ସାତି ତଥାଗତୋ। ଏୱଂ ତଥା ପୱତ୍ତିତୋତି ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ତଥେହି ଅଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ବୋଧିସମ୍ଭାରସମ୍ଭରଣେ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖପ୍ପୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଗତନ୍ତି ଅଗତୋ। ସୋ ପନସ୍ସ ଅଗତଭାୱୋ ମଚ୍ଛେରଦାନପାରମିଆଦୀସୁ ଅୱିପରୀତଂ ଆଦୀନୱାନିସଂସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତେହି ଞାଣେହୀତି ତଥେହି ଞାଣେହି ଅଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

ଅଥ ୱା କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରପ୍ପୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିସଙ୍ଖାତମେୱ ୱା ପଞ୍ଚସୁପି ଗତୀସୁ ଗତଂ ଗମନଂ ଏତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଅଗତୋ। ସୌପାଦିସେସଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିୟା ସ୍ୱାଯମସ୍ସ ଅଗତଭାୱୋ ତଥେହି ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣେହୀତି ଏୱମ୍ପି ଭଗୱା ତଥେହି ଅଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ତଥା ଗତଭାୱେନ ତଥାଗତୋ? ତଥା ଗତଭାୱେନାତି ଚ ତଥାଗତସ୍ସ ସବ୍ଭାୱେନ ଅତ୍ଥିତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। କୋ ପନେସ ତଥାଗତୋ, ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ଭଗୱା ତଥାଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି? ସଦ୍ଧମ୍ମୋ। ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ହି ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ତାୱ ଯଥା ଯୁଗନଦ୍ଧସମଥୱିପସ୍ସନାବଲେନ ଅନୱସେସତୋ କିଲେସପକ୍ଖଂ ସମୂହନନ୍ତେନ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନୱସେନ ଗନ୍ତବ୍ବଂ , ତଥା ଗତୋ। ଫଲଧମ୍ମୋ ଯଥା ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗାନୁରୂପଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପହାନୱସେନ ଗନ୍ତବ୍ବଂ, ତଥା ଗତୋ ପୱତ୍ତୋ। ନିବ୍ବାନଧମ୍ମୋ ପନ ଯଥା ଗତୋ ପଞ୍ଞାଯ ପଟିୱିଦ୍ଧୋ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖୱୂପସମାଯ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ତଥା ଗତୋ ସଚ୍ଛିକତୋତି ତଥାଗତୋ। ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋପି ଯଥା ପୁରିମବୁଦ୍ଧେହି ସୁତ୍ତଗେୟ୍ୟାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଆଦିପ୍ପକାସନୱସେନ ଚ ୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଆସଯାଦିଅନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତିତୋ, ଅମ୍ହାକମ୍ପି ଭଗୱତା ତଥା ଗତୋ ଗଦିତୋ ପୱତ୍ତିତୋତି ୱା ତଥାଗତୋ। ଯଥା ଭଗୱତା ଦେସିତୋ, ତଥା ଭଗୱତୋ ସାୱକେହି ଗତୋ ଅୱଗତୋତି ତଥାଗତୋ। ଏୱଂ ସବ୍ବୋପି ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ତଥାଗତୋ। ତେନାହ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ – ''ତଥାଗତଂ ଦେୱମନୁସ୍ସପୂଜିତଂ, ଧମ୍ମଂ ନମସ୍ସାମ ସୁୱତ୍ଥି ହୋତୂ''ତି (ଖୁ॰ ପା॰ ୬।୧୭; ସୁ॰ ନି॰ ୨୪୦)। ସ୍ୱାସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଭଗୱା ତଥାଗତୋ।

ଯଥା ଚ ଧମ୍ମୋ, ଏୱଂ ଅରିଯସଙ୍ଘୋପି ଯଥା ଅତ୍ତହିତାଯ ପରହିତାଯ ଚ ପଟିପନ୍ନେହି ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ ପୁବ୍ବଭାଗସମଥୱିପସ୍ସନାପଟିପଦଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଗନ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ତଂ ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ। ଯଥା ୱା ଭଗୱତା ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦଯୋ ଦେସିତା, ତଥାୱ ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ତଥା ଗଦନତୋ ଚ ତଥାଗତୋ। ତେନାହ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା – ''ତଥାଗତଂ ଦେୱମନୁସ୍ସପୂଜିତଂ, ସଙ୍ଘଂ ନମସ୍ସାମ ସୁୱତ୍ଥି ହୋତୂ''ତି। ସ୍ୱାସ୍ସ ସାୱକଭୂତୋ ଅତ୍ଥୀତି ଭଗୱା ତଥାଗତୋ। ଏୱଂ ତଥାଗତଭାୱେନ ତଥାଗତୋତି।

ଇଦମ୍ପି ଚ ତଥାଗତସ୍ସ ତଥାଗତଭାୱଦୀପନେ ମୁଖମତ୍ତକମେୱ, ସବ୍ବାକାରେନ ପନ ତଥାଗତୋୱ ତଥାଗତସ୍ସ ତଥାଗତଭାୱଂ ୱଣ୍ଣେୟ୍ୟ। ଇଦଞ୍ହି ତଥାଗତପଦଂ ମହତ୍ଥଂ ମହାଗତିକଂ ମହାୱିସଯଂ, ତସ୍ସ ଅପ୍ପମାଦପଦସ୍ସ ୱିଯ ତେପିଟକମ୍ପି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଯୁତ୍ତିତୋ ଅତ୍ଥଭାୱେନ ଆହରନ୍ତୋ ''ଅତିତ୍ଥେନ ଧମ୍ମକଥିକୋ ପକ୍ଖନ୍ଦୋ''ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି।

ତତ୍ଥେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

''ଯଥେୱ ଲୋକେ ପୁରିମା ମହେସିନୋ,

ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱଂ ମୁନଯୋ ଇଧାଗତା;

ତଥା ଅଯଂ ସକ୍ୟମୁନୀପି ଆଗତୋ,

ତଥାଗତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ତେନ ଚକ୍ଖୁମା।

‘‘ପହାଯ କାମାଦିମଲେ ଅସେସତୋ,

ସମାଧିଞ୍ଞାଣେହି ଯଥା ଗତା ଜିନା;

ପୁରାତନା ସକ୍ୟମୁନୀ ଜୁତିନ୍ଧରୋ,

ତଥା ଗତୋ ତେନ ତଥାଗତୋ ମତୋ।

‘‘ତଥଞ୍ଚ ଧାତାଯତନାଦିଲକ୍ଖଣଂ,

ସଭାୱସାମଞ୍ଞୱିଭାଗଭେଦତୋ;

ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ଜିନୋଯମାଗତୋ,

ତଥାଗତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସକ୍ୟପୁଙ୍ଗୱୋ।

‘‘ତଥାନି ସଚ୍ଚାନି ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁନା,

ତଥା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ଚ ସବ୍ବସୋ;

ଅନଞ୍ଞନେଯ୍ୟା ନଯତୋ ୱିଭାୱିତା,

ତଥା ଗତୋ ତେନ ଜିନୋ ତଥାଗତୋ।

‘‘ଅନେକଭେଦାସୁପି ଲୋକଧାତୁସୁ,

ଜିନସ୍ସ ରୂପାଯତନାଦିଗୋଚରେ;

ୱିଚିତ୍ତଭେଦେ ତଥମେୱ ଦସ୍ସନଂ,

ତଥାଗତୋ ତେନ ସମନ୍ତଲୋଚନୋ।

‘‘ଯତୋ ଚ ଧମ୍ମଂ ତଥମେୱ ଭାସତି,

କରୋତି ୱାଚାଯ ନୁରୂପମତ୍ତନୋ;

ଗୁଣେହି ଲୋକଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟିରୀଯତି,

ତଥାଗତୋ ତେନପି ଲୋକନାଯକୋ।

‘‘ତଥା ପରିଞ୍ଞାଯ ତଥାଯ ସବ୍ବସୋ,

ଅୱେଦି ଲୋକଂ ପଭୱଂ ଅତିକ୍କମି;

ଗତୋ ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖକିରିଯାଯ ନିବ୍ବୁତିଂ,

ଅରୀଯମଗ୍ଗଞ୍ଚ ଗତୋ ତଥାଗତୋ।

‘‘ତଥା ପଟିଞ୍ଞାଯ ତଥାଯ ସବ୍ବସୋ,

ହିତାଯ ଲୋକସ୍ସ ଯତୋଯମାଗତୋ;

ତଥାଯ ନାଥୋ କରୁଣାଯ ସବ୍ବଦା,

ଗତୋ ଚ ତେନାପି ଜିନୋ ତଥାଗତୋ।

‘‘ତଥାନି ଞାଣାନି ଯତୋଯମାଗତୋ,

ଯଥାସଭାୱଂ ୱିସଯାୱବୋଧତୋ;

ତଥାଭିଜାତିପ୍ପଭୁତୀ ତଥାଗତୋ,

ତଦତ୍ଥସମ୍ପାଦନତୋ ତଥାଗତୋ।

‘‘ଯଥାୱିଧା ତେ ପୁରିମା ମହେସିନୋ,

ତଥାୱିଧୋଯମ୍ପି ତଥା ଯଥାରୁଚି;

ପୱତ୍ତୱାଚା ତନୁଚିତ୍ତଭାୱତୋ,

ତଥାଗତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲୋ।

‘‘ସମ୍ବୋଧିସମ୍ଭାରୱିପକ୍ଖତୋ ପୁରେ,

ଗତଂ ନ ସଂସାରଗତମ୍ପି ତସ୍ସ ୱା;

ନ ଚତ୍ଥି ନାଥସ୍ସ ଭୱନ୍ତଦସ୍ସିନୋ,

ତଥେହି ତସ୍ମା ଅଗତୋ ତଥାଗତୋ।

‘‘ତଥାଗତୋ ଧମ୍ମୱରୋ ମହେସିନା,

ଯଥା ପହାତବ୍ବମଲଂ ପହୀଯତି;

ତଥାଗତୋ ଅରିଯଗଣୋପି ସତ୍ଥୁନୋ,

ତଥାଗତୋ ତେନ ସମଙ୍ଗିଭାୱତୋ’’ତି।

ମହିଦ୍ଧିକତାତି ପରମେନ ଚିତ୍ତୱସୀଭାୱେନ ଚ ଇଦ୍ଧିୱିଧଯୋଗେନ ଧମ୍ମାନୁଭାୱଞ୍ଞତ୍ଥନିପ୍ଫାଦନସମତ୍ଥତାସଙ୍ଖାତାଯ ମହତିଯା ଇଦ୍ଧିଯା ସମନ୍ନାଗମୋ ମହିଦ୍ଧିକତା। ଚିରକାଲସମ୍ଭୂତେନ ସୁୱିଦୂରପତ୍ତିପକ୍ଖେନ ଇଚ୍ଛିତତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିହେତୁଭୂତେନ ମହାଜୁତିକେନ ପୁଞ୍ଞତେଜେନ ସମନ୍ନାଗମୋ ମହାନୁଭାୱତା। ଯତ୍ରାତି ଅଚ୍ଛରିଯପସଂସାକୋତୁହଲହାସପସାଦିକୋ ପଚ୍ଚତ୍ତେ ନିପାତୋ। ତେନ ଯୁତ୍ତା ୱିଜାଯିସ୍ସତୀତି ଅନାଗତକାଲୱଚନଂ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ଅତୀତକାଲୋଯେୱ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଯା ହି ନାମ ଅଯଂ ସୁପ୍ପୱାସା ତଥା ଦୁକ୍ଖନିମୁଗ୍ଗା କିଚ୍ଛାପନ୍ନା ଭଗୱତୋ ୱଚନସମକାଲମେୱ

ସୁଖିନୀ ଅରୋଗା ଅରୋଗଂ ପୁତ୍ତଂ ୱିଜାୟୀତି। ଅତ୍ତମନୋତି ସକମନୋ, ଭଗୱତି ପସାଦେନ କିଲେସରହିତଚିତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କିଲେସପରିୟୁଟ୍ଠିତଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ୱସେ ଅୱତ୍ତନତୋ ଅତ୍ତମନୋତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁନ୍ତି। ଅତ୍ତମନୋତି ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସେହି ଗହିତମନୋ। ପମୁଦିତୋତି ପାମୋଜ୍ଜେନ ୟୁତ୍ତୋ। ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋତି ଜାତବଲୱପୀତିସୋମନସ୍ସୋ। ଅଥାତି ପଚ୍ଛା, ତତୋ କତିପାହସ୍ସ ଅଚ୍ଚୟେନ। ସତ୍ତଭତ୍ତାନୀତି ସତ୍ତସୁ ଦିୱସେସୁ ଦାତବ୍ବଭତ୍ତାନି। ସ୍ୱାତନାୟାତି ସ୍ୱାତନପୁଞ୍ଞତ୍ଥଂ, ୟଂ ସ୍ୱେ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦାନୱସେନ ପୟିରୁପାସନୱସେନ ଚ ଭୱିସ୍ସତି ପୁଞ୍ଞଂ ତଦତ୍ଥଂ।

ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନଂ ଆମନ୍ତେସୀତି କସ୍ମା ଆମନ୍ତେସି? ସୁପ୍ପୱାସାୟ ସାମିକସ୍ସ ପସାଦରକ୍ଖଣତ୍ଥଂ। ସୁପ୍ପୱାସା ପନ ଅଚଲପ୍ପସାଦାୱ, ଉପାସକସ୍ସ ପନ ପସାଦରକ୍ଖଣଂ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ଭାରୋ। ତେନାହ "ତୁମ୍ହେସୋ ଉପଟ୍ଠାକୋ"ତି। ତତ୍ଥ ତୁମ୍ହେସୋତି ତୁମ୍ହଂ ଏସୋ। ତିଣ୍ଣଂ ଧମ୍ମାନଂ ପାଟିଭୋଗୋତି ମମ ଭୋଗାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅହାନିୟା ଅୱିନାସାୟ ଅୟ୍ୟୋ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ୟଦି ପାଟିଭୋଗୋ ୟଦି ପତିଭୂ, ଇତୋ ସତ୍ତ ଦିୱସେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମମ ସକ୍କା ଦାନଂ ଦାତୁନ୍ତି ୟଦି ଅୟ୍ୟେନ ଞାତନ୍ତି ଦୀପେତି। ଥେରୋପି ତସ୍ସ ତେସୁ ଦିୱସେସୁ ଭୋଗାନଂ ଜୀୱିତସ୍ସ ଚ ଅନୁପଦ୍ଦୱଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଆହ – "ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଖୋ ନେସଂ, ଆୱୁସୋ, ଧମ୍ମାନଂ ପାଟିଭୋଗୋ ଭୋଗାନଞ୍ଚ ଜୀୱିତସ୍ସ ଚା"ତି। ସଦ୍ଧା ପନସ୍ସ ଚିତ୍ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧାତି ତସ୍ସେୱ ଭାରଂ କରୋନ୍ତୋ "ସଦ୍ଧାୟ ପନ ତ୍ୱଞ୍ଞେୱ ପାଟିଭୋଗୋ"ତି ଆହ। ଅପି ଚ ସୋ ଉପାସକୋ ଦିଟ୍ଠସଚ୍ଚୋ, ତସ୍ସ ସଦ୍ଧାୟ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱ ଚ କାରଣେନ ଭଗୱତା "ପଚ୍ଛାପି ତ୍ୱଂ କରିସ୍ସସୀତି ସଞ୍ଞାପେହୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପାସକୋପି ସତ୍ଥରି ଥେରେ ଚ ଗାରୱେନ ସୁଦ୍ଧଚତାୟ ତସ୍ସା ଚ ପୁଞ୍ଞେନ ୱଡ୍ଢିଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ "କରୋତୁ ସୁପ୍ପୱାସା କୋଲିୟଧୀତା ସତ୍ତ ଭତ୍ତାନି, ପଚ୍ଛାହଂ କରିସ୍ସାମୀ"ତି ଅନୁଜାନି।

ତଞ୍ଚ ଦାରକନ୍ତି ୱିଜାତଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଏକାଦସମଂ ଦିୱସଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ସତ୍ତାହଂ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଭୋଜେତ୍ୱା ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ତଂ ସତ୍ତୱସ୍ସିକଂ ଦାରକଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଞ୍ଚ ୱନ୍ଦାପେସି। ସତ୍ତ ମେ ୱସ୍ସାନୀତି ସତ୍ତ ମେ ସଂୱଚ୍ଛରାନି, ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂୟୋଗୱସେନ ଚେତଂ ଉପୟୋଗୱଚନଂ। ଲୋହିତକୁମ୍ଭିୟଂ ୱୁତ୍ଥାନୀତି ମାତୁକୁଚ୍ଛିୟଂ ଅତ୍ତନୋ ଗବ୍ଭୱାସଦୁକ୍ଖଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ଅଞ୍ଞାନିପି ଏୱରୂପାନି ସତ୍ତ ପୁତ୍ତାନୀତି "ଅଞ୍ଞେପି ଏୱରୂପେ ସତ୍ତ ପୁତ୍ତେ"ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ "ଏୱରୂପାନୀ"ତି। ଏୱଂ ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ଗବ୍ଭଧାରଣୱସେନ ସତ୍ତାହଂ ମୂଳ୍ହଗବ୍ଭତାୟ ଚ ମହନ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପାପେତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପୁତ୍ତେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ମାତୁଗାମାନଂ ପୁତ୍ତଲୋଲତାୟ ପୁତ୍ତଲାଭେନ ତିତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ସତ୍ତଦିୱସାଧିକାନି ସତ୍ତ ସଂୱଚ୍ଛରାନି ଗବ୍ଭଧାରଣାଦିୱସେନ ପତ୍ତଂ ମହନ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଏକପଦେ ୱିସରିତ୍ୱା ପୁତ୍ତଲୋଲତାୱସେନ ତାୟ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ଚିତ୍ତସୁଖପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିୟ ପମତ୍ତପୁଗ୍ଗଲେ ଇଟ୍ଠାକାରେନ ୱଞ୍ଚେତ୍ୱା ତଣ୍ହାସିନେହସ୍ସ ମହାନତ୍ଥକରଭାୱଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଅସାତନ୍ତି ଅମଧୁରଂ ଅସୁନ୍ଦରଂ ଅନିଟ୍ଠଂ। ସାତରୂପେନାତି ଇଟ୍ଠସଭାୱେନ। ପିୟରୂପେନାତି ପିୟାୟିତବ୍ବଭାୱେନ। ସୁଖସ୍ସ ରୂପେନାତି ସୁଖସଭାୱେନ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ୟସ୍ମା ଅସାତଂ ଅପ୍ପିୟଂ ଦୁକ୍ଖମେୱ ସମାନଂ ସକଲମ୍ପି ୱଟ୍ଟଗତଂ ସଙ୍ଖାରଜାତଂ ଅପ୍ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସତ୍ତା ଅୟୋନିସୋମନସିକାରେନ ଇଟ୍ଠଂ ୱିୟ ପିୟଂ ୱିୟ ସୁଖଂ ୱିୟ ଚ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହମାନଂ ସତିୱିପ୍ପୱାସେନ ପମତ୍ତପୁଗ୍ଗଲଂ ଅତିୱତ୍ତତି ଅଭିଭୱତି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତି, ତସ୍ମା ଇମମ୍ପି ସୁପ୍ପୱାସଂ ପୁନପି ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଏୱରୂପଂ ଅସାତଂ ଅପ୍ପିୟଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସାତାଦିପତିରୂପକେନ ଦୁକ୍ଖେନ ପୁତ୍ତସଙ୍ଖାତପେମୱତ୍ଥୁସୁଖେନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରତୀତି।

ଅଟ୍ଠମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ୱିସାଖାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯। ନୱମେ ପୁବ୍ବାରାମେତି ସାୱତ୍ଥିୟା ପାଚୀନଦିସାଭାଗେ ଅନୁରାଧପୁରସ୍ସ ଉତ୍ତମଦେୱୀୱିହାରସଦିସେ ଠାନେ କାରିତେ ଆରାମେ। ମିଗାରମାତୁପାସାଦେତି ମିଗାରମାତୁୟା ପାସାଦେ।

ତତ୍ରାୟଂ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା – ଅତୀତେ ସତସହସ୍ସକପ୍ପମତ୍ଥକେ ପଦୁମୁତ୍ତରଦସବଲଂ ଏକା ଉପାସିକା ଅଞ୍ଞତରଂ ଉପାସିକଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠାୟିକଟ୍ଠାନେ ଠପେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସସ୍ସ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ନିପଚ୍ଚକାରଂ କତ୍ୱା "ଅନାଗତେ ତୁମ୍ହାଦିସସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠାୟିକା ଭୱେୟ୍ୟ"ନ୍ତି ପତ୍ଥନଂ ଅକାସି। ସା କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ ଦେୱେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ସଂସରିତ୍ୱା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ

କାଲେ ଭଦ୍ଦିଯନଗରେ ମେଣ୍ଡକସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତସ୍ସ ଧନଞ୍ଜଯସେଟ୍ଠିନୋ ଗେହେ ସୁମନଦେୱିଯା କୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି। ଜାତକାଲେ ଚସ୍ସା ୱିସାଖାତି ନାମଂ ଅକଂସୁ। ସା ଯଦା ଭଗୱା ଭଦ୍ଦିଯନଗରଂ ଅଗମାସି, ତଦା ପଞ୍ଚହି ଦାରିକାସତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଭଗୱତୋ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନଂ କତ୍ୱା ପଠମଦସ୍ସନେନେୱ ସୋତାପନ୍ନା ଅହୋସି।

ଅପରଭାଗେ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ମିଗାରସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତସ୍ସ ପୁଣ୍ଣୱଡ୍ଢନକୁମାରସ୍ସ ଗେହଂ ଗତା, ତତ୍ଥ ନଂ ସସୁରୋ ମିଗାରସେଟ୍ଠି ଉପକାରୱସେନ ମାତୁଟ୍ଠାନେ ଠପେସି। ତସ୍ମା ମିଗାରମାତାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ଅତ୍ତନୋ ମହଲ୍ଲତାପସାଧନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ନୱକୋଟୀହି ଭଗୱତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ୱସନତ୍ଥାଯ କରୀସମତ୍ତେ ଭୂମିଭାଗେ ଉପରିଭୂମିଯଂ ପଞ୍ଚଗବ୍ଭସତାନି ହେଟ୍ଠାଭୂମିଯଂ ପଞ୍ଚଗବ୍ଭସତାନୀତି ଗବ୍ଭସହସ୍ସେହି ପଟିମଣ୍ଡିତଂ ପାସାଦଂ କାରେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମିଗାରମାତୁପାସାଦେ’’ତି।

କୋଚିଦେୱ ଅତ୍ଥୋତି କିଞ୍ଚିଦେୱ ପଯୋଜନଂ। ରଞ୍ଞେତି ରାଜିନି। ପଟିବଦ୍ଧୋତି ଆଯତ୍ତୋ। ୱିସାଖାଯ ଞାତିକୁଲତୋ ମଣିମୁତ୍ତାଦିରଚିତଂ ତାଦିସଂ ଭଣ୍ଡଜାତଂ ତସ୍ସା ପଣ୍ଣାକାରତ୍ଥାଯ ପେସିତଂ, ତଂ ନଗରଦ୍ୱାରପ୍ପତ୍ତଂ ସୁଙ୍କିକା ତତ୍ଥ ସୁଙ୍କଂ ଗଣ୍ହନ୍ତା ତଦନୁରୂପଂ ଅଗ୍ଘହେତ୍ୱା ଅତିରେକଂ ଗଣ୍ହିଂସୁ। ତଂ ସୁତ୍ୱା ୱିସାଖା ରଞ୍ଞୋ ତମତ୍ଥଂ ନିୱେଦେତୁକାମା ପତିରୂପପରିୱାରେନ ରାଜନିୱେସନଂ ଅଗମାସି, ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ରାଜା ମଲ୍ଲିକାଯ ଦେୱିଯା ସଦ୍ଧିଂ ଅନ୍ତେପୁରଂ ଗତୋ ହୋତି। ୱିସାଖା ଓକାସଂ ଅଲଭମାନା ‘‘ଇଦାନି ଲଭିସ୍ସାମି, ଇଦାନି ଲଭିସ୍ସାମୀ’’ତି ଭୋଜନୱେଲଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଛିନ୍ନଭତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ଏୱଂ ଦ୍ୱୀହତୀହଂ ଗନ୍ତ୍ୱାପି ଓକାସଂ ନ ଲଭିଯେୱ। ଇତି ରାଜା ଅନିୱେଦିତୋପି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯସ୍ସ ଓକାସାକରଣେନ ‘‘ଯଥାଧିପ୍ପାଯଂ ନ ତୀରେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ଯଥାଧିପ୍ପାଯନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯାନୁରୂପଂ। ନ ତୀରେତୀତି ନ ନିଟ୍ଠାପେତି। ମହାଉପାସିକାଯ ହି ରାଜାଯତ୍ତସୁଙ୍କମେୱ ରଞ୍ଞୋ ଦତ୍ୱା ଇତରଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜାପେତୁଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ, ସୋ ରଞ୍ଞା ନ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଏୱ ନ ତୀରିତୋ। ହନ୍ଦାତି ୱୋସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଦିୱା ଦିୱସ୍ସାତି ଦିୱସସ୍ସ ଦିୱା, ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ କାଲେତି ଅତ୍ଥୋ। କେନଚିଦେୱ କରଣୀଯେନ ଦ୍ୱୀହତୀହଂ ରାଜନିୱେସନଦ୍ୱାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠିତତ୍ତା ନିରତ୍ଥକମେୱ ଉପସଙ୍କମିଂ , ଭଗୱତି ଉପସଙ୍କମନମେୱ ପନ ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିଯାଦିପ୍ପଟିଲାଭକାରଣତ୍ତା ସାତ୍ଥକନ୍ତି ଏୱାହଂ, ଭନ୍ତେ, ଇମାଯ ୱେଲାଯ ଇଧାଗତାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୀ ମହାଉପାସିକା ‘‘ଇଧ ମେ, ଭନ୍ତେ’’ତିଆଦିମାହ।

ଏତମତ୍ଥନ୍ତି ଏତଂ ପରାଯତ୍ତତାଯ ଅଧିପ୍ପାଯାସମିଜ୍ଝନସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ପରାଧୀନାପରାଧୀନୱୁତ୍ତୀସୁ ଆଦୀନୱାନିସଂସପରିଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ସବ୍ବଂ ପରୱସଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଜାତଂ ପଯୋଜନଂ ପରୱସଂ ପରାଯତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଇଚ୍ଛାଯ ନିପ୍ଫାଦେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖାୱହଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ସୁଖନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ଲୋକିଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଲୋକିଯଂ ରାଜିସ୍ସରିଯାଦି ଚେୱ ଲୋକିଯଜ୍ଝାନାଭିଞ୍ଞାନିବ୍ବତ୍ତଂ ଚିତ୍ତିସ୍ସରିଯଞ୍ଚ, ଲୋକୁତ୍ତରଂ ମଗ୍ଗଫଲାଧିଗମନିମିତ୍ତଂ ନିରୋଧିସ୍ସରିଯଂ। ତେସୁ ଯଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱପରିଯୋସାନଂ ମନୁସ୍ସେସୁ ଇସ୍ସରିଯଂ, ଯଞ୍ଚ ସକ୍କାଦୀନଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଦେୱନିକାଯେ ଆଧିପଚ୍ଚଭୂତଂ ଇସ୍ସରିଯଂ, ତଦୁଭଯଂ ଯଦିପି କମ୍ମାନୁଭାୱେନ ଯଥିଚ୍ଛିତନିପ୍ଫତ୍ତିଯା ସୁଖନିମିତ୍ତତାଯ ସୁଖଂ, ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତାଯ ପନ ସବ୍ବଥା ଦୁକ୍ଖମେୱ। ତଥା ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିକତାଯ ଲୋକିଯଜ୍ଝାନନିବ୍ବତ୍ତଂ ଚିତ୍ତିସ୍ସରିଯଂ, ନିରୋଧିସ୍ସରିଯମେୱ ପନ ଲୋକଧମ୍ମେହି ଅକମ୍ପନୀଯତୋ ଅନିୱତ୍ତିସଭାୱତ୍ତା ଚ ଏକନ୍ତସୁଖଂ ନାମ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ଅପରାଧୀନତାଯ ଲଭତି ଚିତ୍ତସୁଖଂ, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ସତ୍ଥା ‘‘ସବ୍ବଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି ଆହ।

ସାଧାରଣେ ୱିହଞ୍ଞନ୍ତୀତି ଇଦଂ ‘‘ସବ୍ବଂ ପରୱସଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଇମସ୍ସ ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିୱରଣଂ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ସାଧାରଣେ ପଯୋଜନେ ସାଧେତବ୍ବେ ସତି ତସ୍ସ ପରାଧୀନତାଯ ଯଥାଧିପ୍ପାଯଂ ଅନିପ୍ଫାଦନତୋ ଇମେ ସତ୍ତା ୱିହଞ୍ଞନ୍ତି ୱିଘାତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି କିଲମନ୍ତି। କସ୍ମା? ଯୋଗା ହି ଦୁରତିକ୍କମାତି ଯସ୍ମା କାମଯୋଗଭୱଯୋଗଦିଟ୍ଠିଯୋଗଅୱିଜ୍ଜାଯୋଗା ଅନାଦିକାଲଭାୱିତା ଅନୁପଚିତକୁସଲସମ୍ଭାରେହି ପଜହିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ଦୁରତିକ୍କମା। ଏତେସୁ ଦିଟ୍ଠିଯୋଗୋ ପଠମମଗ୍ଗେନ ଅତିକ୍କମିତବ୍ବୋ, କାମଯୋଗୋ ତତିଯମଗ୍ଗେନ। ଇତରେ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ। ଇତି ଅରିଯମଗ୍ଗାନଂ ଦୁରଧିଗମନୀଯତ୍ତା ଇମେ ଯୋଗା ଦୁରତିକ୍କମା। ତସ୍ମା କାମଯୋଗାଦିୱସେନ ଇଚ୍ଛିତାଲାଭହେତୁ ସତ୍ତା ୱିହଞ୍ଞନ୍ତି, ଅସାଧାରଣେ ପନ ଚିତ୍ତିସ୍ସରିଯେ ନିରୋଧିସ୍ସରିଯେ ଚ ସତି ନ କଦାଚିପି ୱିଘାତସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅଥ ୱା ସବ୍ବଂ ପରୱସନ୍ତି ଯଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅନିଚ୍ଚସଭାୱତାଯ ଦୁକ୍ଖଂ। ‘‘ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବଂ ଇସ୍ସରିଯନ୍ତି ଯଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତନିସ୍ସଟଂ ଇସ୍ସରିଯଟ୍ଠାନତାଯ ଇସ୍ସରିଯନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ନିବ୍ବାନଂ, ତଂ ଉପାଦିସେସାଦିୱିଭାଗଂ ସବ୍ବଂ ସୁଖଂ। ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ପରମଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୨୦୩-୨୦୪) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ସାଧାରଣେତି ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖସୁଖେ ୱତ୍ତିତେ ଇମେ ସତ୍ତା ବହୁସାଧାରଣେ ଦୁକ୍ଖକାରଣେ ନିମୁଗ୍ଗା ହୁତ୍ୱା ୱିହଞ୍ଞନ୍ତି। କସ୍ମା? ଯୋଗା ହି ଦୁରତିକ୍କମାତି ଯସ୍ମା ତେ ସବ୍ବତ୍ଥ ନିମୁଜ୍ଜନସ୍ସ ହେତୁଭୂତା କାମଯୋଗାଦଯୋ ଦୁରତିକ୍କମା, ତସ୍ମା ତ୍ୱମ୍ପି ୱିସାଖେ

ପରାଯତ୍ତମହଂ ପତ୍ତେତ୍ୱା ଅଲଭମାନା ୱିହଞ୍ଞସୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ନୱମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଭଦ୍ଦିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦। ଦସମେ ଅନୁପିଯାଯନ୍ତି ଏୱଂ ନାମକେ ନଗରେ। ଅମ୍ବୱନେତି ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ମଲ୍ଲରାଜୂନଂ ଏକଂ ଅମ୍ବୱନଂ ଅହୋସି, ତତ୍ଥ ମଲ୍ଲରାଜୂହି ଭଗୱତୋ ୱିହାରୋ କାରିତୋ, ସୋ ''ଅମ୍ବୱନ''ନ୍ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନୁପିଯଂ ଗୋଚରଗାମଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଭଗୱା ୱିହରତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅନୁପିଯାଯଂ ୱିହରତି ଅମ୍ବୱନେ''ତି। ଭଦ୍ଦିଯୋତି ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ନାମଂ। କାଳିଗୋଧାଯ ପୁତ୍ତୋତି କାଳିଗୋଧା ନାମ ସାକିଯାନୀ ସକ୍କରାଜଦେୱୀ ଅରିଯସାୱିକା ଆଗତଫଲା ୱିଞ୍ଞାତସାସନା, ତସ୍ସା ଅଯଂ ପୁତ୍ତୋ। ତସ୍ସ ପବ୍ବଜ୍ଜାୱିଧି ଖନ୍ଧକେ (ଚୂଳୱ। ୩୩୦-୩୩୧) ଆଗତୋୱ। ସୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଅହୋସି, ତେରସପି ଧୁତଙ୍ଗାନି ସମାଦାଯ ୱତ୍ତତି। ଭଗୱତା ଚ ''ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଉଚ୍ଚକୁଲିକାନଂ, ଯଦିଦଂ ଭଦ୍ଦିଯୋ କାଳିଗୋଧାଯ ପୁତ୍ତୋ''ତି (ଅ। ନି। ୧।୧୯୩) ଉଚ୍ଚକୁଲିକଭାୱେ ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତୋ ଅସୀତିଯା ସାୱକାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରୋ।

ସୁଞ୍ଞାଗାରଗତୋତି ''ଠପେତ୍ୱା ଗାମଞ୍ଚ ଗାମୂପଚାରଞ୍ଚ ଅୱସେସଂ ଅରଞ୍ଞ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଅରଞ୍ଞଂ ରୁକ୍ଖମୂଲଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ପବ୍ବତକନ୍ଦରାଦି ପବ୍ବଜିତସାରୁପ୍ପଂ ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ ଜନସମ୍ବାଧାଭାୱତୋ ଇଧ ସୁଞ୍ଞାଗାରନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଅଥ ୱା ଝାନକଣ୍ଟକାନଂ ସଦ୍ଦାନଂ ଅଭାୱତୋ ୱିୱିତ୍ତଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅଗାରମ୍ପି ସୁଞ୍ଞାଗାରନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଂ ସୁଞ୍ଞାଗାରଂ ଉପଗତୋ। ଅଭିକ୍ଖଣନ୍ତି ବହୁଲଂ। ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀତି ସୋ ହି ଆଯସ୍ମା ଅରଞ୍ଞେ ଦିୱାୱିହାରଂ ଉପଗତୋପି ରତ୍ତିୱାସୂପଗତୋପି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖେନ ନିରୋଧସୁଖେନ ଚ ୱୀତିନାମେତି, ତସ୍ମା ତଂ ସୁଖଂ ସନ୍ଧାଯ ପୁବ୍ବେ ଅତ୍ତନା ଅନୁଭୂତଂ ସଭଯଂ ସପରିଳାହଂ ରଜ୍ଜସୁଖଂ ଜିଗୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ଅହୋ ସୁଖଂ ଅହୋ ସୁଖ''ନ୍ତି ସୋମନସ୍ସସହିତଂ ଞାଣସମୁଟ୍ଠାନଂ ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନଂ ସମୁଗ୍ଗିରତି।

ସୁତ୍ୱାନ ନେସଂ ଏତଦହୋସୀତି ନେସଂ ସମ୍ବହୁଲାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ତସ୍ସ ଆଯସ୍ମତୋ ''ଅହୋ ସୁଖଂ, ଅହୋ ସୁଖ''ନ୍ତି ଉଦାନେନ୍ତସ୍ସ ଉଦାନଂ ସୁତ୍ୱା ''ନିସ୍ସଂସଯଂ ଏସ ଅନଭିରତୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରତୀ''ତି ଏୱଂ ପରିୱିତକ୍କିତଂ ଅହୋସି। ତେ ଭିକ୍ଖୂ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ତସ୍ସ ଆଯସ୍ମତୋ ୱିୱେକସୁଖଂ ସନ୍ଧାଯ ଉଦାନଂ ଅଜାନନ୍ତା ଏୱଂ ଅମଞ୍ଞିଂସୁ, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ନିସ୍ସଂସଯ''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ନିସ୍ସଂସଯନ୍ତି ଅସନ୍ଦେହେନ ଏକନ୍ତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଯଂ ସୋ ପୁବ୍ବେ ଅଗାରିଯଭୂତୋ ସମାନୋ''ତି ପାଠଂ ୱତ୍ୱା ''ଅନୁଭୱୀ''ତି ୱଚନସେସେନ କେଚି ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି, ଅପରେ ''ଯଂ ସା''ତି ପଠନ୍ତି, ''ଯଂସ ପୁବ୍ବେ ଅଗାରିଯଭୂତସ୍ସା''ତି ପନ ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ଯଂସାତି ଯଂ ଅସ୍ସ, ସନ୍ଧିୱସେନ ହି ଅକାରସକାରଲୋପୋ ''ଏୱଂସ ତେ (ମ। ନି। ୧।୨୩; ଅ। ନି। ୬। ୫୮), ପୁପ୍ଫଂସା ଉପ୍ପଜ୍ଜୀ''ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୩୬) ୱିଯ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅସ୍ସ ଆଯସ୍ମତୋ ଭଦ୍ଦିଯସ୍ସ ପବ୍ବଜିତତୋ ପୁବ୍ବେ ଅଗାରିଯଭୂତସ୍ସ ଗହଟ୍ଠସ୍ସ ସତୋ ଯଂ ରଜ୍ଜସୁଖଂ ଅନୁଭୂତଂ। ସୋ ତମନୁସ୍ସରମାନୋତି ସୋ ତଂ ସୁଖଂ ଏତରହି ଉକ୍କଣ୍ଠନୱସେନ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ।

ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚୁନ୍ତି ତେ ସମ୍ବହୁଲା ଭିକ୍ଖୂ ଉଲ୍ଲପନସଭାୱସଣ୍ଠିତା ତସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗହଣାଧିପ୍ପାଯେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏତଦୱୋଚୁଂ, ନ ଉଜ୍ଝାନୱସେନ। ଅଞ୍ଞତରନ୍ତି ନାମଗୋତ୍ତେନ ଅପାକଟଂ ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ। ଆମନ୍ତେସୀତି ଆଣାପେସି ତେ ଭିକ୍ଖୂ ସଞ୍ଞାପେତୁକାମୋ। ଏୱନ୍ତି ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେ, ସାଧୂତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁନ ଏୱନ୍ତି ପଟିଞ୍ଞାଯ। ଅଭିକ୍ଖଣଂ ''ଅହୋ ସୁଖଂ, ଅହୋ ସୁଖ''ନ୍ତି ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀତି ଯଥା ତେ ଭିକ୍ଖୂ ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଏୱଂ ତଥେୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଉଦାନଂ ପଟିଜାନାତି। କିଂ ପନ ତ୍ୱଂ ଭଦ୍ଦିଯାତି କସ୍ମା ଭଗୱା ପୁଚ୍ଛତି, କିଂ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତୀତି ? ନୋ ନ ଜାନାତି, ତେନେୱ ପନ ତମତ୍ଥଂ ୱଦାପେତ୍ୱା ତେ ଭିକ୍ଖୂ ସଞ୍ଞାପେତୁଂ ପୁଚ୍ଛତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଜାନନ୍ତାପି ତଥାଗତା ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, ଜାନନ୍ତାପି ନ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତିଆଦି। ଅତ୍ଥୱସନ୍ତି କାରଣଂ।

ଅନ୍ତେପୁରେତି ଇତ୍ଥାଗାରସ୍ସ ସଞ୍ଚରଣଟ୍ଠାନଭୂତେ ରାଜଗେହସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ, ଯତ୍ଥ ରାଜା ନ୍ହାନଭୋଜନସଯନାଦିଂ କପ୍ପେତି। ରକ୍ଖା ସୁସଂୱିହିତାତି ଆରକ୍ଖାଦିକତପୁରିସେହି ଗୁତ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ସମନ୍ତତୋ ୱିହିତା। ବହିପି ଅନ୍ତେପୁରେତି ଅଡ୍ଡକରଣଟ୍ଠାନାଦିକେ ଅନ୍ତେପୁରତୋ ବହିଭୂତେ ରାଜଗେହେ। ଏୱଂ ରକ୍ଖିତୋ ଗୋପିତୋ ସନ୍ତୋତି ଏୱଂ ରାଜଗେହରାଜଧାନିରଜ୍ଜଦେସେସୁ ଅନ୍ତୋ ଚ ବହି ଚ ଅନେକେସୁ ଠାନେସୁ ଅନେକସତେହି ସୁସଂୱିହିତରକ୍ଖାୱରଣଗୁତ୍ତିଯା ମମେୱ ନିବ୍ଭଯତ୍ଥଂ ଫାସୁୱିହାରତ୍ଥଂ ରକ୍ଖିତୋ ଗୋପିତୋ ସମାନୋ। ଭୀତୋତିଆଦୀନି ପଦାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନାନି। ଅଥ ୱା ଭୀତୋତି ପରରାଜୂହି ଭାଯମାନୋ। ଉବ୍ବିଗ୍ଗୋତି ସକରଜ୍ଜେପି ପକତିତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭଯୁବ୍ବେଗେନ ଉବ୍ବିଗ୍ଗୋ ଚଲିତୋ। ଉସ୍ସଙ୍କୀତି ''ରଞ୍ଞା ନାମ ସବ୍ବକାଲଂ ଅୱିସ୍ସତ୍ଥେନ ଭୱିତବ୍ବ''ନ୍ତି ୱଚନେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅୱିସ୍ସାସୱସେନ ତେସଂ ତେସଂ କିଚ୍ଚକରଣୀଯାନଂ

ପଚ୍ଚୟପରିସଙ୍କାୟ ଚ ଉଦ୍ଧମୁଖଂ ସଙ୍କମାନୋ। ଉତ୍ରାସୀତି ‘‘ସନ୍ତିକାୱଚରେହିପି ଅଜାନନ୍ତସ୍ସେୱ ମେ କଦାଚି ଅନତ୍ଥୋ ଭୱେୟ୍ୟା’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନେନ ସରୀରକମ୍ପଂ ଉପ୍ପାଦନସମତ୍ଥେନ ତାସେନ ଉତ୍ରାସୀ। ‘‘ଉତ୍ରସ୍ତୋ’’ତିପି ପଠନ୍ତି। ୱିହାସିନ୍ତି ଏୱଂଭୂତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରିଂ।

ଏତରହୀତି ଇଦାନି ପବ୍ବଜିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ। ଏକୋତି ଅସହାୟୋ, ତେନ ୱୂପକଟ୍ଠକାୟତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଭୀତୋତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଭୟାଦିନିମିତ୍ତସ୍ସ ପରିଗ୍ଗହସ୍ସ ତଂ ନିମିତ୍ତସ୍ସ ଚ କିଲେସସ୍ସ ଅଭାୱେନେୱସ୍ସ ଅଭୀତାଦିତାତି। ଏତେନ ଚିତ୍ତୱିୱେକଂ ଦସ୍ସେତି । ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କୋତି ସରୀରଗୁତ୍ତିୟଂ ନିରୁସ୍ସୁକ୍କୋ। ପନ୍ନଲୋମୋତି ଲୋମହଂସୁପ୍ପାଦକସ୍ସ ଛମ୍ଭିତତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅନୁଗ୍ଗତଲୋମୋ। ପଦଦ୍ୱୟେନପି ସେରିୱିହାରଂ ଦସ୍ସେତି। ପରଦତ୍ତୱୁତ୍ତୋତି ପରେହି ଦିନ୍ନେନ ଚୀୱରାଦିନା ୱତ୍ତମାନୋ, ଏତେନ ସବ୍ବସୋ ସଙ୍ଗାଭାୱଦୀପନମୁଖେନ ଅନୱସେସଭୟହେତୁୱିରହଂ ଦସ୍ସେତି। ମିଗଭୂତେନ ଚେତସାତି ୱିସ୍ସତ୍ଥୱିହାରିତାୟ ମିଗସ୍ସ ୱିୟ ଜାତେନ ଚିତ୍ତେନ। ମିଗୋ ହି ଅମନୁସ୍ସପଥେ ଅରଞ୍ଞେ ୱସମାନୋ ୱିସ୍ସତ୍ଥୋ ତିଟ୍ଠତି, ନିସୀଦତି, ନିପଜ୍ଜତି, ଯେନକାମଞ୍ଚ ପକ୍କମତି ଅପ୍ପଟିହତଚାରୋ, ଏୱଂ ଅହମ୍ପି ୱିହରାମୀତି ଦସ୍ସେତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେନ –

‘‘ମିଗୋ ଅରଞ୍ଞମ୍ହି ଯଥା ଅବଦ୍ଧୋ,

ଯେନିଚ୍ଛକଂ ଗଚ୍ଛତି ଗୋଚରାୟ;

ୱିଞ୍ଞୂ ନରୋ ସେରିତଂ ପେକ୍ଖମାନୋ,

ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ’’ତି। (ସୁ। ନି। ୩୯; ଅପ। ଥେର ୧।୧।୯୫);

ଇମଂ ଖୋ ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ଅତ୍ଥୱସନ୍ତି, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା ଯଦିଦଂ ମମ ଏତରହି ପରମଂ ୱିୱେକସୁଖଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖଂ, ଇଦମେୱ କାରଣଂ ସମ୍ପସ୍ସମାନୋ ‘‘ଅହୋ ସୁଖଂ, ଅହୋ ସୁଖ’’ନ୍ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେସିନ୍ତି।

ଏତମତ୍ଥନ୍ତି ଏତଂ ଭଦ୍ଦିୟତ୍ଥେରସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନୱିସୟାତୀତଂ ୱିୱେକସୁଖସଙ୍ଖାତମତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇଦଂ ସହେତୁକଭୟସୋକୱିଗମାନୁଭାୱଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ସନ୍ତରତୋ ନ ସନ୍ତି କୋପାତି ଯସ୍ସ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅନ୍ତରତୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତକାଲୁସ୍ସିୟକରଣତୋ ଚିତ୍ତପ୍ପକୋପା ରାଗାଦୟୋ ଆଘାତୱତ୍ଥୁଆଦିକାରଣଭେଦତୋ ଅନେକଭେଦା ଦୋସକୋପା ଏୱ କୋପା ନ ସନ୍ତି ମଗ୍ଗେନ ପହୀନତ୍ତା ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି। ଅୟଞ୍ହି ଅନ୍ତରସଦ୍ଦୋ କିଞ୍ଚାପି ‘‘ମଞ୍ଚ ତ୍ୱଞ୍ଚ କିମନ୍ତର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୨୨୮) କାରଣେ ଦିସ୍ସତି, ‘‘ଅନ୍ତରଟ୍ଠକେ ହିମପାତସମୟେ’’ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୩୪୬) ୱେମଜ୍ଝେ, ‘‘ଅନ୍ତରା ଚ ଜେତୱନଂ ଅନ୍ତରା ଚ ସାୱତ୍ଥି’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୧୩, ୪୪) ୱିୱରେ, ‘‘ଭୟମନ୍ତରତୋ ଜାତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଇତିୱୁ। ୮୮; ମହାନି। ୫) ଚିତ୍ତେ, ଇଧାପି ଚିତ୍ତେ ଏୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନ୍ତରତୋ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେ’’ତି।

ଇତିଭୱାଭୱତଞ୍ଚ ୱୀତିୱତ୍ତୋତି ଯସ୍ମା ଭୱୋତି ସମ୍ପତ୍ତି, ଅଭୱୋତି ୱିପତ୍ତି। ତଥା ଭୱୋତି ୱୁଦ୍ଧି, ଅଭୱୋତି ହାନି। ଭୱୋତି ୱା ସସ୍ସତଂ, ଅଭୱୋତି ଉଚ୍ଛେଦୋ। ଭୱୋତି ୱା ପୁଞ୍ଞଂ, ଅଭୱୋତି ପାପଂ। ଭୱୋତି ୱା ସୁଗତି, ଅଭୱୋତି ଦୁଗ୍ଗତି। ଭୱୋତି ୱା ଖୁଦ୍ଦକୋ, ଅଭୱୋତି ମହନ୍ତୋ। ତସ୍ମା ଯା ସା ସମ୍ପତ୍ତିୱିପତ୍ତିୱୁଦ୍ଧିହାନିସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦପୁଞ୍ଞପାପସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତି- ଖୁଦ୍ଦକମହନ୍ତୌପପତ୍ତିଭୱାନଂ ୱସେନ ଇତି ଅନେକପ୍ପକାରା ଭୱାଭୱତା ୱୁଚ୍ଚତି। ଚତୂହିପି ଅରିୟମଗ୍ଗେହି ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ତେନ ତେନ ନୟେନ ତଂ ଇତିଭୱାଭୱତଞ୍ଚ ୱୀତିୱତ୍ତୋ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ହୋତି। ଅତ୍ଥୱସେନ ୱିଭତ୍ତି ୱିପରିଣାମେତବ୍ବା। ତଂ ୱିଗତଭୟନ୍ତି ତଂ ଏୱରୂପଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଗୁଣସମନ୍ନାଗତଂ ଖୀଣାସୱଂ ଚିତ୍ତକୋପାଭାୱତୋ ଇତିଭୱାଭୱସମତିକ୍କମତୋ ଚ ଭୟହେତୁୱିଗମେନ ୱିଗତଭୟଂ, ୱିୱେକସୁଖେନ ଅଗ୍ଗଫଲସୁଖେନ ଚ ସୁଖିଂ, ୱିଗତଭୟତ୍ତା ଏୱ ଅସୋକଂ। ଦେୱା ନାନୁଭୱନ୍ତି ଦସ୍ସନାୟାତି ଅଧିଗତମଗ୍ଗେ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବେପି ଉପପତ୍ତିଦେୱା ୱାୟମନ୍ତାପି ଚିତ୍ତଚାରଦସ୍ସନୱସେନ ଦସ୍ସନାୟ ଦଟ୍ଠୁଂ ନାନୁଭୱନ୍ତି ନ ଅଭିସମ୍ଭୁଣନ୍ତି ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ପଗେୱ ମନୁସ୍ସା। ସେକ୍ଖାପି ହି ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱିୟ ଅରହତୋ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଂ ନ ଜାନନ୍ତି।

ଦସମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ମୁଚଲିନ୍ଦୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ନନ୍ଦୱଗ୍ଗୋ

୧। କମ୍ମୱିପାକଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧। ନନ୍ଦୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ଅଞ୍ଞତରୋ ଭିକ୍ଖୂତି ନାମଗୋତ୍ତେନ ଅପାକଟୋ ଏକୋ ଖୀଣାସୱଭିକ୍ଖୁ। ସୋ କିର ରାଜଗହୱାସୀ କୁଲପୁତ୍ତୋ ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରେନ ସଂୱେଜିତୋ ସଂସାରଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସୀଲାନି ସୋଧେତ୍ୱା ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ନ ଚିରସ୍ସେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଖରୋ ଆବାଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ସୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୟ ଅଧିୱାସେନ୍ତୋ ୱିହରତି। ଖୀଣାସୱାନଞ୍ହି ଚେତସିକଦୁକ୍ଖଂ ନାମ ନତ୍ଥି, କାୟିକଦୁକ୍ଖଂ ପନ ହୋତିୟେୱ। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତସ୍ସ ନାତିଦୂରେ ଠାନେ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଧିୱାସେନ୍ତୋ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଭଗୱତୋ ଅୱିଦୂରେ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତୀ''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ପଲ୍ଲଙ୍କନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ଊରୁବଦ୍ଧାସନଂ। ଆଭୁଜିତ୍ୱାତି ବନ୍ଧିତ୍ୱା। ଉଜୁଂ କାୟଂ ପଣିଧାୟାତି ଉପରିମଂ ସରୀରଂ ଉଜୁକଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାରସ ପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକେ କୋଟିୟା କୋଟିଂ ପଟିପାଦେତ୍ୱା। ଏୱଞ୍ହି ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଚମ୍ମମଂସନ୍ହାରୂନି ନ ନମନ୍ତି, ତସ୍ମା ସୋ ତଥା ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି। ପୁରାଣକମ୍ମୱିପାକଜନ୍ତି ପୁବ୍ବେ କତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକଭାୱେନ ଜାତଂ, ପୁରାଣକମ୍ମୱିପାକେ ୱା ସୁଖଦୁକ୍ଖପ୍ପକାରେ ୱିପାକୱଟ୍ଟସମୁଦାୟେ ତଦେକଦେସଭାୱେନ ଜାତଂ। କିଂ ତଂ? ଦୁକ୍ଖଂ। ପୁରାଣକମ୍ମୱିପାକଜନ୍ତି ଚ ଇମିନା ତସ୍ସ ଆବାଧସ୍ସ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଓପକ୍କମିକୋତୁୱିପରିଣାମଜାଦିଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ପଚୁରଜନେହି ଖମିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଂ। ତିବ୍ବନ୍ତି ତିଖିଣଂ, ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତିୟା ବହଲଂ ୱା। ଖରନ୍ତି କକ୍ଖଳଂ। କଟୁକନ୍ତି ଅସାତଂ। ଅଧିୱାସେନ୍ତୋତି ଉପରି ୱାସେନ୍ତୋ ସହନ୍ତୋ ଖମନ୍ତୋ।

ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋତି ୱେଦନାପରିଗ୍ଗାହକାନଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାନଂ ୱସେନ ସତିମା ସମ୍ପଜାନନ୍ତୋ ଚ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ''ଅୟଂ ୱେଦନା ନାମ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚା, ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣାଦିପଚ୍ଚୟେହି ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା, ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଏକନ୍ତେନେୱ ଭିଜ୍ଜନସଭାୱତ୍ତା ଖୟଧମ୍ମା ୱୟଧମ୍ମା ୱିରାଗଧମ୍ମା ନିରୋଧଧମ୍ମା''ତି ୱେଦନାୟ ଅନିଚ୍ଚତାସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ସତୋକାରିତାୟ ସତୋ, ଅୱିପରୀତସଭାୱପଟିୱିଜ୍ଝନୱସେନ ସମ୍ପଜାନୋ ଚ ହୁତ୍ୱା। ଅଥ ୱା ସତିୱେପୁଲ୍ଲପତ୍ତିୟା ସବ୍ବତ୍ଥେୱ କାୟୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଟ୍ଠିତସତିତାୟ ସତୋ, ତଥା ପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିୟା ପରିଗ୍ଗହିତସଙ୍ଖାରତାୟ ସମ୍ପଜାନୋ। ଅୱିହଞ୍ଞମାନୋତି ''ଅସ୍ସୁତୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନ ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ସମାନୋ ସୋଚତି କିଲମତି ପରିଦେୱତି ଉରତ୍ତାଳିଂ କନ୍ଦତି ସମ୍ମୋହଂ ଆପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱୁତ୍ତନୟେନ ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱିୟ ନ ୱିହଞ୍ଞମାନୋ ମଗ୍ଗେନେୱ ସମୁଗ୍ଘାତିତତ୍ତା ଚେତୋଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ କେୱଲଂ କମ୍ମୱିପାକଜଂ ସରୀରଦୁକ୍ଖଂ ଅଧିୱାସେନ୍ତୋ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପନ୍ନୋ ୱିୟ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି। ଅଦ୍ଦସାତି ତଂ ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ଅଧିୱାସନଖନ୍ତିୟା ତଥା ନିସିନ୍ନଂ ଅଦ୍ଦକ୍ଖି।

ଏତମତ୍ଥନ୍ତି ଏତଂ ତାଦିସସ୍ସପି ରୋଗସ୍ସ ୱେଜ୍ଜାଦୀହି ତିକିଚ୍ଛନତ୍ଥଂ ଅନୁସ୍ସୁକ୍କାପଜ୍ଜନକାରଣଂ ଖୀଣାସୱାନଂ ଲୋକଧମ୍ମେହି ଅନୁପଲେପିତସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ୟେହି କେହିଚି ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମେହି ଅୱିଘାତପତ୍ତିୱିଭାୱନଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ସବ୍ବକମ୍ମଜହସ୍ସାତି ପହୀନସବ୍ବକମ୍ମସ୍ସ। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସ୍ସ ହି ଉପ୍ପନ୍ନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅରହତୋ ସବ୍ବାନି କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମାନି ପହୀନାନି ନାମ ହୋନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଦାତୁଂ ଅସମତ୍ଥଭାୱତୋ, ୟତୋ ଅରିୟମଗ୍ଗଞାଣଂ କମ୍ମକ୍ଖୟକରନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଭିକ୍ଖୁନୋତି ଭିନ୍ନକିଲେସତାୟ ଭିକ୍ଖୁନୋ। ଧୁନମାନସ୍ସ ପୁରେ କତଂ ରଜନ୍ତି ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ କତଂ ରାଗରଜାଦିମିସ୍ସତାୟ ରଜନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀୟଂ କମ୍ମଂ ୱିପାକପଟିସଂୱେଦନେନ ତଂ ଧୁନନ୍ତସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତସ୍ସ, ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିୟା ପରତୋ ପନ ସାୱଜ୍ଜକିରିୟାୟ ସମ୍ଭୱୋୟେୱ ନତ୍ଥି, ଅନୱଜ୍ଜକିରିୟା ଚ ଭୱମୂଲସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲତାୟ ପୁପ୍ଫଂ ୱିୟ ଫଲଦାନସମତ୍ଥତାୟ ଅଭାୱତୋ କିରିୟମତ୍ତାୱ ହୋତି।

ଅମମସ୍ସାତି ରୂପାଦୀସୁ କିଞ୍ଚି ମମନ୍ତି ଗହଣାଭାୱତୋ ଅମମସ୍ସ ମମଙ୍କାରରହିତସ୍ସ। ୟସ୍ସ ହି ମମଙ୍କାରୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ଅତ୍ତସିନେହେନ ୱେଜ୍ଜାଦୀହି ସରୀରଂ ପଟିଜଗ୍ଗାପେତି। ଅରହା ପନ ଅମମୋ, ତସ୍ମା ସୋ ସରୀରଜଗ୍ଗନେପି ଉଦାସୀନଧାତୁକୋୱ। ଠିତସ୍ସାତି ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଓଘଂ ତରିତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଥଲେ ଠିତସ୍ସ, ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ୱା ସନ୍ଧାୱନସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଠିତସ୍ସ । ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନା ହି କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ସଂସାରେ ଧାୱନ୍ତି ନାମ, ଅରହା ପନ ତଦଭାୱତୋ ଠିତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ଦସୱିଧେ ଖୀଣାସୱସଙ୍ଖାତେ ଅରିୟଧମ୍ମେ ଠିତସ୍ସ। ତାଦିନୋତି ''ପଟିକୂଲେ ଅପ୍ପଟିକୂଲସଞ୍ଞୀ ୱିହରତୀ''ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୩।୧୭) ନୟେନ ୱୁତ୍ତାୟ ପଞ୍ଚୱିଧାୟ ଅରିୟିଦ୍ଧିୟା ଅଟ୍ଠହି

ଲୋକଧମ୍ମେହି ଅକମ୍ପନିୟାୟ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାୟ ଚ ସମନ୍ନାଗତେନ ଇଟ୍ଠାଦୀସୁ ଏକସଦିସତାସଙ୍ଖାତେନ ତାଦୀଭାୱେନ ତାଦିନୋ। ଅତ୍ଥୋ ନତ୍ଥି ଜନଂ ଲପେତୱେତି ‘‘ମମ ଭେସଜ୍ଜାଦୀନି କରୋଥା’’ତି ଜନଂ ଲପିତୁଂ କଥେତୁଂ ପୟୋଜନଂ ନତ୍ଥି ସରୀରେ ନିରପେକ୍ଖଭାୱତୋ। ପଣ୍ଡୁପଲାସୋ ୱିୟ ହି ବନ୍ଧନା ପୱୁତ୍ତୋ ସୟମେୱାୟଂ କାୟୋ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ପତତୂତି ଖୀଣାସୱାନଂ ଅଜ୍ଝାସୟୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ନାଭିକଙ୍ଖାମି ମରଣଂ, ନାଭିକଙ୍ଖାମି ଜୀୱିତଂ;

କାଲଞ୍ଚ ପଟିକଙ୍ଖାମି, ନିବ୍ବିସଂ ଭତକୋ ୟଥା’’ତି। (ଥେରଗା। ୬୦୬);

ଅଥ ୱା ୟଂକିଞ୍ଚି ନିମିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘କିଂ ଅୟ୍ୟସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଜନଂ ଲପେତୱେ ପଚ୍ଚୟେହି ନିମନ୍ତନୱସେନ ଲପାପେତୁଂ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ନତ୍ଥି ତାଦିସସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଜୀୱସ୍ସ ମଗ୍ଗେନେୱ ସମୁଗ୍ଘାତିତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତି ଭଗୱା ‘‘କିସ୍ସାୟଂ ଥେରୋ ଅତ୍ତନୋ ରୋଗଂ ୱେଜ୍ଜେହି ଅତିକିଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଅୱିଦୂରେ ନିସୀଦତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତାନଂ ତସ୍ସ ଅତିକିଚ୍ଛାପନେ କାରଣଂ ପକାସେସି।

ପଠମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨। ଦୁତିୟେ ନନ୍ଦୋତି ତସ୍ସ ନାମଂ। ସୋ ହି ଚକ୍କୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣୂପେତତ୍ତା ମାତାପିତରୋ ସପରିଜନଂ ସକଲଞ୍ଚ ଞାତିପରିୱଟ୍ଟଂ ନନ୍ଦୟନ୍ତୋ ଜାତୋତି ‘‘ନନ୍ଦୋ’’ତି ନାମଂ ଲଭି। ଭଗୱତୋ ଭାତାତି ଭଗୱତୋ ଏକପିତୁପୁତ୍ତତାୟ ଭାତା। ନ ହି ଭଗୱତୋ ସହୋଦରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମାତୁଚ୍ଛାପୁତ୍ତୋ’’ତି, ଚୂଳମାତୁପୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମହାପଜାପତିଗୋତମିୟା ହି ସୋ ପୁତ୍ତୋ। ଅନଭିରତୋତି ନ ଅଭିରତୋ। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଂ ସେଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତମଂ ଚରିୟଂ ଏକାସନଂ ଏକସେୟ୍ୟଂ ମେଥୁନୱିରତିଂ। ସନ୍ଧାରେତୁନ୍ତି ପଠମଚିତ୍ତତୋ ୟାୱଚରିମକଚିତ୍ତଂ ସମ୍ମା ପରିପୁଣ୍ଣଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ଧାରେତୁଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ। ଦୁତିୟେନ ଚେତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟପଦେନ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସାପି ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସିକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାୟାତି ଉପସମ୍ପଦକାଲେ ଭିକ୍ଖୁଭାୱେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମାଦିନ୍ନଂ ନିଦ୍ଦେତବ୍ବଭାୱେନ ଅନୁଟ୍ଠିତଂ ତିୱିଧମ୍ପି ସିକ୍ଖଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା, ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ହୀନାୟାତି ଗିହିଭାୱାୟ। ଆୱତ୍ତିସ୍ସାମୀତି ନିୱତ୍ତିସ୍ସାମି।

କସ୍ମା ପନାୟଂ ଏୱମାରୋଚେସୀତି? ଏତ୍ଥାୟଂ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା – ଭଗୱା ପୱତ୍ତୱରଧମ୍ମଚକ୍କୋ ରାଜଗହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱେଳୁୱନେ ୱିହରନ୍ତୋ ‘‘ପୁତ୍ତଂ ମେ ଆନେତ୍ୱା ଦସ୍ସେଥା’’ତି ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜେନ ପେସିତେସୁ ସହସ୍ସସହସ୍ସପରିୱାରେସୁ ଦସସୁ ଦୂତେସୁ ସହ ପରିୱାରେନ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତେସୁ ସବ୍ବପଚ୍ଛା ଗନ୍ତ୍ୱା ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତେନ କାଳୁଦାୟିତ୍ଥେରେନ ଗମନକାଲଂ ଞତ୍ୱା ମଗ୍ଗୱଣ୍ଣନଂ ୱଣ୍ଣେତ୍ୱା ଜାତିଭୂମିଗମନାୟ ୟାଚିତୋ ୱୀସତିସହସ୍ସଖୀଣାସୱପରିୱୁତ୍ତୋ କପିଲୱତ୍ଥୁନଗରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଞାତିସମାଗମେ ପୋକ୍ଖରୱସ୍ସଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ୱେସ୍ସନ୍ତରଜାତକଂ (ଜା। ୨।୨୨। ୧୬୫୫ ଆଦୟୋ) କଥେତ୍ୱା ପୁନଦିୱସେ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିଟ୍ଠୋ ‘‘ଉତ୍ତିଟ୍ଠେ ନପ୍ପମଜ୍ଜେୟ୍ୟା’’ତି (ଧ। ପ। ୧୬୮) ଗାଥାୟ ପିତରଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ନିୱେସନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଧମ୍ମଞ୍ଚରେ’’ତି (ଧ। ପ। ୧୬୯) ଗାଥାୟ ମହାପଜାପତିଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ, ରାଜାନଂ ସକଦାଗାମିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାପେସି।

ଭତ୍ତକିଚ୍ଚାୱସାନେ ପନ ରାହୁଲମାତୁଗୁଣକଥଂ ନିସ୍ସାୟ ଚନ୍ଦକିନ୍ନରୀଜାତକଂ (ଜା। ୧।୧୪।୧୮ ଆଦୟୋ) କଥେତ୍ୱା ତତିୟଦିୱସେ ନନ୍ଦକୁମାରସ୍ସ ଅଭିସେକଗେହପ୍ପୱେସନୱିୱାହମଙ୍ଗଲେସୁ ୱତ୍ତମାନେସୁ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିସିତ୍ୱା ନନ୍ଦକୁମାରସ୍ସ ହତ୍ଥେ ପତ୍ତଂ ଦତ୍ୱା ମଙ୍ଗଲଂ ୱତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାୟାସନା ପକ୍କମନ୍ତୋ କୁମାରସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ପତ୍ତଂ ନ ଗଣ୍ହି। ସୋପି ତଥାଗତେ ଗାରୱେନ ‘‘ପତ୍ତଂ ତେ, ଭନ୍ତେ, ଗଣ୍ହଥା’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ଏୱଂ ପନ ଚିନ୍ତେସି, ‘‘ସୋପାନସୀସେ ପତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ’’ତି, ସତ୍ଥା ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ନ ଗଣ୍ହି। ଇତରୋ ‘‘ସୋପାନମୂଲେ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେସି, ସତ୍ଥା ତତ୍ଥପି ନ ଗଣ୍ହି। ଇତରୋ ‘‘ରାଜଙ୍ଗଣେ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେସି, ସତ୍ଥା ତତ୍ଥପି ନ ଗଣ୍ହି। କୁମାରୋ ନିୱତ୍ତିତୁକାମୋ ଅନିଚ୍ଛାୟ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗାରୱେନ ‘‘ପତ୍ତଂ ଗଣ୍ହଥା’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ‘‘ଇଧ ଗଣ୍ହିସ୍ସତି, ଏତ୍ଥ ଗଣ୍ହିସ୍ସତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି।

ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଜନପଦକଲ୍ୟାଣିୟା ଆଚିକ୍ଖିଂସୁ, ‘‘ଅୟ୍ୟେ ଭଗୱା, ନନ୍ଦରାଜାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି, ତୁମ୍ହେହି ୱିନା କରିସ୍ସତୀ’’ତି। ସା ଉଦକବିନ୍ଦୂହି ପଗ୍ଘରନ୍ତେହି ଅଡ୍ଢୁଲ୍ଲିଖିତେହି କେସେହି ୱେଗେନ ପାସାଦଂ ଆରୁୟ୍ହ ସୀହପଞ୍ଜରଦ୍ୱାରେ ଠତ୍ୱା ‘‘ତୁୱଟଂ ଖୋ, ଅୟ୍ୟପୁତ୍ତ, ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାସୀ’’ତି ଆହ। ତଂ ତସ୍ସା ୱଚନଂ ତସ୍ସ ହଦୟେ ତିରିୟଂ ପତିତ୍ୱା ୱିୟ ଠିତଂ। ସତ୍ଥାପିସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ପତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାୱ ତଂ ୱିହାରଂ ନେତ୍ୱା ‘‘ପବ୍ବଜିସ୍ସସି ନନ୍ଦା’’ତି ଆହ। ସୋ ବୁଦ୍ଧଗାରୱେନ ‘‘ନ ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ’’ତି ଅୱତ୍ୱା, ‘‘ଆମ, ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ’’ତି ଆହ। ସତ୍ଥା ତେନ ହି ନନ୍ଦଂ ପବ୍ବାଜେଥାତି କପିଲୱତ୍ଥୁପୁରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା

ତତିୟଦିୱସେ ତଂ ପବ୍ବାଜେସି। ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ମାତରା ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ପେସିତଂ ‘‘ଦାୟଜ୍ଜଂ ମେ, ସମଣ, ଦେହୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସଦ୍ଧିଂ ଆରାମାଗତଂ ରାହୁଲକୁମାରଂ ପବ୍ବାଜେସି। ପୁନେକଦିୱସଂ ମହାଧମ୍ମପାଲଜାତକଂ (ଜା। ୧।୧୦।୯୨ ଆଦୟୋ) କଥେତ୍ୱା ରାଜାନଂ ଅନାଗାମିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାପେସି।

ଇତି ଭଗୱା ମହାପଜାପତିଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ, ପିତରଂ ତୀସୁ ଫଲେସୁ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ପୁନଦେୱ ରାଜଗହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତୋ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକେନ ସାୱତ୍ଥିଂ ଆଗମନତ୍ଥାୟ ଗହିତପଟିଞ୍ଞୋ ନିଟ୍ଠିତେ ଜେତୱନମହାୱିହାରେ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱାସଂ କପ୍ପେସି। ଏୱଂ ସତ୍ଥରି ଜେତୱନେ ୱିହରନ୍ତେ ଆୟସ୍ମା ନନ୍ଦୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନିଚ୍ଛାୟ ପବ୍ବଜିତୋ କାମେସୁ ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସାୱୀ ଜନପଦକଲ୍ୟାଣିୟା ୱୁତ୍ତୱଚନମନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋ ହୁତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅତ୍ତନୋ ଅନଭିରତିଂ ଆରୋଚେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମୟେନ ଆୟସ୍ମା ନନ୍ଦୋ…ପେ… ହୀନାୟାୱତ୍ତିସ୍ସାମୀ’’ତି।

କସ୍ମା ପନ ନଂ ଭଗୱା ଏୱଂ ପବ୍ବାଜେସୀତି? ‘‘ପୁରେତରମେୱ ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା କାମେହି ନଂ ୱିୱେଚେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ପବ୍ବାଜେତ୍ୱା ପନ ଉପାୟେନ ତତୋ ୱିୱେଚେତ୍ୱା ଉପରିୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମୀ’’ତି ୱେନେୟ୍ୟଦମନକୁସଲୋ ସତ୍ଥା ଏୱଂ ନଂ ପଠମଂ ପବ୍ବାଜେସି।

ସାକିୟାନୀତି ସକ୍ୟରାଜଧୀତା। ଜନପଦକଲ୍ୟାଣୀତି ଜନପଦମ୍ହି କଲ୍ୟାଣୀ ରୂପେନ ଉତ୍ତମା ଛସରୀରଦୋସରହିତା, ପଞ୍ଚକଲ୍ୟାଣସମନ୍ନାଗତା। ସା ହି ୟସ୍ମା ନାତିଦୀଘା ନାତିରସ୍ସା ନାତିକିସା ନାତିଥୂଲା ନାତିକାଳିକା ନଚ୍ଚୋଦାତା ଅତିକ୍କନ୍ତା ମାନୁସକୱଣ୍ଣଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ଦିବ୍ବୱଣ୍ଣଂ, ତସ୍ମା ଛସରୀରଦୋସରହିତା। ଛୱିକଲ୍ୟାଣଂ ମଂସକଲ୍ୟାଣଂ ନଖକଲ୍ୟାଣଂ ଅଟ୍ଠିକଲ୍ୟାଣଂ ୱୟକଲ୍ୟାଣନ୍ତି ଇମେହି ପଞ୍ଚହି କଲ୍ୟାଣେହି ସମନ୍ନାଗତା।

ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରୋଭାସେନ ଦସଦ୍ୱାଦସହତ୍ଥେ ଠାନେ ଆଲୋକଂ କରୋତି, ପିୟଙ୍ଗୁସମା ୱା ସୁୱଣ୍ଣସମା ୱା ହୋତି, ଅୟମସ୍ସା ଛୱିକଲ୍ୟାଣତା। ଚତ୍ତାରୋ ପନସ୍ସା ହତ୍ଥପାଦା ମୁଖପରିୟୋସାନଞ୍ଚ ଲାଖାରସପରିକମ୍ମକତଂ ୱିୟ ରତ୍ତପୱାଳରତ୍ତକମ୍ବଲେନ ସଦିସଂ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସା ମଂସକଲ୍ୟାଣତା। ୱୀସତି ନଖପତ୍ତାନି ମଂସତୋ ଅମୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଲାଖାରସପରିକିତାନି ୱିୟ ମୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଖୀରଧାରାସଦିସାନି ହୋନ୍ତି, ଅୟମସ୍ସା ନଖକଲ୍ୟାଣତା। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସଦନ୍ତା ସୁଫୁସିତା ପରିସୁଦ୍ଧପୱାଳପନ୍ତିସଦିସା ୱଜିରପନ୍ତୀ ୱିୟ ଖାୟନ୍ତି, ଅୟମସ୍ସା ଅଟ୍ଠିକଲ୍ୟାଣତା। ୱୀସତିୱସ୍ସସତିକାପି ସମାନା ସୋଳସୱସ୍ସୁଦ୍ଦେସିକା ୱିୟ ହୋତି ନିପ୍ପଲିତା, ଅୟମସ୍ସା ୱୟକଲ୍ୟାଣତା। ସୁନ୍ଦରୀ ଚ ହୋତି ଏୱରୂପଗୁଣସମନ୍ନାଗତା, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଜନପଦକଲ୍ୟାଣୀ’’ତି।

ଘରା ନିକ୍ଖମନ୍ତସ୍ସାତି ଅନାଦରେ ସାମିୱଚନଂ, ଘରତୋ ନିକ୍ଖମତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଘରା ନିକ୍ଖମନ୍ତ’’ନ୍ତିପି ପଠନ୍ତି। ଉପଡ୍ଢୁଲ୍ଲିଖିତେହିକେସେହୀତି ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ କରଣୱଚନଂ, ୱିପ୍ପକତୁଲ୍ଲିଖିତେହି କେସେହି ଉପଲକ୍ଖିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅଡ୍ଢୁଲ୍ଲିଖିତେହୀ’’ତିପି ପଠନ୍ତି। ଉଲ୍ଲିଖନନ୍ତି ଚ ଫଣକାଦୀହି କେସସଣ୍ଠାପନଂ, ‘‘ଅଡ୍ଢକାରୱିଧାନ’’ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ଅପଲୋକେତ୍ୱାତି ସିନେହରସୱିପ୍ଫାରସଂସୂଚକେନ ଅଡ୍ଢକ୍ଖିନା ଆବନ୍ଧନ୍ତୀ ୱିୟ ଓଲୋକେତ୍ୱା। ମଂ, ଭନ୍ତେତି ପୁବ୍ବେପି ‘‘ମ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଉକ୍କଣ୍ଠାକୁଲଚିତ୍ତତାୟ ପୁନ ‘‘ମଂ ଏତଦୱୋଚା’’ତି ଆହ। ତୁୱଟନ୍ତି ସୀଘଂ। ତମନୁସ୍ସରମାନୋତି ତଂ ତସ୍ସା ୱଚନଂ, ତଂ ୱା ତସ୍ସା ଆକାରସହିତଂ ୱଚନଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ।

ଭଗୱା ତସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଉପାୟେନସ୍ସ ରାଗଂ ୱୂପସମେସ୍ସାମୀ’’ତି ଇଦ୍ଧିବଲେନ ନଂ ତାୱତିଂସଭୱନଂ ନେନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଏକସ୍ମିଂ ଝାମଖେତ୍ତେ ଝାମଖାଣୁମତ୍ଥକେ ନିସିନ୍ନଂ ଛିନ୍ନକଣ୍ଣନାସାନଙ୍ଗୁଟ୍ଠଂ ଏକଂ ପଲୁଟ୍ଠମକ୍କଟିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତାୱତିଂସଭୱନଂ ନେସି। ପାଳିୟଂ ପନ ଏକକ୍ଖଣେନେୱ ସତ୍ଥାରା ତାୱତିଂସଭୱନଂ ଗତଂ ୱିୟ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଗମନଂ ଅୱତ୍ୱା ତାୱତିଂସଭୱନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ଗଚ୍ଛନ୍ତୋୟେୱ ହି ଭଗୱା ଆୟସ୍ମତୋ ନନ୍ଦସ୍ସ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ତଂ ପଲୁଟ୍ଠମକ୍କଟିଂ ଦସ୍ସେସି। ୟଦି ଏୱଂ କଥଂ ସମିଞ୍ଜନାଦିନିଦସ୍ସନନ୍ତି? ତଂ ଅନ୍ତରଧାନନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଗହେତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସତ୍ଥା ତଂ ତାୱତିଂସଭୱନଂ ନେତ୍ୱା ସକ୍କସ୍ସ ଦେୱରଞ୍ଞୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଆଗତାନି କକୁଟପାଦାନି ପଞ୍ଚ ଅଚ୍ଛରାସତାନି ଅତ୍ତାନଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଠିତାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଜନପଦକଲ୍ୟାଣିୟା ତାସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅଚ୍ଛରାସତାନଂ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱିସେସଂ ପୁଚ୍ଛି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ନନ୍ଦଂ ବାହାୟଂ ଗହେତ୍ୱା…ପେ… କକୁଟପାଦାନୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ବାହାୟଂ ଗହେତ୍ୱାତି ବାହୁମ୍ହି ଗହେତ୍ୱା ୱିୟ। ଭଗୱା ହି ତଦା ତାଦିସଂ ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରେସି, ୟଥା ଆୟସ୍ମା ନନ୍ଦୋ ଭୁଜେ ଗହେତ୍ୱା ଭଗୱତା ନୀୟମାନୋ ୱିୟ ଅହୋସି। ତତ୍ଥ ଚ ଭଗୱତା ସଚେ ତସ୍ସ ଆୟସ୍ମତୋ ତାୱତିଂସଦେୱଲୋକସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ ପୱେସନମେୱ ୱା ଇଚ୍ଛିତଂ ସିୟା, ୟଥାନିସିନ୍ନସ୍ସେୱ ତସ୍ସ ତଂ ଦେୱଲୋକଂ ଦସ୍ସେୟ୍ୟ ଲୋକୱିୱରଣିଦ୍ଧିକାଲେ ୱିୟ, ତମେୱ ୱା ଇଦ୍ଧିୟା ତତ୍ଥ ପେସେୟ୍ୟ। ୟସ୍ମା ପନସ୍ସ ଦିବ୍ବତ୍ତଭାୱତୋ ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱସ୍ସ ୟୋ ନିହୀନଜିଗୁଚ୍ଛନୀୟଭାୱୋ, ତସ୍ସ ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ତଂ ମକ୍କଟିଂ ଦସ୍ସେତୁକାମୋ, ଦେୱଲୋକସିରିୱିଭୱସମ୍ପତ୍ତିୟୋ ଚ ଓଗାହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁକାମୋ ଅହୋସି, ତସ୍ମା ତଂ ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ନେସି। ଏୱଞ୍ହିସ୍ସ ତଦତ୍ଥଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସେ ୱିସେସତୋ ଅଭିରତି ଭୱିସ୍ସତୀତି।

କକୁଟପାଦାନୀତି ରତ୍ତତୁଣ୍ଡତାଯ ପାରାୱତସଦିସପାଦାନି। ତା କିର ସବ୍ବାପି କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାୱକାନଂ ପାଦମକ୍ଖନତେଲଦାନେନ ତାଦିସା ସୁକୁମାରପାଦା ଅହେସୁଂ। ପସ୍ସସି ନୋତି ପସ୍ସସି ନୁ। ଅଭିରୂପତରାତି ୱିସିଟ୍ଠରୂପତରା। ଦସ୍ସନୀଯତରାତି ଦିୱସମ୍ପି ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ଅତିତ୍ତିକରଣଟ୍ଠେନ ପସ୍ସିତବ୍ବତରା। ପାସାଦିକତରାତି ସବ୍ବାୱଯୱସୋଭାଯ ସମନ୍ତତୋ ପସାଦାୱହତରା।

କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ଅୱସ୍ସୁତଚିତ୍ତଂ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ନନ୍ଦଂ ଅଚ୍ଛରାଯୋ ଓଲୋକାପେସି? ସୁଖେନେୱସ୍ସ କିଲେସେ ନୀହରିତୁଂ। ଯଥା ହି କୁସଲୋ ୱେଜ୍ଜୋ ଉସ୍ସନ୍ନଦୋସଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ତିକିଚ୍ଛନ୍ତୋ ସିନେହପାନାଦିନା ପଠମଂ ଦୋସେ ଉକ୍କିଲେଦେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ୱମନୱିରେଚନେହି ସମ୍ମଦେୱ ନୀହରାପେତି, ଏୱଂ ୱିନେଯ୍ୟଦମନକୁସଲୋ ଭଗୱା ଉସ୍ସନ୍ନରାଗଂ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ନନ୍ଦଂ ଦେୱଚ୍ଛରାଯୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଉକ୍କିଲେଦେସି ଅରିଯମଗ୍ଗଭେସଜ୍ଜେନ ଅନୱସେସତୋ ନୀହରିତୁକାମୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପଲୁଟ୍ଠମକ୍କଟୀତି ଝାମଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗମକ୍କଟୀ। ଏୱମେୱ ଖୋତି ଯଥା ସା, ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହେହି ମଯ୍ହଂ ଦସ୍ସିତା ଛିନ୍ନକଣ୍ଣନାସା ପଲୁଟ୍ଠମକ୍କଟୀ ଜନପଦକଲ୍ୟାଣିଂ ଉପାଦାଯ , ଏୱମେୱ ଜନପଦକଲ୍ୟାଣୀ ଇମାନି ପଞ୍ଚ ଅଚ୍ଛରାସତାନି ଉପାଦାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅଚ୍ଛରାସତାନନ୍ତି ଉପଯୋଗେ ସାମିୱଚନଂ, ପଞ୍ଚ ଅଚ୍ଛରାସତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱଯୱସମ୍ବନ୍ଧେ ୱା ଏତଂ ସାମିୱଚନଂ, ତେନ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅଚ୍ଛରାସତାନଂ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଂ ଉପନିଧାଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉପନିଧାଯାତି ଚ ସମୀପେ ଠପେତ୍ୱା, ଉପାଦାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଖ୍ୟନ୍ତି ଇତ୍ଥୀତି ଗଣନଂ। କଲଭାଗନ୍ତି କଲାଯପି ଭାଗଂ, ଏକଂ ସୋଳସକୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ତତୋ ଏକକୋଟ୍ଠାସଂ ଗହେତ୍ୱା ସୋଳସଧା ଗଣିତେ ତତ୍ଥ ଯୋ ଏକେକୋ କୋଟ୍ଠାସୋ, ସୋ କଲଭାଗୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତମ୍ପି କଲଭାଗଂ ନ ଉପେତୀତି ୱଦତି। ଉପନିଧିନ୍ତି ''ଇମାଯ ଅଯଂ ସଦିସୀ''ତି ଉପମାଭାୱେନ ଗହେତ୍ୱା ସମୀପେ ଠପନମ୍ପି।

ଯତ୍ଥାଯଂ ଅନଭିରତୋ, ତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଂ ପାକଟଞ୍ଚାତି ତଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଅଭିରତିଯଂ ଆଦରଜନନତ୍ଥଂ ଅଭିରମ, ନନ୍ଦ, ଅଭିରମ, ନନ୍ଦା''ତି ଆମେଡିତୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅହଂ ତେ ପାଟିଭୋଗୋତି କସ୍ମା ଭଗୱା ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସସ୍ସ ପାଟିଭୋଗଂ ଉପଗଞ୍ଛି? ଯତ୍ଥସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ରାଗୋ ଦଳ୍ହଂ ନିପତି, ତଂ ଆଗନ୍ତୁକାରମ୍ମଣେ ସଙ୍କାମେତ୍ୱା ସୁଖେନ ସକ୍କା ଜହାପେତୁନ୍ତି ପାଟିଭୋଗଂ ଉପଗଞ୍ଛି। ଅନୁପୁବ୍ବିକଥାଯଂ ସଗ୍ଗକଥା ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଦସ୍ସନଂ।

ଅସ୍ସୋସୁନ୍ତି କଥମସ୍ସୋସୁଂ? ଭଗୱା ହି ତଦା ଆଯସ୍ମନ୍ତେ ନନ୍ଦେ ୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଦିୱାଟ୍ଠାନଂ ଗତେ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଆଗତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ କଥେତ୍ୱା ଯଥା ନାମ କୁସଲୋ ପୁରିସୋ ଅନିକ୍ଖନ୍ତଂ ଆଣିଂ ଅଞ୍ଞାଯ ଆଣିଯା ନୀହରିତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ହତ୍ଥାଦୀହି ସଞ୍ଚାଲେତ୍ୱା ଅପନେତି, ଏୱମେୱ ଆଚିଣ୍ଣୱିସଯେ ତସ୍ସ ରାଗଂ ଆଗନ୍ତୁକୱିସଯେନ ନୀହରିତ୍ୱା ପୁନ ତଦପି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯମଗ୍ଗହେତୁଂ କତ୍ୱା ଅପନେତୁକାମୋ ''ଏଥ ତୁମ୍ହେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନନ୍ଦଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଭତକୱାଦେନ ଚ ଉପକ୍କିତକୱାଦେନ ଚ ସମୁଦାଚରଥା''ତି ଆଣାପେସି, ଏୱଂ ଭିକ୍ଖୂ ଅସ୍ସୋସୁଂ। କେଚି ପନ ''ଭଗୱା ତଥାରୂପଂ ଇଦ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରେସି, ଯଥା ତେ ଭିକ୍ଖୂ ତମତ୍ଥଂ ଜାନିଂସୂ''ତି ୱଦନ୍ତି।

ଭତକୱାଦେନାତି ଭତକୋତି ୱାଦେନ। ଯୋ ହି ଭତିଯା କମ୍ମଂ କରୋତି, ସୋ ଭତକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅଯମ୍ପି ଆଯସ୍ମା ଅଚ୍ଛରାସମ୍ଭୋଗନିମିତ୍ତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରନ୍ତୋ ଭତକୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଭତକୱାଦେନା''ତି । ଉପକ୍କିତକୱାଦେନାତି ଯୋ କହାପଣାଦୀହି କିଞ୍ଚି କିଣାତି, ସୋ ଉପକ୍କିତକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅଯମ୍ପି ଆଯସ୍ମା ଅଚ୍ଛରାନଂ ହେତୁ ଅତ୍ତନୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ କିଣାତି, ତସ୍ମା ''ଉପକ୍କିତକୋ''ତି ଏୱଂ ୱଚନେନ। ଅଥ ୱା ଭଗୱତୋ ଆଣାଯ ଅଚ୍ଛରାସମ୍ଭୋଗସଙ୍ଖାତାଯ ଭତିଯା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସସଙ୍ଖାତଂ ଜୀୱିତଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ତାଯ ଭତିଯା ଯାପନେ ଭଗୱତା ଭରିଯମାନୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ''ଭତକୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତଥା ଅଚ୍ଛରାସମ୍ଭୋଗସଙ୍ଖାତଂ ୱିକ୍କଯଂ ଆଦାତବ୍ବଂ କତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଆଣତ୍ତିଯଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ତେନ ୱିକ୍କଯେନ ଭଗୱତା ଉପକ୍କିତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପକ୍କିତକୋ''ତି।

ଅଟ୍ଟୀଯମାନୋତି ପୀଳିଯମାନୋ ଦୁକ୍ଖାପିଯମାନୋ। ହରାଯମାନୋତି ଲଜ୍ଜମାନୋ। ଜିଗୁଚ୍ଛମାନୋତି ପାଟିକୁଲ୍ୟତୋ ଦହନ୍ତୋ। ଏକୋତି ଅସହାଯୋ। ୱୂପକଟ୍ଠୋତି ୱତ୍ଥୁକାମେହି କିଲେସକାମେହି ଚ କାଯେନ ଚେୱ ଚିତ୍ତେନ ଚ ୱୂପକଟ୍ଠୋ। ଅପ୍ପମତ୍ତୋତି କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ସତିଂ ଅୱିଜହନ୍ତୋ। ଆତାପୀତି କାଯିକଚେତସିକୱୀରିଯାତାପେନ ଆତାପୱା, ଆତାପେତି କିଲେସେତି ଆତାପୋ, ୱୀରିଯଂ। ପହିତତ୍ତୋତି କାଯେ ଚ ଜୀୱିତେ ଚ ଅନପେକ୍ଖତାଯ ପେସିତତ୍ତୋ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଅତ୍ତଭାୱୋ, ନିବ୍ବାନେ ୱା ପେସିତଚିତ୍ତୋ। ନ ଚିରସ୍ସେୱାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନାରମ୍ଭତୋ ନ ଚିରେନେୱ। ଯସ୍ସତ୍ଥାଯାତି ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯ। କୁଲପୁତ୍ତାତି ଦୁୱିଧା କୁଲପୁତ୍ତା ଜାତିକୁଲପୁତ୍ତା ଚ ଆଚାରକୁଲପୁତ୍ତା ଚ, ଅଯଂ ପନ ଉଭଯଥାପି କୁଲପୁତ୍ତୋ। ସମ୍ମଦେୱାତି ହେତୁନା ଚ କାରଣେନ ଚ। ଅଗାରସ୍ମାତି ଘରତୋ। ଅନଗାରିଯନ୍ତି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ। କସିୱଣିଜ୍ଜାଦିକମ୍ମଞ୍ହି ଅଗାରସ୍ସ ହିତନ୍ତି ଅଗାରିଯଂ ନାମ, ତଂ ଏତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ପବ୍ବଜ୍ଜା ଅନଗାରିଯାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପବ୍ବଜନ୍ତୀତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତଦନୁତ୍ତରନ୍ତି ତଂ ଅନୁତ୍ତରଂ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯପରିଯୋସାନନ୍ତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ପରିଯୋସାନଭୂତଂ ଅରହତ୍ତଫଲଂ। ତସ୍ସ

ହି ଅତ୍ତାୟ କୁଲପୁତ୍ତା ଇଧ ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠେଓ ଧମ୍ମେତି ତସ୍ମିଂଯେଓ ଅତ୍ତଭାଓେ। ସୟଂ ଅଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନାୟେଓ ପଞ୍ଞାୟ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା, ଅପରପ୍ପଚ୍ଚୟେନ ଞତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଓିହାସୀତି ପାପୁଣିତ୍ୱା ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଓା ଓିହାସି। ଏଓଂ ଓିହରନ୍ତୋଓ ଖୀଣା ଜାତି…ପେ… ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସୀତି। ଇମିନା ଅସ୍ସ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣଭୂମି ଦସ୍ସିତା।

ତତ୍ଥ ଖୀଣା ଜାତୀତି ନ ତାଓସ୍ସ ଅତୀତା ଜାତି ଖୀଣା ପୁବ୍ବେଓ ଖୀଣତ୍ତା, ନ ଅନାଗତା ଅନାଗତତ୍ତା ଏଓ, ନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଓିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ମଗ୍ଗସ୍ସ ପନ ଅଭାଓିତତ୍ତା ଯା ଏକଚତୁପଞ୍ଚଓୋକାରଭଓେସୁ ଏକଚତୁପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧପ୍ପଭେଦା ଜାତି ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ସା ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାଓିତତ୍ତା ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମତଂ ଆପଜ୍ଜନେନ ଖୀଣା। ତଂ ସୋ ମଗ୍ଗଭାଓନାୟ ପହୀନକିଲେସେ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖିତ୍ୱା କିଲେସାଭାଓେନ ଓିଜ୍ଜମାନମ୍ପି କମ୍ମଂ ଆୟତିଂ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକଂ ହୋତୀତି ଜାନନେନ ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସି। ଓୁସିତନ୍ତି ଓୁଟ୍ଠଂ ପରିଓୁଟ୍ଠଂ କତଂ ଚରିତଂ, ନିଟ୍ଠାପିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ। ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକେନ ହି ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଓାସଂ ଓସନ୍ତି ନାମ, ଖୀଣାସଓୋ ଓୁତ୍ଥଓାସୋ, ତସ୍ମା ସୋ ଅତ୍ତନୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଓାସଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖନ୍ତୋ ‘‘ଓୁସିତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟ’’ନ୍ତି ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସି। କତଂ କରଣୀୟନ୍ତି ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପରିଞ୍ଞାପହାନସଚ୍ଛିକିରିୟାଭାଓନାଓସେନ ସୋଳସଓିଧମ୍ପି କିଚ୍ଚଂ ନିଟ୍ଠାପିତଂ। ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକାଦୟୋ ହି ତଂ କିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତି ନାମ, ଖୀଣାସଓୋ କତକରଣୀୟୋ, ତସ୍ମା ସୋ ଅତ୍ତନୋ କରଣୀୟଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖନ୍ତୋ ‘‘କତଂ କରଣୀୟ’’ନ୍ତି ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସି। ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାୟାତି ‘‘ଇଦାନି ପୁନ ଇତ୍ଥଭାଓାୟ ଏଓଂ ସୋଳସକିଚ୍ଚଭାଓାୟ କିଲେସକ୍ଖୟାୟ ଓା ମଗ୍ଗଭାଓନାୟ କିଚ୍ଚଂ ମେ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସି। ନାପରଂ ଇତ୍ଥତ୍ତାୟାତି ଓା ‘‘ଇତ୍ଥଭାଓତୋ ଇମସ୍ମା ଏଓଂପକାରା ଓତ୍ତମାନକ୍ଖନ୍ଧସନ୍ତାନା ଅପରଂ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନଂ ମୟ୍ହଂ ନତ୍ଥି, ଇମେ ପନ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ପରିଞ୍ଞାତା ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଛିନ୍ନମୂଲକା ଓିୟ ରୁକ୍ଖା, ତେ ଚରିମକଚିତ୍ତନିରୋଧେନ ଅନୁପାଦାନୋ ଓିୟ ଜାତଓେଦୋ ନିବ୍ବାୟିସ୍ସନ୍ତି, ଅପଣ୍ଣତ୍ତିକଭାଓଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସି। ଅଞ୍ଞତରୋତି ଏକୋ। ଅରହତନ୍ତି ଭଗଓତୋ ସାଓକାନଂ ଅରହନ୍ତାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରୋ ଏକୋ ମହାସାଓକୋ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଞ୍ଞତରା ଦେଓତାତି ଅଧିଗତମଗ୍ଗା ଏକା ବ୍ରହ୍ମଦେଓତା। ସା ହି ସୟଂ ଅସେକ୍ଖତ୍ତା ଅସେକ୍ଖଓିସୟଂ ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସି। ସେକ୍ଖା ହି ତଂ ତଂ ସେକ୍ଖଓିସୟଂ, ପୁଥୁଜ୍ଜନା ଚ ଅତ୍ତନୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନଓିସୟମେଓ ଜାନନ୍ତି। ଅଭିକ୍କନ୍ତାୟ ରତ୍ତିୟାତି ପରିକ୍ଖୀଣାୟ ରତ୍ତିୟା, ମଜ୍ଝିମୟାମେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିକ୍କନ୍ତଓଣ୍ଣାତି ଅତିଉତ୍ତମଓଣ୍ଣା। କେଓଲକପ୍ପନ୍ତି ଅନଓସେସେନ ସମନ୍ତତୋ। ଓଭାସେତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ପଭାୟ ଚନ୍ଦୋ ଓିୟ ସୂରିୟୋ ଓିୟ ଚ ଜେତଓନଂ ଏକୋଭାସଂ କତ୍ୱା। ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ଆୟସ୍ମତୋ ନନ୍ଦସ୍ସ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଂ ଓିଦିତ୍ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତା ‘‘ତଂ ଭଗଓତୋ ପଟିଓେଦେସ୍ସାମୀ’’ତି ଉପସଙ୍କମି।

ଆସଓାନଂ ଖୟାତି ଏତ୍ଥ ଆସଓନ୍ତୀତି ଆସଓା, ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀହି ପଓତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ଓା ଆଗୋତ୍ରଭୁଂ ଆଭଓଗ୍ଗଂ ଓା ସଓନ୍ତୀତି ଆସଓା, ଏତେ ଧମ୍ମେ ଏତଞ୍ଚ ଓକାସଂ ଅନ୍ତୋ କରିତ୍ୱା ପଓତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିରପାରିଓାସିୟଟ୍ଠେନ ମଦିରାଦିଆସଓା ଓିୟାତି ଆସଓା। ‘‘ପୁରିମା, ଭିକ୍ଖଓେ, କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାୟତି ଅଓିଜ୍ଜାୟା’’ତିଆଦିଓଚନେହି (ଅ॰ ନି॰ ୧୦।୬୧) ନେସଂ ଚିରପାରିଓାସିୟତା ଓେଦିତବ୍ବା। ଅଥ ଓା ଆୟତଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ସଓନ୍ତି ପସଓନ୍ତୀତିପି, ଆସଓା। ପୁରିମୋ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ କିଲେସେସୁ ଯୁଜ୍ଜତି, ପଚ୍ଛିମୋ କମ୍ମେପି। ନ କେଓଲଞ୍ଚ କମ୍ମକିଲେସା ଏଓ ଆସଓା, ଅଥ ଖୋ ନାନପ୍ପକାରା ଉପଦ୍ଦଓାପି। ତଥା ହି ‘‘ନାହଂ, ଚୁନ୍ଦ , ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାନଂଯେଓ ଆସଓାନଂ ସଂଓରାୟ ଧମ୍ମଂ ଦେସେମୀ’’ତି ଏତ୍ଥ (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୧୮୨) ଓିଓାଦମୂଲଭୂତା କିଲେସା ଆସଓାତି ଆଗତା।

‘‘ଯେନ ଦେଓୂପପତ୍ୟସ୍ସ, ଗନ୍ଧବ୍ବୋ ଓା ଓିହଙ୍ଗମୋ;

ଯକ୍ଖତ୍ତଂ ଯେନ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ମନୁସ୍ସତ୍ତଞ୍ଚ ଅବ୍ବଜେ;

ତେ ମୟ୍ହଂ ଆସଓା ଖୀଣା, ଓିଦ୍ଧସ୍ତା ଓିନଲୀକତା’’ତି। (ଅ॰ ନି॰ ୪।୩୬) –

ଏତ୍ଥ ତେଭୂମିକଂ କମ୍ମଂ ଅଓସେସା ଚ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଆସଓାତି ଆଗତା। ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାନଂ ଆସଓାନଂ ସଂଓରାୟ, ସମ୍ପରାୟିକାନଂ ଆସଓାନଂ ପଟିଘାତାୟା’’ତି (ପାରା॰ ୩୯) ପରୂପଘାତଓିପ୍ପଟିସାରଓଧବନ୍ଧାଦୟୋ ଚେଓ ଅପାୟଦୁକ୍ଖଭୂତା ଚ ନାନପ୍ପକାରା ଉପଦ୍ଦଓା।

ତେ ପନେତେ ଆସଓା ଓିନୟେ – ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାନଂ ଆସଓାନଂ ସଂଓରାୟ ସମ୍ପରାୟିକାନଂ ଆସଓାନଂ ପଟିଘାତାୟା’’ତି (ପାରା॰ ୩୯) ଦ୍ୱିଧା ଆଗତା। ସଳାୟତନେ ‘‘ତୟୋମେ, ଆଓୁସୋ, ଆସଓା – କାମାସଓୋ, ଭଓାସଓୋ, ଅଓିଜ୍ଜାସଓୋ’’ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୩୦୫) ତିଧା ଆଗତା, ତଥା ଅଞ୍ଞେସୁ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ। ଅଭିଧମ୍ମେ ତେୟେଓ ଦିଟ୍ଠାସଓେନ ସଦ୍ଧିଂ ଚତୁଧା ଆଗତା। ନିବ୍ବେଧିକପରିୟାୟେ ‘‘ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖଓେ, ଆସଓା ନିରୟଗାମିନିୟା’’ତିଆଦିନା (ଅ॰ ନି॰ ୬।୬୩) ପଞ୍ଚଧା ଆଗତା। ଛକ୍କନିପାତେ ‘‘ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖଓେ, ଆସଓା ସଂଓରାୟ ପହାତବ୍ବା’’ତିଆଦିନା (ଅ॰ ନି॰

୬।୫୮) ନଯେନ ଛଧା ଆଗତା। ସଵ୍ଵାସଵପରିଯାଯେ (ମ। ନି। ୧।୨୨) ତେଯେଵ ଦସ୍ସନପହାତଵ୍ଵେହି ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତଧା ଆଗତା। ଇଧ ପନ ଅଭିଧମ୍ମନଯେନ ଚତ୍ତାରୋ ଆସଵା ଵେଦିତବ୍ବା।

ଖଯାତି ଏତ୍ଥ ପନ ‘‘ଯୋ ଆସଵାନଂ ଖଯୋ ଭେଦୋ ପରିଭେଦୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଆସଵାନଂ ସରସଭେଦୋ ଆସଵକ୍ଖଯୋତି ଵୁତ୍ତୋ। ‘‘ଜାନତୋ ଅହଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ପସ୍ସତୋ ଆସଵାନଂ ଖଯଂ ଵଦାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୫) ଆସଵାନଂ ଆଯତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଆସଵକ୍ଖଯୋତି ଵୁତ୍ତୋ।

‘‘ସେକ୍ଖସ୍ସ ସିକ୍ଖମାନସ୍ସ, ଉଜୁମଗ୍ଗାନୁସାରିନୋ;

ଖଯସ୍ମିଂ ପଠମଂ ଞାଣଂ, ତତୋ ଅଞ୍ଞା ଅନନ୍ତରା’’ତି। (ଇତିଵୁ। ୬୨) –

ଆଦୀସୁ ମଗ୍ଗୋ ଆସଵକ୍ଖଯୋତି ଵୁତ୍ତୋ। ‘‘ଆସଵାନଂ ଖଯା ସମଣୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୪୩୮) ଫଲଂ।

‘‘ପରଵଜ୍ଜାନୁପସ୍ସିସ୍ସ, ନିଚ୍ଚଂ ଉଜ୍ଝାନସଞ୍ଞିନୋ;

ଆସଵା ତସ୍ସ ଵଡ୍ଢନ୍ତି, ଆରା ସୋ ଆସଵକ୍ଖଯା’’ତି। –

ଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୨୫୩) ନିବ୍ବାନଂ। ଇଧ ପନ ଆସଵାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଖଯୋ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଵା ମଗ୍ଗୋ ଵା ‘‘ଆସଵାନଂ ଖଯୋ’’ତି ଵୁତ୍ତୋ।

ଅନାସଵନ୍ତି ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିଵସେନ ସବ୍ବସୋ ପହୀନାସଵଂ। ଚେତୋଵିମୁତ୍ତିନ୍ତି ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧିଂ। ପଞ୍ଞାଵିମୁତ୍ତିନ୍ତି ଅରହତ୍ତଫଲପଞ୍ଞଂ। ଉଭଯଵଚନଂ ମଗ୍ଗେ ଵିଯ ଫଲେପି ସମଥଵିପସ୍ସନାନଂ ଯୁଗନନ୍ଧଭାଵଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଞାଣନ୍ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ। ଦେଵତାଯ ଵଚନସମନନ୍ତରମେଵ ‘‘କଥଂ ନୁ ଖୋ’’ତି ଆଵଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ‘‘ନନ୍ଦେନ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛିକତ’’ନ୍ତି। ସୋ ହି ଆଯସ୍ମା ସହାଯଭିକ୍ଖୂହି ତଥା ଉପ୍ପଣ୍ଡିଯମାନୋ ‘‘ଭାରିଯଂ ଵତ ମଯା କତଂ, ଯୋହଂ ଏଵଂ ସ୍ଵାକ୍ଖାତେ ଧମ୍ମଵିନଯେ ପବ୍ବଜିତ୍ଵା ଅଚ୍ଛରାନଂ ପଟିଲାଭାଯ ସତ୍ଥାରଂ ପାଟିଭୋଗଂ ଅକାସି’’ନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନସଂଵେଗୋ ହିରୋତ୍ତପ୍ପଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ଵା ଘଟେନ୍ତୋ ଵାଯମନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ଵା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଯଂନୂନାହଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ଏତସ୍ମା ପଟିସ୍ସଵା ମୋଚେଯ୍ଯ’’ନ୍ତି। ସୋ ଭଗଵନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ସତ୍ଥୁ ଆରୋଚେସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଆଯସ୍ମା ନନ୍ଦୋ…ପେ… ଏତସ୍ମା ପଟିସ୍ସଵା’’ତି। ତତ୍ଥ ପଟିସ୍ସଵାତି ପାଟିଭୋଗପଟିସ୍ସଵା, ‘‘ଅଚ୍ଛରାନଂ ପଟିଲାଭାଯ ଅହଂ ପଟିଭୂତୋ’’ତି ପଟିଞ୍ଞାଯ।

ଅଥସ୍ସ ଭଗଵା ‘‘ଯସ୍ମା ତଯା ଅଞ୍ଞା ଆରାଧିତାତି ଞାତମେତଂ ମଯା, ଦେଵତାପି ମେ ଆରୋଚେସି, ତସ୍ମା ନାହଂ ପଟିସ୍ସଵା ଇଦାନି ମୋଚେତବ୍ବୋ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯାଵ ମୋଚିତତ୍ତା’’ତି ଆହ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଯଦେଵ ଖୋ ତେ ନନ୍ଦା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯଦେଵାତି ଯଦା ଏଵ। ତେତି ତଵ। ମୁତ୍ତୋତି ପମୁତ୍ତୋ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯସ୍ମିଂଯେଵ କାଲେ ଆସଵେହି ତଵ ଚିତ୍ତଂ ଵିମୁତ୍ତଂ, ଅଥ ଅନନ୍ତରମେଵାହଂ ତତୋ ପାଟିଭୋଗତୋ ମୁତ୍ତୋତି।

ସୋପି ଆଯସ୍ମା ଵିପସ୍ସନାକାଲେଯେଵ ‘‘ଯଦେଵାହଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାସଂଵରଂ ନିସ୍ସାଯ ଇମଂ ଵିପ୍ପକାରଂ ପତ୍ତୋ, ତମେଵ ସୁଟ୍ଠୁ ନିଗ୍ଗହେସ୍ସାମୀ’’ତି ଉସ୍ସାହଜାତୋ ବଲଵହିରୋତ୍ତପ୍ପୋ ତତ୍ଥ ଚ କତାଧିକାରତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂଵରେ ଉକ୍କଟ୍ଠପଟିପଦଂ ଅଗମାସି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ସଚେ , ଭିକ୍ଖଵେ, ନନ୍ଦସ୍ସ ପୁରତ୍ଥିମା ଦିସା ଆଲୋକେତବ୍ବା ହୋତି, ସବ୍ବଂ ଚେତସୋ ସମନ୍ନାହରିତ୍ଵା ନନ୍ଦୋ ପୁରତ୍ଥିମଂ ଦିସଂ ଆଲୋକେତି ‘ଏଵଂ ମେ ପୁରତ୍ଥିମଂ ଦିସଂ ଆଲୋକଯତୋ ନ ଅଭିଜ୍ଝାଦୋମନସ୍ସା ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଅନ୍ଵାସ୍ସଵେଯ୍ଯୁ’ନ୍ତି, ଇତିହ ତତ୍ଥ ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତି।

‘‘ସଚେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ନନ୍ଦସ୍ସ ପଚ୍ଛିମା…ପେ… ଉତ୍ତରା… ଦକ୍ଖିଣା… ଉଦ୍ଧଂ… ଅଧୋ… ଅନୁଦିସା ଆଲୋକେତବ୍ବା ହୋତି, ସବ୍ବଂ ଚେତସୋ ସମନ୍ନାହରିତ୍ଵା ନନ୍ଦୋ ଅନୁଦିସଂ ଆଲୋକେତି ‘ଏଵଂ ମେ…ପେ… ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତୀ’’’ତି (ଅ। ନି। ୮।୯)।

ତେନେଵ ତଂ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ସତ୍ଥା ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ମମ ସାଵକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ଵାରାନଂ ଯଦିଦଂ ନନ୍ଦୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୩୦) ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସି।

ଏତମତ୍ଥଂ ଵିଦିତ୍ଵାତି ଏତଂ ଆଯସ୍ମତୋ ନନ୍ଦସ୍ସ ସବ୍ବାସଵେ ଖେପେତ୍ଵା ସୁଖାଦୀସୁ ତାଦିଭାଵପ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ଵିଦିତ୍ଵା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ତଦତ୍ଥଵିଭାଵନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ନିତ୍ତିଣ୍ଣୋ ପଙ୍କୋତି ଯେନ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲେନ ଅରିଯମଗ୍ଗସେତୁନା ସଙ୍କୋ ଦିଟ୍ଠିପଙ୍କୋ ସଂସାରପଙ୍କୋ ଏୱ ୱା ନିବ୍ବାନପାରଗମନେନ ତିଣ୍ଣୋ। ମଦ୍ଦିତୋ କାମକଣ୍ଟକୋତି ଯେନ ସତ୍ତାନଂ ୱିଜ୍ଝନତୋ। ''କାମକଣ୍ଟକୋ''ତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ସବ୍ବୋ କିଲେସକାମୋ ସବ୍ବୋ କାମୱିସୂକୋ ଅଗ୍ଗଞ୍ଜାଣଦଣ୍ଡେନ ମଦ୍ଦିତୋ ଭଗ୍ଗୋ ଅନୱସେସତୋ ମଥିତୋ। ମୋହକ୍ଖଯଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋତି ଏୱଂଭୂତୋ ଚ ଦୁକ୍ଖାଦିୱିସଯସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସ ସମ୍ମୋହସ୍ସ ଖେପନେନ ମୋହକ୍ଖଯଂ ପତ୍ତୋ, ଅରହତ୍ତଫଲଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ। ସୁଖଦୁକ୍ଖେସୁ ନ ୱେଧତୀ ସ ଭିକ୍ଖୂତି ସୋ ଭିନ୍ନକିଲେସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣସମାଯୋଗତୋ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ସୁଖେସୁ ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣସମାଯୋଗତୋ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଦୁକ୍ଖେସୁ ଚ ନ ୱେଧତି ନ କମ୍ପତି, ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତୱିକାରଂ ନାପଜ୍ଜତି। ''ସୁଖଦୁକ୍ଖେସୂ''ତି ଚ ଦେସନାମତ୍ତଂ, ସବ୍ବେସୁପି ଲୋକଧମ୍ମେସୁ ନ ୱେଧତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଦୁତିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଯସୋଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩। ତତିଯେ ଯସୋଜପ୍ପମୁଖାନୀତି ଏତ୍ଥ ଯସୋଜୋତି ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ନାମଂ, ତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତତ୍ତା ୱିଚରଣତୋ ଚ ତାନି ପଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁସତାନି ''ଯସୋଜପ୍ପମୁଖାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତାନି।

ତେସଂ ଅଯଂ ପୁବ୍ବଯୋଗୋ – ଅତୀତେ କିର କସ୍ସପଦସବଲସ୍ସ ସାସନେ ଅଞ୍ଞତରୋ ଭିକ୍ଖୁ ଆରଞ୍ଞକୋ ଅରଞ୍ଞେ ପିଟ୍ଠିପାସାଣେ କତପଣ୍ଣକୁଟିଯଂ ୱିହରତି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ ପଞ୍ଚସତା ଚୋରା ଗାମଘାତକାଦୀନି କତ୍ୱା ଚୋରିକାଯ ଜୀୱନ୍ତା ଚୋରକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଜନପଦମନୁସ୍ସେହି ଅନୁବଦ୍ଧା ପଲାଯମାନା ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ଗହଣଂ ୱା ପଟିସରଣଂ ୱା ଅପସ୍ସନ୍ତା ଅୱିଦୂରେ ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ପାସାଣେ ନିସିନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ''ଅମ୍ହାକଂ, ଭନ୍ତେ, ପଟିସରଣଂ ହୋଥା''ତି ଯାଚିଂସୁ। ଥେରୋ ''ତୁମ୍ହାକଂ ସୀଲସଦିସଂ ପଟିସରଣଂ ନତ୍ଥି, ସବ୍ବେ ପଞ୍ଚ ସୀଲାନି ସମାଦିଯଥା''ତି ଆହ। ତେ ''ସାଧୂ''ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ସୀଲାନି ସମାଦିଯିଂସୁ। ଥେରୋ ''ତୁମ୍ହେ ଇଦାନି ସୀଲେସୁ ପତିଟ୍ଠିତା, ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିତଂ ୱିନାସଯନ୍ତେସୁପି ମା ମନଂ ପଦୋସଯିତ୍ଥା''ତି କକଚୂପମୱିଧିଂ (ମ॰ ନି॰ ୧.୨୨୨ ଆଦଯୋ) ଆଚିକ୍ଖି। ତେ ''ସାଧୂ''ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିଂସୁ। ଅଥ ତେ ଜାନପଦା ତଂ ସମ୍ପତ୍ତା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଗୱେସନ୍ତା ତେ ଚୋରେ ଦିସ୍ୱା ସବ୍ବେୱ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେସୁଂ। ତେ ତେସୁ ମନୋପଦୋସମତ୍ତମ୍ପି ଅକତ୍ୱା ଅକ୍ଖଣ୍ଡସୀଲା କାଲଂ କତ୍ୱା କାମାୱଚରଦେୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ତେସୁ ଜେଟ୍ଠଚୋରୋ ଜେଟ୍ଠଦେୱପୁତ୍ତୋ ଅହୋସି, ଇତରେ ତସ୍ସେୱ ପରିୱାରା।

ତେ ଅପରାପରଂ ସଂସରନ୍ତା ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଦେୱଲୋକେ ଖେପେତ୍ୱା ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ କାଲେ ଦେୱଲୋକତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଜେଟ୍ଠଦେୱପୁତ୍ତୋ ସାୱତ୍ଥିନଗରଦ୍ୱାରେ କେୱଟ୍ଟଗାମେ ପଞ୍ଚସତକୁଲଗାମଜେଟ୍ଠକସ୍ସ କେୱଟ୍ଟସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତି, ଯସୋଜୋତିସ୍ସ ନାମଂ ଅକଂସୁ। ଇତରେପି ଅୱସେସକେୱଟ୍ଟାନଂ ପୁତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ତେ ପୁବ୍ବସନ୍ନିୱାସେନ ସବ୍ବେପି ସହାଯକା ହୁତ୍ୱା ସହପଂସୁକୀଳିତଂ କୀଳନ୍ତା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ୱଯପ୍ପତ୍ତା ଅହେସୁଂ, ଯସୋଜୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗୋ ଅହୋସି। ତେ ସବ୍ବେୱ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ଜାଲାନି ଗହେତ୍ୱା ନଦିତଳାକାଦୀସୁ ମଚ୍ଛେ ବନ୍ଧନ୍ତା ୱିଚରନ୍ତି।

ଅଥେକଦିୱସଂ ଅଚିରୱତିଯା ନଦିଯା ଜାଲେ ଖିତ୍ତେ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ ମଚ୍ଛୋ ଅନ୍ତୋଜାଲେ ପାୱିସି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ସବ୍ବେପି କେୱଟ୍ଟା ''ଅମ୍ହାକଂ ପୁତ୍ତା ମଚ୍ଛେ ବନ୍ଧନ୍ତା ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ମଚ୍ଛଂ ବନ୍ଧିଂସୂ''ତି ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠା ଅହେସୁଂ। ଅଥ ତେ ପଞ୍ଚସତାପି ସହାଯକା ମଚ୍ଛଂ ନାୱାଯ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ନାୱଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଦସ୍ସେସୁଂ। ରାଜା ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଭଗୱା ଏତସ୍ସ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣକାରଣଂ ଜାନିସ୍ସତୀ''ତି ମଚ୍ଛଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଦସ୍ସେସି। ସତ୍ଥା ''ଅଯଂ କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନେ ଓସକ୍କମାନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ମିଚ୍ଛା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ସାସନଂ ଓସକ୍କାପେତ୍ୱା ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ନିରଯେ ପଚ୍ଚିତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ଅଚିରୱତିଯଂ ମଚ୍ଛୋ ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ''ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ମାତୁଭଗିନୀନଞ୍ଚ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତଭାୱଂ, ତସ୍ସ ଭାତିକତ୍ଥେରସ୍ସ ପରିନିବ୍ବୁତଭାୱଞ୍ଚ ତେନେୱ କଥାପେତ୍ୱା ଇମିସ୍ସା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା କପିଲସୁତ୍ତଂ ଦେସେସି।

ସତ୍ଥୁ ଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ତେ ପଞ୍ଚସତା କେୱଟ୍ଟପୁତ୍ତା ସଂୱେଗଜାତା ହୁତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା, ଉପସମ୍ପନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ୱିୱେକୱାସଂ ୱସନ୍ତା ଭଗୱନ୍ତଂ ଦସ୍ସନାଯ ଆଗମଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଯସୋଜପ୍ପମୁଖାନି ପଞ୍ଚମତ୍ତାନି ଭିକ୍ଖୁସତାନୀ''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ତେଧାତି ତେ ଇଧ। ନେୱାସିକେହୀତି ନିବଦ୍ଧୱାସଂ ୱସମାନେହି। ପଟିସମ୍ମୋଦମାନାତି ନେୱାସିକଭିକ୍ଖୂହି ''କଚ୍ଚାୱୁସୋ, ଖମନୀଯ''ନ୍ତିଆଦିନା ପଟିସନ୍ଥାରୱସେନ ସମ୍ମୋଦନାଯ କତାଯ ''ଆମାୱୁସୋ, ଖମନୀଯ''ନ୍ତିଆଦିନା , ପୁନ ସମ୍ମୋଦମାନା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସମପ୍ପୱତ୍ତମୋଦା। ସେନାସନାନି ପଞ୍ଞାପଯମାନାତି ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ପାପୁଣକାନି ସେନାସନାନି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତେହି ନେୱାସିକେହି ତେସଂ ''ଇଦଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଆଚରିଯାନଂ, ଇଦଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଉପଜ୍ଝାଯାନଂ, ଇଦଂ ତୁମ୍ହାକଂ ପାପୁଣାତୀ''ତି ସେନାସନାନି ସଂୱିଧାପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ଚ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା,

ଦ୍ୱାରକଵାଟାନି ଞ୍ଚରିତ୍ୱା, ମଞ୍ଚପୀଠକଟସାରକାଦୀନି ନୀହରିତ୍ୱା ପଟ୍ଟୋଟେତ୍ୱା ଯଥାଠାନଂ ଠପନାଦିଵସେନ ପଞ୍ଜାପେନ୍ତା ଚ।

ପତ୍ତଚୀଵରାନି ପଟିସାମଯମାନାତି, ''ଭନ୍ତେ, ଇମଂ ମେ ପତ୍ତଂ ଠପେଥ, ଇଦଂ ଚୀଵରଂ, ଇଦଂ ଥାଲକଂ, ଇଦଂ ଉଦକତୁମ୍ବଂ, ଇଦଂ ମେ କତ୍ତରଯଟ୍ଠି''ନ୍ତି ଏଵଂ ସମଣପରିକ୍ଖାରଂ ସଂଗୋପଯମାନା। ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦା ମହାସଦ୍ଦାତି ଉଦ୍ଧଂ ଗତତ୍ତେନ ଉଚ୍ଚୋ ସଦ୍ଦୋ ଯେସନ୍ତେ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦା ଅକାରସ୍ସ ଆକାରଂ କତ୍ୱା। ସମନ୍ତତୋ ପତ୍ଥଟତ୍ତେନ ମହନ୍ତୋ ସଦ୍ଦୋ ଯେସନ୍ତେ ମହାସଦ୍ଦା। କେଵଟ୍ଟା ମଞ୍ଜେ ମଚ୍ଛଵିଲୋପେତି କେଵଟ୍ଟା ଵିଯ ମଚ୍ଛଵିଲୁମ୍ପନେ। ଯଥା ନାମ କେଵଟ୍ଟା ଉଦକେ ଓଟ୍ଟନତୋ ମଚ୍ଛଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ପଵତ୍ତନତୋ ''କେଵଟ୍ଟା''ତି ଲଦ୍ଧନାମା ମଚ୍ଛବନ୍ଧା ମଚ୍ଛଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ଜଲେ ଜାଲଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ''ପଵିଟ୍ଠୋ ନ ପଵିଟ୍ଠୋ, ଗହିତୋ ନ ଗହିତୋ''ତିଆଦିନା ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦା ହୋନ୍ତି। ଯଥା ଚ ତେ ମଚ୍ଛପଚ୍ଛିଆଦୀନି ଠପିତଟ୍ଠାନେ ମହାଜନେ ଗନ୍ତ୍ୱା ''ମଯ୍ହଂ ଏକଂ ମଚ୍ଛଂ ଦେଥ, ମଯ୍ହଂ ଏକଂ ମଚ୍ଛଫାଲଂ ଦେଥ, ଅମୁକସ୍ସ ଦିନ୍ନୋ ମହନ୍ତୋ, ମଯ୍ହଂ ଖୁଦ୍ଦକୋ''ତିଆଦୀନି ଵତ୍ୱା ଵିଲୁମ୍ପମାନେ ତେସଂ ପଟିସେଧନାଦିଵସେନ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦା ଚ ହୋନ୍ତି, ଏଵମେତେ ଭିକ୍ଖୂତି ଦସ୍ସେତି। ତେତେତି ତେ ଏତେ। କିଂନୁତି କିସ୍ସ ନୁ, କିମତ୍ଥଂ ନୁତି ଅତ୍ଥୋ। ତେମେତି ତେ ଇମେ। ପଣାମେମୀତି ନୀହରାମି। ଵୋତି ତୁମ୍ହେ। ନ ଵୋ ମମ ସନ୍ତିକେ ଵତ୍ଥବ୍ବନ୍ତି ତୁମ୍ହେହି ମଯ୍ହଂ ସନ୍ତିକେ ନ ଵସିତବ୍ବଂ। ଯେ ତୁମ୍ହେ ମାଦିସସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଵସନଟ୍ଠାନଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଏଵଂ ମହାସଦ୍ଦଂ କରୋଥ, ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଵସନ୍ତା କିଂ ନାମ ସାରୁପ୍ପଂ କରିସ୍ସଥ, ତୁମ୍ହାଦିସାନଂ ମମ ସନ୍ତିକେ ଵସନକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥୀତି ଦୀପେତି। ଏଵଂ ପଣାମିତେସୁ ଚ ଭଗଵତା ତେସୁ ଏକଭିକ୍ଖୁପି ''ଭଗଵା ତୁମ୍ହେ ମହାସଦ୍ଦମତ୍ତକେନ ଅମ୍ହେ ପଣାମେଥା''ତି ଵା ଅଞ୍ଞଂ ଵା କିଞ୍ଚି ପଟିଵଚନଂ ଅଵତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଗାରଵେନ ସବ୍ବେ ଭଗଵତୋ ଵଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତା ''ଏଵଂ, ଭନ୍ତେ''ତି ଵତ୍ୱା ନିକ୍ଖମିଂସୁ। ଏଵଂ ପନ ତେସଂ ଅହୋସି ''ମଯଂ ସତ୍ଥାରଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମ, ଧମ୍ମଂ ସୋସ୍ସାମ, ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଵସିସ୍ସାମାତି ଆଗତା, ଏଵରୂପସ୍ସ ପନ ଗରୁନୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ମହାସଦ୍ଦଂ କରିମ୍ହା, ଅମ୍ହାକମେଵ ଦୋସୋଯଂ, ପଣାମିତମ୍ହା ତତୋ, ନ ଲଦ୍ଧଂ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଵତ୍ଥୁଂ, ସମନ୍ତପାସାଦିକଂ ସୁଵଣ୍ଣଵଣ୍ଣଂ ସରୀରଂ ଓଲୋକେତୁଂ, ମଧୁରସ୍ସରେନ ଦେସିତଂ ଧମ୍ମଂ ସୋତୁ''ନ୍ତି। ତେ ବଲଵଦୋମନସ୍ସଜାତା ହୁତ୍ୱା ପକ୍କମିଂସୁ।

ସଂସାମେତ୍ୱାତି ସୁଗୁତ୍ତଂ କତ୍ୱା। ଵଜ୍ଜୀତି ଏଵଂନାମକୋ ଜନପଦୋ, ଵଜ୍ଜୀ ନାମ ଜାନପଦିନୋ ରାଜକୁମାରା, ତେସଂ ନିଵାସୋ ଏକୋପି ଜନପଦୋ ରୁଳ୍ହୀଵସେନ ''ଵଜ୍ଜୀ''ତ୍ଵେଵ ଵୁଚ୍ଚତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ''ଵଜ୍ଜୀସୂ''ତି। ଵଗ୍ଗୁମୁଦାତି ଏଵଂନାମ ଲୋକସ୍ସ ପୁଞ୍ଞସମ୍ମତା ଏକା ନଦୀ। ''ଵଗ୍ଗମୁଦା''ତିପି ପାଠୋ। ଅତ୍ଥକାମେନାତି କିଞ୍ଚି ପଯୋଜନଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଅତ୍ଥମେଵ ଇଚ୍ଛନ୍ତେନ। ହିତେସିନାତି ଅତ୍ଥଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତେନ, ''କିନ୍ତି ମେ ସାଵକା ଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖା ପରିମୁଚ୍ଚେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଵା ହେତୁଭୂତସ୍ସ ହିତସ୍ସ ଏସନସୀଲେନ। ତତୋ ଏଵ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରଖେଦଂ ଅଗଣେତ୍ୱା ଦୂରେପି ଵେନେଯ୍ୟସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅନୁକମ୍ପନତୋ ଅନୁକମ୍ପକେନ। ତମେଵ ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାଯ ମଯଂ ପଣାମିତା, ନ ଅତ୍ତନୋ ଵେଯ୍ୟାଵଚ୍ଚାଦିପଚ୍ଚାସୀସାଯ। ଯସ୍ମା ଧମ୍ମଗରୁନୋ ବୁଦ୍ଧା ଭଗଵନ୍ତୋ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯାଵ ପୂଜେତବ୍ବା, ଯେ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦକରଣମତ୍ତେପି ପଣାମେନ୍ତି, ତସ୍ମା ହନ୍ଦ ମଯଂ, ଆଵୁସୋ, ତଥା ଵିହାରଂ କପ୍ପେମ ସବ୍ବତ୍ଥ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଯୋଗେନ ଅପଣ୍ଣକପ୍ପଟିପଦଂ ପୂରେନ୍ତା ଯଥାଗହିତକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେନ୍ତା ଚତୁଇରିଯାପଥଵିହାରଂ କପ୍ପେମ ଵିହରାମ। ଯଥା ନୋ ଵିହରତନ୍ତି ଯଥା ଅମ୍ହେସୁ ଵିହରନ୍ତେସୁ, ଭଗଵା ଅତ୍ତମନୋ ଅସ୍ସ, ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ପୂଜାଯ ଆରାଧିତୋ ଭଵେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ତେନେଵନ୍ତରଵସ୍ସେନାତି ତସ୍ମିଂଯେଵ ଅନ୍ତରଵସ୍ସେ ମହାପଵାରଣଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱାଵ। ସବ୍ବେଵ ତିସ୍ସୋ ଵିଜ୍ଜା ସଚ୍ଛାକଂସୂତି ସବ୍ବେଯେଵ ତେ ପଞ୍ଚସତା ଭିକ୍ଖୂ ପୁବ୍ବେନିଵାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ ଆସଵକ୍ଖଯଞାଣନ୍ତି ଇମା ତିସ୍ସୋ ପୁବ୍ବେନିଵୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକମୋହକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଵିନିଵିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଵିଜ୍ଜା ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖା ଅକଂସୁ। ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାସୁ ଇମାଯେଵ ଦ୍ୱେ ଅଭିଞ୍ଞା ଆସଵକ୍ଖଯଞାଣସ୍ସ ବହୂପକାରା, ନ ତଥା ଦିବ୍ବସୋତଚେତୋପରିଯଇଦ୍ଧିଵିଧଞାଣାନୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଵିଜ୍ଜାଉଯମେଵେତ୍ଥ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଧିଗମଦସ୍ସନଵସେନ ଉଦ୍ଧଟଂ। ତଥା ହି ଵେରଞ୍ଜସୁତ୍ତେ (ଅ॰ ନି॰ ୮।୧୧) ଭଗଵା ଵେରଞ୍ଜବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିଗମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଵିଜ୍ଜାଉଯମେଵ ଦେସେସି, ନ ଦିବ୍ବସୋତଞାଣାଦୀନଂ ଅଭାଵତୋ। ଏଵଂ ତେସମ୍ପି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଵିଜ୍ଜମାନାନିପି ଦିବ୍ବସୋତଞାଣାଦୀନି ନ ଉଦ୍ଧଟାନି। ଛଳଅଭିଞ୍ଞା ହି ତେ ଭିକ୍ଖୂ। ଏଵଞ୍ଚ କତ୍ୱା ''ଵଗ୍ଗୁମୁଦାଯ ନଦିଯା ତୀରେ ଅନ୍ତରହିତା ମହାଵନେ କୂଟାଗାରସାଲାଯଂ ଭଗଵତୋ ସମ୍ମୁଖେ ପାତୁରହେସୁ''ନ୍ତି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଇଦ୍ଧିଵଳଞ୍ଜନଂ ଵୁତ୍ତଂ।

ଯଥାଭିରନ୍ତନ୍ତି ଯଥାଭିରତିଂ ଯଥାଜ୍ଝାସଯଂ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଵସନ୍ତାନଂ ଛାଯୂଦକଵିପତ୍ତିଂ ଵା ଅଫାସୁକସେନାସନଂ ଵା ମନୁସ୍ସାନଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧାଦିଭାଵଂ ଵା ଆଗମ୍ମ ଅନଭିରତି ନାମ ନତ୍ଥି, ତେସଂ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ''ଫାସୁଂ ଵିହରାମା''ତି ଚିରଵିହାରୋପି ନତ୍ଥି। ଯତ୍ଥ ପନ ଭଗଵତି ଵିହରନ୍ତେ ମନୁସ୍ସା ସରଣେସୁ ଵା ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି, ସୀଲାନି ଵା ସମାଦିଯନ୍ତି ପବ୍ବଜନ୍ତି, ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗାଦୀନି ଵା ପାପୁଣନ୍ତି, ସତ୍ଥା ତାସୁ ସମ୍ପତ୍ତୀସୁ ତେସଂ ପତିଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ଵସତି, ତଦଭାଵେ ପକ୍କମତି। ତଦା ହି ସାଵତ୍ଥିଯଂ କତ୍ତବ୍ବବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚଂ ନାହୋସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ''ଅଥ ଖୋ ଭଗଵା ସାଵତ୍ଥିଯଂ ଯଥାଭିରନ୍ତଂ ଵିହରିତ୍ୱା ଯେନ ଵେସାଲୀ ତେନ ଚାରିକଂ ପକ୍କାମୀ''ତି।

ଚାରିକଂ ଚରମାନୋତି ଅଦ୍ଧାନଗମନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ। ଚାରିକା ଚ ନାମେସା ଭଗୱତୋ ଦୁୱିଧା ତୁରିତଚାରିକା ଅତୁରିତଚାରିକାତି। ତତ୍ଥ ଦୂରେପି ବୋଧନେୟ୍ୟପୁଗ୍ଗଲଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ବୋଧନତ୍ଥଂ ସହସା ଗମନଂ ତୁରିତଚାରିକା ନାମ, ସା ମହାକସ୍ସପପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନାଦୀସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଯା ପନ ଗାମନିଗମରାଜଧାନୀପଟିପାଟିୟା ଦେୱସିକଂ ଯୋଜନଦ୍ଧଯୋଜନୱସେନ ପିଣ୍ଡପାତଚରିୟାଦୀହି ଲୋକଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, ଅୟଂ ଅତୁରିତଚାରିକା ନାମ, ଅୟମେୱ ଇଧାଧିପ୍ପେତା। ତଦୱସରୀତି ତେନ ଅୱସରି, ତଂ ୱା ଅୱସରି, ତତ୍ଥ ଅୱସରି , ପାୱିସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ରାତି ତସ୍ସଂ। ସୁଦନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ୱେସାଲିୟନ୍ତି ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱିସାଲୀଭୂତତ୍ତା ‘‘ୱେସାଲୀ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମେ ଲିଚ୍ଛୱିରାଜୂନଂ ନଗରେ। ମହାୱନେତି ମହାୱନଂ ନାମ ସୟଂଜାତଂ ଅରୋପିମଂ ସପରିଚ୍ଛେଦଂ ମହନ୍ତଂ ୱନଂ। କପିଲୱତ୍ଥୁସାମନ୍ତା ପନ ମହାୱନଂ ହିମୱନ୍ତେନ ସହ ଏକାବଦ୍ଧଂ ଅପରିଚ୍ଛେଦଂ ହୁତ୍ୱା ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ଆହଚ୍ଚ ଠିତଂ। ଇଦଂ ତାଦିସଂ ନ ହୋତି, ସପରିଚ୍ଛେଦଂ ମହନ୍ତଂ ୱନନ୍ତି ମହାୱନଂ। କୂଟାଗାରସାଲାୟନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ମହାୱନେ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତେ ଆରାମେ କୂଟାଗାରଂ ଅନ୍ତୋ କତ୍ୱା ହଂସୱଟ୍ଟକଚ୍ଛନ୍ନେନ କତା ସବ୍ବାକାରସମ୍ପନ୍ନା ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଗନ୍ଧକୁଟି କୂଟାଗାରସାଲା ନାମ , ତସ୍ସଂ କୂଟାଗାରସାଲାୟଂ। ୱଗ୍ଗୁମୁଦାତୀରିୟାନନ୍ତି ୱଗ୍ଗୁମୁଦାତୀରୱାସୀନଂ। ଚେତସା ଚେତୋ ପରିଚ୍ଚ ମନସି କରିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେନ ତେସଂ ଚିତ୍ତଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ମନସି କରିତ୍ୱା, ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣେନ ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ୱା ତେହି ଅଧିଗତୱିସେସଂ ଜାନିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଆଲୋକଜାତାୱିୟାତି ସଞ୍ଜାତାଲୋକା ୱିୟ। ଇତରଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ, ଚନ୍ଦସହସ୍ସସୂରିୟସହସ୍ସେହି ଓଭାସିତା ୱିୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ତେ ଯସୋଜପ୍ପମୁଖା ପଞ୍ଚସତା ଭିକ୍ଖୂ ସବ୍ବସୋ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରୱିଧମନେନ ଆଲୋକଭୂତା ଓଭାସଭୂତା ହୁତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତି, ତସ୍ମା ଭଗୱା ତେହି ଠିତଦିସାୟ ‘‘ଆଲୋକଜାତା ୱିୟ ମେ, ଆନନ୍ଦ, ଏସା ଦିସା’’ତିଆଦିନା ୱଣ୍ଣଭଣନାପଦେସେନ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ପସଂସତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ୟସ୍ସଂ ଦିସାୟଂ ୱଗ୍ଗୁମୁଦାତୀରିୟା ଭିକ୍ଖୂ ୱିହରନ୍ତୀ’’ତି। ଅପ୍ପଟିକୂଲାତି ନ ପଟିକୂଲା, ମନାପା ମନୋହରାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମିଞ୍ହି ପଦେସେ ସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନା ମହେସିନୋ ୱିହରନ୍ତି, ତଂ କିଞ୍ଚାପି ଉକ୍କୂଲୱିକୂଲୱିସମଦୁଗ୍ଗାକାରଂ, ଅଥ ଖୋ ମନୁଞ୍ଞଂ ରମଣୀୟମେୱ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଗାମେ ୱା ଯଦି ୱାରଞ୍ଞେ, ନିନ୍ନେ ୱା ଯଦି ୱା ଥଲେ;

ଯତ୍ଥ ଅରହନ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତି, ତଂ ଭୂମିରାମଣେୟ୍ୟକ’’ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୯୮);

ପହିଣେୟ୍ୟାସୀତି ପେସେୟ୍ୟାସି। ସତ୍ଥା ଆୟସ୍ମନ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନକାମୋତି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସନ୍ତିକେ ପହେଣାକାରଦସ୍ସନଂ। ଇତି ଭଗୱା ଯଦତ୍ଥଂ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ପଣାମେସି, ତମତ୍ଥଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଆରଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ତେସଂ ଦସ୍ସନକାମତଂ ଥେରସ୍ସ ଆରୋଚେସି। ଏୱଂ କିରସ୍ସ ଅହୋସି ‘‘ଅହଂ ଇମେ ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦକରଣେ ପଣାମେସ୍ସାମି, ଅଥ ତେ ଭଦ୍ରୋ ଅସ୍ସାଜାନୀୟୋ ୱିୟ କସାଭିଘାତେନ, ତେନ ଚୋଦିତା ସଂୱେଗପ୍ପତ୍ତା ମମାରାଧନତ୍ଥଂ ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଘଟେନ୍ତା ୱାୟମନ୍ତା ଖିପ୍ପମେୱ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ଇଦାନି ତେ ଅଗ୍ଗଫଲପ୍ପତ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ତାୟ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିୟା ଆରାଧିତଚିତ୍ତୋ ତେସଂ ଦସ୍ସନକାମୋ ହୁତ୍ୱା ଏୱଂ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକଂ ଆଣାପେସି।

ସୋ ଭିକ୍ଖୂତି ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରେନ ତଥା ଆଣତ୍ତୋ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ। ପମୁଖେତି ସମ୍ମୁଖେ। ଆନେଞ୍ଜସମାଧିନାତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପାଦକେନ ଅଗ୍ଗଫଲସମାଧିନା, ‘‘ଅରୂପଜ୍ଝାନପାଦକେନା’’ତିପି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ଆନେଞ୍ଜେନ ସମାଧିନା’’ତିପି ପାଠୋ। କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆଗମନଂ ଜାନନ୍ତୋ ପଟିସନ୍ଥାରଂ ଅକତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିଂୟେୱ ସମାପଜ୍ଜି? ତେସଂ ଅତ୍ତନା ସମାପନ୍ନସମାପତ୍ତିଂ ଜାନିତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜନତ୍ଥଂ, ତେସଂ ପୁବ୍ବେ ପଣାମିତାନଂ ଇଦାନି ଅତ୍ତନା ସମାନସମ୍ଭୋଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ, ଆନୁଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ, ୱିନା ୱଚୀଭେଦେନ ଅଞ୍ଞବ୍ୟାକରଣଦୀପନତ୍ଥଞ୍ଚ। ଅପରେ ପନାହୁ ‘‘ପୁବ୍ବେ ପଣାମିତାନଂ ଇଦାନି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକଂ ଆଗତାନଂ ଅନୁତ୍ତରସୁଖୁପ୍ପାଦନେନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣପଟିସନ୍ଥାରକରଣତ୍ଥ’’ନ୍ତି। ତେପି ଆୟସ୍ମନ୍ତୋ ଭଗୱତୋ ଅଜ୍ଝାସୟଂ ଞତ୍ୱା ତଂୟେୱ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘କତମେନ ନୁ ଖୋ ଭଗୱା ୱିହାରେନ ଏତରହି ୱିହରତୀ’’ତିଆଦି।

ଏତ୍ଥ ଚ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ କୋସଜ୍ଜାଦୀନଂ ପାରିପନ୍ଥିକଧମ୍ମାନଂ ସୁୱିଦୂରଭାୱତୋ ଇଦ୍ଧିୟା ମୂଲଭୂତେହି ଅନୋଣମନାଦୀହି ସୋଳସହି ୱୋଦାନଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗମନତୋ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ ସୟଂ ଅନିଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଆନେଞ୍ଜନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଅନୋଣତଂ ଚିତ୍ତଂ କୋସଜ୍ଜେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ଅନୁଣ୍ଣତଂ ଚିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ଅନଭିରତଂ ଚିତ୍ତଂ ରାଗେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ଅନପନତଂ ଚିତ୍ତଂ ବ୍ୟାପାଦେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ଅନିସ୍ସିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିୟା ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ଅପ୍ପଟିବଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତଂ ଛନ୍ଦରାଗେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ କାମରାଗେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ୱିସଂଯୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ କିଲେସେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ୱିମରିୟାଦିକତଂ ଚିତ୍ତଂ କିଲେସମରିୟାଦାୟ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ଏକତ୍ତଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ନାନତ୍ତକିଲେସେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ସଦ୍ଧାୟ

ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ୱୀରିଯେନ ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ କୋସଜ୍ଜେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ସତିଯା ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ପମାଦେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ସମାଧିନା ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ପଞ୍ଞାଯ ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜଂ। ଓଭାସଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରେ ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଆନେଞ୍ଜ''ନ୍ତି।

ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମେୱ ଚ ରୂପୱିରାଗଭାୱନାୱସେନ ପୱତ୍ତିତଂ, ଆରମ୍ମଣୱିଭାଗେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନନ୍ତି ଏତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଝାନାନଂ ଆନେଞ୍ଜୱୋହାରୋ। ତେସଂ ଯଂ କିଞ୍ଚି ପାଦକଂ କତ୍ୱା ସମାପନ୍ନା ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତି ଆନେଞ୍ଜସମାଧୀତି ପୋରାଣା।

ଅଭିକ୍କନ୍ତାଯାତି ଅତୀତାଯ। ନିକ୍ଖନ୍ତେତି ନିଗ୍ଗତେ, ଅପଗତେତି ଅତ୍ଥୋ। ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସୀତି ଭଗୱା ଅରିଯେନ ତୁଣ୍ହୀଭାୱେନ ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସି। ଉଦ୍ଧସ୍ତେ ଅରୁଣେତି ଉଗ୍ଗତେ ଅରୁଣେ, ଅରୁଣୋ ନାମ ପୁରତ୍ଥିମଦିସାଯ ସୂରିଯୋଦଯତୋ ପୁରେତରମେୱ ଉଟ୍ଠିତୋଭାସୋ। ନନ୍ଦିମୁଖିଯାତି ରତ୍ତିଯା ଅରୁଣସ୍ସ ଉଗ୍ଗତତ୍ତା ଏୱ ଅରୁଣପ୍ପଭାଯ ସୂରିଯାଲୋକୂପଜୀୱିନୋ ସତ୍ତେ ନନ୍ଦାପନମୁଖିଯା ୱିଯ ରତ୍ତିଯା ଜାତାଯ, ୱିଭାଯମାନାଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ତମ୍ହା ସମାଧିମ୍ହା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାତି ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦଂ ତତୋ ଆନେଞ୍ଜସମାଧିତୋ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିତୋ ଉଟ୍ଠାଯ। ସଚେ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ଆନନ୍ଦ, ଜାନେଯ୍ୟାସୀତି ଭଗୱା ''ଇମେ ଚ ଭିକ୍ଖୂ ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ଇମିନା ନାମ ସମାପତ୍ତିସୁଖେନ ୱୀତିନାମେନ୍ତୀ''ତି, ଆନନ୍ଦ, ଯଦି ତ୍ୱଂ ଜାନେଯ୍ୟାସି। ଏତ୍ତକମ୍ପି ତେ ନପ୍ପଟିଭାସେଯ୍ୟାତି ଲୋକିଯପଟିସମ୍ମୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯ ଯଦିଦଂ ତେ ''ଅଭିକ୍କନ୍ତା, ଭନ୍ତେ, ରତ୍ତୀ''ତିଆଦିନା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଟିଭାନଂ ଉପଟ୍ଠିତଂ, ତଯିଦଂ ଏତ୍ତକମ୍ପି ତେ ନ ଉପଟ୍ଠହେଯ୍ୟ। ଯସ୍ମା ଚ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ଆନନ୍ଦ, ସେକ୍ଖୋ ଅସେକ୍ଖଂ ସମାପତ୍ତିୱିହାରଂ ନ ଜାନାସି, ତସ୍ମା ମଂ ଇମେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଲୋକିଯପଟିସମ୍ମୋଦନଂ କାରେତୁଂ ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ଆପଜ୍ଜି। ଅହଂ ପନ ଇମେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଲୋକୁତ୍ତରପଟିସମ୍ମୋଦନେନେୱ ତିଯାମରତ୍ତିଂ ୱୀତିନାମେସିନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ଆହ – ''ଅହଞ୍ଚ, ଆନନ୍ଦ, ଇମାନି ଚ ପଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁସତାନି ସବ୍ବେୱ ଆନେଞ୍ଜସମାଧିନା ନିସୀଦିମ୍ହା''ତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅତ୍ତନା ସମଂ ଆନେଞ୍ଜସମାଧିସମାପଜ୍ଜନସମତ୍ଥତାସଙ୍ଖାତଂ ୱସୀଭାୱତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅନୱସେସରାଗାଦିପ୍ପହାନସଂସିଦ୍ଧିତାଦିସଭାୱଦୀପନଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଜିତୋ କାମକଣ୍ଡକୋତି କୁସଲପକ୍ଖୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ କଣ୍ଡକଭୂତୋ କିଲେସକାମୋ ଯେନ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲେନ ଅନୱସେସଂ ଜିତୋ ପହୀନୋ, ଏତେନସ୍ସ ଅନୁନଯାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ''ଗାମକଣ୍ଟକୋ''ତିପି ପାଠୋ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଗାମେ କଣ୍ଟକୋ କଣ୍ଟକଟ୍ଠାନିଯୋ ସକଲୋ ୱତ୍ଥୁକାମୋ ଯସ୍ସ ଜିତୋତି। ଜଯୋ ଚସ୍ସ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତେନ ତେସଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି । ଅକ୍କୋସୋ ଚ ଜିତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱଧୋ ଚ ବନ୍ଧନଞ୍ଚାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତେସୁ ଅକ୍କୋସଜଯେନ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତାଭାୱୋ, ଇତରେନ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତେନ ତଂନିମିତ୍ତକସ୍ସ ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ଅନୱସେସପ୍ପହାନେନ ତତିଯମଗ୍ଗୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ଅଥ ୱା ଅକ୍କୋସାଦିଜଯୱଚନେନ ତତିଯମଗ୍ଗୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି, ଅକ୍କୋସାଦୀନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତଖମନଂ ତତ୍ଥ ପକାସିତଂ ହୋତି, ଉଭଯଥାପି ନେସଂ ୱିରୋଧାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ପବ୍ବତୋୱିଯ ସୋ ଠିତୋ ଅନେଜୋତି ଏଜା ୱୁଚ୍ଚତି ଚଲନକିଲେସପରିପନ୍ଥୋ, ଏଜାହେତୂନଂ ଅୱସେସକିଲେସାନଂ ଅଭାୱେନ ଅନେଜୋ, ଅନେଜତ୍ତାଯେୱ ସବ୍ବକିଲେସେହି ପରୱାଦୱାତେହି ଚ ଅକମ୍ପନୀଯତ୍ତା ଠିତୋ ଏକଗ୍ଘନପବ୍ବତସଦିସୋ। ସୁଖଦୁକ୍ଖେସୁ ନ ୱେଧତି ସ ଭିକ୍ଖୂତି ସୋ ଭିନ୍ନକିଲେସୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୁଖଦୁକ୍ଖନିମିତ୍ତଂ ନ କମ୍ପତୀତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ଭଗୱା ତେସଂ ପଞ୍ଚସତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅରହତ୍ତାଧିଗମେନ ତାଦିଭାୱପ୍ପତ୍ତିଂ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ଏକପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀତି।

ତତିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪। ଚତୁତ୍ଥେ ପରିମୁଖଂ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଂ ସତିଂ ଠପଯିତ୍ୱା ମୁଖସମୀପେ କତ୍ୱା। ତଥା ହି ୱିଭଙ୍ଗେ ୱୁତ୍ତଂ –

''ଅଯଂ ସତି ଉପଟ୍ଠିତା ହୋତି ସୁପଟ୍ଠିତା ନାସିକଗ୍ଗେ ୱା ମୁଖନିମିତ୍ତେ ୱା, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ପରିମୁଖଂ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା''ତି (ୱିଭ। ୫୩୭)।

ଅଥ ୱା ''ପରୀତି ପରିଗ୍ଗହଟ୍ଠୋ, ମୁଖନ୍ତି ନିଯ୍ୟାନଟ୍ଠୋ, ସତୀତି ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠୋ, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି 'ପରିମୁଖଂ ସତି'''ନ୍ତି। ଏୱଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ (ପଟି। ମ। ୧।୧୬୪) ୱୁତ୍ତନଯେନପେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ରାଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ପରିଗ୍ଗହିତନିଯ୍ୟାନସତିଂ କତ୍ୱାତି। ନିଯ୍ୟାନନ୍ତି ଚ ସତିଯା ଓଗାହିତବ୍ବଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମୋ ପଚ୍ଛିମୋ ଚ ଅତ୍ଥୋ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକୱସେନ, ଇତରୋ ସମାପତ୍ତିଯା ପୁବ୍ବଭାଗସମନ୍ନାହାରୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସତୀତି ୱା ସତିସୀସେନ ଝାନଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଯେ କାଯଗତାସତିଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୧।୬୦୦) ୱିଯ। କତମଂ ପନ ତଂ ଝାନନ୍ତି? ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ସମାପନ୍ନଂ ଅରହତ୍ତଫଲଜ୍ଝାନଂ। କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି? ଆନେଞ୍ଜସମାଧିଯୋଗେନ ଥେରସ୍ସ ସୱିସେସଂ ନିଚ୍ଚଲଭାୱଂ କେନଚି ଅକମ୍ପନୀଯତଞ୍ଚ ପବ୍ବତୋପମାଯ ପକାସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ଇମଂ ଉଦାନଂ ଅଭାସୀତି ଗାଥାଯ ଏୱ ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତି। ନ ଚାଯଂ ନିସଜ୍ଜା ଥେରସ୍ସ ସଲ୍ଲପତିୱେଧାଯ, ଅଥ ଖୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରାଯ। ପୁବ୍ବେୟେୱ ହି ସୂକରଖତଲେଣେ (ମ। ନି। ୨।୨୦୧) ଅତ୍ତନୋ ଭାଗିନେଯ୍ଯସ୍ସ ଦୀଘନଖପରିବ୍ବାଜକସ୍ସ ଭଗୱତି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତେ ଅଯଂ ମହାଥେରୋ ସଲ୍ଲପତିୱେଧକିଚ୍ଚଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେସୀତି।

ଏତମତ୍ଥନ୍ତି ଏତଂ ଥେରସ୍ସ ଆନେଞ୍ଜସମାଧିଯୋଗେନ ତାଦିଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ କେନଚି ଅକମ୍ପନୀଯତାସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥୱିଭାୱନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଯଥାପି ପବ୍ବତୋ ସେଲୋତି ଯଥା ସିଲାମଯୋ ଏକଗ୍ଘନସିଲାପବ୍ବତୋ, ନ ପଂସୁପବ୍ବତୋ ନ ମିସ୍ସକପବ୍ବତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଚଲୋ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋତି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତମୂଲୋ ପକତିୱାତେହି ଅଚଲୋ ଅକମ୍ପନୀଯୋ ହୋତି। ଏୱଂ ମୋହକ୍ଖଯା ଭିକ୍ଖୁ, ପବ୍ବତୋୱ ନ ୱେଧତୀତି ମୋହସ୍ସ ଅନୱସେସପ୍ପହାନା ମୋହମୂଲକତ୍ତା ଚ ସବ୍ବାକୁସଲାନଂ ପହୀନସବ୍ବାକୁସଲୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଯଥା ସୋ ପବ୍ବତୋ ପକତିୱାତେହି, ଏୱଂ ଲୋକଧମ୍ମେହି ନ ୱେଧତି ନ କମ୍ପତି। ମୋହକ୍ଖଯୋତି ୱା ଯସ୍ମା ନିବ୍ବାନଂ ଅରହତ୍ତଞ୍ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ମୋହକ୍ଖଯସ୍ସ ହେତୁ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ୱା ଅଧିଗତତ୍ତା ଚତୂସୁ ଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ ଅସମାପନ୍ନକାଲେପି ଯଥାୱୁତ୍ତପବ୍ବତୋ ୱିଯ ନ କେନଚି ୱେଧତି, ପଗେୱ ସମାପନ୍ନକାଲେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଚତୁତ୍ଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫। ପଞ୍ଚମେ କାଯଗତାଯ ସତିଯାତି କାଯାନୁପସ୍ସନାୱସେନ କାଯେ ଗତାଯ କାଯାରମ୍ମଣାଯ ସତିଯା, ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ ଇଦଂ କରଣୱଚନଂ । ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ଇଧ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ନାମ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନି ଅତ୍ତସନ୍ତାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଯସ୍ମା କମ୍ମଟ୍ଠାନଭୂତୋ କେସାଦିକୋ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକୋଟ୍ଠାସସମୁଦାଯୋ ଇଧ କାଯୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ତସ୍ମା ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୂପଟ୍ଠିତାଯାତି ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଭୂତେ ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତଭୂତେ ୱା କାଯେ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଟ୍ଠିତାଯ। କା ପନାଯଂ ସତି, ଯା ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୂପଟ୍ଠିତା’’ତି ୱୁତ୍ତା? ଯ୍ୱାଯଂ ଭଗୱତା ‘‘ଅତ୍ଥି ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ କେସା ଲୋମା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୭; ମ। ନି। ୧।୧୧୦; ଖୁ। ପା। ୩।ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାର) ଅଜ୍ଝତ୍ତକେସାଦିକୋ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରୋ କାଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତତ୍ଥ ଯା ପଟିକୂଲମନସିକାରଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଉପଚାରପ୍ପନାୱସେନ କାଯେ ଉପଟ୍ଠିତା ସତି, ସା ‘‘କାଯଗତା ସତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ଚାଯଂ, ଏୱଂ ଆନାପାନଚତୁଇରିଯାପଥସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାନଂ ୱସେନ ଉଦ୍ଧୁମାତକୱିନୀଲକାଦିୱସେନ ଚ ମନସିକାରଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଯଥାରହଂ ଉପଚାରପ୍ପନାୱସେନ କାଯେ ଉପଟ୍ଠିତା ସତି ‘‘କାଯଗତା ସତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଧ ପନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାଯଗତା ସତି ପଥୱୀଆଦିକା ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ ସସମ୍ଭାରସଙ୍ଖେପାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଯେନ କେନଚି ଏକେନାକାରେନ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ତେସଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ଉପଟ୍ଠିତା ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସତି ‘‘କାଯଗତା ସତୀ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ଥେରୋ ପନ ତଥା ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସମାପତ୍ତିମେୱ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ଇଧାପି ଗାଥାଯ ଏୱଂ ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବତା ‘‘ନ ଚାଯଂ ନିସଜ୍ଜା’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ଯୋଜେତବ୍ବା।

ଏତମତ୍ଥନ୍ତି ଏତଂ ଥେରସ୍ସ ଚତୁଧାତୁୱୱତ୍ଥାନମୁଖେନ କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନେନ ୱିପସ୍ସନଂ ଓଗାହେତ୍ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାଯ ନିବ୍ବାନାଧିଗମଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ସତି କାଯଗତା ଉପଟ୍ଠିତାତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣା ସତି ସବ୍ବାପୁବ୍ବଙ୍ଗମାନଂ ସମାଧିୱୀରିଯପଞ୍ଞାନଂ ଯଥାସକଂ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫାଦନେନ ସହାଯଭାୱଂ ଆପନ୍ନତ୍ତା ପହୀନପ୍ପଟିପକ୍ଖା ତତୋ ଏୱ ତିକ୍ଖୱିସଦଭୂତା ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତକାଯସଂୱରଣୱସେନ ଏକତ୍ତସମୋସରଣୱସେନ ଚ ଅୱିପରୀତସଭାୱଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୀ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଠିତା ହୋତି, ଏତେନ କାଯସଙ୍ଖାତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ତନ୍ନିସ୍ସିତାନଞ୍ଚ ଉପାଦାରୂପାନଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ, ପଚ୍ଚଯେ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ତେସଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତଂ ଞାଣପରମ୍ପରାଗତଂ ସତିଂ ଦସ୍ସେତି, ସତିସୀସେନ ୱା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ପରିଞ୍ଞାତ୍ତଯପରିଯାପନ୍ନଞାଣପରମ୍ପରମେୱ ଦସ୍ସେତି। ଛସୁ ଫସ୍ସାଯତନେସୁ ସଂୱୁତୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ କାଯେ ଉପଟ୍ଠିତାଯ ସତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଫସ୍ସସ୍ସ କାରଣଭୂତେସୁ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ କାଯାନୁପସ୍ସନାଯ ଅଭାୱିତାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହାନଂ ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ତସ୍ସା ଭାୱିତତ୍ତା ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତିଂ ପଟିୱେଧେନ୍ତୋ ତେ ପିଦହନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥ ସଂୱୁତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏତେନ ଞାଣସଂୱରଂ ଦସ୍ସେତି।

ସତତଂ ଭିକ୍ଖୁ ସମାହିତୋତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି ସଵ୍ଵତ୍ଥ ଚ ସଂୱୁତୋ ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଞାଣେ ତିକ୍ଖେ ସୂରେ ୱହନ୍ତେ ୱିପସ୍ସନାସମାଧିନା ତାୱ ସତତଂ ନିରନ୍ତରଂ ସମାହିତୋ ଅନୁଲୋମଞାଣାନନ୍ତରଂ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣୋଦଯତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଜଞ୍ଞା ନିଵ୍ଵାନମତ୍ତନୋତି ଅଞ୍ଞେସଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ସୁପିନନ୍ତେପି ଅଗୋଚରଭାୱତୋ, ଅରିଯାନଂ ପନ ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ଆୱେଣିକତ୍ତା ଅତ୍ତସଦିସତ୍ତା ଚ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରସ୍ସ ମଗ୍ଗଫଲଞାଣସ୍ସ ସାତିସଯୱିସଯଭାୱତୋ ଏକନ୍ତସୁଖାୱହଂ ନିଵ୍ଵାନଂ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁ ‘‘ଅତ୍ତନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ନିଵ୍ଵାନଂ ଜଞ୍ଞା ଜାନେୟ୍ୟ, ମଗ୍ଗଫଲଞାଣେହି ପଟିୱିଜ୍ଝେୟ୍ୟ, ସଚ୍ଛିକରେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ଅରିଯାନଂ ନିଵ୍ଵାନେ ଅଧିମୁତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅରିଯା ହି ଅଧିଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିକାଲେପି ଏକନ୍ତେନେୱ ନିଵ୍ଵାନେ ନିନ୍ନପୋଣପଵ୍ଭାରଭାୱେନ ୱିହରନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ସ ସତି କାଯଗତା ଉପଟ୍ଠିତା, ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଛସୁ ଫସ୍ସାଯତନେସୁ ସଂୱୁତୋ, ତତୋ ଏୱ ସତତଂ ସମାହିତୋ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେନ ନିଵ୍ଵାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଜାନେୟ୍ୟାତି ଏୱଂ ଗାଥାପଦାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତଵ୍ଵୋ। ଏୱଂ କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନମୁଖେନ ଯାୱ ଅରହତ୍ତା ଏକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ନିୟ୍ୟାନମଗ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତି ଧମ୍ମରାଜା।

ଅପରୋ ନଯୋ – ସତି କାଯଗତା ଉପଟ୍ଠିତାତି ଏତେନ କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତି। ଛସୁ ଫସ୍ସାଯତନେସୁ ସଂୱୁତୋତି ଫସ୍ସୋ ଆଯତନଂ କାରଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଫସ୍ସାଯତନାନି, ତେସୁ ଫସ୍ସାଯତନେସୁ। ଫସ୍ସହେତୁକେସୁ ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ନିଵ୍ଵତ୍ତେସୁ ଛସୁ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜାଦିୱେଦଯିତେସୁ ତଣ୍ହାଦୀନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସଂୱୁତୋ, ଏତେନ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତି। ସତତଂ ଭିକ୍ଖୁ ସମାହିତୋତି ସତତଂ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ନିରନ୍ତରଂ ୱିକ୍ଖେପାଭାୱତୋ ସମାହିତୋ ଭିକ୍ଖୁ। ସୋ ଚାଯଂ ଅୱିକ୍ଖେପୋ ସଵ୍ଵସୋ ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାଯ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିଯା ହୋତି। ସମ୍ମସନ୍ତୋ ହି ଅତୀତାଦିଭେଦଭିନ୍ନେସୁ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅନୱସେସତୋୱ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସମ୍ମସତୀତି। ଏତେନ ସେସସତିପଟ୍ଠାନେ ଦସ୍ସେତି। ଜଞ୍ଞା ନିଵ୍ଵାନମତ୍ତନୋତି ଏୱଂ ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଠିତୋ ଭିନ୍ନକିଲେସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ତନୋ କିଲେସନିଵ୍ଵାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେନ ସଯମେୱ ଜାନେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥ ୱା ସତି କାଯଗତା ଉପଟ୍ଠିତାତି ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ କାଯସ୍ସ ଯଥାସଭାୱପରିଞ୍ଞାଦୀପନେନ ଥେରସ୍ସ ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତି ଦୀପିତା। ଛସୁ ଫସ୍ସାଯତନେସୁ ସଂୱୁତୋତି ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂୱରଦୀପନେନ ସତତୱିହାରିୱସେନ ଥେରସ୍ସ ସମ୍ପଜଞ୍ଞପ୍ପକାସିନୀ ପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତି ଦୀପିତା। ସତତଂ ଭିକ୍ଖୁ ସମାହିତୋତି ସମାପତ୍ତିବହୁଲତାଦସ୍ସନେନ ନୱାନୁପୁଵ୍ଵୱିହାରସମାପତ୍ତିଯୋ ଦସ୍ସିତା। ଏୱଂଭୂତୋ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଜଞ୍ଞା ନିଵ୍ଵାନମତ୍ତନୋତି କତକିଚ୍ଚତ୍ତା ଉତ୍ତରି କରଣୀଯାଭାୱତୋ କେୱଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁପାଦିସେସନିଵ୍ଵାନମେୱ ଜାନେୟ୍ୟ ଚିନ୍ତେୟ୍ୟ, ଅଞ୍ଞମ୍ପି ତସ୍ସ ଚିନ୍ତେତଵ୍ଵଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ପଞ୍ଚମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬। ଛଟ୍ଠେ ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛୋତି ପିଲିନ୍ଦୋତିସ୍ସ ନାମଂ, ୱଚ୍ଛୋତି ଗୋତ୍ତୱସେନ ଥେରଂ ସଞ୍ଜାନନ୍ତି। ୱସଲୱାଦେନ ସମୁଦାଚରତୀତି ‘‘ଏହି, ୱସଲ, ଅପେହି, ୱସଲା’’ତିଆଦିନା ଭିକ୍ଖୂ ୱସଲୱାଦେନ ୱୋହରତି ଆଲପତି। ସମ୍ବହୁଲା ଭିକ୍ଖୂତି ବହୂ ଭିକ୍ଖୂ। ତେ ଥେରଂ ତଥା ସମୁଦାଚରନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅରହାୱ ସମାନୋ ଅପ୍ପହୀନୱାସନତ୍ତା ଏୱଂ ଭଣତୀ’’ତି ଅଜାନନ୍ତା ‘‘ଦୋସନ୍ତରୋ ମଞ୍ଞେ ଅଯଂ ଥେରୋ ଏୱଂ ସମୁଦାଚରତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଉଜ୍ଝାପନାଧିପ୍ପାଯା ତଂ ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାପେତୁଂ ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେସୁଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଆଯସ୍ମା, ଭନ୍ତେ, ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛୋ ଭିକ୍ଖୂ ୱସଲୱାଦେନ ସମୁଦାଚରତୀ’’ତି। କେଚି ପନାହୁ – ‘‘ଇମଂ ଥେରଂ ଭିକ୍ଖୂ ‘ଅରହା’ତି ସଞ୍ଜାନନ୍ତି, ଅଯଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୂ ଫରୁସୱଚନେନ ଏୱଂ ସମୁଦାଚରତି, ‘ଅଭୂତୋ ଏୱ ନୁ ଖୋ ଇମସ୍ମିଂ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମୋ’ତି ୱାସନାୱସେନ ତସ୍ସ ତଥା ସମୁଦାଚାରଂ ଅଜାନନ୍ତା ଅରିଯଭାୱଞ୍ଚସ୍ସ ଅସଦ୍ଦହନ୍ତା ଉଜ୍ଝାନସଞ୍ଞିନୋ ଭଗୱତୋ ତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସୁ’’ନ୍ତି। ଭଗୱା ଥେରସ୍ସ ଦୋସନ୍ତରାଭାୱଂ ପକାସେତୁକାମୋ ଏକେନ ଭିକ୍ଖୁନା ତଂ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ସମ୍ମୁଖା ତସ୍ସ ‘‘ପୁଵ୍ଵାଚିଣ୍ଣୱସେନାଯଂ ତଥା ସମୁଦାଚରତି, ନ ଫରୁସୱଚନାଧିପ୍ପାଯୋ’’ତି ଆହ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆମନ୍ତେସୀ’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ପୁଵ୍ବେନିୱାସଂ ମନସି କରିତ୍ୱାତି ସତ୍ଥା ‘‘ସଚ୍ଚଂ କିର ତ୍ୱଂ, ୱଚ୍ଛ, ଭିକ୍ଖୂ ୱସଲୱାଦେନ ସମୁଦାଚରସୀ’’ତି ଥେରଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତେନ ‘‘ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ଅଯଂ ୱଚ୍ଛୋ କିଲେସୱାସନାଯ ୱସଲୱାଦଂ ନ ପରିଚ୍ଚଜତି, କିଂ ନୁ ଖୋ ଅତୀତେସୁପି ଅତ୍ତଭାୱେସୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିକୋ ଅହୋସୀ’’ତି ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ପୁଵ୍ବେନିୱାସଞାଣେନ ସଵ୍ଵଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ୱା ତସ୍ସ ପୁଵ୍ବେନିୱାସଂ ଅତୀତାସୁ ଜାତୀସୁ ନିଵ୍ଵୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧସନ୍ତାନଂ ମନସି କରିତ୍ୱା ହତ୍ଥତଲେ ଠପିତଂ ଆମଲକଂ ୱିଯ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ମନସି କତ୍ୱା। ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସୀତି ତେ ଭିକ୍ଖୂ ସଞ୍ଞାପେତୁଂ ଆଲପି, ଅଭାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ

‘‘ମା ଖୋ ତୁମ୍ହେ, ଭିକ୍ଖବେ’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ମାତି ପଟିସେଧେ ନିପାତୋ, ତସ୍ସ ‘‘ଉଜ୍ଝାୟିତ୍ଥା’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମା ଉଜ୍ଝାୟିତ୍ଥାତି ମା ହେଟ୍ଠା କତ୍ୱା ଚିନ୍ତୟିତ୍ଥ, ଓଲୋକୟିତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଚ୍ଛସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋତି ଚ ଉଜ୍ଝାୟନସ୍ସ ଉପୟୋଗତ୍ତା ସମ୍ପଦାନୱଚନଂ। ଇଦାନିସ୍ସ ଅନୁଜ୍ଝାୟିତବ୍ବେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ, ଭିକ୍ଖବେ, ୱଚ୍ଛୋ ଦୋସନ୍ତରୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱସଲୱାଦେନ ସମୁଦାଚରତୀ’’ତି ଆହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଭିକ୍ଖବେ, ଅୟଂ ୱଚ୍ଛୋ ଦୋସନ୍ତରୋ ଦୋସଚିତ୍ତୋ ଦୋସେନ ବ୍ୟାପାଦେନ ଦୂସିତଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ୱସଲୱାଦେନ ନ ସମୁଦାଚରତି , ମଗ୍ଗେନେୱ ଚସ୍ସ ବ୍ୟାପାଦୋ ସମୁଗ୍ଘାତିତୋ। ଏୱଂ ଅଦୋସନ୍ତରସ୍ସାପି ତସ୍ସ ତଥା ସମୁଦାଚାରସ୍ସ ପୁରିମଜାତିସିଦ୍ଧଂ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ୱଚ୍ଛସ୍ସ, ଭିକ୍ଖବେ’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଅବ୍ୟୋକିଣ୍ଣାନୀତି ଖତ୍ତିୟାଦିଜାତିଅନ୍ତରେହି ଅୱୋମିସ୍ସାନି ଅନନ୍ତରିତାନି। ପଞ୍ଚ ଜାତିସତାନି ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ପଚ୍ଚାଜାତାନୀତି ସଙ୍ଖାନି ତାନି ୱଚ୍ଛସ୍ସ ପଞ୍ଚ ଜାତିସତାନି ପଟିପାଟିୟା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲେ ଏୱ ଜାତାନି, ଅହେସୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ତସ୍ସ ୱସଲୱାଦୋ ଦୀଘରତ୍ତଂ ସମୁଦାଚିଣ୍ଣୋତି ଯୋ ଏତରହି ଖୀଣାସୱେନପି ସତା ପୱତ୍ତିୟତି, ସୋ ତସ୍ସ ୱଚ୍ଛସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱସଲୱାଦୋ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଇତୋ ଜାତିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଉଦ୍ଧଂ ଆରୋହନୱସେନ ପଞ୍ଚଜାତିସତମତ୍ତଂ କାଲଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିକତ୍ତା ସମୁଦାଚିଣ୍ଣୋ ସମୁଦାଚରିତୋ ଅହୋସି। ବ୍ରାହ୍ମଣା ହି ଜାତିସିଦ୍ଧେନ ମାନେନ ଥଦ୍ଧା ଅଞ୍ଞଂ ୱସଲୱାଦେନ ସମୁଦାଚରନ୍ତି। ‘‘ଅଜ୍ଝାଚିଣ୍ଣୋ’’ତିପି ପଠନ୍ତି, ସୋ ଏୱ ଅତ୍ଥୋ। ତେନାତି ତେନ ଦୀଘରତ୍ତଂ ତଥା ସମୁଦାଚିଣ୍ଣଭାୱେନ, ଏତେନସ୍ସ ତଥା ସମୁଦାଚାରସ୍ସ କାରଣଂ ୱାସନାତି ଦସ୍ସେତି। କା ପନାୟଂ ୱାସନା ନାମ? ଯଂ କିଲେସରହିତସ୍ସାପି ସନ୍ତାନେ ଅପ୍ପହୀନକିଲେସାନଂ ସମାଚାରସଦିସସମାଚାରହେତୁଭୂତଂ, ଅନାଦିକାଲଭାୱିତେହି କିଲେସେହି ଆହିତଂ ସାମତ୍ଥିୟମତ୍ତଂ, ତଥାରୂପା ଅଧିମୁତ୍ତୀତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ପନେତଂ ଅଭିନୀହାରସମ୍ପତ୍ତିୟା ଞେୟ୍ୟାୱରଣପ୍ପହାନୱସେନ ଯତ୍ଥ କିଲେସା ପହୀନା, ତତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତାନେ ନତ୍ଥି। ଯତ୍ଥ ପନ ତଥା କିଲେସା ନ ପହୀନା, ତତ୍ଥ ସାୱକାନଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ଚ ସନ୍ତାନେ ଅତ୍ଥି, ତତୋ ତଥାଗତୋୱ ଅନାୱରଣଞାଣଦସ୍ସନୋ।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଆୟସ୍ମତୋ ପିଲିନ୍ଦୱଚ୍ଛସ୍ସ ସତିପି ୱସଲସମୁଦାଚାରେ ଦୋସନ୍ତରାଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗଫଲାଧିଗମୱିଭାୱନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଯମ୍ହି ନ ମାୟା ୱସତି ନ ମାନୋତି ଯସ୍ମିଂ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲେ ସନ୍ତଦୋସପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦନଲକ୍ଖଣା ମାୟା, ‘‘ସେୟ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’’ତିଆଦିନା ସମ୍ପଗ୍ଗହୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଉଣ୍ଣତିଲକ୍ଖଣୋ ମାନୋ ଚ ନ ୱସତି, ମଗ୍ଗେନ ସମୁଗ୍ଘାତିତତ୍ତା ନ ପୱତ୍ତତି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯୋ ୱୀତଲୋଭୋ ଅମମୋ ନିରାସୋତି ଯୋ ଚ ରାଗାଦିପରିୟାୟୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଲୋଭସ୍ସ ସବ୍ବଥା ୱିଗତତ୍ତା ୱୀତଲୋଭୋ, ତତୋ ଏୱ ରୂପାଦୀସୁ କତ୍ଥଚି ମମାୟନାଭାୱତୋ ଅମମୋ ଅପରିଗ୍ଗହୋ, ଅନାଗତାନମ୍ପି ଭୱାଦୀନଂ ଅନାସୀସନତୋ ନିରାସୋ। ପନୁଣ୍ଣକୋଧୋତି କୁଜ୍ଝନଲକ୍ଖଣସ୍ସ କୋଧସ୍ସ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବସୋ ପହୀନତ୍ତା ପନୁଣ୍ଣକୋଧୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାଘାତୋ। ଅଭିନିବ୍ବୁତତ୍ତୋତି ଯୋ ଏୱଂ ମାୟାମାନଲୋଭକୋଧାନଂ ସମୁଗ୍ଘାତେନ ତଦେକଟ୍ଠତାୟ ସବ୍ବସ୍ସ ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା ସବ୍ବସୋ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ଅଭିନିବ୍ବୁତଚିତ୍ତୋ ସୀତିଭୂତୋ। ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋସୋ ସମଣୋ ସ ଭିକ୍ଖୂତି ସୋ ଏୱରୂପୋ ଖୀଣାସୱୋ ସବ୍ବସୋ ବାହିତପାପତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ସୋ ଏୱ ସମିତପାପତ୍ତା ସମଚରିୟାୟ ଚ ସମଣୋ, ସୋ ଏୱ ଚ ସବ୍ବସୋ ଭିନ୍ନକିଲେସତ୍ତା ଭିକ୍ଖୁ ନାମ। ଏୱଂଭୂତୋ ଚ, ଭିକ୍ଖବେ, ୱଚ୍ଛୋ ସୋ କଥଂ ଦୋସନ୍ତରୋ କିଞ୍ଚି କାୟକମ୍ମାଦିଂ ପୱତ୍ତେୟ୍ୟ, କେୱଲଂ ପନ ୱାସନାୟ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ୱସଲୱାଦେନ ସମୁଦାଚରତୀତି।

ଛଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସକ୍କୁଦାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୭। ସତ୍ତମେ ସତ୍ତାହଂ ଏକପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି ଅଞ୍ଞତରଂ ସମାଧିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ କେଚି ତାୱ ଆହୁ ‘‘ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ଇଧ ‘ଅଞ୍ଞତରୋ ସମାଧୀ’ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ’’ତି। ତଞ୍ହି ସୋ ଆୟସ୍ମା ବହୁଲଂ ସମାପଜ୍ଜତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥଂ, ପହୋତି ଚ ସତ୍ତାହମ୍ପି ଫଲସମାପତ୍ତିୟା ୱୀତିନାମେତୁଂ। ତଥା ହି ଭଗୱତା –

‘‘ଅହଂ, ଭିକ୍ଖବେ, ଯାୱଦେ ଆକଙ୍ଖାମି ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି, ୱିୱିଚ୍ଚ ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହି...ପେ... ୱିହରାମି। କସ୍ସପୋପି, ଭିକ୍ଖବେ, ଯାୱଦେ ଆକଙ୍ଖତି ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି...ପେ... ୱିହରତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୫୨) –

ଆଦିନା ନୱାନୁପୁବ୍ବୱିହାରଛଳଅଭିଞ୍ଞାଦିଭେଦେ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମେ ଅତ୍ତନା ସମସମଟ୍ଠାନେ ଠପିତୋ, ନ ଚେତ୍ଥ ‘‘ଯଦି ଏୱଂ ଥେରୋ

ଯମକପାଟିହାରିଯମ୍ପି କରେୟ୍ୟା’’ତି ୱତ୍ତଙ୍କ ସାୱକସାଧାରଣାନଂଯେୱ ଝାନାଦୀନଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତାତି।

ପୋରାଣା ପନାହୁ – ଅଞ୍ଞତରଂ ସମାଧିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା। କଥଂ ପନ ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ସମାଧୀତି ୱୁତ୍ତା? ସମାଧାନଟ୍ଠେନ। କୋ ପନାଯଂ ସମାଧାନଟ୍ଠୋ? ସମ୍ମଦେୱ ଆଧାତବ୍ବତା। ଯା ହି ଏସା ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ଅକମ୍ପନୀଯା ବଲପ୍ପତ୍ତିଯା ସମଥବଲଂ ୱିପସ୍ସନାବଲନ୍ତି ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି ବଲେହି, ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତନିବ୍ବିଦାୱିରାଗନିରୋଧପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୱିୱଟ୍ଟାନୁପସ୍ସନା ଚତ୍ତାରି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣାନି ଚତ୍ତାରି ଚ ଫଲଞ୍ଞାଣାନୀତି ଇମେସଂ ସୋଳସନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ୱସେନ ସୋଳସହି ଞାଣଚରିଯାହି, ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧିଆଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ସମାଧୀ ଏକଙ୍ଗଂ କତ୍ୱା ଗହିତୋ ତେସଂ ଉପଚାରସମାଧି ଚାତି ଇମେସଂ ନୱନ୍ନଂ ସମାଧୀନଂ ୱସେନ ନୱହି ସମାଧିଚରିଯାହି କାଯସଙ୍ଖାରୋ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋତି ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ତଥା ୱିହରିତୁକାମେନ ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଠାନେସୁ ୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତେନ ଅରହତା ଅନାଗାମିନା ୱା ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ କାଲଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକସନ୍ତାନସ୍ସ ସମ୍ମଦେୱ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ଆଧାତବ୍ବା, ତସ୍ସା ତଥା ସମାଧାତବ୍ବତା ଇଧ ସମାଧାନଟ୍ଠୋ, ତେନାଯଂ ୱିହାରୋ ସମାଧୀତି ୱୁତ୍ତୋ, ନ ଅୱିକ୍ଖେପଟ୍ଠେନ। ଏତେନସ୍ସ ସମାପତ୍ତିଅତ୍ଥୋପି ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମଞ୍ହି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ –

‘‘କଥଂ ଦ୍ୱୀହି ବଲେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ସୋଳସହି ଞାଣଚରିଯାହି ନୱହି ସମାଧିଚରିଯାହି ୱସୀଭାୱତାଯ ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧସମାପତ୍ତିଯା ଞାଣ’’ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୮୩) –

ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଦ୍ୱୀହି ବଲେହୀ’’ତି ଦ୍ୱେ ବଲାନି ସମଥବଲଂ ୱିପସ୍ସନାବଲନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରୋ। ସାଯଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିକଥା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୮୬୭ ଆଦଯୋ) ସଂୱଣ୍ଣିତାୱ। କସ୍ମା ପନାଯଂ ଥେରୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ଅସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜି? ସତ୍ତେସୁ ଅନୁକମ୍ପାଯ। ଅଯଞ୍ହି ମହାଥେରୋ ସବ୍ବାପି ସମାପତ୍ତିଯୋ ୱଳଞ୍ଜେତି, ସତ୍ତାନୁଗ୍ଗହେନ ପନ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ନିରୋଧଂ ସମାପଜ୍ଜତି। ତଞ୍ହି ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ କତୋ ଅପ୍ପକୋପି ସକ୍କାରୋ ୱିସେସତୋ ମହପ୍ଫଲୋ ମହାନିସଂସୋ ହୋତୀତି।

ୱୁଟ୍ଠାସୀତି ଅରହତ୍ତଫଲଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠାସି। ନିରୋଧଂ ସମାପନ୍ନୋ ହି ଅରହା ଚେ ଅରହତ୍ତଫଲସ୍ସ, ଅନାଗାମୀ ଚେ ଅନାଗାମିଫଲସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେନ ୱୁଟ୍ଠିତୋ ନାମ ହୋତି।

ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ ଆଯସ୍ମତୋ ମହାକସ୍ସପସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦାତୁକାମୋ ହୋତୀତି କଥଂ ତସ୍ସ ଦାତୁକାମତା ଜାତା? ଯାନି ‘‘ତାନି ପଞ୍ଚମତ୍ତାନି ଦେୱତାସତାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତାନି, ତା ସକ୍କସ୍ସ ଦେୱରଞ୍ଞୋ ପରିଚାରିକା କକୁଟପାଦିନିଯୋ ପୁବ୍ବେ ‘‘ଅଯ୍ୟୋ ମହାକସ୍ସପୋ ରାଜଗହଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସତି, ଗଚ୍ଛଥ ଥେରସ୍ସ ଦାନଂ ଦେଥା’’ତି ସକ୍କେନ ପେସିତା ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଦିବ୍ବାହାରଂ ଦାତୁକାମା ଠିତା ଥେରେନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା ଦେୱଲୋକମେୱ ଗତା। ଇଦାନି ପୁରିମପ୍ପଟିକ୍ଖେପଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ‘‘କଦାଚି ଗଣ୍ହେଯ୍ୟା’’ତି ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଦାନଂ ଦାତୁକାମା ସକ୍କସ୍ସ ଅନାରୋଚେତ୍ୱା ସଯମେୱ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଦିବ୍ବଭୋଜନାନି ଉପନେନ୍ତିଯୋ ପୁରିମନଯେନେୱ ଥେରେନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା ଦେୱଲୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସକ୍କେନ ‘‘କହଂ ଗତତ୍ଥା’’ତି ପୁଟ୍ଠା ତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେତ୍ୱା ‘‘ଦିନ୍ନୋ ୱୋ ଥେରସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତୋ’’ତି ସକ୍କେନ ୱୁତ୍ତେ ‘‘ଗଣ୍ହିତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛତୀ’’ତି। ‘‘କିଂ କଥେସୀ’’ତି? ‘‘‘ଦୁଗ୍ଗତାନଂ ସଙ୍ଗହଂ କରିସ୍ସାମୀ’ତି ଆହ, ଦେୱା’’ତି। ‘‘ତୁମ୍ହେ କେନାକାରେନ ଗତା’’ତି? ‘‘ଇମିନାୱ, ଦେୱା’’ତି। ସକ୍କୋ ‘‘ତୁମ୍ହାଦିସିଯୋ ଥେରସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତଂ କିଂ ଦସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି? ସଯଂ ଦାତୁକାମୋ, ଜରାଜିଣ୍ଣୋ ଖଣ୍ଡଦନ୍ତୋ ପଲିତକେସୋ ଓଭଗ୍ଗସରୀରୋ ମହଲ୍ଲକୋ ତନ୍ତୱାଯୋ ହୁତ୍ୱା, ସୁଜମ୍ପି ଅସୁରଧୀତରଂ ତଥାରୂପିମେୱ ମହଲ୍ଲିକଂ କତ୍ୱା, ଏକଂ ପେସକାରୱୀଥିଂ ମାପେତ୍ୱା ତନ୍ତଂ ପସାରେନ୍ତୋ ଅଚ୍ଛି, ସୁଜା ତସରଂ ପୂରେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ…ପେ… ତସରଂ ପୂରେତୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ତନ୍ତଂ ୱିନାତୀତି ପସାରିତତନ୍ତଂ ୱିନନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତି। ତସରଂ ପୂରେତୀତି ତସରୱଟ୍ଟିଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୀ ୱିଯ। ଯେନ ସକ୍କସ୍ସ ଦେୱାନମିନ୍ଦସ୍ସ ନିୱେସନଂ ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ଥେରୋ ନିୱାସେତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ‘‘ଦୁଗ୍ଗତଜନସଙ୍ଗହଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ନଗରାଭିମୁଖୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ବହିନଗରେ ସକ୍କେନ ମାପିତଂ ପେସକାରୱୀଥିଂ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଅଦ୍ଦସ ଓଲୁଗ୍ଗୱିଲୁଗ୍ଗଜିଣ୍ଣସାଲଂ ତତ୍ଥ ଚ ତେ ଜାଯମ୍ପତିକେ ଯଥାୱୁତ୍ତରୂପେ ତନ୍ତୱାଯକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଇମେ ମହଲ୍ଲକକାଲେପି କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଂ ନଗରେ ଇମେହି ଦୁଗ୍ଗତତରା ନତ୍ଥି ମଞ୍ଞେ। ଇମେହି ଦିନ୍ନଂ ସାକମତ୍ତମ୍ପି ଗହେତ୍ୱା ଇମେସଂ ସଙ୍ଗହଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି। ସୋ ତେସଂ ଗେହାଭିମୁଖୋ ଅଗମାସି। ସକ୍କୋ ତଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ସୁଜଂ ଆହ – ‘‘ଭଦ୍ଦେ, ମଯ୍ହଂ ଅଯ୍ୟୋ ଇତୋ ଆଗଚ୍ଛତି, ତଂ ତ୍ୱଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୀ ୱିଯ ତୁଣ୍ହୀ ହୁତ୍ୱା ନିସୀଦ। ଖଣେନେୱ ୱଞ୍ଚେତ୍ୱା ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦସ୍ସାମା’’ତି ଥେରୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ଗେହଦ୍ୱାରେ ଅଟ୍ଠାସି। ତେପି ଅପସ୍ସନ୍ତା ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମମେୱ କରୋନ୍ତା ଥୋକଂ ଆଗମଯିଂସୁ। ଅଥ ସକ୍କୋ ‘‘ଗେହଦ୍ୱାରେ ଠିତୋ ଏକୋ ଥେରୋ ୱିଯ ଖାଯତି, ଉପଧାରେହି ତାୱା’’ତି ଆହ। ‘‘ତୁମ୍ହେ ଗନ୍ତ୍ୱା ଉପଧାରେଥ, ସାମୀ’’ତି। ସୋ ଗେହା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଥେରଂ ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ

ଓନ୍ଦିତ୍ୱା ଉଭୋହି ହତ୍ଥେହି ଜଣ୍ଣୁକାନି ଓଲୁମ୍ବିତ୍ୱା ନିତ୍ଥୁନନ୍ତୋ ଉଟ୍ଠାୟ ‘‘କତରତ୍ଥେରୋ ନୁ ଖୋ ଅୟ୍ୟୋ’’ତି ଥୋକଂ ଓସକ୍କିତ୍ୱା ‘‘ଅକ୍ଖୀନି ମେ ଧୂମାୟନ୍ତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ନଲାଟେ ହତ୍ଥଂ ଠପେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଂ ଉଲ୍ଲୋକେତ୍ୱା ‘‘ଅହୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଅୟ୍ୟୋ ନୋ ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରୋୱ ଚିରସ୍ସଂ ମେ କୁଟିଦ୍ୱାରଂ ଆଗତୋ। ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ କିଞ୍ଚି ଗେହେ’’ତି ଆହ। ସୁଜା ଥୋକଂ ଆକୁଲା ୱିୟ ହୁତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ଥି, ସାମୀ’’ତି ପଟିୱଚନଂ ଅଦାସି। ସକ୍କୋ, ‘‘ଭନ୍ତେ, ଲୂଖଂ ୱା ପଣୀତଂ ୱାତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସଙ୍ଗହଂ ନୋ କରୋଥା’’ତି ପତ୍ତଂ ଗଣ୍ହି। ଥେରୋ ପତ୍ତଂ ଦେନ୍ତୋ ‘‘ଇମେସଂ ଏୱ ଦୁଗ୍ଗତାନଂ ଜରାଜିଣ୍ଣାନଂ ମୟା ସଙ୍ଗହୋ କାତବ୍ବୋ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ସୋ ଅନ୍ତୋ ପୱିସିତ୍ୱା ଘଟିଓଦନଂ ନାମ ଘଟିତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା, ପତ୍ତଂ ପୂରେତ୍ୱା, ଥେରସ୍ସ ହତ୍ଥେ ଠପେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଦ୍ଦସା ଖୋ ସକ୍କୋ ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ…ପେ… ଅଦାସୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଘଟିୟାତି ଭତ୍ତଘଟିତୋ। ‘‘ଘଟିଓଦନ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ଘଟିଓଦନଂ ନାମ ଦେୱାନଂ କୋଚି ଆହାରୱିସେସୋତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱାତି କୁତୋଚି ଭାଜନତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା। ଅନେକସୂପୋ ସୋ ଏୱ ଆହାରୋ ପତ୍ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ହତ୍ଥେ ଠପନକାଲେ କପଣାନଂ ଉପକପ୍ପନକଲୂଖାହାରୋ ୱିୟ ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ, ହତ୍ଥେ ଠପିତମତ୍ତେ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଦିବ୍ବସଭାୱେନେୱ ଅଟ୍ଠାସି। ଅନେକସୂପୋତି ମୁଗ୍ଗମାସାଦିସୂପେହି ଚେୱ ଖଜ୍ଜୱିକତୀହି ଚ ଅନେକୱିଧସୂପୋ। ଅନେକବ୍ୟଞ୍ଜନୋତି ନାନାୱିଧୌତ୍ତରିଭଙ୍ଗୋ। ଅନେକରସବ୍ୟଞ୍ଜନୋତି ଅନେକେହି ସୂପେହି ଚେୱ ବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ଚ ମଧୁରାଦିମୂଲରସାନଞ୍ଚେୱ ସମ୍ଭିନ୍ନରସାନଞ୍ଚ ଅଭିବ୍ୟଞ୍ଜକୋ, ନାନଗ୍ଗରସସୂପବ୍ୟଞ୍ଜନୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୋ କିର ପିଣ୍ଡପାତୋ ଥେରସ୍ସ ହତ୍ଥେ ଠପିତକାଲେ ରାଜଗହନଗରଂ ଅତ୍ତନୋ ଦିବ୍ବଗନ୍ଧେନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରି, ତତୋ ଥେରୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅୟଂ ପୁରିସୋ ଅପ୍ପେସକ୍ଖୋ, ପିଣ୍ଡପାତୋ ଅତିୱିୟ ପଣୀତୋ ସକ୍କସ୍ସ ଭୋଜନସଦିସୋ। କୋ ନୁ ଖୋ ଏସୋ’’ତି? ଅଥ ନଂ ‘‘ସକ୍କୋ’’ତି ଞତ୍ୱା ଆହ – ‘‘ଭାରିୟଂ ତେ, କୋସିୟ, କମ୍ମଂ କତଂ ଦୁଗ୍ଗତାନଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ୱିଲୁମ୍ପନ୍ତେନ, ଅଜ୍ଜ ମୟ୍ହଂ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା କୋଚିଦେୱ ଦୁଗ୍ଗତୋ ସେନାପତିଟ୍ଠାନଂ ୱା ସେଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ ୱା ଲଭେୟ୍ୟା’’ତି। ‘‘କୋ ମୟା ଦୁଗ୍ଗତତରୋ ଅତ୍ଥି, ଭନ୍ତେ’’ତି? ‘‘କଥଂ ତ୍ୱଂ ଦୁଗ୍ଗତୋ ଦେୱରଜ୍ଜସିରିଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ’’ତି? ‘‘ଭନ୍ତେ, ଏୱଂ ନାମେତଂ, ମୟା ପନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧେ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମଂ କତଂ, ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ପନ ୱତ୍ତମାନେ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଚୂଳରଥଦେୱପୁତ୍ତୋ ମହାରଥଦେୱପୁତ୍ତୋ ଅନେକୱଣ୍ଣଦେୱପୁତ୍ତୋତି ଇମେ ତୟୋ ଦେୱପୁତ୍ତା ମମାସନ୍ନଟ୍ଠାନେ ନିବ୍ବତ୍ତା ମହାତେଜୱନ୍ତତରା। ଅହଂ ତେସୁ ଦେୱପୁତ୍ତେସୁ ‘ନକ୍ଖତ୍ତଂ କୀଳିସ୍ସାମା’ତି ପରିଚାରିକାୟୋ ଗହେତ୍ୱା ଅନ୍ତରୱୀଥିଂ ଓତିଣ୍ଣେସୁ ପଲାୟିତ୍ୱା ଗେହଂ ପୱିସାମି। ତେସଞ୍ହି ସରୀରତୋ ତେଜୋ ମମ ସରୀରଂ ଓତ୍ଥରତି, ମମ ସରୀରତୋ ତେଜୋ ତେସଂ ସରୀରଂ ନ ଓତ୍ଥରତି। କୋ ମୟା ଦୁଗ୍ଗତତରୋ, ଭନ୍ତେ’’ତି? ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଇତୋ ପଟ୍ଠାୟ ମୟ୍ହଂ ମା ଏୱଂ ୱଞ୍ଚେତ୍ୱା ଦାନମଦାସୀ’’ତି। ‘‘ୱଞ୍ଚେତ୍ୱା ତୁମ୍ହାକଂ ଦାନେ ଦିନ୍ନେ ମୟ୍ହଂ କୁସଲଂ ଅତ୍ଥି ନତ୍ଥୀ’’ତି? ‘‘ଅତ୍ଥି, ଆୱୁସୋ’’ତି। ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେ କୁସଲକରଣଂ ନାମ ମୟ୍ହଂ ଭାରୋ, ଭନ୍ତେ’’ତି ୱତ୍ୱା ଥେରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ସୁଜଂ ଆଦାୟ ଥେରଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା, ୱେହାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଅହୋ ଦାନଂ ପରମଦାନଂ, କସ୍ସପେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତ’’ନ୍ତି ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଥ ଖୋ ଆୟସ୍ମତୋ ମହାକସ୍ସପସ୍ସ ଏତଦହୋସୀ’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ କୋସିୟାତି ସକ୍କଂ ଦେୱାନମିନ୍ଦଂ ଗୋତ୍ତେନ ଆଲପତି। ପୁଞ୍ଞେନ ଅତ୍ଥୋତି ପୁଞ୍ଞେନ ପୟୋଜନଂ। ଅତ୍ଥୀତି ୱଚନସେସୋ। ୱେହାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱାତି ପଥୱିତୋ ୱେହାସଂ ଅଭିଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା। ଆକାସେ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେତି ଆକାସମେୱ ପରିୟାୟସଦ୍ଦେନ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେତି ୱଦନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଅନ୍ତଲିକ୍ଖସଙ୍ଖାତେ ଆକାସେ ନ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାଦିଆକାସେତି ୱିସେସେନ୍ତୋ ୱଦତି। ଅହୋ ଦାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅହୋତି ଅଚ୍ଛରିୟତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ସକ୍କୋ ହି ଦେୱାନମିନ୍ଦୋ, ‘‘ୟସ୍ମା ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଅଗ୍ଗସ୍ସ ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରସ୍ସ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସହତ୍ଥେନ ଚିତ୍ତୀକତ୍ୱା ଅନପୱିଦ୍ଧଂ କାଲେନ ପରେସଂ ଅନୁପହଚ୍ଚ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ଇଦମୀଦିସଂ ମୟା ଦିବ୍ବଭୋଜନଦାନଂ ଦିନ୍ନଂ, ତସ୍ମା ଖେତ୍ତସମ୍ପତ୍ତି ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସମ୍ପତ୍ତି ଚିତ୍ତସମ୍ପତ୍ତୀତି, ତିୱିଧାୟପି ସମ୍ପତ୍ତିୟା ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସବ୍ବଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନଂ ୱତ ମୟା ଦାନଂ ପୱତ୍ତିତ’’ନ୍ତି ଅଚ୍ଛରିୟବ୍ଭୁତଚିତ୍ତଜାତୋ ତଦା ଅତ୍ତନୋ ହଦୟବ୍ଭନ୍ତରଗତଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ସମୁଗ୍ଗିରନ୍ତୋ ‘‘ଅହୋ ଦାନ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ଦାନସ୍ସ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଉତ୍ତମଦାନଭାୱଂ ଖେତ୍ତଙ୍ଗତଭାୱଞ୍ଚ ପକାସେନ୍ତୋ ‘‘ପରମଦାନଂ କସ୍ସପେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତ’’ନ୍ତି ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ଏୱଂ ପନ ସକ୍କସ୍ସ ଉଦାନେନ୍ତସ୍ସ ଭଗୱା ୱିହାରେ ଠିତୋୟେୱ ଦିବ୍ବସୋତେନ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ପସ୍ସଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସକ୍କଂ ଦେୱାନମିନ୍ଦଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତ’’ନ୍ତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱତ୍ୱା ତେହି ‘‘କିଂ ପନ, ଭନ୍ତେ, ତେନ କତ’’ନ୍ତି ପୁଟ୍ଠୋ ‘‘ମମ ପୁତ୍ତସ୍ସ କସ୍ସପସ୍ସ ୱଞ୍ଚେତ୍ୱା ଦାନଂ ଅଦାସି, ତେନ ଚ ଅତ୍ତମନୋ ଉଦାନେସୀ’’ତି ଆହ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅସ୍ସୋସି ଖୋ ଭଗୱା ଦିବ୍ବାୟ ସୋତଧାତୁୟା’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଦିବ୍ବାୟ ସୋତଧାତୁୟାତି ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା ଦିବ୍ବା। ଦେୱତାନଞ୍ହି ସୁଚରିତକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତା ପିତ୍ତସେମ୍ହରୁହିରାଦୀହି ଅପଲିବୁଦ୍ଧା ଉପକ୍କିଲେସୱିନିମୁତ୍ତତାୟ ଦୂରେପି ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତୁଂ ସମତ୍ଥା ଦିବ୍ବପସାଦସୋତଧାତୁ ହୋତି। ଅୟଞ୍ଚାପି ଭଗୱତୋ ୱୀରିୟଭାୱନାବଲନିବ୍ବତ୍ତା ଞାଣମୟା ସୋତଧାତୁ ତାଦିସା ଏୱାତି ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା ଦିବ୍ବା। ଅପି ଚ ଦିବ୍ବୱିହାରୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତା ଅତ୍ତନା ଚ ଦିବ୍ବୱିହାରସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତାପି ଦିବ୍ବା। ସୱନଟ୍ଠେନ ଚ

ସଭାୱଧାରଣଟ୍ଠେନ ଚ ସୋତଧାତୁ, ସୋତଧାତୁୟାପି କିଚ୍ଚକରଣେନ ସୋତଧାତୁ ୱିୟାତି ସୋତଧାତୁ, ତାୟ ଦିବ୍ବାୟ ସୋତଧାତୁୟା। ୱିସୁଦ୍ଧାୟାତି ପରିସୁଦ୍ଧାୟ ନିରୁପକ୍କିଲେସାୟ। ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସିକାୟାତି ମନୁସ୍ସୂପଚାରଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ସଦ୍ଦସ୍ସୱନେନ ମାନୁସିକମଂସସୋତଧାତୁଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତାୟ।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ''ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଗୁଣୱିସେସେ ପତିଟ୍ଠିତଂ ପୁରିସାତିସୟଂ ଦେୱାପି ମନୁସ୍ସାପି ଆଦରଜାତା ଅତିୱିୟ ପିହୟନ୍ତୀ''ତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ର ପିଣ୍ଡପାତିକଙ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ଧୁତଙ୍ଗଂ ସମାଦାୟ ତସ୍ସ ପରିପୂରଣେନ ପିଣ୍ଡପାତିକସ୍ସ। ନନୁ ଚାୟଂ ଗାଥା ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ମହାକସ୍ସପଂ ନିମିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଭାସିତା, ଥେରୋ ଚ ସବ୍ବେସଂ ଧୁତୱାଦାନଂ ଅଗ୍ଗୋ ତେରସଧୁତଙ୍ଗଧରୋ, ସୋ କସ୍ମା ଏକେନେୱ ଧୁତଙ୍ଗେନ କିତ୍ତିତୋତି? ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନାୟଂ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଅଥ ୱା ଦେସନାମତ୍ତମେତଂ, ଇମିନା ଦେସନାସୀସେନ ସବ୍ବେପିସ୍ସ ଧୁତଙ୍ଗା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଥ ୱା ''ୟଥାପି ଭମରୋ ପୁପ୍ଫ''ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୪୯) ଗାଥାୟ ୱୁତ୍ତନୟେନ ପରମପ୍ପିଚ୍ଛତାୟ କୁଲାନୁଦ୍ଦୟତାୟ ଚସ୍ସ ସବ୍ବଂ ପିଣ୍ଡପାତିକୱତ୍ତଂ ଅକ୍ଖଣ୍ଡେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସାତିସୟଂ ପଟିପତ୍ତିୟା ପକାସନତ୍ଥଂ ''ପିଣ୍ଡପାତିକସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପିଣ୍ଡପାତିକସ୍ସାତି ଚ ପିହୟନ୍ତୀତି ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସମ୍ପଦାନୱଚନଂ, ତଂ ଉପୟୋଗତ୍ଥେ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅତ୍ତଭରସ୍ସାତି ''ଅପ୍ପାନି ଚ ତାନି ସୁଲଭାନି ଅନୱଜ୍ଜାନୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୭; ଇତିୱୁ। ୧୦୧) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେହି ଅପ୍ପାନୱଜ୍ଜସୁଲଭରୂପେହି ଚତୂହି ପଚ୍ଚୟେହି ଅତ୍ତାନମେୱ ଭରନ୍ତସ୍ସ। ଅନଞ୍ଞପୋସିନୋତି ଆମିସସଙ୍ଗଣ୍ହନେନ ଅଞ୍ଞେ ସିସ୍ସାଦିକେ ପୋସେତୁଂ ଅନୁସ୍ସୁକ୍କତାୟ ଅନଞ୍ଞପୋସିନୋ। ପଦଦ୍ୱୟେନସ୍ସ କାୟପରିହାରିକେନ ଚୀୱରେନ କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକେନ ପିଣ୍ଡପାତେନ ୱିଚରଣତୋ ସଲ୍ଲହୁକୱୁତ୍ତିତଂ ସୁଭରତଂ ପରମଞ୍ଚ ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଥ ୱା ଅତ୍ତଭରସ୍ସାତି ଏକୱଚନିଚ୍ଛାୟ ଅତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଏକଂୟେୱ ଇମଂ ଅତ୍ତାନଂ ଭରତି, ନ ଇତୋ ପରଂ ଅଞ୍ଞନ୍ତି ଅତ୍ତଭରୋ, ତତୋ ଏୱ ଅତ୍ତନା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପୋସେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅନଞ୍ଞପୋସୀ, ତସ୍ସ ଅତ୍ତଭରସ୍ସ ଅନଞ୍ଞପୋସିନୋ। ପଦଦ୍ୱୟେନପି ଖୀଣାସୱଭାୱେନ ଆୟତିଂ ଅନାଦାନତଂ ଦସ୍ସେତି।

ଦେୱାପିହୟନ୍ତି…ପେ… ସତୀମତୋତି ତଂ ଅଗ୍ଗଫଲାଧିଗମେନ ସବ୍ବକିଲେସଦରଥପରିଳାହାନଂ ୱୂପସମେନ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୟା ଉପସନ୍ତଂ, ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିୟା ନିଚ୍ଚକାଲଂ ସତୋକାରିତାୟ ସତିମନ୍ତଂ, ତତୋ ଏୱ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦୀସୁ ତାଦିଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତଂ ଖୀଣାସୱଂ ସକ୍କାଦୟୋ ଦେୱା ପିହୟନ୍ତି ପତ୍ଥେନ୍ତି, ତସ୍ସ ସୀଲାଦିଗୁଣୱିସେସେସୁ ବହୁମାନଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତା ଆଦରଂ ଜନେନ୍ତି, ପଗେୱ ମନୁସ୍ସାତି।

ସତ୍ତମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ପିଣ୍ଡପାତିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୮। ଅଟ୍ଠମେ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତନ୍ତି ଏକାସନିକଖଲୁପଚ୍ଛାଭତ୍ତିକାନଂ ପାତୋୱ ଭୁତ୍ତାନଂ ଅନ୍ତୋମଜ୍ଝନ୍ହିକୋପି ପଚ୍ଛାଭତ୍ତମେୱ, ଇଧ ପନ ପକତିଭତ୍ତସ୍ସେୱ ପଚ୍ଛତୋ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍କନ୍ତାନନ୍ତି ପିଣ୍ଡପାତତୋ ପଟିକ୍କନ୍ତାନଂ, ପିଣ୍ଡପାତଂ ପରିୟେସିତ୍ୱା ଭତ୍ତକିଚ୍ଚସ୍ସ ନିଟ୍ଠାପନୱସେନ ତତୋ ନିୱତ୍ତାନଂ। କରେରିମଣ୍ଡଲମାଳେତି ଏତ୍ଥ କରେରୀତି ୱରୁଣରୁକ୍ଖସ୍ସ ନାମଂ। ସୋ କିର ଗନ୍ଧକୁଟିୟା ମଣ୍ଡପସ୍ସ ସାଲାୟ ଚ ଅନ୍ତରେ ହୋତି, ତେନ ଗନ୍ଧକୁଟୀପି ''କରେରିକୁଟିକା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ମଣ୍ଡପୋପି ସାଲାପି ''କରେରିମଣ୍ଡଲମାଳୋ''ତି। ତସ୍ମା କରେରିରୁକ୍ଖସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ କତେ ନିସୀଦନସାଲସଙ୍ଖାତେ ମଣ୍ଡଲମାଳେ। ତିଣପଣ୍ଣଚ୍ଛଦନଂ ଅନୋୱସ୍ସକଂ ''ମଣ୍ଡଲମାଳୋ''ତି ୱଦନ୍ତି, ଅତିମୁତ୍ତକାଦିଲତାମଣ୍ଡପୋ ''ମଣ୍ଡଲମାଳୋ''ତି ଅପରେ।

କାଲେନ କାଲନ୍ତି କାଲେ କାଲେ ଅନ୍ତରନ୍ତରା, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସମୟେତି ଅତ୍ଥୋ। ମନାପିକେତି ମନୱଡ୍ଢକେ, ପିୟରୂପେ ଇଟ୍ଠେତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଭାୱୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୱସେନ ଚ ଦ୍ୱାରୱସେନ ଚ ଗହେତବ୍ବୋ। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ହି ଇଟ୍ଠାଭିମତୋ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠୋ ହୋତି, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠାଭିମତୋ ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଇଟ୍ଠୋ । ତଥା ଏକସ୍ସ ଦ୍ୱାରସ୍ସ ଇଟ୍ଠୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠୋ। ୱିପାକୱସେନ ପନେତ୍ଥ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କୁସଲୱିପାକୋ ହି ଏକନ୍ତେନ ଇଟ୍ଠୋ, ଅକୁସଲୱିପାକୋ ଅନିଟ୍ଠୋ ଏୱାତି। ଚକ୍ଖୁନା ରୂପେ ପସ୍ସିତୁନ୍ତି ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିଟ୍ଠୋ ଉପାସକେହି ଗେହଂ ପୱେସେତ୍ୱା ପୂଜାସକ୍କାରକରଣତ୍ଥଂ ଉପନୀତେସୁ ଆସନୱିତାନାଦୀସୁ ନାନାୱିରାଗସମୁଜ୍ଜଲୱଣ୍ଣସଙ୍ଖାତେ ରଜନୀୟେ ଅଞ୍ଞେ ଚ ସୱିଞ୍ଞାଣକରୂପେ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକୱିଞ୍ଞାଣେହି ପସ୍ସିତୁଂ। ସଦ୍ଦେତି ତତ୍ଥେୱ ଇସ୍ସରଜନାନଂ ଗେହଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ତେସଂ ପୟୁତ୍ତେ ଗୀତୱାଦିତସଦ୍ଦେ ସୋତୁଂ। ଗନ୍ଧେତି ତଥା ତେହି ପୂଜାସକ୍କାରୱସେନ ଉପନୀତେ ପୁପ୍ଫଧୂମାଦିଗନ୍ଧେ ଘାୟିତୁଂ। ରସେତି ତେହି ଦିନ୍ନାହାରପରିଭୋଗେ ନାନଗ୍ଗରସେ ସାୟିତୁଂ। ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେତି ମହଗ୍ଘପଚ୍ଚତ୍ଥରଣେସୁ ଆସନେସୁ ନିସିନ୍ନକାଲେ ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସେ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେ ଫୁସିତୁଂ। ଏୱଞ୍ଚ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକେଟ୍ଠାରମ୍ମଣପଟିଲାଭଂ କିତ୍ତେତ୍ୱା ଇଦାନି ମନୋଦ୍ୱାରିକେଟ୍ଠାରମ୍ମଣପଟିଲାଭଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଙ୍ଖତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ।

କିଂ ପନ ଅପିଣ୍ଡପାତିକାନଂ ଅଯଂ ନଯୋ ନ ଲବ୍ଭତୀତି? ଲବ୍ଭତି। ତେସମ୍ପି ହି ନିମନ୍ତନସଲାକଭତ୍ତାଦିଅତ୍ଥଂ ଗାମଂ ଗତକାଲେ ଉଟ୍ଠାଯୁଟ୍ଠାଯ ଉପାସକା ତଥା ସକ୍କାରସମ୍ମାନଂ କରୋନ୍ତିଯେୱ, ତଂ ପନ ଅନିଯତଂ। ପିଣ୍ଡପାତିକାନଂ ପନ ତଦା ନିଚ୍ଚମେୱ ତତ୍ଥ ପୂଜାସକ୍କାରଂ କରିଯମାନଂ ଦିସ୍ୱା, ସକ୍କାରଗରୁତାଯ ଅନିସ୍ସରଣମଗ୍ଗେ ଠତ୍ୱା, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୱସେନ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଏୱମାହଂସୁ। ତେନେୱାହ – ‘‘ହନ୍ଦାୱୁସୋ, ମଯମ୍ପି ପିଣ୍ଡପାତିକା ହୋମା’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ହନ୍ଦାତି ୱୋସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଲଚ୍ଛାମାତି ଲଭିସ୍ସାମ। ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ତତ୍ଥ ସୁରଭିଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ନିସିନ୍ନୋ ତେସଂ ତଂ କଥାସଲ୍ଲାପଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ ମାଦିସସ୍ସ ନାମ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ମଯା ସଦ୍ଧିଂ ଏକୱିହାରେ ୱସନ୍ତାପି ଏୱଂ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୱସେନ କଥଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତି, ସଲ୍ଲେଖେ ନ ୱତ୍ତନ୍ତି, ହନ୍ଦ ତେ ତତୋ ନିୱାରେତ୍ୱା ସଲ୍ଲେଖୱିହାରେ ନିଯୋଜେସ୍ସାମୀ’’ତି ମଣ୍ଡଲମାଳଂ ଉପସଙ୍କମି। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ‘‘ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାସନ୍ତୁଟ୍ଠିତାସଲ୍ଲେଖାନଂ ୱସେନ କିଲେସେ ଧୁନିତୁଂ ତଣ୍ହଂ ୱିସୋସେତୁଂ ପଟିପନ୍ନୋତି ପିଣ୍ଡପାତିକସ୍ସ ସତୋ ଦେୱା ପିହଯନ୍ତି, ତସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିଯା ଆଦରଜାତା ପିଯାଯନ୍ତି, ନ ଇତୋ ଅଞ୍ଞଥା’’ତି ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ନୋ ଚେ ସଦ୍ଦସିଲୋକନିସ୍ସିତୋତି ‘‘ଅହୋ ଅଯ୍ୟୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ପରମସଲ୍ଲେଖୱୁତ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ପରେହି କିତ୍ତିତଙ୍କସଦ୍ଦସଙ୍ଖାତଂ ସିଲୋକଂ। ତଣ୍ହାଯ ନିସ୍ସିତୋ ନ ହୋତି ଚେତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଦୋ ୱା ସମ୍ମୁଖା ୱଣ୍ଣଭଣନଥୁତିଘୋସୋ, ସିଲୋକୋ ପରମ୍ମୁଖଭୂତା ପସଂସା ପତ୍ଥଟଯସତା ୱା। ସେସଂ ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଅଟ୍ଠମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ସିପ୍ପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୯। ନୱମେ କୋ ନୁ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ସିପ୍ପଂ ଜାନାତୀତି, ଆୱୁସୋ, ଅମ୍ହେସୁ ଇଧ ସନ୍ନିପତିତେସୁ କୋ ନୁ ଜୀୱିତନିମିତ୍ତଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ‘‘ସିପ୍ପ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ଯଂକିଞ୍ଚି ଆଜୀୱଂ ୱିଜାନାତି? କୋ କିଂ ସିପ୍ପଂ ସିକ୍ଖୀତି କୋ ଦୀଘରତ୍ତଂ ସିପ୍ପାଚରିଯକୁଲଂ ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା ଆଗମତୋ ପଯୋଗତୋ ଚ ହତ୍ଥିସିପ୍ପାଦୀସୁ କିଂ ସିପ୍ପଂ ସିକ୍ଖି? କତରଂ ସିପ୍ପଂ ସିପ୍ପାନଂ ଅଗ୍ଗନ୍ତି ସବ୍ବସିପ୍ପାନଂ ଅଗାରଯ୍ହତାଯ ମହପ୍ଫଲତାଯ ଅକିଚ୍ଛସିଦ୍ଧିଯା ଚ କତରଂ ସିପ୍ପଂ ଅଗ୍ଗଂ ଉତ୍ତମଂ? ଯଂ ନିସ୍ସାଯ ସୁଖେନ ସକ୍କା ଜୀୱିତୁନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତ୍ଥେକଚ୍ଚେତି ତେସୁ ଭିକ୍ଖୂସୁ ଏକଚ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୂ ଯେ ହତ୍ଥାଚରିଯକୁଲା ପବ୍ବଜିତା ତେ। ଏୱମାହଂସୂତି ତେ ଏୱଂ ଭଣିଂସୁ। ଇତୋ ପରମ୍ପି ‘‘ଏକଚ୍ଚେ’’ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଏସେୱ ନଯୋ। ହତ୍ଥିସିପ୍ପନ୍ତି ଯଂ ହତ୍ଥୀନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନଦମନସାରଣରୋଗତିକିଚ୍ଛାଦିଭେଦଂ କତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସିପ୍ପଂ ଇଧ ‘‘ହତ୍ଥିସିପ୍ପ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଅସ୍ସସିପ୍ପନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ରଥସିପ୍ପଂ ପନ ରଥଯୋଗ୍ଗାନଂ ଦମନସାରଣାଦିୱିଧାନୱସେନ ଚେୱ ରଥସ୍ସ କରଣୱସେନ ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଧନୁସିପ୍ପନ୍ତି ଇସ୍ସାସସିପ୍ପଂ, ଯୋ ଧନୁବ୍ବେଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଥରୁସିପ୍ପନ୍ତି ସେସଆୱୁଧସିପ୍ପଂ। ମୁଦ୍ଦାସିପ୍ପନ୍ତି ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦାଯ ଗଣନସିପ୍ପଂ। ଗଣନସିପ୍ପନ୍ତି ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦକଗଣନସିପ୍ପଂ। ସଙ୍ଖାନସିପ୍ପନ୍ତି ସଙ୍କଲନପଟୁପ୍ପାଦନାଦିୱସେନ ପିଣ୍ଡଗଣନସିପ୍ପଂ। ତଂ ଯସ୍ସ ପଗୁଣଂ ହୋତି, ସୋ ରୁକ୍ଖମ୍ପି ଦିସ୍ୱା ‘‘ଏତ୍ତକାନି ଏତ୍ଥ ପଣ୍ଣାନୀ’’ତି ଗଣିତୁଂ ଜାନାତି। ଲେଖାସିପ୍ପନ୍ତି ନାନାକାରେହି ଅକ୍ଖରଲିଖନସିପ୍ପଂ, ଲିପିଞ୍ଞାଣଂ ୱା। କାୱେଯ୍ୟସିପ୍ପନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଚିନ୍ତାୱସେନ ୱା ପରତୋ ପଟିଲଦ୍ଧସୁତୱସେନ ୱା, ‘‘ଇମସ୍ସ ଅଯମତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ନଂ ଯୋଜେସ୍ସାମୀ’’ତି ଏୱଂ ଅତ୍ଥୱସେନ ୱା, କିଞ୍ଚିଦେୱ କବ୍ବଂ ଦିସ୍ୱା, ‘‘ତପ୍ପଟିଭାଗଂ କବ୍ବଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପଟିଭାନୱସେନ ୱା ଚିନ୍ତାକୱିଆଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ କୱୀନଂ କବ୍ବକରଣସିପ୍ପଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, କୱୀ – ଚିନ୍ତାକୱି, ସୁତକୱି, ଅତ୍ଥକୱି, ପଟିଭାନକୱୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୩୧)।

ଲୋକାଯତସିପ୍ପନ୍ତି ‘‘କାକୋ ସେତୋ ଅଟ୍ଠୀନଂ ସେତତ୍ତା, ବଲାକା ରତ୍ତା ଲୋହିତସ୍ସ ରତ୍ତତ୍ତା’’ତି ଏୱମାଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତଂ ପରଲୋକନିବ୍ବାନାନଂ ପଟିସେଧକଂ ୱିତଣ୍ଡସତ୍ଥସିପ୍ପଂ। ଖତ୍ତୱିଜ୍ଜାସିପ୍ପନ୍ତି ଅବ୍ଭେଯ୍ୟମାସୁରକ୍ଖାଦିନୀତିସତ୍ଥସିପ୍ପଂ। ଇମାନି କିର ଦ୍ୱାଦସ ମହାସିପ୍ପାନି ନାମ। ତେନେୱାହ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ‘‘ସିପ୍ପାନଂ ଅଗ୍ଗ’’ନ୍ତି।

ଏତମତ୍ଥଂୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ସବ୍ବସିପ୍ପାଯତନାନଂ ଜୀୱିକତ୍ଥତାଯ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ଅନିସ୍ସରଣଭାୱଂ , ସୀଲାଦୀନଂଯେୱ ପନ ସୁପରିସୁଦ୍ଧାନଂ ନିସ୍ସରଣଭାୱଂ, ତଂ ସମଙ୍ଗିନୋଯେୱ ଚ ଭିକ୍ଖୁଭାୱଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥୱିଭାୱନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଅସିପ୍ପଜୀୱୀତି ଚତୁନ୍ନଂ ତଣ୍ହୁପ୍ପାଦାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ପଚ୍ଚୟାସାୟ ୱିସୋସିତତ୍ତା ଯଂକିଞ୍ଚି ସିପ୍ପଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ଜୀୱିକଂ ନ କପ୍ପେତୀତି ଅସିପ୍ପଜୀୱୀ, ଏତେନ ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ଦସ୍ସେତି। ଲହୁତି ଅପ୍ପକିଚ୍ଚତାୟ ସଲ୍ଲହୁକୱୁତ୍ତିତାୟ ଚ ଲହୁ ଅବହୁଲସମ୍ଭାରୋ, ଏତେନ ଚତୁପଚ୍ଚୟସନ୍ତୋସସିଦ୍ଧଂ ସୁଭରତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅତ୍ଥକାମୋତି ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅତ୍ଥମେୱ କାମେତୀତି ଅତ୍ଥକାମୋ, ଏତେନ ସତ୍ତାନଂ ଅନତ୍ଥପରିୱଜ୍ଜନସ୍ସ ପକାସିତତ୍ତା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲଂ ଦସ୍ସେତି ପାଣାତିପାତାଦିଅନତ୍ଥୱିରମଣପରିଦୀପନତୋ। ଯତିନ୍ଦ୍ରିୟୋତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ଅଭିଜ୍ଝାଦ୍ୟପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ସଂୟମେନ ଯତିନ୍ଦ୍ରିୟୋ, ଏତେନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରସୀଲଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବଧି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋତି ଏୱଂ ସୁପରିସୁଦ୍ଧସୀଲୋ ଚତୁପଚ୍ଚୟସନ୍ତୋସେ ଅୱଟ୍ଠିତୋ ସପ୍ପଚ୍ଚୟଂ ନାମରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ପଟିପାଟିୟା ପୱତ୍ତିତେହି ଚତୂହି ଅରିୟମଗ୍ଗେହି ସଂୟୋଜନାନଂ ପହୀନତ୍ତା ସବ୍ବଧି ସବ୍ବତ୍ଥ ଭୱାଦୀସୁ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ।

ଅନୋକସାରୀଅମମୋ ନିରାସୋତି ତଥା ସବ୍ବଧି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତତ୍ତା ଏୱ ଓକସଙ୍ଖାତେସୁ ଛସୁପି ଆୟତନେସୁ ତଣ୍ହାଭିସରଣସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅନୋକସାରୀ, ରୂପାଦୀସୁ କତ୍ଥଚି ମମଙ୍କାରାଭାୱତୋ ଅମମୋ, ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅନାସୀସନତୋ ନିରାସୋ। ହିତ୍ୱା ମାନଂ ଏକଚରୋ ସ ଭିକ୍ଖୂତି ଏୱଂଭୂତୋ ଚ ସୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତିସମକାଲମେୱ ଅନୱସେସଂ ମାନଂ ହିତ୍ୱା ପଜହିତ୍ୱା ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ ୱିୟ ଗଣସଙ୍ଗଣିକଂ ଅକତ୍ୱା ପୱିୱେକକାମତାୟ ତଣ୍ହାସହାୟୱିରହେନ ଚ ସବ୍ବିରିୟାପଥେସୁ ଏକଚରୋ, ସୋ ସବ୍ବସୋ ଭିନ୍ନକିଲେସତ୍ତା ପରମତ୍ଥତୋ ଭିକ୍ଖୁ ନାମ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଅସିପ୍ପଜୀୱୀ''ତିଆଦିନା ଲୋକିୟଗୁଣା କଥିତା, ''ସବ୍ବଧି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ''ତିଆଦିନା ଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣା କଥିତା। ତତ୍ଥ ଅସିପ୍ପଜୀୱୀତିଆଦି ''ୱିଭୱେ ଠିତସ୍ସେୱ ଅୟଂ ଧମ୍ମୋ, ନ ସିପ୍ପଂ ନିସ୍ସାୟ ମିଚ୍ଛାଜୀୱେନ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତସ୍ସ, ତସ୍ମା ସିପ୍ପେସୁ ସାରଗ୍ଗହଣଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅଧିସୀଲାଦୀସୁଯେୱ ତୁମ୍ହେହି ସିକ୍ଖିତବ୍ବ''ନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ନୱମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଲୋକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୦। ଦସମେ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନାତି ଏତ୍ଥ ଆସୟାନୁସୟଞାଣଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରୋପରିୟତ୍ତଞାଣଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ ନାମ। ଯଥାହ –

''ଅଦ୍ଦସା ଖୋ ଭଗୱା ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ସତ୍ତେ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖେ ମହାରଜକ୍ଖେ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟେ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିୟେ''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୨୮୩; ୨।୩୩୯)।

ଲୋକନ୍ତି ତୟୋ ଲୋକା – ଓକାସଲୋକୋ, ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ, ସତ୍ତଲୋକୋତି। ତତ୍ଥ –

''ଯାୱତା ଚନ୍ଦିମସୂରିୟା ପରିହରନ୍ତି,

ଦିସା ଭନ୍ତି ୱିରୋଚନା;

ତାୱ ସହସ୍ସଧା ଲୋକୋ,

ଏତ୍ଥ ତେ ୱତ୍ତତୀ ୱସୋ''ତି। –

ଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୫୦୩) ଓକାସଲୋକୋ। ''ଏକୋ ଲୋକୋ – ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଆହାରଟ୍ଠିତିକା, ଦ୍ୱେ ଲୋକା – ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ, ତୟୋ ଲୋକା – ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା , ଚତ୍ତାରୋ ଲୋକା – ଚତ୍ତାରୋ ଆହାରା, ପଞ୍ଚ ଲୋକା – ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା, ଛ ଲୋକା – ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆୟତନାନି, ସତ୍ତ ଲୋକା – ସତ୍ତ ୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୟୋ, ଅଟ୍ଠ ଲୋକା – ଅଟ୍ଠ ଲୋକଧମ୍ମା, ନୱ ଲୋକା – ନୱ ସତ୍ତାୱାସା, ଦସ ଲୋକା – ଦସାୟତନାନି, ଦ୍ୱାଦସ ଲୋକା – ଦ୍ୱାଦସାୟତନାନି, ଅଟ୍ଠାରସ ଲୋକା – ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁୟୋ''ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୨) ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ। ''ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ, ଅସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ''ତିଆଦୀସୁ ସତ୍ତଲୋକୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଇଧାପି ସତ୍ତଲୋକୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ଲୋକୀୟତି ୱିଚିତ୍ତାକାରତୋ ଦିସ୍ସତୀତି ଚକ୍କୱାଳସଙ୍ଖାତୋ ଲୋକୋ ଓକାସଲୋକୋ, ସଙ୍ଖାରୋ ଲୁଜ୍ଜତି ପଲୁଜ୍ଜତୀତି ଲୋକୋ, ଲୋକୀୟତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞପାପଂ ତବ୍ବିପାକୋ ଚାତି ସତ୍ତଲୋକୋ। ତେସୁ ଭଗୱା ମହାକରୁଣାୟ ଅନୁକମ୍ପମାନୋ ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ମୋଚେତୁକାମୋ ସତ୍ତଲୋକଂ ୱୋଲୋକେସି। କତମସ୍ସ ପନ ସତ୍ତାହସ୍ସ ଅଚ୍ଚୟେନ ୱୋଲୋକେସି? ପଠମସ୍ସ ସତ୍ତାହସ୍ସ। ଭଗୱା ହି ପଲ୍ଲଙ୍କସତ୍ତାହସ୍ସ ପରିୟୋସାନେ

ପଚ୍ଛିମଯାମାୱସାନେ ‘‘ଯଦା ହୱେ ପାତୁଭୱନ୍ତି ଧମ୍ମା…ପେ… ସୂରିୟୋୱ ଓଭାସୟମନ୍ତଲିକ୍ଖ’’ନ୍ତି (ଉଦା। ୧-୩; କଥା। ୩୨୧; ମହାୱ। ୧-୩) ଇମଂ ଅରିୟମଗ୍ଗାନୁଭାୱଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା, ‘‘ଅହଂ ତାୱ ଏୱଂ ସୁଦୁତ୍ତରଂ ସଂସାରମହୋଘଂ ଇମାୟ ଧମ୍ମନାୱାୟ ସମୁତ୍ତରିତ୍ୱା ନିବ୍ବାନପାରେ ଠିତୋ, ହନ୍ଦ ଦାନି ଲୋକମ୍ପି ତାରେସ୍ସାମି, କୀଦିସୋ ନୁ ଖୋ ଲୋକୋ’’ତି ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେସି। ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱାତସ୍ସ ସତ୍ତାହସ୍ସ ଅଚ୍ଚୟେନ ତମ୍ହା ସମାଧିମ୍ହା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେସୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ୱୋଲୋକେସୀତି ୱିୱିଧେହି ଆକାରେହି ପସ୍ସି, ହତ୍ଥତଲେ ଠପିତଆମଲକଂ ୱିୟ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଅକାସି। ଅନେକେହି ସନ୍ତାପେହୀତିଆଦି ୱୋଲୋକିତାକାରଦସ୍ସନଂ। ଅନେକେହି ସନ୍ତାପେହୀତି ଅନେକେହି ଦୁକ୍ଖେହି। ଦୁକ୍ଖଞ୍ହି ସନ୍ତାପନପୀଳନଟ୍ଠେନ ସନ୍ତାପୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ – ‘‘ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଳନଟ୍ଠୋ ସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ ସନ୍ତାପଟ୍ଠୋ ୱିପରିଣାମଟ୍ଠୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୭)। ତଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖାଦିୱସେନ ଚେୱ ଜାତିଆଦିୱସେନ ଚ ଅନେକପ୍ପକାରଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅନେକେହି ସନ୍ତାପେହୀ’’ତି। ଅନେକେହି ଦୁକ୍ଖେହି ସନ୍ତପ୍ପମାନେ ପୀଳିୟମାନେ ବାଧିୟମାନେ। ପରିଳାହେହୀତି ପରିଦାହେହି। ପରିଡୟ୍ହମାନେତି ଇନ୍ଧନଂ ୱିୟ ଅଗ୍ଗିନା ସମନ୍ତତୋ ଡୟ୍ହମାନେ। ରାଗଜେହୀତି ରାଗସମ୍ଭୂତେହି। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ରାଗାଦୟୋ ହି ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ନିଦ୍ଦହନ୍ତା ୱିୟ ୱିବାଧେନ୍ତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତୟୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଗ୍ଗୀ – ରାଗଗ୍ଗି, ଦୋସଗ୍ଗି, ମୋହଗ୍ଗୀ’’ତି (ଇତିୱୁ। ୯୩)। ଯତୋ ତେ ଚିତ୍ତଂ କାୟଞ୍ଚ କିଲେସେନ୍ତୀତି କିଲେସାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପରିଡୟ୍ହମାନେତି ଏତେନ ଭଗୱା ରାଗାଦିକିଲେସାନଂ ପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖତଂ, ତେନ ଚ ସତ୍ତାନଂ ଅଭିଭୂତତଂ ଦସ୍ସେତି। ସନ୍ତପ୍ପମାନେତି ଇମିନା ପନ ତେସଂ କାଲନ୍ତରଦୁକ୍ଖତଂ, ତେନ ନିରନ୍ତରୋପଦ୍ଦୱତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି।

ଭଗୱା ହି ବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ଅପରାଜିତପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନୋ ପଠମଯାମେ ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମଯାମେ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଂ ୱିସୋଧେତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମଯାମେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ ଞାଣଂ ଓତାରେତ୍ୱା କିଲେସମୂଲକଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ଅଭିଞ୍ଞାୟ ସଙ୍ଖାରେ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରିୟମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ସୟଂ ୱିଗତୱିଦ୍ଧସ୍ତକିଲେସୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାନନ୍ତରଂ ଅନୱସେସାନଂ କିଲେସାନଂ ପହୀନତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିକ୍ଖୀଣଭାୱଦୀପକଂ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଅୱିଜହିତଂ ‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାର’’ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୧୫୩) ଉଦାନଂ ଉଦାନେତ୍ୱା ତେନେୱ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ସତ୍ତାହଂ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖପଟିସଂୱେଦୀ ନିସିନ୍ନୋ ସତ୍ତମାୟ ରତ୍ତିୟା ତୀସୁ ଯାମେସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନ ତୀଣି ଉଦାନାନି ଉଦାନେତ୍ୱା ତତିୟୋଦାନାନନ୍ତରଂ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ‘‘ସକଲମିଦଂ ସତ୍ତାନଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ କିଲେସମୂଲକଂ, କିଲେସା ନାମେତେ ପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖା ଆୟତିମ୍ପି ଦୁକ୍ଖହେତୁଭୂତା, ତେହି ଇମେ ସତ୍ତା ସନ୍ତପ୍ପନ୍ତି ପରିଡୟ୍ହନ୍ତି ଚା’’ତି ପସ୍ସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଦ୍ଦସା ଖୋ ଭଗୱା…ପେ… ମୋହଜେହିପୀ’’ତି।

ଏତମତ୍ଥଂୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଲୋକସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତସନ୍ତାପପରିଳାହେହି ଅଭିଭୁୟ୍ୟମାନତଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ସବ୍ବସନ୍ତାପପରିଳାହତୋ ପରିନିବ୍ବାନୱିଭାୱନଂ ମହାଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଅୟଂ ଲୋକୋ ସନ୍ତାପଜାତୋତି ଅୟଂ ସବ୍ବୋପି ଲୋକୋ ଜରାରୋଗମରଣେହି ଚେୱ ନାନାୱିଧବ୍ୟସନେହି ଚ କିଲେସପରିୟୁଟ୍ଠାନେହି ଚ ଜାତସନ୍ତାପୋ, ଉପ୍ପନ୍ନକାୟିକଚେତସିକଦୁକ୍ଖାଭିଭୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଫସ୍ସପରେତୋତି ତତୋ ଏୱ ଅନେକେହି ଦୁକ୍ଖସମ୍ଫସ୍ସେହି ପରିହତୋ ଉପଦ୍ଦୁତୋ। ଅଥ ୱା ଫସ୍ସପରେତୋତି ସୁଖାଦିସଙ୍ଖାତାନଂ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖତାନଂ ପଚ୍ଚୟଭୂତେହି ଛହି ଫସ୍ସେହି ଅଭିଭୂତୋ, ତତୋ ତତୋ ଦ୍ୱାରତୋ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତିୱସେନ ଉପସ୍ସଟ୍ଠୋ। ରୋଗଂ ୱଦତି ଅତ୍ତତୋତି ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ୱେଦନାସଙ୍ଖାତଂ ରୋଗଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକମେୱ ୱା ଯଥାଭୂତଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି ସଞ୍ଞାୟ ଦିଟ୍ଠିଗାହୱସେନ ‘‘ଅହଂ ସୁଖିତୋ ଦୁକ୍ଖିତୋ’’ତି ଅତ୍ତତୋ ୱଦତି। ‘‘ଅତ୍ତନୋ’’ତିପି ପଠନ୍ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସ୍ୱାୟଂ ଲୋକୋ କେନଚି ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମେନ ଫୁଟ୍ଠୋ ଅଭାୱିତତ୍ତତାୟ ଅଧିୱାସେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ‘‘ଅହୋ ଦୁକ୍ଖଂ, ଇଦିସଂ ଦୁକ୍ଖଂ ମୟ୍ହଂ ଅତ୍ତନୋପି ମା ହୋତୂ’’ତିଆଦିନା ୱିପ୍ପଲପନ୍ତୋ କେୱଲଂ ଅତ୍ତନୋ ରୋଗଂ ୱଦତି, ତସ୍ସ ପନ ପହାନାୟ ନ ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅଥ ୱା ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଯଥାଭୂତଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ତଣ୍ହାଗାହୱସେନ ‘‘ମମ’’ନ୍ତି ସଞ୍ଞାୟ ଅତ୍ତତୋ ୱଦତି, ‘‘ମମ ଇଦ’’ନ୍ତି ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେତି।

ଯେନ ଯେନ ହି ମଞ୍ଞତୀତି ଏୱମିମଂ ରୋଗଭୂତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅତ୍ତତୋ ଅତ୍ତନୋ ୱା ୱଦନ୍ତୋ ଲୋକୋ ଯେନ ଯେନ ରୂପୱେଦନାଦିନା କାରଣଭୂତେନ, ଯେନ ୱା ସସ୍ସତାଦିନା ପକାରେନ ଦିଟ୍ଠିମାନତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାହି ମଞ୍ଞତି। ତତୋ ତଂ ହୋତି ଅଞ୍ଞଥାତି ତତୋ ଅତ୍ତନା ପରିକପ୍ପିତାକାରତୋ ତଂ ମଞ୍ଞନାୟ ୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅଞ୍ଞଥା ଅନତ୍ତାନତ୍ତନିୟମେୱ ହୋତି। ୱସେ ୱତ୍ତେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାୟ ଅହଙ୍କାରମମଙ୍କାରତ୍ତଂ ନ ନିପ୍ଫାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ତତୋତି ତସ୍ମା ମଞ୍ଞନାମତ୍ତଭାୱତୋ ତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ମଞ୍ଞିତଂ ଅଞ୍ଞଥା ଅନିଚ୍ଚାଦିସଭାୱମେୱ ହୋତି। ନ ହି ମଞ୍ଞନା ଭାୱଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ୱା ଲକ୍ଖଣଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ୱା କାତୁଂ ସକ୍କୋତି।

ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୀ ଭୱସତ୍ତୋତି ଅସନ୍ତେୱେ ୱଡ୍ଢିୟଂ ହିତସୁଖେ ସତ୍ତୋ ଲଗ୍ଗୋ ସତ୍ତଲୋକୋ ମଞ୍ଞନାୟ ଯଥାରୁଚି ଚିନ୍ତିୟମାନୋପି ୱିପରୀତପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା

ତତୋ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୀ ଅହିତଦୁକ୍ଖଭାୱୀ ୱିଘାତଂଯେୱ ପାପୁଣାତି। ଭୱମେୱାଭିନନ୍ଦତୀତି ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ତଂ ମଞ୍ଞନାପରିକପ୍ପିତଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନଂ ଭୱଂ ୱଡ୍ଢିଂ ଅଭିନନ୍ଦତି ଏୱ ଅଭିକଙ୍ଖତି ଏୱ। ଅଥ ୱା ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୀତି "ନିଚ୍ଚୋ ମେ ଅତ୍ତା"ତିଆଦିନା ମଞ୍ଞନାଯ ପରିକପ୍ପିତାକାରତୋ ସଯଂ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୀ ସମାନୋ ଅନିଚ୍ଚୋ ଅଧୁୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୱସତ୍ତୋତି କାମାଦିଭୱେସୁ ଭୱତଣ୍ହାଯ ସତ୍ତୋ ଲଗ୍ଗୋ ଗଧିତୋ। ଭୱମେୱାଭିନନ୍ଦତୀତି ଅନିଚ୍ଚାଦିସଭାୱଂ ଭୱମେୱ ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପରାମସିତ୍ୱା, ତତ୍ଥ ୱା ଅଧିମୁତ୍ତିସଞ୍ଞଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନାହି ଅଭିନନ୍ଦତି, ନ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବିନ୍ଦତି । ଯଦଭିନନ୍ଦତି ତଂ ଭଯନ୍ତି ଯଂ ୱଡ୍ଢିସଙ୍ଖାତଂ ଭୱଂ କାମାଦିଭୱଂ ୱା ଅଭିନନ୍ଦତି, ତଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱିପରିଣାମସଭାୱତ୍ତା ଅନେକବ୍ୟସନାନୁବନ୍ଧତ୍ତା ଚ ଭୱହେତୁଭାୱତୋ ଅତିୱିଯ ଭଯାନକଟ୍ଠେନ ଭଯଂ। ଯସ୍ସ ଭାଯତୀତି ଯତୋ ଜରାମରଣାଦିତୋ ଭାଯତି, ତଂ ଜରାମରଣାଦି ଦୁକ୍ଖାଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଭାୱତୋ ଚ ଦୁକ୍ଖଂ। ଅଥ ୱା ଯସ୍ସ ଭାଯତୀତି ଭୱାଭିନନ୍ଦନେନ ଯସ୍ସ ୱିଭୱସ୍ସ ଭାଯତି , ସୋ ଉଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତୋ ୱିଭୱୋ, ତତୋ ଭାଯନଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ଜାତିଆଦିଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନତିୱତ୍ତନତୋ ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖସଭାୱମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଯସ୍ସ ଭାଯତି ତଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାଦିକସ୍ସ ଭାଯତି ତଂ ନିସ୍ସରଣଂ ଅଜାନନ୍ତୋ, ତଂ ଭଯଂ ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଂ ହୋତି, ଦୁକ୍ଖଂ ଆୱହତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତ୍ତକେନ ୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, "ଭୱୱିପ୍ପହାନାଯ ଖୋ ପନିଦଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତୀ"ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଭୱୱିପ୍ପହାନାଯାତି କାମାଦିଭୱସ୍ସ ପଜହନତ୍ଥାଯ। ଖୋତି ଅୱଧାରଣେ, ପନାତି ପଦପୂରଣେ ନିପାତୋ। ଇଦନ୍ତି ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖୱଚନଂ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ। ୱୁସ୍ସତୀତି ପୂରେସ୍ସତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଏକନ୍ତେନେୱ କାମାଦିଭୱସ୍ସ ସମୁଦଯପ୍ପହାନେନ ଅନୱସେସପଜହନତ୍ଥାଯ ଇଦଂ ମଯା ସତସହସ୍ସକପ୍ପାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ଅତିଦୁକ୍କରାନି ଆଚରିତ୍ୱା ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ବୋଧିମଣ୍ଡେ ତିଣ୍ଣଂ ମାରାନଂ ମତ୍ଥକଂ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଅଧିଗତଂ ସୀଲାଦିକ୍ଖନ୍ଧତ୍ତଯସଙ୍ଗହଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରିଯତି ଭାୱିଯତୀତି।

ଏୱଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଏକଂସେନେୱ ନିଯ୍ୟାନିକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଞ୍ଞମଗ୍ଗସ୍ସ ତଦଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଯେ ହି କେଚୀ"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯେତି ଅନିଯମନିଦ୍ଦେସୋ। ହୀତି ନିପାତମତ୍ତଂ। କେଚୀତି ଏକଚ୍ଚେ। ପଦଦ୍ୱଯେନାପି ତଥାୱାଦିନୋ ଦିଟ୍ଠିଗତିକେ ଅନିଯମତୋ ପରିଯାଦିଯତି। ସମଣାତି ପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗମନମତ୍ତେନ ସମଣା, ନ ସମିତପାପା। ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଜାତିମତ୍ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣା, ନ ବାହିତପାପା। ୱାସଦ୍ଦୋ ୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ। ଭୱେନ ଭୱସ୍ସ ୱିପ୍ପମୋକ୍ଖମାହଂସୂତି ଏକଚ୍ଚେ କାମଭୱେନ ରୂପଭୱେନ ୱା ସବ୍ବଭୱତୋ ୱିମୁତ୍ତିଂ ସଂସାରସୁଦ୍ଧିଂ କଥଯିଂସୁ।

କେ ପନେୱଂ ୱଦନ୍ତୀତି? ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମନିବ୍ବାନୱାଦିନୋ ତେସୁ ହି କେଚି "ଉଳାରେହି ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମପ୍ପିତୋ ଅତ୍ତା ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ପରମଂ ନିବ୍ବୁତିଂ ପତ୍ତୋ ହୋତୀ"ତି ୱଦନ୍ତି। କେଚି "ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନେସୁ ପଠମଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗୀ…ପେ… କେଚି "ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗୀ ଅତ୍ତା ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ପରମଂ ନିବ୍ବୁତିଂ ପତ୍ତୋ ହୋତୀ"ତି ୱଦନ୍ତି। ଯଥାହ –

"ଇଧ , ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକଚ୍ଚୋ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ଏୱଂୱାଦୀ ହୋତି ଏୱଂଦିଟ୍ଠି 'ଯତୋ ଖୋ ଭୋ ଅଯଂ ଅତ୍ତା ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମପ୍ପିତୋ'"ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୯୪) ୱିତ୍ଥାରୋ।

ତେ ପନ ଯସ୍ମା ଯାୱଦତ୍ଥଂ ପୀତତ୍ତା ସୁହିତାଯ ଜଲୂକାଯ ୱିଯ ରୁହିରପିପାସା କାମାଦିସୁଖେହି ସମପ୍ପିତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ କାମେସନାଦଯୋ ନ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ତଦଭାୱେ ଚ ଭୱସ୍ସ ଅଭାୱୋଯେୱ, ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଞ୍ଚ ଭୱେ ଠିତସ୍ସ ଅଯଂ ନଯୋ ଲବ୍ଭତି, ତେନ ତେନ ଭୱେନ ସବ୍ବଭୱତୋ ୱିମୁତ୍ତି ହୋତୀତି ୱଦନ୍ତି, ତସ୍ମା "ଭୱେନ ଭୱସ୍ସ ୱିପ୍ପମୋକ୍ଖମାହଂସୂ"ତି ୱୁତ୍ତା। ଯେସଞ୍ଚ "ଏତ୍ତକଂ ନାମ କାଲଂ ସଂସରିତ୍ୱା ବାଲା ଚ ପଣ୍ଡିତା ଚ ପରିଯୋସାନଭୱେ ଠତ୍ୱା ସଂସାରତୋ ୱିମୁଚ୍ଚନ୍ତୀ"ତି ଲଦ୍ଧି, ତେପି ଭୱେନ ଭୱସ୍ସ ୱିପ୍ପମୋକ୍ଖଂ ୱଦନ୍ତି ନାମ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

"ଚୁଲ୍ଲାସୀତି ମହାକପ୍ପିନୋ ସତସହସ୍ସାନି ଯାନି ବାଲେ ଚ ପଣ୍ଡିତେ ଚ ସନ୍ଧାୱିତ୍ୱା ସଂସରିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସନ୍ତୀ"ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୮)।

ଅଥ ୱା ଭୱେନାତି ଭୱଦିଟ୍ଠିଯା। ଭୱତି ସସ୍ସତଂ ତିଟ୍ଠତୀତି ପୱତ୍ତନତୋ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ଭୱଦିଟ୍ଠୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଭୱଦିଟ୍ଠି ଏୱେତ୍ଥ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ଭୱତଣ୍ହାତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଭୱୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଭୱଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଚ ଏକଚ୍ଚେ ଭୱୱିସେସଂଯେୱ କିଲେସାନଂ ୱୂପସନ୍ତୱୁତ୍ତିଯା ଆଯୁନୋ ଚ ଦୀଘାୱାସତାଯ ନିଚ୍ଚାଦିସଭାୱଂ ଭୱୱିମୋକ୍ଖଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ସେଯ୍ୟଥାପି ବକୋ ବ୍ରହ୍ମା "ଇଦଂ ନିଚ୍ଚଂ, ଇଦଂ ଧୁୱଂ, ଇଦଂ ସସ୍ସତଂ, ଇଦଂ ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମ"ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୫୦୧) ଅୱୋଚ। ତେସମେୱଂ ୱିପରୀତଗାହୀନଂ ଅନିସ୍ସରଣେ ନିସ୍ସରଣଦିଟ୍ଠୀନଂ କୁତୋ ଭୱୱିମୋକ୍ଖୋ। ତେନାହ ଭଗୱା – "ସବ୍ବେ ତେ 'ଅୱିପ୍ପମୁତ୍ତା ଭୱସ୍ମା'ତି ୱଦାମୀ"ତି।

ୱିଭୱେନାତି ଉଚ୍ଛେଦେନ। ଭୱସ୍ସ ନିସ୍ସରଣମାହଂସୂତି ସବ୍ବଭୱତୋ ନିଗ୍ଗମନଂ ନିବ୍ବନ୍ତିଂ ସଂସାରସୁଦ୍ଧିଂ ୱଦିଂସୁ। ତେ ହି "ଭୱେନ ଭୱସ୍ସ

ୱିପ୍ପମୋକ୍ଖୋ’’ତି ଓଦନ୍ତାନଂ ୱାଦଂ ଅନନୁଜାନନ୍ତା ଭୱୂପଚ୍ଛେଦେନ ନିସ୍ସରଣଂ ପଟିଜାନିଂସୁ। ୱିଭୱେନାତି ୱା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୟା। ୱିଭୱତି ୱିନସ୍ସତି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚାତି ପୱତ୍ତନତୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ୱୁତ୍ତନୟେନ ‘‘ୱିଭୱୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୱସେନ ହି ସତ୍ତା ଅଧିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି, ସା ଏୱ ସଂସାରସୁଦ୍ଧୀତି ଉଚ୍ଛେଦୱାଦିନୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ୟତୋ ଖୋ ଭୋ ଅୟଂ ଅତ୍ତା ରୂପୀ ଚାତୁମହାଭୂତିକୋ…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ଏତ୍ତାୱତା ଖୋ ଭୋ ଅୟଂ ଅତ୍ତା ସମ୍ମା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନୋ ହୋତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୮୫)।

ତଥା –

‘‘ନତ୍ଥି, ମହାରାଜ, ଦିନ୍ନଂ, ନତ୍ଥି ୟିଟ୍ଠଂ ନତ୍ଥି ହୁତଂ…ପେ… ବାଲେ ଚ ପଣ୍ଡିତେ ଚ କାୟସ୍ସ ଭେଦା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି ୱିନସ୍ସନ୍ତି ନ ହୋନ୍ତି ପରଂ ମରଣା’’ତି ଚ (ଦୀ। ନି। ୧।୧୭୧)।

ତେସମ୍ପି ଏୱଂ ୱିପରୀତଗାହୀନଂ କୁତୋ ଭୱନିସ୍ସରଣଂ। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ସବ୍ବେ ତେ ‘ଅନିସ୍ସଟା ଭୱସ୍ମା’ତି ୱଦାମୀ’’ତି। ନ ହି ଅରିୟମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ଅନୱସେସକିଲେସଂ ଅସମୁଗ୍ଘାତେତ୍ୱା କଦାଚିପି ଭୱତୋ ନିସ୍ସରଣୱିମୁତ୍ତି ସମ୍ଭୱତି। ତଥା ହି ତେସଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୟଥାଭୂତାୱବୋଧାଭାୱତୋ ‘‘ଅତ୍ଥି ନତ୍ଥୀ’’ତି ଅନ୍ତଦ୍ୱୟନିପତିତାନଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ସମ୍ପରିତସିତୱିପ୍ଫନ୍ଦିତମତ୍ତଂ, ୟତୋ ତେ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ପୱତ୍ତିହେତୂସୁପି ସମ୍ମୂଳ୍ହା ସକ୍କାୟଭୂମିୟଂ ସୁନିଖାତେ ୱିପରୀତଦସ୍ସନଥମ୍ଭେ ତଣ୍ହାବନ୍ଧନେନ ବଦ୍ଧା ଗଦ୍ଦୂଲବନ୍ଧନା ୱିୟ ସା ନ ୱିଜହନ୍ତି ବନ୍ଧନଟ୍ଠାନଂ, କୁତୋ ନେସଂ ୱିମୋକ୍ଖୋ?

ୟେ ପନ ଚତୁସଚ୍ଚୱିଭାୱନେନ ପୱତ୍ତିଆଦୀସୁ ଅସମ୍ମୋହତୋ ତଂ ଅନ୍ତଦ୍ୱୟଂ ଅନୁପଗମ୍ମ ମଜ୍ଝିମଂ ପଟିପଦଂ ସମାରୂଳ୍ହା, ତେସଂୟେୱ ଭୱୱିପ୍ପମୋକ୍ଖୋ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ‘‘ଉପଧିଂ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉପଧିନ୍ତି ଖନ୍ଧାଦିଉପଧିଂ। ହୀତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ପଟିଚ୍ଚାତି ନିସ୍ସାୟ, ପଚ୍ଚୟଂ କତ୍ୱା। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଜାତିଆଦି ଦୁକ୍ଖଂ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ୟତ୍ଥିମେ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ୱିମୋକ୍ଖସଞ୍ଞିନୋ, ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରୂପଧୟୋ ଅଧିଗତା, କୁତୋ ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣଂ? ୟତ୍ର ହି କିଲେସା, ତତ୍ରାଭିସଙ୍ଖାରସମ୍ଭୱତୋ ଭୱପବନ୍ଧସ୍ସ ଅୱିଚ୍ଛେଦୋୟେୱାତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନିୱତ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଉପଧିଞ୍ହି ପଟିଚ୍ଚ ଦୁକ୍ଖମିଦଂ ସମ୍ଭୋତୀ’’ତି।

ଇଦାନି ୟଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ସବ୍ବୁପାଦାନକ୍ଖୟା ନତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବୁପାଦାନକ୍ଖୟାତି କାମୁପାଦାନଂ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଉପାଦାନାନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଅନୱସେସପ୍ପହାନତୋ। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନନ୍ତି ଇମାନି ତୀଣି ଉପାଦାନାନି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଖୀୟନ୍ତି, ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। କାମୁପାଦାନଂ ଅପାୟଗମନୀୟଂ ପଠମେନ, କାମରାଗଭୂତଂ ବହଲଂ ଦୁତିୟେନ, ସୁଖୁମଂ ତତିୟେନ, ରୂପରାଗାରୂପରାଗପ୍ପହାନଂ ଚତୁତ୍ଥେନାତି ଚତୂହିପି ମଗ୍ଗେହି ଖୀୟତି, ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋତି ଏୱଂ ସବ୍ବସୋ ଉପାଦାନକ୍ଖୟା ତଦେକଟ୍ଠତାୟ ସବ୍ବସ୍ସପି କିଲେସଗଣସ୍ସ ଅନୁପ୍ପାଦନତୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକସ୍ସପି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ ପାତୁଭାୱୋ ନତ୍ଥି।

ଏୱଂ ଭଗୱା ହେତୁନା ସଦ୍ଧିଂ ପୱତ୍ତିଂ ନିୱତ୍ତିଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ଇମଂ ନୟଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଅୟଂ ସତ୍ତଲୋକୋ ୱଟ୍ଟତୋପି ସୀସଂ ନ ଉକ୍ଖିପତୀ’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଲୋକମିମଂ ପସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଲୋକମିମଂ ପସ୍ସାତି ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ୱିସୟଭାୱସ୍ସ ଉପଗତତ୍ତା ‘‘ଲୋକମିମଂ ପସ୍ସା’’ତି ଭଗୱାଦସ୍ସନକିରିୟାୟ ନିୟୋଜେନ୍ତୋ ଅତ୍ତାନମେୱାଲପତି। ପୁଥୂତି ବହୂ, ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ୱା। ଅୱିଜ୍ଜାୟ ପରେତାତି ‘‘ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୧୦୬; ୱିଭ। ୨୨୬) ନୟେନ ୱୁତ୍ତାୟ ଚତୁସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦିକାୟ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଅଭିଭୂତା। ଭୂତାତି କମ୍ମକିଲେସେହି ଜାତା ନିବ୍ବତ୍ତା। ଭୂତରତାତି ଭୂତେସୁ ମାତାପିତୁପୁତ୍ତଦାରାଦିସଞ୍ଞାୟ ଅଞ୍ଞେସତ୍ତେସୁ ତଣ୍ହାୟ ରତା, ଭୂତେ ୱା ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକେ ଅନିଚ୍ଚାସୁଭଦୁକ୍ଖାନତ୍ତସଭାୱେ ତଂସଭାୱାନୱବୋଧତୋ ଇଟ୍ଠପୁରିସାଦିପରିକପ୍ପୱସେନ ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଅତ୍ତତନିୟଗାହୱସେନ ଚ ଅଭିରତା। ଭୱା ଅପରିମୁତ୍ତାତି ୟଥାୱୁତ୍ତେନ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଗାହେନ ଭୱତୋ ସଂସାରତୋ ନ ପରିମୁତ୍ତା।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଲୋକମିମ’’ନ୍ତି ପଠମଂ ତାୱ ସକଲମ୍ପି ସତ୍ତନିକାୟଂ ସାମଞ୍ଞତୋ ଏକତ୍ତଂ ଉପନେନ୍ତୋ ଏକୱଚନେନ ଅନୋଧିସୋ ଗହଣଂ ଦୀପେତ୍ୱା ‘‘ସ୍ୱାୟଂ ଲୋକୋ ଭୱୟୋନିଗତିଠିତିସତ୍ତାୱାସାଦିୱସେନ ଚେୱ ତତ୍ଥାପି ତଂତଂସତ୍ତନିକାୟାଦିୱସେନ ଚ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନୋ ପଚ୍ଚେକଂ ମୟା ୱୋଲୋକିତୋ’’ତି ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁଞାଣାନୁଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ପୁନ ୱଚନଭେଦଂ କତ୍ୱା ବହୁୱଚନେନ ଓଧିସୋ ଗହଣଂ ଦୀପେତି ‘‘ପୁଥୂ

ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପରେତା ଭୂତା’’ତିଆଦିନା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ‘‘ଲୋକମିମ’’ନ୍ତି ଉପଯୋଗୱଚନଂ କତ୍ୱା ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପରେତା’’ତିଆଦିନା ପଚ୍ଚତ୍ତବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋପି ଅୱିରୁଦ୍ଧୋ ହୋତି ଭିନ୍ନୱାକ୍ୟତ୍ତା। କେଚି ପନ ଏକୱାକ୍ୟତାଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପରେତଂ ଭୂତଂ ଭୂତରତଂ ଭୱା ଅପରିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ପଠନ୍ତି, ୱିଭତ୍ତିଭେଦୱସେନେୱ ପନ ପୁରାଣପାଠୋ।

ଇଦାନି ଯେନ ଉପାଯେନ ଭୱୱିପ୍ପମୋକ୍ଖୋ ହୋତି, ତଂ ସବ୍ବଂ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ଅୱିସଯଭୂତଂ ବୁଦ୍ଧଗୋଚରଂ ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯେ ହି କେଚୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯେ ହି କେଚି ଭୱାତି କାମଭୱାଦି ସଞ୍ଞୀଭୱାଦି ଏକୱୋକାରଭୱାଦିୱିଭାଗେନ ନାନାଭେଦଭିନ୍ନା ସାତୱନ୍ତୋ ୱା ଅସାତୱନ୍ତୋ ୱା ଦୀଘାଯୁକା ୱା ଇତ୍ତରକ୍ଖଣା ୱା ଯେ ହି କେଚି ଭୱା। ସବ୍ବଧୀତି ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ତିରିଯନ୍ତି ଆଦିୱିଭାଗେନ ସବ୍ବତ୍ଥ। ସବ୍ବତ୍ଥତାଯାତି ସଗ୍ଗାପାଯମନୁସ୍ସାଦିୱିଭାଗେନ। ସବ୍ବେ ତେତିଆଦୀସୁ ସବ୍ବେପି ତେ ଭୱା ରୂପୱେଦନାଦିଧମ୍ମା ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚା, ଉଦଯବ୍ବଯପଟିପୀଳିତତ୍ତା ଦୁକ୍ଖା, ଜରାଯ ମରଣେନ ଚାତି ଦ୍ୱିଧା ୱିପରିଣାମେତବ୍ବତାଯ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା। ଇତିସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ ପକାରତ୍ଥୋ ୱା, ତେନ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣମ୍ପି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅନତ୍ତା, ୱିପରିଣାମଧମ୍ମତାଯ ୱା ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅନତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତା।

ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯପଟିୱିଜ୍ଝନାକାରେନ ଏତଂ ଭୱସଙ୍ଖାତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଯଥାଭୂତଂ ଅୱିପରୀତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ସମ୍ମା ଞାଯେନ ୱିପସ୍ସନାସହିତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୋ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିୱସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତୋ ‘‘ଭୱୋ ନିଚ୍ଚୋ’’ତି ଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତା ଭୱେସୁ ତଣ୍ହା ପହୀଯତି, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତିସମକାଲମେୱ ଅନୱସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଯା ସବ୍ବସୋ ପହୀନତ୍ତା ୱିଭୱଂ ୱିଚ୍ଛେଦଂ ନାଭିନନ୍ଦତି ନ ପତ୍ଥେତି। ଏୱଂଭୂତସ୍ସ ତସ୍ସ ଯା କାମତଣ୍ହାଦିୱସେନ ଅଟ୍ଠସତଭେଦା ଅୱତ୍ଥାଦିୱିଭାଗେନ ଅନନ୍ତଭେଦା ଚ, ତାସଂ ସବ୍ବସୋ ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ତଣ୍ହାନଂ ଖଯା ପହାନା, ତଦେକଟ୍ଠତାଯ ସବ୍ବସ୍ସପି ସଂକିଲେସପକ୍ଖସ୍ସ ଅସେସଂ ନିସ୍ସେସଂ ୱିରାଗେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଯୋ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ, ତଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି।

ଏୱଂ ତଣ୍ହାଯ ପହାନମୁଖେନ ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତସ୍ସ ନିବ୍ବୁତସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋ ସୋ ସବ୍ବସୋ ତଣ୍ହାନଂ ଖଯା କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନ ନିବ୍ବୁତୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଭିନ୍ନକିଲେସୋ ଖୀଣାସୱଭିକ୍ଖୁ, ତସ୍ସ ନିବ୍ବୁତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅନୁପାଦା ଉପାଦାନାଭାୱତୋ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରମାରାନଂ ୱା ଅଗ୍ଗହଣତୋ ପୁନବ୍ଭୱୋ ନ ହୋତି, ଆଯତିଂ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ନତ୍ଥି। ଏୱଂଭୂତେନ ଚ ତେନ ଅଭିଭୂତୋ ମାରୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ କିଲେସମାରୋ ଅଭିସଙ୍ଖାରମାରୋ ଦେୱପୁତ୍ତମାରୋ ଚ ଚରିମକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଖନ୍ଧମାରୋ ମଚ୍ଚୁମାରୋ ଚାତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ ମାରୋ ଅଭିଭୂତୋ ପରାଜିତୋ, ପୁନ ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନେନ ନିବ୍ବିସେୱନୋ କତୋ, ଯତୋ ତେନ ୱିଜିତୋ ସଙ୍ଗାମୋ ମାରେହି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତିତୋ। ଏୱଂ ୱିଜିତସଙ୍ଗାମୋ ପନ ଇଟ୍ଠାଦୀସୁ ସବ୍ବେସୁ ୱିକାରାଭାୱେନ ତାଦିଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତିଯା ତାଦୀ ଅରହା ସବ୍ବଭୱାନି ଯଥାୱୁତ୍ତଭେଦେ ସବ୍ବେପି ଭୱେ ଉପଚ୍ଚଗା ସମତିକ୍କନ୍ତୋ, ନ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ସଙ୍ଖଂ ଉପେତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଅନୁପାଦାନୋ ୱିଯ ଜାତୱେଦୋ ପରିନିବ୍ବାନତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅପଞ୍ଞତ୍ତିକୋୱ ହୋତୀତି। ଇତି ଭଗୱା ଇମଂ ମହାଉଦାନଂ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା କୂଟଂ ଗହେତ୍ୱା ନିଟ୍ଠପେସି।

ଦସମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ନନ୍ଦୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

୪। ମେଘିୟୱଗ୍ଗୋ

୧। ମେଘିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୧। ମେଘିୟୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ଚାଲିକାୟନ୍ତି ଏୱଂ ନାମକେ ନଗରେ। ତସ୍ସ କିର ନଗରସ୍ସ ଦ୍ୱାରଟ୍ଠାନଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ସମନ୍ତତୋ ଚଲପଙ୍କଂ ହୋତି, ତଂ ଚଲପଙ୍କଂ ନିସ୍ସାୟ ଠିତତ୍ତା ଓଲୋକେନ୍ତାନଂ ଚଲମାନଂ ୱିୟ ଉପଟ୍ଠାତି, ତସ୍ମା ‘‘ଚାଲିକା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଚାଲିକେ ପବ୍ବତେତି ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ଏକୋ ପବ୍ବତୋ, ସୋପି ସବ୍ବସେତତ୍ତା କାଳପକ୍ଖୁପୋସଥେ ଓଲୋକେନ୍ତାନଂ ଚଲମାନୋ ୱିୟ ଉପଟ୍ଠାତି, ତସ୍ମା ‘‘ଚାଲିକପବ୍ବତୋ’’ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତୋ। ତତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ମହନ୍ତଂ ୱିହାରଂ କାରୟିଂସୁ, ଭଗୱା ତଦା ତଂ ନଗରଂ ଗୋଚରଗାମଂ କତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଚାଲିକପବ୍ବତମହାୱିହାରେ ୱିହରତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଚାଲିକାୟଂ ୱିହରତି ଚାଲିକେ ପବ୍ବତେ’’ତି। ମେଘିୟୋତି ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ନାମଂ। ଉପଟ୍ଠାକୋ ହୋତୀତି ପରିଚାରକୋ ହୋତି। ଭଗୱତୋ ହି ପଠମବୋଧିୟଂ ଉପଟ୍ଠାକା ଅନିବଦ୍ଧା ଅହେସୁଂ, ଏକଦା ନାଗସମାଲୋ, ଏକଦା ନାଗିତୋ, ଏକଦା ଉପୱାନୋ, ଏକଦା ସୁନକ୍ଖତ୍ତୋ, ତଦାପି ମେଘିୟତ୍ଥେରୋୱ ଉପଟ୍ଠାକୋ। ତେନାହ – ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମୟେନ ଆୟସ୍ମା ମେଘିୟୋ ଭଗୱତୋ ଉପଟ୍ଠାକୋ ହୋତୀ’’ତି।

ଜନ୍ତୁଗାମନ୍ତି ଏୱଂ ନାମକଂ ତସ୍ସେୱ ୱିହାରସ୍ସ ଅପରଂ ଗୋଚରଗାମଂ। ‘‘ଜତ୍ତୁଗାମ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ। କିମିକାଳଆୟାତି କାଳକିମୀନଂ ବହୁଲତାୟ ‘‘କିମିକାଳଆ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମାୟ ନଦିୟା। ଜଙ୍ଘୱିହାରନ୍ତି ଚିରନିସଜ୍ଜାୟ ଜଙ୍ଘାସୁ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲମଥୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ୱିଚରଣଂ। ପାସାଦିକନ୍ତି ଅୱିରଳଅରୁକ୍ଖତାୟ ସିନିଦ୍ଧପତ୍ତତାୟ ଚ ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ପସାଦମାୱହତୀତି ପାସାଦିକଂ। ସନ୍ଦଚ୍ଛାୟତାୟ ମନୁଞ୍ଞଭୂମିଭାଗତାୟ ଚ ମନୁଞ୍ଞଂ। ଅତ୍ଥୋ ପୱିଟ୍ଠାନଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଜନନଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତଂ ରମେତୀତି ରମଣୀୟଂ। ଅଲନ୍ତି ପରିୟତ୍ତଂ, ୟୁତ୍ତନ୍ତିପି ଅତ୍ଥୋ। ପଧାନତ୍ଥିକସ୍ସାତି ୟୋଗେନ ଭାୱନାୟ ଅତ୍ଥିକସ୍ସ। ପଧାନାୟାତି ସମଣଧମ୍ମକରଣାୟ। ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟାହନ୍ତି ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟଂ ଅହଂ। ଥେରେନ କିର ପୁବ୍ବେ ତଂ ଠାନଂ ଅନୁପଟିପାଟିୟା ପଞ୍ଚ ଜାତିସତାନି ରଞ୍ଞା ଏୱ ସତା ଅନୁଭୂତଂ ଉୟ୍ୟାନଂ ଅହୋସି, ତେନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେୟେୱ ତତ୍ଥ ୱିହରିତୁଂ ଚିତ୍ତଂ ନମି। ଆଗମେହି ତାୱାତି ସତ୍ଥା ଥେରସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଉପଧାରେନ୍ତୋ ‘‘ନ ତାୱସ୍ସ ଞାଣଂ ପରିପାକଂ ଗତ’’ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଏୱମାହ । ଏକକମ୍ହି ତାୱାତି ଇଦଂ ପନସ୍ସ ‘‘ଏୱମୟଂ ଗନ୍ତ୍ୱାପି କମ୍ମେ ଅନିପ୍ଫଜ୍ଜମାନେ ନିରାସଙ୍କୋ ହୁତ୍ୱା ପେମୱସେନ ପୁନ ଆଗଚ୍ଛିସ୍ସତୀ’’ତି ଚିତ୍ତମଦ୍ଦୱଜନନତ୍ଥଂ ଆହ। ୟାୱ ଅଞ୍ଞୋପି କୋଚି ଭିକ୍ଖୁ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ଭିକ୍ଖୁ ମମ ସନ୍ତିକଂ ୟାୱ ଆଗଚ୍ଛତି, ତାୱ ଆଗମେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘କୋଚି ଭିକ୍ଖୁ ଦିସ୍ସତୀ’’ତିପି ପାଠୋ। ‘‘ଆଗଚ୍ଛତୂ’’ତିପି ପଠନ୍ତି, ତଥା ‘‘ଦିସ୍ସତୂ’’ତି।

ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚି ଉତ୍ତରି କରଣୀୟନ୍ତି ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପରିଞ୍ଞାଦୀନଂ ସୋଳସନ୍ନଂ କିଚ୍ଚାନଂ କତତ୍ତା, ଅଭିସମ୍ବୋଧିୟା ୱା ଅଧିଗତତ୍ତା ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଉତ୍ତରି କରଣୀୟଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ନତ୍ଥି କତସ୍ସ ୱା ପଟିଚୟୋତି କତସ୍ସ ୱା ପୁନ ପଟିଚୟୋପି ନତ୍ଥି। ନ ହି ଭାୱିତମଗ୍ଗୋ ପୁନ ଭାୱୀୟତି, ପହୀନକିଲେସାନଂ ୱା ପୁନ ପହାନେନ କିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥି। ଅତ୍ଥି କତସ୍ସ ପଟିଚୟୋତି ମୟ୍ହଂ ସନ୍ତାନେ ନିପ୍ଫାଦିତସ୍ସ ସୀଲାଦିଧମ୍ମସ୍ସ ଅରିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା ତଦତ୍ଥଂ ପୁନ ୱଡ୍ଢନସଙ୍ଖାତୋ ପଟିଚୟୋ ଅତ୍ଥି, ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଧାନନ୍ତି ଖୋ ମେଘିୟ ୱଦମାନଂ କିନ୍ତି ୱଦେୟ୍ୟାମାତି ‘‘ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋମୀ’’ତି ତଂ ୱଦମାନଂ ମୟଂ ଅଞ୍ଞଂ କିଂ ନାମ ୱଦେୟ୍ୟାମ?

ଦିୱାୱିହାରଂନିସୀଦୀତି ଦିୱାୱିହାରତ୍ଥାୟ ନିସୀଦି। ନିସିନ୍ନୋ ଚ ୟସ୍ମିଂ ମଙ୍ଗଲସିଲାପଟ୍ଟେ ପୁବ୍ବେ ଅନୁପଟିପାଟିୟା ପଞ୍ଚ ଜାତିସତାନି ରାଜା ହୁତ୍ୱା ଉୟ୍ୟାନକୀଳଂ କୀଳନ୍ତୋ ୱିୱିଧନାଟକପରିୱାରୋ ନିସିନ୍ନପୁବ୍ବୋ, ତସ୍ମିଂୟେୱ ଠାନେ ନିସୀଦି। ଅଥସ୍ସ ନିସିନ୍ନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସମଣଭାୱୋ ୱିଗତୋ ୱିୟ ଅହୋସି, ରାଜୱେସଂ ଗହେତ୍ୱା ନାଟକପରିୱାରପରିୱୁତୋ ସେତଚ୍ଛତ୍ତସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ମହାରହେ ପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନୋ ୱିୟ ଜାତୋ। ଅଥସ୍ସ ତଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅସ୍ସାଦୟତୋ କାମୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି। ସୋ ତସ୍ମିଂୟେୱ ଖଣେ ସହୋଡ୍ଢଂ ଗହିତେ ଦ୍ୱେ ଚୋରେ ଆନେତ୍ୱା ପୁରତୋ ଠପିତେ ୱିୟ ଅଦ୍ଦସ। ତେସୁ ଏକସ୍ସ ୱଧଂ ଆଣାପନୱସେନ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ଏକସ୍ସ ବନ୍ଧନଂ ଆଣାପନୱସେନ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ, ଏୱଂ ସୋ ଲତାଜାଲେନ ରୁକ୍ଖୋ ୱିୟ ମଧୁମକ୍ଖିକାହି ମଧୁଘାତକୋ ୱିୟ ଚ ଅକୁସଲୱିତକ୍କେହି ପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ ସମ୍ପରିକିଣ୍ଣୋ ଅହୋସି। ତଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଅଥ ଖୋ ଆୟସ୍ମତୋ ମେଘିୟସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଚ୍ଛରିୟଂୱତ ଭୋତି ଗରହଣଚ୍ଛରିୟଂ ନାମ କିରେତଂ ୟଥା ଆୟସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ଭଗୱତୋ ୱଲିୟଗତ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଅୱୋଚ ‘‘ଅଚ୍ଛରିୟଂ, ଭନ୍ତେ, ଅବ୍ଭୁତଂ, ଭନ୍ତେ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୫୧୧)। ଅପରେ ପନ ‘‘ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ପୁପ୍ଫଫଲପଲ୍ଲୱାଦୀସୁ ଲୋଭୱସେନ କାମୱିତକ୍କୋ, ଖରସ୍ସରାନଂ ପକ୍ଖିଆଦୀନଂ ସଦ୍ଦସ୍ସୱନେନ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ, ଲେଡ୍ଡୁଆଦୀହି ତେସଂ ପଟିବାହନାଧିପ୍ପାୟେନ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ, ‘ଇଧେୱାହଂ ୱସେୟ୍ୟ’ନ୍ତି ତତ୍ଥ ସାପେକ୍ଖତାୱସେନ

କାମୱିତକ୍କୋ, ୱନଚରକେ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦିସ୍ୱା ତେସୁ ଚିତ୍ତଦୁବ୍ଭନେନ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ, ତେସଂ ୱିହେଠନାଧିପ୍ପାୟେନ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜୀ’’ତିପି ୱଦନ୍ତି। ଯଥା ୱା ତଥା ୱା ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କୁପ୍ପତ୍ତିୟେୱ ଅଚ୍ଛରିୟକାରଣଂ। ଅନ୍ୱାସତ୍ତାତି ଅନୁଲଗ୍ଗା ୱୋକିଣ୍ଣା। ଅତ୍ତନି ଗରୁମ୍ହି ଚ ଏକସ୍ମିମ୍ପି ବହୁୱଚନଂ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଅନୁସନ୍ତୋ’’ତିପି ପାଠୋ।

ଯେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ଏୱଂ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କେହି ସମ୍ପରିକିଣ୍ଣୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନସପ୍ପାୟଂ କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ‘‘ଇଦଂ ୱତ ଦିସ୍ୱା ଦୀଘଦସ୍ସୀ ଭଗୱା ପଟିସେଧେସୀ’’ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ‘‘ଇମଂ କାରଣଂ ଦସବଲସ୍ସ ଆରୋଚେସ୍ସାମୀ’’ତି ନିସିନ୍ନାସନତୋ ୱୁଟ୍ଠାୟ ଯେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମି। ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଚ ‘‘ଇଧ ମୟ୍ହଂ, ଭନ୍ତେ’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେସି।

ତତ୍ଥ ଯେଭୁୟ୍ୟେନାତି ବହୁଲଂ ଅଭିକ୍ଖଣଂ। ପାପକାତି ଲାମକା। ଅକୁସଲାତି ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତା। ଦୁଗ୍ଗତିସମ୍ପାପନଟ୍ଠେନ ୱା ପାପକା, କୁସଲପଟିପକ୍ଖତାୟ ଅକୁସଲା। ୱିତକ୍କେତି ଊହତି ଆରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିରୋପେତୀତି ୱିତକ୍କୋ, କାମସହଗତୋ ୱିତକ୍କୋ କାମୱିତକ୍କୋ, କିଲେସକାମସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ୱତ୍ଥୁକାମାରମ୍ମଣୋ ୱିତକ୍କୋତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ୟାପାଦସହଗତୋ ୱିତକ୍କୋ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ। ୱିହିଂସାସହଗତୋ ୱିତକ୍କୋ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ। ତେସୁ କାମାନଂ ଅଭିନନ୍ଦନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମପଟିପକ୍ଖୋ କାମୱିତକ୍କୋ, ‘‘ଇମେ ସତ୍ତା ହଞ୍ଞନ୍ତୁ ୱା ୱିନସ୍ସନ୍ତୁ ୱା ମା ୱା ଅହେସୁ’’ନ୍ତି ସତ୍ତେସୁ ସମ୍ପଦୁସ୍ସନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ମେତ୍ତାପଟିପକ୍ଖୋ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କୋ, ପାଣିଲେଡ୍ଡୁଦଣ୍ଡାଦୀହି ସତ୍ତାନଂ ୱିହେଠେତୁକାମତାୱସେନ ପୱତ୍ତୋ କରୁଣାପଟିପକ୍ଖୋ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କୋ।

କସ୍ମା ପନସ୍ସ ଭଗୱା ତତ୍ଥ ଗମନଂ ଅନୁଜାନି? ‘‘ଅନନୁଞ୍ଞାତୋପି ଚାୟଂ ମଂ ଓହାୟ ଗଚ୍ଛିସ୍ସତେୱ, ‘ପରିଚାରକାମତାୟ ମଞ୍ଞେ ଭଗୱା ଗନ୍ତୁଂ ନ ଦେତୀ’ତି ଚସ୍ସ ସିୟା ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ। ତଦସ୍ସ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାୟ ଦୁକ୍ଖାୟ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟା’’ତି ଅନୁଜାନି।

ଏୱଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନେ ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ସପ୍ପାୟଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ‘‘ଅପରିପକ୍କାୟ, ମେଘିୟ, ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିୟା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅପରିପକ୍କାୟାତି ପରିପାକଂ ଅପ୍ପତ୍ତାୟ। ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିୟାତି କିଲେସେହି ଚେତସୋ ୱିମୁତ୍ତିୟା। ପୁବ୍ବଭାଗେ ହି ତଦଙ୍ଗୱସେନ ଚେୱ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ଚ କିଲେସେହି ଚେତସୋ ୱିମୁତ୍ତି ହୋତି, ଅପରଭାଗେ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଚେୱ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ଚ। ସାୟଂ ୱିମୁତ୍ତି ହେଟ୍ଠା ୱିତ୍ଥାରତୋ କଥିତାୱ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀୟେହି ଧମ୍ମେହି ଆସୟେ ପରିପାଚିତେ ପବୋଧିତେ ୱିପସ୍ସନାୟ ମଗ୍ଗଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତିୟା ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତିୟା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ପରିପକ୍କା ନାମ ହୋତି, ତଦଭାୱେ ଅପରିପକ୍କା।

କତମେ ପନ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀୟା ଧମ୍ମା? ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିକରଣୱସେନ ପନ୍ନରସ ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଅସ୍ସଦ୍ଧେ ପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜୟତୋ, ସଦ୍ଧେ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱତୋ ଭଜତୋ ପୟିରୁପାସତୋ, ପସାଦନୀୟେ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ – ଇମେହି ତୀହାକାରେହି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି।

‘‘କୁସୀତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜୟତୋ, ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟେ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱତୋ ଭଜତୋ ପୟିରୁପାସତୋ, ସମ୍ମପ୍ପଧାନେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ – ଇମେହି ତୀହାକାରେହି ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି।

‘‘ମୁଟ୍ଠସ୍ସତୀ ପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜୟତୋ, ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତୀ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱତୋ ଭଜତୋ ପୟିରୁପାସତୋ, ସତିପଟ୍ଠାନେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ – ଇମେହି ତୀହାକାରେହି ସତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି।

‘‘ଅସମାହିତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜୟତୋ, ସମାହିତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱତୋ ଭଜତୋ ପୟିରୁପାସତୋ, ଝାନୱିମୋକ୍ଖେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ – ଇମେହି ତୀହାକାରେହି ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି।

‘‘ଦୁପ୍ପଞ୍ଞେ ପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜୟତୋ, ପଞ୍ଞୱନ୍ତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱତୋ ଭଜତୋ ପୟିରୁପାସତୋ, ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିୟଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ – ଇମେହି ତୀହାକାରେହି ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି।

‘‘ଇତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜୟତୋ, ପଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱତୋ ଭଜତୋ ପୟିରୁପାସତୋ, ପଞ୍ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ – ଇମେହି ପନ୍ନରସହି ଆକାରେହି, ଇମାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୮୫)।

ଅପରେପି ପନ୍ନରସ ଧମ୍ମା ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀୟା – ସଦ୍ଧାପଞ୍ଚମାନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି, ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା ଦୁକ୍ଖସଞ୍ଞା ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା ପହାନସଞ୍ଞା ୱିରାଗସଞ୍ଞାତି ଇମା ପଞ୍ଚ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟା ସଞ୍ଞା, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା ସୀଲସଂୱରୋ ଅଭିସଲ୍ଲେଖତା ୱୀରିୟାରମ୍ଭୋ ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞାତି। ତେସୁ ୱିନେୟ୍ୟଦମନକୁସଲୋ ସତ୍ଥା ୱିନେୟ୍ୟସ୍ସ ମେଘିୟତ୍ଥେରସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସୟୱସେନ ଇଧ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାଦୟୋ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀୟେ ଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ପରିପାକାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତେ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୋ ''ଇଧ, ମେଘିୟ, ଭିକ୍ଖୁ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ ହୋତୀ''ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋତି କଲ୍ୟାଣୋ ଭଦ୍ଦୋ ସୁନ୍ଦରୋ ମିତ୍ତୋ ଏତସ୍ସାତି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ। ଯସ୍ସ ସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ ''ଅଘସ୍ସ ଘାତା, ହିତସ୍ସ ୱିଧାତା''ତି ଏୱଂ ସବ୍ବାକାରେନ ଉପକାରୋ ମିତ୍ତୋ ହୋତି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋୱ। ଯଥାୱୁତ୍ତେହି କଲ୍ୟାଣପୁଗ୍ଗଲେହେୱ ସବ୍ବିରିୟାପଥେସୁ ସହ ଅୟତି ପୱତ୍ତତି, ନ ୱିନା ତେହୀତି କଲ୍ୟାଣସହାୟୋ।କଲ୍ୟାଣପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଏୱ ଚିତ୍ତେନ ଚେୱ କାୟେନ ଚ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାୱେନ ପୱତ୍ତତୀତି କଲ୍ୟାଣସମ୍ପୱଙ୍କୋ। ପଦତ୍ତୟେନ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସଂସଗ୍ଗେ ଆଦରଂ ଉପ୍ପାଦେତି।

ତତ୍ରିଦଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ – ଇଧ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ ସଦ୍ଧାସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତି ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ସୁତସମ୍ପନ୍ନୋ ଚାଗସମ୍ପନ୍ନୋ ୱୀରିୟସମ୍ପନ୍ନୋ ସତିସମ୍ପନ୍ନୋ ସମାଧିସମ୍ପନ୍ନୋ ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନୋ। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧାସମ୍ପତ୍ତିୟା ସଦ୍ଦହତି ତଥାଗତସ୍ସ ବୋଧିଂ କମ୍ମଫଲଞ୍ଚ, ତେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିହେତୁଭୂତଂ ସତ୍ତେସୁ ହିତେସିତଂ ନ ପରିଚ୍ଚଜତି। ସୀଲସମ୍ପତ୍ତିୟା ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ପିୟୋ ହୋତି ମନାପୋ ଗରୁ ଭାୱନୀୟୋ ଚୋଦକୋ ପାପଗରହୀ ୱତ୍ତା ୱଚନକ୍ଖମୋ, ସୁତସମ୍ପତ୍ତିୟା ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦିପଟିସଂୟୁତ୍ତାନଂ ଗମ୍ଭୀରାନଂ କଥାନଂ କତ୍ତା ହୋତି, ଚାଗସମ୍ପତ୍ତିୟା ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ହୋତି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ପୱିୱିତ୍ତୋ ଅସଂସଟ୍ଠୋ, ୱୀରିୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋ ହୋତି ସତ୍ତାନଂ ହିତପଟିପତ୍ତିୟା, ସତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି ହୋତି, ସମାଧିସମ୍ପତ୍ତିୟା ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତୋ ହୋତି ସମାହିତଚିତ୍ତୋ, ପଞ୍ଞାସମ୍ପତ୍ତିୟା ଅୱିପରୀତଂ ଜାନାତି। ସୋ ସତିୟା କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଗତିୟୋ ସମନ୍ନେସମାନୋ ପଞ୍ଞାୟ ସତ୍ତାନଂ ହିତାହିତଂ ଯଥାଭୂତଂ ଜାନିତ୍ୱା, ସମାଧିନା ତତ୍ଥ ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା, ୱୀରିୟେନ ସତ୍ତେ ଅହିତା ନିସେଧେତ୍ୱା ହିତେ ନିୟୋଜେତି। ତେନାହ –

''ପିୟୋ ଗରୁ ଭାୱନୀୟୋ, ୱତ୍ତା ଚ ୱଚନକ୍ଖମୋ;

ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଚ କଥଂ କତ୍ତା, ନୋ ଚଟ୍ଠାନେ ନିୟୋଜୟେ''ତି। (ଅ। ନି। ୭।୩୭);

ଅୟଂ ପଠମୋ ଧମ୍ମୋ ପରିପାକାୟ ସଂୱତ୍ତତୀତି, ଅୟଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାସଙ୍ଖାତୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସସ୍ସ ଆଦିଭାୱତୋ, ସବ୍ବେସଞ୍ଚ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ବହୁକାରତାୟ ପଧାନଭାୱତୋ ଚ ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପଠମୋ ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମୋ ଅୱିସୁଦ୍ଧାନଂ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିକରଣୱସେନ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିୟା ପରିପାକାୟ ସଂୱତ୍ତତି। ଏତ୍ଥ ଚ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସ ବହୁକାରତା ପଧାନତା ଚ ''ଉପଡ୍ଢମିଦଂ, ଭନ୍ତେ, ବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଯଦିଦଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା''ତି ୱଦନ୍ତଂ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକଂ, ''ମା ହେୱଂ, ଆନନ୍ଦା''ତି ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଟିସେଧେତ୍ୱା, ''ସକଲମେୱ ହିଦଂ, ଆନନ୍ଦ, ବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ, ଯଦିଦଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା କଲ୍ୟାଣସହାୟତା''ତିଆଦିସୁତ୍ତପଦେହି (ସଂ। ନି। ୧।୧୨୯; ୫।୨) ୱେଦିତବ୍ବା।

ପୁନ ଚପରନ୍ତି ପୁନ ଚ ଅପରଂ ଧମ୍ମଜାତଂ। ସୀଲୱାତି ଏତ୍ଥ କେନଟ୍ଠେନ ସୀଲଂ? ସୀଲନଟ୍ଠେନ ସୀଲଂ। କିମିଦଂ ସୀଲନଂ ନାମ? ସମାଧାନଂ, କାୟକମ୍ମାଦୀନଂ ସୁସୀଲ୍ୟୱସେନ ଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଉପଧାରଣଂ, ଝାନାଦିକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପତିଟ୍ଠାନୱସେନ ଆଧାରଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ସୀଲେତି ସୀଲତୀତି ୱା ସୀଲଂ। ଅୟଂ ତାୱ ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣନୟେନ ସୀଲତ୍ଥୋ। ଅପରେ ପନ ''ସିରଟ୍ଠୋ ସୀତଲଟ୍ଠୋ ସୀଲଟ୍ଠୋ ସଂୱରଟ୍ଠୋ''ତି ନିରୁତ୍ତିନୟେନ ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ତୟିଦଂ ପାରିପୂରିତୋ ଅତିସୟତୋ ୱା ସୀଲଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୀଲୱା, ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଥା ଚ ସୀଲୱା ହୋତି ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ସିକ୍ଖାପଦସୀଲଂ। ତଞ୍ହି ଯୋ ନଂ ପାତି ରକ୍ଖତି, ତଂ ମୋକ୍ଖେତି ମୋଚେତି ଆପାୟିକାଦୀହି ଦୁକ୍ଖେହୀତି ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ସଂୱରଣଂ ସଂୱରୋ, କାୟୱାଚାହି ଅୱୀତିକ୍କମୋ। ପାତିମୋକ୍ଖମେୱ ସଂୱରୋ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ, ତେନ ସଂୱୁତୋ ପିହିତକାୟୱାଚୋତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ, ଇଦମସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତଭାୱପରିଦୀପନଂ। ୱିହରତୀତି ତଦନୁରୂପୱିହାରସମଙ୍ଗିଭାୱପରିଦୀପନଂ। ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋତି ହେଟ୍ଠା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସ୍ସ, ଉପରି ୱିସେସାନଂ ଯୋଗସ୍ସ ଚ ଉପକାରକଧମ୍ମପରିଦୀପନଂ। ଅଣୁମତ୍ତେସୁ ୱଜ୍ଜେସୁ ଭୟଦସ୍ସାୱୀତି ପାତିମୋକ୍ଖସୀଲତୋ ଅଚୱନଧମ୍ମତାପରିଦୀପନଂ। ସମାଦାୟାତି ସିକ୍ଖାପଦାନଂ ଅନୱସେସତୋ ଆଦାନପରିଦୀପନଂ। ସିକ୍ଖତୀତି ସିକ୍ଖାୟ ସମଙ୍ଗିଭାୱପରିଦୀପନଂ। ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ସିକ୍ଖିତବ୍ବଧମ୍ମପରିଦୀପନଂ।

ଅପରୋ ନୟୋ – କିଲେସାନଂ ବଲୱଭାୱତୋ, ପାପକିରିୟାୟ ସୁକରଭାୱତୋ, ପୁଞ୍ଞକିରିୟାୟ ଚ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ ବହୁକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅପାୟେସୁ

ପତନସୀଲୋତି ପାତୀ, ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଅନିଚ୍ଚତାଯ ୱା ଭୱାଦୀସୁ କମ୍ମୱେଗକ୍ଖିତ୍ତୋ ଘଟୀଯନ୍ତଂ ୱିଯ ଅନୱଟ୍ଠାନେନ ପରିବ୍ଭମନତୋ ଗମନସୀଲୋତି ପାତୀ, ମରଣୱସେନ ୱା ତମ୍ହି ତମ୍ହି ସତ୍ତନିକାଯେ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ପତନସୀଲୋତି ୱା ପାତୀ, ସତ୍ତସନ୍ତାନୋ ଚିତ୍ତମେୱ ୱା। ତଂ ପାତିନଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ମୋକ୍ଖେତୀତି ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ହି ୱିମୋକ୍ଖେନ ସତ୍ତୋ ''ୱିମୁତ୍ତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ''ଚିତ୍ତୱୋଦାନା ସତ୍ତା ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୦୦), ''ଅନୁପାଦାଯ ଆସୱେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତ''ନ୍ତି (ମହାୱ। ୨୮) ଚ।

ଅଥ ୱା ଅୱିଜ୍ଜାଦିହେତୁନା ସଂସାରେ ପତତି ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତୀତି ପାତି, ''ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ତଣ୍ହାସଂଯୋଜନାନଂ ସନ୍ଧାୱତଂ ସଂସରତ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୨୪) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ପାତିନୋ ସତ୍ତସ୍ସ ତଣ୍ହାଦିସଂକିଲେସତ୍ତଯତୋ ମୋକ୍ଖୋ ଏତେନାତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ, ''କଣ୍ଠେକାଲୋ''ତିଆଦୀନଂ ୱିଯ ସମାସସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଥ ୱା ପାତେତି ୱିନିପାତେତି ଦୁକ୍ଖେହୀତି ପାତି, ଚିତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ''ଚିତ୍ତେନ ନିଯ୍ୟତୀ ଲୋକୋ, ଚିତ୍ତେନ ପରିକସ୍ସତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୬୨)। ତସ୍ସ ପାତିନୋ ମୋକ୍ଖୋ ଏତେନାତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ପତତି ୱା ଏତେନ ଅପାଯଦୁକ୍ଖେ ସଂସାରଦୁକ୍ଖେ ଚାତି ପାତି, ତଣ୍ହାଦିସଂକିଲେସୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି – ''ତଣ୍ହା ଜନେତି ପୁରିସଂ (ସଂ। ନି। ୧।୫୫-୫୭), ତଣ୍ହାଦୁତିଯୋ ପୁରିସୋ''ତି (ଇତିୱୁ। ୧୫, ୧୦୫) ଚାଦି। ତତୋ ପାତିତୋ ମୋକ୍ଖୋତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ।

ଅଥ ୱା ପତତି ଏତ୍ଥାତି ପାତି, ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନି ଆଯତନାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି – ''ଛସୁ ଲୋକୋ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ, ଛସୁ କୁବ୍ବତି ସନ୍ଥୱ''ନ୍ତି (ସୁ। ନି। ୧୭୧)। ତତୋ ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଯତନସଙ୍ଖାତପାତିତୋ ମୋକ୍ଖୋତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ଅଥ ୱା ପାତୋ ୱିନିପାତୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପାତୀ, ସଂସାରୋ। ତତୋ ମୋକ୍ଖୋତି ପାତିମୋକ୍ଖୋ।

ଅଥ ୱା ସବ୍ବଲୋକାଧିପତିଭାୱତୋ ଧମ୍ମିସ୍ସରୋ ଭଗୱା ପତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ମୁଚ୍ଚତି ଏତେନାତି ମୋକ୍ଖୋ। ପତିନୋ ମୋକ୍ଖୋ ତେନ ପଞ୍ଞତ୍ତତ୍ତାତି ପତିମୋକ୍ଖୋ, ପତିମୋକ୍ଖୋ ଏୱ ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ସବ୍ବଗୁଣାନଂ ୱା ତମ୍ମୂଲଭାୱତୋ ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ପତି ଚ, ସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଟ୍ଠେନ ମୋକ୍ଖୋ ଚାତି ପତିମୋକ୍ଖୋ, ପତିମୋକ୍ଖୋ ଏୱ ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତିଆଦିମେତଂ ମୁଖମେତ''ନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରୋ।

ଅଥ ୱା ପୈତି ପକାରେ, ଅତୀତି ଅଚ୍ଚନ୍ତତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ତସ୍ମା ପକାରେହି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ମୋକ୍ଖେତୀତି ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ଇଦଞ୍ହି ସୀଲଂ ସଯଂ ତଦଙ୍ଗୱସେନ, ସମାଧିସହିତଂ ପଞ୍ଞାସହିତଞ୍ଚ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଚ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ମୋକ୍ଖେତି ମୋଚେତୀତି ପାତିମୋକ୍ଖଂ। ପତି ମୋକ୍ଖୋତି ୱା ପତିମୋକ୍ଖୋ, ତମ୍ହା ତମ୍ହା ୱୀତିକ୍କମଦୋସତୋ ପଚ୍ଚେକଂ ମୋକ୍ଖୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପତିମୋକ୍ଖୋ ଏୱ ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ମୋକ୍ଖୋତି ୱା ନିବ୍ବାନଂ, ତସ୍ସ ମୋକ୍ଖସ୍ସ ପଟିବିମ୍ବଭୂତୋତି ପତିମୋକ୍ଖୋ। ସୀଲସଂୱରୋ ହି ସୂରିଯସ୍ସ ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନଂ ୱିଯ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଉଦଯଭୂତୋ ତପ୍ପଟିଭାଗୋ ଚ ଯଥାରହଂ ସଂକିଲେସନିବ୍ବାପନତୋ। ପତିମୋକ୍ଖୋ ଏୱ ପାତିମୋକ୍ଖୋ। ପତିୱତ୍ତତି ମୋକ୍ଖେତି ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱା ପତିମୋକ୍ଖଂ, ପତିମୋକ୍ଖମେୱ ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ପାତିମୋକ୍ଖସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସଂୱରତି ପିଦହତି ଏତେନାତି ସଂୱରୋ, ପାତିମୋକ୍ଖମେୱ ସଂୱରୋ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ତତୋ ତତୋ ୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବତୋ ୱିରତିଯୋ ଚେତନା ଚ। ତେନ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ଉପେତୋ ସମନ୍ନାଗତୋ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ୱିଭଙ୍ଗେ –

''ଇମିନା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ଉପେତୋ ହୋତି ସମୁପେତୋ ଉପାଗତୋ ସମୁପାଗତୋ ଉପପନ୍ନୋ ସମୁପପନ୍ନୋ ସମନ୍ନାଗତୋ, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ''ତି (ୱିଭ। ୫୧୧)।

ୱିହରତୀତି ଇରିଯାପଥୱିହାରେନ ୱିହରତି ଇରୀଯତି ୱତ୍ତତି।

ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋତି ୱେଳୁଦାନାଦିମିଚ୍ଛାଜୀୱସ୍ସ କାଯପାଗବ୍ଭିଯାଦୀନଞ୍ଚ ଅକରଣେନ ସବ୍ବସୋ ଅନାଚାରଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ''କାଯିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ ୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ କାଯିକୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଭିକ୍ଖୁସାରୁପ୍ପଆଚାରସମ୍ପତ୍ତିଯା, ୱେସିଯାଦିଅଗୋଚରଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପିଣ୍ଡପାତାଦିଅତ୍ଥଂ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତେନ ଗୋଚରେନ ଚ ସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋ।

ଅପିଚ ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ସତ୍ଥରି ସଗାରୱୋ ସପ୍ପତିସ୍ସୋ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀସୁ ସଗାରୱୋ ସପ୍ପତିସ୍ସୋ ହିରୋତ୍ତପ୍ପସମ୍ପନ୍ନୋ ସୁନିୱତ୍ଥୋ ସୁପାରୁତୋ ପାସାଦିକେନ ଅଭିକ୍କନ୍ତେନ ପଟିକ୍କନ୍ତେନ ଆଲୋକିତେନ ୱିଲୋକିତେନ ସମିଞ୍ଜିତେନ ପସାରିତେନ ଇରିଯାପଥସମ୍ପନ୍ନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂ ଜାଗରିଯମନୁଯୁତ୍ତୋ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ପୱିୱିତ୍ତୋ ଅସଂସଟ୍ଠୋ ଆଭିସମାଚାରିକେସୁ ସକ୍କଚ୍ଚକାରୀ

ଗରୁଚିତ୍ତୀକାରବହୁଲୋ ୱିହରତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଆଚାରସମ୍ପନ୍ନୋ।

ଗୋଚରୋ ପନ ଉପନିସ୍ସଯଗୋଚରୋ ଆରକ୍ଖଗୋଚରୋ ଉପନିବନ୍ଧଗୋଚରୋତି ତିୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ, ଯଂ ନିସ୍ସାଯ ଅସୁତଂ ସୁଣାତି, ସୁତଂ ପରିଯୋଦାପେତି, କଙ୍ଖଂ ୱିତରତି, ଦିଟ୍ଠିଂ ଉଜୁଂ କରୋତି, ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତି, ଯଞ୍ଚ ଅନୁସିକ୍ଖନ୍ତୋ ସଦ୍ଧାଯ ୱଡ୍ଢତି , ସୀଲେନ, ସୁତେନ, ଚାଗେନ, ପଞ୍ଞାଯ ୱଡ୍ଢତି, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଉପନିସ୍ସଯଗୋଚରୋ।

ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅନ୍ତରଘରଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ୱୀଥିଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଓକ୍ଖିତ୍ତଚକ୍ଖୁ ଯୁଗମତ୍ତଦସ୍ସାୱୀ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱୁତୋୱ ଗଚ୍ଛତି, ନ ହତ୍ଥିଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ, ନ ଅସ୍ସଂ, ନ ରଥଂ, ନ ପତ୍ତିଂ, ନ ଇତ୍ଥିଂ, ନ ପୁରିସଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ, ନ ଉଦ୍ଧଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ, ନ ଅଧୋ ଓଲୋକେନ୍ତୋ, ନ ଦିସାୱିଦିସଂ ପେକ୍ଖମାନୋ ଗଚ୍ଛତି, ଅଯଂ ଆରକ୍ଖଗୋଚରୋ।

ଉପନିବନ୍ଧଗୋଚରୋ ପନ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଯତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ ଉପନିବନ୍ଧତି, ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''କୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ଗୋଚରୋ ସକୋ ପେତ୍ତିକୋ ୱିସଯୋ, ଯଦିଦଂ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୩୭୨)।

ତତ୍ଥ ଉପନିସ୍ସଯଗୋଚରସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଇତରେସଂ ୱସେନେତ୍ଥ ଗୋଚରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ ଆଚାରସମ୍ପତ୍ତିଯା, ଇମାଯ ଚ ଗୋଚରସମ୍ପତ୍ତିଯା ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋ।

ଅଣୁମତ୍ତେସୁ ୱଜ୍ଜେସୁ ଭଯଦସ୍ସାୱୀତି ଅପ୍ପମତ୍ତକତ୍ତା ଅଣୁପ୍ପମାଣେସୁ ଅସ୍ସତିଯା ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ଆପନ୍ନସେଖିଯଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାଦିଭେଦେସୁ ୱଜ୍ଜେସୁ ଭଯଦସ୍ସନସୀଲୋ। ଯୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ପରମାଣୁମତ୍ତଂ ୱଜ୍ଜଂ ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିଯୋଜନପମାଣାଧିକଯୋଜନସତସହସ୍ସୁବ୍ବେଧସିନେରୁପବ୍ବତରାଜସଦିସଂ କତ୍ୱା ପସ୍ସତି, ଯୋପି ସବ୍ବଲହୁକଂ ଦୁବ୍ଭାସିତମତ୍ତଂ ପାରାଜିକସଦିସଂ କତ୍ୱା ପସ୍ସତି, ଅଯମ୍ପି ଅଣୁମତ୍ତେସୁ ୱଜ୍ଜେସୁ ଭଯଦସ୍ସାୱୀ ନାମ। ସମାଦାଯ ସିକ୍ଖତି ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ଯଂକିଞ୍ଚି ସିକ୍ଖାପଦେସୁ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ, ତଂ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ସବ୍ବଥା ସବ୍ବଂ ଅନୱସେସଂ ସମ୍ମା ଆଦିଯିତ୍ୱା ସିକ୍ଖତି, ପୱତ୍ତତି ପରିପୂରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଭିସଲ୍ଲେଖିକାତି ଅତିୱିଯ କିଲେସାନଂ ସଲ୍ଲେଖନୀ, ତେସଂ ତନୁଭାୱାଯ ପହାନାଯ ଯୁତ୍ତରୂପା। ଚେତୋୱିୱରଣସପ୍ପାଯାତି ଚେତସୋ ପଟିଚ୍ଛାଦକାନଂ ନୀୱରଣାନଂ ଦୂରୀଭାୱକରଣେନ ଚେତୋୱିୱରଣସଙ୍ଖାତାନଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ସପ୍ପାଯା, ସମଥୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ୱା ୱିୱରଣାଯ ପାକଟୀକରଣାଯ ୱା ସପ୍ପାଯା ଉପକାରିକାତି ଚେତୋୱିୱରଣସପ୍ପାଯା।

ଇଦାନି ଯେନ ନିବ୍ବିଦାଦିଆୱହନେନ ଅଯଂ କଥା ଅଭିସଲ୍ଲେଖିକା ଚେତୋୱିୱରଣସପ୍ପାଯା ଚ ନାମ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏକନ୍ତନିବ୍ବିଦାଯା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଏକନ୍ତନିବ୍ବିଦାଯାତି ଏକଂସେନେୱ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିବ୍ବିନ୍ଦନତ୍ଥାଯ। ୱିରାଗାଯ ନିରୋଧାଯାତି ତସ୍ସେୱ ୱିରଜ୍ଜନତ୍ଥାଯ ଚ ନିରୁଜ୍ଝନତ୍ଥାଯ ଚ। ଉପସମାଯାତି ସବ୍ବକିଲେସୂପସମାଯ। ଅଭିଞ୍ଞାଯାତି ସବ୍ବସ୍ସାପି ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟସ୍ସ ଅଭିଜାନନାଯ। ସମ୍ବୋଧାଯାତି ଚତୁମଗ୍ଗସମ୍ବୋଧାଯ। ନିବ୍ବାନାଯାତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନାଯ। ଏତେସୁ ହି ଆଦିତୋ ତୀହି ପଦେହି ୱିପସ୍ସନା ୱୁତ୍ତା, ଦ୍ୱୀହି ମଗ୍ଗୋ, ଦ୍ୱୀହି ନିବ୍ବାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସମଥୱିପସ୍ସନା ଆଦିଂ କତ୍ୱା ନିବ୍ବାନପରିଯୋସାନୋ ଅଯଂ ସବ୍ବୋ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମୋ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଲାଭିନୋ ସିଜ୍ଝତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଇଦାନି ତଂ କଥଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ନ ଇଚ୍ଛୋ, ତସ୍ସ କଥା ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥା, ଅପ୍ପିଚ୍ଛଭାୱପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତା କଥା ୱା ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥା। ଏତ୍ଥ ଚ ଅତ୍ରିଚ୍ଛୋ ପାପିଚ୍ଛୋ ମହିଚ୍ଛୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ଇଚ୍ଛାୱସେନ ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲା। ତେସୁ ଅତ୍ତନା ଯଥାଲଦ୍ଧେନ ଲାଭେନ ଅତିତ୍ତୋ ଉପରୂପରି ଲାଭଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅତ୍ରିଚ୍ଛୋ ନାମ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ –

''ଚତୁବ୍ଭି ଅଟ୍ଠଜ୍ଝଗମା, ଅଟ୍ଠାହି ଚାପି ସୋଳସ;

ସୋଳସାହି ଚ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ, ଅତ୍ରିଚ୍ଛଂ ଚକ୍କମାସଦୋ;

ଇଚ୍ଛାହତସ୍ସ ପୋସସ୍ସ, ଚକ୍କଂ ଭମତି ମତ୍ଥକେ''ତି। (ଜା। ୧।୫।୧୦୩);

''ଅତ୍ରିଚ୍ଛା ଅତିଲୋଭେନ, ଅତିଲୋଭମଦେନ ଚା''ତି ଚ। (ଜା। ୧।୨।୧୬୮);

ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକନିକାମଯତାଯ ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନାଧିପ୍ପାଯୋ ପାପିଚ୍ଛୋ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ତତ୍ଥ କତମା କୁହନା? ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକସନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ପାପିଚ୍ଛସ୍ସ ଇଚ୍ଛାପକତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯପ୍ପଟିସେୱନସଙ୍ଖାତେନ ୱା ସାମନ୍ତଜପ୍ପିତେନ ୱା ଇରିଯାପଥସ୍ସ ୱା ଅଠପନା’’ତିଆଦି (ୱିଭ। ୮୬୧)।

ସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନାଧିପ୍ପାଯୋ ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁ ମହିଚ୍ଛୋ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ସଦ୍ଧୋ ସମାନୋ ‘ସଦ୍ଧୋତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂ’ତି ଇଚ୍ଛତି, ସୀଲୱା ସମାନୋ ‘ସୀଲୱାତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂ’ତି ଇଚ୍ଛତୀ’’ତିଆଦି (ୱିଭ। ୮୫୧)।

ଦୁତ୍ତପ୍ପିଯତାଯ ହିସ୍ସ ୱିଜାତମାତାପି ଚିତ୍ତଂ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମୁଦ୍ଦୋ ଚ, ମହିଚ୍ଛୋ ଚାପି ପୁଗ୍ଗଲୋ;

ସକଟେହି ପଚ୍ଚଯେ ଦେନ୍ତୁ, ତଯୋପେତେ ଅତପ୍ପିଯା’’ତି।

ଏତେ ପନ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାଦଯୋ ଦୋସେ ଆରକା ପରିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସନ୍ତଗୁଣନିଗୁହନାଧିପ୍ପାଯୋ ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଚ ମତ୍ତଞ୍ଞୁ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ। ସୋ ଅତ୍ତନି ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଗୁଣଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତୁକାମତାଯ ସଦ୍ଧୋ ସମାନୋ ‘‘ସଦ୍ଧୋତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂ’’ତି ନ ଇଚ୍ଛତି, ସୀଲୱା, ବହୁସ୍ସୁତୋ, ପୱିୱିତ୍ତୋ, ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ, ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି, ସମାହିତୋ, ପଞ୍ଞୱା ସମାନୋ ‘‘ପଞ୍ଞୱାତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂ’’ତି ନ ଇଚ୍ଛତି।

ସ୍ୱାଯଂ ପଚ୍ଚଯପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଧୁତଙ୍ଗପ୍ପିଚ୍ଛୋ ପରିଯତ୍ତିଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଅଧିଗମପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ତତ୍ଥ ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ପଚ୍ଚଯଦାଯକଂ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ଅତ୍ତନୋ ଥାମଞ୍ଚ ଓଲୋକେତ୍ୱା ସଚେପି ହି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ ବହୁ ହୋତି, ଦାଯକୋ ଅପ୍ପଂ ଦାତୁକାମୋ, ଦାଯକସ୍ସ ୱସେନ ଅପ୍ପମେୱ ଗଣ୍ହାତି। ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ ଚେ ଅପ୍ପୋ, ଦାଯକୋ ବହୁଂ ଦାତୁକାମୋ, ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ଅପ୍ପମେୱ ଗଣ୍ହାତି। ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋପି ଚେ ବହୁ, ଦାଯକୋପି ବହୁଂ ଦାତୁକାମୋ, ଅତ୍ତନୋ ଥାମଂ ଞତ୍ୱା ପମାଣଯୁତ୍ତମେୱ ଗଣ୍ହାତି। ଏୱରୂପୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ଲାଭଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଲାଭଂ ଥାୱରଂ କରୋତି, ଦାଯକାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରାଧେତି। ଧୁତଙ୍ଗସମାଦାନସ୍ସ ପନ ଅତ୍ତନି ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ନ ଜାନାପେତୁକାମୋ ଧୁତଙ୍ଗପ୍ପିଚ୍ଛୋ। ଯୋ ଅତ୍ତନୋ ବହୁସ୍ସୁତଭାୱଂ ଜାନାପେତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ଅଯଂ ପରିଯତ୍ତିଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ। ଯୋ ପନ ସୋତାପନ୍ନାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରୋ ହୁତ୍ୱା ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ସୋତାପନ୍ନାଦିଭାୱଂ ଜାନାପେତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ଅଯଂ ଅଧିଗମପ୍ପିଚ୍ଛୋ। ଏୱମେତେସଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛାନଂ ଯା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା, ତସ୍ସା ସଦ୍ଧିଂ ସନ୍ଦସ୍ସନାଦିୱିଧିନା ଅନେକାକାରୱୋକାରଆନିସଂସୱିଭାୱନୱସେନ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ଅତ୍ରିଚ୍ଛାଦିଭେଦସ୍ସ ଇଚ୍ଛାଚାରସ୍ସ ଆଦୀନୱୱିଭାୱନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତା କଥା ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥା।

ସନ୍ତୁଟ୍ଠିକଥାତି ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୀତି ସକେନ ଅତ୍ତନା ଲଦ୍ଧେନ ତୁଟ୍ଠି ସନ୍ତୁଟ୍ଠି। ଅଥ ୱା ୱିସମଂ ପଚ୍ଚୟିଚ୍ଛଂ ପହାଯ ସମଂ ତୁଟ୍ଠି, ସନ୍ତୁଟ୍ଠି। ସନ୍ତେନ ୱା ୱିଜ୍ଜମାନେନ ତୁଟ୍ଠି ସନ୍ତୁଟ୍ଠି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଅତୀତଂ ନାନୁସୋଚନ୍ତୋ, ନପ୍ପଜପ୍ପମନାଗତଂ;

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ଯାପେନ୍ତୋ, ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ସମ୍ମା ୱା ଞାଯେନ ଭଗୱତା ଅନୁଞ୍ଞାତୱିଧିନା ପଚ୍ଚଯେହି ତୁଟ୍ଠି ସନ୍ତୁଟ୍ଠି। ଅତ୍ଥତୋ ଇତରୀତରପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସୋ , ସୋ ଦ୍ୱାଦସୱିଧୋ ହୋତି। କଥଂ ? ଚୀୱରେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ, ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ, ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋତି ତିୱିଧୋ, ଏୱଂ ପିଣ୍ଡପାତାଦୀସୁ।

ତତ୍ରାଯଂ ପଭେଦୱଣ୍ଣନା – ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଚୀୱରଂ ଲଭତି ସୁନ୍ଦରଂ ୱା ଅସୁନ୍ଦରଂ ୱା, ସୋ ତେନେୱ ଯାପେତି, ଅଞ୍ଞଂ ନ ପତ୍ଥେତି, ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତି, ଅଯମସ୍ସ ଚୀୱରେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଅଥ ପନ ପକତିଦୁବ୍ବଲୋ ୱା ହୋତି ଆବାଧଜରାଭିଭୂତୋ ୱା, ଗରୁଂ ଚୀୱରଂ ପାରୁପନ୍ତୋ କିଲମତି, ସୋ ସଭାଗେନ ଭିକ୍ଖୁନା ସଦ୍ଧିଂ ତଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଲହୁକେନ ଯାପେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅଯମସ୍ସ ଚୀୱରେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ।

ଅପରୋ ପଟ୍ଟଚୀୱରାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ମହଗ୍ଘଚୀୱରଂ ଲଭିତ୍ୱା ''ଇଦଂ ଥେରାନଂ ଚିରପବ୍ବଜିତାନଂ, ଇଦଂ ବହୁସ୍ସୁତାନଂ ଅନୁରୂପଂ, ଇଦଂ ଗିଲାନାନଂ ଦୁବ୍ବଲାନଂ, ଇଦଂ ଅପ୍ପଲାଭୀନଂ ୱା ହୋତୂ''ତି ତେସଂ ଦତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସଙ୍କାରକୂଟାଦିତୋ ନନ୍ତକାନି ଉଚ୍ଚିନିତ୍ୱା ସଙ୍ଘାଟିଂ କତ୍ୱା ତେସଂ ୱା ପୁରାଣଚୀୱରାନି ଗହେତ୍ୱା ଧାରେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସ ଚୀୱରେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ଇଧ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଲଭତି ଲୂଖଂ ୱା ପଣୀତଂ ୱା, ସୋ ତେନେୱ ଯାପେତି, ଅଞ୍ଞଂ ନ ପତ୍ଥେତି, ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତି, ଅୟମସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଅଥ ପନ ଆବାଧିକୋ ହୋତି, ଲୂଖଂ ପକତିୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱା ବ୍ୟାଧିୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱା ପିଣ୍ଡପାତଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଗାଳ୍ହଂ ରୋଗାତଙ୍କଂ ପାପୁଣାତି, ସୋ ସଭାଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦତ୍ୱା ତସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ସପ୍ପାୟଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ। ଅପରୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଣୀତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଲଭତି, ସୋ ''ଅୟଂ ପିଣ୍ଡପାତୋ ଚିରପବ୍ବଜିତାଦୀନଂ ଅନୁରୂପୋ''ତି ଚୀୱରଂ ୱିୟ ତେସଂ ଦତ୍ୱା, ତେସଂ ୱା ସନ୍ତକଂ ଗହେତ୍ୱା, ଅତ୍ତନା ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା, ମିସ୍ସକାହାରଂ ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି। ଅୟମସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ଇଧ ପନ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସେନାସନଂ ପାପୁଣାତି ମନାପଂ ୱା ଅମନାପଂ ୱା ଅନ୍ତମସୋ ତିଣକୁଟିକାପି ତିଣସନ୍ଥାରକମ୍ପି, ସୋ ତେନେୱ ସନ୍ତୁସ୍ସତି, ପୁନ ଅଞ୍ଞଂ ସୁନ୍ଦରତରଂ ୱା ପାପୁଣାତି, ତଂ ନ ଗଣ୍ହାତି, ଅୟମସ୍ସ ସେନାସନେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଅଥ ପନ ଆବାଧିକୋ ହୋତି ଦୁବ୍ବଲୋ ୱା, ସୋ ବ୍ୟାଧିୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱା ପକତିୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱା ସେନାସନଂ ଲଭତି, ଯତ୍ଥସ୍ସ ୱସତୋ ଅଫାସୁ ହୋତି, ସୋ ତଂ ସଭାଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦତ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତକେ ସପ୍ପାୟସେନାସନେ ୱସିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସ ସେନାସନେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ। ଅପରୋ ସୁନ୍ଦରଂ ସେନାସନଂ ପତ୍ତମ୍ପି ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି ''ପଣୀତସେନାସନଂ ପମାଦଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି, ମହାପୁଞ୍ଞତାୟ ୱା ଲେଣମଣ୍ଡପକୂଟାଗାରାଦୀନି ପଣୀତସେନାସନାନି ଲଭତି, ସୋ ତାନି ଚୀୱରାଦୀନି ୱିୟ ଚିରପବ୍ବଜିତାଦୀନଂ ଦତ୍ୱା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ୱସନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସ ସେନାସନେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ଇଧ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଭେସଜ୍ଜଂ ଲଭତି ଲୂଖଂ ୱା ପଣୀତଂ ୱା, ସୋ ତେନେୱ ତୁସ୍ସତି, ଅଞ୍ଞଂ ନ ପତ୍ଥେତି, ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତି, ଅୟମସ୍ସ ଗିଲାନପଚ୍ଚୟେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଅଥ ପନ ତେଲେନ ଅତ୍ଥିକୋ ଫାଣିତଂ ଲଭତି, ସୋ ତଂ ସଭାଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦତ୍ୱା, ତସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ତେଲଂ ଗହେତ୍ୱା, ଭେସଜ୍ଜଂ କତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସ ଗିଲାନପଚ୍ଚୟେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ। ଅପରୋ ମହାପୁଞ୍ଞୋ ବହୁଂ ତେଲମଧୁଫାଣିତାଦିପଣୀତଭେସଜ୍ଜଂ ଲଭତି, ସୋ ତଂ ଚୀୱରାଦୀନି ୱିୟ ଚିରପବ୍ବଜିତାଦୀନଂ ଦତ୍ୱା ତେସଂ ଆଭତେନ ଯେନ କେନଚି ଭେସଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି। ଯୋ ପନ ଏକସ୍ମିଂ ଭାଜନେ ମୁତ୍ତହରୀତକଂ, ଏକସ୍ମିଂ ଚତୁମଧୁରଂ ଠପେତ୍ୱା ''ଗଣ୍ହଥ, ଭନ୍ତେ, ଯଦିଚ୍ଛସୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ସଚସ୍ସ ତେସୁ ଅଞ୍ଞତରେନପି ରୋଗୋ ୱୂପସମ୍ମତି , ''ମୁତ୍ତହରୀତକଂ ନାମ ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ୱଣ୍ଣିତଂ, ପୂତିମୁତ୍ତଭେସଜ୍ଜଂ ନିସ୍ସାୟ ପବ୍ବଜ୍ଜା, ତତ୍ଥ ତେ ଯାୱଜୀୱଂ ଉସ୍ସାହୋ କରଣୀୟୋ''ତି (ମହାୱ। ୧୨୮) ୱଚନମନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ଚତୁମଧୁରଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମୁତ୍ତହରୀତକେନ ଭେସଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତୋ ପରମସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି, ଅୟମସ୍ସ ଗିଲାନପଚ୍ଚୟେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ସୋ ଏୱଂପଭେଦୋ ସବ୍ବୋପି ସନ୍ତୋସୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୀତି ପୱୁଚ୍ଚତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅତ୍ତତୋ ଇତରୀତରପଚ୍ଚୟସନ୍ତୋସୋ''ତି। ଇତରୀତରସନ୍ତୁଟ୍ଠିୟା ସଦ୍ଧିଂ ସନ୍ଦସ୍ସନାଦିୱିଧିନା ଆନିସଂସୱିଭାୱନୱସେନ, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତାଦିଭେଦସ୍ସ ଇଚ୍ଛାପକତତ୍ତସ୍ସ ଆଦୀନୱୱିଭାୱନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତା କଥା ସନ୍ତୁଟ୍ଠିକଥା। ଇତୋ ପରାସୁପି କଥାସୁ ଏସେୱ ନୟୋ, ୱିସେସମତ୍ତମେୱ ୱକ୍ଖାମ।

ପୱିୱେକକଥାତି ଏତ୍ଥ କାୟୱିୱେକୋ ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ଉପଧିୱିୱେକୋତି ତୟୋ ୱିୱେକା। ତେସୁ ଏକୋ ଗଚ୍ଛତି, ଏକୋ ତିଟ୍ଠତି, ଏକୋ ନିସୀଦତି, ଏକୋ ସେୟ୍ୟଂ କପ୍ପେତି, ଏକୋ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିସତି, ଏକୋ ପଟିକ୍କମତି, ଏକୋ ଅଭିକ୍କମତି, ଏକୋ ଚଙ୍କମଂ ଅଧିଟ୍ଠାତି, ଏକୋ ଚରତି, ଏକୋ ୱିହରତୀତି ଏୱଂ ସବ୍ବିରିୟାପଥେସୁ ସବ୍ବକିଚ୍ଚେସୁ ଗଣସଙ୍ଗଣିକଂ ପହାୟ ୱିୱିତ୍ତୱାସୋ କାୟୱିୱେକୋ ନାମ। ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୟୋ ପନ ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ନାମ। ନିବ୍ବାନଂ ଉପଧିୱିୱେକୋ ନାମ। ୱୁତ୍ତମ୍ପେତଂ –

''କାୟୱିୱେକୋ ଚ ୱିୱେକଟ୍ଠକାୟାନଂ ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିରତାନଂ, ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ଚ ପରିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତାନଂ ପରମୱୋଦାନପ୍ପତ୍ତାନଂ, ଉପଧିୱିୱେକୋ ଚ ନିରୁପଧୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱିସଙ୍ଖାରଗତାନ''ନ୍ତି (ମହାନି। ୫୭)।

ୱିୱେକୋୟେୱ ପୱିୱେକୋ, ପୱିୱେକପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତା କଥା ପୱିୱେକକଥା।

ଅସଂସଗ୍ଗକଥାତି ଏତ୍ଥ ସୱନସଂସଗ୍ଗୋ ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗୋ ସମୁଲ୍ଲପନସଂସଗ୍ଗୋ ସମ୍ଭୋଗସଂସଗ୍ଗୋ କାଯସଂସଗ୍ଗୋତି ପଞ୍ଚ ସଂସଗ୍ଗା। ତେସୁ ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୁଣାତି ‘‘ଅସୁକସ୍ମିଂ ଗାମେ ୱା ନିଗମେ ୱା ଇତ୍ଥୀ ଅଭିରୂପା ଦସ୍ସନୀଯା ପାସାଦିକା ପରମାଯ ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯ ସମନ୍ନାଗତା’’ତି, ସୋ ତଂ ସୁତ୍ୱା ସଂସୀଦତି ୱିସୀଦତି, ନ ସକ୍କୋତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ, ସିକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ହୀନାଯାୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ୱିସଭାଗାରମ୍ମଣସୱନେନ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସସନ୍ଥୱୋ ସୱନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ନ ହେୱ ଖୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୁଣାତି, ଅପିଚ ଖୋ ସାମଂ ପସ୍ସତି ଇତ୍ଥିଂ ଅଭିରୂପଂ ଦସ୍ସନୀଯଂ ପାସାଦିକଂ ପରମାଯ ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯ ସମନ୍ନାଗତଂ, ସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ସଂସୀଦତି ୱିସୀଦତି, ନ ସକ୍କୋତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ, ସିକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ହୀନାଯାୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ୱିସଭାଗାରମ୍ମଣଦସ୍ସନେନ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସସନ୍ଥୱୋ ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ଦିସ୍ୱା ପନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଆଲାପସଲ୍ଲାପୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ କିଲେସସନ୍ଥୱୋ ସମୁଲ୍ଲପନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ସହଜଗ୍ଘନାଦୀନିପି ଏତେନେୱ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅତ୍ତନୋ ପନ ସନ୍ତକଂ ଯଂକିଞ୍ଚି ମାତୁଗାମସ୍ସ ଦତ୍ୱା ୱା ଅଦତ୍ୱା ୱା ତେନ ଦିନ୍ନସ୍ସ ୱନଭଙ୍ଗିଯାଦିନୋ ପରିଭୋଗୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସସନ୍ଥୱୋ ସମ୍ଭୋଗସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ମାତୁଗାମସ୍ସ ହତ୍ଥଗ୍ଗାହାଦିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସସନ୍ଥୱୋ କାଯସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ଯୋପି ଚେସ –

‘‘ଗିହୀହି ସଂସଟ୍ଠୋ ୱିହରତି ଅନନୁଲୋମିକେନ ସଂସଗ୍ଗେନ ସହସୋକୀ ସହନନ୍ଦୀ ସୁଖିତେସୁ ସୁଖିତୋ, ଦୁକ୍ଖିତେସୁ ଦୁକ୍ଖିତୋ , ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ କିଚ୍ଚକରଣୀଯେସୁ ଅତ୍ତନା ଉଯ୍ୟୋଗଂ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୩; ମହାନି। ୧୬୪) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ ଅନନୁଲୋମିକୋ ଗିହିସଂସଗ୍ଗୋ, ଯୋ ଚ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀହିପି କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତୋ ସଂସଗ୍ଗୋ, ତଂ ସବ୍ବଂ ପହାଯ ଯ୍ୱାଯଂ ସଂସାରେ ଥିରତରଂ ସଂୱେଗଂ, ସଙ୍ଖାରେସୁ ତିକ୍ଖଂ ଭଯସଞ୍ଞଂ, ସରୀରେ ପଟିକୂଲସଞ୍ଞଂ, ସବ୍ବାକୁସଲେସୁ ଜିଗୁଚ୍ଛାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ହିରୋତ୍ତପ୍ପଂ, ସବ୍ବକିରିଯାସୁ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ସବ୍ବଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା କମଲଦଲେ ଜଲବିନ୍ଦୁ ୱିଯ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅଲଗ୍ଗଭାୱୋ, ଅଯଂ ସବ୍ବସଂସଗ୍ଗପ୍ପଟିପକ୍ଖତାଯ ଅସଂସଗ୍ଗୋ। ତପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତା କଥା ଅସଂସଗ୍ଗକଥା।

ୱୀରିଯାରମ୍ଭକଥାତି ଏତ୍ଥ ୱୀରସ୍ସ ଭାୱୋ, କମ୍ମନ୍ତି ୱା ୱୀରିଯଂ, ୱିଧିନା ଈରଯିତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ୱା ୱୀରିଯଂ, ୱୀରିଯଞ୍ଚ ତଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନାଯ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପସମ୍ପଦାଯ ଆରମ୍ଭନଂ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋ। ସ୍ୱାଯଂ କାଯିକୋ ଚେତସିକୋ ଚାତି ଦୁୱିଧୋ, ଆରମ୍ଭଧାତୁ, ନିକ୍କମଧାତୁ, ପରକ୍କମଧାତୁ ଚାତି ତିୱିଧୋ; ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ସୋ ସବ୍ବୋପି ଯୋ ଭିକ୍ଖୁ ଗମନେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ କିଲେସଂ ଠାନଂ ପାପୁଣିତୁଂ ନ ଦେତି; ଠାନେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନିସଜ୍ଜଂ, ନିସଜ୍ଜାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସଯନଂ ପାପୁଣିତୁଂ ନ ଦେତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଅଜପଦେନ ଦଣ୍ଡେନ କଣ୍ହସପ୍ପଂ ଉପ୍ପୀଳେତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱିଯ, ତିଖିଣେନ ଅସିନା ଅମିତ୍ତଂ ଗୀୱାଯ ପହରନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ୱୀରିଯବଲେନ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ସେୱଂ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯସ୍ସ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତା କଥା ୱୀରିଯାରମ୍ଭକଥା।

ସୀଲକଥାଦୀସୁ ଦୁୱିଧଂ ସୀଲଂ ଲୋକିଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଲୋକିଯଂ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରାଦି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ, ଲୋକୁତ୍ତରଂ ମଗ୍ଗସୀଲଂ ଫଲସୀଲଞ୍ଚ। ତଥା ୱିପସ୍ସନାଯ ପାଦକଭୂତା ସହ ଉପଚାରେନ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଲୋକିଯୋ ସମାଧି, ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ପନେତ୍ଥ ଲୋକୁତ୍ତରୋ ସମାଧି ନାମ। ତଥା ପଞ୍ଞାପି ଲୋକିଯା ସୁତମଯା ଚିନ୍ତାମଯା ଝାନସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱିପସ୍ସନାଞାଣଞ୍ଚ। ୱିସେସତୋ ପନେତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞା ଗହେତବ୍ବା, ଲୋକୁତ୍ତରା ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଫଲପଞ୍ଞା ଚ। ୱିମୁତ୍ତୀପି ଅରିଯଫଲୱିମୁତ୍ତି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ। ଅପରେ ପନ ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତୀନମ୍ପି ୱସେନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନମ୍ପି ଏକୂନୱୀସତିୱିଧଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣଂ। ଇତି ଇମେସଂ ସୀଲାଦୀନଂ ସବ୍ବିଂ ସନ୍ଦସ୍ସନାଦିୱିଧିନା ଅନେକାକାରୱୋକାରଆନିସଂସୱିଭାୱନୱସେନ ଚେୱ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖାନଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀନଂ ଆଦୀନୱୱିଭାୱନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତା କଥା, ତପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତା କଥା ୱା ସୀଲାଦିକଥା ନାମ।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଅତ୍ତନା ଚ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ହୋତି, ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥଞ୍ଚ ପରେସଂ କତ୍ତା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୫୨; ଅ। ନି। ୧୦।୭୦) ‘‘ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି ଇତରୀତରେନ ଚୀୱରେନ, ଇତରୀତରଚୀୱରସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା ଚ ୱଣ୍ଣୱାଦୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୪୪; ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୨୮) ଚ ଆଦିୱଚନତୋ ସଯଞ୍ଚ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିଗୁଣସମନ୍ନାଗତେନ ପରେସମ୍ପି ତଦତ୍ଥାଯ ହିତଜ୍ଝାସଯେନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବା ତଥାରୂପୀ କଥା, ଯା ଇଧ ଅଭିସଲ୍ଲେଖିକାଦିଭାୱେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥାଦୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। କାରକସ୍ସେୱ ହି କଥା ୱିସେସତୋ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥସାଧିନୀ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସେତଂ, ମେଘିଯ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ପାଟିକଙ୍ଖଂ…ପେ। … ଅକସିରଲାଭୀ’’ତି।

ଏୱରୂପାଯାତି ଈଦିସାଯ, ଯଥାୱୁତ୍ତାଯ। ନିକାମଲାଭୀତି ଯଥିଚ୍ଛିତଲାଭୀ ଯଥାରୁଚିଲାଭୀ, ସବ୍ବକାଲଂ ଇମା କଥା ସୋତୁଂ ୱିଚାରେତୁଞ୍ଚ ଯଥାସୁଖଂ ଲଭନ୍ତୋ। ଅକିଚ୍ଛଲାଭୀତି ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖଲାଭୀ। ଅକସିରଲାଭୀତି ୱିପୁଲଲାଭୀ।

ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋତି ପଗ୍ଗହିତୱୀରିୟୋ। ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପହାନାୟାତି ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ ଅକୁସଲାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ପଜହନତ୍ଥାୟ। କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସଲନାଦିଅତ୍ଥେନ ଅନୱଜ୍ଜଟ୍ଠେନ ଚ କୁସଲାନଂ ସହୱିପସ୍ସନାନଂ ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମାନଂ। ଉପସମ୍ପଦାୟାତି ସମ୍ପାଦନାୟ, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦନାୟ। ଥାମୱାତି ଉସ୍ସୋଳ୍ହିସଙ୍ଖାତେନ ୱୀରିୟଥାମେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଦଳ୍ହପରକ୍କମୋତି ଥିରପରକ୍କମୋ ଅସିଥିଲୱୀରିୟୋ। ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋତି ଅନୋରୋହିତଧୁରୋ ଅନୋସକ୍କିତୱୀରିୟୋ।

ପଞ୍ଞୱାତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାୟ ପଞ୍ଞୱା। ଉଦୟତ୍ଥଗାମିନିୟାତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦୟଞ୍ଚ ୱୟଞ୍ଚ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତିୟା। ଅରିୟାୟାତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ କିଲେସେହି ଆରକା ଦୂରେ ଠିତାୟ ନିଦ୍ଦୋସାୟ। ନିବ୍ବେଧିକାୟାତି ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟାୟ। ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟଗାମିନିୟାତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଖେପନତୋ ‘‘ଦୁକ୍ଖକ୍ଖୟୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ଅରିୟମଗ୍ଗଂ ସମ୍ମା ହେତୁନା ଞାୟେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତିୟା।

ଇମେସୁ ଚ ପନ ପଞ୍ଚସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସୀଲଂ ୱୀରିୟଂ ପଞ୍ଞା ଚ ଯୋଗିନୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ଅଙ୍ଗଂ, ଇତରଦ୍ୱୟଂ ବାହିରଂ ଅଙ୍ଗଂ। ତଥାପି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସୟେନେୱ ସେସଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଇଜ୍ଝତି, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସେୱେତ୍ଥ ବହୂପକାରତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ‘‘କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସେତଂ, ମେଘିୟ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ପାଟିକଙ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଦେସନଂ ୱଡ୍ଢେତି। ତତ୍ଥ ପାଟିକଙ୍ଖନ୍ତି ଏକଂସେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ, ଅୱସ୍ସଂଭାୱୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯନ୍ତି କିରିୟାପରାମସନଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ‘‘ସୀଲୱା ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଯଦେତଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସୀଲୱନ୍ତତାୟ ଭୱନଂ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଏତଂ ତସ୍ସ ପାଟିକଙ୍ଖଂ, ଅୱସ୍ସଂଭାୱୀ ଏକଂସେନେୱ ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ନିୟୋଜନତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ ୱିହରିସ୍ସତୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଏୱଂ ଭଗୱା ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଉତ୍ତମକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ୱଚନଂ ଅନାଦିୟିତ୍ୱା ତଂ ୱନସଣ୍ଡଂ ପୱିସିତ୍ୱା ତାଦିସଂ ୱିପ୍ପକାରଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଆୟସ୍ମତୋ ମେଘିୟସ୍ସ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାଦିନା ସକଲଂ ସାସନସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା, ଇଦାନିସ୍ସ ତତ୍ଥ ଆଦରଜାତସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ଯେହି କାମୱିତକ୍କାଦୀହି ଉପଦ୍ଦୁତତ୍ତା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜି, ତସ୍ସ ତେସଂ ଉଜୁୱିପଚ୍ଚନୀକଭୂତତ୍ତା ଚ ଭାୱନାନୟଂ ପକାସେତ୍ୱା, ତତୋ ପରଂ ଅରହତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ, ‘‘ତେନ ଚ ପନ, ମେଘିୟ, ଭିକ୍ଖୁନା ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପତିଟ୍ଠାୟ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ଉତ୍ତରି ଭାୱେତବ୍ବା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତେନାତି ଏୱଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସୟେନ ଯଥାୱୁତ୍ତସୀଲାଦିଗୁଣସମନ୍ନାଗତେନ। ତେନେୱାହ ‘‘ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପତିଟ୍ଠାୟା’’ତି। ଉତ୍ତରୀତି ଆରଦ୍ଧତରୁଣୱିପସ୍ସନସ୍ସ ରାଗାଦିପରିସ୍ସୟା ଚେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ, ତେସଂ ୱିସୋଧନତ୍ଥଂ ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ଭାୱେତବ୍ବା ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବା ୱଡ୍ଢେତବ୍ବା ଚ।

ଅସୁଭାତି ଏକାଦସସୁ ଅସୁଭକମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁ ଯଥାରହଂ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଅସୁଭଭାୱନା। ରାଗସ୍ସ ପହାନାୟାତି କାମରାଗସ୍ସ ପଜହନତ୍ଥାୟ। ଅୟମତ୍ଥୋ ସାଲିଲାୟକୋପମାୟ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ – ଏକୋ ହି ପୁରିସୋ ଅସିତଂ ଗହେତ୍ୱା କୋଟିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସାଲିଖେତ୍ତେ ସାଲିୟୋ ଲାୟତି, ଅଥସ୍ସ ୱତିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗାୱୋ ପୱିସିଂସୁ। ସୋ ଅସିତଂ ଠପେତ୍ୱା, ଯଟ୍ଠିଂ ଆଦାୟ, ତେନେୱ ମଗ୍ଗେନ ଗାୱୋ ନୀହରିତ୍ୱା, ୱତିଂ ପାକତିକଂ କତ୍ୱା, ପୁନ ଅସିତଂ ଗହେତ୍ୱା ସାଲିୟୋ ଲାୟି। ତତ୍ଥ ସାଲିଖେତ୍ତଂ ୱିୟ ବୁଦ୍ଧସାସନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ସାଲିଲାୟକୋ ୱିୟ ଯୋଗାୱଚରୋ, ଅସିତଂ ୱିୟ ପଞ୍ଞା, ଲାୟନକାଲୋ ୱିୟ ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମକରଣକାଲୋ, ଯଟ୍ଠି ୱିୟ ଅସୁଭକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ୱତି ୱିୟ ସଂୱରୋ , ୱତିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗାୱୀନଂ ପୱିସନଂ ୱିୟ ସହସା ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାୟ ପମାଦଂ ଆଗମ୍ମ ରାଗସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଂ, ଅସିତଂ ଠପେତ୍ୱା, ଯଟ୍ଠିଂ ଆଦାୟ, ପୱିଟ୍ଠମଗ୍ଗେନେୱ ଗାୱୋ ନୀହରିତ୍ୱା, ୱତିଂ ପଟିପାକତିକଂ କତ୍ୱା, ପୁନ ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସାଲିଲାୟନଂ ୱିୟ ଅସୁଭକମ୍ମଟ୍ଠାନେନ ରାଗଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା, ପୁନ ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମକରଣକାଲୋତି ଇଦମେତ୍ଥ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ। ଏୱଂଭୂତଂ ଭାୱନାୱିଧିଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅସୁଭା ଭାୱେତବ୍ବା ରାଗସ୍ସ ପହାନାୟା’’ତି।

ମେତ୍ତାତି ମେତ୍ତାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ପହାନାୟାତି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଉପ୍ପନ୍ନକୋପସ୍ସ ପଜହନତ୍ଥାୟ। ଆନାପାନସ୍ସତୀତି ସୋଳସୱତ୍ଥୁକା ଆନାପାନସ୍ସତି। ୱିତକ୍କୁପଚ୍ଛେଦାୟାତି ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ୱିତକ୍କାନଂ ଉପଚ୍ଛେଦନତ୍ଥାୟ। ଅସ୍ମିମାନସମୁଗ୍ଘାତାୟାତି ଅସ୍ମୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସ୍ସ ନୱୱିଧସ୍ସ ମାନସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛେଦନତ୍ଥାୟ। ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞିନୋତି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତୋ ଉଦୟବ୍ବୟୱନ୍ତତୋ ପଭଙ୍ଗୁତୋ ତାୱକାଲିକତୋ ନିଚ୍ଚପଟିପକ୍ଖତୋ ଚ ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି (ଧ। ପ। ୨୭୭; ଚୂଳନି। ହେମକମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୫୬) ପୱତ୍ତଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞିନୋ। ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା ସଣ୍ଠାତୀତି ଅସାରକତୋ ଅୱସୱତ୍ତନତୋ ପରତୋ ରିତ୍ତତୋ ତୁଚ୍ଛତୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ଚ ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା’’ତି (ଧ। ପ। ୨୭୯; ଚୂଳନି। ହେମକମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୫୬) ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତା ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା ଚିତ୍ତେ ସଣ୍ଠହତି, ଅତିଦଳ୍ହଂ ପତିଟ୍ଠାତି। ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣେ ହି ଦିଟ୍ଠେ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ଦିଟ୍ଠମେୱ ହୋତି। ତୀସୁ ହି ଲକ୍ଖଣେସୁ ଏକସ୍ମିଂ ଦିଟ୍ଠେ ଇତରଦ୍ୱୟଂ ଦିଟ୍ଠମେୱ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞିନୋ ହି, ମେଘିୟ, ଅନତ୍ତସଞ୍ଞା ସଣ୍ଠାତୀ’’ତି। ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣେ ଦିଟ୍ଠେ ଅସ୍ମୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନକମାନୋ ସୁପ୍ପଜହୋୱ ହୋତୀତି ଆହ –

‘‘ଅନଭିସଞ୍ଞୀ ଅସ୍ମିମାନସମୁଗ୍ଘାତଂ ପାପୁଣାତୀ’’ତି ଦିଟ୍ଠେଵ ଧମ୍ମେ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠେଯେଵ ଧମ୍ମେ ଇମସ୍ମିଂଯେଵ ଅତ୍ତଭାଵେ ଅପଚ୍ଚଯପରିନିବ୍ବାନଂ ପାପୁଣାତି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ଵିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଅସୁଭାଦିଭାଵନାନଯୋ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୦୨) ଵୁତ୍ତନଯେନ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଏତମତ୍ଥଂଵିଦିତ୍ଵାତି ଏତଂ ଆଯସ୍ମତୋ ମେଘିଯସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଵିତକ୍କଚୋରେହି କୁସଲଭଣ୍ଡୁପଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ଜାନିତ୍ଵା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ କାମଵିତକ୍କାଦୀନଂ ଅଵିନୋଦନେ ଵିନୋଦନେ ଚ ଆଦୀନଵାନିସଂସଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଖୁଦ୍ଦାତି ହୀନା ଲାମକା। ଵିତକ୍କାତି କାମଵିତକ୍କାଦଯୋ ତଯୋ ପାପଵିତକ୍କା। ତେ ହି ସବ୍ବଵିତକ୍କେହି ପତିକିଟ୍ଠତାଯ ଇଧ ଖୁଦ୍ଦାତି ଵୁତ୍ତା ‘‘ନ ଚ ଖୁଦ୍ଦମାଚରେ’’ତିଆଦୀସୁ (ଖୁ॰ ପା॰ ୯।୩; ସୁ॰ ନି॰ ୧୪୫) ଵିଯ। ସୁଖୁମାତି ଞାତିଵିତକ୍କାଦଯୋ ଅଧିପ୍ପେତା। ଞାତିଵିତକ୍କୋ ଜନପଦଵିତକ୍କୋ ଅମରାଵିତକ୍କୋ ପରାନୁଦ୍ଦଯତାଯ ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଵିତକ୍କୋ ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଵିତକ୍କୋ ଅନଵଞ୍ଞତ୍ତିପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଵିତକ୍କୋତି ଏତେ ହି ଵିତକ୍କା କାମଵିତକ୍କାଦଯୋ ଵିଯ ଦାରୁଣା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଅନୋଳାରିକସଭାଵତାଯ ସୁଖୁମାତି ଵୁତ୍ତା। ଅନୁଗତାତି ଚିତ୍ତେନ ଅନୁଗତା। ଵିତକ୍କେ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ଚିତ୍ତଂ ତଦନୁଗତମେଵ ହୋତି ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣାଭିନିରୋପନତୋ। ‘‘ଅନୁଗ୍ଗତା’’ତିପି ପାଠୋ, ଅନୁଉଟ୍ଠିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ମନସୋ ଉପ୍ପିଲାଵାତି ଚେତସୋ ଉପ୍ପିଲାଵିତତ୍ତକରା।

ଏତେ ଅଵିଦ୍ଵା ମନସୋ ଵିତକ୍କେତି ଏତେ କାମଵିତକ୍କାଦିକେ ମନୋଵିତକ୍କେ ଅସ୍ସାଦାଦୀନଵନିସ୍ସରଣତୋ ଞାତତୀରଣପହାନପରିଞ୍ଞାହି ଯଥାଭୂତଂ ଅଜାନନ୍ତୋ। ଭୁରା ଭୁରଂ ଧାଵତି ଭନ୍ତଚିତ୍ତୋତି ଅପ୍ପହୀନମିଚ୍ଛାଵିତକ୍କତ୍ତା ଅନଵଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋ ‘‘କଦାଚି ରୂପେ, କଦାଚି ସଦ୍ଦେ’’ତିଆଦିନା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅସ୍ସାଦାଦିଵସେନ ଅପରାପରଂ ଧାଵତି ପରିବ୍ଭମତି। ଅଥ ଵା ଭୁରା ଭୁରଂ ଧାଵତି ଭନ୍ତଚିତ୍ତୋତି ଅପରିଞ୍ଞାତଵିତକ୍କତ୍ତା ତନ୍ନିମିତ୍ତାନଂ ଅଵିଜ୍ଜାତଣ୍ହାନଂ ଵସେନ ପରିବ୍ଭମନମାନସୋ ଇଧଲୋକତୋ ପରଲୋକଂ ଆଦାନନିକ୍ଖେପେହି ଅପରାପରଂ ଧାଵତି ସଂସରତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତେ ଚ ଵିଦ୍ଵା ମନସୋ ଵିତକ୍କେତି ଏତେ ଯଥାଵୁତ୍ତପ୍ପଭେଦେ କାମଵିତକ୍କାଦିକେ ମନୋଵିତକ୍କେ ଅସ୍ସାଦାଦିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ଜାନନ୍ତୋ। ଆତାପିଯୋତି ଵୀରିଯଵା। ସଂଵରତୀତି ପିଦହତି। ସତିମାତି ସତିସମ୍ପନ୍ନୋ। ଅନୁଗ୍ଗତେତି ଦୁଲ୍ଲଭଵସେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଏତେ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରେ କାମଵିତକ୍କାଦିକେ ମନୋଵିତକ୍କେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପିଲାଵିତହେତୁତାଯ ମନସୋ ଉପ୍ପିଲାଵେ ଵିଦ୍ଵା ଵିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାସହିତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ସମ୍ମଦେଵ ଜାନନ୍ତୋ, ତସ୍ସ ସହାଯଭୂତାନଂ ସମ୍ମାଵାଯାମସତୀନଂ ଅତ୍ଥିତାଯ ଆତାପିଯୋ ସତିମା ତେ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାଵନାଯ ଆଯତିଂ ଉପ୍ପତ୍ତିରହେ ଅନୁଗ୍ଗତେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ଏଵ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସଂଵରତି, ଞାଣସଂଵରଵସେନ ପିଦହତି, ଆଗମନପଥଂ ପଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ଏଵଂଭୂତୋ ଚ ଚତୁସଚ୍ଚପ୍ପବୋଧେନ ବୁଦ୍ଧୋ ଅରିଯସାଵକୋ ଅରହତ୍ତାଧିଗମେନ ଅସେସଂ, ଅନଵସେସଂ ଏତେ କାମଵିତକ୍କାଦିକେ ପଜହାସି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦୀତି। ଏତ୍ଥାପି ‘‘ଅନୁଗତେ’’ତିପି ପଠନ୍ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତୋଯେଵ।

ପଠମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଉଦ୍ଧତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୨। ଦୁତିଯେ କୁସିନାରାଯନ୍ତି କୁସିନାରାଯଂ ନାମ ମଲ୍ଲରାଜୂନଂ ନଗରେ। ଉପଵତ୍ତନେ ମଲ୍ଲାନଂ ସାଲଵନେତି ଯଥା ହି ଅନୁରାଧପୁରସ୍ସ ଥୂପାରାମୋ, ଏଵଂ କୁସିନାରାଯ ଉଯ୍ୟାନଂ ଦକ୍ଖିଣପଚ୍ଛିମଦିସାଯ ହୋତି। ଯଥା ଥୂପାରାମତୋ ଦକ୍ଖିଣଦ୍ଵାରେନ ନଗରପଵିସନମଗ୍ଗୋ ପାଚୀନମୁଖୋ ଗନ୍ତ୍ଵା ଉତ୍ତରେନ ନିଵତ୍ତତି, ଏଵଂ ଉଯ୍ୟାନତୋ ସାଲପନ୍ତି ପାଚୀନମୁଖା ଗନ୍ତ୍ଵା ଉତ୍ତରେନ ନିଵତ୍ତା, ତସ୍ମା ‘‘ଉପଵତ୍ତନ’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମିଂ ଉପଵତ୍ତନେ ମଲ୍ଲରାଜୂନଂ ସାଲଵନେ। ଅରଞ୍ଞକୁଟିକାଯନ୍ତି ସାଲପନ୍ତିଯା ଅଵିଦୂରେ ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛସଞ୍ଛନ୍ନଟ୍ଠାନେ କତା କୁଟିକା, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଅରଞ୍ଞକୁଟିକାଯଂ ଵିହରନ୍ତୀ’’ତି। ତେ ପନ ଭିକ୍ଖୂ ପଟିସଙ୍ଖାନଵିରହିତା ଓସ୍ସଟ୍ଠଵୀରିଯା ପମତ୍ତଵିହାରିନୋ, ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଦ୍ଧତା’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚବହୁଲତ୍ତା ଅଵୂପସନ୍ତଚିତ୍ତତାଯ ଉଦ୍ଧତା। ତୁଚ୍ଛଭାଵେନ ମାନୋ ନଳୋ ଵିଯାତି ନଳୋ, ମାନସଙ୍ଖାତୋ ଉଗ୍ଗତୋ ନଳୋ ଏତେସନ୍ତି ଉନ୍ନଳା, ଉଗ୍ଗତତୁଚ୍ଛମାନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପତ୍ତଚୀଵରମଣ୍ଡନାଦିଚାପଲ୍ଲେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ବହୁକତାଯ ଵା ଚପଲା। ଫରୁସଵାଚତାଯ ମୁଖେନ ଖରାତି ମୁଖରା। ତିରଚ୍ଛାନକଥାବହୁଲତାଯ ଵିକିଣ୍ଣା ଵ୍ୟାକୁଲା ଵାଚା ଏତେସନ୍ତି ଵିକିଣ୍ଣଵାଚା। ମୁଟ୍ଠା ନଟ୍ଠା ସତି ଏତେସନ୍ତି ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିନୋ, ସତିଵିରହିତା ପମାଦଵିହାରିନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞାଭାଵତୋ ଅସମ୍ପଜାନା। ଗଦ୍ଦୂହନମତ୍ତମ୍ପି କାଲଂ ଚିତ୍ତସମାଧାନସ୍ସ ଅଭାଵତୋ ନ ସମାହିତାତି ଅସମାହିତା। ଲୋଲସଭାଵତ୍ତା ଭନ୍ତମିଗସପ୍ପଟିଭାଗତାଯ ଵିବ୍ଭନ୍ତଚିତ୍ତା। ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅସଂଵରଣତୋ ଅସଞ୍ଞତିନ୍ଦ୍ରିଯତାଯ ପାକତିନ୍ଦ୍ରିଯା।

ଏତମତ୍ଥଂଵିଦିତ୍ଵାତି ଏତଂ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିଵସେନ ପମାଦଵିହାରଂ ଜାନିତ୍ଵା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ପମାଦଵିହାରେ ଅପ୍ପମାଦଵିହାରେ ଚ

ଯଥାକ୍କମଂ ଆଦୀନଵାନିସଂସଵିଭାଵନଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଅରକ୍ଖିତେନାତି ସତିଆରକ୍ଖାଭାଵେନ ଅଗୁତ୍ତେନ। କାଯେନାତି ଛଵିଞ୍ଞାଣକାଯେନ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣେନ ହି ରୂପଂ ଦିସ୍ଵା ତତ୍ଥ ନିମିତ୍ତାନୁବ୍ଯଞ୍ଜନଗ୍ଗହଣଵସେନ ଅଭିଜ୍ଝାଦିପଵତ୍ତିତୋ ଵିଞ୍ଞାଣଦ୍ଵାରସ୍ସ ସତିଯା ଅରକ୍ଖିତଭାଵତୋ। ସୋତଵିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଏଵଂ ଛଵିଞ୍ଞାଣକାଯସ୍ସ ଅରକ୍ଖିତଭାଵଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଅରକ୍ଖିତେନ କାଯେନା''ତି। କେଚି ପନ ''କାଯେନା''ତି ଅତ୍ଥଂ ଵଦନ୍ତି, ତେସମ୍ପି ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଅତ୍ଥଯୋଜନାଯ ସତି ଯୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଅପରେ ପନ ''ଅରକ୍ଖିତେନ ଚିତ୍ତେନା''ତି ପଠନ୍ତି, ତେସମ୍ପି ଵୁତ୍ତନଯୋ ଏଵ ଅତ୍ଥୋ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତେନାତି ସସ୍ସତାଦିମିଚ୍ଛାଭିନିଵେସଦୂସିତେନ। ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତେନାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତାଲକ୍ଖଣେନ ଥିନେନ କାଯସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତାଲକ୍ଖଣେନ ମିଦ୍ଧେନ ଚ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟେନ, ତେନ କାଯେନ ଚିତ୍ତେନାତି ଵା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଵସଂ ମାରସ୍ସ ଗଚ୍ଛତୀତି କିଲେସମାରାଦିକସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସପି ମାରସ୍ସ ଵସଂ ଯଥାକାମକରଣୀଯତଂ ଉପଗଚ୍ଛତି, ତେସଂ ଵିସଯଂ ନାତିକ୍କମତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇମାଯ ହି ଗାଥାଯ ଭଗଵା ଯେ ସତିଆରକ୍ଖାଭାଵେନ ସବ୍ବସୋ ଅରକ୍ଖିତଚିତ୍ତା, ଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ହେତୁଭୂତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଅଭାଵତୋ ଅଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନେନ ନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ଵିପରିଯେସଗାହିନୋ, ତତୋ ଏଵ କୁସଲକିରିଯାଯ ଵୀରିଯାରମ୍ଭାଭାଵତୋ କୋସଜ୍ଜାଭିଭୂତା ସଂସାରଵଟ୍ଟତୋ ସୀସଂ ନ ଉକ୍ଖିପିସ୍ସନ୍ତୀତି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପମାଦଵିହାରଗରହାମୁଖେନ ଵଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଇଦାନି ଵିଵଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସା''ତି ଦୁତିଯଗାଥମାହ।

ତତ୍ଥ ତସ୍ମା ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଯସ୍ମା ଅରକ୍ଖିତଚିତ୍ତୋ ମାରସ୍ସ ଯଥାକାମକରଣୀଯୋ ହୁତ୍ଵା ସଂସାରେଯେଵ ହୋତି, ତସ୍ମା ସତିସଂଵରେନ ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ରକ୍ଖଣେନ ପିଦହନେନ ରକ୍ଖିତଚିତ୍ତୋ ଅସ୍ସ। ଚିତ୍ତେ ହି ରକ୍ଖିତେ ଚକ୍ଖାଦିଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ରକ୍ଖିତାନେଵ ହୋନ୍ତୀତି। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋତି ଯସ୍ମା ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ ତଥା ତଥା ଅଯୋନିସୋ ଵିତକ୍କେତ୍ଵା ନାନାଵିଧାନି ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନାନି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିହତେନ ଚିତ୍ତେନ ମାରସ୍ସ ଯଥାକାମକରଣୀଯୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଯୋନିସୋମନସିକାରେନ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମସଙ୍କପ୍ପାଦିସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରୋ ଅସ୍ସ, ଝାନାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପମେଵ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଵତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ କରେଯ୍ୟ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁରେକ୍ଖାରୋତି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପଗୋଚରତାଯ ଵିଧୁତମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନୋ ପୁରେତରଂଯେଵ କମ୍ମସ୍ସକତାଲକ୍ଖଣଂ, ତତୋ ଯଥାଭୂତଞାଣଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରତୋ କତ୍ଵା ପୁବ୍ବେ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ସୀଲସମାଧୀସୁ ଯୁତ୍ତୋ ପଯୁତ୍ତୋ ଵିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ଵା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଞତ୍ଵାନ ଉଦଯବ୍ବଯଂ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ସମପଞ୍ଞାସାଯ ଆକାରେହି ଉପ୍ପାଦନିରୋଧଂ ଵଵତ୍ଥପେତ୍ଵା ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣମଧିଗନ୍ତ୍ଵା ତତୋ ପରଂ ଭଙ୍ଗାନୁପସ୍ସନାଦିଵସେନ ଵିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ଵା ଅନୁକ୍କମେନ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ, ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂ ଭିକ୍ଖୁ ସବ୍ବା ଦୁଗ୍ଗତିଯୋ ଜହେତି, ଏଵଂ ସୋ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଵଜ୍ଝାନଂ କିଲେସାନଂ ପଠମମେଵ ପହୀନତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିଵିପ୍ପଯୁତ୍ତଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଥିନମିଦ୍ଧାନଂ ଅଧିଗତେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ ତଦେକଟ୍ଠାନଂ ମାନାଦୀନମ୍ପି ପହୀନତ୍ତା ସବ୍ବସୋ ଭିନ୍ନକିଲେସୋ ଖୀଣାସଵୋ ଭିକ୍ଖୁ ତିଵିଧଦୁକ୍ଖତାଯୋଗେନ ଦୁଗ୍ଗତିସଙ୍ଖାତା ସବ୍ବାପି ଗତିଯୋ ଉଚ୍ଛିନ୍ନଭଵମୂଲତ୍ତା ଜହେ, ପଜହେଯ୍ୟ। ତାସଂ ପରଭାଗେ ନିବ୍ବାନେ ପତିଟ୍ଠେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦୁତିଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଗୋପାଲକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୩। ତତିଯେ କୋସଲେସୂତି କୋସଲା ନାମ ଜାନପଦିନୋ ରାଜକୁମାରା, ତେସଂ ନିଵାସୋ ଏକୋପି ଜନପଦୋ ''କୋସଲା''ତ୍ଵେଵ ଵୁଚ୍ଚତି, ତେସୁ କୋସଲେସୁ ଜନପଦେ। ଚାରିକଂ ଚରତୀତି ଅତୁରିତଚାରିକାଵସେନ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରତି। ମହତାତି ଗୁଣମହତ୍ତେନପି ମହତା, ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନସଙ୍ଖତ୍ତା ସଙ୍ଖ୍ୟାମହତ୍ତେନପି ମହତା। ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନାତି ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞସଂହତେନ ସମଣଗଣେନ। ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଏକତୋ। ମଗ୍ଗା ଓକ୍କମ୍ମାତି ମଗ୍ଗତୋ ଅପକ୍କମିତ୍ଵା। ଅଞ୍ଞତରଂ ରୁକ୍ଖମୂଲନ୍ତି ଘନପତ୍ତସାଖାଵିଟପସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସନ୍ଦଚ୍ଛାଯସ୍ସ ମହତୋ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୀପସଙ୍ଖାତଂ ମୂଲଂ।

ଅଞ୍ଞତରୋ ଗୋପାଲକୋତି ଏକୋ ଗୋଗଣରକ୍ଖକୋ, ନାମେନ ପନ ନନ୍ଦୋ ନାମ। ସୋ କିର ଅଡ୍ଢୋ ମହଦ୍ଧନୋ ମହାଭୋଗୋ, ଯଥା କେଣିଯୋ ଜଟିଲୋ ପବ୍ବଜ୍ଜାଵସେନ, ଏଵଂ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଗୋଯୂଥଂ ରକ୍ଖନ୍ତୋ ଗୋପାଲକତ୍ତେନ ରାଜପୀଳଂ ଅପହରନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ କୁଟୁମ୍ବଂ ରକ୍ଖତି। ସୋ କାଲେନ କାଲଂ ପଞ୍ଚ ଗୋରସେ ଗହେତ୍ଵା, ମହାସେଟ୍ଠିସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଆଗନ୍ତ୍ଵା ନିଯ୍ୟାତେତ୍ଵା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ଵା, ସତ୍ଥାରଂ ପସ୍ସତି, ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି, ଅତ୍ତନୋ ଵସନଟ୍ଠାନଂ ଆଗମନତ୍ଥାଯ ସତ୍ଥାରଂ ଯାଚତି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସେଵ ଞାଣପରିପାକଂ ଆଗମଯମାନୋ ଅଗନ୍ତ୍ଵା, ଅପରଭାଗେ ମହତା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ପରିଵୁତୋ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୋ, ''ଇଦାନିସ୍ସ ଞାଣଂ ପରିପକ୍କ''ନ୍ତି ଞତ୍ଵା ତସ୍ସ ଵସନଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଵିଦୂରେ ମଗ୍ଗା ଓକ୍କମ୍ମ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ

ନିସୀଦି ତସ୍ସ ଆଗମନଂ ଆଗମୟମାନୋ। ନନ୍ଦୋପି ଖୋ "ସତ୍ଥା କିର ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୋ ଇତୋ ଆଗଚ୍ଛତୀ"ତି ସୁତ୍ୱା, ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ୱେଗେନ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା କତପଟିସନ୍ଥାରୋ ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି, ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ସୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ପାୟାସଦାନମଦାସି, ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ଭଗୱା ଅନୁମୋଦନଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – "ଏକମନ୍ତଂ ନିସିନ୍ନଂ ଖୋ ତଂ ଗୋପାଲକଂ ଭଗୱା ଧମ୍ମିୟା କଥାୟ ସନ୍ଦସ୍ସେସି…ପେ… ଉଟ୍ଠାୟାସନା ପକ୍କାମୀ"ତି।

ତତ୍ଥ ସନ୍ଦସ୍ସେସୀତି "ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା, ଇମେ ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା"ତିଆଦିନା କୁସଲାଦିଧମ୍ମେ କମ୍ମୱିପାକେ ଇଧଲୋକପରଲୋକେ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥାୱସାନେ ଚତ୍ତାରି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ସମ୍ମା ଦସ୍ସେସି। ସମାଦପେସୀତି "ସଚ୍ଚାଧିଗମାୟ ଇମେ ନାମ ଧମ୍ମା ଅତ୍ତନି ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବା"ତି ସୀଲାଦିଧମ୍ମେ ସମ୍ମା ଗଣ୍ହାପେତ୍ୱା ତେସୁ ତଂ ପତିଟ୍ଠପେସି। ସମୁତ୍ତେଜେସୀତି ତେ ଧମ୍ମା ସମାଦିନ୍ନା ଅନୁକ୍କମେନ ଭାୱିୟମାନା ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟା ହୁତ୍ୱା ତିକ୍ଖୱିସଦା ୟଥା ଖିପ୍ପଂ ଅରିୟମଗ୍ଗଂ ଆୱହନ୍ତି, ତଥା ସମ୍ମା ଉତ୍ତେଜେସି ସମ୍ପଦେୱ ତେଜେସି। ସମ୍ପହଂସେସୀତି ଭାୱନାୟ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସଭାୱଦସ୍ସନେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପମୋଦାପନୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ପହଂସେସି। ଅପିଚେତ୍ଥ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜଧମ୍ମେସୁ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଚ ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନେନ ସନ୍ଦସ୍ସନଂ, ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟଂ ପମାଦାପନୋଦନେନ ସମାଦପନଂ, ଚିତ୍ତସ୍ସାଲସିୟାପତ୍ତିୱିନୋଦନେନ ସମୁତ୍ତେଜନଂ, ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିସିଦ୍ଧିୟା ସମ୍ପହଂସନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସୋ ଭଗୱତୋ ସାମୁକ୍କଂସିକାୟ ଧମ୍ମଦେସନାୟ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହି। ଅଧିୱାସେସୀତି ତେନ ଦିଟ୍ଠସଚ୍ଚେନ "ଅଧିୱାସେତୁ ମେ, ଭନ୍ତେ ଭଗୱା"ତିଆଦିନା ନିମନ୍ତିତୋ କାୟଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗଂ ଅଚୋପେନ୍ତୋ ଚିତ୍ତେନେୱ ଅଧିୱାସେସି ସାଦିୟି। ତେନେୱାହ "ତୁଣ୍ହୀଭାୱେନା"ତି।

ଅପ୍ପୋଦକପାୟାସନ୍ତି ନିରୁଦକପାୟାସଂ। ପଟିୟାଦାପେତ୍ୱାତି ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ସଜ୍ଜେତ୍ୱା। ନୱଞ୍ଚ ସପ୍ପିନ୍ତି ନୱନୀତଂ ଗହେତ୍ୱା ତାୱଦେୱ ୱିଲୀନଂ ମଣ୍ଡସପ୍ପିଞ୍ଚ ପଟିୟାଦାପେତ୍ୱା। ସହତ୍ଥାତି ଆଦରଜାତୋ ସହତ୍ଥେନେୱ ପରିୱିସନ୍ତୋ। ସନ୍ତପ୍ପେସୀତି ପଟିୟତ୍ତଂ ଭୋଜନଂ ଭୋଜେସି। ସମ୍ପୱାରେସୀତି "ଅଲଂ ଅଲ"ନ୍ତି ୱାଚାୟ ପଟିକ୍ଖିପାପେସି। ଭୁତ୍ତାୱିନ୍ତି କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ। ଓନୀତପତ୍ତପାଣିନ୍ତି ପତ୍ତତୋ ଅପନୀତପାଣିଂ, "ଧୋତପତ୍ତପାଣି"ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ଧୋତପତ୍ତହତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନୀଚନ୍ତି ଅନୁଚ୍ଚଂ ଆସନଂ ଗହେତ୍ୱା ଆସନେୟେୱ ନିସୀଦନଂ ଅରିୟଦେସୱାସୀନଂ ଚାରିତ୍ତଂ, ସୋ ପନ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଉପଚାରୱସେନ ପଞ୍ଞତ୍ତସ୍ସ ଦାରୁଫଲକାସନସ୍ସ ସମୀପେ ନିସୀଦି। ଧମ୍ମିୟା କଥାୟାତିଆଦି ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ କତଂ ଅନୁମୋଦନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ । ସୋ କିର ସତ୍ତାହଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ୱସାପେତ୍ୱା ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେସି। ସତ୍ତମେ ପନ ଦିୱସେ ଅପ୍ପୋଦକପାୟାସଦାନଂ ଅଦାସି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ଥାୟ ଞାଣପରିପାକାଭାୱତୋ ଅନୁମୋଦନମେୱ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି।

ସୀମନ୍ତରିକାୟାତି ସୀମନ୍ତରେ, ତସ୍ସ ଗାମସ୍ସ ଅନ୍ତରଂ। ଗାମୱାସିନୋ କିର ଏକଂ ତଢଆକଂ ନିସ୍ସାୟ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ କଲହଂ ଅକଂସୁ। ସୋ ତେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ତଂ ତଢଆକଂ ଗଣ୍ହି। ତେନ ବଦ୍ଧାଘାତୋ ଏକୋ ପୁରିସୋ ତଂ ସତ୍ଥୁ ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଦୂରଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା "ନିୱତ୍ତାହି ଉପାସକା"ତି ୱୁତ୍ତେ ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଅଞ୍ଜଲିଂ କତ୍ୱା ୟାୱ ଦସ୍ସନୂପଚାରସମତିକ୍କମା ଦସନଖସମୋଧାନସମୁଜ୍ଜଲଂ ଅଞ୍ଜଲିଂ ସିରସି ପଗ୍ଗୟ୍ହ ପଟିନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଗାମାନଂ ଅନ୍ତରେ ଅରଞ୍ଞପ୍ପଦେସେ ଏକକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ସରେନ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ମାରେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅଚିରପକ୍କନ୍ତସ୍ସ…ପେ… ୱୋରୋପେସୀ"ତି। କେନଚିଦେୱ କରଣୀୟେନ ଓହୀୟିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଗଚ୍ଛନ୍ତା ଭିକ୍ଖୂ ତଂ ତଥା ମତଂ ଦିସ୍ୱା ଭଗୱତୋ ତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସୁଂ, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ "ଅଥ ଖୋ ସମ୍ବହୁଲା ଭିକ୍ଖୂ"ତିଆଦି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ୟସ୍ମା ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପନ୍ନଂ ଅରିୟସାୱକଂ ନନ୍ଦଂ ମାରେନ୍ତେନ ପୁରିସେନ ଆନନ୍ତରିୟକମ୍ମଂ ବହୁଲଂ ଅପୁଞ୍ଞଂ ପସୁତଂ, ତସ୍ମା ୟଂ ଚୋରେହି ଚ ୱେରୀହି ଚ କତ୍ତବ୍ବଂ, ତତୋପି ଘୋରତରଂ ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ମିଚ୍ଛାପଣିହିତଂ ଚିତ୍ତଂ କରୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଜାନିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଦିସୋ ଦିସନ୍ତି ଦୂସକୋ ଦୂସନୀୟଂ ଚୋରୋ ଚୋରଂ, ଦିସ୍ୱାତି ୱଚନସେସୋ। ୟଂ ତଂ କୟିରାତି ୟଂ ତସ୍ସ ଅନୟବ୍ୟସନଂ କରେୟ୍ୟ, ଦୁତିୟପଦେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଏକୋ ଏକସ୍ସ ମିତ୍ତଦୁବ୍ଭୀ ଚୋରୋ ପୁତ୍ତଦାରଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁଗୋମହିଂସାଦୀସୁ ଅପରଜ୍ଝନ୍ତୋ ୟସ୍ସ ଅପରଜ୍ଝତି, ତମ୍ପି ତଥେୱ ଅତ୍ତନି ଅପରଜ୍ଝନ୍ତଂ ଚୋରଂ ଦିସ୍ୱା, ୱେରୀ ୱା ପନ କେନଚିଦେୱ କାରଣେନ ବଦ୍ଧୱେରଂ ୱେରିଂ ଦିସ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ କକ୍ଖଢଅତାୟ ଦାରୁଣତାୟ ୟଂ ତସ୍ସ ଅନୟବ୍ୟସନଂ କରେୟ୍ୟ, ପୁତ୍ତଦାରଂ ୱା ପୀଢଏୟ୍ୟ, ଖେତ୍ତାଦୀନି ୱା ନାସେୟ୍ୟ, ଜୀୱିତା ୱା ୱୋରୋପେୟ୍ୟ , ଦସସୁ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥେସୁ ମିଚ୍ଛାଠପିତତ୍ତା ମିଚ୍ଛାପଣିହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ପାପିୟୋ ନଂ ତତୋ କରେ, ନଂ ପୁରିସଂ ପାପତରଂ ତତୋ କରେୟ୍ୟ। ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ହି ଦିସୋ ୱା ୱେରୀ ୱା ଦିସସ୍ସ ୱା ୱେରିନୋ ୱା ଇମସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ଉପ୍ପାଦେୟ୍ୟ, ଜୀୱିତକ୍ଖୟଂ ୱା କରେୟ୍ୟ। ଇଦଂ ପନ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥେସୁ ମିଚ୍ଛାଠପିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଅନୟବ୍ୟସନଂ ପାପେତି, ଅତ୍ତଭାୱସତସହସ୍ସେସୁପି ଚତୂସୁ ଅପାୟେସୁ ଖିପିତ୍ୱା ସୀସମସ୍ସ

ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ନ ଦେତୀତି।

ତତିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଯକ୍ଖପହାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୪। ଚତୁତ୍ଥେ କପୋତକନ୍ଦରାୟନ୍ତି ଏୱଂନାମକେ ୱିହାରେ। ତସ୍ମିଂ କିର ପବ୍ବତକନ୍ଦରେ ପୁବ୍ବେ ବହୂ କପୋତା ୱସିଂସୁ, ତେନ ସା ପବ୍ବତକନ୍ଦରା ''କପୋତକନ୍ଦରା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅପରଭାଗେ ତତ୍ଥ କତୱିହାରୋପି ''କପୋତକନ୍ଦରା''ତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''କପୋତକନ୍ଦରାୟନ୍ତି ଏୱଂନାମକେ ୱିହାରେ''ତି। ଜୁଣ୍ହାୟ ରତ୍ତିୟାତି ସୁକ୍କପକ୍ଖରତ୍ତିୟଂ। ନୱୋରୋପିତେହି କେସେହୀତି ଅଚିରଓହାରିତେହି କେସେହି, ଇଦ୍ଧମୁତଲକ୍ଖଣେ ଚେତଂ କରଣୱଚନଂ। ଅବ୍ଭୋକାସେତି ଯତ୍ଥ ଉପରିଚ୍ଛଦନଂ ପରିକ୍ଖେପୋ ୱା ନତ୍ଥି, ତାଦିସେ ଆକାସଙ୍ଗଣେ।

ତତ୍ଥ ଆୟସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ, ଆୟସ୍ମା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ନୀଲୁପ୍ପଲୱଣ୍ଣୋ। ଉଭୋପି ପନ ତେ ମହାଥେରା ଉଦିଚ୍ଚବ୍ରାହ୍ମଣଜଚ୍ଚା କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସାଧିକଂ ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟଂ ଅଭିନୀହାରସମ୍ପନ୍ନା ଛଳଭିଞ୍ଞାପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତା ମହାଖୀଣାସୱା ସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ସତ୍ତସଟ୍ଠିୟା ସାୱକପାରମିଞାଣାନଂ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତା ଏତଂ କପୋତକନ୍ଦରୱିହାରଂ ଉପସୋଭୟନ୍ତା ଏକଂ କନକଗୁହଂ ପୱିଟ୍ଠା ଦ୍ୱେ ସୀହା ୱିୟ, ଏକଂ ୱିଜମ୍ଭନଭୂମିଂ ଓତିଣ୍ଣା ଦ୍ୱେ ବ୍ୟଗ୍ଘା ୱିୟ, ଏକଂ ସୁପୁପ୍ଫିତସାଲୱନଂ ପୱିଟ୍ଠା ଦ୍ୱେ ଛଦ୍ଦନ୍ତନାଗରାଜାନୋ ୱିୟ, ଏକଂ ସିମ୍ବଲିୱନଂ ପୱିଟ୍ଠା ଦ୍ୱେ ସୁପଣ୍ଣରାଜାନୋ ୱିୟ, ଏକଂ ନରୱାହନୟାନଂ ଅଭିରୁଳ୍ହା ଦ୍ୱେ ୱେସ୍ସୱଣା ୱିୟ, ଏକଂ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାସନଂ ଅଭିନିସିନ୍ନା ଦ୍ୱେ ସକ୍କା ୱିୟ, ଏକୱିମାନବ୍ଭନ୍ତରଗତା ଦ୍ୱେ ମହାବ୍ରହ୍ମାନୋ ୱିୟ, ଏକସ୍ମିଂ ଗଗନଟ୍ଠାନେ ଠିତାନି ଦ୍ୱେ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲାନି ୱିୟ, ଦ୍ୱେ ସୂରିୟମଣ୍ଡଲାନି ୱିୟ ଚ ୱିରୋଚିଂସୁ। ତେସୁ ଆୟସ୍ମା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ତୁଣ୍ହୀ ନିସୀଦି, ଆୟସ୍ମା ପନ ସାରିପୁତ୍ତୋ ସମାପଜ୍ଜି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଞ୍ଞତରଂ ସମାଧିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା''ତି।

ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତରଂ ସମାଧିନ୍ତି ଉପେକ୍ଖାବ୍ରହ୍ମୱିହାରସମାପତ୍ତିଂ। କେଚି ''ସଞ୍ଞାୱେଦୟିତନିରୋଧସମାପତ୍ତି''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ଅପରେ ପନାହୁ ''ଆରୁପ୍ପପାଦକଂ ଫଲସମାପତ୍ତି''ନ୍ତି। ଇମା ଏୱ ହି ତିସ୍ସୋ କାୟରକ୍ଖଣସମତ୍ଥା ସମାପତ୍ତିୟୋ। ତତ୍ଥ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିୟା ସମାଧିପରିୟାୟସମ୍ଭୱୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୱ, ପଚ୍ଛିମଂୟେୱ ପନ ଆଚରିୟା ୱଣ୍ଣେନ୍ତି। ଉତ୍ତରାୟ ଦିସାୟ ଦକ୍ଖିଣଂ ଦିସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଉତ୍ତରାୟ ଦିସାୟ ଯକ୍ଖସମାଗମଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଭୱନଂ ଗନ୍ତୁଂ ଦକ୍ଖିଣଂ ଦିସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ପଟିଭାତି ମନ୍ତି ଉପଟ୍ଠାତି ମମ। ମନ୍ତି ହି ପଟିସଦ୍ଦୟୋଗେନ ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପୟୋଗୱଚନଂ, ଇମସ୍ସ ସୀସେ ପହାରଂ ଦାତୁଂ ଚିତ୍ତଂ ମେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ କିର ପୁରିମଜାତିୟଂ ଥେରେ ବଦ୍ଧାଘାତୋ, ତେନସ୍ସ ଥେରଂ ଦିସ୍ୱା ପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସ ଏୱଂ ଅହୋସି। ଇତରୋ ପନ ସପ୍ପଞ୍ଞଜାତିକୋ, ତସ୍ମା ତଂ ପଟିସେଧେନ୍ତୋ ''ଅଲଂ ସମ୍ମା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ମା ଆସାଦେସୀତି ମା ଘଟ୍ଟେସି, ମା ପହାରଂ ଦେହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉଳାରୋତି ଉଳାରେହି ଉତ୍ତମେହି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତୋ।

ଅନାଦିୟିତ୍ୱାତି ଆଦରଂ ଅକତ୍ୱା, ତସ୍ସ ୱଚନଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ଯସ୍ମା ପନ ତସ୍ସ ୱଚନଂ ଅଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତଂ ଅନାଦିୟନ୍ତୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ''ତଂ ଯକ୍ଖଂ ଅନାଦିୟିତ୍ୱା''ତି। ସୀସେ ପହାରଂ ଅଦାସୀତି ସବ୍ବଥାମେନ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେତ୍ୱା ଆକାସେ ଠିତୋୱ ସୀସେ ଖଟକଂ ଅଦାସି, ମୁଦ୍ଧନି ମୁଟ୍ଠିଘାତଂ ଅକାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତାୱ ମହାତି ଥାମମହତ୍ତେନ ତତ୍ତକଂ ମହନ୍ତୋ ପହାରୋ ଅହୋସି। ତେନ ପହାରେନାତି ତେନ ପହାରେନ କରଣଭୂତେନ। ସତ୍ତରତନନ୍ତି ପମାଣମଜ୍ଝିମସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ରତନେନ ସତ୍ତରତନଂ। ନାଗନ୍ତି ହତ୍ଥିନାଗଂ। ଓସାଦେୟ୍ୟାତି ପଥୱିୟଂ ଓସୀଦାପେୟ୍ୟ ନିମୁଜ୍ଜାପେୟ୍ୟ। ''ଓସାରେୟ୍ୟା''ତିପି ପାଠୋ, ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣଂ କରେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଡ୍ଢଟ୍ଠମରତନନ୍ତି ଅଡ୍ଢେନ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ପୂରଣାନି ଅଡ୍ଢଟ୍ଠମାନି, ଅଡ୍ଢଟ୍ଠମାନି ରତନାନି ପମାଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଅଡ୍ଢଟ୍ଠମରତନୋ, ତଂ ଅଡ୍ଢଟ୍ଠମରତନଂ। ମହନ୍ତଂ ପବ୍ବତକୂଟନ୍ତି କେଲାସକୂଟପ୍ପମାଣଂ ୱିପୁଲଂ ଗିରିକୂଟଂ। ପଦାଲେୟ୍ୟାତି ସକଲିକାକାରେନ ଭିନ୍ଦେୟ୍ୟ। ଅପି ଓସାଦେୟ୍ୟ, ଅପି ପଦାଲେୟ୍ୟାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ତାୱଦେୱ ଚସ୍ସ ସରୀରେ ମହାପରିଳାହୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ସୋ ୱେଦନାତୁରୋ ଆକାସେ ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଭୂମିୟଂ ପତି, ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିସହସ୍ସାଧିକୟୋଜନସତସହସ୍ସୁବ୍ବେଧଂ ସିନେରୁମ୍ପି ପବ୍ବତରାଜାନଂ ସନ୍ଧାରେନ୍ତୀ ଚତୁନହୁତାଧିକଦ୍ୱିୟୋଜନସତସହସ୍ସବହଲା ମହାପଥୱୀ ତଂ ପାପସତ୍ତଂ ଧାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ୱିୟ ୱିୱରମଦାସି। ଅୱୀଚିତୋ ଜାଲା ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା କନ୍ଦନ୍ତଂୟେୱ ତଂ ଗଣ୍ହିଂସୁ, ସୋ କନ୍ଦନ୍ତୋ ୱିପ୍ପଲପନ୍ତୋ ପତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଥ ଚ ପନ ସୋ ଯକ୍ଖୋ 'ଡୟ୍ହାମି ଡୟ୍ହାମୀ'ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ମହାନିରୟଂ ଅପତାସୀତି। ତତ୍ଥ ଅପତାସୀତି ଅପତି।

କିଂ ପନ ସୋ ଯକ୍ଖତ୍ତଭାୱେନେୱ ନିରୟଂ ଉପଗଚ୍ଛୀତି? ନ ଉପଗଚ୍ଛି, ଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୱେଦନୀୟଂ ପାପକମ୍ମଂ ଅହୋସି, ତସ୍ସ ବଲେନ ଯକ୍ଖତ୍ତଭାୱେ ମହନ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱି। ଯଂ ପନ ଉପପଜ୍ଜୱେଦନୀୟଂ ଆନନ୍ତରିୟକମ୍ମଂ, ତେନ ଚୁତିଅନନ୍ତରଂ ନିରୟେ ଉପ୍ପଜ୍ଜୀତି। ଥେରସ୍ସ ପନ ସମାପତ୍ତିବଲେନ

ଉପଟ୍ଠିତସରୀରସ୍ସ ନ କୋଚି ୱିକାରୋ ଅହୋସି। ସମାପତ୍ତିତୋ ଅୱୁଟ୍ଠିତକାଲେ ହି ତଂ ଯକ୍ଖୋ ପହରି, ତଥା ପହରନ୍ତଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଦିସ୍ୱା ଆୟସ୍ମା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ଧମ୍ମସେନାପତିଂ ଉପସଙ୍କମି, ଉପସଙ୍କମନସମକାଲମେୱ ଚ ଧମ୍ମସେନାପତି ସମାପତ୍ତିତୋ ଉଟ୍ଠାସି। ଅଥ ନଂ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ସରୀରୱୁତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛି, ସୋପିସ୍ସ ବ୍ୟାକାସି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଦ୍ଦସା ଖୋ ଆୟସ୍ମା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ…ପେ… ଅପି ଚ ମେ ସୀସଂ ଥୋକଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଥୋକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଥୋକଂ ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ମଧୁରକଜାତଂ ୱିୟ ମେ ସୀସଂ ଦୁକ୍ଖିତଂ, ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖାଧିଟ୍ଠାନଞ୍ହି ସୀସଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ସୀସେ ଥୋକଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ। କଥଂ ପନ ସମାପତ୍ତିବଲେନ ସରୀରେ ଉପଟ୍ଠିତେ ଥେରସ୍ସ ସୀସେ ଥୋକମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ ଅହୋସୀତି? ଅଚିରେନେୱ ୱୁଟ୍ଠିତତ୍ତା। ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିୟଂ ଅପଞ୍ଞାୟମାନଦୁକ୍ଖଞ୍ହି କାୟନିସ୍ସିତତ୍ତା ନିଦ୍ଦଂ ଉପଗତସ୍ସ ମକସାଦିଜନିତଂ ୱିୟ ପଟିବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଥୋକଂ ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ।

''ମହାବଲେନ ଯକ୍ଖେନ ତଥା ସକୁସ୍ସାହେନ ପହଟେ ସରୀରେପି ୱିକାରୋ ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି ଅଚ୍ଛରିୟବ୍ଭୁତଚିତ୍ତଜାତେନ ଆୟସ୍ମତା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେନ ''ଅଚ୍ଛରିୟଂ, ଆୱୁସୋ ସାରିପୁତ୍ତା''ତିଆଦିନା ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ ମହାନୁଭାୱତାୟ ୱିଭାୱିତାୟ ସୋପିସ୍ସ 'ଅଚ୍ଛରିୟଂ, ଆୱୁସୋ ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନା''ତିଆଦିନା ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱମହନ୍ତତାପକାସନାପଦେସେନ ଅତ୍ତନୋ ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିୟାହଙ୍କାରାଦିମଲାନଂ ସୁପ୍ପହୀନତଂ ଦୀପେତି। ପଂସୁପିସାଚକମ୍ପି ନ ପସ୍ସାମାତି ସଙ୍କାରକୂଟାଦୀସୁ ୱିଚରଣକଖୁଦ୍ଦକପେତମ୍ପି ନ ପସ୍ସାମ। ଇତି ଅଧିଗମପ୍ପିଚ୍ଛାନଂ ଅଗ୍ଗଭୂତୋ ମହାଥେରୋ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଅନାୱଜ୍ଜନେନ ତେସଂ ଅଦସ୍ସନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ତେନେୱାହ ''ଏତରହୀ''ତି।

ଭଗୱା ପନ ୱେଳୁୱନେ ଠିତୋ ଉଭିନ୍ନଂ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ଇମଂ କଥାସଲ୍ଲାପଂ ଦିବ୍ବସୋତେନ ଅସ୍ସୋସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅସ୍ସୋସି ଖୋ ଭଗୱା''ତିଆଦି, ତଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଆୟସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ ସମାପତ୍ତିବଲୂପଗତଂ ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱମହନ୍ତତଂ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ତାଦିଭାୱପ୍ପତ୍ତିଦୀପକଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ସେଲୂପମଂ ଚିତ୍ତଂ, ଠିତଂ ନାନୁପକମ୍ପତୀତି ଯସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଘନସିଲାମୟପବ୍ବତୂପମଂ ସବ୍ବେସଂ ଇଞ୍ଜନାନଂ ଅଭାୱତୋ ୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତିୟାୱ ଠିତଂ ସବ୍ବେହିପି ଲୋକଧମ୍ମେହି ନାନୁପକମ୍ପତି ନ ପୱେଧତି। ଇଦାନିସ୍ସ ଅକମ୍ପନାକାରଂ ସଦ୍ଧିଂ କାରଣେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱିରତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ୱିରତ୍ତଂ ରଜନୀୟେସୂତି ୱିରାଗସଙ୍ଖାତେନ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ରଜନୀୟେସୁ ରାଗୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତେସୁ ସବ୍ବେସୁ ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ୱିରତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନରାଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କୋପନେୟ୍ୟେତି ପଟିଘଟ୍ଠାନୀୟେ ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ଆଘାତୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ନ କୁପ୍ପତି ନ ଦୁସ୍ସତି ନ ୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଯସ୍ସେୱଂ ଭାୱିତଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଯସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନୟେନ ତାଦିଭାୱାୱହନଭାୱେନ ଭାୱିତଂ। କୁତୋ ତଂ ଦୁକ୍ଖମେସ୍ସତୀତି ତଂ ଉତ୍ତମପୁଗ୍ଗଲଂ କୁତୋ ସତ୍ତତୋ ସଙ୍ଖାରତୋ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ଉପଗମିସ୍ସତି, ନ ତାଦିସସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଚତୁତ୍ଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ନାଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫। ପଞ୍ଚମେ କୋସମ୍ବିୟନ୍ତି କୁସୁମ୍ଭେନ ନାମ ଇସିନା ୱସିତଟ୍ଠାନେ ମାପିତତ୍ତା ''କୋସମ୍ବୀ''ତି ଏୱଂଲଦ୍ଧନାମକେ ନଗରେ। ଘୋସିତାରାମେତି ଘୋସିତସେଟ୍ଠିନା କାରିତେ ଆରାମେ। ଭଗୱା ଆକିଣ୍ଣୋ ୱିହରତୀତି ଭଗୱା ସମ୍ବାଧପ୍ପତ୍ତୋ ୱିହରତି। କିଂ ପନ ଭଗୱତୋ ସମ୍ବାଧୋ ଅତ୍ଥି, ସଂସଗ୍ଗୋ ୱାତି? ନତ୍ଥି। ନ ହି କୋଚି ଭଗୱନ୍ତଂ ଅନିଚ୍ଛାୟ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଦୁରାସଦା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ଚ ଅନୁପଲିତ୍ତତ୍ତା। ହିତେସିତାୟ ପନ ସତ୍ତେସୁ ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାୟ ''ମୁତ୍ତୋ ମୋଚେସ୍ସାମୀ''ତି ପଟିଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ଚତୁରୋଘନିତ୍ଥରଣତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନଂ ପରିସାନଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକଂ କାଲେନ କାଲଂ ଉପସଙ୍କମନଂ ଅଧିୱାସେତି, ସୟଞ୍ଚ ମହାକରୁଣାସମୁସ୍ସାହିତୋ କାଲଞ୍ଞୂ ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଉପସଙ୍କମତି, ଇଦଂ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଆଚିଣ୍ଣଂ, ଅୟମିଧ ଆକିଣ୍ଣୱିହାରୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ।

ଇଧ ପନ କୋସମ୍ବିକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ କଲହଜାତାନଂ ସତ୍ଥା ଦୀଘୀତିସ୍ସ କୋସଲରଞ୍ଞୋ ୱତ୍ଥୁଂ ଆହରିତ୍ୱା, ''ନ ହି ୱେରେନ ୱେରାନି, ସମ୍ମନ୍ତୀଧ କୁଦାଚନ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ॰ ପ॰ ୫; ମ॰ ନି॰ ୩।୨୩୭; ମହାୱ॰ ୪୬୪) ଓୱାଦଂ ଅଦାସି, ତଂ ଦିୱସଂ ତେସଂ କଲହଂ କରୋନ୍ତାନଂୟେୱ ରତ୍ତି ୱିଭାତା। ଦୁତିୟଦିୱସେପି ଭଗୱା ତମେୱ ୱତ୍ଥୁଂ କଥେସି, ତଂ ଦିୱସମ୍ପି ତେସଂ କଲହଂ କରୋନ୍ତାନଂୟେୱ ରତ୍ତି ୱିଭାତା। ତତିୟଦିୱସେପି ଭଗୱା ତମେୱ ୱତ୍ଥୁଂ କଥେସି, ଅଥଞ୍ଞତରୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭଗୱନ୍ତଂ ଏୱମାହ – ''ଅଗ୍ଗୋସ୍ସୁକ୍କୋ, ଭନ୍ତେ ଭଗୱା, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରମନୁୟୁତ୍ତୋ ୱିହରତୁ,

ମଯମେତେନ ଭଣ୍ଡନେନ କଲହେନ ୱିଗ୍ଗହେନ ୱିୱାଦେନ ପଞ୍ଞାଯିସ୍ସାମା’’ତି। ସତ୍ଥା ‘‘ପରିଯାଦିନ୍ନଚିତ୍ତା ଖୋ ଇମେ ମୋଘପୁରିସା ନ ଦାନିମେ ସକ୍କା ସଞ୍ଞାପେତୁଂ, ନହି ତେତ୍ଥ ସଞ୍ଞାପେତବ୍ବା, ଯଂନୂନାହଂ ଏକଚାରିକୱାସଂ ୱସେୟ୍ୟଂ, ଏୱଂ ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ କଲହତୋ ଓରମିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ଏୱଂ ତେହି କଲହକାରକେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକୱିହାରେ ୱାସଂ ୱିନେତବ୍ବାଭାୱତୋ ଉପାସକାଦୀହି ଉପସଙ୍କମନଞ୍ଚ ଆକିଣ୍ଣୱିହାରଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଭଗୱା ଆକିଣ୍ଣୋ ୱିହରତୀ’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ନ ସୁଖଂ, ଅନାରାଧିତଚିତ୍ତତାଯ ନ ଇଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ନ ଫାସୁ ୱିହରାମୀ’’ତି। ୱୂପକଟ୍ଠୋତି ପୱିୱେକଟ୍ଠୋ ଦୂରୀଭୂତୋ। ତଥା ଚିନ୍ତେତ୍ୱାୱ ଭଗୱା ପାତୋୱ ସରୀରପ୍ପଟିଜଗ୍ଗନଂ କତ୍ୱା କୋସମ୍ବିଯଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା କଞ୍ଚି ଅନାମନ୍ତେତ୍ୱା ଏକୋ ଅଦୁତିଯୋ ଗନ୍ତ୍ୱା କୋସଲରଟ୍ଠେ ପାଲିଲେୟ୍ୟକେ ୱନସଣ୍ଡେ ଭଦ୍ଦସାଲମୂଲେ ୱିହାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯଂ…ପେ… ଭଦ୍ଦସାଲମୂଲେ’’ତି। ତତ୍ଥ ସାମନ୍ତି ସଯଂ। ସଂସାମେତ୍ୱାତି ପଟିସାମେତ୍ୱା। ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯାତି ଏତ୍ଥାପି ସାମନ୍ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଉପଟ୍ଠାକେତି କୋସମ୍ବିନଗରୱାସିନୋ ଘୋସିତସେଟ୍ଠିଆଦିକେ ଉପଟ୍ଠାକେ, ୱିହାରେ ଚ ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠାକଂ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଆନନ୍ଦଂ ଅନାମନ୍ତେତ୍ୱା।

ଏୱଂ ଗତେ ସତ୍ଥରି ପଞ୍ଚସତା ଭିକ୍ଖୂ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଆନନ୍ଦଂ ଆହଂସୁ – ‘‘ଆୱୁସୋ ଆନନ୍ଦ, ସତ୍ଥା ଏକକୋୱ ଗତୋ, ମଯଂ ଅନୁବନ୍ଧିସ୍ସାମା’’ତି। ‘‘ଆୱୁସୋ, ଯଦା ଭଗୱା ସାମଂ ସେନାସନଂ ସଂସାମେତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ଅନାମନ୍ତେତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାକେ ଚ ଅନପଲୋକେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଅଦୁତିଯୋ ଗଚ୍ଛତି, ତଦା ଏକଚାରଂ ଚରିତୁଂ ଭଗୱତୋ ଅଜ୍ଝାସଯୋ, ସାୱକେନ ନାମ ସତ୍ଥୁ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ନ ଇମେସୁ ଦିୱସେସୁ ଭଗୱା ଅନୁଗନ୍ତବ୍ବୋ’’ତି ନିୱାରେସି, ସଯମ୍ପି ନାନୁଗଚ୍ଛି।

ଅନୁପୁବ୍ବେନାତି ଅନୁକ୍କମେନ, ଗାମନିଗମପଟିପାଟିଯା ଚାରିକଂ ଚରମାନୋ ‘‘ଏକଚାରୱାସଂ ତାୱ ୱସମାନଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମୀ’’ତି ବାଲକଲୋଣକାରଗାମଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଭଗୁତ୍ଥେରସ୍ସ ସକଲଂ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଞ୍ଚେୱ ତିଯାମଞ୍ଚ ରତ୍ତିଂ ଏକଚାରୱାସେ ଆନିସଂସଂ କଥେତ୍ୱା ପୁନଦିୱସେ ତେନ ପଚ୍ଛାସମଣେନ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ତଂ ତତ୍ଥେୱ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ସମଗ୍ଗୱାସଂ ୱସମାନେ ତଯୋ କୁଲପୁତ୍ତେ ପସ୍ସିସ୍ସାମୀ’’ତି ପାଚୀନୱଂସମିଗଦାଯଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତେସମ୍ପି ସକଲରତ୍ତିଂ ସମଗ୍ଗୱାସେ ଆନିସଂସଂ କଥେତ୍ୱା ତେପି ତତ୍ଥେୱ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଏକକୋୱ ପାଲିଲେୟ୍ୟଗାମଂ ସମ୍ପତ୍ତୋ। ପାଲିଲେୟ୍ୟଗାମୱାସିନୋ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ପାଲିଲେୟ୍ୟଗାମସ୍ସ ଅୱିଦୂରେ ରକ୍ଖିତୱନସଣ୍ଡୋ ନାମ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ପଣ୍ଣସାଲଂ କତ୍ୱା ‘‘ଏତ୍ଥ ଭଗୱା ୱସତୂ’’ତି ଯାଚିତ୍ୱା ୱାସଯିଂସୁ। ଭଦ୍ଦସାଲୋତି ପନ ତତ୍ଥେକୋ ମନାପୋ ଭଦ୍ଦକୋ ସାଲରୁକ୍ଖୋ, ଭଗୱା ତଂ ଗାମଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ୱନସଣ୍ଡେ ପଣ୍ଣସାଲସମୀପେ ତସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ୱିହାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପାଲିଲେୟ୍ୟକେ ୱିହରତି ରକ୍ଖିତୱନସଣ୍ଡେ ଭଦ୍ଦସାଲମୂଲେ’’ତି।

ହତ୍ଥିନାଗୋତି ମହାହତ୍ଥୀ ଯୂଥପତି। ହତ୍ଥିକଲଭେହୀତି ହତ୍ଥିପୋତକେହି। ହତ୍ଥିଚ୍ଛାପେହୀତି ଖୀରୂପଗେହି ଦହରହତ୍ଥିପୋତକେହି, ଯେ ‘‘ଭିଙ୍କା’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଛିନ୍ନଗ୍ଗାନୀତି ପୁରତୋ ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତେହି ତେହି ହତ୍ଥିଆଦୀହି ଛିନ୍ନଗ୍ଗାନି ଖାଦିତାୱସେସାନି ଖାଣୁସଦିସାନି ଖାଦତି। ଓଭଗ୍ଗୋଭଗ୍ଗନ୍ତି ତେନ ହତ୍ଥିନାଗେନ ଉଚ୍ଚଟ୍ଠାନତୋ ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ପାତିତଂ। ଅସ୍ସ ସାଖାଭଙ୍ଗନ୍ତି ଏତସ୍ସ ସନ୍ତକଂ ସାଖାଭଙ୍ଗଂ ତେ ଖାଦନ୍ତି। ଆୱିଲାନୀତି ତେହି ପଠମତରଂ ଓତରିତ୍ୱା ପିୱନ୍ତେହି ଆଲୁଳିତତ୍ତା ଆୱିଲାନି କଦ୍ଦମମିସ୍ସାନି ପାନୀଯାନି ପିୱତି। ଓଗାହାତି ତିତ୍ଥତୋ। ‘‘ଓଗାହ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ଅସ୍ସାତି ହତ୍ଥିନାଗସ୍ସ। ଉପନିଘଂସନ୍ତିଯୋତି ଘଟ୍ଟେନ୍ତିଯୋ, ଉପନିଘଂସିଯମାନୋପି ଅତ୍ତନୋ ଉଚ୍ଚଆରଭାୱେନ ନ କୁଜ୍ଝତି, ତେନ ତା ତଂ ଘଂସନ୍ତିଯେୱ। ଯୂଥାତି ହତ୍ଥିଘଟା।

ଯେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ସୋ କିର ହତ୍ଥିନାଗୋ ଯୂଥୱାସେ ଉକ୍କଣ୍ଠିତୋ ତଂ ୱନସଣ୍ଡଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ତତ୍ଥ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଘଟସହସ୍ସେନ ନିବ୍ବାପିତସନ୍ତାପୋ ୱିଯ ନିବ୍ବୁତୋ ହୁତ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ ଅଟ୍ଠାସି, ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱତ୍ତସୀସେ ଠତ୍ୱା ଭଦ୍ଦସାଲସ୍ସ ପଣ୍ଣସାଲାଯ ଚ ସମନ୍ତତୋ ଅପ୍ପହରିତକଂ କତ୍ୱା ସାଖାଭଙ୍ଗେହି ସମ୍ମଜ୍ଜତି, ଭଗୱତୋ ମୁଖଧୋୱନଂ ଦେତି, ନ୍ହାନୋଦକଂ ଆହରତି, ଦନ୍ତକଟ୍ଠଂ ଦେତି, ଅରଞ୍ଞତୋ ମଧୁରାନି ଫଲାନି ଆହରିତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଉପନେତି, ସତ୍ଥା ତାନି ପରିଭୁଞ୍ଜତି । ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତତ୍ର ସୁଦଂ ସୋ ହତ୍ଥିନାଗୋ ଯସ୍ମିଂ ପଦେସେ ଭଗୱା ୱିହରତି, ତଂ ପଦେସଂ ଅପ୍ପହରିତଞ୍ଚ କରୋତି, ସୋଣ୍ଡାଯ ଭଗୱତୋ ପାନୀଯଂ ପରିଭୋଜନୀଯଂ ଉପଟ୍ଠାପେତୀ’’ତି। ସୋଣ୍ଡାଯ ଦାରୂନି ଆହରିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଘଂସିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଂ ଉଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଦାରୂନି ଜାଲାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପାସାଣଖଣ୍ଡାନି ତାପେତ୍ୱା ତାନି ଦଣ୍ଡକେହି ପୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ସୋଣ୍ଡିଯଂ ଖିପିତ୍ୱା ଉଦକସ୍ସ ତତ୍ତଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ଭଗୱା ‘‘ହତ୍ଥିନାଗୋ ମମ ନ୍ହାନଂ ଇଚ୍ଛତୀ’’ତି ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ନ୍ହାନକିଚ୍ଚଂ କରୋତି, ପାନୀଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତସ୍ମିଂ ପନ ସୀତଲେ ସଞ୍ଜାତେ ଉପସଙ୍କମତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ସୋଣ୍ଡାଯ ଭଗୱତୋ ପାନୀଯଂ ପରିଭୋଜନୀଯଂ ଉପଟ୍ଠାପେତୀ’’ତି।

ଅଥ ଖୋ ଭଗୱତୋ ରହୋଗତସ୍ସାତିଆଦି ଉଭିନ୍ନଂ ମହାନାଗାନଂ ୱିୱେକସୁଖପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଦସ୍ସନଂ, ତଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ। ଅତ୍ତନୋ ଚ ପୱିୱେକଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି କେହିଚି ଅନାକିଣ୍ଣଭାୱଲଦ୍ଧଂ କାଯୱିୱେକଂ ଜାନିତ୍ୱା, ଇତରେ ପନ ୱିୱେକା ଭଗୱତୋ ସବ୍ବକାଲଂ ୱିଜ୍ଜନ୍ତିଯେୱ।

ଇମଂଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ଅତ୍ତନୋ ହତ୍ଥିନାଗସ୍ସ ଚ ପଭିଭେକାଭିରତିଯା ସମାନଜ୍ଝାସଯଭାୱଦୀପନଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥାଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଏତଂ ଇସାଦନ୍ତସ୍ସ ରଥଇସାସଦିସଦନ୍ତସ୍ସ ହତ୍ଥିନାଗସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନାଗେନ ବୁଦ୍ଧନାଗସ୍ସ ଚିତ୍ତେନ ସମେତି ସଂସନ୍ଦତି। କଥଂ ସମେତି ଚେ? ଯଦେକୋ ରମତୀ ୱନେ ଯସ୍ମା ବୁଦ୍ଧନାଗୋ ''ଅହଂ ଖୋ ପୁବ୍ବେ ଆକିଣ୍ଣୋ ୱିହାସି''ନ୍ତି ପୁରିମଂ ଆକିଣ୍ଣୱିହାରଂ ଜିଗୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିୱେକଂ ଉପବ୍ରୂହଯମାନୋ ଇଦାନି ଯଥା ଏକୋ ଅଦୁତିଯୋ ୱନେ ଅରଞ୍ଞେ ରମତି ଅଭିରମତି, ଏୱଂ ଅଯମ୍ପି ହତ୍ଥିନାଗୋ ପୁବ୍ବେ ଅତ୍ତନୋ ହତ୍ଥିଆଦୀହି ଆକିଣ୍ଣୱିହାରଂ ଜିଗୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିୱେକଂ ଉପବ୍ରୂହଯମାନୋ ଇଦାନି ଏକୋ ଅସହାଯୋ ୱନେ ଅରଞ୍ଞେ ରମତି ଅଭିରମତି। ତସ୍ମାସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନାଗେନ ସମେତି ତସ୍ସ ଚିତ୍ତେନ ସମେତୀତି କତ୍ୱା ଏକୀଭାୱରତିଯା ଏକସଦିସଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଞ୍ଚମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପିଣ୍ଡୋଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬। ଛଟ୍ଠେ ପିଣ୍ଡୋଲଭାରଦ୍ୱାଜୋତି ପିଣ୍ଡଂ ଉଲମାନୋ ପରିଯେସମାନୋ ପବ୍ବଜିତୋତି ପିଣ୍ଡୋଲୋ। ସୋ କିର ପରିଜିଣ୍ଣଭୋଗୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୁତ୍ୱା ମହନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଲାଭସକ୍କାରଂ ଦିସ୍ୱା ପିଣ୍ଡତ୍ଥାଯ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତୋ। ସୋ ମହନ୍ତଂ କପଲ୍ଲଂ ''ପତ୍ତ''ନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ଚରତି, କପଲ୍ଲପୂରଂ ଯାଗୁଂ ପିୱତି, ଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜତି, ପୂୱଖଜ୍ଜକଞ୍ଚ ଖାଦତି। ଅଥସ୍ସ ମହଗ୍ଘସଭାୱଂ ସତ୍ଥୁ ଆରୋଚେସୁଂ। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ପତ୍ତତ୍ଥୱିକଂ ନାନୁଜାନି, ହେଟ୍ଠାମଞ୍ଚେ ପତ୍ତଂ ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ଠପେତି, ସୋ ଠପେନ୍ତୋପି ଘଂସେନ୍ତୋୱ ପଣାମେତ୍ୱା ଠପେତି, ଗଣ୍ହନ୍ତୋପି ଘଂସେନ୍ତୋୱ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କାଲେ ଘଂସନେନ ପରିକ୍ଖୀଣଂ, ନାଳିକୋଦନମତ୍ତସ୍ସେୱ ଗଣ୍ହନକଂ ଜାତଂ। ତତୋ ସତ୍ଥୁ ଆରୋଚେସୁଂ, ଅଥସ୍ସ ସତ୍ଥା ପତ୍ତତ୍ଥୱିକଂ ଅନୁଜାନି। ଥେରୋ ଅପରେନ ସମଯେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭାୱନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗଫଲେ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାସି। ଇତି ସୋ ପୁବ୍ବେ ସୱିସେସଂ ପିଣ୍ଡତ୍ଥାଯ ଉଲତୀତି ପିଣ୍ଡୋଲୋ, ଗୋତ୍ତେନ ପନ ଭାରଦ୍ୱାଜୋତି ଉଭଯଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ''ପିଣ୍ଡୋଲଭାରଦ୍ୱାଜୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଆରଞ୍ଞକୋତି ଗାମନ୍ତସେନାସନପଟିକ୍ଖିପନେନ ଅରଞ୍ଞେ ନିୱାସୋ ଅସ୍ସାତି ଆରଞ୍ଞକୋ, ଆରଞ୍ଞକଧୁତଙ୍ଗଂ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତନ୍ତସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ତଥା ଭିକ୍ଖାସଙ୍ଖାତାନଂ ଆମିସପିଣ୍ଡାନଂ ପାତୋ ପିଣ୍ଡପାତୋ, ପରେହି ଦିନ୍ନାନଂ ପିଣ୍ଡାନଂ ପତ୍ତେ ନିପତନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପିଣ୍ଡପାତଂ ଉଞ୍ଛତି ତଂ ତଂ କୁଲଂ ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋ ଗୱେସତୀତି ପିଣ୍ଡପାତିକୋ, ପିଣ୍ଡାଯ ୱା ପତିତୁଂ ଚରିତୁଂ ୱତମେତସ୍ସାତି ପିଣ୍ଡପାତୀ, ପିଣ୍ଡପାତୀଯେୱ ପିଣ୍ଡପାତିକୋ। ସଙ୍କାରକୂଟାଦୀସୁ ପଂସୂନଂ ଉପରି ଠିତତ୍ତା ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ପଂସୁକୂଲଂ ୱିଯାତି ପଂସୁକୂଲଂ, ପଂସୁ ୱିଯ ୱା କୁଚ୍ଛିତଭାୱଂ ଉଲତି ଗଚ୍ଛତୀତି ପଂସୁକୂଲଂ, ପଂସୁକୂଲସ୍ସ ଧାରଣଂ ପଂସୁକୂଲଂ, ତଂ ସୀଲଂ ଏତସ୍ସାତି ପଂସୁକୂଲିକୋ। ସଙ୍ଘାଟିଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଅନ୍ତରୱାସକସଙ୍ଖାତାନି ତୀଣି ଚୀୱରାନି ତିଚୀୱରଂ, ତିଚୀୱରସ୍ସ ଧାରଣଂ ତିଚୀୱରଂ, ତଂ ସୀଲଂ ଏତସ୍ସାତି ତେଚୀୱରିକୋ। ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ।

ଧୁତୱାଦୋତି ଧୁତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଧୁତକିଲେସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, କିଲେସଧୁନନକଧମ୍ମୋ ୱା। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ଧୁତୋ, ନ ଧୁତୱାଦୋ, ଅତ୍ଥି ନ ଧୁତୋ, ଧୁତୱାଦୋ, ଅତ୍ଥି ନେୱ ଧୁତୋ, ନ ଧୁତୱାଦୋ, ଅତ୍ଥି ଧୁତୋ ଚେୱ, ଧୁତୱାଦୋ ଚାତି ଇଦଂ ଚତୁକ୍କଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେସୁ ଯୋ ସଯଂ ଧୁତଧମ୍ମେ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତତି, ନ ପରଂ ତଦତ୍ଥାଯ ସମାଦପେତି, ଅଯଂ ପଠମୋ। ଯୋ ପନ ସଯଂ ନ ଧୁତଧମ୍ମେ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତତି, ପରଂ ସମାଦପେତି, ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ। ଯୋ ଉଭଯରହିତୋ, ଅଯଂ ତତିଯୋ। ଯୋ ପନ ଉଭଯସମ୍ପନ୍ନୋ, ଅଯଂ ଚତୁତ୍ଥୋ। ଏୱରୂପୋ ଚ ଆଯସ୍ମା ପିଣ୍ଡୋଲଭାରଦ୍ୱାଜୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଧୁତୱାଦୋ''ତି। ଏକଦେସସରୂପେକସେସୱସେନ ହି ଅଯଂ ନିଦ୍ଦେସୋ ଯଥା ତଂ ''ନାମରୂପ''ନ୍ତି।

ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିସମ୍ପଯୋଗତୋ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିସମ୍ପଯୋଗତୋ ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଧିଚିତ୍ତଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଇଧ ପନ ''ଅରହତ୍ତଫଲଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ତଂତଂସମାପତ୍ତୀସୁ ସମାଧି ଏୱ ଅଧିଚିତ୍ତଂ, ଇଧ ପନ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେଚି ପନ ''ଅଧିଚିତ୍ତମନୁଯୁତ୍ତେନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନା କାଲେନ କାଲଂ ତୀଣି ନିମିତ୍ତାନି ମନସି କାତବ୍ବାନୀତି ଏତସ୍ମିଂ ଅଧିଚିତ୍ତସୁତ୍ତେ (ଅ। ନି। ୩।୧୦୩) ୱିଯ ସମଥୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଂ ଅଧିଚିତ୍ତନ୍ତି ଇଧାଧିପ୍ପେତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। ପୁରିମୋଯେୱତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଏତମତ୍ଥଂୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଆଯସ୍ମତୋ ପିଣ୍ଡୋଲଭାରଦ୍ୱାଜସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନପରିକ୍ଖାରସମ୍ପଦାସମ୍ପନ୍ନଂ ଅଧିଚିତ୍ତାନୁଯୋଗସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଏୱଂ ''ଅଧିଚିତ୍ତାନୁଯୋଗୋ ମମ ସାସନାନୁଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ଦୀପେନ୍ତୋ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଅନୂପୱାଦୋତି ୱାଚାଯ କସ୍ସଚିପି ଅନୁପୱଦନଂ। ଅନୂପଘାତୋତି କାଯେନ କସ୍ସଚି ଉପଘାତାକରଣଂ। ପାତିମୋକ୍ଖେତି ଏତ୍ଥ ପାତିମୋକ୍ଖପଦସ୍ସ

ଅଟ୍ଠୋ ହେଟ୍ଠା ନାନପ୍ପକାରେହି ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମିଂ ପାତିମୋକ୍ଖେ। ସତ୍ତନ୍ନଂ ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅୱୀତିକ୍କମଲକ୍ଖଣୋ ସଂୱରୋ। ମତ୍ତଞ୍ଞୁତାତି ପଟିଗ୍ଗହଣପରିଭୋଗୱସେନ ପମାଣଞ୍ଞୁତା। ପନ୍ତଞ୍ଚ ସଯନାସନନ୍ତି ୱିୱିତ୍ତଂ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନୱିରହିତଂ ସେନାସନଂ। ଅଧିଚିତ୍ତେ ଚ ଆଯୋଗୋତି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅଧିଗମାଯ ଭାୱନାନୁଯୋଗୋ।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଅନୂପୱାଦୋତି କସ୍ସଚିପି ଉପରୁଜ୍ଝନୱଚନସ୍ସ ଅୱଦନଂ। ତେନ ସବ୍ବମ୍ପି ୱାଚସିକଂ ସୀଲଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅନୂପଘାତୋତି କାଯେନ କସ୍ସଚି ଉପଘାତସ୍ସ ପରୱିହେଠନସ୍ସ ଅକରଣଂ। ତେନ ସବ୍ବମ୍ପି କାଯିକଂ ସୀଲଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯାଦିସଂ ପନିଦଂ ଉଭଯଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନନ୍ତୋଗଧଂ ହୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ‘‘ପାତିମୋକ୍ଖେ ଚ ସଂୱରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଚସଦ୍ଦୋ ନିପାତମତ୍ତଂ। ପାତିମୋକ୍ଖେ ଚ ସଂୱରୋତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରଭୂତୋ ଅନୂପୱାଦୋ ଅନୂପଘାତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥ ୱା ପାତିମୋକ୍ଖେତି ଅଧିକରଣେ ଭୁମ୍ମଂ। ପାତିମୋକ୍ଖେ ନିସ୍ସଯଭୂତେ ସଂୱରୋ। କୋ ପନ ସୋତି? ଅନୂପୱାଦୋ ଅନୂପଘାତୋ। ଉପସମ୍ପଦୱେଲାଯଞ୍ହି ଅୱିସେସେନ ପାତିମୋକ୍ଖସୀଲଂ ସମାଦିନ୍ନଂ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ପାତିମୋକ୍ଖେ ଠିତସ୍ସ ତତୋ ପରଂ ଉପୱାଦୂପଘାତାନଂ ଅକରଣୱସେନ ସଂୱରୋ, ସୋ ଅନୂପୱାଦୋ ଅନୂପଘାତୋ ଚାତି ୱୁତ୍ତୋ।

ଅଥ ୱା ପାତିମୋକ୍ଖେତି ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବେ ଭୁମ୍ମଂ ଯଥା ‘‘ଚେତସୋ ଅୱୂପସମୋ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୨)। ତେନ ପାତିମୋକ୍ଖେନ ସାଧେତବ୍ବୋ ଅନୂପୱାଦୋ ଅନୂପଘାତୋ, ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଙ୍ଗହିତୋ ଅନୂପୱାଦୋ ଅନୂପଘାତୋଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ। ସଂୱରୋତି ଇମିନା ପନ ସତିସଂୱରୋ , ଞାଣସଂୱରୋ, ଖନ୍ତିସଂୱରୋ, ୱୀରିଯସଂୱରୋତି ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ସଂୱରାନଂ ଗହଣଂ, ପାତିମୋକ୍ଖସାଧନଂ ଇଦଂ ସଂୱରଚତୁକ୍କଂ।

ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା ଚ ଭତ୍ତସ୍ମିନ୍ତି ପରିଯେସନପଟିଗ୍ଗହଣପରିଭୋଗୱିସ୍ସଜ୍ଜନାନଂ ୱସେନ ଭୋଜନେ ପମାଣଞ୍ଞୁତା। ପନ୍ତଞ୍ଚ ସଯନାସନନ୍ତି ଭାୱନାନୁକୂଲଂ ଅରଞ୍ଞରୁକ୍ଖମୂଲାଦିୱିୱିତ୍ତସେନାସନଂ। ଅଧିଚିତ୍ତେ ଚ ଆଯୋଗୋତି ସବ୍ବଚିତ୍ତାନଂ ଅଧିକତ୍ତା ଉତ୍ତମତ୍ତା ଅଧିଚିତ୍ତସଙ୍ଖାତେ ଅରହତ୍ତଫଲଚିତ୍ତେ ସାଧେତବ୍ବେ ତସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦନତ୍ଥଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାୱସେନ ଆଯୋଗୋ। ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନ ସାସନନ୍ତି ଏତଂ ପରସ୍ସ ଅନୂପୱଦନଂ, ଅନୂପଘାତନଂ, ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ , ପରିଯେସନପଟିଗ୍ଗହଣାଦୀସୁ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା, ୱିୱିତ୍ତୱାସୋ, ଯଥାୱୁତ୍ତଅଧିଚିତ୍ତାନୁଯୋଗୋ ଚ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନଂ ଓୱାଦୋ ଅନୁସିଟ୍ଠୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା କଥିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଛଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭। ସତ୍ତମେ ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ଗାଥାଯ ଅଧିଚେତସୋତି ଅଧିଚିତ୍ତୱତୋ, ସବ୍ବଚିତ୍ତାନଂ ଅଧିକେନ ଅରହତ୍ତଫଲଚିତ୍ତେନ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପମଜ୍ଜତୋତି ନ ପମଜ୍ଜତୋ, ଅପ୍ପମାଦେନ ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମେସୁ ସାତଚ୍ଚକିରିଯାଯ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମୁନିନୋତି ‘‘ଯୋ ମୁନାତି ଉଭୋ ଲୋକେ, ମୁନି ତେନ ପୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ଧ। ପ। ୨୬୯; ଚୂଳନି। ମେତ୍ତଗୂମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୨୧) ଏୱଂ ଉଭଯଲୋକମୁନନେନ ମୋନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଞାଣଂ, ତେନ ଅରହତ୍ତଫଲଞାଣସଙ୍ଖାତେନ ଞାଣେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ୱା ଖୀଣାସୱୋ ମୁନି ନାମ, ତସ୍ସ ମୁନିନୋ। ମୋନପଥେସୁ ସିକ୍ଖତୋତି ଅରହତ୍ତଞାଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମୋନସ୍ସ ପଥେସୁ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେସୁ ତୀସୁ ୱା ସିକ୍ଖାସୁ ସିକ୍ଖତୋ। ଇଦଞ୍ଚ ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ପରିନିଟ୍ଠିତସିକ୍ଖୋ ହି ଅରହା, ତସ୍ମା ଏୱଂ ସିକ୍ଖତୋ, ଇମାଯ ସିକ୍ଖାଯ ମୁନିଭାୱଂ ପତ୍ତସ୍ସ ମୁନିନୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ଚ ଏତଦେୱ, ତସ୍ମା ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗଫଲଚିତ୍ତାନଂ ୱସେନ ଅଧିଚେତସୋ, ଚତୁସଚ୍ଚସମ୍ବୋଧପଟିପତ୍ତିଯଂ ଅପ୍ପମାଦୱସେନ ଅପ୍ପମଜ୍ଜତୋ, ମଗ୍ଗଞାଣସମନ୍ନାଗମେନ ମୁନିନୋତି ଏୱମେତେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତିଯେୱ। ଅଥ ୱା ‘‘ଅପ୍ପମଜ୍ଜତୋ ସିକ୍ଖତୋ’’ତି ପଦାନଂ ହେତୁଅତ୍ଥତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା ଅପ୍ପମଜ୍ଜନହେତୁ ସିକ୍ଖନହେତୁ ଚ ଅଧିଚେତସୋତି।

ସୋକା ନ ଭୱନ୍ତି ତାଦିନୋତି ତାଦିସସ୍ସ ଖୀଣାସୱମୁନିନୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଇଟ୍ଠୱିଯୋଗାଦିୱତ୍ଥୁକା ସୋକା ଚିତ୍ତସନ୍ତାପା ନ ହୋନ୍ତି। ଅଥ ୱା ତାଦିନୋତି ତାଦିଲକ୍ଖଣସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ଏୱରୂପସ୍ସ ମୁନିନୋ ସୋକା ନ ଭୱନ୍ତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଉପସନ୍ତସ୍ସାତି ରାଗାଦୀନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତୂପସମେନ ଉପସନ୍ତସ୍ସ। ସଦା ସତୀମତୋତି ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ନିଚ୍ଚକାଲଂ ସତିଯା ଅୱିରହିତସ୍ସ।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଅଧିଚେତସୋ’’ତି ଇମିନା ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା, ‘‘ଅପ୍ପମଜ୍ଜତୋ’’ତି ଏତେନ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା, ‘‘ମୁନିନୋ ମୋନପଥେସୁ ସିକ୍ଖତୋ’’ତି ଏତେହି

ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା। ‘‘ମୁନିନୋ’’ତି ୱା ଏତେନ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା, ‘‘ମୋନପଥେସୁ ସିକ୍ଖତୋ’’ତି ଏତେନ ତାସଂ ଲୋକୁତ୍ତରସିକ୍ଖାନଂ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା, ‘‘ସୋକା ନ ଭୱନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀହି ସିକ୍ଖାପାରିପୂରିୟା ଆନିସଂସୋ ପକାସିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ସତ୍ତମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସୁନ୍ଦରୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୮। ଅଟ୍ଠମେ ସକ୍କତୋତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱଣ୍ଣିତୋୟେୱ। ଅସହମାନାତି ନ ସହମାନା, ଉସୂୟନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ସକ୍କାରଂ ଅସହମାନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ସୁନ୍ଦରୀତି ତସ୍ସା ନାମଂ। ସା କିର ତସ୍ମିଂ କାଲେ ସବ୍ବପରିବ୍ବାଜିକାସୁ ଅଭିରୂପା ଦସ୍ସନୀୟା ପାସାଦିକା ପରମାୟ ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାୟ ସମନ୍ନାଗତା, ତେନେୱ ସା ‘‘ସୁନ୍ଦରୀ’’ତି ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। ସା ଚ ଅନତୀତଯୋବ୍ବନା ଅସଂୟତସମାଚାରାୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ତେ ସୁନ୍ଦରିଂ ପରିବ୍ବାଜିକଂ ପାପକମ୍ମେ ଉୟ୍ୟୋଜେସୁଂ। ତେ ହି ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟା ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସୟଂ ହତଲାଭସକ୍କାରା ହେଟ୍ଠା ଅକ୍କୋସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟଂ ଆଗତନୟେନ ଭଗୱତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଉଳାରଂ ଅପରିମିତଂ ଲାଭସକ୍କାରଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ଦିସ୍ୱା ଇସ୍ସାପକତା ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ସମ୍ମନ୍ତୟିଂସୁ – ମୟଂ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ନଟ୍ଠା ହତଲାଭସକ୍କାରା, ନ ନୋ କୋଚି ଅତ୍ଥିଭାୱମ୍ପି ଜାନାତି, କିଂ ନିସ୍ସାୟ ନୁ ଖୋ ଲୋକୋ ସମଣେ ଗୋତମେ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋ ଉଳାରଂ ସକ୍କାରସମ୍ମାନଂ ଉପନେତୀତି? ତତ୍ଥେକୋ ଆହ – ‘‘ଉଚ୍ଚାକୁଲପ୍ପସୁତୋ ଅସମ୍ଭିନ୍ନାୟ ମହାସମ୍ମତପ୍ପୱେଣିୟା ଜାତୋ’’ତି, ଅପରୋ ‘‘ଅଭିଜାତିୟଂ ତସ୍ସ ଅନେକାନି ଅଚ୍ଛରିୟାନି ପାତୁଭୂତାନୀ’’ତି, ଅଞ୍ଞୋ ‘‘କାଲଦେୱିଲଂ ୱନ୍ଦାପେତୁଂ ଉପନୀତସ୍ସ ପାଦା ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଜଟାସୁ ପତିଟ୍ଠିତା’’ତି, ଅପରୋ ‘‘ୱପ୍ପମଙ୍ଗଲକାଲେ ଜମ୍ବୁଚ୍ଛାୟାୟ ସୟାପିତସ୍ସ ୱୀତିକ୍କନ୍ତେପି ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ଜମ୍ବୁଚ୍ଛାୟା ଅପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ଠିତା’’ତି, ଅଞ୍ଞୋ ‘‘ଅଭିରୂପୋ ଦସ୍ସନୀୟୋ ପାସାଦିକୋ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିୟା’’ତି, ଅପରୋ ‘‘ଜିଣ୍ଣାତୁରମତପବ୍ବଜିତସଙ୍ଖାତନିମିତ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ସଂୱେଗଜାତୋ ଆଗାମିନଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିରଜ୍ଜଂ ପହାୟ ପବ୍ବଜିତୋ’’ତି। ଏୱଂ ଅପରିମାଣକାଲେ ସମ୍ଭତଂ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ଭଗୱତୋ ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରଂ ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତଂ ନିରୁପମଂ ସଲ୍ଲେଖପ୍ପଟିପଦଂ ଅନୁତ୍ତରଞ୍ଚ ଞାଣପହାନସମ୍ପଦାଦିବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଅଜାନନ୍ତା ଅତ୍ତନା ଯଥାଦିଟ୍ଠଂ ଯଥାସୁତଂ ଧରମାନଂ ତଂ ତଂ ଭଗୱତୋ ବହୁମାନକାରଣଂ କିତ୍ତେତ୍ୱା ଅବହୁମାନକାରଣଂ ପରିୟେସିତ୍ୱା ଅପସ୍ସନ୍ତା ‘‘କେନ ନୁ ଖୋ କାରଣେନ ମୟଂ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ଅୟସଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଲାଭସକ୍କାରଂ ନାସେୟ୍ୟାମା’’ତି। ତେସୁ ଏକୋ ତିଖିଣମନ୍ତୀ ଏୱମାହ – ‘‘ଅମ୍ଭୋ ଇମସ୍ମିଂ ସତ୍ତଲୋକେ ମାତୁଗାମସୁଖେ ଅସତ୍ତସତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି, ଅୟଞ୍ଚ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଅଭିରୂପୋ ଦେୱସମୋ ତରୁଣୋ, ଅତ୍ତନୋ ସମରୂପଂ ମାତୁଗାମଂ ଲଭିତ୍ୱା ସଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ଅଥାପି ନ ସଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ଜନସ୍ସ ପନ ସଙ୍କିୟୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ହନ୍ଦ ମୟଂ ସୁନ୍ଦରିଂ ପରିବ୍ବାଜିକଂ ତଥା ଉୟ୍ୟୋଜେମ, ଯଥା ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ଅୟସୋ ପଥୱିୟଂ ପତ୍ଥରେୟ୍ୟା’’ତି।

ତଂ ସୁତ୍ୱା ଇତରେ ‘‘ଇଦଂ ସୁଟ୍ଠୁ ତୟା ଚିନ୍ତିତଂ, ଏୱଞ୍ହି କତେ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଅୟସକେନ ଉପଦ୍ଦୁତୋ ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଯେନ ୱା ତେନ ୱା ପଲାୟିସ୍ସତୀ’’ତି ସବ୍ବେୱ ଏକଜ୍ଝାସୟା ହୁତ୍ୱା ତଥା ଉୟ୍ୟୋଜେତୁଂ ସୁନ୍ଦରିୟା ସନ୍ତିକଂ ଅଗମଂସୁ। ସା ତେ ଦିସ୍ୱା ‘‘କିଂ ତୁମ୍ହେ ଏକତୋ ଆଗତତ୍ଥା’’ତି ଆହ। ତିତ୍ଥିୟା ଅନାଲପନ୍ତା ଆରାମପରିୟନ୍ତେ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନେ ଠାନେ ନିସୀଦିଂସୁ। ସା ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆଲପନ୍ତୀ ପଟିୱଚନଂ ଅଲଭିତ୍ୱା କିଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଅପରଦ୍ଧଂ? କସ୍ମା ମେ ପଟିୱଚନଂ ନ ଦେଥାତି? ତଥା ହି ପନ ତ୍ୱଂ ଅମ୍ହେ ୱିହେଠିୟମାନେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖସୀତି । କୋ ତୁମ୍ହେ ୱିହେଠେତୀତି? ‘‘କିଂ ପନ ତ୍ୱଂ ନ ପସ୍ସସି, ସମଣଂ ଗୋତମଂ ଅମ୍ହେ ୱିହେଠେତ୍ୱା ହତଲାଭସକ୍କାରେ କତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ତତ୍ଥ ମୟା କିଂ କାତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ତେନ ହି ତ୍ୱଂ ଅଭିକ୍ଖଣଂ ଜେତୱନସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମହାଜନସ୍ସ ଏୱଞ୍ଚେୱଞ୍ଚ ୱଦେୟ୍ୟାସୀ’’ତି ଆହଂସୁ। ସାପି ‘‘ସାଧୂ’’ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟା ପରିବ୍ବାଜକା ଭଗୱତୋସକ୍କାରଂ ଅସହମାନା’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଉସ୍ସହସୀତି ସକ୍କୋସି। ଅତ୍ଥନ୍ତି ହିତଂ କିଚ୍ଚଂ ୱା। କ୍ୟାହନ୍ତି କିଂ ଅହଂ। ଯସ୍ମା ତେ ତିତ୍ଥିୟା ତସ୍ସା ଅଞ୍ଞାତକାପି ସମାନା ପବ୍ବଜ୍ଜସମ୍ବନ୍ଧମତ୍ତେନ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ଞାତକା ୱିୟ ହୁତ୍ୱା ‘‘ଉସ୍ସହସି ତ୍ୱଂ ଭଗିନି ଞାତୀନଂ ଅତ୍ଥଂ କାତୁ’’ନ୍ତି ଆହଂସୁ। ତସ୍ମା ସାପି ମିଗଂ ୱଲ୍ଲି ୱିୟ ପାଦେ ଲଗ୍ଗା ଜୀୱିତମ୍ପି ମେ ପରିଚ୍ଚତ୍ତଂ ଞାତୀନଂ ଅତ୍ଥାୟାତି ଆହ।

ତେନ ହୀତି ‘‘ଯସ୍ମା ତ୍ୱଂ ‘ଜୀୱିତମ୍ପି ମେ ତୁମ୍ହାକଂ ଅତ୍ଥାୟ ପରିଚ୍ଚତ୍ତ’ନ୍ତି ୱଦସି, ତ୍ୱଞ୍ଚ ପଠମୱୟେ ଠିତା ଅଭିରୂପା ସୋଭଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତା ଚ, ତସ୍ମା ଯଥା ତଂ ନିସ୍ସାୟ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ଅୟସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ତଥା କରେୟ୍ୟାସୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଅଭିକ୍ଖଣଂ ଜେତୱନଂ ଗଚ୍ଛାହୀ’’ତି ଉୟ୍ୟୋଜେସୁଂ। ସାପି ଖୋ ବାଲା କକଚଦନ୍ତପନ୍ତିୟା ପୁପ୍ଫାୱଲିକୀଳଂ କୀଳିତୁକାମା ୱିୟ, ପଭିନ୍ନମଦଂ ଚଣ୍ଡହତ୍ଥିଂ ସୋଣ୍ଡାୟ ପରାମସନ୍ତୀ ୱିୟ, ନଲାଟେନ ମଚ୍ଚୁଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ୱିୟ ତିତ୍ଥିୟାନଂ ୱଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନତମ୍ବୂଲମୁଖୱାସାଦୀନି ଗହେତ୍ୱା ମହାଜନସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ନଗରଂ ପୱିସନକାଲେ

ଜେତୱନାଭିମୁଖୀ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ‘‘କହଂ ଗଚ୍ଛସୀ’’ତି ଚ ପୁଟ୍ଠା ‘‘ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ, ଅହଞ୍ହି ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ୱସାମୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ତିତ୍ଥିଯାରାମେ ୱସିତ୍ୱା ପାତୋୱ ଜେତୱନମଗ୍ଗଂ ଓତରିତ୍ୱା ନଗରାଭିମୁଖୀ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ‘‘କିଂ ସୁନ୍ଦରି କହଂ ଗତାସୀ’’ତି ଚ ପୁଟ୍ଠା ‘‘ସମଣେନ ଗୋତମେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ୱସିତ୍ୱା ତଂ କିଲେସରତିଯା ରମାପେତ୍ୱା ଆଗତାମ୍ହୀ’’ତି ୱଦତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଏୱଂ ଅମ୍ଭାତି ଖୋ ସୁନ୍ଦରୀ ପରିବ୍ବାଜିକା ତେସଂ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯାନଂ ପରିବ୍ବାଜକାନଂ ପଟିସ୍ସୁତ୍ୱା ଅଭିକ୍ଖଣଂ ଜେତୱନଂ ଅଗମାସୀ’’ତି।

ତିତ୍ଥିଯା କତିପାହସ୍ସ ଅଚ୍ଚଯେନ ଧୁତ୍ତାନଂ କହାପଣେ ଦତ୍ୱା ‘‘ଗଚ୍ଛଥ, ସୁନ୍ଦରିଂ ମାରେତ୍ୱା ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ଗନ୍ଧକୁଟିଯା ଅୱିଦୂରେ ମାଲାକଚୱରନ୍ତରେ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଏଥା’’ତି ୱଦିଂସୁ। ତେ ତଥା ଅକଂସୁ। ତତୋ ତିତ୍ଥିଯା ‘‘ସୁନ୍ଦରିଂ ନ ପସ୍ସାମା’’ତି କୋଲାହଲଂ କତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେତ୍ୱା ‘‘କତ୍ଥ ପନ ତୁମ୍ହେ ପରିସଙ୍କଥା’’ତି ରଞ୍ଞା ୱୁତ୍ତା ଇମେସୁ ଦିୱସେସୁ ଜେତୱନେ ୱସତି, ତତ୍ଥସ୍ସା ପୱତ୍ତିଂ ନ ଜାନାମାତି। ‘‘ତେନ ହି ଗଚ୍ଛଥ, ନଂ ତତ୍ଥ ୱିଚିନଥା’’ତି ରଞ୍ଞା ଅନୁଞ୍ଞାତା ଅତ୍ତନୋ ଉପଟ୍ଠାକେ ଗହେତ୍ୱା ଜେତୱନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିଚିନନ୍ତା ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ମାଲାକଚୱରଂ ବ୍ଯୂହିତ୍ୱା ତସ୍ସା ସରୀରଂ ମଞ୍ଚକଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ନଗରଂ ପୱେସେତ୍ୱା ‘‘ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ସାୱକା ‘ସତ୍ଥୁନା କତଂ ପାପକମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେସ୍ସାମା’ତି ସୁନ୍ଦରିଂ ମାରେତ୍ୱା ମାଲାକଚୱରନ୍ତରେ ନିକ୍ଖିପିଂସୂ’’ତି ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସୁଂ। ରାଜାପି ଅନୁପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ‘‘ତେନ ହି ଗଚ୍ଛଥ, ନଗରଂ ଆହିଣ୍ଡଥା’’ତି ଆହ। ତେ ନଗରୱୀଥୀସୁ ‘‘ପସ୍ସଥ ସମଣାନଂ ସକ୍ୟପୁତ୍ତିଯାନଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତା ୱିଚରିତ୍ୱା ପୁନ ରଞ୍ଞୋ ନିୱେସନଦ୍ୱାରଂ ଅଗମଂସୁ। ରାଜା ସୁନ୍ଦରିଯା ସରୀରଂ ଆମକସୁସାନେ ଅଟ୍ଟକଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ରକ୍ଖାପେସି। ସାୱତ୍ଥିୱାସିନୋ ଠପେତ୍ୱା ଅରିଯସାୱକେ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ‘‘ପସ୍ସଥ ସମଣାନଂ ସକ୍ୟପୁତ୍ତିଯାନଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ଅନ୍ତୋନଗରେ ବହିନଗରେ ଚ ଭିକ୍ଖୂ ଅକ୍କୋସନ୍ତା ୱିଚରିଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଯଦା ତେ ଅଞ୍ଞିଂସୁ ତିତ୍ଥିଯା ପରିବ୍ବାଜକା ‘ୱୋଦିଟ୍ଠା ଖୋ ସୁନ୍ଦରୀ’’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞିଂସୂତି ଜାନିଂସୁ। ୱୋଦିଟ୍ଠାତି ବ୍ୟପଦିଟ୍ଠା, ଜେତୱନଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଚ ୱିସେସତୋ ଦିଟ୍ଠା, ବହୁଲଂ ଦିଟ୍ଠାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିଖାକୂପେତି ଦୀଘିକାୱାଟେ । ଯା ସା, ମହାରାଜ, ସୁନ୍ଦରୀତି, ମହାରାଜ, ଯା ସା ଇମସ୍ମିଂ ନଗରେ ରୂପସୁନ୍ଦରତାଯ ‘‘ସୁନ୍ଦରୀ’’ତି ପାକଟା ଅଭିଞ୍ଞାତା ପରିବ୍ବାଜିକା। ସା ନୋ ନ ଦିସ୍ସତୀତି ସା ଅମ୍ହାକଂ ଚକ୍ଖୁ ୱିଯ ଜୀୱିତଂ ୱିଯ ଚ ପିଯାଯିତବ୍ବା, ଇଦାନି ନ ଦିସ୍ସତି। ଯଥାନିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ପୁରିସେ ଆଣାପେତ୍ୱା ମାଲାକଚୱରନ୍ତରେ ଅତ୍ତନା ଯଥାଠପିତଂ। ‘‘ଯଥାନିଖାତ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ପଥୱିଯଂ ନିଖାତପ୍ପକାରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ରଥିଯାଯ ରଥିଯନ୍ତି ୱୀଥିତୋ ୱୀଥିଂ। ୱୀଥୀତି ହି ୱିନିୱିଜ୍ଝନକରଚ୍ଛା। ସିଙ୍ଘାଟକନ୍ତି ତିକୋଣରଚ୍ଛା। ଅଲଜ୍ଜିନୋତି ନ ଲଜ୍ଜିନୋ, ପାପଜିଗୁଚ୍ଛାୱିରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁସ୍ସୀଲାତି ନିସ୍ସୀଲା। ପାପଧମ୍ମାତି ଲାମକସଭାୱା ନିହୀନାଚାରା। ମୁସାୱାଦିନୋତି ଦୁସ୍ସୀଲା ସମାନା ‘‘ସୀଲୱନ୍ତୋ ମଯ’’ନ୍ତି ଅଲିକୱାଦିତାଯ ମୁସାୱାଦିନୋ। ଅବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋତି ‘‘ମେଥୁନପ୍ପଟିସେୱିତାଯ ଅସେଟ୍ଠଚାରିନୋ ଇମେ ହି ନାମା’’ତି ହୀଳେନ୍ତା ୱଦନ୍ତି। ଧମ୍ମଚାରିନୋତି କୁସଲଧମ୍ମଚାରିନୋ। ସମଚାରିନୋତି କାଯକମ୍ମାଦିସମଚାରିନୋ। କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମାତି ସୁନ୍ଦରସଭାୱା, ପଟିଜାନିସ୍ସନ୍ତି ନାମାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ନାମସଦ୍ଦଯୋଗେନ ହି ଏତ୍ଥ ପଟିଜାନିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅନାଗତକାଲୱଚନଂ। ସାମଞ୍ଞନ୍ତି ସମଣଭାୱୋ ସମିତପାପତା। ବ୍ରହ୍ମଞ୍ଞନ୍ତି ସେଟ୍ଠଭାୱୋ ବାହିତପାପତା। କୁତୋତି କେନ କାରଣେନ। ଅପଗତାତି ଅପେତା ପରିଭଟ୍ଠା। ପୁରିସକିଚ୍ଚନ୍ତି ମେଥୁନପ୍ପଟିସେୱନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦନ୍ତି।

ଅଥ ଭିକ୍ଖୂ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେସୁଂ। ସତ୍ଥା ‘‘ତେନ ହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତୁମ୍ହେପି ତେ ମନୁସ୍ସେ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ପଟିଚୋଦେଥା’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ଅଭୂତୱାଦୀ’’ତି ଗାଥମାହ। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ସମ୍ବହୁଲା...ପେ... ନିହୀନକମ୍ମା ମନୁଜା ପରତ୍ଥା’’ତି। ତତ୍ଥ ନେସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଦ୍ଦୋ ଚିରଂଭୱିସ୍ସତୀତି ଇଦଂ ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଅଯସସ୍ସ ନିପ୍ପତ୍ତିଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ସମସ୍ସାସେନ୍ତୋ ଆହ।

ଗାଥାଯଂ ଅଭୂତୱାଦୀତି ପରସ୍ସ ଦୋସଂ ଅଦିସ୍ୱାୱ ମୁସାୱାଦଂ କତ୍ୱା ଅଭୂତେନ ଅତଚ୍ଛେନ ପରଂ ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖନ୍ତୋ। ଯୋ ୱାପି କତ୍ୱାତି ଯୋ ୱା ପନ ପାପକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ‘‘ନାହଂ ଏତଂ କରୋମୀ’’ତି ଆହ। ପେଚ୍ଚ ସମା ଭୱନ୍ତୀତି ତେ ଉଭୋପି ଜନା ଇତୋ ପରଲୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନିରଯୂପଗମନେନ ଗତିଯା ସମା ଭୱନ୍ତି। ଗତିଯେୱ ହି ନେସଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା, ଆଯୁ ପନ ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନା। ବହୁକଞ୍ହି ପାପଂ କତ୍ୱା ଚିରଂ ନିରଯେ ପଚ୍ଚତି, ପରିତ୍ତକଂ କତ୍ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତକମେୱ କାଲଂ ପଚ୍ଚତି। ଯସ୍ମା ପନ ନେସଂ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ଲାମକମେୱ କମ୍ମଂ, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ନିହୀନକମ୍ମା ମନୁଜା ପରତ୍ଥାତି। ‘‘ପରତ୍ଥା’’ତି ଇମସ୍ସ ପନ ପଦସ୍ସ ପୁରତୋ ‘‘ପେଚ୍ଚା’’ତିପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ପେଚ୍ଚ ପରତ୍ଥ ଇତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ତେ ନିହୀନକମ୍ମା ପରଲୋକେ ସମା ଭୱନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପରିଯାପୁଣିତ୍ୱାତି ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ଅକାରକାତି ଅପରାଧସ୍ସ ନ କାରକା। ନଯିମେହି କତନ୍ତି ଏୱଂ କିର ନେସମହୋସି – ଇମେହି ସମଣେହି ସକ୍ୟପୁତ୍ତିଯେହି ଅଦ୍ଧା ତଂ ପାପକମ୍ମଂ ନ କତଂ, ଯଂ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯା ଉଗ୍ଘୋସିତ୍ୱା ସକଲନଗରଂ ଆହିଣ୍ଡିଂସୁ, ଯସ୍ମା ଇମେ ଅମ୍ହେସୁ ଏୱଂ ଅସବ୍ଭୀହି ଫରୁସାହି ୱାଚାହି ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖନ୍ତେସୁପି ନ କିଞ୍ଚି ୱିକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତି, ଖନ୍ତିସୋରଚ୍ଚଞ୍ଚ ନ ୱିଜହନ୍ତି, କେୱଲଂ ପନ ‘‘ଅଭୂତୱାଦୀ ନିରଯଂ ଉପେତୀ’’ତି ଧମ୍ମଂଯେୱ ୱଦନ୍ତା ସପନ୍ତିଯେୱ, ଇମେ ସମଣା ସକ୍ୟପୁତ୍ତିଯା ଅମ୍ହେ ଅନୁପଧାରେତ୍ୱା ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖନ୍ତେ ସପନ୍ତି, ସପଥଂ କରୋନ୍ତା ୱିଯ ୱଦନ୍ତି । ଅଥ ୱା

‘‘ଯୋ ୱାପି କତ୍ୱା ‘ନ କରୋମି’ ଚାହା’’ତି ୱଦନ୍ତା ସପନ୍ତି, ଅତ୍ତନୋ ଅକାରକଭାୱଂ ବୋଧେତୁଂ ଅମ୍ହାକଂ ସପଥଂ କରୋନ୍ତି ଇମେତି ଅତ୍ଥୋ।

ତେସଞ୍ଚି ମନୁସ୍ସାନଂ ଭଗୱତା ଭାସିତଗାଥାୟ ସୱନସମନନ୍ତରମେୱ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ସାରଜ୍ଜଂ ଓକ୍କମି, ସଂୱେଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ‘‘ନୟିଦଂ ଅମ୍ହେହି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିଟ୍ଠଂ, ସୁତଂ ନାମ ତଥାପି ହୋତି, ଅଞ୍ଞଥାପି ହୋତି, ଏତେ ଚ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟା ଇମେସଂ ଅନତ୍ଥକାମା ଅହିତକାମା, ତସ୍ମା ତେ ସଦ୍ଧାୟ ନୟିଦଂ ଅମ୍ହେହି ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ଦୁଜ୍ଜାନା ହି ସମଣା’’ତି। ତେ ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତତୋ ଓରମିଂସୁ।

ରାଜାପି ଯେହି ସୁନ୍ଦରୀ ମାରିତା, ତେସଂ ଜାନନତ୍ଥଂ ପୁରିସେ ଆଣାପେସି। ଅଥ ତେ ଧୁତ୍ତା ତେହି କହାପଣେହି ସୁରଂ ପିୱନ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ କଲହଂ କରିଂସୁ। ତେସୁ ହି ଏକୋ ଏକଂ ଆହ – ‘‘ତ୍ୱଂ ସୁନ୍ଦରିଂ ଏକପ୍ପହାରେନ ମାରେତ୍ୱା ମାଲାକଚୱରନ୍ତରେ ଖିପିତ୍ୱା ତତୋ ଲଦ୍ଧକହାପଣେହି ସୁରଂ ପିୱସି, ହୋତୁ ହୋତୂ’’ତି। ରାଜପୁରିସା ତଂ ସୁତ୍ୱା ତେ ଧୁତ୍ତେ ଗହେତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ଦସ୍ସେସୁଂ। ରାଜା ‘‘ତୁମ୍ହେହି ସା ମାରିତା’’ତି ତେ ଧୁତ୍ତେ ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ଆମ, ଦେୱା’’ତି। ‘‘କେହି ମାରାପିତା’’ତି? ‘‘ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟେହି, ଦେୱା’’ତି। ରାଜା ତିତ୍ଥିୟେ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ପଟିଜାନାପେତ୍ୱା, ‘‘ଅୟଂ ସୁନ୍ଦରୀ ତସ୍ସ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ଅୱଣ୍ଣଂ ଆରୋପେତୁକାମେହି ଅମ୍ହେହି ମାରାପିତା, ନେୱ ଗୋତମସ୍ସ, ନ ଗୋତମସାୱକାନଂ ଦୋସୋ ଅତ୍ଥି, ଅମ୍ହାକମେୱ ଦୋସୋତି ଏୱଂ ୱଦନ୍ତା ନଗରଂ ଆହିଣ୍ଡଥା’’ତି ଆଣାପେସି। ତେ ତଥା ଅକଂସୁ। ମହାଜନୋ ସମ୍ମଦେୱ ସଦ୍ଦହି। ତିତ୍ଥିୟାନଂ ଧିକ୍କାରଂ ଅକାସି, ତିତ୍ଥିୟା ମନୁସ୍ସୱଧଦଣ୍ଡଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଭିୟ୍ୟୋସୋମତ୍ତାୟ ସକ୍କାରସମ୍ମାନୋ ମହା ଅହୋସି। ଭିକ୍ଖୂ ଅଚ୍ଛରିୟବ୍ଭୁତଚିତ୍ତଜାତା ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ଅତ୍ତମନା ପଟିୱେଦେସୁଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ସମ୍ବହୁଲା ଭିକ୍ଖୂ…ପେ… ଅନ୍ତରହିତୋ ସୋ, ଭନ୍ତେ, ସଦ୍ଦୋ’’ତି।

କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ‘‘ତିତ୍ଥିୟାନଂ ଇଦଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ନାରୋଚେସି? ଅରିୟାନଂ ତାୱ ଆରୋଚନେନ ପୟୋଜନଂ ନତ୍ଥି, ପୁଥୁଜ୍ଜନେସୁ ପନ ‘‘ଯେ ନ ସଦ୍ଦହେୟ୍ୟୁଂ, ତେସଂ ତଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାୟ ଦୁକ୍ଖାୟ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟା’’ତି ନାରୋଚେସି। ଅପିଚେତଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅନାଚିଣ୍ଣଂ, ଯଂ ଅନାଗତସ୍ସ ଇଦିସସ୍ସ ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖନଂ। ପରାନୁଦ୍ଦେସିକମେୱ ହି ଭଗୱା ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ୱିଭାୱେତି , କମ୍ମଞ୍ଚ କତୋକାସଂ ନ ସକ୍କା ନିୱତ୍ତେତୁନ୍ତି ଅବ୍ଭକ୍ଖାନଂ ତନ୍ନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ଭଗୱା ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନ୍ତୋ ନିସୀଦି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ନ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ନ ସମୁଦ୍ଦମଜ୍ଝେ,

ନ ପବ୍ବତାନଂ ୱିୱରଂ ପୱିସ୍ସ;

ନ ୱିଜ୍ଜତୀ ସୋ ଜଗତିପ୍ପଦେସୋ,

ଯତ୍ଥଟ୍ଠିତୋ ମୁଞ୍ଚେୟ୍ୟ ପାପକମ୍ମା’’ତି। (ଧ। ପ। ୧୨୭; ମି। ପ। ୪।୨।୪);

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ମମ୍ମଚ୍ଛେଦନୱସେନାପି ବାଲଜନେହି ପୱତ୍ତିତଂ ଦୁରୁତ୍ତୱଚନଂ ଖନ୍ତିବଲସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ଧୀରସ୍ସ ଦୁଭିତିକ୍ଖା ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ଅଧିୱାସନଖନ୍ତିବଲୱିଭାୱନଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତୁଦନ୍ତି ୱାଚାୟ ଜନା ଅସଞ୍ଞତା, ସରେହି ସଙ୍ଗାମଗତଂୱକୁଞ୍ଜରନ୍ତି କାୟିକସଂୱରାଦୀସୁ କସ୍ସଚିପି ସଂୱରସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅସଂୟତା ଅୱିନୀତା ବାଲଜନା ସରେହି ସାୟକେହି ସଙ୍ଗାମଗତଂ ଯୁଦ୍ଧଗତଂ କୁଞ୍ଜରଂୱ ହତ୍ଥିନାଗଂ ପଟିଯୋଧା ୱିୟ ୱାଚାସତ୍ତୀହି ତୁଦନ୍ତି ୱିଜ୍ଝନ୍ତି, ଅୟଂ ତେସଂ ସଭାୱୋ । ସୁତ୍ୱାନ ୱାକ୍ୟଂ ଫରୁସଂ ଉଦୀରିତଂ, ଅଧିୱାସୟେ ଭିକ୍ଖୁ ଅଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋତି ତଂ ପନ ତେହି ବାଲଜନେହି ଉଦୀରିତଂ ଭାସିତଂ ମମ୍ମଘଟ୍ଟନୱସେନ ପୱତ୍ତିତଂ ଫରୁସଂ ୱାକ୍ୟଂ ୱଚନଂ ଅଭୂତଂ ଭୂତତୋ ନିକ୍କେଠେନ୍ତୋ ମମ କକଚୂପମୋୱାଦଂ (ମ। ନି। ୧।୨୨୨ ଆଦୟୋ) ଅନୁସ୍ସରନ୍ତୋ ଈସକମ୍ପି ଅଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ‘‘ସଂସାରସଭାୱୋ ଏସୋ’’ତି ସଂସାରେ ଭୟଂ ଇକ୍ଖଣସୀଲୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅଧିୱାସୟେ, ଅଧିୱାସନଖନ୍ତିୟଂ ଠତ୍ୱା ଖମେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତ୍ଥାହ – କିଂ ପନ ତଂ କମ୍ମଂ, ଯଂ ଅପରିମାଣକାଲଂ ସଞ୍ଚିତଂ ଉପଚିତୱିପୁଲପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରୋ ସତ୍ଥା ଏୱଂ ଦାରୁଣଂ ଅଭୂତବ୍ଭକ୍ଖାନଂ ପାପୁଣୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଅୟଂ ସୋ ଭଗୱା ବୋଧିସତ୍ତଭୂତୋ ଅତୀତଜାତିୟଂ ମୁନାଳି ନାମ ଧୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ପାପଜନସେୱୀ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୋ ୱିଚରତି। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ସୁରଭିଂ ନାମ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ନଗରଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିସିତୁଂ ଚୀୱରଂ ପାରୁପନ୍ତଂ ପସ୍ସି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମୟେ ଅଞ୍ଞତରା ଇତ୍ଥୀ ତସ୍ସ ଅୱିଦୂରେନ ଗଚ୍ଛତି। ଧୁତ୍ତୋ ‘‘ଅବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଅୟଂ ସମଣୋ’’ତି ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖି। ସୋ ତେନ କମ୍ମେନ ବହୂନି ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି ନିରୟେ ପଚ୍ଚିତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକାୱସେସେନ ଇଦାନି ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱାପି ସୁନ୍ଦରିୟା କାରଣା ଅଭୂତବ୍ଭକ୍ଖାନଂ ପାପୁଣି। ଯଥା ଚେତଂ, ଏୱଂ ଚିଞ୍ଚମାଣୱିକାଦୀନଂ

ୱିକାରବିହୀନଂ ଭଗୱତୋ ଅବ୍ଭକ୍ଖାନାଦୀନି ଦୁକ୍ଖାନି ପତ୍ତାନି, ସବ୍ବାନି ପୁବ୍ବେ କତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକାୱସେସାନି, ଯାନି ‘‘କମ୍ମପିଲୋତିକାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୩୯।୬୪-୯୬) –

‘‘ଅନୋତତ୍ତସରାସନ୍ନେ, ରମଣୀଯେ ସିଲାତଲେ;

ନାନାରତନପଜ୍ଜୋତେ, ନାନାଗନ୍ଧୱନନ୍ତରେ।

‘‘ମହତା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ, ପରେତୋ ଲୋକନାଯକୋ;

ଆସୀନୋ ବ୍ୟାକରୀ ତତ୍ଥ, ପୁବ୍ବକମ୍ମାନି ଅତ୍ତନୋ।

‘‘ସୁଣାଥ ଭିକ୍ଖୱୋ ମଯ୍ହଂ, ଯଂ କମ୍ମଂ ପକତଂ ମଯା;

ପିଲୋତିକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ, ବୁଦ୍ଧତ୍ତେପି ୱିପଚ୍ଚତି।

୧।

‘‘ମୁନାଳି ନାମହଂ ଧୁତ୍ତୋ, ପୁବ୍ବେ ଅଞ୍ଞାସୁ ଜାତିସୁ;

ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ସୁରଭିଂ, ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖିଂ ଅଦୂସକଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ନିରଯେ ସଂସରିଂ ଚିରଂ;

ବହୂ ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦେସିଂ ୱେଦନଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମାୱସେସେନ, ଇଧ ପଚ୍ଛିମକେ ଭୱେ;

ଅବ୍ଭକ୍ଖାନଂ ମଯା ଲଦ୍ଧଂ, ସୁନ୍ଦରିକାଯ କାରଣା।

୨।

‘‘ସବ୍ବାଭିଭୁସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ, ନନ୍ଦୋ ନାମାସି ସାୱକୋ;

ତଂ ଅବ୍ଭକ୍ଖାଯ ନିରଯେ, ଚିରଂ ସଂସରିତଂ ମଯା।

‘‘ଦସ ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି, ନିରଯେ ସଂସରିଂ ଚିରଂ;

ମନୁସ୍ସଭାୱଂ ଲଦ୍ଧାହଂ, ଅବ୍ଭକ୍ଖାନଂ ବହୁଂ ଲଭିଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମାୱସେସେନ, ଚିଞ୍ଚମାଣୱିକା ମମଂ;

ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖି ଅଭୂତେନ, ଜନକାଯସ୍ସ ଅଗ୍ଗତୋ।

୩।

‘‘ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସୁତୱା ଆସିଂ, ଅହଂ ସକ୍କତପୂଜିତୋ;

ମହାୱନେ ପଞ୍ଚସତେ, ମନ୍ତେ ୱାଚେମି ମାଣୱେ।

‘‘ତଥାଗତୋ ଇସୀ ଭୀମୋ, ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞୋ ମହିଦ୍ଧିକୋ;

ତଞ୍ଚାହଂ ଆଗତଂ ଦିସ୍ୱା, ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖିଂ ଅଦୂସକଂ।

‘‘ତତୋହଂ ଅୱଚଂ ସିସ୍ସେ, କାମଭୋଗୀ ଅଯଂ ଇସି;

ମଯ୍ହମ୍ପି ଭାସମାନସ୍ସ, ଅନୁମୋଦିଂସୁ ମାଣୱା।

‘‘ତତୋ ମାଣୱକା ସବ୍ବେ, ଭିକ୍ଖମାନଂ କୁଲେ କୁଲେ;

ମହାଜନସ୍ସ ଆହଂସୁ, କାମଭୋଗୀ ଅଯଂ ଇସି।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ପଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁସତା ଇମେ;

ଅବ୍ଭକ୍ଖାନଂ ଲଭୁଂ ସବ୍ବେ, ସୁନ୍ଦରିକାଯ କାରଣା।

୪।

‘‘ୱେମାତୁଭାତିକଂ ପୁବ୍ବେ, ଧନହେତୁ ହନିଂ ଅହଂ;

ପକ୍ଖିପିଂଗିରିଦୁଗ୍ଗସ୍ମିଂ, ସିଲାଯ ଚ ଅପିଂସଯିଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ଦେୱଦତ୍ତୋ ସିଲଂ ଖିପି;

ଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠଂ ପିଂସଯୀ ପାଦେ, ମମ ପାସାଣସକ୍ଖରା।

୫।

‘‘ପୁରେହଂ ଦାରକୋ ହୁତ୍ୱା, କୀଳମାନୋ ମହାପଥେ;

ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱାନ, ମଗ୍ଗେ ସକଲିକଂ ଖିପିଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ଇଧ ପଚ୍ଛିମକେ ଭୱେ;

ୱଧତ୍ଥଂ ମଂ ଦେୱଦତ୍ତୋ, ଅଭିମାରେ ପଯୋଜଯି।

୬।

‘‘ହତ୍ଥାରୋହୋ ପୁରେ ଆସିଂ, ପଚ୍ଚେକମୁନିମୁତ୍ତମଂ;

ପିଣ୍ଡାଯ ୱିଚରନ୍ତଂ ତଂ, ଆସାଦେସିଂ ଗଜେନହଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ଭନ୍ତୋ ନାଳାଗିରୀ ଗଜୋ;

ଗିରିବ୍ବଜେ ପୁରୱରେ, ଦାରୁଣୋ ସମୁପାଗମି।

୭।

‘‘ରାଜାହଂ ପତ୍ଥିଓ୍ୱୋ ଆସିଂ, ସତ୍ତିଯା ପୁରିସେ ହନିଂ;

ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ନିରଯେ ପଚ୍ଚିସଂ ଭୁସଂ।

‘‘କମ୍ମୁନୋ ତସ୍ସ ସେସେନ, ସୋଦାନି ସକଲଂ ମମ;

ପାଦେ ଛୱିଂ ପକପ୍ପେସି, ନ ହି କମ୍ମଂ ୱିନସ୍ସତି।

୮।

‘‘ଅହଂ କେୱଟ୍ଟଗାମସ୍ମିଂ, ଅହୁଂ କେୱଟ୍ଟଦାରକୋ;

ମଚ୍ଛକେ ଘାତିତେ ଦିସ୍ୱା, ଜନଯିଂ ସୋମନସ୍ସକଂ।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ସୀସଦୁକ୍ଖଂ ଅହୂ ମମ;

ସକ୍କା ଚ ସଦ୍ଧେ ହଞ୍ଞିଂସୁ, ଯଦା ହନି ୱିଟଟୂଭୋ।

୯।

‘‘ଫୁସ୍ସସ୍ସାହଂ ପାୱଚନେ, ସାୱକେ ପରିଭାସଯିଂ;

ଯୱଂ ଖାଦଥ ଭୁଞ୍ଜଥ, ମା ଚ ଭୁଞ୍ଜଥ ସାଲଯୋ।

‘‘ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ତେମାସଂ ଖାଦିତଂ ଯୱଂ;

ନିମନ୍ତିତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣେନ, ୱେରଞ୍ଜାଯଂ ୱସିଂ ତଦା।

୧୦।

‘‘ନିବ୍ବୁଦ୍ଧେ ୱତ୍ତମାନମ୍ହି, ମଲ୍ଲପୁତ୍ତଂ ନିହେଠଯିଂ;

ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ପିଟ୍ଠିଦୁକ୍ଖଂ ଅହୂ ମମ।

୧୧।

‘‘ତିକିଚ୍ଛକୋ ଅହଂ ଆସିଂ, ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତଂ ୱିରେଚଯିଂ;

ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ହୋତି ପକ୍ଖନ୍ଦିକା ମମ।

୧୨।

‘‘ଅୱଚାହଂ ଜୋତିପାଲୋ, କସ୍ସପଂ ସୁଗତଂ ତଦା;

କୁତୋ ନୁ ବୋଧି ମୁଣ୍ଡସ୍ସ, ବୋଧି ପରମଦୁଲ୍ଲଭା।

''ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ଅଚରିଂ ଦୁକ୍କରଂ ବହୁଂ;

ଛବସ୍ସାନୁରୁୱେଲାଯଂ, ତତୋ ବୋଧିଂ ଅପାପୁଣିଂ।

''ନାହଂ ଏତେନ ମଗ୍ଗେନ, ପାପୁଣିଂ ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ;

କୁମ୍ମଗ୍ଗେନ ଗୱେସିସ୍ସଂ, ପୁବ୍ବକମ୍ମେନ ୱାରିତୋ।

''ପୁଞ୍ଞପାପପରିକ୍ଖୀଣୋ, ସବ୍ବସନ୍ତାପୱଜ୍ଜିତୋ;

ଅସୋକୋ ଅନୁପାଯାସୋ, ନିବ୍ବାଯିସ୍ସମନାସୱୋ।

''ଏୱଂ ଜିନୋ ୱିଯାକାସି, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଅଗ୍ଗତୋ;

ସବ୍ବାଭିଞ୍ଞାବଲପ୍ପତ୍ତୋ, ଅନୋତତ୍ତମହାସରେ''ତି। (ଅପ। ଥେର ୧।୩୯।୬୪-୯୬);

ଅଟ୍ଠମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଉପସେନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୯। ନୱମେ ଉପସେନସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ଉପସେନୋତି ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ନାମଂ, ୱଙ୍ଗନ୍ତବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପନ ପୁତ୍ତତ୍ତା ''ୱଙ୍ଗନ୍ତପୁତ୍ତୋ''ତି ଚ ନଂ ୱୋହରନ୍ତି।

ଅଯଞ୍ହି ଥେରୋ ଆଯସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ କନିଟ୍ଠଭାତା, ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅପଞ୍ଞତ୍ତେ ସିକ୍ଖାପଦେ ଉପସମ୍ପଦାଯ ଦ୍ୱିୱସ୍ସୋ ଉପଜ୍ଝାଯୋ ହୁତ୍ୱା ଏକଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଉପସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଭଗୱତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଗତୋ, ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଭଗୱତା ତସ୍ସ ସଦ୍ଧିୱିହାରିକଭାୱଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଖନ୍ଧକେ ଆଗତନଯେନ ''ଅତିଲହୁଂ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ମୋଘପୁରିସ, ଆୱତ୍ତୋ ବାହୁଲ୍ଲାଯ, ଯଦିଦଂ ଗଣବନ୍ଧିଯ''ନ୍ତି (ମହାୱ। ୭୫) ୱିଗରହିତୋ ପତୋଦାଭିତୁନ୍ନୋ ୱିଯ ଆଜାନୀଯୋ ସଂୱିଗ୍ଗମାନସୋ ''ଯଦିପାହଂ ଇଦାନି ପରିସଂ ନିସ୍ସାଯ ଭଗୱତା ୱିଗରହିତୋ, ପରିସଂଯେୱ ପନ ନିସ୍ସାଯ ପାସଂସିଯୋ ଭୱେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଉସ୍ସାହଜାତୋ ସବ୍ବେ ଧୁତଧମ୍ମେ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତମାନୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପତ୍ତୋ ମହାଖୀଣାସୱୋ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସିତକେ ଧୁତଙ୍ଗଧରେ ଏୱ କତ୍ୱା ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ସନ୍ଥତସିକ୍ଖାପଦେ (ପାରା। ୫୬୫ ଆଦଯୋ) ଆଗତନଯେନ ''ପାସାଦିକା ଖୋ ତ୍ୟାଯଂ, ଉପସେନ, ପରିସା''ତି ପରିସୱସେନ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକା ଲଦ୍ଧପସଂସୋ ''ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସମନ୍ତପାସାଦିକାନଂ ଯଦିଦଂ ଉପସେନୋ ୱଙ୍ଗନ୍ତପୁତ୍ତୋ''ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୧୩) ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତୋ ଅସୀତିଯା ମହାସାୱକେସୁ ଅବ୍ଭନ୍ତରୋ।

ସୋ ଏକଦିୱସଂ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପ୍ପଟିକ୍କନ୍ତୋ ଅନ୍ତେୱାସିକେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଦିୱାଟ୍ଠାନଂ ଗତେସୁ ଉଦକକୁମ୍ଭତୋ ଉଦକଂ ଗହେତ୍ୱା ପାଦେ ପକ୍ଖାଲେତ୍ୱା ଗତ୍ତାନି ସୀତିଂ କତ୍ୱା ଚମ୍ମକ୍ଖଣ୍ଡଂ ଅତ୍ଥରିତ୍ୱା ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ନିସିନ୍ନୋ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣେ ଆୱଜ୍ଜେସି। ତସ୍ସ ତେ ଅନେକସତା ଅନେକସହସ୍ସା ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖଂ ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ। ସୋ ''ମଯ୍ହଂ ତାୱ ସାୱକସ୍ସ ସତୋ ଇମେ ଏୱରୂପା ଗୁଣା, କୀଦିସା ନୁ ଖୋ ମଯ୍ହଂ ସତ୍ଥୁ ଗୁଣା''ତି ଭଗୱତୋ ଗୁଣାଭିମୁଖଂ ମନସିକାରଂ ପେସେସି। ତେ ତସ୍ସ ଞାଣବଲାନୁରୂପଂ ଅନେକକୋଟିସହସ୍ସା ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ। ସୋ ''ଏୱଂସୀଲୋ ମେ ସତ୍ଥା ଏୱଂଧମ୍ମୋ ଏୱଂପଞ୍ଞୋ ଏୱଂୱିମୁତ୍ତୀ''ତିଆଦିନା ଚ ''ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ''ତିଆଦିନା ଚ ଆୱିଭାୱାନୁରୂପଂ ସତ୍ଥୁ ଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା , ତତୋ ''ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ''ତିଆଦିନା ଧମ୍ମସ୍ସ, ''ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ''ତିଆଦିନା ଅରିଯସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଗୁଣେ ଅନୁସ୍ସରି। ଏୱଂ ମହାଥେରୋ ଅନେକାକାରୱୋକାରଂ ରତନତ୍ତଯଗୁଣେସୁ ଆୱିଭୂତେସୁ ଅତ୍ତମନୋ ପମୁଦିତୋ ଉଳାରପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋ ନିସୀଦି। ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଆଯସ୍ମତୋ ଉପସେନସ୍ସ ୱଙ୍ଗନ୍ତପୁତ୍ତସ୍ସ ରହୋଗତସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ରହୋଗତସ୍ସାତି ରହସି ଗତସ୍ସ। ପଟିସଲ୍ଲୀନସ୍ସାତି ଏକୀଭୂତସ୍ସ। ଏୱଂ ଚେତସୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦୀତି ଏୱଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିତକ୍କୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ଲାଭା ୱତ ମେତି ଯେ ଇମେ ମନୁସ୍ସତ୍ତବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦସଦ୍ଧାସମଧିଗମାଦଯୋ, ଅହୋ ୱତ ମେ ଏତେ ଲାଭା। ସୁଲଦ୍ଧଂ ୱତ ମେତି

ଯଞ୍ଚିଦଂ ମଯା ଭଗୱତୋ ସାସନେ ପଦ୍ଧଜୂପସମ୍ପଦାରତନତ୍ତଯପଯିରୁପାସନାଦି ପଟିଲଦ୍ଧଂ, ତଂ ମେ ଅହୋ ୱତ ସୁଟ୍ଠୁ ଲଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ସତ୍ଥା ଚ ମେ''ତିଆଦିନା।

ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥେହି ଯଥାରହଂ ସତ୍ତେ ଅନୁସାସତୀତି ସତ୍ଥା। ଭାଗ୍ଯୱନ୍ତତାଦୀହି କାରଣେହି ଭଗୱା। ଆରକତ୍ତା କିଲେସେହି, କିଲେସାରୀନଂ ହତତ୍ତା, ସଂସାରଚକ୍କସ୍ସ ୱା ଅରାନଂ ହତତ୍ତା, ପଚ୍ଚଯାଦୀନଂ ଅରହତ୍ତା, ପାପକରଣେ ରହାଭାୱା ଅରହଂ। ସମ୍ମା ସାମଞ୍ଚ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୨୩ ଆଦଯୋ) ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିନିଦ୍ଦେସତୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ସ୍ୱାକ୍ଖାତେତି ସୁଟ୍ଠୁ ଅକ୍ଖାତେ, ଏକନ୍ତନିଯ୍ଯାନିକଂ କତ୍ୱା ଭାସିତେ। ଧମ୍ମୱିନଯେତି ପାୱଚନେ। ତଞ୍ହି ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନାନଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖପାତତୋ ଧାରଣେନ, ରାଗାଦିକିଲେସେ ୱିନଯନେନ ଚ ଧମ୍ମୱିନଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋତି ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ବ୍ରହ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ଭଗୱତୋ ସାସନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ସହ ଚରନ୍ତି ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ। ସୀଲୱନ୍ତୋତି ମଗ୍ଗଫଲସୀଲୱସେନ ସୀଲୱନ୍ତୋ। କଲ୍ଯାଣଧମ୍ମାତି ସମାଧିପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନାଦଯୋ କଲ୍ଯାଣା ସୁନ୍ଦରା ଧମ୍ମା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି କଲ୍ଯାଣଧମ୍ମା। ଏତେନ ସଙ୍ଘସ୍ସ ସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। ସୀଲେସୁ ଚମ୍ହି ପରିପୂରକାରୀତି ''ଅହମ୍ପି ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ନ ତିରଚ୍ଛାନକଥାକଥିକୋ କାଯଦଳ୍ହିବହୁଲୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହାସିଂ, ଅଥ ଖୋ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରାଦିଂ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ସୀଲଂ ଅଖଣ୍ଡଂ ଅଛିଦ୍ଦଂ ଅସବଲଂ ଅକମ୍ମାସଂ ଭୁଜିସ୍ସଂ ୱିଞ୍ଞୁପ୍ପସତ୍ଥଂ ଅପରାମଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା ପରିପୂରେନ୍ତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗଂଯେୱ ପାପେସି''ନ୍ତି ୱଦତି। ଏତେନ ହେଟ୍ଠିମଫଲଦ୍ୱଯସମ୍ପତ୍ତିମତ୍ତନୋ ଦୀପେତି। ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋ ହି ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରିନୋ। ସୁସମାହିତୋ ଚମ୍ହି ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋତି ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦେନ ସମାଧିନା ସବ୍ବଥାପି ସମାହିତୋ ଚ ଅମ୍ହି ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ। ଇମିନା ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରିତାୱଚନେନ ତତିଯଫଲସମ୍ପତ୍ତିମତ୍ତନୋ ଦୀପେତି। ଅନାଗାମିନୋ ହି ସମାଧିସ୍ମିଂ ପରିପୂରକାରିନୋ। ଅରହା ଚମ୍ହି ଖୀଣାସୱୋତି କାମାସୱାଦୀନଂ ସବ୍ବସୋ ଖୀଣତ୍ତା ଖୀଣାସୱୋ, ତତୋ ଏୱ ପରିକ୍ଖୀଣଭୱସଂଯୋଜନୋ ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯତାଯ ଅରହା ଚମ୍ହି। ଏତେନ ଅତ୍ତନୋ କତକରଣୀଯତଂ ଦସ୍ସେତି। ମହିଦ୍ଧିକୋଚମ୍ହି ମହାନୁଭାୱୋତି ଅଧିଟ୍ଠାନୱିକୁବ୍ବନାଦିଇଦ୍ଧୀସୁ ମହତା ୱସୀଭାୱେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ମହିଦ୍ଧିକୋ ଉଳାରସ୍ସ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱସ୍ସ ଗୁଣାନୁଭାୱସ୍ସ ଚ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ମହାନୁଭାୱୋ ଚ ଅସ୍ମି। ଏତେନ ଲୋକିଯାଭିଞ୍ଞାନୱାନୁପୁବ୍ବୱିହାରସମାପତ୍ତିଯୋଗମତ୍ତନୋ ଦୀପେତି। ଅଭିଞ୍ଞାସୁ ୱସୀଭାୱେନ ହି ଅରିଯା ଯଥିଚ୍ଛିତନିପ୍ଫାଦନେନ ମହିଦ୍ଧିକା, ପୁବ୍ବୂପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ନାନାୱିହାରସମାପତ୍ତୀହି ଚ ୱିସୋଧିତସନ୍ତାନତ୍ତା ମହାନୁଭାୱା ଚ ହୋନ୍ତୀତି।

ଭଦ୍ଦକଂ ମେ ଜୀୱିତନ୍ତି ଏୱଂୱିଧସୀଲାଦିଗୁଣସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ମେ ଯାୱାଯଂ କାଯୋ ଧରତି, ତାୱ ସତ୍ତାନଂ ହିତସୁଖମେୱ ୱଡ୍ଢତି, ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଭାୱତୋ ଜୀୱିତମ୍ପି ମେ ଭଦ୍ଦକଂ ସୁନ୍ଦରଂ। ଭଦ୍ଦକଂ ମରଣନ୍ତି ସଚେ ପନିଦଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅଜ୍ଜ ୱା ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ୱା ଖଣେ ଅନୁପାଦାନୋ ୱିଯ ଜାତୱେଦୋ ନିବ୍ବାଯତି, ତଂ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକଂ ପରିନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ମରଣମ୍ପି ମେ ଭଦ୍ଦକନ୍ତି ଉଭଯତ୍ଥ ତାଦିଭାୱଂ ଦୀପେତି। ଏୱଂ ମହାଥେରୋ ଅପ୍ପହୀନସୋମନସ୍ସୁପ୍ପିଲାୱିତୱାସନୁସ୍ସନ୍ନତ୍ତା ଉଳାରସୋମନସ୍ସିତୋ ଧମ୍ମବହୁମାନେନ ଧମ୍ମପୀତିପଟିସଂୱେଦନେନ ପରିୱିତକ୍କେସି।

ତଂ ସତ୍ଥା ଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ନିସିନ୍ନୋୱ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱା ଜୀୱିତେ ମରଣେ ଚ ତସ୍ସ ତାଦିଭାୱୱିଭାୱନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା…ପେ… ଉଦାନେସୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ଯଂ ଜୀୱିତଂ ନ ତପତୀତି ଯଂ ଖୀଣାସୱପୁଗ୍ଗଲଂ ଜୀୱିତଂ ଆଯତିଂ ଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତିଯା ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଭାୱତୋ ନ ତପତି ନ ବାଧତି, ୱତ୍ତମାନମେୱ ୱା ଜୀୱିତଂ ସବ୍ବସୋ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମତ୍ତା ସତିପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ବତ୍ଥ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞସମାଯୋଗତୋ ନ ବାଧତି। ଯୋ ହି ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ପାପଜନସେୱୀ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୋ ଅକତକୁସଲୋ ଅକତପୁଞ୍ଞୋ, ସୋ ''ଅକତଂ ୱତ ମେ କଲ୍ଯାଣ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱିପ୍ପଟିସାରେନ ତପତୀତି ତସ୍ସ ଜୀୱିତଂ ତଂ ତପତି ନାମ। ଇତରେ ପନ ଅକତପାପା କତପୁଞ୍ଞା କଲ୍ଯାଣପୁଥୁଜ୍ଜନେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତ ସେଖା ତପନୀଯଧମ୍ମପରିୱଜ୍ଜନେନ ଅତପନୀଯଧମ୍ମସମନ୍ନାଗମେନ ଚ ପଚ୍ଛାନୁତାପେନ ନ ତପନ୍ତୀତି ନ ତେସଂ ଜୀୱିତଂ ତପତି। ଖୀଣାସୱେ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖୱସେନ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା କତା।

ମରଣନ୍ତେ ନ ସୋଚତୀତି ମରଣସଙ୍ଖାତେ ଅନ୍ତେ ପରିଯୋସାନେ, ମରଣସମୀପେ ୱା ନ ସୋଚତି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନେୱ ସୋକସ୍ସ ସମୁଗ୍ଘାତିତତ୍ତା। ସ ୱେ ଦିଟ୍ଠପଦୋ ଧୀରୋ, ସୋକମଜ୍ଝେ ନ ସୋଚତୀତି ସୋ ଅନଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଧମ୍ମପଦାନଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ ୱା ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଦିଟ୍ଠପଦୋ, ଧିତିସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଧୀରୋ ଖୀଣାସୱୋ ସୋଚନଧମ୍ମତ୍ତା ''ସୋକା''ତି ଲଦ୍ଧନାମାନଂ ଅୱୀତରାଗାନଂ ସତ୍ତାନଂ, ସୋକହେତୂନଂ ୱା ଲୋକଧମ୍ମାନଂ ମଜ୍ଝେ ଠତ୍ୱାପି ନ ସୋଚତି।

ଇଦାନିସ୍ସ ସଙ୍ଖେପେନ ଚ ସଙ୍ଖେପହେତୁକାରଣେ ସଙ୍ଖେପେନ ଦୀପେତୁଂ ‘‘ଉଚ୍ଛିନ୍ନଭଵତଣ୍ହସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ସଙ୍ଖେପେନ ଉଚ୍ଛିନ୍ନା ଭଵତଣ୍ହା, ସୋ ଉଚ୍ଛିନ୍ନଭଵତଣ୍ହୋ। ତସ୍ସ ଅଵସେସକିଲେସାନଂ ଅନଵସେସଵୂପସମେନ ସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ଖୀଣାସଵଭିକ୍ଖୁନୋ। ଵିକ୍ଖୀଣୋ ଜାତିସଂସାରୋତି ଜାତିଆଦିକୋ –

‘‘ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟି, ଧାତୁଆଯତନାନ ଚ;

ଅବ୍ୟୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ଵତ୍ତମାନା, ‘ସଂସାରୋ’ତି ପଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। –

ଵୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୋ ସଂସାରୋ ଵିସେସତୋ ଖୀଣୋ। ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ପୁନବ୍ଭଵୋତି ଯସ୍ମା ତସ୍ସ ଏଵରୂପସ୍ସ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭଵୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଜାତିସଂସାରୋ ଖୀଣୋ। କସ୍ମା ପନସ୍ସ ପୁନବ୍ଭଵୋ ନତ୍ଥି? ଯସ୍ମା ଉଚ୍ଛିନ୍ନଭଵତଣ୍ହୋ ସନ୍ତଚିତ୍ତୋ ଚ ହୋତି, ତସ୍ମାତି ଆଵତ୍ତେତ୍ଵା ଵତ୍ତବ୍ବଂ। ଅଥ ଵା ଵିକ୍ଖୀଣୋ ଜାତିସଂସାରୋ, ତତୋ ଏଵ ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ପୁନବ୍ଭଵୋତି ଅତ୍ଥୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

ନଵମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସାରିପୁତ୍ତୋପସମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୪୦। ଦସମେ ଅତ୍ତନୋ ଉପସମନ୍ତି ସାଵକପାରମୀମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିଯା ହେତୁଭୂତଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ଅତ୍ତନୋ ଅନଵସେସକିଲେସଵୂପସମଂ।

ଆଯସ୍ମା ହି ସାରିପୁତ୍ତୋ ଅନୁପସନ୍ତକିଲେସାନଂ ସତ୍ତାନଂ ରାଗାଦିକିଲେସଜନିତସନ୍ତାପଦରଥପରିଳାହଦୁକ୍ଖଞ୍ଚେଵ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିମରଣସୋକପରିଦେଵାଦିଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦିସ୍ଵା ଅତୀତାନାଗତେପି ନେସଂ ଵଟ୍ଟମୂଲକଦୁକ୍ଖଂ ପରିତୁଲେତ୍ଵା କରୁଣାଯମାନୋ ଅତ୍ତନାପି ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେ ଅନୁଭୂତଂ କିଲେସନିମିତ୍ତଂ ଵା ଅନପ୍ପକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ଵା ‘‘ଇଦିସସ୍ସ ନାମ ମହାଦୁକ୍ଖସ୍ସ ହେତୁଭୂତା କିଲେସା ଇଦାନି ମେ ସୁପ୍ପହୀନା’’ତି ଅତ୍ତନୋ କିଲେସଵୂପସମଂ ଅଭିଣ୍ହଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖତି। ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତୋ ଚ ‘‘ଇମେ ଏତ୍ତକା କିଲେସା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଉପସମିତା, ଏତ୍ତକା ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ, ଏତ୍ତକା ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ, ଏତ୍ତକା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଉପସମିତା’’ତି ତଂତଂମଗ୍ଗଞାଣେହି ଓଧିସୋ କିଲେସାନଂ ଉପସମିତଭାଵଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖତି, ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଉପସମଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖମାନୋ’’ତି।

ଅପରେ ‘‘ଥେରୋ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ଵା ତଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖିତ୍ଵା ‘ଇମସ୍ସ ଵତାଯଂ ସନ୍ତପଣୀତଭାଵୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତାଯ ଅସଙ୍ଖତାଯ ଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣତୋ, ସଯଞ୍ଚ ସମ୍ମଦେଵ କିଲେସଵୂପସମତୋ’ତି ଏଵଂ ଅଭିଣ୍ହଂ ଉପସମଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖତୀ’’ତି ଵଦନ୍ତି। ଅଞ୍ଞେ ପନ ‘‘ଅନଵସେସକିଲେସାନଂ ଉପସମପରିଯୋସାନେ ଜାତଂ ଅଗ୍ଗଫଲମେଵେତ୍ଥ ଉପସମୋ ନାମ, ତଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖମାନୋ ନିସିନ୍ନୋ’’ତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ଵିଦିତ୍ଵାତି ଯଦିଦଂ ଆଯସ୍ମତୋ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ ମହାପଞ୍ଞତାଦିହେତୁଭୂତଂ ସାଵକେସୁ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ କିଲେସପ୍ପହାନଂ ଅଗ୍ଗଫଲଂ ଵା ଉପସମପରିଯାଯେନ ଵୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ଵିଦିତ୍ଵା ତଦନୁଭାଵଦୀପକଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଉପସନ୍ତସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଉପସନ୍ତମେଵ ହୁତ୍ଵା ସନ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତସ୍ସାତି ଉପସନ୍ତସନ୍ତଚିତ୍ତୋ। ସମାପତ୍ତିଯା ଵିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ହି ଉପସନ୍ତକିଲେସତ୍ତା ଉପସନ୍ତଚିତ୍ତଂ ନ ସବ୍ବଥା ‘‘ଉପସନ୍ତସନ୍ତ’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି ତସ୍ସ ଉପସମସ୍ସ ଅନଚ୍ଚନ୍ତିକଭାଵତୋ, ନ ତଥା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ। ତେନ ପନ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେଵ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ଅରହତୋ ଚିତ୍ତଂ ପୁନ କିଲେସାନଂ ଅନୁପସମେତବ୍ବତାଯ ସମଥଵିପସ୍ସନାହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗେହି ଉପସନ୍ତକିଲେସଂ ହୁତ୍ଵା ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତଭାଵତୋଵ ‘‘ଉପସନ୍ତସନ୍ତ’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ଉପସନ୍ତମେଵ ହୁତ୍ଵା ସନ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତସ୍ସାତି ଉପସନ୍ତସନ୍ତଚିତ୍ତୋ’’ତି। ଉପସନ୍ତନ୍ତି ଵା ଉପସମୋ ଵୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ‘‘ଉପସନ୍ତସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତୂପସମେନ ସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥ ଵା ସତିପି ସବ୍ବେସଂ ଖୀଣାସଵାନଂ ଅନଵସେସକିଲେସଵୂପସମେ ସାଵକପାରମୀଞାଣସ୍ସ ପନ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତୋ ସାଵକେସୁ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ସଵିସେସୋ ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ କିଲେସଵୂପସମୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସନ୍ତା ଉପସନ୍ତସଦ୍ଦେନ ଵିସେସେତ୍ଵା ଆହ ‘‘ଉପସନ୍ତସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି।

ତତ୍ରାଯମତ୍ଥୋ – ଭୁସଂ ଦଳ୍ହଂ ଵା ସନ୍ତଂ ଉପସନ୍ତଂ, ତେନ ଉପସନ୍ତେନ ଉପସନ୍ତମେଵ ହୁତ୍ଵା ସନ୍ତଂ ଉପସନ୍ତସନ୍ତଂ , ତାଦିସଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତସ୍ସାତି ସବ୍ବଂ ପୁରିମସଦିସମେଵ। ତଥା ହେସ ଭଗଵତା – ‘‘ସାରିପୁତ୍ତୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ମହାପଞ୍ଞୋ ପୁଥୁପଞ୍ଞୋ ହାସପଞ୍ଞୋ ଜଵନପଞ୍ଞୋ ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ

ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞୋ’’ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୯୩) ଅନେକପରିଯାଯେନ ୱଣ୍ଣିତୋ ଥୋମିତୋ। ନେତ୍ତିଚ୍ଛିନ୍ନସ୍ସାତି ନେତ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ଭୱତଣ୍ହା ସଂସାରସ୍ସ ନଯନତୋ, ସା ନେତ୍ତି ଛିନ୍ନା ଏତସ୍ସାତି ନେତ୍ତିଚ୍ଛିନ୍ନୋ। ତସ୍ସ ନେତ୍ତିଚ୍ଛିନ୍ନସ୍ସ, ପହୀନତଣ୍ହସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ମୁତ୍ତୋ ସୋ ମାରବନ୍ଧନାତି ସୋ ଏୱଂୱିଧୋ ପରିକ୍ଖୀଣଭୱସଂଯୋଜନୋ ସବ୍ବସ୍ମା ମାରବନ୍ଧନତୋ ମୁତ୍ତୋ, ନ ତସ୍ସ ମାରବନ୍ଧନମୋଚନାଯ କରଣୀଯଂ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଧମ୍ମସେନାପତି ଅତ୍ତନୋ ଉପସମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୀତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଦସମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ମେଘିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ସୋଣଵଗ୍ଗୋ

୧। ପିଯତରସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୪୧। ମହାଵଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ମଲ୍ଲିକାଯ ଦେଵିଯା ସଦ୍ଧିନ୍ତି ମଲ୍ଲିକାଯ ନାମ ଅତ୍ତନୋ ମହେସିଯା ସଦ୍ଧିଂ। ଉପରିପାସାଦଵରଗତୋତି ପାସାଦଵରସ୍ସ ଉପରି ଗତୋ। କୋଚଞ୍ଞୋ ଅତ୍ତନା ପିଯତରୋତି କୋଚି ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ତନା ପିଯାଯିତବ୍ବତରୋ। ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ତେତି ‘‘କିଂ ତେ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଦେଵିଂ ପୁଚ୍ଛତି।

କସ୍ମା ପୁଚ୍ଛତି? ଅଯଞ୍ହି ସାଵତ୍ଥିଯଂ ଦୁଗ୍ଗତମାଲାକାରସ୍ସ ଧୀତା। ଏକଦିଵସଂ ଆପଣତୋ ପୂଵଂ ଗହେତ୍ଵା ମାଲାରାମଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ‘‘ଖାଦିସ୍ସାମୀ’’ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ପଟିପଥେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିଵୁତଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖାଚାରଂ ପଵିସନ୍ତଂ ଦିସ୍ଵା ପସନ୍ନଚିତ୍ତା ତଂ ଭଗଵତୋ ଅଦାସି। ସତ୍ଥା ତଥାରୂପେ ଠାନେ ନିସୀଦନାକାରଂ ଦସ୍ସେସି। ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ଚୀଵରଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ଵା ଅଦାସି। ଭଗଵା ତତ୍ଥ ନିସୀଦିତ୍ଵା ତଂ ପୂଵଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ଵା ମୁଖଂ ଵିକ୍ଖାଲେତ୍ଵା ସିତଂ ପାତ୍ଵାକାସି। ଥେରୋ ‘‘କୋ ଇମିସ୍ସା, ଭନ୍ତେ, ଦାନସ୍ସ ଵିପାକୋ ଭଵିସ୍ସତୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ଅଜ୍ଜେସା, ଆନନ୍ଦ, ତଥାଗତସ୍ସ ପଠମଂ ଭୋଜନଂ ଅଦାସି, ଅଜ୍ଜେଵ କୋସଲରଞ୍ଞୋ ଅଗ୍ଗମହେସୀ ଭଵିସ୍ସତି ପିଯା ମନାପା’’ତି। ତଂ ଦିଵସମେଵ ଚ ରାଜା କାସିଗାମେ ଭାଗିନେଯ୍ୟେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୁଜ୍ଝିତ୍ଵା ପରାଜିତୋ ପଲାଯିତ୍ଵା ଆଗତୋ ନଗରଂ ପଵିସନ୍ତୋ ‘‘ବଲକାଯସ୍ସ ଆଗମନଂ ଆଗମେସ୍ସାମୀ’’ତି ତଂ ମାଲାରାମଂ ପାଵିସି। ସା ରାଜାନଂ ଆଗତଂ ପସ୍ସିତ୍ଵା ତସ୍ସ ଵତ୍ତମକାସି। ରାଜା ତସ୍ସା ଵତ୍ତେ ପସୀଦିତ୍ଵା ପିତରଂ ପକ୍କୋସାପେତ୍ଵା ମହନ୍ତଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ଦତ୍ଵା ତଂ ଅନ୍ତେପୁରଂ ପଟିହରାପେତ୍ଵା ଅଗ୍ଗମହେସିଟ୍ଠାନେ ଠପେସି। ଅଥେକଦିଵସଂ ରାଜା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ମଯା ଇମିସ୍ସା ମହନ୍ତଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ଦିନ୍ନଂ, ଯଂନୂନାହଂ ଇମଂ ପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ ‘କୋ ତେ ପିଯୋ’ତି? ସା ‘ତ୍ଵଂ ମେ, ମହାରାଜ, ପିଯୋ’ତି ଵତ୍ଵା, ପୁନ ମଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସତି, ଅଥସ୍ସାହଂ ‘ମଯ୍ହମ୍ପି ତ୍ଵଂଯେଵ ପିଯା’ତି ଵକ୍ଖାମୀ’’ତି। ଇତି ସୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଵିସ୍ସାସଜନନତ୍ଥଂ ସମ୍ମୋଦନୀଯଂ କରୋନ୍ତୋ ପୁଚ୍ଛି।

ଦେଵୀ ପନ ପଣ୍ଡିତା ବୁଦ୍ଧୁପଟ୍ଠାଯିକା ସଙ୍ଘୁପଟ୍ଠାଯିକା ‘‘ନାଯଂ ପଞ୍ହୋ ରଞ୍ଞୋ ମୁଖଂ ଉଲ୍ଲୋକେତ୍ଵା କଥେତବ୍ବୋ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ଵା ଯଥାଭୂତମେଵ ଵଦନ୍ତୀ ‘‘ନତ୍ଥି ଖୋ ମେ, ମହାରାଜ, କୋଚଞ୍ଞୋ ଅତ୍ତନା ପିଯତରୋ’’ତି ଆହ। ଵତ୍ଵାପି ଅତ୍ତନା ବ୍ୟାକତମତ୍ଥଂ ଉପାଯେନ ରଞ୍ଞୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କାତୁକାମା ‘‘ତୁଯ୍ହଂ ପନ, ମହାରାଜ, ଅତ୍ତଞ୍ଞୋ କୋଚି ଅତ୍ତନା ପିଯତରୋ’’ତି ତଥେଵ ରାଜାନଂ ପୁଚ୍ଛି ଯଥା ରଞ୍ଞା ସଯଂ ପୁଟ୍ଠା। ରାଜାପି ତାଯ ସରସଲକ୍ଖଣେନ କଥିତତ୍ତା ନିଵତ୍ତିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ସଯମ୍ପି ସରସଲକ୍ଖଣେନେଵ କଥେନ୍ତୋ ତଥେଵ ବ୍ୟାକାସି ଯଥା ଦେଵିଯା ବ୍ୟାକତଂ।

ବ୍ୟାକରିତ୍ଵା ଚ ମନ୍ଦଧାତୁକତାଯ ଏଵଂ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅହଂ ରାଜା ପଥଵିସ୍ସରୋ ମହନ୍ତଂ ପଥଵିମଣ୍ଡଲଂ ଅଭିଵିଜିଯ ଅଜ୍ଝାଵସାମି, ମଯ୍ହଂ ତାଵ ଯୁତ୍ତଂ ‘ଅତ୍ତନା ପିଯତରଂ ଅଞ୍ଞଂ ନ ପସ୍ସାମୀ’ତି, ଅଯଂ ପନ ଵସଲୀ ହୀନଜଚ୍ଚା ସମାନା ମଯା ଉଚ୍ଚେ ଠାନେ ଠପିତା ସାମିଭୂତଂ ମଂ ନ ତଥା ପିଯାଯତି, ‘ଅତ୍ତାଵ ପିଯତରୋ’ତି ମମ ସମ୍ମୁଖା ଵଦତି, ଯାଵ କକ୍ଖଳଆ ଵତାଯ’’ନ୍ତି ଅନତ୍ତମନୋ ହୁତ୍ଵା ‘‘ନନୁ ତେ ତୀଣି ରତନାନି ପିଯତରାନୀ’’ତି ଚୋଦେସି। ଦେଵୀ ‘ରତନତ୍ତଯଂପାହଂ ଦେଵ ଅତ୍ତନୋ ସଗ୍ଗସୁଖଂ ମୋକ୍ଖସୁଖଞ୍ଚ ପତ୍ଥଯନ୍ତୀ ସମ୍ପିଯାଯାମି, ତସ୍ମା ଅତ୍ତାଵ ମେ ପିଯତରୋ’’ତି ଆହ। ସବ୍ବୋ ଚାଯଂ ଲୋକୋ ଅତ୍ତଦତ୍ଥମେଵ ପରଂ ପିଯାଯତି, ପୁତ୍ତଂ ପତ୍ଥେନ୍ତୋପି ‘‘ଅଯଂ ମଂ ଜିଣ୍ଣକାଲେ ପୋସେସ୍ସତୀ’’ତି ପତ୍ଥେତି, ଧୀତରଂ ‘‘ମମ କୁଲଂ ଵଡ୍ଢିସ୍ସତୀ’’ତି, ଭରିଯଂ ‘‘ମଯ୍ହଂ ପାଦେ ପରିଚରିସ୍ସତୀ’’ତି, ଅଞ୍ଞେପି ଞାତିମିତ୍ତବନ୍ଧଵେ ତଂତଂକିଚ୍ଚଵସେନ, ଇତି ଅତ୍ତଦତ୍ଥମେଵ ସମ୍ପସ୍ସନ୍ତୋ ଲୋକୋ ପରଂ ପିଯାଯତୀତି। ଅଯଞ୍ହି ଦେଵିଯା ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅଥ ରାଜା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ଅଯଂ ମଲ୍ଲିକା କୁସଲା ପଣ୍ଡିତା ନିପୁଣା ‘ଅତ୍ତାଵ ମେ ପିଯତରୋ’ତି ଵଦତି, ମଯ୍ହମ୍ପି ଅତ୍ତାଵ ପିଯତରୋ ହୁତ୍ଵା ଉପଟ୍ଠାତି, ହନ୍ଦାହଂ ଇମମତ୍ଥଂ ସତ୍ଥୁ ଆରୋଚେସ୍ସାମି, ଯଥା ଚ ମେ ସତ୍ଥା ବ୍ୟାକରିସ୍ସତି, ତଥା ନଂ ଧାରେସ୍ସାମୀ’’ତି। ଏଵଂ ପନ ଚିନ୍ତେତ୍ଵା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ରାଜା ପସେନଦି କୋସଲୋ…ପେ… ପିଯତରୋ’’ତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ଵିଦିତ୍ଵାତି ଏତଂ ‘‘ଲୋକେ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତାଵ ଅତ୍ତନୋ ପିଯତରୋ’’ତି ରଞ୍ଞା ଵୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସବ୍ବସୋ ଜାନିତ୍ଵା ତଦତ୍ଥପରିଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ସବ୍ବା ଦିସା ଅନୁପରିଗମ୍ମ ଚେତସାତି ସବ୍ବା ଅନଵସେସା ଦସପି ଦିସା ପରିଯେସନଵସେନ ଚିତ୍ତେନ ଅନୁଗନ୍ତ୍ଵା। ନେଵଜ୍ଝଗା ପିଯତରମତ୍ତନା କ୍ଵଚୀତି ଅତ୍ତନା ଅତିସଯେନ ପିଯଂ ଅଞ୍ଞଂ କୋଚି ପୁରିସୋ ସବ୍ବୁସ୍ସାହେନ ପରିଯେସନ୍ତୋ କ୍ଵଚି କତ୍ଥଚି ସବ୍ବଦିସାସୁ ନେଵ ଅଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ ନ ପସ୍ସେଯ୍ୟ। ଏଵଂ ପିଯୋ ପୁଥୁ ଅତ୍ତା ପରେସନ୍ତି ଏଵଂ କସ୍ସଚି ଅତ୍ତନା ପିଯତରସ୍ସ ଅନୁପଲବ୍ଭନଵସେନ ପୁଥୁ ଵିସୁଂ ଵିସୁଂ ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତାଵ ପିଯୋ।

ତସ୍ମା ନ ହିଂସେ ପରମତ୍ତକାମୋତି ଯସ୍ମା ଏୱଂ ସବ୍ବୋପି ସତ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ପିଯାଯତି ଅତ୍ତନୋ ସୁଖକାମୋ ଦୁକ୍ଖପ୍ପଟିକୂଲୋ, ତସ୍ମା ଅତ୍ତକାମୋ ଅତ୍ତନୋ ହିତସୁଖଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ପରଂ ସତ୍ତଂ ଅନ୍ତମସୋ କୁନ୍ଥକିପିଲ୍ଲିକଂ ଉପାଦାଯ ନ ହିଂସେ ନ ହନେଯ୍ଯ ନ ପାଣିଲେଡ୍ଡୁଦଣ୍ଡାଦୀହିପି ୱିହେଠେଯ୍ଯ। ପରସ୍ସ ହି ଅତ୍ତନା କତେ ଦୁକ୍ଖେ ତଂ ତତୋ ସଙ୍କମନ୍ତଂ ୱିଯ କାଲନ୍ତରେ ଅତ୍ତନି ସନ୍ଦିସ୍ସତି। ଅଯଞ୍ହି କମ୍ମାନଂ ଧମ୍ମତାତି।

ପଠମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଅପ୍ପାଯୁକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୨। ଦୁତିଯେ ଅଚ୍ଛରିଯଂ, ଭନ୍ତେତି ଇଦମ୍ପି ମେଘିଯସୁତ୍ତେ ୱିଯ ଗରହଣଚ୍ଛରିଯୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯାୱ ଅପ୍ପାଯୁକାତି ଯତ୍ତକଂ ପରିତ୍ତାଯୁକା, ଅତିଇତ୍ତରଜୀୱିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ତାହଜାତେତି ସତ୍ତାହେନ ଜାତୋ ସତ୍ତାହଜାତୋ। ତସ୍ମିଂ ସତ୍ତାହଜାତେ, ଜାତସ୍ସ ସତ୍ତମେ ଅହନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତୁସିତଂ କାଯଂ ଉପପଜ୍ଜୀତି ତୁସିତଂ ଦେୱନିକାଯଂ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ଉପପଜ୍ଜି।

ଏକଦିୱସଂ କିର ଥେରୋ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ନିସିନ୍ନୋ ଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତଂ ସୋଭଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତଂ ଦସ୍ସନାନୁତ୍ତରିଯଭୂତଂ ଭଗୱତୋ ରୂପକାଯସିରିଂ ମନସି କରିତ୍ୱା, ''ଅହୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ରୂପକାଯସମ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସନୀଯା ସମନ୍ତପାସାଦିକା ମନୋହରା''ତି ଉଝଆରଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋ ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସି – ''ୱିଜାତମାତୁଯା ନାମ ୱିରୂପୋପି ପୁତ୍ତୋ ସୁରୂପୋ ୱିଯ ମନାପୋ ହୋତି, ସଚେ ପନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ମାତା ମହାମାଯା ଦେୱୀ ଧରେଯ୍ଯ, କୀଦିସଂ ନୁ ଖୋ ତସ୍ସା ଭଗୱତୋ ରୂପଦସ୍ସନେ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ମହାଜାନି ଖୋ ମଯ୍ହଂ ମହାମାତୁ ଦେୱିଯା, ଯା ସତ୍ତାହଜାତେ ଭଗୱତି କାଲକତା''ତି। ଏୱଂ ପନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପରିୱିତକ୍କିତଂ ଆରୋଚେନ୍ତୋ ତସ୍ସା କାଲକିରିଯଂ ଗରହନ୍ତୋ ''ଅଚ୍ଛରିଯଂ, ଭନ୍ତେ''ତିଆଦିମାହ।

କେଚି ପନାହୁ – ''ମହାପଜାପତି ଗୋତମୀ ଭଗୱନ୍ତଂ ମହତା ଆଯାସେନ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚିତ୍ୱାପି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା, ମଯା ପନ ଉପାଯେନ ଯାଚିତୋ ଭଗୱା ଅଟ୍ଠଗରୁଧମ୍ମପ୍ପଟିଗ୍ଗହଣୱସେନ ତସ୍ସା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପସମ୍ପଦଞ୍ଚ ଅନୁଜାନି, ସା ତେ ଧମ୍ମେ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଲଦ୍ଧପବ୍ବଜ୍ଜୂପସମ୍ପଦା ଭଗୱତୋ ଦୁତିଯଂ ପରିସଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଚତୁନ୍ନାଯ ପରିସାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ଅହୋସି। ସଚେ ପନ ଭଗୱତୋ ଜନେତ୍ତି ମହାମାଯା ଦେୱୀ ଧରେଯ୍ଯ, ଏୱମେତା ଚୁଭୋପି ଖତ୍ତିଯଭଗିନିଯୋ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ଇମଂ ସାସନଂ ସୋଭେଯ୍ଯୁଂ, ଭଗୱା ଚ ମାତରି ବହୁମାନେନ ମାତୁଗାମସ୍ସ ସାସନେ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପସମ୍ପଦଞ୍ଚ ସୁଖେନେୱ ଅନୁଜାନେଯ୍ଯ, ଅପ୍ପାଯୁକତାଯ ପନସ୍ସା କସିରେନ ନିପ୍ଫନ୍ନମିଦନ୍ତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଥେରୋ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକେ 'ଅଚ୍ଛରିଯଂ, ଭନ୍ତେ'ତିଆଦିମାହା''ତି। ତଂ ଅକାରଣଂ। ଭଗୱା ହି ମାତୁଯା ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱା ମାତୁଗାମସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ଗରୁକଂଯେୱ କତ୍ୱା ଅନୁଜାନାତି, ନ ଲହୁକଂ ଚିରଟ୍ଠିତିକାମତାଯାତି।

ଅପରେ ପନାହୁ – ''ଦସବଲଚତୁୱେସାରଜ୍ଜାଦିକେ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେ ଅନନ୍ତାପରିମାଣେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଥେରୋ ମନସି କରିତ୍ୱା ଯା ଏୱଂ ମହାନୁଭାୱଂ ନାମ ଲୋକେ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲଂ ସତ୍ଥାରଂ କୁଚ୍ଛିନା ଦସ ମାସେ ପରିହରି, ସା ବୁଦ୍ଧମାତା କସ୍ସଚି ପରିଚାରିକା ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅଯୁତ୍ତମିଦଂ। କସ୍ମା? ସତ୍ଥୁ ଗୁଣାନୁଚ୍ଛୱିକମେୱେତଂ, ଯଦିଦଂ ସତ୍ତାହଜାତେ ଭଗୱତି ଜନେତ୍ତି କାଲଂ କରୋତି, କାଲକତା ଚ ତୁସିତେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଚିତ୍ତଜାତୋ ହୁତ୍ୱା ତଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିତକ୍କୁପ୍ପାଦନଂ ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେନ୍ତୋ 'ଅଚ୍ଛରିଯଂ, ଭନ୍ତେ'ତିଆଦିୱଚନଂ ଅୱୋଚା''ତି।

ସଚ୍ଚା ପନ ଯସ୍ମା ସତ୍ତାହଜାତେସୁ ବୋଧିସତ୍ତେସୁ ବୋଧିସତ୍ତମାତୁ କାଲକିରିଯା ଧମ୍ମତା ସିଦ୍ଧା, ତସ୍ମା ତଂ ଧମ୍ମତଂ ପରିଦୀପେନ୍ତୋ ''ଏୱମେତଂ, ଆନନ୍ଦା''ତିଆଦିମାହ। ସା ପନାଯଂ ଧମ୍ମତା ଯସ୍ମା ଯଥା ସବ୍ବେ ବୋଧିସତ୍ତା ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ତୁସିତପୁରେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଯାୱତାଯୁକଂ ଠତ୍ୱା ଆଯୁପରିଯୋସାନେ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅଦେୱତାହି ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଅଭିସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ତୁଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣାଯ ଅଜ୍ଝେସିତା କାଲଦୀପଦେସକୁଲାନି ୱିଯ ଜନେତ୍ତିଯା ଆଯୁପରିମାଣମ୍ପି ଓଲୋକେତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ଅଯମ୍ପି ଭଗୱା ବୋଧିସତ୍ତଭୂତୋ ତଥେୱ ତୁସିତପୁରେ ଠିତୋ ପଞ୍ଚ ମହାୱିଲୋକନାନି ୱିଲୋକେନ୍ତୋ ସତ୍ତଦିୱସାଧିକଦସମାସପରିମାଣଂ ମାତୁଯା ଆଯୁପରିମାଣଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ''ଅଯଂ ମମ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣସ୍ସ କାଲୋ, ଇଦାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି ଞତ୍ୱାୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଗ୍ଗହେସି, ତସ୍ମା ସବ୍ବବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ଅପ୍ପାଯୁକା ହି, ଆନନ୍ଦ, ବୋଧିସତ୍ତମାତରୋ ହୋନ୍ତୀ''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ କାଲଂ କରୋନ୍ତୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତଆଯୁପରିକ୍ଖଯେନେୱ କାଲଂ କରୋନ୍ତି, ନ ୱିଜାତପଚ୍ଚଯା। ଚରିମଭୱେହି ବୋଧିସତ୍ତେହି ୱସିତଟ୍ଠାନଂ ଚେତିଯଘରସଦିସଂ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ପରିଭୋଗାରହଂ, ନ ଚ ସକ୍କା ବୋଧିସତ୍ତମାତରଂ ଅପନେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଅଗ୍ଗମହେସିଟ୍ଠାନେ ଠପେତୁନ୍ତି

ତତ୍ତକଂ ଏୱ ବୋଧିସତ୍ତମାତୁ ଆୟୁପ୍ପମାଣଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଦା କାଲଂ କରୋନ୍ତି। ଇମମେୱ ହି ଅତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ମହାବୋଧିସତ୍ତା ପଞ୍ଚମଂ ମହାୱିଲୋକନଂ କରୋନ୍ତି।

କତରସ୍ମିଂ ପନ ୱଯେ କାଲଂ କରୋନ୍ତୀତି? ମଜ୍ଝିମୱଯେ। ପଠମୱଯସ୍ମିଞ୍ହି ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଛନ୍ଦରାଗୋ ବଲୱା ହୋତି, ତେନ ତଦା ସଞ୍ଜାତଗବ୍ଭା ଇତ୍ଥିଯୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଗବ୍ଭଂ ଅନୁରକ୍ଖିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଗଣ୍ହେଯ୍ୟୁଂ ଚେ, ଗବ୍ଭୋ ବହ୍ୱାବାଧୋ ହୋତି। ମଜ୍ଝିମୱଯସ୍ସ ପନ ଦ୍ୱେ କୋଟ୍ଠାସେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ତତିଯକୋଟ୍ଠାସେ ୱତ୍ଥୁ ୱିସଦଂ ହୋତି, ୱିସଦେ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତଦାରକା ଅରୋଗା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ବୋଧିସତ୍ତମାତରୋ ପଠମୱଯେ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମୱଯସ୍ସ ତତିଯକୋଟ୍ଠାସେ ୱିଜାଯିତ୍ୱା କାଲଂ କରୋନ୍ତୀତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ବୋଧିସତ୍ତମାତୁ ଅଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଆୟୁସ୍ସ ମରଣପରିଯୋସାନତଂ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥୱିଭାୱନମୁଖେନ ଅନୱଜ୍ଜପ୍ପଟିପତ୍ତିଯଂ ଉସ୍ସାହଦୀପକଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଯେ କେଚୀତି ଅନିଯମନିଦ୍ଦେସୋ। ଭୂତାତି ନିବ୍ବତ୍ତା। ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅନାଗତେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସନ୍ତି। ୱାସଦ୍ଦୋ ୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ, ଅପିସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ତେନ ନିବ୍ବତ୍ତମାନେପି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏତ୍ତାୱତା ଅତୀତାଦିୱସେନ ତିଯଦ୍ଧପରିଯାପନ୍ନେ ସତ୍ତେ ଅନୱସେସତୋ ପରିଯାଦିଯତି। ଅପିଚ ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକସତ୍ତା ଗବ୍ଭତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଭୂତା ନାମ, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ନାମ। ସଂସେଦଜୂପପାତିକା ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତତୋ ପରତୋ ଭୂତା ନାମ, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତବ୍ବଭୱୱସେନ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ନାମ। ସବ୍ବେପି ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭୱୱସେନ ଭୂତା ନାମ, ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱୱସେନ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ନାମ। ଖୀଣାସୱା ଭୂତା ନାମ। ତେ ହି ଭୂତା ଏୱ, ନ ପୁନ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି, ତଦଞ୍ଞେ ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ନାମ।

ସବ୍ବେ ଗମିସ୍ସନ୍ତି ପହାଯ ଦେହନ୍ତି ସବ୍ବେ ଯଥାୱୁତ୍ତଭେଦା ସବ୍ବଭୱଯୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସାଦିୱସେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନା ସତ୍ତା ଦେହଂ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରଂ ପହାଯ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପରଲୋକଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ଅସେକ୍ଖା ପନ ନିବ୍ବାନଂ। ଏତ୍ଥ କୋଚି ଅଚୱନଧମ୍ମୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ତଂ ସବ୍ବଜାନିଂ କୁସଲୋ ୱିଦିତ୍ୱାତି ତଦେତଂ ସବ୍ବସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଜାନିଂ ହାନିଂ ମରଣଂ, ସବ୍ବସ୍ସ ୱା ସତ୍ତସ୍ସ ଜାନିଂ ୱିନାସଂ ପଭଙ୍ଗୁତଂ କୁସଲୋ ପଣ୍ଡିତଜାତିକୋ ମରଣାନୁସ୍ସତିୱସେନ ଅନିଚ୍ଚତାମନସିକାରୱସେନ ୱା ଜାନିତ୍ୱା। ଆତାପିଯୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରେଯ୍ୟାତି ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଆତାପିଯସଙ୍ଖାତେନ ୱୀରିଯେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଆତାପିଯୋ ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନୱସେନ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ ଅନୱସେସମରଣସମତିକ୍କମନୂପାଯଂ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରେଯ୍ୟ, ପଟିପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦୁତିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧକୁଟ୍ଠିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୩। ତତିଯେ ରାଜଗହେ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ ନାମ କୁଟ୍ଠୀ ଅହୋସୀତି ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧନାମକୋ ଏକୋ ପୁରିସୋ ରାଜଗହେ ଅହୋସି। ସୋ ଚ କୁଟ୍ଠୀ କୁଟ୍ଠରୋଗେନ ବାଢହୱିଦୂସିତଗତ୍ତୋ। ମନୁସ୍ସଦଲିଦ୍ଦୋତି ଯତ୍ତକା ରାଜଗହେ ମନୁସ୍ସା ତେସୁ ସବ୍ବଦୁଗ୍ଗତୋ। ସୋ ହି ସଙ୍କାରକୂଟୱତିଆଦୀସୁ ମନୁସ୍ସେହି ଛଡ୍ଡିତପିଲୋତିକଖଣ୍ଡାନି ସିବ୍ବିତ୍ୱା ପରିଦହତି, କପାଲଂ ଗହେତ୍ୱା ଘରା ଘରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଲଦ୍ଧଆଚାମୌଚ୍ଛିଟ୍ଠଭତ୍ତାନି ନିସ୍ସାଯ ଜୀୱତି, ତମ୍ପି ପୁବ୍ବେ କତକମ୍ମପଚ୍ଚଯା ନ ଯାୱଦତ୍ଥଂ ଲଭତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ମନୁସ୍ସଦଲିଦ୍ଦୋ''ତି। ମନୁସ୍ସକପଣୋତି ମନୁସ୍ସେସୁ ପରମକପଣତଂ ପତ୍ତୋ। ମନୁସ୍ସୱରାକୋତି ମନୁସ୍ସାନଂ ହୀଢଇତପରିଭୂତତାଯ ଅତିୱିଯ ଦୀନୋ। ମହତିଯା ପରିସାଯାତି ମହତିଯା ଭିକ୍ଖୁପରିସାଯ ଚେୱ ଉପାସକପରିସାଯ ଚ।

ଏକଦିୱସଂ କିର ଭଗୱା ମହାଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱାରୋ ରାଜଗହଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂ ସୁଲଭପିଣ୍ଡପାତଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପ୍ପଟିକ୍କନ୍ତୋ କତିପଯଭିକ୍ଖୁପରିୱାରୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ଯେହି ଦାନଂ ଦିନ୍ନଂ, ତେସଂ ଉପାସକାନଂ ଅୱସେସଭିକ୍ଖୂନଞ୍ଚ ଆଗମନଂ ଆଗମଯମାନୋ ଅନ୍ତୋନଗରେଯେୱ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରମଣୀଯେ ପଦେସେ ଅଟ୍ଠାସି। ତାୱଦେୱ ଭିକ୍ଖୂ ତତୋ ତତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୱାରେସୁଂ, ଉପାସକାପି ''ଅନୁମୋଦନଂ ସୁତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ନିୱତ୍ତିସ୍ସାମା''ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିଂସୁ, ମହାସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି। ଭଗୱା ନିସୀଦନାକାରଂ ଦସ୍ସେସି। ତାୱଦେୱ ବୁଦ୍ଧାରହଂ ଆସନଂ ପଞ୍ଞାପେସୁଂ। ଅଥ ଭଗୱା ଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତେହି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣେହି ୱିରୋଚମାନାଯ ବ୍ୟାମପ୍ପଭାପରିକ୍ଖେପସମୁଜ୍ଜଲାଯ ନୀଲପୀତଲୋହିତୋଦାତମଞ୍ଜେଟ୍ଠପଭସ୍ସରାନଂ ୱସେନ ଛବ୍ବଣ୍ଣବୁଦ୍ଧରଂସିଯୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତିଯା ଅନୁପମାଯ ରୂପକାଯସିରିଯା ସକଲମେୱ ତଂ ପଦେସଂ ଓଭାସେନ୍ତୋ ତାରାଗଣପରିୱୁତୋ ୱିଯ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ଭିକ୍ଖୁଗଣପରିୱୁତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ମନୋସିଲାତଲେ କେସରସୀହୋ ୱିଯ ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତୋ କରୱୀକରୁତମଞ୍ଜୁନା ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି।

ଭିକ୍ଖୂପି ଖୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛା ସନ୍ତୁଟ୍ଠା ପୱିୱିତ୍ତା ଅସଂସଟ୍ଠା ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯା ପହିତତ୍ତା ଚୋଦକା ପାପଗରହିନୋ ୱତ୍ତାରୋ ୱଚନକ୍ଖମା ସୀଲସମ୍ପନ୍ନା ସମାଧିସମ୍ପନ୍ନା ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନା ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପନ୍ନା ୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନା ମେଘୱଣ୍ଣଂ ପଂସୁକୂଲଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ସୁୱମ୍ମିତା ୱିଯ ଗନ୍ଧହତ୍ଥିନୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଓହିତସୋତା ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତି। ଉପାସକାପି ସୁଦ୍ଧୱତ୍ଥନିୱତ୍ଥା ସୁଦ୍ଧୁତ୍ତରାସଙ୍ଗା ପୁଦ୍ଧଣ୍ହସମଯଂ ମହାଦାନାନି ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ଗନ୍ଧମାଲାଦୀହି ଭଗୱନ୍ତଂ ପୂଜେତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ନିପଚ୍ଚକାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଞ୍ଚ ପରିୱାରେତ୍ୱା ସଂଯତହତ୍ଥପାଦା ଓହିତସୋତା ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଭଗୱା ମହତିଯା ପରିସାଯ ପରିୱୁତୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତୀ''ତି।

ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ ପନ ଜିଘଚ୍ଛାଦୁକ୍ଖଲ୍ଲପରେତୋ ଘାସପରିଯେସନଂ ଚରମାନୋ ଅନ୍ତରୱୀଥିଂ ଓତିଣ୍ଣୋ ଦୂରତୋୱ ତଂ ମହାଜନସନ୍ନିପାତଂ ଦିସ୍ୱା, ''କିଂ ନୁ ଖୋ ଅଯଂ ମହାଜନକାଯୋ ସନ୍ନିପତିତୋ, ଅଦ୍ଧା ଏତ୍ଥ ଭୋଜନଂ ଦୀଯତି ମଞ୍ଞେ, ଅପ୍ପେୱ ନାମେତ୍ଥ ଗତେନ କିଞ୍ଚି ଖାଦନୀଯଂ ୱା ଭୋଜନୀଯଂ ୱା ଲଦ୍ଧୁଂ ସକ୍କା''ତି ସଞ୍ଜାତାଭିଲାସୋ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅଦ୍ଦସ ଭଗୱନ୍ତଂ ପାସାଦିକଂ ଦସ୍ସନୀଯଂ ପସାଦନୀଯଂ ଉତ୍ତମଦମଥସମଥମନୁପ୍ପତ୍ତଂ ଦନ୍ତଂ ଗୁତ୍ତଂ ସନ୍ତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସୁସମାହିତଂ ତାଯ ପରିସାଯ ପରିୱୁତଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତଂ, ଦିସ୍ୱାନ ପୁରିମଜାତିସମ୍ଭତାଯ ପରିପକ୍କାଯ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚୋଦିଯମାନୋ ''ଯଂନୂନାହମ୍ପି ଧମ୍ମଂ ସୁଣେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ପରିସପରିଯନ୍ତେ ନିସୀଦି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଦ୍ଦସା ଖୋ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ କୁଟ୍ଠୀ...ପେ... ତତ୍ଥେୱ ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି'ଅହମ୍ପି ଧମ୍ମଂ ସୋସ୍ସାମୀ'''ତି।

ସଦ୍ଧାୱନ୍ତନ୍ତି ସଦ୍ଧାୱତିଂ ହୀନାଦିସଦ୍ଦପୁଗ୍ଗଲୱତଂ, ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚିପି ଅନୱସେସେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସଦ୍ଧୱନ୍ତ''ନ୍ତିପି ପଠନ୍ତି। ଚେତସାତି ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ। ଚିତ୍ତସୀସେନ ହି ଞାଣଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ, ତସ୍ମା ଆସଯାନୁସଯଞାଣେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞାଣେନ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚେତୋ ପରିଚ୍ଚ ମନସାକାସୀତି ତସ୍ସା ପରିସାଯ ଚିତ୍ତଂ ପଚ୍ଚେକଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ମନସି ଅକାସି ତେ ୱୋଲୋକେସି। ଭବ୍ବୋ ଧମ୍ମଂ ୱିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ ସମତ୍ଥୋ, ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତଦହୋସୀତି ଅଯଂ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ କିଞ୍ଚାପି ଟଗରସିଖିମ୍ହି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ଅପରଜ୍ଝିତ୍ୱା ଇଦିସୋ ଜାତୋ, ମଗ୍ଗଫଲୂପନିସ୍ସଯୋ ପନସ୍ସ ପଂସୁପଟିଚ୍ଛନ୍ନସୁୱଣ୍ଣନିକ୍ଖଂ ୱିଯ ଅନ୍ତୋହଦଯେଯେୱ ୱିଜ୍ଜୋତତି, ତସ୍ମା ସୁୱିଞ୍ଞାପିଯୋତି ଇଦଂ ଅହୋସି। ତେନାହ – ''ଅଯଂ ଖୋ ଇଧ ଭବ୍ବୋ ଧମ୍ମଂ ୱିଞ୍ଞାତୁ''ନ୍ତି।

ଅନୁପୁବ୍ବିଂ କଥନ୍ତି ଦାନାନନ୍ତରଂ ସୀଲଂ, ସୀଲାନନ୍ତରଂ ସଗ୍ଗଂ, ସଗ୍ଗାନନ୍ତରଂ ମଗ୍ଗନ୍ତି ଏୱଂ ଅନୁପଟିପାଟିକଥଂ। ଭଗୱା ହି ପଠମଂ ହେତୁନା ସବ୍ବିଂ ଅସ୍ସାଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତତୋ ସତ୍ତେ ୱିୱେଚେତୁଂ ନାନାନଯେହି ଆଦୀନୱଂ ପକାସେତ୍ୱା ଆଦୀନୱସୱନେନ ସଂୱିଗ୍ଗହଦଯାନଂ ନେକ୍ଖମ୍ମଗୁଣୱିଭାୱନମୁଖେନ ଚ ୱିୱଟ୍ଟଂ ଦସ୍ସେତି।

ଦାନକଥନ୍ତି ଇଦଂ ନାମ ସୁଖାନଂ ନିଦାନଂ, ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ମୂଲଂ, ଭୋଗାନଂ ପତିଟ୍ଠା, ୱିସମଗତସ୍ସ ତାଣଂ ଲେଣଂ ଗତି ପରାଯଣଂ, ଇଧଲୋକପରଲୋକେସୁ ଦାନସଦିସୋ ଅୱସ୍ସଯୋ ପତିଟ୍ଠା ଆଲମ୍ବନଂ ତାଣଂ ଲେଣଂ ଗତି ପରାଯଣଂ ନତ୍ଥି। ଇଦଞ୍ହି ଅୱସ୍ସଯଟ୍ଠେନ ରତନମଯସୀହାସନସଦିସଂ, ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ମହାପଥୱିସଦିସଂ , ଆଲମ୍ବନଟ୍ଠେନ ଆଲମ୍ବନରଜ୍ଜୁସଦିସଂ, ଦୁକ୍ଖନିତ୍ଥରଣଟ୍ଠେନ ନାୱାସଦିସଂ, ସମସ୍ସାସନଟ୍ଠେନ ସଙ୍ଗାମସୂରୋ, ଭଯପରିତ୍ତାଣଟ୍ଠେନ ସୁପରିଖାପରିକ୍ଖିତ୍ତନଗରଂ, ମଚ୍ଛେରମଲାଦୀହି ଅନୁପଲିତ୍ତଟ୍ଠେନ ପଦୁମଂ, ତେସଂ ନିଦହନଟ୍ଠେନ ଜାତୱେଦୋ, ଦୁରାସଦଟ୍ଠେନ ଆସୀୱିସୋ, ଅସନ୍ତାସଟ୍ଠେନ ସୀହୋ, ବଲୱନ୍ତଟ୍ଠେନ ହତ୍ଥୀ, ଅଭିମଙ୍ଗଲସମ୍ମତଟ୍ଠେନ ସେତୌସଭୋ, ଖେମନ୍ତଭୂମିସମ୍ପାପନଟ୍ଠେନ ୱଲାହକୋ ଅସ୍ସରାଜା। ଦାନଞ୍ହି ଲୋକେ ରଜ୍ଜସିରିଂ ଦେତି, ଚକ୍କୱତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିଂ ସକ୍କସମ୍ପତ୍ତିଂ ମାରସମ୍ପତ୍ତିଂ ବ୍ରହ୍ମସମ୍ପତ୍ତିଂ ସାୱକପାରମୀଞାଣଂ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଞାଣଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଞାଣଂ ଦେତୀତି ଏୱମାଦିଦାନଗୁଣପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତକଥଂ।

ଯସ୍ମା ପନ ଦାନଂ ଦେନ୍ତୋ ସୀଲଂ ସମାଦାତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ମା ଦାନକଥାନନ୍ତରଂ ସୀଲକଥଂ କଥେସି। ସୀଲକଥନ୍ତି ସୀଲଂ ନାମେତଂ ସତ୍ତାନଂ ଅୱସ୍ସଯୋ ପତିଟ୍ଠା ଆଲମ୍ବନଂ ତାଣଂ ଲେଣଂ ଗତି ପରାଯଣଂ। ଇଧଲୋକପରଲୋକସମ୍ପତ୍ତୀନଞ୍ହି ସୀଲସଦିସୋ ଅୱସ୍ସଯୋ ପତିଟ୍ଠା ଆଲମ୍ବନଂ ତାଣଂ ଲେଣଂ ଗତି ପରାଯଣଂ ନତ୍ଥି, ସୀଲାଲଙ୍କାରସଦିସୋ ଅଲଙ୍କାରୋ, ସୀଲପୁପ୍ଫସଦିସଂ ପୁପ୍ଫଂ, ସୀଲଗନ୍ଧସଦିସୋ ଗନ୍ଧୋ ନତ୍ଥି, ସୀଲାଲଙ୍କାରେନ ହି ଅଲଙ୍କତଂ ସୀଲକୁସୁମପିଳନ୍ଧିତଂ ସୀଲଗନ୍ଧାନୁଲିତ୍ତଂ ସଦେୱକୋ ଲୋକୋ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ତିତ୍ତିଂ ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଏୱମାଦୀହି ସୀଲଗୁଣପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତକଥଂ।

ଇଦଂ ପନ ସୀଲଂ ନିସ୍ସାଯ ଅଯଂ ସଗ୍ଗୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସୀଲାନନ୍ତରଂ ସଗ୍ଗକଥଂ କଥେସି। ସଗ୍ଗକଥନ୍ତି ସଗ୍ଗୋ ନାମ ଇଟ୍ଠୋ କନ୍ତୋ ମନାପୋ, ନିଚ୍ଚମେତ୍ଥ କୀଳା ନିଚ୍ଚସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ଚାତୁମହାରାଜିକା ଦେୱା ନୱୁତିୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି ଦିବ୍ବସୁଖଂ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଂ ପଟିଲଭନ୍ତି, ତାୱତିଂସା ତିସ୍ସୋ ୱସ୍ସକୋଟିଯୋ ସଟ୍ଠି ଚ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନୀତି ଏୱମାଦିସଗ୍ଗଗୁଣପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତକଥଂ। ସଗ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିଂ କଥେନ୍ତାନଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ମୁଖଂ ନପ୍ପହୋତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି

ଚେତଂ ''ଅନେକପରିୟାୟେନ ଖୋ ଅହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଗ୍ଗକଥଂ କଥେସ୍ସ''ନ୍ତିଆଦି।

ଏୱଂ ହେଟ୍ଠା ସବ୍ବଂ ସଗ୍ଗକଥାୟ ପଲୋଭେତ୍ୱା ପୁନ ହତ୍ଥିଂ ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ତସ୍ସ ସୋଣ୍ଡଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ୱିୟ ''ଅୟମ୍ପି ସଗ୍ଗୋ ଅନିଚ୍ଚୋ ଅଧୁୱୋ, ନ ଏତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗୋ କାତବ୍ବୋ''ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ଅପ୍ପସ୍ସାଦା କାମା ବହୁଦୁକ୍ଖା ବହୁପାୟାସା, ଆଦୀନୱୋ ଏତ୍ଥ ଭିୟ୍ୟୋ''ତିଆଦିନା (ମ॰ ନି॰ ୧।୧୭୭; ୨।୪୨) ନୟେନ କାମାନଂ ଆଦୀନୱଂ ଓକାରଂ ସଂକିଲେସଂ କଥେସି। ତତ୍ଥ ଆଦୀନୱୋତି ଦୋସୋ। ଓକାରୋତି ଲାମକସଭାୱୋ, ଅସେଟ୍ଠେହି ସେୱିତବ୍ବୋ ସେଟ୍ଠେହି ନ ସେୱିତବ୍ବୋ ନିହୀନସଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂକିଲେସୋତି ତେହି ସତ୍ତାନଂ ସଂସାରେ ସଂକିଲିସ୍ସନଂ। ତେନାହ – ''କିଲିସ୍ସନ୍ତି ୱତ ଭୋ ସତ୍ତା''ତି (ମ॰ ନି॰ ୨।୩୫୧)।

ଏୱଂ କାମାଦୀନୱେନ ତଜ୍ଜେତ୍ୱା ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସଂ ପକାସେସି ପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ଝାନାଦୀସୁ ଚ ଗୁଣଂ ଦୀପେସି ୱଣ୍ଣେସି। କଲ୍ଲଚିତ୍ତନ୍ତିଆଦୀସୁ କଲ୍ଲଚିତ୍ତନ୍ତି କମ୍ମନିୟଚିତ୍ତଂ, ହେଟ୍ଠା ପୱତ୍ତିତଦେସନାୟ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦୀନଂ ଚିତ୍ତଦୋସାନଂ ୱିଗତତ୍ତା ଉପରିଦେସନାୟ ଭାଜନଭାୱୂପଗମନେନ କମ୍ମନିୟଚିତ୍ତଂ, କମ୍ମକ୍ଖମଚିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠିମାନାଦିସଂକିଲେସୱିଗମେନ ମୁଦୁଚିତ୍ତଂ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିୱିଗମେନ ୱିନୀୱରଣଚିତ୍ତଂ। ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟଂ ଉଳାରପୀତିପାମୋଜ୍ଜୟୋଗେନ ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧାସମ୍ପତ୍ତିୟା ପସନ୍ନଚିତ୍ତଂ, ୟଦା ଭଗୱା ଅଞ୍ଞାସୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଅଥ ୱା କଲ୍ଲଚିତ୍ତନ୍ତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୱିଗମେନ ଅରୋଗଚିତ୍ତଂ। ମୁଦୁଚିତ୍ତନ୍ତି ବ୍ୟାପାଦୱିଗମେନ ମେତ୍ତାୱସେନ ଅକଥିନଚିତ୍ତଂ। ୱିନୀୱରଣଚିତ୍ତନ୍ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିଗମେନ ଅୱିକ୍ଖିପନତୋ ନ ପିହିତଚିତ୍ତଂ। ଉଦଗ୍ଗଚିତ୍ତନ୍ତି ଥିନମିଦ୍ଧୱିଗମେନ ସମ୍ପଗ୍ଗହୱସେନ ଅଲୀନଚିତ୍ତଂ। ପସନ୍ନଚିତ୍ତନ୍ତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାୱିଗମେନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଅଧିମୁତ୍ତଚିତ୍ତଂ।

ଅଥାତି ପଚ୍ଛା। ସାମୁକ୍କଂସିକାତି ସାମଂ ଉକ୍କଂସିକା ଅତ୍ତନାୱ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଗହିତା, ସୟମ୍ଭୂଞାଣେନ ସାମଂ ଦିଟ୍ଠା, ଅଞ୍ଞେସଂ ଅସାଧାରଣାତି ଅତ୍ଥୋ। କା ଚ ପନ ସାତି? ଅରିୟସଚ୍ଚଦେସନା। ତେନେୱାହ – ''ଦୁକ୍ଖଂ ସମୁଦୟଂ ନିରୋଧଂ ମଗ୍ଗ''ନ୍ତି। ଇଦଞ୍ହି ସଚ୍ଚାନଂ ସରୂପଦସ୍ସନଂ, ତସ୍ମା ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅରିୟସଚ୍ଚାନି କଥେତବ୍ବାନି, ତାନି ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିତ୍ଥାରେନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି॰ ୨।୫୨୯) ୱୁତ୍ତାନୀତି ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ସେୟ୍ୟଥାପୀତିଆଦିନା ଉପମାୱସେନ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧସ୍ସ କିଲେସପ୍ପହାନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗୁପ୍ପାଦଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ଅପଗତକାଳକନ୍ତି ୱିଗତକାଳକଂ। ସମ୍ମଦେୱାତି ସୁଟ୍ଠୁୟେୱ। ରଜନନ୍ତି ନୀଲପୀତଲୋହିତମଞ୍ଜେଟ୍ଠାଦିରଙ୍ଗଜାତଂ। ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହେୟ୍ୟାତି ଗଣ୍ହେୟ୍ୟ, ପଭସ୍ସରଂ ଭୱେୟ୍ୟ। ତସ୍ମିଂୟେୱ ଆସନେତି ତସ୍ସଂୟେୱ ନିସଜ୍ଜାୟଂ। ଏତେନସ୍ସ ଲହୁୱିପସ୍ସନକତା ତିକ୍ଖପଞ୍ଞତା ସୁଖାପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞତା ଚ ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ୱିରଜଂ ୱୀତମଲନ୍ତି ଅପାୟଗମନୀୟରାଗରଜାଦୀନଂ ଅଭାୱେନ ୱିରଜଂ, ଅନୱସେସଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାମଲାପଗମେନ ୱୀତମଲଂ। ପଠମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝକିଲେସରଜାଭାୱେନ ୱା ୱିରଜଂ, ପଞ୍ଚୱିଧଦୁସ୍ସୀଲମଲାପଗମେନ ୱୀତମଲଂ। ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁନ୍ତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''ୟଂକିଞ୍ଚି ସମୁଦୟଧମ୍ମଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ହି ନିରୋଧଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା କିଚ୍ଚୱସେନ ଏୱଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତଧମ୍ମେ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ତତ୍ରିଦଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ – ୱତ୍ଥଂ ୱିୟ ଚିତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ୱତ୍ଥସ୍ସ ଆଗନ୍ତୁକମଲେହି କିଲିଟ୍ଠଭାୱୋ ୱିୟ ଚିତ୍ତସ୍ସ ରାଗାଦିମଲେହି ସଂକିଲିଟ୍ଠଭାୱୋ, ଧୋୱନଫଲକଂ ୱିୟ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା, ଉଦକଂ ୱିୟ ସଦ୍ଧା, ଉଦକେନ ତେମେତ୍ୱା ତେମେତ୍ୱା ଗୋମୟଖାରେହି କାଳକେ ସମ୍ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ୱତ୍ଥସ୍ସ ଧୋୱନପ୍ପୟୋଗୋ ୱିୟ ସଦ୍ଧାସଲିଲେନ ତେମେତ୍ୱା ସତିସମାଧିପଞ୍ଞାହି ଦୋସେ ସିଥିଲେ କତ୍ୱା ସଦ୍ଧାଦିୱିଧିନା ଚିତ୍ତସ୍ସ ସୋଧନେ ୱୀରିୟାରମ୍ଭୋ, ତେନ ପୟୋଗେନ ୱତ୍ଥେ କାଳକାପଗମୋ ୱିୟ ୱୀରିୟାରମ୍ଭେନ କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନଂ, ରଙ୍ଗଜାତଂ ୱିୟ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ, ତେନ ସୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱତ୍ଥସ୍ସ ପଭସ୍ସରଭାୱୋ ୱିୟ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗେନ ପରିୟୋଦାପନନ୍ତି।

ଏୱଂ ପନ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ ପରିସପରିୟନ୍ତେ ନିସିନ୍ନୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧଗୁଣଂ ସତ୍ଥୁ ଆରୋଚେତୁକାମୋ ପରିସମଜ୍ଝଂ ଓଗାହିତୁଂ ଅୱିସହନ୍ତୋ ମହାଜନସ୍ସ ସତ୍ଥାରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ନିୱତ୍ତକାଲେ ଭଗୱତି ୱିହାରଂ ଗତେ ସୟମ୍ପି ୱିହାରଂ ଅଗମାସି। ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ''ଅୟଂ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ କୁଟ୍ଠୀ ଅତ୍ତନା ସତ୍ଥୁ ସାସନେ ପଟିଲଦ୍ଧଗୁଣଂ ପାକଟଂ କାତୁକାମୋ''ତି ଞତ୍ୱା ''ୱୀମଂସିସ୍ସାମି ନ''ନ୍ତି ଗନ୍ତ୍ୱା ଆକାସେ ଠିତୋ ଏତଦୱୋଚ – ''ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧ ତ୍ୱଂ ମନୁସ୍ସଦଲିଦ୍ଦୋ ମନୁସ୍ସକପଣୋ ମନୁସ୍ସୱରାକୋ, ଅହଂ ତେ ଅପରିମିତଂ ଧନଂ ଦସ୍ସାମି, 'ବୁଦ୍ଧୋ ନ ବୁଦ୍ଧୋ, ଧମ୍ମୋ ନ ଧମ୍ମୋ, ସଙ୍ଘୋ ନ ସଙ୍ଘୋ, ଅଲଂ ମେ ବୁଦ୍ଧେନ, ଅଲଂ ମେ ଧମ୍ମେନ, ଅଲଂ ମେ ସଙ୍ଘେନା'ତି ୱଦେହୀ''ତି। ଅଥ ନଂ ସୋ ଆହ ''କୋସି ତ୍ୱ''ନ୍ତି? ''ଅହଂ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା''ତି। ''ଅନ୍ଧବାଲ ଅହିରିକ, ତ୍ୱଂ ମୟା ସଦ୍ଧିଂ କଥେତୁଂ ନ ୟୁତ୍ତରୂପୋ, ୟୋ ତ୍ୱଂ ଏୱଂ ଅୱତ୍ତବ୍ବଂ ୱଦେସି, ଅପିଚ ମଂ ତ୍ୱଂ 'ଦୁଗ୍ଗତୋ ଦଲିଦ୍ଦୋ କପଣୋ'ତି କସ୍ମା ୱଦେସି, ନନୁ ଅହଂ ଲୋକନାଥସ୍ସ ଓରସପୁତ୍ତୋ, ନେୱାହଂ ଦୁଗ୍ଗତୋ ନ ଦଲିଦ୍ଦୋ ନ କପଣୋ, ଅଥ ଖୋ ସୁଖପ୍ପତ୍ତୋ ପରମେନ ସୁଖେନ ଅପାହମସ୍ମି ମହଦ୍ଧନୋ''ତି ୱତ୍ୱା ଆହ –

‘‘ସଦ୍ଧାଧନଂ ସୀଲଧନଂ, ହିରିଓତ୍ତପ୍ପିଯଂ ଧନଂ;

ସୁତଧନଞ୍ଚ ଚାଗୋ ଚ, ପଞ୍ଞା ୱେ ସତ୍ତମଂ ଧନଂ।

‘‘ଯସ୍ସ ଏତେ ଧନା ଅତ୍ଥି, ଇତ୍ଥିଯା ପୁରିସସ୍ସ ୱା;

‘ଅଦଲିଦ୍ଦୋ’ତି ତଂ ଆହୁ, ଅମୋଘଂ ତସ୍ସ ଜୀୱିତ’’ନ୍ତି। (ଅ। ନି। ୭।୫) –

ତସ୍ସିମାନି ମେ ସତ୍ତ ଅରିଯଧନାନି ସନ୍ତି। ଯେସଞ୍ହି ଇମାନି ଧନାନି ସନ୍ତି, ନ ତ୍ୱେୱ ତେ ବୁଦ୍ଧେହି ୱା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେହି ୱା ‘ଦଲିଦ୍ଦା’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀ’’ତି।

ସକ୍କୋ ତସ୍ସ କଥଂ ସୁତ୍ୱା ତଂ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଓହାଯ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସଙ୍ଖଂ ତଂ ୱଚନଂ ପଟିୱଚନଞ୍ଚ ଆରୋଚେସି। ଅଥ ନଂ ଭଗୱା ଆହ – ‘‘ନ ଖୋ ସକ୍କ ସକ୍କା ତାଦିସାନଂ ସତେନପି ସହସ୍ସେନପି ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧଂ କୁଟ୍ଠିଂ ‘ବୁଦ୍ଧୋ ନ ବୁଦ୍ଧୋ, ଧମ୍ମୋ ନ ଧମ୍ମୋ, ସଙ୍ଘୋ ନ ସଙ୍ଘୋ’ତି କଥାପେତୁ’’ନ୍ତି। ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋପି ଖୋ କୁଟ୍ଠୀ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସତ୍ଥାରା କତପଟିସନ୍ଥାରୋ ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧଗୁଣଂ ଆରୋଚେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ କୁଟ୍ଠୀ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋତି ଦିଟ୍ଠୋ ଅରିଯସଚ୍ଚଧମ୍ମୋ ଏତେନାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ’’ତି ଚେତ୍ଥ ସାମଞ୍ଞୱଚନୋ ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ। ଦସ୍ସନଂ ନାମ ଞାଣଦସ୍ସନତୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅତ୍ଥୀତି ତଂ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ପତ୍ତଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପତ୍ତି ଚ ଞାଣସମ୍ପତ୍ତିତୋ ଅଞ୍ଞାପି ୱିଜ୍ଜତୀତି ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ‘‘ୱିଦିତଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ପନାଯଂ ୱିଦିତଧମ୍ମତା ଧମ୍ମେସୁ ଏକଦେସେନାପି ହୋତୀତି ନିପ୍ପଦେସତୋ ୱିଦିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପରିଯୋଗାଳ୍ହଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧଂଯେୱ ଦୀପେତି। ମଗ୍ଗଞାଣଞ୍ହି ଏକାଭିସମଯୱସେନ ପରିଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତଂ ନିପ୍ପଦେସେନପି ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ସମନ୍ତତୋ ଓଗାଳ୍ହଂ ନାମ ହୋତି, ନ ତଦଞ୍ଞଞାଣଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଦିଟ୍ଠୋ ଅରିଯସଚ୍ଚଧମ୍ମୋ ଏତେନାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ’’ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ତିଣ୍ଣୱିଚିକିଚ୍ଛୋ’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ପଟିଭଯକନ୍ତାରସଦିସା ସୋଳସୱତ୍ଥୁକା ଚ ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକା ଚ ତିଣ୍ଣା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଏତେନାତି ତିଣ୍ଣୱିଚିକିଚ୍ଛୋ। ତତୋ ଏୱ ପୱତ୍ତିଆଦୀସୁ ‘‘ଏୱଂ ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତିକା ୱିଗତା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା କଥଂକଥା ଏତସ୍ସାତି ୱିଗତକଥଂକଥୋ। ସାରଜ୍ଜକରାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ପହୀନତ୍ତା ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେସୁ ଚ ସୀଲାଦିଗୁଣେସୁ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ୱେସାରଜ୍ଜଂ ୱିସାରଦଭାୱଂ ୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯଂ ପତ୍ତୋତି ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତୋ। ନାସ୍ସ ପରୋ ପଚ୍ଚଯୋ, ନ ପରସ୍ସ ସଦ୍ଧାଯ ଏତ୍ଥ ୱତ୍ତତୀତି ଅପରପ୍ପଚ୍ଚଯୋ। କତ୍ଥାତି ଆହ ‘‘ସତ୍ଥୁସାସନେ’’ତି।

ଅଭିକ୍କନ୍ତନ୍ତିଆଦୀସୁ କିଞ୍ଚାପି ଅଯଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତସଦ୍ଦୋ ଖଯସୁନ୍ଦରାଭିରୂପବ୍ଭନୁମୋଦନାଦୀସୁ ଅନେକେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି, ଇଧ ପନ ଅବ୍ଭନୁମୋଦନେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନେୱ ସୋ ପସାଦୱସେନ ପସଂସାୱସେନ ଚ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱୁତ୍ତୋ, ସାଧୁ ସାଧୁ, ଭନ୍ତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଭିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ୱା ଅତିକନ୍ତଂ ଅତିଇଟ୍ଠଂ ଅତିମନାପଂ, ଅତିସୁନ୍ଦରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଏକେନ ଅଭିକ୍କନ୍ତସଦ୍ଦେନ ଭଗୱତୋ ଦେସନଂ ଥୋମେତି, ଏକେନ ଅତ୍ତନୋ ପସାଦଂ।

ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ, ଭନ୍ତେ, ଯଦିଦଂ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନା, ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ, ଭନ୍ତେ, ଯଦିଦଂ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଆଗମ୍ମ ମମ ପସାଦୋତି। ଭଗୱତୋ ଏୱ ୱା ୱଚନଂ ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ଦୋସନାସନତୋ, ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ଗୁଣାଧିଗମନତୋ, ତଥା ସଦ୍ଧାଜନନତୋ, ପଞ୍ଞାଜନନତୋ, ସାତ୍ଥତୋ , ସବ୍ଯଞ୍ଜନତୋ, ଉତ୍ତାନପଦତୋ, ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥତୋ, କଣ୍ଣସୁଖତୋ, ହଦଯଙ୍ଗମତୋ, ଅନତ୍ତୁକ୍କଂସନତୋ, ଅପରୱମ୍ଭନତୋ, କରୁଣାସୀତଲତୋ, ପଞ୍ଞାୱଦାତତୋ, ଆପାଥରମଣୀଯତୋ, ୱିମଦ୍ଦକ୍ଖମତୋ, ସୁଯ୍ୟମାନସୁଖତୋ, ୱୀମଂସିଯମାନହିତତୋତି ଏୱମାଦିନଯେହି ଥୋମେନ୍ତୋ ପଦଦ୍ୱଯଂ ଆହ।

ତତୋ ପରମ୍ପି ଚତୂହି ଉପମାହି ଦେସନଂଯେୱ ଥୋମେତି। ତତ୍ଥ ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତନ୍ତି ଅଧୋମୁଖଟ୍ଠପିତଂ, ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତଂ ୱା। ଉକ୍କୁଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଉପରି ମୁଖଂ କରେଯ୍ୟ। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନନ୍ତି ତିଣପଣ୍ଣାଦିନା ଛାଦିତଂ। ୱିୱରେଯ୍ୟାତି ଉଗ୍ଘାଟେଯ୍ୟ। ମୂଳ୍ହସ୍ସାତି ଦିସାମୂଳ୍ହସ୍ସ। ମଗ୍ଗଂ ଆଚିକ୍ଖେଯ୍ୟାତି ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଏସ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ମଗ୍ଗଂ ଉପଦିସେଯ୍ୟ। ଅନ୍ଧକାରେତି ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତେ। ଅଯଂ ତାୱ ପଦତ୍ଥୋ।

ଅଯଂ ପନ ଅଧିପ୍ପାଯଯୋଜନା – ଯଥା କୋଚି ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତଂ ଉକ୍କୁଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ସଦ୍ଧମ୍ମୱିମୁଖଂ ଅସଦ୍ଧମ୍ମେ ପତିଟ୍ଠିତଂ ମଂ ଅସଦ୍ଧମ୍ମା ୱୁଟ୍ଠାପେନ୍ତେନ, ଯଥା

ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ୱିୱରେୟ୍ୟ, ଏୱଂ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନନ୍ତରଧାନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଗହନପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ସାସନଂ ୱିୱରନ୍ତେନ, ୟଥା ମୂଳ୍ହସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ ଆଚିକ୍ଖେୟ୍ୟ, ଏୱଂ କୁମ୍ମଗ୍ଗମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗପ୍ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ମେ ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖମଗ୍ଗଂ ଆୱିକରୋନ୍ତେନ, ୟଥା ଅନ୍ଧକାରେ ତେଲପଜ୍ଜୋତଂ ଧାରେୟ୍ୟ, ଏୱଂ ମୋହନ୍ଧକାରେ ନିମୁଗ୍ଗସ୍ସ ମେ ବୁଦ୍ଧାଦିରତନରୂପାନି ଅପସ୍ସତୋ ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକମୋହନ୍ଧକାରୱିଦ୍ଧଂସନଦେସନାପଜ୍ଜୋତଧାରଣେନ ଭଗୱତା ନାନାନୟେହି ପକାସିତତ୍ତା ଅନେକପରିୟାୟେନ ଧମ୍ମୋ ପକାସିତୋ।

ଏୱଂ ଦେସନଂ ଥୋମେତ୍ୱା ତାୟ ଦେସନାୟ ରତନତ୍ତୟେ ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ପସନ୍ନାକାରଂ କରୋନ୍ତୋ ''ଏସାହ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଏସାହନ୍ତି ଏସୋ ଅହଂ। ଭଗୱନ୍ତଂ ସରଣଂ ଗଚ୍ଛାମୀତି ଭଗୱା ମେ ସରଣଂ ପରାୟଣଂ ଅଘସ୍ସ ଘାତା, ହିତସ୍ସ ୱିଧାତାତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାୟେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛାମି ଭଜାମି, ଏୱଂ ୱା ଜାନାମି ବୁଜ୍ଝାମୀତି। ୟେସଞ୍ହି ଧାତୂନଂ ଗତିଅତ୍ଥୋ, ବୁଦ୍ଧିପି ତେସଂ ଅତ୍ଥୋତି। ଧମ୍ମନ୍ତି ଅଧିଗତମଗ୍ଗେ ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧେ ୟଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଚତୂସୁ ଅପାୟେସୁ ଅପତମାନେ ଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ। ସୋ ଅତ୍ଥତୋ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ଚେୱ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ୟାୱତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା, ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାୟତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୩୪; ଇତିୱୁ। ୯୦)।

''ୟାୱତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ୱା ଅସଙ୍ଖତା ୱା, ୱିରାଗୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାୟତୀ''ତି (ଇତିୱୁ। ୯୦) ଚ –

ନ କେୱଲଂ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ଚେୱ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ, ଅପିଚ ଖୋ ଅରିୟଫଲେହି ସଦ୍ଧିଂ ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୋପି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ରାଗୱିରାଗମନେଜମସୋକଂ, ଧମ୍ମମସଙ୍ଖତମପ୍ପଟିକୂଲଂ;

ମଧୁରମିମଂ ପଗୁଣଂ ସୁୱିଭତ୍ତଂ, ଧମ୍ମମିମଂ ସରଣତ୍ଥମୁପେହୀ''ତି। (ୱି। ୱ। ୮୮୭);

ଏତ୍ଥ ହି ରାଗୱିରାଗନ୍ତି ମଗ୍ଗୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅନେଜମସୋକନ୍ତି ଫଲଂ। ଅସଙ୍ଖତନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ଅପ୍ପଟିକୂଲଂ ମଧୁରମିମଂ ପଗୁଣଂ ସୁୱିଭତ୍ତନ୍ତି ପରିୟତ୍ତିଧମ୍ମୋ ୱୁତ୍ତୋତି।

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନ ସଂହତଂ ଅଟ୍ଠଅରିୟପୁଗ୍ଗଲସମୂହଂ। ଏତ୍ତାୱତା ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ ତୀଣି ସରଣଗମନାନି ପଟିୱେଦେସି। ଉପାସକଂ ମଂ ଭଗୱା ଧାରେତୁ ଅଜ୍ଜତଗ୍ଗେ ପାଣୁପେତଂ ସରଣଂ ଗତନ୍ତି ଅଜ୍ଜତଗ୍ଗେତି ଅଜ୍ଜତଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା। ''ଅଜ୍ଜଦଗ୍ଗେ''ତିପି ପାଠୋ, ତତ୍ଥ ଦକାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ, ଅଜ୍ଜ ଅଗ୍ଗେ ଅଜ୍ଜ ଆଦିଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପାଣୁପେତନ୍ତି ପାଣେହି ଉପେତଂ, ୟାୱ ମେ ଜୀୱିତଂ ପୱତ୍ତତି, ତାୱ ଉପେତଂ ଅନଞ୍ଞସତ୍ଥୁକଂ ତୀହି ସରଣଗମନେହି ସରଣଂ ଗତଂ ରତନତ୍ତୟସ୍ସ ଉପାସନତୋ ଉପାସକଂ କପ୍ପିୟକାରକଂ ମଂ ଭଗୱା ଉପଧାରେତୁ ଜାନାତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ସ ଚ ସରଣଗମନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗାଧିଗମେନେୱ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ, ଅଜ୍ଝାସୟଂ ପନ ଆୱିକରୋନ୍ତୋ ଏୱମାହ।

ଭଗୱତୋଭାସିତଂ ଅଭିନନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନୁମୋଦିତ୍ୱାତି ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ଚିତ୍ତେନ ଅଭିନନ୍ଦିତ୍ୱା ତମେୱ ଅଭିନନ୍ଦିତଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୋ ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱାଚାୟ ଅନୁମୋଦିତ୍ୱା। ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମୀତି ତଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଗୁଣନିନ୍ନଚିତ୍ତୋ ୟାୱ ଦସ୍ସନୱିସୟସମତିକ୍କମା ଭଗୱନ୍ତଂୟେୱ ପେକ୍ଖମାନୋ ପଞ୍ଜଲିକୋ ନମସ୍ସମାନୋ ପକ୍କାମି।

ପକ୍କନ୍ତୋ ଚ କୁଟ୍ଠରୋଗାଭିଭୱେନ ଛିନ୍ନହତ୍ଥପାଦଙ୍ଗୁଲି ଉକ୍କାରଗତ୍ତୋ ସମନ୍ତତୋ ୱିସ୍ସନ୍ଦମାନାସୱୋ କଣ୍ଡୂତିପଟିପୀଳିତୋ ଅସୁଚି ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧୋ ଜେଗୁଚ୍ଛତମୋ ପରମକାରୁଞ୍ଞତଂ ପତ୍ତୋ ''ନାୟଂ କାୟୋ ଇମସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତସ୍ସ ପଣୀତତମସ୍ସ ଅରିୟଧମ୍ମସ୍ସ ଆଧାରୋ ଭୱିତୁଂ ୟୁତ୍ତୋ''ତି ଉପ୍ପନ୍ନାଭିସନ୍ଧିନା ୱିୟ ସଗ୍ଗସଂୱତ୍ତନିୟେନ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ଓକାସେ କତେ ଅପ୍ପାୟୁକସଂୱତ୍ତନିୟେନ ଉପଚ୍ଛେଦକେନ ପାପକମ୍ମେନ କତୂପଚିତେନ ଚୋଦିୟମାନୋ ତରୁଣୱଚ୍ଛାୟ ଧେନୁୟା ଆପତିତ୍ୱା ମାରିତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଥ ଖୋ ଅଚିରପକ୍କନ୍ତଂ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧଂ କୁଟ୍ଠିଂ ଗାୱୀ ତରୁଣୱଚ୍ଛା ଅଧିପତିତ୍ୱା ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେସୀ''ତି।

ସୋ କିର ଅତୀତେ ଏକୋ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସହାୟେହି ତୀହି ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତେହି ସଦ୍ଧିଂ କୀଳନ୍ତୋ ଏକଂ ନଗରସୋଭିନିଂ ଗଣିକଂ ଉୟ୍ୟାନଂ ନେତ୍ୱା ଦିୱସଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ଅତ୍ଥଙ୍ଗତେ ସୂରିୟେ ସହାୟେ ଏତଦୱୋଚ – ''ଇମିସ୍ସା ହତ୍ଥେ କହାପଣସହସ୍ସଂ ବହୁକଞ୍ଚ ସୁୱଣ୍ଣଂ ମହଗ୍ଘାନି ଚ ପସାଧନାନି ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ଇମସ୍ମିଂ ୱନେ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ନତ୍ଥି, ରତ୍ତି ଚ ଜାତା, ହନ୍ଦ ଇମଂ ମୟଂ ମାରେତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଧନଂ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛାମା''ତି। ତେ ଚତ୍ତାରୋପି ଜନା ଏକଜ୍ଝାସୟା ହୁତ୍ୱା ତଂ ମାରେତୁଂ ଉପକ୍କମିଂସୁ। ସା ତେହି ମାରିୟମାନା ''ଇମେ ନିଲ୍ଲଜ୍ଜା ନିକ୍କରୁଣା ମୟା ସଦ୍ଧିଂ କିଲେସସନ୍ଥୱଂ

କତ୍ୱା ନିରପରାଧଂ ମଂ କେୱଲଂ ଧନଲୋଭେନ ମାରେନ୍ତି, ଏକୱାରଂ ତାୱ ମଂ ଇମେ ମାରେନ୍ତୁ, ଅହଂ ପନ ଯକ୍ଖିନୀ ହୁତ୍ୱା ଅନେକୱାରଂ ଇମେ ମାରେତୁଂ ସମତ୍ଥା ଭୱେୟ୍ୟ''ନ୍ତି ପତ୍ଥନଂ କତ୍ୱା କାଲମକାସି। ତେସୁ କିର ଏକୋ ପକ୍କୁସାତି କୁଲପୁତ୍ତୋ ଅହୋସି, ଏକୋ ବାହିୟୋ ଦାରୁଚୀରିୟୋ, ଏକୋ ତମ୍ବଦାଠିକୋ ଚୋରଘାତକୋ, ଏକୋ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ କୁଟ୍ଠୀ, ଇତି ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଜନାନଂ ଅନେକସତେ ଅତ୍ତଭାୱେ ସା ଯକ୍ଖୟୋନିୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତା ଗାୱୀ ହୁତ୍ୱା ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେସି। ତେ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅନ୍ତରାମରଣଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ଏୱଂ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧସ୍ସ କୁଟ୍ଠିସ୍ସ ସହସା ମରଣଂ ଜାତଂ, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଥ ଖୋ ଅଚିରପକ୍କନ୍ତଂ…ପେ… ୱୋରୋପେସୀ''ତି।

ଅଥ ସମ୍ବହୁଲା ଭିକ୍ଖୂ ତସ୍ସ କାଲକିରିୟଂ ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେତ୍ୱା ଅଭିସମ୍ପରାୟଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ଭଗୱା ବ୍ୟାକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଥ ଖୋ ସମ୍ବହୁଲା ଭିକ୍ଖୂ''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ତିଣ୍ଣଂ ସଂୟୋଜନାନଂ ପରିକ୍ଖୟାତି ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠି ୱିଚିକିଚ୍ଛା ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋତି ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ଭୱବନ୍ଧନାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପହାନା। ସୋତାପନ୍ନୋତି ସୋତସଙ୍ଖାତଂ ଅରିୟମଗ୍ଗଂ ଆଦିତୋ ପନ୍ନୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ସୋତୋ ସୋତୋତି ଇଦଂ, ଆୱୁସୋ ସାରିପୁତ୍ତ, ୱୁଚ୍ଚତି। କତମୋ ନୁ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ସୋତୋତି? ଅୟମେୱ ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ''ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୦୧)।

ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋତି ୱିନିପତନଂ ୱିନିପାତୋ, ନାସ୍ସ ୱିନିପାତୋ ଧମ୍ମୋତି ଅୱିନିପାତଧମ୍ମୋ, ଚତୂସୁ ଅପାୟେସୁ ଉପପଜ୍ଜନୱସେନ ଅପତନସଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନିୟତୋତି ଧମ୍ମନିୟାମେନ ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମେନ ନିୟତୋ। ସମ୍ବୋଧିପରାୟଣୋତି ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତୟସଙ୍ଖାତା ସମ୍ବୋଧି ପରଂ ଅୟନଂ ଅସ୍ସ ଗତି ପଟିସରଣଂ ଅୱସ୍ସଂ ପତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ବୋଧିପରାୟଣୋ। ଏତେନ ''ତସ୍ସ କା ଗତି, କୋ ଅଭିସମ୍ପରାୟୋ''ତି ପୁଚ୍ଛାୟ ଭଦ୍ଦିକା ଏୱ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଗତି, ନ ପାପିକାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ। ନ ପନ ତେନ ସମ୍ପତ୍ତା ଗତି, ତଂ ପନ ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିୱସେନ ପକାସେତୁକାମୋ ଧମ୍ମରାଜା ଏତ୍ତକମେୱ ଅଭାସି। ପସ୍ସତି ହି ଭଗୱା ''ମୟା ଏତ୍ତକେ କଥିତେ ଇମିସ୍ସଂୟେୱ ପରିସତି ଅନୁସନ୍ଧିକୁସଲୋ ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧସ୍ସ କୁଟ୍ଠିଭାୱଦାଲିଦ୍ଦିୟକପଣଭାୱାନଂ କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସତି, ଅଥାହଂ ତସ୍ସ ତଂ କାରଣଂ ତେନ ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିନା ପକାସେତ୍ୱା ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସ୍ସାମୀ''ତି। ତେନେୱାହ – ''ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଅଞ୍ଞତରୋ ଭିକ୍ଖୂ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ହେତୂତି ଅସାଧାରଣକାରଣଂ, ସାଧାରଣକାରଣଂ ପନ ପଚ୍ଚୟୋତି, ଅୟମେତେସଂ ୱିସେସୋ। ୟେନାତି ୟେନ ହେତୁନା ୟେନ ପଚ୍ଚୟେନ ଚ।

ଭୂତପୁବ୍ବନ୍ତି ଜାତପୁବ୍ବଂ। ଅତୀତେ କାଲେ ନିବ୍ବତ୍ତଂ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କଦା ପନ ଭୂତନ୍ତି? ଅତୀତେ କିର ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ତଥାଗତେ ବାରାଣସିୟା ସାମନ୍ତା ଏକସ୍ମିଂ ଗାମେ ଏକା କୁଲଧୀତା ଖେତ୍ତଂ ରକ୍ଖତି। ସା ଏକଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତା ତସ୍ସ ପଞ୍ଚହି ଲାଜାସତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକଂ ପଦୁମପୁପ୍ଫଂ ଦତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ପୁତ୍ତସତାନି ପତ୍ଥେସି। ତସ୍ମିଂୟେୱ ଖଣେ ପଞ୍ଚସତା ମିଗଲୁଦ୍ଦକା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମଧୁରମଂସଂ ଦତ୍ୱା ''ଏତିସ୍ସା ପୁତ୍ତା ଭୱେୟ୍ୟାମ, ତୁମ୍ହେହି ପତ୍ତୱିସେସଂ ଲଭେୟ୍ୟାମା''ତି ଚ ପତ୍ଥୟିଂସୁ। ସା ୟାୱତାୟୁକଂ ଠତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତା। ତତୋ ଚୁତା ଏକସ୍ମିଂ ଜାତସ୍ସରେ ପଦୁମଗବ୍ଭେ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତମେକୋ ତାପସୋ ଦିସ୍ୱା ପଟିଜଗ୍ଗି। ତସ୍ସା ୱିଚରନ୍ତିୟା ପାଦୁଦ୍ଧାରେ ପାଦୁଦ୍ଧାରେ ଭୂମିତୋ ପଦୁମାନି ଉଟ୍ଠହନ୍ତି। ଏକୋ ୱନଚରକୋ ଦିସ୍ୱା ବାରାଣସିରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେସି। ରାଜା ତଂ ଆନେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗମହେସିଂ ଅକାସି। ତସ୍ସା କୁଚ୍ଛିୟଂ ଗବ୍ଭୋ ସଣ୍ଠାସି। ମହାପଦୁମକୁମାରୋ ତସ୍ସା କୁଚ୍ଛିୟଂ ୱସି, ସେସା ଗବ୍ଭମଲଂ ନିସ୍ସାୟ ନିବ୍ବତ୍ତା, ତେ ୱୟପ୍ପତ୍ତା ଉୟ୍ୟାନେ ପଦୁମସରେ କୀଳନ୍ତା ଏକେକସ୍ମିଂ ପଦୁମେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପରିପକ୍କଞାଣା ସଙ୍ଖାରେସୁ ଖୟୱୟଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ପାପୁଣିଂସୁ। ତେସଂ ବ୍ୟାକରଣଗାଥା ଅହୋସି –

''ସରୋରୁହଂ ପଦୁମପଲାସପତ୍ତଜଂ,

ସୁପୁପ୍ଫିତଂ ଭମରଗଣାନୁକିଣ୍ଣଂ;

ଅନିଚ୍ଚତଂ ଖୟୱୟତଂ ୱିଦିତ୍ୱା,

ଏକୋ ଚରେ ଖଗ୍ଗୱିସାଣକପ୍ପୋ''ତି।

ଏୱଂ ପଚ୍ଚେକବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧେସୁ ତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସତେସୁ ଅବ୍ଭନ୍ତରୋ ତଗରସିଖୀ ନାମ ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଗନ୍ଧମାଦନପବ୍ବତେ ନନ୍ଦମୂଲପବ୍ଭାରେ ସତ୍ତାହଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସତ୍ତାହସ୍ସ ଅଚ୍ଚୟେନ ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ଆକାସେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଇସିଗିଲିପବ୍ବତେ ଓତରିତ୍ୱା

ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ରାଜଗହଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପାୱିସି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ ରାଜଗହେ ଏକୋ ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ ମହତା ପରିୱାରେନ ଉଯ୍ୟାନକୀଳନତ୍ଥଂ ନଗରତୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତୋ ତଗରସିଖିପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା ''କୋ ଅଯଂ ଭଣ୍ଡୁକାସାୱୱସନୋ, କୁଟ୍ଠୀ ଭୱିସ୍ସତି, ତଥା ହି କୁଟ୍ଠିଚୀୱରେନ ସରୀରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ନିଟ୍ଠୁଭିତ୍ୱା ଅପସବ୍ୟଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ କୁଟ୍ଠୀ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ରାଜଗହେ…ପେ… ପକ୍କାମୀ''ତି।

ତତ୍ଥ କ୍ୱାଯନ୍ତି କୋ ଅଯଂ। ଖୁଂସନୱସେନ ୱଦତି। ''କୋୱାଯ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ। କୁଟ୍ଠୀତି ଅକୁଟ୍ଠିଂଯେୱ ତଂ ସେଟ୍ଠି କୁଟ୍ଠରୋଗଂ ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୁଂ ପାପେନ୍ତୋ ୱଦତି। କୁଟ୍ଠିଚୀୱରେନାତି କୁଟ୍ଠୀନଂ ଚୀୱରେନ। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ହି କୁଟ୍ଠିନୋ ଡଂସମକସସରୀସପପଟିବାହନତ୍ଥଂ ରୋଗପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥଞ୍ଚ ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ପିଲୋତିକଖଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ପାରୁପତି, ଏୱମଯମ୍ପୀତି ଦସ୍ସେତି। ପଂସୁକୂଲଚୀୱରଧରତ୍ତା ୱା ଅଗ୍ଗଳାନଂ ଅନେକୱଣ୍ଣଭାୱେନ କୁଟ୍ଠସରୀରସଦିସୋତି ହୀଳେନ୍ତୋ ''କୁଟ୍ଠିଚୀୱରେନା''ତି ଆହ। ନିଟ୍ଠୁଭିତ୍ୱାତି ଖେଳଂ ପାତେତ୍ୱା। ଅପସବ୍ୟତୋ କରିତ୍ୱାତି ପଣ୍ଡିତା ତାଦିସଂ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କରୋନ୍ତି, ଅଯଂ ପନ ଅୱିଞ୍ଞୁତାଯ ପରିଭୱେନ ତଂ ଅପସବ୍ୟଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅପସବ୍ୟଂ ଅପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଗତୋ। ''ଅପସବ୍ୟାମତୋ''ତିପି ପାଠୋ। ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସାତି ତଗରସିଖିମ୍ହି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ''କ୍ୱାଯଂ କୁଟ୍ଠୀ''ତି ହୀଳେତ୍ୱା ନିଟ୍ଠୁଭନଅପସବ୍ୟକରଣୱସେନ ପୱତ୍ତପାପକମ୍ମସ୍ସ। ନିରଯେ ପଚ୍ଚିତ୍ୱାତି ନିରଯେ ନିରଯଗ୍ଗିନା ଦଯ୍ହିତ୍ୱା। ''ପଚ୍ଚିତ୍ୱା ନିରଯଗ୍ଗିନା''ତିପି ପଠନ୍ତି। ତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକାୱସେସେନାତି ଯେନ କମ୍ମେନ ସୋ ନିରଯେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି, ନ ତଂ କମ୍ମଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ୱିପାକଂ ଦେତି। ଯା ପନସ୍ସ ନାନକ୍ଖଣିକା ଚେତନା ତଦା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ୱିପ୍ପଟିପଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତା ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯଭୂତା, ସା ଅପରାପରିଯୱେଦନୀଯେନେୱ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମେନ ମନୁସ୍ସେସୁ ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଯା ଦିନ୍ନାଯ ପୱତ୍ତିଯଂ କୁଟ୍ଠିଭାୱଂ ଦାଲିଦ୍ଦିଯଂ ପରମକାରୁଞ୍ଞତଂ ଆପାଦେସି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ କମ୍ମସଭାଗତାୱସେନ ''ତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକୱସେସେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଦିସେପି ହି ଲୋକେ ତବ୍ବୋହାରୋ ଦିଟ୍ଠୋ ଯଥା ତଂ ''ସା ଏୱ ତିତ୍ତିରୀ, ତାନିଯେୱ ଓସଧାନୀ''ତି।

ଏତ୍ତାୱତା ''କୋ ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ହେତୂ''ତି ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ପୁଟ୍ଠପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯୋ ''ତସ୍ସ କା ଗତି, କୋ ଅଭିସମ୍ପରାଯୋ''ତି ପୁବ୍ବେ ଭିକ୍ଖୂହି ପୁଟ୍ଠପଞ୍ହୋ, ତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ''ସୋ ତଥାଗତପ୍ପୱେଦିତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତଥାଗତପ୍ପୱେଦିତନ୍ତି ତଥାଗତେନ ଭଗୱତା ଦେସିତଂ ଅକ୍ଖାତଂ ପକାସିତନ୍ତି ତଥାଗତପ୍ପୱେଦିତଂ। ଆଗମ୍ମାତି ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା, ନିସ୍ସାଯ ଞତ୍ୱା ୱା। ''ତଥାଗତପ୍ପୱେଦିତେ ଧମ୍ମୱିନଯେ''ତିପି ପାଠୋ। ସଦ୍ଧଂ ସମାଦିଯୀତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା, ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋ ଭଗୱତା ଧମ୍ମୋ, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଭଗୱତୋ ସାୱକସଙ୍ଘୋତି ରତନତ୍ତଯସନ୍ନିସ୍ସଯଂ ପୁବ୍ବଭାଗସଦ୍ଧଞ୍ଚେୱ ଲୋକୁତ୍ତରସଦ୍ଧଞ୍ଚାତି ଦୁୱିଧମ୍ପି ସଦ୍ଧଂ ସମ୍ମା ଆଦିଯି। ଯଥା ନ ପୁନ ଆଦାତବ୍ବା ହୋତି, ଏୱଂ ଯାୱ ଭୱକ୍ଖଯା ଗଣ୍ହି, ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀଲଂ ସମାଦିଯୀତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସୀଲନ୍ତି ପୁବ୍ବଭାଗସୀଲେନ ସଦ୍ଧିଂ ମଗ୍ଗସୀଲଂ ଫଲସୀଲଞ୍ଚ । ସୁତନ୍ତି ପରିଯତ୍ତିବାହୁସଚ୍ଚଂ ପଟିୱେଧବାହୁସଚ୍ଚଞ୍ଚାତି ଦୁୱିଧମ୍ପି ସୁତଂ। ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମାପି ହି ତେନ ଧମ୍ମସ୍ସୱନକାଲେ ସଚ୍ଚପ୍ପଟିୱେଧାଯ ସାୱକେହି ଯଥାଲଦ୍ଧପ୍ପକାରଂ ସୁତା ପରିଚିତା ମନସାନୁପେକ୍ଖିତା ଦିଟ୍ଠିଯା ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧା ଚାତି। ଚାଗନ୍ତି ପଠମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ଚାଗଂ, ଯେନ ଅରିଯସାୱକା ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମେସୁ ମୁତ୍ତଚାଗା ଚ ହୋନ୍ତି ପଯତପାଣୀ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗରତା। ପଞ୍ଞନ୍ତି ସଦ୍ଧିଂ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞଞ୍ଚେୱ ଫଲପଞ୍ଞଞ୍ଚ।

କାଯସ୍ସ ଭେଦାତି ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧପରିଚ୍ଚାଗା। ପରଂ ମରଣାତି ତଦନନ୍ତରଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧଗହଣା। ଅଥ ୱା କାଯସ୍ସ ଭେଦାତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦା। ପରଂ ମରଣାତି ଚୁତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ। ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକନ୍ତି ପଦତ୍ତଯେନାପି ଦେୱଲୋକମେୱ ୱଦତି। ସୋ ହି ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ସୋଭନତ୍ତା ସୁନ୍ଦରା ଗତୀତି ସୁଗତି, ରୂପାଦୀହି ୱିସଯେହି ସୁଟ୍ଠୁ ଅଗ୍ଗୋତି ସଗ୍ଗୋ, ସବ୍ବକାଲଂ ସୁଖମେୱେତ୍ଥ ଲୋକିଯତି, ଲୁଜ୍ଜତୀତି ୱା ଲୋକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉପପନ୍ନୋତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ଉପଗତୋ। ସହବ୍ୟତନ୍ତି ସହଭାୱଂ। ୱଚନତ୍ଥୋ ପନ ସହ ବ୍ୟତି ପୱତ୍ତତି, ୱସତୀତି ୱା ସହବ୍ୟୋ, ସହଠାଯୀ ସହୱାସୀ ୱା। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସହବ୍ୟତା। ଅତିରୋଚତୀତି ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ରୋଚତି ୱିରୋଚତି। ୱଣ୍ଣେନାତି ରୂପସମ୍ପତ୍ତିଯା। ଯସସାତି ପରିୱାରେନ। ସୋ ହି ଅସୁଚିମକ୍ଖିତଂ ଜଜ୍ଜରଂ ମତ୍ତିକାଭାଜନଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଅନେକରତନୱିଚିତ୍ତଂ ପଭସ୍ସରରଂସିଜାଲୱିନଦ୍ଧସୁଦ୍ଧଜମ୍ବୁନଦଭାଜନଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱିଯ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ କଳେୱରଂ ଇଧ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣେନ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଦିବ୍ବତ୍ତଭାୱଂ ମହତା ପରିୱାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଟିଲଭୀତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ପାପାନଂ ଅପରିଚ୍ଚଜନେ ଆଦୀନୱଂ, ପରିଚ୍ଚଜନେ ଚ ଆନିସଂସଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥୱିଭାୱନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତସ୍ସାଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯଥା ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ପରକ୍କମେ କାଯିକୱୀରିଯେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ସରୀରେ ୱହନ୍ତେ ୱିସମାନି ପପାତାଦିଟ୍ଠାନାନି ଚଣ୍ଡଭାୱେନ ୱା ୱିସମାନି ହତ୍ଥିଅସ୍ସଅହିକୁକ୍କୁରଗୋରୂପାଦୀନି ପରିୱଜ୍ଜଯେ, ଏୱଂ ଜୀୱଲୋକସ୍ମିଂ ଇମସ୍ମିଂ ସତ୍ତଲୋକେ ପଣ୍ଡିତୋ ସପ୍ପଞ୍ଞୋ ପୁରିସୋ ତାଯ

ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାୟ ଅତ୍ତନୋ ହିତଂ ଜାନନ୍ତୋ ପାପାନି ଲାମକାନି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ପରିୱଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଏୱଞ୍ହି ଯଥାୟଂ ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ ତଗରସିଖିମ୍ହି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ପାପଂ ଅପରିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ମହନ୍ତଂ ଅନଯବ୍ୟସନଂ ଆପଜ୍ଜି, ଏୱଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଥା ୱା ସୁପ୍ପବୁଦ୍ଧୋ କୁଟ୍ଠୀ ମମ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଆଗମ୍ମ ଇଦାନି ସଂୱେଗପ୍ପତ୍ତୋ ପାପାନି ପରିୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଉଳାରଂ ୱିସେସଂ ଅଧିଗଞ୍ଛି, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞୋପି ଉଳାରଂ ୱିସେସାଧିଗମଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ପାପାନି ପରିୱଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ତତିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। କୁମାରକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୪। ଚତୁତ୍ଥେ କୁମାରକାତି ତରୁଣପୁଗ୍ଗଲା। ଯେ ସୁଭାସିତଦୁବ୍ଭାସିତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଜାନନ୍ତି, ତେ ଇଧ କୁମାରକାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ଇମେ ହି ସତ୍ତା ଜାତଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପଞ୍ଚଦସୱସ୍ସକା, ତାୱ ‘‘କୁମାରକା, ବାଲା’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତତୋ ପରଂ ୱୀସତିୱସ୍ସାନି ‘‘ଯୁୱାନୋ’’ତି। ମଚ୍ଛକେ ବାଧେନ୍ତୀତି ମଗ୍ଗସମୀପେ ଏକସ୍ମିଂ ତଳାକେ ନିଦାଘକାଲେ ଉଦକେ ପରିକ୍ଖୀଣେ ନିନ୍ନଟ୍ଠାନେ ଠିତଂ ଉଦକଂ ଉସ୍ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ଖୁଦ୍ଦକମଚ୍ଛେ ଗଣ୍ହନ୍ତି ଚେୱ ହନନ୍ତି ଚ ‘‘ପଚିତ୍ୱା ଖାଦିସ୍ସାମା’’ତି। ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ମଗ୍ଗତୋ ଥୋକଂ ତଳାକଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଉପସଙ୍କମୀ’’ତି ୱଦତି। କସ୍ମା ପନ ଉପସଙ୍କମି? ତେ କୁମାରକେ ଅତ୍ତନି ୱିସ୍ସାସଂ ଜନେତୁଂ ଉପସଙ୍କମି। ଭାଯଥ ୱୋତି ଏତ୍ଥ ୱୋତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି ନିସ୍ସକ୍କେ ସାମିୱଚନଂ, ଦୁକ୍ଖସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପିଯଂ ୱୋ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ‘‘କିଂ ତୁମ୍ହାକଂ ସରୀରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଦୁକ୍ଖଂ ଅପ୍ପିଯଂ ଅନିଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଇମେ ସତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତା ଏୱ ହୁତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖହେତୁଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ତଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତା ଏୱ ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଏତମତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ପାପକିରିଯାଯ ନିସେଧନଂ ଆଦୀନୱୱିଭାୱନଞ୍ଚ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଦି ତୁମ୍ହାକଂ ସକଲମାପାଯିକଂ, ସୁଗତିଯଞ୍ଚ ଅପ୍ପାଯୁକତାମନୁସ୍ସଦୋଭଗ୍ଗିଯାଦିଭେଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅପ୍ପିଯଂ ଅନିଟ୍ଠଂ, ଯଦି ତୁମ୍ହେ ତତୋ ଭାଯଥ, ଆୱି ୱା ପରେସଂ ପାକଟଭାୱୱସେନ ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ କତ୍ୱା କାଯେନ ୱା ୱାଚାଯ ୱା ପାଣାତିପାତାଦିପ୍ପଭେଦଂ ଯଦି ୱା ରହୋ ଅପାକଟଭାୱୱସେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ କତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରେ ଏୱ ଅଭିଜ୍ଝାଦିପ୍ପଭେଦଂ ଅଣୁମତ୍ତମ୍ପି ପାପକଂ ଲାମକଧମ୍ମଂ ମାକତ୍ଥ ମା କରିତ୍ଥ, ଅଥ ପନ ତଂ ପାପକମ୍ମଂ ଏତରହି କରୋଥ, ଆଯତିଂ ୱା କରିସ୍ସଥ, ନିରଯାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଅପାଯେସୁ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ତସ୍ସ ଫଲଭୂତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଇତୋ ୱା ଏତ୍ତୋ ୱା ପଲାଯନ୍ତେ ଅମ୍ହେ ନାନୁବନ୍ଧିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଉପେଚ୍ଚ ଅପେଚ୍ଚ ପଲାଯତମ୍ପି ତୁମ୍ହାକଂ ତତୋ ମୁତ୍ତି ମୋକ୍ଖୋ ନତ୍ଥି। ଗତିକାଲାଦିପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମୱାଯେ ୱିପଚ୍ଚିସ୍ସତିଯେୱାତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ପଲାଯନେ’’ତିପି ପଠନ୍ତି, ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଗମନେ ପକ୍କମନେ ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ‘‘ନ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ନ ସମୁଦ୍ଦମଜ୍ଝେ…ପେ… ପାପକମ୍ମା’’ତି (ଧ। ପ। ୧୨୭; ମି। ପ। ୪।୨।୪) ଇମାଯ ଗାଥାଯ ଦୀପେତବ୍ବୋ।

ଚତୁତ୍ଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଉପୋସଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୫। ପଞ୍ଚମେ ତଦହୂତି ତସ୍ମିଂ ଅହନି ତସ୍ମିଂ ଦିୱସେ। ଉପୋସଥେତି ଏତ୍ଥ ଉପୱସନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଉପୋସଥୋ, ଉପୱସନ୍ତୀତି ସୀଲେନ ୱା ଅନସନେନ ୱା ଉପେତା ହୁତ୍ୱା ୱସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଞ୍ହି ଉପୋସଥସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଉପୋସଥଂ ଉପୱସାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୭୧; ୧୦। ୪୬) ସୀଲେ ଆଗତୋ। ‘‘ଉପୋସଥୋ ୱା ପୱାରଣା ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୧୫୫) ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସାଦିୱିନଯକମ୍ମେ। ‘‘ଗୋପାଲକୂପୋସଥୋ ନିଗଣ୍ଠୁପୋସଥୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୭୧) ଉପୱାସେ। ‘‘ଉପୋସଥୋ ନାମ ନାଗରାଜା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨। ୨୪୬) ପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ। ‘‘ଅଜ୍ଜୁପୋସଥୋ ପନ୍ନରସୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୧୬୮) ଦିୱସେ। ଇଧାପି ଦିୱସେଯେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ, ତସ୍ମା ‘‘ତଦହୁପୋସଥେ’’ତି ତସ୍ମିଂ ଉପୋସଥଦିୱସଭୂତେ ଅହନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିସିନ୍ନୋ ହୋତୀତି ମହାଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ଓୱାଦପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସିତୁଂ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି। ନିସଜ୍ଜ ପନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଚିତ୍ତାନି ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଏକଂ ଦୁସ୍ସୀଲପୁଗ୍ଗଲଂ ଦିସ୍ୱା, ‘‘ସଚାହଂ ଇମସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଇଧ ନିସିନ୍ନେଯେୱ ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସିସ୍ସାମି, ସତ୍ତଧାସ୍ସ ମୁଦ୍ଧା ଫଲିସ୍ସତୀ’’ତି ତସ୍ମିଂ ଅନୁକମ୍ପାଯ ତୁଣ୍ହୀଯେୱ ଅହୋସି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଉଦ୍ଧସ୍ତଂ ଅରୁଣନ୍ତି ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନଂ ୱତ୍ୱାପି ‘‘ଉଦ୍ଦିସତୁ, ଭନ୍ତେ ଭଗୱା, ଭିକ୍ଖୂନଂ ପାତିମୋକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଥେରୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସଂ ଯାଚି ତସ୍ମିଂ କାଲେ ‘‘ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନୁପୋସଥେ ଉପୋସଥୋ କାତବ୍ବୋ’’ତିସିକ୍ଖାପଦସ୍ସ (ମହାୱ। ୧୮୩) ଅପଞ୍ଞତ୍ତତ୍ତା। ଅପରିସୁଦ୍ଧା, ଆନନ୍ଦ, ପରିସାତି ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଥେରେନ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସସ୍ସ ଯାଚିତତ୍ତା ଅନୁଦ୍ଦେସସ୍ସ କାରଣଂ କଥେନ୍ତୋ ‘‘ଅସୁକପୁଗ୍ଗଲୋ ଅପରିସୁଦ୍ଧୋ’’ତି ଅୱତ୍ୱା

''ଅପରିସୁଦ୍ଧା, ଆନନ୍ଦ, ପରିସା''ତି ଆହ। କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ତିଯାମରତ୍ତିଂ ତଥା ୱୀତିନାମେସି? ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଓୱାଦପାତିମୋକ୍ଖଂ ଅନୁଦ୍ଦିସିତୁକାମୋ ତସ୍ସ ୱଜ୍ଜଂ ପାକଟଂ କାତୁଂ।

ଅଦ୍ଦସାତି କଥଂ ଅଦ୍ଦସ। ଅତ୍ତନୋ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନ ତସ୍ସଂ ପରିସତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ଚିତ୍ତାନି ପରିଜାନନ୍ତୋ ତସ୍ସ ମୋଘପୁରିସସ୍ସ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଚିତ୍ତଂ ପସ୍ସି। ଯସ୍ମା ପନ ଚିତ୍ତେ ଦିଟ୍ଠେ ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋ ଦିଟ୍ଠୋ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ଅଦ୍ଦସା ଖୋ ଆଯସ୍ମା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦୁସ୍ସୀଲ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥେୱ ହି ଅନାଗତେ ସତ୍ତସୁ ଦିୱସେସୁ ପୱତ୍ତମାନଂ ପରେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଲାଭୀ ଜାନାତି, ଏୱଂ ଅତୀତେପୀତି। ଦୁସ୍ସୀଲନ୍ତି ନିସ୍ସୀଲଂ, ସୀଲୱିରହିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପାପଧମ୍ମନ୍ତି ଦୁସ୍ସୀଲତ୍ତା ଏୱ ହୀନଜ୍ଝାସଯତାଯ ଲାମକସଭାୱଂ। ଅସୁଚିନ୍ତି ଅପରିସୁଦ୍ଧେହି କାଯକମ୍ମାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ନ ସୁଚିଂ। ସଙ୍କସ୍ସରସମାଚାରନ୍ତି କିଞ୍ଚିଦେୱ ଅସାରୁପ୍ପଂ ଦିସ୍ୱା ''ଇଦଂ ଇମିନା କତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂ ପରେସଂ ଆସଙ୍କନୀଯତାଯ ସଙ୍କାଯ ସରିତବ୍ବସମାଚାରଂ, ଅଥ ୱା କେନଚିଦେୱ କରଣୀଯେନ ମନ୍ତଯନ୍ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଦିସ୍ୱା ''କଚ୍ଚି ନୁ ଖୋ ଇମେ ମଯା କତକମ୍ମଂ ଜାନିତ୍ୱା ମନ୍ତେନ୍ତୀ''ତି ଅତ୍ତନୋଯେୱ ସଙ୍କାଯ ସରିତବ୍ବସମାଚାରଂ।

ଲଜ୍ଜିତବ୍ବତାଯ ପଟିଚ୍ଛାଦେତବ୍ବକାରଣତୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ କମ୍ମନ୍ତଂ ଏତସ୍ସାତି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକମ୍ମନ୍ତଂ। କୁଚ୍ଛିତସମଣୱେସଧାରିତାଯ ନ ସମଣନ୍ତି ଅସ୍ସମଣଂ। ସଲାକଗ୍ଗହଣାଦୀସୁ ''କିତ୍ତକା ସମଣା''ତି ଚ ଗଣନାଯ ''ଅହମ୍ପି ସମଣୋମ୍ହୀ''ତି ମିଚ୍ଛାପଟିଞ୍ଞାଯ ସମଣପଟିଞ୍ଞଂ। ଅସେଟ୍ଠଚାରିତାଯ ଅବ୍ରହ୍ମଚାରିଂ। ଅଞ୍ଞେ ବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ସୁନିୱତ୍ଥେ ସୁପାରୁତେ ସୁପତ୍ତଧରେ ଗାମନିଗମାଦୀସୁ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ଅବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ସମାନୋ ସଯମ୍ପି ତାଦିସେନ ଆକାରେନ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଉପୋସଥାଦୀସୁ ସନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତୋ ''ଅହମ୍ପି ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ''ତି ପଟିଞ୍ଞଂ ଦେନ୍ତୋ ୱିଯ ହୋତୀତି ବ୍ରହ୍ମଚାରିପଟିଞ୍ଞଂ। ପୂତିନା କମ୍ମେନ ସୀଲୱିପତ୍ତିଯା ଅନ୍ତୋ ଅନୁପୱିଟ୍ଠତ୍ତା ଅନ୍ତୋପୂତିଂ। ଛହି ଦ୍ୱାରେହି ରାଗାଦିକିଲେସୱସ୍ସନେନ ତିନ୍ତତ୍ତା ଅୱସ୍ସୁତଂ। ସଞ୍ଜାତରାଗାଦିକଚୱରତ୍ତା ସୀଲୱନ୍ତେହି ଛଡ୍ଡେତବ୍ବତ୍ତା ଚ କସମ୍ବୁଜାତଂ। ମଜ୍ଝେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ନିସିନ୍ନନ୍ତି ସଙ୍ଘପରିଯାପନ୍ନୋ ୱିଯ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ନିସିନ୍ନଂ। ଦିଟ୍ଠୋସୀତି ଅଯଂ ପନ ନ ପକତତ୍ତୋତି ଭଗୱତା ଦିଟ୍ଠୋ ଅସି। ଯସ୍ମା ଚ ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠୋ, ତସ୍ମା ନତ୍ଥି ତେ ତୱ ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକକମ୍ମାଦିସଂୱାସୋ। ଯସ୍ମା ପନ ସୋ ସଂୱାସୋ ତୱ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଉଟ୍ଠେହି, ଆୱୁସୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ପଦଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତିଯମ୍ପି ଖୋ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସୀତି ଅନେକୱାରଂ ୱତ୍ୱାପି ଥେରୋ ''ସଯମେୱ ନିକ୍ଖମିସ୍ସତୀ''ତି ୱା, ''ଇଦାନି ଇମେସଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଜାନିସ୍ସାମୀ''ତି ୱା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସି। ବାହାଯଂ ଗହେତ୍ୱାତି ଭଗୱତା ମଯା ଚ ଯାଥାୱତୋ ଦିଟ୍ଠୋ, ଯାୱତତିଯଂ ଉଟ୍ଠେହୀତି ୱୁତ୍ତୋ ନ ଉଟ୍ଠାତି, ''ଇଦାନିସ୍ସ ନିକ୍କଡ୍ଢନକାଲୋ ମା ସଙ୍ଘସ୍ସ ଉପୋସଥନ୍ତରାଯୋ ଅହୋସୀ''ତି ତଂ ବାହାଯଂ ଅଗ୍ଗହେସି, ତଥା ଗହେତ୍ୱା। ବହିଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକା ନିକ୍ଖାମେତ୍ୱାତି ଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକସାଲତୋ ବହି ନିକ୍ଖାମେତ୍ୱା। ବହୀତି ପନ ନିକ୍ଖାମିତଟ୍ଠାନଦସ୍ସନଂ, ଅଥ ୱା ବହିଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକାତି ବହିଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକତୋପି ନିକ୍ଖାମେତ୍ୱା, ନ ଅନ୍ତୋଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକତୋ, ଏୱଂ ଉଭଯଥାପି ୱିହାରତୋ ବହି କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୂଚିଘଟିକଂ ଦତ୍ୱାତି ଅଗ୍ଗଳଅସୂଚିଞ୍ଚ ଉପରିଘଟିକଞ୍ଚ ଆଦହିତ୍ୱା, ସୁଟ୍ଠୁତରଂ କୱାଟଂ ଥକେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯାୱ ବାହାଗହଣାପି ନାମାତି ଇମିନା ''ଅପରିସୁଦ୍ଧା, ଆନନ୍ଦ, ପରିସା''ତି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଏୱ ହି ତେନ ପକ୍କମିତବ୍ବଂ ସିଯା, ଏୱଂ ଅପକ୍କମିତ୍ୱା ଯାୱ ବାହାଗହଣାପି ନାମ ସୋ ମୋଘପୁରିସୋ ଆଗମେସ୍ସତୀତି ଅଚ୍ଛରିଯମିଦନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଇଦମ୍ପି ଗରହଣଚ୍ଛରିଯମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଥ ଭଗୱା ଚିନ୍ତେସି – ''ଇଦାନି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଅବ୍ବୁଦଜାତୋ, ଅପରିସୁଦ୍ଧା ପୁଗ୍ଗଲା ଉପୋସଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଚ ତଥାଗତା ଅପରିସୁଦ୍ଧାଯ ପରିସାଯ ଉପୋସଥଂ କରୋନ୍ତି, ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସନ୍ତି, ଅନୁଦ୍ଦିସନ୍ତେ ଚ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଉପୋସଥୋ ପଚ୍ଛିଜ୍ଜତି, ଯଂନୂନାହଂ ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଭିକ୍ଖୂନଂଯେୱ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସଂ ଅନୁଜାନେଯ୍ୟ''ନ୍ତି। ଏୱଂ ପନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂନଂଯେୱ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସଂ ଅନୁଜାନି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା… ପେ… ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସେଯ୍ୟାଥା''ତି।

ତତ୍ଥ ନ ଦାନାହନ୍ତି ଇଦାନି ଅହଂ ଉପୋସଥଂ ନ କରିସ୍ସାମି, ପାତିମୋକ୍ଖଂ ନ ଉଦ୍ଦିସିସ୍ସାମୀତି ପଚ୍ଚେକଂ ନ-କାରେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଦୁୱିଧଞ୍ହି ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଆଣାପାତିମୋକ୍ଖଂ ଓୱାଦପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି। ତେସୁ ''ସୁଣାତୁ ମେ, ଭନ୍ତେ''ତିଆଦିକଂ (ମହାୱ। ୧୩୪) ଆଣାପାତିମୋକ୍ଖଂ, ତଂ ସାୱକାୱ ଉଦ୍ଦିସନ୍ତି, ନ ବୁଦ୍ଧା, ଅଯଂ ଅନ୍ୱଦ୍ଧମାସଂ ଉଦ୍ଦିସିଯତି। ''ଖନ୍ତୀ ପରମଂ…ପେ… ସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ…ପେ… ଅନୂପୱାଦୋ ଅନୂପଘାତୋ…ପେ… ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାନ ସାସନ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୯୦; ଧ। ପ। ୧୮୩-୧୮୫) ଇମା ପନ ତିସ୍ସୋ ଗାଥା ଓୱାଦପାତିମୋକ୍ଖଂ ନାମ, ତଂ ବୁଦ୍ଧାୱ ଉଦ୍ଦିସନ୍ତି, ନ ସାୱକା, ଛନ୍ନମ୍ପି ୱସ୍ସାନଂ ଅଚ୍ଚଯେନ ଉଦ୍ଦିସନ୍ତି। ଦୀଘାଯୁକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଧରମାନକାଲେ ଅଯମେୱ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସୋ , ଅପ୍ପାଯୁକବୁଦ୍ଧାନଂ ପନ ପଠମବୋଧିଯଂଯେୱ। ତତୋ ପରଂ ଇତରୋ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଭିକ୍ଖୂ ଏୱ ଉଦ୍ଦିସନ୍ତି, ନ ବୁଦ୍ଧା, ତସ୍ମା ଅମ୍ହାକମ୍ପି ଭଗୱା ୱୀସତିୱସ୍ସମତ୍ତଂ ଓୱାଦପାତିମୋକ୍ଖଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଇମଂ ଅନ୍ତରାଯଂ ଦିସ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ନ ଉଦ୍ଦିସି। ଅଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅକାରଣଂ। ଅନୱକାସୋତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। କାରଣଞ୍ହି ଯଥା ତିଟ୍ଠତି ଏତ୍ଥ

ଫଲଂ ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯାତି ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଅନୱକାସୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଯନ୍ତି କିରିଯାପରାମସନଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଅଟ୍ଠିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାସମୁଦ୍ଦେତି କୋ ଅନୁସନ୍ଧି? ଯ୍ୱାଯଂ ଅପରିସୁଦ୍ଧାଯ ପରିସାଯ ପାତିମୋକ୍ଖସ୍ସ ଅନୁଦ୍ଦେସୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମୱିନଯେ ଅଚ୍ଛରିଯୋ ଅବ୍ଭୁତୋ ଧମ୍ମୋତି ତଂ ଅପରେହି ସତ୍ତହି ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଧମ୍ମେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁକାମୋ ପଠମଂ ତାୱ ତେସଂ ଉପମାଭାୱେନ ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଅଟ୍ଠ ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ''ଅଟ୍ଠିମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାସମୁଦ୍ଦେ''ତିଆଦିମାହ।

ପକତିଦେୱା ୱିଯ ନ ସୁରନ୍ତି ନ ଇସନ୍ତି ନ ୱିରୋଚନ୍ତୀତି ଅସୁରା, ସୁରା ନାମ ଦେୱା, ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖାତି ୱା ଅସୁରା, ୱେପଚିତ୍ତିପହାରାଦାଦଯୋ। ତେସଂ ଭୱନଂ ସିନେରୁସ୍ସ ହେଟ୍ଠାଭାଗେ, ତେ ତତ୍ଥ ପୱିସନ୍ତା ନିକ୍ଖମନ୍ତା ସିନେରୁପାଦେ ମଣ୍ଡପାଦିଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା କୀଳନ୍ତାୱ ଅଭିରମନ୍ତି। ତତ୍ଥ ତେସଂ ଅଭିରତି ଇମେ ଗୁଣେ ଦିସ୍ୱାତି ଆହ – ''ଯେ ଦିସ୍ୱା ଦିସ୍ୱା ଅସୁରା ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଅଭିରମନ୍ତୀ''ତି। ତତ୍ଥ ଅଭିରମନ୍ତୀତି ରତିଂ ୱିନ୍ଦନ୍ତି, ଅନୁକ୍କଣ୍ଠମାନା ୱସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନୁପୁବ୍ବନିନ୍ନୋତିଆଦୀନି ସବ୍ବାନି ଅନୁପଟିପାଟିଯା ନିନ୍ନଭାୱସ୍ସେୱ ୱେୱଚନାନି। ନ ଆଯତକେନେୱ ପପାତୋତି ନ ଛିନ୍ନତଟୋ ମହାସୋବ୍ଭୋ ୱିଯ ଆଦିତୋ ଏୱ ପପାତୋ। ସୋ ହି ତୀରଦେସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଏକଙ୍ଗୁଲଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲୱିଦତ୍ଥିରତନଯଟ୍ଠିଉସଭଅଡ୍ଢଗାୱୁତଗାୱୁତଡ୍ଢଯୋଜନାଦିୱସେନ ଗମ୍ଭୀରୋ ହୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସିନେରୁପାଦମୂଲେ ଚତୁରାସୀତିଯୋଜନସହସ୍ସଗମ୍ଭୀରୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋତି ଦସ୍ସେତି।

ଠିତଧମ୍ମୋତି ଠିତସଭାୱୋ ଅୱଟ୍ଠିତସଭାୱୋ। ନ ମତେନ କୁଣପେନ ସଂୱସତୀତି ଯେନ କେନଚି ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦୀନଂ କଳେୱରେନ ସଦ୍ଧିଂ ନ ସଂୱସତି। ତୀରଂ ୱାହେତୀତି ତୀରଂ ଅପନେତି। ଥଲଂ ଉସ୍ସାରେତୀତି ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱା ୱିଯ ୱୀଚିପ୍ପହାରେନେୱ ଥଲେ ଖିପତି। ଗଙ୍ଗା ଯମୁନାତି ଅନୋତତ୍ତଦହସ୍ସ ଦକ୍ଖିଣମୁଖତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତନଦୀ ପଞ୍ଚ ଧାରା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଗଙ୍ଗାତିଆଦିନା ପଞ୍ଚଧା ସଙ୍ଖଂ ଗତା।

ତତ୍ରାଯଂ ଇମାସଂ ନଦୀନଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଉପ୍ପତ୍ତିକଥା – ଅଯଞ୍ହି ଜମ୍ବୁଦୀପୋ ଦସସହସ୍ସଯୋଜନପରିମାଣୋ, ତତ୍ଥ ଚତୁସହସ୍ସଯୋଜନପ୍ପମାଣୋ ପଦେସୋ ଉଦକେନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ ସମୁଦ୍ଦୋତି ସଙ୍ଖଂ ଗତୋ, ତିସହସ୍ସଯୋଜନପ୍ପମାଣେ ମନୁସ୍ସା ୱସନ୍ତି, ତିସହସ୍ସଯୋଜନପ୍ପମାଣେ ହିମୱା ପତିଟ୍ଠିତୋ ଉବ୍ବେଧେନ ପଞ୍ଚଯୋଜନସତିକୋ ଚତୁରାସୀତିକୂଟସହସ୍ସପଟିମଣ୍ଡିତୋ ସମନ୍ତତୋ ସନ୍ଦମାନପଞ୍ଚସତନଦୀୱିଚିତ୍ତୋ, ଯତ୍ଥ ଆଯାମେନ ୱିତ୍ଥାରେନ ଗମ୍ଭୀରତାଯ ଚ ପଣ୍ଣାସଯୋଜନପ୍ପମାଣୋ ଦିଯଡ୍ଢଯୋଜନସତପରିମଣ୍ଡଲୋ ଅନୋତତ୍ତଦହୋ କଣ୍ଣମୁଣ୍ଡଦହୋ ରଥକାରଦହୋ ଛଦ୍ଦନ୍ତଦହୋ କୁଣାଲଦହୋ ମନ୍ଦାକିନିଦହୋ ସୀହପପାତଦହୋତି ସତ୍ତ ମହାସରା ପତିଟ୍ଠିତା।

ତେସୁ ଅନୋତତ୍ତଦହୋ ସୁଦସ୍ସନକୂଟଂ ଚିତ୍ତକୂଟଂ କାଳକୂଟଂ ଗନ୍ଧମାଦନକୂଟଂ କେଲାସକୂଟନ୍ତି ଇମେହି ପଞ୍ଚହି ପବ୍ବତକୂଟେହି ପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ସୁଦସ୍ସନକୂଟଂ ସୋୱଣ୍ଣମଯଂ ଦ୍ୱିଯୋଜନସତୁବ୍ବେଧଂ ଅନ୍ତୋୱଙ୍କଂ କାକମୁଖସଣ୍ଠାନଂ ତମେୱ ସରଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ଠିତଂ, ଚିତ୍ତକୂଟଂ ସବ୍ବରତନମଯଂ। କାଳକୂଟଂ ଅଞ୍ଜନମଯଂ। ଗନ୍ଧମାଦନକୂଟଂ ମସାରଗଲ୍ଲମଯଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ମୁଗ୍ଗୱଣ୍ଣଂ; ମୂଲଗନ୍ଧୋ, ସାରଗନ୍ଧୋ, ଫେଗ୍ଗୁଗନ୍ଧୋ, ତଚଗନ୍ଧୋ, ପପଟିକାଗନ୍ଧୋ, ଖନ୍ଧଗନ୍ଧୋ, ରସଗନ୍ଧୋ, ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧୋ, ଫଲଗନ୍ଧୋ, ପତ୍ତଗନ୍ଧୋତି ଇମେହି ଦସହି ଗନ୍ଧେହି ଉସ୍ସନ୍ନଂ, ନାନପ୍ପକାରଓସଧସଞ୍ଛନ୍ନଂ, କାଳପକ୍ଖୁପୋସଥଦିୱସେ ଆଦିତ୍ତଂ ୱିଯ ଅଙ୍ଗାରଂ ପଜ୍ଜଲନ୍ତଂ ତିଟ୍ଠତି। କେଲାସକୂଟଂ ରଜତମଯଂ। ସବ୍ବାନି ଚେତାନି ସୁଦସ୍ସନେନ ସମାନୁବ୍ବେଧସଣ୍ଠାନାନି ତମେୱ ସରଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ଠିତାନି। ତତ୍ଥ ଦେୱାନୁଭାୱେନ ନାଗାନୁଭାୱେନ ଚ ଦେୱୋ ୱସ୍ସତି, ନଦିଯୋ ଚ ସନ୍ଦନ୍ତି, ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଉଦକଂ ଅନୋତତ୍ତମେୱ ପୱିସତି, ଚନ୍ଦିମସୂରିଯା ଦକ୍ଖିଣେନ ୱା ଉତ୍ତରେନ ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତା ପବ୍ବତନ୍ତରେନ ତତ୍ଥ ଓଭାସଂ କରୋନ୍ତି, ଉଜୁକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ନ କରୋନ୍ତି, ତେନେୱସ୍ସ ''ଅନୋତତ୍ତ''ନ୍ତି ସଙ୍ଖା ଉଦପାଦି।

ତତ୍ଥ ରତନମଯମନୁଞ୍ଞସୋପାନସିଲାତଲାନି ନିମ୍ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପାନି ଫଲିକସଦିସାନି ନିମ୍ମଲୂଦକାନି ତଦୁପଭୋଗସତ୍ତାନଂ କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତାନେୱ ନହାନତିତ୍ଥାନି ଚ ହୋନ୍ତି, ଯତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଇଦ୍ଧିମନ୍ତୋ ସାୱକା ଇସଯୋ ଚ ନହାନାଦୀନି କରୋନ୍ତି, ଦେୱଯକ୍ଖାଦଯୋ ଉଦକକୀଳଂ କୀଳନ୍ତି।

ତସ୍ସ ଚତୂସୁ ପସ୍ସେସୁ ସୀହମୁଖଂ, ହତ୍ଥିମୁଖଂ, ଅସ୍ସମୁଖଂ, ଉସଭମୁଖନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ଉଦକନିକ୍ଖମନମୁଖାନି ହୋନ୍ତି, ଯେହି ଚତସ୍ସୋ ନଦିଯୋ ସନ୍ଦନ୍ତି। ସୀହମୁଖେନ ନିକ୍ଖନ୍ତନଦୀତୀରେ କେସରସୀହା ବହୁତରା ହୋନ୍ତି, ତଥା ହତ୍ଥିମୁଖାଦୀହି ହତ୍ଥିଅସ୍ସୋସଭା। ପୁରତ୍ଥିମଦିସତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତନଦୀ ଅନୋତତ୍ତଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଇତରା ତିସ୍ସୋ ନଦିଯୋ ଅନୁପଗମ୍ମ ପାଚୀନହିମୱନ୍ତେନେୱ ଅମନୁସ୍ସପଥଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପୱିସତି। ପଚ୍ଛିମଦିସତୋ ଉତ୍ତରଦିସତୋ ଚ ନିକ୍ଖନ୍ତନଦିଯୋପି ତଥେୱ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମହିମୱନ୍ତେନେୱ ଉତ୍ତରହିମୱନ୍ତେନେୱ ଚ ଅମନୁସ୍ସପଥଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପୱିସନ୍ତି।

ଦକ୍ଖିଣଦିସତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତନଦୀ ପନ ତଂ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣେନ ଉଜୁକଂ ପାସାଣପିଟ୍ଠେନେୱ ସଟ୍ଠିଯୋଜନାନି ଗନ୍ତ୍ୱା ପବ୍ବତଂ ପହରିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯ ପରିକ୍ଖେପେନ ତିଗାୱୁତପ୍ପମାଣୋଦକଧାରା ହୁତ୍ୱା ଆକାସେନ ସଟ୍ଠିଯୋଜନାନି ଗନ୍ତ୍ୱା ତିଯଗ୍ଗଳେ ନାମ ପାସାଣେ ପତିତା, ପାସାଣୋ ଉଦକଧାରାୱେଗେନ ଭିନ୍ନୋ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାସଯୋଜନପ୍ପମାଣା ତିଯଗ୍ଗଳା ନାମ ପୋକ୍ଖରଣୀ ଜାତା, ପୋକ୍ଖରଣିଯା କୂଲଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପାସାଣଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସଟ୍ଠିଯୋଜନାନି ଗନ୍ତ୍ୱା ତତୋ ଘନପଥୱିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉମଙ୍ଗେନ ସଟ୍ଠିଯୋଜନାନି ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିଞ୍ଝଂ ନାମ ତିରଚ୍ଛାନପବ୍ବତଂ ପହରିତ୍ୱା ହତ୍ଥତଲେ ପଞ୍ଚଙ୍ଗୁଲିସଦିସା ପଞ୍ଚଧାରା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି।

ସା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଅନୋତତ୍ତଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଗତଟ୍ଠାନେ ''ଆୱଟ୍ଟଗଙ୍ଗା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଉଜୁକଂ ପାସାଣପିଟ୍ଠେନ ସଟ୍ଠିଯୋଜନାନି ଗତଟ୍ଠାନେ ''କଣ୍ହଗଙ୍ଗା''ତି, ଆକାସେନ ସଟ୍ଠିଯୋଜନାନି ଗତଟ୍ଠାନେ ''ଆକାସଗଙ୍ଗା''ତି, ତିଯଗ୍ଗଳପାସାଣେ ପଞ୍ଞାସଯୋଜନୋକାସେ ଠିତା ''ତିଯଗ୍ଗଳପୋକ୍ଖରଣୀ''ତି, କୂଲଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପାସାଣଂ ପୱିସିତ୍ୱା ସଟ୍ଠିଯୋଜନାନି ଗତଟ୍ଠାନେ ''ବହଲଗଙ୍ଗା''ତି, ଉମଙ୍ଗେନ ସଟ୍ଠିଯୋଜନାନି ଗତଟ୍ଠାନେ ''ଉମଙ୍ଗଗଙ୍ଗା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ୱିଞ୍ଝଂ ନାମ ତିରଚ୍ଛାନପବ୍ବତଂ ପହରିତ୍ୱା ପଞ୍ଚଧାରା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଗଙ୍ଗା, ଯମୁନା, ଅଚିରୱତୀ, ସରଭୂ, ମହୀତି ପଞ୍ଚଧା ସଙ୍ଖଂ ଗତା। ଏୱମେତା ପଞ୍ଚ ମହାନଦିଯୋ ହିମୱନ୍ତତୋ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ ନଦୀ ନିନ୍ନଗାତିଆଦିକଂ ଗୋତ୍ତଂ, ଗଙ୍ଗା ଯମୁନାତିଆଦିକଂ ନାମଂ। ସୱନ୍ତିଯୋତି ଯା କାଚି ସୱମାନା ସନ୍ଦମାନା ଗଚ୍ଛନ୍ତିଯୋ ମହାନଦିଯୋ ୱା କୁନ୍ନଦିଯୋ ୱା। ଅପ୍ପେନ୍ତୀତି ଅଲ୍ଲୀଯନ୍ତି ଓସରନ୍ତି। ଧାରାତି ୱୁଟ୍ଠିଧାରା। ପୂରତ୍ତନ୍ତି ପୁଣ୍ଣଭାୱୋ। ମହାସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ହି ଅଯଂ ଧମ୍ମତା – ''ଇମସ୍ମିଂ କାଲେ ଦେୱୋ ମନ୍ଦୋ ଜାତୋ, ଜାଲକ୍ଖିପାଦୀନି ଆଦାଯ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପେ ଗଣ୍ହିସ୍ସାମା''ତି ୱା ''ଇମସ୍ମିଂ କାଲେ ଅତିମହନ୍ତୀ ୱୁଟ୍ଠି, ନ ଲଭିସ୍ସାମ ନୁ ଖୋ ପିଟ୍ଠିପସାରଣଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି ୱା ତଂ ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ପଠମକପ୍ପିକକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହି ଯଂ ୱସ୍ସିତ୍ୱା ସିନେରୁମେଖଲଂ ଆହଚ୍ଚ ଉଦକଂ ଠିତଂ, ତଂ ତତୋ ଏକଙ୍ଗୁଲମତ୍ତମ୍ପି ଉଦକଂ ନେୱ ହେଟ୍ଠା ଓତରତି, ନ ଉଦ୍ଧଂ ଉତ୍ତରତି।

ଏକରସୋତି ଅସମ୍ଭିନ୍ନରସୋ। ମୁତ୍ତାତି ଖୁଦ୍ଦକମହନ୍ତୱଟ୍ଟଦୀଘାଦିଭେଦା ଅନେକୱିଧା ମୁତ୍ତା। ମଣୀତି ରତ୍ତନୀଲାଦିଭେଦୋ ଅନେକୱିଧୋ ମଣି। ୱେଳୁରିଯୋତି ୱଂସୱଣ୍ଣସିରୀସପୁପ୍ଫୱଣ୍ଣାଦିସଣ୍ଠାନତୋ ଅନେକୱିଧୋ। ସଙ୍ଖୋତି ଦକ୍ଖିଣାୱତ୍ତତମ୍ବକୁଚ୍ଛିକଧମନସଙ୍ଖାଦିଭେଦୋ ଅନେକୱିଧୋ। ସିଲାତି ସେତକାଳମୁଗ୍ଗୱଣ୍ଣାଦିଭେଦା ଅନେକୱିଧା। ପୱାଳନ୍ତି ଖୁଦ୍ଦକମହନ୍ତମନ୍ଦରତ୍ତଘନରତ୍ତାଦିଭେଦଂ ଅନେକୱିଧଂ। ଲୋହିତଙ୍ଗୋତି ପଦୁମରାଗାଦିଭେଦୋ ଅନେକୱିଧୋ ମସାରଗଲ୍ଲନ୍ତି କବରମଣି। ''ଚିତ୍ତଫଲିକ''ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି।

ମହତଂଭୂତାନନ୍ତି ମହନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ। ତିମିତିମିଙ୍ଗଲାଦିକା ତିସ୍ସୋ ମଚ୍ଛଜାତିଯୋ। ତିମିଂ ଗିଲନସମତ୍ଥା ତିମିଙ୍ଗଲା, ତିମିଞ୍ଚ ତିମିଙ୍ଗଲଞ୍ଚ ଗିଲନସମତ୍ଥା ''ତିମିତିମିଙ୍ଗଲା''ତି ୱଦନ୍ତି। ନାଗାତି ଊମିପିଟ୍ଠିୱାସିନୋପି ୱିମାନଟ୍ଠକନାଗାପି।

ଏୱମେୱଖୋତି କିଞ୍ଚାପି ସତ୍ଥା ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମୱିନଯେ ସୋଳସପି ବାତ୍ତିଂସପି ତତୋ ଭିଯ୍ୟୋପି ଅଚ୍ଛରିଯବ୍ଭୁତଧମ୍ମେ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତଦା ଉପମାଭାୱେନ ପନ ଗହିତାନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅନୁରୂପୱସେନ ଅଟ୍ଠେୱ ତେ ଉପମେତବ୍ବଧମ୍ମେ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମୱିନଯେ ଅଟ୍ଠ ଅଚ୍ଛରିଯା ଅବ୍ଭୁତା ଧମ୍ମା''ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଅନୁପୁବ୍ବସିକ୍ଖାଯ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ଗହିତା, ଅନୁପୁବ୍ବକିରିଯାଯ ତେରସ ଧୁତଙ୍ଗଧମ୍ମା, ଅନୁପୁବ୍ବପଟିପଦାଯ ସତ୍ତ ଅନୁପସ୍ସନା ଅଟ୍ଠାରସ ମହାୱିପସ୍ସନା ଅଟ୍ଠତିଂସ ଆରମ୍ମଣୱିଭତ୍ତିଯୋ ସତ୍ତତିଂସ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ଚ ଗହିତା। ନ ଆଯତକେନେୱ ଅଞ୍ଞାପଟିୱେଧୋତି ମଣ୍ଡୂକସ୍ସ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଗମନଂ ୱିଯ ଆଦିତୋୱ ସୀଲପୂରଣାଦୀନି ଅକତ୍ୱା ଅରହତ୍ତପଟିୱେଧୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ପଟିପାଟିଯା ପନ ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାଯୋ ପୂରେତ୍ୱାୱ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ମମ ସାୱକାତି ସୋତାପନ୍ନାଦିକେ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲେ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ନ ସଂୱସତୀତି ଉପୋସଥକମ୍ମାଦିୱସେନ ସଂୱାସଂ ନ କରୋତି। ଉକ୍ଖିପତୀତି ଅପନେତି। ଆରକାୱାତି ଦୂରେଯେୱ। ନ ତେନ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ଊନତ୍ତଂ ୱା ପୂରତ୍ତଂ ୱାତି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟେପି ମହାକପ୍ପେ ବୁଦ୍ଧେସୁ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେସୁ ଏକସତ୍ତୋପି ପରିନିବ୍ବାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତଦାପି ''ତୁଚ୍ଛା ନିବ୍ବାନଧାତୂ''ତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ, ବୁଦ୍ଧକାଲେ ପନ ଏକେକସ୍ମିଂ ସମାଗମେ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାପି ସତ୍ତା ଅମତଂ ଆରାଧେନ୍ତି, ତଦାପି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ ''ପୂରା ନିବ୍ବାନଧାତୂ''ତି। ୱିମୁତ୍ତିରସୋତି କିଲେସେହି ୱିମୁଚ୍ଚନରସୋ। ସବ୍ବା ହି ସାସନସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତି ଯାୱଦେୱ ଅନୁପାଦାଯ ଆସୱେହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତିଯା ହୋତି।

ରତନାନୀତି ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ରତନାନି। ସତିପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ହି ଭାୱିଯମାନା ପୁବ୍ବଭାଗେପି ଅନପ୍ପକଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି, ପଗେୱ

ଅପରଭାଗେ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଯତୋ ଯତୋ ସମ୍ମସତି, ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦଯବ୍ବଯଂ;

ଲଭତୀ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ, ଅମତଂ ତଂ ୱିଜାନତ''ନ୍ତି। (ଧ। ପ। ୩୭୪) –

ଲୋକିଯରତନନିମିତ୍ତଂ ପନ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ନ ତସ୍ସ କଲଭାଗମ୍ପି ଅଗ୍ଘତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତୋ ଏୱ। ଅପିଚ –

''ଚିତ୍ତୀକତଂ ମହଗ୍ଘଞ୍ଚ, ଅତୁଲଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଂ;

ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଂ, 'ରତନ'ନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି।

ଯଦି ଚ ଚିତ୍ତୀକତାଦିଭାୱେନ ରତନଂ ନାମ ହୋତି, ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀନଂଯେୱ ଭୂତତୋ ରତନଭାୱୋ। ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଞ୍ହି ସୋ ଆନୁଭାୱୋ, ଯଂ ସାୱକା ସାୱକପାରମୀଞାଣଂ, ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ପଚ୍ଚେକବୋଧିଞାଣଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଆସନ୍ନକାରଣତ୍ତା। ପରମ୍ପରକାରଣଞ୍ହି ଦାନାଦିଉପନିସ୍ସଯୋତି ଏୱଂ ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତୀକତାଦିଅତ୍ଥେନ ଚ ରତନଭାୱୋ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଂ ସାତିସଯୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତତ୍ରିମାନି ରତନାନି, ସେଯ୍ୟଥିଦଂ, ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣେ ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ପଟ୍ଠାନଂ, ସତିଯେୱ ପଟ୍ଠାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପନ କାଯାଦିୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା''ତି। ତଥା ହି କାଯୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ସୁଭସୁଖନିଚ୍ଚଅତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ପହାନତୋ ଅସୁଭଦୁକ୍ଖାନିଚ୍ଚାନତ୍ତତାଗହଣତୋ ଚ ନେସଂ କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିଭାୱୋ ୱିଭତ୍ତୋ।

ସମ୍ମା ପଦହନ୍ତି ଏତେନ, ସଯଂ ୱା ସମ୍ମା ପଦହତି, ପସତ୍ଥଂ, ସୁନ୍ଦରଂ ୱା ପଦହନ୍ତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ। ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱା ସମ୍ମଦେୱ ପଧାନଭାୱକରଣତୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ। ୱୀରିଯସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତମ୍ପି ଅନୁପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନପହାନୱସେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦନଭାୱନୱସେନ ଚ ଚତୁକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା''ତି।

ଇଜ୍ଝତୀତି ଇଦ୍ଧି, ସମିଜ୍ଝତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଜ୍ଝନ୍ତି ୱା ଏତାଯ ସତ୍ତା ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଇଦ୍ଧି। ଇତି ପଠମେନ ଅତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧି ଏୱ ପାଦୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ, ଇଦ୍ଧିକୋଟ୍ଠାସୋତି ଅତ୍ଥୋ । ଦୁତିଯେନ ଅତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦୋ ପତିଟ୍ଠା ଅଧିଗମୂପାଯୋତି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ। ତେନ ହି ଉପରୂପରିୱିସେସସଙ୍ଖାତଂ ଇଦ୍ଧିଂ ପଜ୍ଜନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତି, ସ୍ୱାଯଂ ଇଦ୍ଧିପାଦୋ ଯସ୍ମା ଛନ୍ଦାଦିକେ ଚତ୍ତାରୋ ଅଧିପତିଧମ୍ମେ ଧୁରେ ଜେଟ୍ଠକେ କତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିଯତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା''ତି।

ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ସଦ୍ଧାଦୀନି ପଞ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି। ତତ୍ଥ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅଧିମୋକ୍ଖଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, କୋସଜ୍ଜଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣେ , ପମାଦଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣେ, ୱିକ୍ଖେପଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣେ, ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ।

ତାନିଯେୱ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦୀହି ଅନଭିଭୱନୀଯତୋ ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଥିରଭାୱେନ ''ବଲାନୀ''ତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତି ବୋଧିଯା, ବୋଧିସ୍ସ ୱା ଅଙ୍ଗାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା। ଯା ହି ଏସା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀ ଯାଯ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାଯ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନକାମସୁଖତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗ- ଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତାଭିନିୱେସାଦୀନଂ ଅନେକେସଂ ଉପଦ୍ଦୱାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭୂତାଯ ସତିଧମ୍ମୱିଚଯୱୀରିଯପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସଙ୍ଖାତାଯ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା ଅରିଯସାୱକୋ ବୁଜ୍ଝତି, କିଲେସନିଦ୍ଦାଯ ୱୁଟ୍ଠହତି, ଚତ୍ତାରି ୱା ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ନିବ୍ବାନମେୱ ୱା ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି ''ବୋଧୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିସଙ୍ଖାତାଯ ବୋଧିଯା ଅଙ୍ଗାତିପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଝାନଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗାଦଯୋ ୱିଯ। ଯୋପେସ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା ବୁଜ୍ଝତୀତି କତ୍ୱା ଅରିଯସାୱକୋ ''ବୋଧୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ବୋଧିସ୍ସ ଅଙ୍ଗାତିପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ସେନଙ୍ଗରଥଙ୍ଗାଦଯୋ ୱିଯ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା – ''ବୁଜ୍ଝନକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଙ୍ଗାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା''ତି। ''ବୋଧିଯା ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା''ତିଆଦିନା ନଯେନପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଟ୍ଠୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅରିୟୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋତି ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝକିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ଅରିୟଭାୱକରତ୍ତା ଅରିୟଫଲପଟିଲାଭକରତ୍ତା ଚ ଅରିୟୋ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥି, ଅଟ୍ଠ ଅଙ୍ଗାନିୟେୱ ୱା ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ। କିଲେସେ ମାରେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, ନିବ୍ବାନତ୍ଥିକେହି ମଗ୍ଗିୟତି, ସୟଂ ୱା ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗତୀତି ମଗ୍ଗୋତି। ଏୱମେତେସଂ ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ଅତ୍ଥୱିଭାଗୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସୋତାପନ୍ନୋତି ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ସୋତଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପାପୁଣିତ୍ୱା ଠିତୋ, ସୋତାପତ୍ତିଫଲଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ପଟିପନ୍ନୋତି ସୋତାପତ୍ତିଫଲସ୍ସ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣାୟ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ପଠମମଗ୍ଗଟ୍ଠୋ, ଯୋ ଅଟ୍ଠମକୋତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ସକଦାଗାମୀତି ସକିଦେୱ ଇମଂ ଲୋକଂ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ ଆଗମନସୀଲୋ ଦୁତିୟଫଲଟ୍ଠୋ। ଅନାଗାମୀତି ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣୱସେନ କାମଲୋକଂ ଅନାଗମନସୀଲୋ ତତିୟଫଲଟ୍ଠୋ । ଯୋ ପନ ସଦ୍ଧାନୁସାରୀ ଧମ୍ମାନୁସାରୀ ଏକବୀଜୀତି ଏୱମାଦିକୋ ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲୱିଭାଗୋ, ସୋ ଏତେସଂୟେୱ ପଭେଦୋତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମୱିନୟେ ମତକୁଣପସଦିସେନ ଦୁସ୍ସୀଲପୁଗ୍ଗଲେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱାସାଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ଅସଂୱାସାରହସଂୱାସାରହୱିଭାଗକାରଣପରିଦୀପନଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଛନ୍ନମତିୱସ୍ସତୀତି ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ନୱଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତି, ତତୋ ପରଂ ତତୋ ପରନ୍ତି ଏୱଂ ଆପତ୍ତିୱସ୍ସଂ କିଲେସୱସ୍ସଂ ଅତିୱିୟ ୱସ୍ସତି। ୱିୱଟଂ ନାତିୱସ୍ସତୀତି ଆପତ୍ତିଂ ଆପନ୍ନୋ ତଂ ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ୱିୱରନ୍ତୋ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ପକାସେନ୍ତୋ ଯଥାଧମ୍ମଂ ଯଥାୱିନୟଂ ପଟିକରୋନ୍ତୋ ଦେସେନ୍ତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞଂ ନୱଂ ଆପତ୍ତିଂ ନ ଆପଜ୍ଜତି, ତେନସ୍ସ ୱିୱଟଂ ପୁନ ଆପତ୍ତିୱସ୍ସଂ କିଲେସୱସ୍ସଂ ନ ୱସ୍ସତି। ଯସ୍ମା ଚ ଏତଦେୱଂ, ତସ୍ମା ଛନ୍ନଂ ଛାଦିତଂ ଆପତ୍ତିଂ ୱିୱରେଥ ପକାସେଥ। ଏୱଂ ତଂ ନାତିୱସ୍ସତୀତି ଏୱଂ ସନ୍ତେ ତଂ ଆପତ୍ତିଆପଜ୍ଜନକଂ ଆପନ୍ନପୁଗ୍ଗଲଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଅତିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା କିଲେସୱସ୍ସଂ ନ ୱସ୍ସତି ନ ତେମେତି। ଏୱଂ ସୋ କିଲେସେହି ଅନୱସ୍ସୁତୋ ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲୋ ସମାହିତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ନିବ୍ବାନଂ ପାପୁଣାତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ପଞ୍ଚମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସୋଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୬। ଛଟ୍ଠେ ଅୱନ୍ତୀସୂତି ଅୱନ୍ତିରଟ୍ଠେ। କୁରରଘରେତି ଏୱଂନାମକେ ନଗରେ। ପୱତ୍ତେ ପବ୍ବତେତି ପୱତ୍ତନାମକେ ପବ୍ବତେ। ‘‘ପପାତେ ପବ୍ବତେ’’ତିପି ପଠନ୍ତି। ସୋଣୋ ଉପାସକୋ କୁଟିକଣ୍ଣୋତି ନାମେନ ସୋଣୋ ନାମ, ତୀହି ସରଣଗମନେହି ଉପାସକଭାୱପ୍ପଟିୱେଦନେନ ଉପାସକୋ, କୋଟିଅଗ୍ଘନକସ୍ସ କଣ୍ଣପିଳନ୍ଧନସ୍ସ ଧାରଣେନ ‘‘କୋଟିକଣ୍ଣୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘କୁଟିକଣ୍ଣୋ’’ତି ଏୱଂ ଅଭିଞ୍ଞାତୋ, ନ ସୁଖୁମାଲସୋଣୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ । ଅୟଞ୍ହି ଆୟସ୍ମତୋ ମହାକଚ୍ଚାୟନସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସାସନେ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋ, ସରଣେସୁ ଚ ସୀଲେସୁ ଚ ପତିଟ୍ଠିତୋ ପୱତ୍ତେ ପବ୍ବତେ ଛାୟୂଦକସମ୍ପନ୍ନେ ଠାନେ ୱିହାରଂ କାରେତ୍ୱା ଥେରଂ ତତ୍ଥ ୱସାପେତ୍ୱା ଚତୂହି ପଚ୍ଚୟେହି ଉପଟ୍ଠାତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଆୟସ୍ମତୋ ମହାକଚ୍ଚାନସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାକୋ ହୋତୀ’’ତି।

ସୋ କାଲେନ କାଲଂ ଥେରସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି। ଥେରୋ ଚସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ତେନ ସଂୱେଗବହୁଲୋ ଧମ୍ମଚରିୟାୟ ଉସ୍ସାହଜାତୋ ୱିହରତି। ସୋ ଏକଦା ସତ୍ଥେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱାଣିଜ୍ଜତ୍ଥାୟ ଉଜ୍ଜେନିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଅଟୱିୟଂ ସତ୍ଥେ ନିୱିଟ୍ଠେ ରତ୍ତିୟଂ ଜନସମ୍ବାଧଭୟେନ ଏକମନ୍ତଂ ଅପକ୍କମ୍ମ ନିଦ୍ଦଂ ଉପଗଚ୍ଛି। ସତ୍ଥୋ ପଚ୍ଚୂସୱେଲାୟଂ ଉଟ୍ଠାୟ ଗତୋ, ନ ଏକୋପି ସୋଣଂ ପବୋଧେସି, ସବ୍ବେପି ୱିସରିତ୍ୱା ଅଗମଂସୁ। ସୋ ପଭାତାୟ ରତ୍ତିୟା ପବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାୟ କଞ୍ଚି ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ସତ୍ଥେନେୱ ଗତମଗ୍ଗଂ ଗହେତ୍ୱା ସୀଘଂ ସୀଘଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଏକଂ ୱଟରୁକ୍ଖଂ ଉପଗଚ୍ଛି। ତତ୍ଥ ଅଦ୍ଦସ ଏକଂ ମହାକାୟଂ ୱିରୂପଦସ୍ସନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପୁରିସଂ ଅଟ୍ଠିତୋ ମୁତ୍ତାନି ଅତ୍ତନୋ ମଂସାନି ସୟମେୱ ଖାଦନ୍ତଂ, ଦିସ୍ୱାନ ‘‘କୋସି ତ୍ୱ’’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛି। ‘‘ପେତୋମ୍ହି, ଭନ୍ତେ’’ତି। ‘‘କସ୍ମା ଏୱଂ କରୋସୀ’’ତି। ‘‘ଅତ୍ତନୋ ପୁବ୍ବକମ୍ମେନା’’ତି। ‘‘କିଂ ପନ ତଂ କମ୍ମ’’ନ୍ତି। ‘‘ଅହଂ ପୁବ୍ବେ ଭାରୁକଚ୍ଛନଗରୱାସୀ କୂଟୱାଣିଜୋ ହୁତ୍ୱା ପରେସଂ ସନ୍ତକଂ ୱଞ୍ଚେତ୍ୱା ଖାଦିଂ, ସମଣେ ଚ ଭିକ୍ଖାୟ ଉପଗତେ ‘ତୁମ୍ହାକଂ ମଂସଂ ଖାଦଥା’ତି ଅକ୍କୋସିଂ, ତେନ କମ୍ମେନ ଏତରହି ଇମଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱାମୀ’’ତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ସୋଣୋ ଅତିୱିୟ ସଂୱେଗଂ ପଟିଲଭି।

ତତୋ ପରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ମୁଖତୋ ପଗ୍ଘରିତକାଳଅଲୋହିତେ ଦ୍ୱେ ପେତଦାରକେ ପସ୍ସିତ୍ୱା ତଥେୱ ପୁଚ୍ଛି। ତେପିସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ କମ୍ମଂ କଥେସୁଂ। ତେ କିର ଭାରୁକଚ୍ଛନଗରେ ଦାରକକାଲେ ଗନ୍ଧୱାଣିଜ୍ଜାୟ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ମାତରି ଖୀଣାସୱେ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ଭୋଜେନ୍ତିୟା ଗେହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଅମ୍ହାକଂ

ସନ୍ତକଂ କସ୍ମା ସମଣାନଂ ଦେସି, ତଯା ଦିନ୍ନଂ ଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜନକସମଣାନଂ ମୁଖତୋ କାଳଅଲୋହିତଂ ପଗ୍ଘରତୂ’’ତି ଅକ୍କୋସିଂସୁ। ତେ ତେନ କମ୍ମେନ ନିରଯେ ପଚ୍ଚିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିପାକାୱସେସେନ ପେତଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତଦା ଇମଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତି। ତମ୍ପି ସୁତ୍ୱା ସୋଣୋ ଅତିୱିଯ ସଂୱେଗଜାତୋ ଅହୋସି।

ସୋ ଉଜ୍ଜେନିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ କରଣୀଯଂ ତୀରେତ୍ୱା କୁଲଘରଂ ପଚ୍ଚାଗତୋ ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା କତପଟିସନ୍ଥାରୋ ଥେରସ୍ସ ତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସି। ଥେରୋପିସ୍ସ ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତୀସୁ ଆଦୀନୱାନିସଂସେ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ସୋ ଥେରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଗେହଂ ଗତୋ ସାଯମାସଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସଯନଂ ଉପଗତୋ ଥୋକଂଯେୱ ନିଦ୍ଦାଯିତ୍ୱା ପବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ସଯନତଲେ ନିସଜ୍ଜ ଯଥାସୁତଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ। ତସ୍ସ ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ, ତେ ଚ ପେତତ୍ତଭାୱେ ଅନୁସ୍ସରତୋ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ଅତିୱିଯ ଭଯାନକଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାସି, ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଚିତ୍ତଂ ନମି। ସୋ ୱିଭାତାଯ ରତ୍ତିଯା ସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନଂ କତ୍ୱା ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଆରୋଚେତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ସୋଣସ୍ସ ଉପାସକସ୍ସ କୁଟିକଣ୍ଣସ୍ସ ରହୋଗତସ୍ସ…ପେ… ପବ୍ବାଜେତୁ ମଂ, ଭନ୍ତେ, ଅଯ୍ୟୋ ମହାକଚ୍ଚାନୋ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଯଥା ଯଥାତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯେନ ଯେନ ଆକାରେନ ଅଯ୍ୟୋ ମହାକଚ୍ଚାନୋ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଆଚିକ୍ଖତି ପଞ୍ଞପେତି ପଟ୍ଠପେତି ୱିୱରତି ୱିଭଜତି ଉତ୍ତାନୀକରୋତି ପକାସେତି, ତେନ ତେନ ମେ ଉପପରିକ୍ଖତୋ ଏୱଂ ହୋତି, ଯଦେତଂ ସିକ୍ଖତ୍ତଯବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଏକମ୍ପି ଦିୱସଂ ଅଖଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ଚରିମକଚିତ୍ତଂ ପାପେତବ୍ବତାଯ ଏକନ୍ତପରିପୁଣ୍ଣଂ। ଏକଦିୱସମ୍ପି କିଲେସମଲେନ ଅମଲିନଂ କତ୍ୱା ଚରିମକଚିତ୍ତଂ ପାପେତବ୍ବତାଯ ଏକନ୍ତପରିସୁଦ୍ଧଂ। ସଙ୍ଖଲିଖିତନ୍ତି ଲିଖିତସଙ୍ଖସଦିସଂ ଧୋତସଙ୍ଖସପ୍ପଟିଭାଗଂ ଚରିତବ୍ବଂ। ଇଦଂ ନ ସୁକରଂ ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାୱସତା ଅଗାରମଜ୍ଝେ ୱସନ୍ତେନ ଏକନ୍ତ ପରିପୁଣ୍ଣଂ…ପେ… ଚରିତୁଂ ଯଂନୂନାହଂ କେସେ ଚେୱ ମସ୍ସୂନି ଚ ଓହାରେତ୍ୱା ୱୋରୋପେତ୍ୱା କାସାଯରସପୀତତାଯ କାସାଯାନି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରନ୍ତାନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକାନି ୱତ୍ଥାନି ଅଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ନିୱାସେତ୍ୱା ଚେୱ ପାରୁପିତ୍ୱା ଚ ଅଗାରସ୍ମା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜେଯ୍ୟଂ। ଯସ୍ମା ଅଗାରସ୍ସ ହିତଂ କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିକମ୍ମଂ ଅଗାରିଯନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଞ୍ଚ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପବ୍ବଜ୍ଜା ଅନଗାରିଯା ନାମ। ତଂ ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜେଯ୍ୟଂ ଉପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟଂ, ପଟିପଜ୍ଜେଯ୍ୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ଅତ୍ତନା ରହୋୱିତକ୍କିତଂ ସୋଣୋ ଉପାସକୋ ଥେରସ୍ସ ଆରୋଚେତ୍ୱା ତଂ ପଟିପଜ୍ଜିତୁକାମୋ ‘‘ପବ୍ବାଜେତୁ ମଂ, ଭନ୍ତେ, ଅଯ୍ୟୋ ମହାକଚ୍ଚାନୋ’’ତି ଆହ। ଥେରୋ ପନ ‘‘ତାୱସ୍ସ ଞାଣପରିପାକଂ କଥ’’ନ୍ତି ଉପଧାରେତ୍ୱା ଞାଣପରିପାକଂ ଆଗମଯମାନୋ ‘‘ଦୁକ୍କରଂ ଖୋ’’ତିଆଦିନା ପବ୍ବଜ୍ଜାଛନ୍ଦଂ ନିୱାରେସି।

ତତ୍ଥ ଏକଭତ୍ତନ୍ତି ‘‘ଏକଭତ୍ତିକୋ ହୋତି ରତ୍ତୂପରତୋ ୱିରତୋ ୱିକାଲଭୋଜନା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୯୪; ଅ। ନି। ୩।୭୧) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ୱିକାଲଭୋଜନୱିରତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ଏକସେଯ୍ୟନ୍ତି ଅଦୁତିଯସେଯ୍ୟଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ସେଯ୍ୟାସୀସେନ ‘‘ଏକୋ ତିଟ୍ଠତି, ଏକୋ ଗଚ୍ଛତି, ଏକୋ ନିସୀଦତୀ’’ତିଆଦିନା (ମହାନି। ୭; ୪୯) ନଯେନ ୱୁତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ ଇରିଯାପଥେସୁ କାଯୱିୱେକଂ ଦୀପେତି, ନ ଏକାକିନା ହୁତ୍ୱା ସଯନମତ୍ତଂ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତି ମେଥୁନୱିରତିବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ସିକ୍ଖତ୍ତଯାନୁଯୋଗସଙ୍ଖାତଂ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱା। ଇଙ୍ଘାତି ଚୋଦନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ତତ୍ଥେୱାତି ଗେହେଯେୱ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜାତି ନିଚ୍ଚସୀଲୌପୋସଥସୀଲାଦିଭେଦଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗଅଟ୍ଠଙ୍ଗଦସଙ୍ଗସୀଲଂ, ତଦନୁରୂପଞ୍ଚ ସମାଧିପଞ୍ଞାଭାୱନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜ। ଏତଞ୍ହି ଉପାସକେନ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ ବୁଦ୍ଧସାସନଂ ନାମ। ତେନାହ – ‘‘କାଲଯୁତ୍ତଂ ଏକଭତ୍ତଂ ଏକସେଯ୍ୟଂ ବ୍ରହ୍ମରିଯ’’ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ କାଲଯୁତ୍ତନ୍ତି ଚାତୁଦ୍ଦସୀପଞ୍ଚଦସୀଅଟ୍ଠମୀପାଟିହାରିଯପକ୍ଖସଙ୍ଖାତେନ କାଲେନ ଯୁତ୍ତଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତକାଲେ ୱା ତୁଯ୍ହଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଯୁତ୍ତଂ ପତିରୂପଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଂ, ନ ସବ୍ବକାଲଂ ପବ୍ବଜ୍ଜାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସବ୍ବମେତଂ ଞାଣସ୍ସ ଅପରିପକ୍କତ୍ତା ତସ୍ସ କାମାନଂ ଦୁପ୍ପହାନତାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯଂ ଯୋଗ୍ୟଂ କାରାପେତୁଂ ୱଦତି, ନ ପବ୍ବଜ୍ଜାଛନ୍ଦଂ ନିୱାରେତୁଂ। ପବ୍ବଜ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋତି ପବ୍ବଜିତୁଂ ଆରମ୍ଭୋ ଉସ୍ସାହୋ। ପଟିପସ୍ସମ୍ଭୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅପରିପକ୍କତ୍ତା, ସଂୱେଗସ୍ସ ଚ ନାତିତିକ୍ଖଭାୱତୋ ୱୂପସମି। କିଞ୍ଚାପି ପଟିପସ୍ସମ୍ଭି, ଥେରେନ ୱୁତ୍ତୱିଧିଂ ପନ ଅନୁତିଟ୍ଠନ୍ତୋ କାଲେନ କାଲଂ ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଯିରୁପାସନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି। ତସ୍ସ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଦୁତିଯଂ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ଥେରସ୍ସ ଚ ଆରୋଚେସି। ଦୁତିଯମ୍ପି ଥେରୋ ପଟିକ୍ଖିପି। ତତିଯୱାରେ ପନ ଞାଣସ୍ସ ପରିପକ୍କଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ଇଦାନି ନଂ ପବ୍ବାଜେତୁଂ କାଲୋ’’ତି ଥେରୋ ପବ୍ବାଜେସି, ପବ୍ବଜିତଞ୍ଚ ତଂ ତୀଣି ସଂୱଚ୍ଛରାନି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଗଣଂ ପରିଯେସିତ୍ୱା ଉପସମ୍ପାଦେସି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଦୁତିଯମ୍ପି ଖୋ ସୋଣୋ…ପେ… ଉପସମ୍ପାଦେସୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅପ୍ପଭିକ୍ଖୁକୋତି କତିପଯଭିକ୍ଖୁକୋ। ତଦା କିର ଭିକ୍ଖୂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ମଜ୍ଝିମଦେସେ ଏୱ ୱସିଂସୁ। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ କତିପଯା ଏୱ ଅହେସୁଂ , ତେ ଚ ଏକସ୍ମିଂ ନିଗମେ ଏକୋ, ଏକସ୍ମିଂ ଦ୍ୱେତି ଏୱଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ୱସିଂସୁ। କିଚ୍ଛେନାତି ଦୁକ୍ଖେନ। କସିରେନାତି ଆଯାସେନ। ତତୋ ତତୋତି ତସ୍ମା ତସ୍ମା ଗାମନିଗମାଦିତୋ। ଥେରେନ ହି କତିପଯେ ଭିକ୍ଖୂ ଆନେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେସୁ ଆନୀଯମାନେସୁ ପୁବ୍ବେ ଆନୀତା କେନଚିଦେୱ କରଣୀଯେନ ପକ୍କମିଂସୁ,

କିଞ୍ଚି କାଲଂ ଆଗମେତ୍ୱା ପୁନ ତେସୁ ଆନୀଯମାନେସୁ ଇତରେ ପଞ୍ଚମିଂସ୍ସୁ ଏୱଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆନଯନେନ ସନ୍ନିପାତୋ ଚିରେନେୱ ଅହୋସି, ଥେରୋ ଚ ତଦା ଏକୱିହାରୀ ଅହୋସି। ଦସୱଗ୍ଗଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ସନ୍ନିପାତେତ୍ୱାତି ତଦା ଭଗୱତା ପଚ୍ଚନ୍ତଦେସେପି ଦସୱଗ୍ଗେନେୱ ସଙ୍ଘେନ ଉପସମ୍ପଦା ଅନୁଞ୍ଞାତା। ଇତୋନିଦାନଞ୍ହି ଥେରେନ ଯାଚିତୋ ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗେନ ସଙ୍ଘେନ ପଚ୍ଚନ୍ତଦେସେ ଉପସମ୍ପଦଂ ଅନୁଜାନି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତିଣ୍ଣଂ ୱସ୍ସାନଂ… ପେ… ସନ୍ନିପାତେତ୍ୱା''ତି।

ୱସ୍ସଂୱୁଟ୍ଠସ୍ସାତି ଉପସମ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପଠମୱସ୍ସଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ୱୁସିତୱତୋ। ଇଦିସୋ ଚ ଇଦିସୋ ଚାତି ଏୱରୂପୋ ଚ ଏୱରୂପୋ ଚ, ଏୱରୂପାଯ ନାମକାଯରୂପକାଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ, ଏୱରୂପାଯ ଧମ୍ମକାଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋତି ସୁତୋଯେୱ ମେ ସୋ ଭଗୱା। ନ ଖୋ ମେ ସୋ ଭଗୱା ସମ୍ମୁଖା ଦିଟ୍ଠୋତି ଏତେନ ପୁଥୁଜ୍ଜନସଦ୍ଧାଯ ଏୱଂ ଆଯସ୍ମା ସୋଣୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଦଟ୍ଠୁକାମୋ ଅହୋସି। ଅପରଭାଗେ ପନ ସତ୍ଥାରା ସଦ୍ଧିଂ ଏକଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ୱସିତ୍ୱା ପଚ୍ଚୂସସମଯଂ ଅଜ୍ଝିଟ୍ଠୋ ସୋଳସ ଅଟ୍ଠକୱଗ୍ଗିକାନି ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମୁଖା ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ମନସି କତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଚେତସୋ ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ଅତ୍ଥଧମ୍ମପ୍ପଟିସଂୱେଦୀ ହୁତ୍ୱା ଭଣନ୍ତୋ ଧମ୍ମୂପସଞ୍ହିତପାମୋଜ୍ଜାଦିମୁଖେନ ସମାହିତୋ ସରଭଞ୍ଞପରିଯୋସାନେ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ଏତଦତ୍ଥମେୱ ହିସ୍ସ ଭଗୱତା ଅତ୍ତନା ସଦ୍ଧିଂ ଏକଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ୱାସୋ ଆଣତ୍ତୋତି ୱଦନ୍ତି।

କେଚି ପନାହୁ – ''ନ ଖୋ ମେ ସୋ ଭଗୱା ସମ୍ମୁଖା ଦିଟ୍ଠୋ''ତି ଇଦଂ ରୂପକାଯଦସ୍ସନମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଆଯସ୍ମା ହି ସୋଣୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱାୱ ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ଅନୁପସମ୍ପନ୍ନୋୱ ସୋତାପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଉପସମ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ''ଉପାସକାପି ସୋତାପନ୍ନା ହୋନ୍ତି, ଅହମ୍ପି ସୋତାପନ୍ନୋ, କିମେତ୍ଥ ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ଥାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅନ୍ତୋୱସ୍ସେଯେୱ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ହୁତ୍ୱା ୱିସୁଦ୍ଧିପୱାରଣାଯ ପୱାରେସି । ଅରିଯସଚ୍ଚଦସ୍ସନେନ ହି ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମକାଯୋ ଦିଟ୍ଠୋ ନାମ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଯୋ ଖୋ, ୱକ୍କଲି, ଧମ୍ମଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ମଂ ପସ୍ସତି। ଯୋ ମଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ଧମ୍ମଂ ପସ୍ସତୀ''ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୩।୮୭)।

ତସ୍ମାସ୍ସ ଧମ୍ମକାଯଦସ୍ସନଂ ପଗେୱ ସିଦ୍ଧଂ, ପୱାରେତ୍ୱା ପନ ରୂପକାଯଂ ଦଟ୍ଠୁକାମୋ ଅହୋସୀତି।

''ସଚେ ମଂ ଉପଜ୍ଝାଯୋ ଅନୁଜାନାତୀ''ତିପି ପାଠୋ। ''ଭନ୍ତେ''ତି ପନ ଲିଖନ୍ତି। ତଥା ''ସାଧୁ ସାଧୁ, ଆୱୁସୋ ସୋଣ, ଗଚ୍ଛ ତ୍ୱଂ, ଆୱୁସୋ ସୋଣା''ତିପି ପାଠୋ। ''ଆୱୁସୋ''ତି ପନ କେସୁଚି ପୋତ୍ଥକେସୁ ନତ୍ଥି। ତଥା ''ଏୱମାୱୁସୋତି ଖୋ ଆଯସ୍ମା ସୋଣୋ''ତିପି ପାଠୋ। ଆୱୁସୋୱାଦୋଯେୱ ହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଭଗୱତୋ ଧରମାନକାଲେ ଆଚିଣ୍ଣୋ। ଭଗୱନ୍ତଂ ପାସାଦିକନ୍ତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋଯେୱ।

କଚ୍ଚି ଭିକ୍ଖୁ ଖମନୀଯନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁ ଇଦଂ ତୁଯ୍ହଂ ଚତୁଚକ୍କଂ ନୱଦ୍ୱାରଂ ସରୀରଯନ୍ତଂ କଚ୍ଚି ଖମନୀଯଂ, କିଂ ସକ୍କା ଖମିତୁଂ ସହିତୁଂ ପରିହରିତୁଂ, କିଂ ଦୁକ୍ଖଭାରୋ ନାଭିଭୱତି। କଚ୍ଚି ଯାପନୀଯନ୍ତି କିଂ ତଂତଂକିଚ୍ଚେସୁ ଯାପେତୁଂ ଗମେତୁଂ ସକ୍କା, ନ କିଞ୍ଚି ଅନ୍ତରାଯନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। କଚ୍ଚିସି ଅପ୍ପକିଲମଥେନାତି ଅନାଯାସେନ ଇମଂ ଏତ୍ତକଂ ଅଦ୍ଧାନଂ କଚ୍ଚି ଆଗତୋସି।

ଏତଦହୋସୀତି ବୁଦ୍ଧାଚିଣ୍ଣଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତସ୍ସ ଆଯସ୍ମତୋ ଆନନ୍ଦସ୍ସ ଏତଂ ''ଯସ୍ସ ଖୋ ମଂ ଭଗୱା''ତିଆଦିନା ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଚିତ୍ତେ ଆଚିଣ୍ଣଂ ଅହୋସି। ଏକୱିହାରେତି ଏକଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ। ଗନ୍ଧକୁଟି ହି ଇଧ ୱିହାରୋତି ଅଧିପ୍ପେତା। ୱତ୍ଥୁନ୍ତି ୱସିତୁଂ।

ନିସଜ୍ଜାଯ ୱୀତିନାମେତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଭଗୱା ଆଯସ୍ମତୋ ସୋଣସ୍ସ ସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନେ ପଟିସନ୍ଥାରଂ କରୋନ୍ତୋ ସାୱକସାଧାରଣା ସବ୍ବା ସମାପତ୍ତିଯୋ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ବହୁଦେୱ ରତ୍ତିଂ…ପେ… ୱିହାରଂ ପାୱିସି, ତସ୍ମା ଆଯସ୍ମାପି ସୋଣୋ ଭଗୱତୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଞତ୍ୱା ତଦନୁରୂପଂ ସବ୍ବା ତା ସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ''ବହୁଦେୱ ରତ୍ତିଂ…ପେ… ୱିହାରଂ ପାୱିସୀ''ତି କେଚି ୱଦନ୍ତି। ପୱିସିତ୍ୱା ଚ ଭଗୱତା ଅନୁଞ୍ଞାତୋ ଚୀୱରଂ ତିରୋକରଣୀଯଂ କତ୍ୱାପି ଭଗୱତୋ ପାଦପସ୍ସେ ନିସଜ୍ଜାଯ ୱୀତିନାମେସି। ଅଜ୍ଝେସୀତି ଆଣାପେସି। ପଟିଭାତୁ ତଂ ଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମୋ ଭାସିତୁନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁ ତୁଯ୍ହଂ ଧମ୍ମୋ ଭାସିତୁଂ ଉପଟ୍ଠାତୁ ଞାଣମୁଖେ ଆଗଚ୍ଛତୁ, ଯଥାସୁତଂ ଯଥାପରିଯତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ଭଣାହୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସୋଳସ ଅଟ୍ଠକୱଗ୍ଗିକାନୀତି ଅଟ୍ଠକୱଗ୍ଗଭୂତାନି କାମସୁତ୍ତାଦୀନି ସୋଳସ ସୁତ୍ତାନି। ସରେନ ଅଭଣୀତି ସୁତ୍ତୁସ୍ସାରଣସରେନ ଅଭାସି, ସରଭଞ୍ଞୱସେନ କଥେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସରଭଞ୍ଞପରିଯୋସାନେତି ଉସ୍ସାରଣାୱସାନେ। ସୁଗ୍ଗହିତାନୀତି ସମ୍ମା ଉଗ୍ଗହିତାନି। ସୁମନସିକତାନୀତି ସୁଟ୍ଠୁ ମନସି କତାନି। ଏକଚ୍ଚୋ ଉଗ୍ଗହଣକାଲେ ସମ୍ମା ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱାପି ପଚ୍ଛା ସଜ୍ଝାଯାଦିୱସେନ ମନସି କରଣକାଲେ ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି ୱା ମିଚ୍ଛା ରୋପେତି, ପଦପଚ୍ଛାଭଟ୍ଠଂ ୱା କରୋତି, ନ ଏୱମଯଂ। ଇମିନା ପନ ସମ୍ମଦେୱ ଯଥୁଗ୍ଗହିତଂ ମନସି କତାନି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସୁମନସିକତାନୀତି ସୁଟ୍ଠୁ ମନସି

କତାନୀ’’ତି। ସୁପଧାରିତାନୀତି ଅତ୍ଥତୋପି ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଧାରିତାନି। ଅତ୍ଥେ ହି ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଧାରିତେ ସଙ୍କା ପାଠଙ୍ଗ ସମ୍ମା ଉଗ୍ଗାରେତୁଂ। କଲ୍ୟାଣିଯାସି ୱାଚାଯ ସମନ୍ନାଗତୋତି ସିଥିଲଧନିତାଦୀନଂ ଯଥାୱିଧାନୱଚନେନ ପରିମଣ୍ଡଲପଦବ୍ୟଞ୍ଜନପରିପୁଣ୍ଣାଯ ପୋରିଯା ୱାଚାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ଆସି। ୱିସ୍ସଟ୍ଠାଯାତି ୱିମୁତ୍ତାଯ। ଏତେନସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତୱାଦିତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅନେଲଗଳାଯାତି ଏଲା ୱୁଚ୍ଚତି ଦୋସୋ, ତଂ ନ ପଗ୍ଘରତୀତି ଅନେଲଗଳା, ତାଯ ନିଦ୍ଦୋସାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଅନେଲଗଳାଯାତି ଅନେଲାଯ ଚ ଅଗଳାଯ ଚ ନିଦ୍ଦୋସାଯ ଅଗଳିତପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାଯ, ଅପରିହୀନପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ହି ନଂ ଭଗୱା ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ କଲ୍ୟାଣୱାକ୍କରଣାନଂ ଯଦିଦଂ ସୋଣୋ କୁଟିକଣ୍ଣୋ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୧.୨୦୬) ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସି। ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାପନିଯାତି ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ ସମତ୍ଥାଯ।

କତିୱସ୍ସୋସି ସୋ କିର ମଜ୍ଝିମୱଯସ୍ସ ତତିଯକୋଟ୍ଠାସେ ଠିତୋ ଆକପ୍ପସମ୍ପନ୍ନୋ ଚ ପରେସଂ ଚିରତରପବ୍ବଜିତୋ ୱିଯ ଖାଯତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଗୱା ପୁଚ୍ଛତୀତି କେଚି, ତଂ ଅକାରଣଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ସମାଧିସୁଖଂ ଅନୁଭୱିତୁଂ ଯୁତ୍ତୋ, ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ କସ୍ମା ପମାଦମାପନ୍ନୋତି ପୁନ ଅନୁଯୁଞ୍ଜିତୁଂ ସତ୍ଥା ‘‘କତିୱସ୍ସୋସୀ’’ତି ତଂ ପୁଚ୍ଛତି। ତେନେୱାହ – ‘‘କିସ୍ସ ପନ ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ଚିରଂ ଅକାସୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ କିସ୍ସାତି କିଂ କାରଣା। ଏୱଂ ଚିରଂ ଅକାସୀତି ଏୱଂ ଚିରାଯି, କେନ କାରଣେନ ଏୱଂ ଚିରକାଲଂ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱା ଅଗାରମଜ୍ଝେ ୱସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିରଂ ଦିଟ୍ଠୋ ମେତି ଚିରେନ ଚିରକାଲେନ ମଯା ଦିଟ୍ଠୋ। କାମେସୂତି କିଲେସକାମେସୁ ଚ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ଚ। ଆଦୀନୱୋତି ଦୋସୋ। ଅପି ଚାତି କାମେସୁ ଆଦୀନୱେ କେନଚି ପକାରେନ ଦିଟ୍ଠେପି ନ ତାୱାହଂ ଘରାୱାସତୋ ନିକ୍ଖମିତୁଂ ଅସକ୍ଖିଂ। କସ୍ମା? ସମ୍ବାଧୋ ଘରାୱାସୋ ଉଚ୍ଚାୱଚେହି କିଚ୍ଚକରଣୀଯେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅଗାରିଯଭାୱୋ। ତେନେୱାହ – ‘‘ବହୁକିଚ୍ଚୋ ବହୁକରଣୀଯୋ’’ତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି କାମେସୁ ଯଥାଭୂତଂ ଆଦୀନୱଦସ୍ସିନୋ ଚିତ୍ତଂ ଚିରାଯିତ୍ୱାପି ନ ପତିଟ୍ଠାତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ପଦୁମପଲାସେ ଉଦକବିନ୍ଦୁ ୱିଯ ୱିନିୱତ୍ତତିଯେୱାତି ଏତମତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ପୱତ୍ତିଂ ନିୱତ୍ତିଞ୍ଚ ସମ୍ମଦେୱ ଜାନନ୍ତୋ ପୱତ୍ତିଯଂ ତନ୍ନିମିତ୍ତେ ଚ ନ କଦାଚିପି ରମତୀତି ଇଦମତ୍ଥଦୀପକଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଦିସ୍ୱା ଆଦୀନୱଂ ଲୋକେତି ସବ୍ବସ୍ମିଂ ସଙ୍ଖାରଲୋକେ ‘‘ଅନିଚ୍ଚୋ ଦୁକ୍ଖୋ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମୋ’’ତିଆଦିନା ଆଦୀନୱଂ ଦୋସଂ ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସିତ୍ୱା। ଏତେନ ୱିପସ୍ସନାୱାରୋ କଥିତୋ । ଞତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ନିରୁପଧିନ୍ତି ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗତ୍ତା ନିରୁପଧିଂ ନିବ୍ବାନଧମ୍ମଂ ଯଥାଭୂତଂ ଞତ୍ୱା ନିସ୍ସରଣୱିୱେକାସଙ୍ଖତାମତସଭାୱତୋ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ‘‘ଦିସ୍ୱା ଞତ୍ୱା’’ତି ଇମେସଂ ପଦାନଂ ‘‘ସପ୍ପିଂ ପିୱିତ୍ୱା ବଲଂ ହୋତି, ସୀହଂ ଦିସ୍ୱା ଭଯଂ ହୋତି, ପଞ୍ଞାଯ ଦିସ୍ୱା ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା ହୋନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ପୁ॰ ପ॰ ୨୦୮; ଅ॰ ନି॰ ୯.୪୨-୪୩) ୱିଯ ହେତୁଅତ୍ଥତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅରିଯୋ ନ ରମତୀ ପାପେତି କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ଅରିଯୋ ସପ୍ପୁରିସୋ ଅଣୁମତ୍ତେପି ପାପେ ନ ରମତି। କସ୍ମା? ପାପେ ନ ରମତୀ ସୁଚୀତି ସୁୱିସୁଦ୍ଧକାଯସମାଚାରାଦିତାଯ ୱିସୁଦ୍ଧପୁଗ୍ଗଲୋ ରାଜହଂସୋ ୱିଯ ଉକ୍କାରଟ୍ଠାନେ ପାପେ ସଂକିଲିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ନ ରମତି ନାଭିନନ୍ଦତି। ‘‘ପାପୋ ନ ରମତୀ ସୁଚି’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପାପୋ ପାପପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁଚିଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ ୱୋଦାନଧମ୍ମଂ ନ ରମତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଗାମସୂକରାଦଯୋ ୱିଯ ଉକ୍କାରଟ୍ଠାନଂ ଅସୁଚିଂ ସଂକିଲେସଧମ୍ମଂଯେୱ ରମତୀତି ପଟିପକ୍ଖତୋ ଦେସନଂ ପରିୱତ୍ତେତି।

ଏୱଂ ଭଗୱତା ଉଦାନେ ଉଦାନିତେ ଆଯସ୍ମା ସୋଣୋ ଉଟ୍ଠାଯାସନା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଉପଜ୍ଝାଯସ୍ସ ୱଚନେନ ପଚ୍ଚନ୍ତଦେସେ ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗେନ ଉପସମ୍ପଦାଦିପଞ୍ଚୱତ୍ଥୂନି ଯାଚି। ଭଗୱାପି ତାନି ଅନୁଜାନୀତି ତଂ ସବ୍ବଂ ଖନ୍ଧକେ (ମହାୱ॰ ୨୪୨ ଆଦଯୋ) ଆଗତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଛଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। କଙ୍ଖାରେୱତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୭। ସତ୍ତମେ କଙ୍ଖାରେୱତୋତି ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ନାମଂ। ସୋ ହି ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଲଦ୍ଧୂପସମ୍ପଦୋ ସୀଲୱା କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମୋ ୱିହରତି, ‘‘ଅକପ୍ପିଯା ମୁଗ୍ଗା, ନ କପ୍ପନ୍ତି ମୁଗ୍ଗା ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁଂ, ଅକପ୍ପିଯୋ ଗୁଳୋ’’ତି (ମହାୱ॰ ୨୭୨) ଚ ଆଦିନା ୱିନଯକୁକ୍କୁଚ୍ଚସଙ୍ଖାତକଙ୍ଖାବହୁଲୋ ପନ ହୋତି। ତେନ କଙ୍ଖାରେୱତୋତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ସୋ ଅପରଭାଗେ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ଛଳଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଝାନସୁଖେନ ଫଲସୁଖେନ ୱୀତିନାମେତି, ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପନ ଅତ୍ତନା ଅଧିଗତଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅତ୍ତନୋ କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋ’’ତି। ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ହି ‘‘ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନ’’ନ୍ତିଆଦିନଯପୱତ୍ତାଯ (ମ॰ ନି॰ ୧.୧୮; ସଂ॰ ନି॰ ୨.୨୦) ସୋଳସୱତ୍ଥୁକାଯ, ‘‘ବୁଦ୍ଧେ କଙ୍ଖତି…ପେ… ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କଙ୍ଖତୀ’’ତି (ଧ॰ ସ॰ ୧୦୦୮) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାଯ

ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକାଯ, ପଗେୱ ଇତରାସନ୍ତି ଅନୱସେସତୋ ସବ୍ବକଙ୍ଖାନଂ ୱିତରଣତୋ ସମତିକ୍କମନତୋ, ଅଞ୍ଞେହି ଚ ଅୱନା ପହାତବ୍ବକିଲେସେହି ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିସୁଜ୍ଝନତୋ ''କଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧୀ''ତି ଇଧାଧିପ୍ପେତା। ତଞ୍ହି ଅଯମାଯସ୍ମା ଦୀଘରତ୍ତଂ କଙ୍ଖାପକତତ୍ତା ''ଇମଂ ମଗ୍ଗଧମ୍ମଂ ଅଧିଗମ୍ମ ଇମା ମେ କଙ୍ଖା ଅନୱସେସା ପହୀନା''ତି ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋ ନିସୀଦି, ନ ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପଦସ୍ସନଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିକତ୍ତା ତସ୍ସ କଙ୍ଖାୱିତରଣସ୍ସ।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନୱସେସକଙ୍ଖାୱିତରଣସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପକଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଯା କାଚି କଙ୍ଖା ଇଧ ୱା ହୁରଂ ୱାତି ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଅତ୍ତଭାୱେ ''ଅହଂ ନୁ ଖୋସ୍ମି ନୋ ନୁ ଖୋସ୍ମୀ''ତିଆଦିନା ହୁରଂ ୱା, ଅତୀତାନାଗତେସୁ ଅତ୍ତଭାୱେସୁ ''ଅହୋସିଂ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକା କଙ୍ଖା। ସକୱେଦିଯା ୱା ପରୱେଦିଯା ୱାତି ତା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସକଅତ୍ତଭାୱେ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ପଟିଲଭିତବ୍ବାଯ ପୱତ୍ତିଯା ସକୱେଦିଯା ୱା ପରସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱେ ପଟିଲଭିତବ୍ବାଯ ''ବୁଦ୍ଧୋ ନୁ ଖୋ, ନୋ ନୁ ଖୋ''ତିଆଦିନା ୱା ପରସ୍ମିଂ ପଧାନେ ଉତ୍ତମେ ପଟିଲଭିତବ୍ବାଯ ପୱତ୍ତିଯା ପରୱେଦିଯା ୱା ଯା କାଚି କଙ୍ଖା ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ଯେ ଝାଯିନୋ ତା ପଜହନ୍ତି ସବ୍ବା, ଆତାପିନୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରନ୍ତାତି ଯେ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ଝାଯିନୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନପାରିପୂରିଯା ଆତାପିନୋ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରନ୍ତା ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତା ସଦ୍ଧାନୁସାରୀଆଦିପ୍ପଭେଦା ପଠମମଗ୍ଗଟ୍ଠା ପୁଗ୍ଗଲା, ତା ସବ୍ବା କଙ୍ଖା ପଜହନ୍ତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ। ତତୋ ପରଂ ପନ ତା ପହୀନା ନାମ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଇତୋ ଅଞ୍ଞଂ ତାସଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପହାନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଇତି ଭଗୱା ଝାନମୁଖେନ ଆଯସ୍ମତୋ କଙ୍ଖାରେୱତସ୍ସ ଝାନସୀସେନ ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମଂ ଥୋମେନ୍ତୋ ଥୋମନାୱସେନ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ତେନେୱ ଚ ନଂ ''ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଝାଯୀନଂ ଯଦିଦଂ କଙ୍ଖାରେୱତୋ''ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୦୪) ଝାଯୀଭାୱେନ ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପେସୀତି।

ସତ୍ତମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସଙ୍ଘଭେଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୮। ଅଟ୍ଠମେ ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଆନନ୍ଦଂ ଏତଦୱୋଚାତି ଅଭିମାରେ ପଯୋଜେତ୍ୱା ନାଳାଗିରିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜାପେତ୍ୱା ସିଲଂ ପୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଅନତ୍ଥଂ କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ''ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଚକ୍କଭେଦଂ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଏତଂ ''ଅଜ୍ଜତଗ୍ଗେ''ତିଆଦିୱଚନଂ ଅୱୋଚ। ଅଞ୍ଞତ୍ରେୱ ଭଗୱତାତି ୱିନା ଏୱ ଭଗୱନ୍ତଂ, ସତ୍ଥାରଂ ଅକତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ର ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘାତି ୱିନା ଏୱ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ। ଉପୋସଥଂ କରିସ୍ସାମି ସଙ୍ଘକମ୍ମାନି ଚାତି ଭଗୱତୋ ୱାଦକାରକଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ୱିସୁଂ କତ୍ୱା ମଂ ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଆୱେଣିକଂ ଉପୋସଥଂ ସଙ୍ଘକମ୍ମାନି ଚ କରିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦେୱଦତ୍ତୋ ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦିସ୍ସତୀତି ଭେଦକରାନଂ ସଙ୍ଖେପଂ ଦେୱଦତ୍ତେନ ସଜ୍ଜିତତ୍ତା ଏକଂସେନେୱ ଦେୱଦତ୍ତୋ ଅଜ୍ଜ ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦିସ୍ସତି ଦ୍ୱିଧା କରିସ୍ସତି। ''ଅଧମ୍ମଂ ଧମ୍ମୋ''ତିଆଦୀସୁ ହି ଅଟ୍ଠାରସସୁ ଭେଦକରୱତ୍ଥୂସୁ ଯଂକିଞ୍ଚି ଏକମ୍ପି ୱତ୍ଥୁଂ ଦୀପେତ୍ୱା ତେନ ତେନ କାରଣେନ ''ଇମଂ ଗଣ୍ହଥ, ଇମଂ ରୋଚେଥା''ତି ସଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ସଲାକଂ ଗାହେତ୍ୱା ୱିସୁଂ ସଙ୍ଘକମ୍ମେ କତେ ସଙ୍ଘୋ ଭିନ୍ନୋ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ପଞ୍ଚହି, ଉପାଲି, ଆକାରେହି ସଙ୍ଘୋ ଭିଜ୍ଜତି କମ୍ମେନ ଉଦ୍ଦେସେନ ୱୋହରନ୍ତୋ ଅନୁସ୍ସାୱନେନ ସଲାକଗ୍ଗାହେନା''ତି (ପରି। ୪୫୮)।

ତତ୍ଥ କମ୍ମେନାତି ଅପଲୋକନକମ୍ମାଦୀସୁ ଚତୂସୁ କମ୍ମେସୁ ଅଞ୍ଞତରେନ କମ୍ମେନ। ଉଦ୍ଦେସେନାତି ପଞ୍ଚସୁ ପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସେସୁ ଅଞ୍ଞତରେନ ଉଦ୍ଦେସେନ। ୱୋହରନ୍ତୋତି ତାହି ତାହି ଉପ୍ପତ୍ତୀହି ''ଅଧମ୍ମଂ ଧମ୍ମୋ''ତିଆଦୀନି (ଅ। ନି। ୧୦।୩୭; ଚୂଳୱ। ୩୫୨) ଅଟ୍ଠାରସଭେଦକରୱତ୍ଥୂନି ଦୀପେନ୍ତୋ। ଅନୁସ୍ସାୱନେନାତି ''ନନୁ ତୁମ୍ହେ ଜାନାଥ ମଯ୍ହଂ ଉଚ୍ଚାକୁଲା ପବ୍ବଜିତଭାୱଂ ବହୁସ୍ସୁତଭାୱଞ୍ଚ, ମାଦିସୋ ନାମ ଉଦ୍ଧମ୍ମଂ ଉବ୍ବିନଯଂ ଗାହେଯ୍ୟାତି କିଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଚିତ୍ତମ୍ପି ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ, କିମହଂ ଅପାଯତୋ ନ ଭାଯାମୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ କଣ୍ଣମୂଲେ ୱଚୀଭେଦଂ କତ୍ୱା ଅନୁସ୍ସାୱନେନ। ସଲାକଗ୍ଗାହେନାତି ଏୱଂ ଅନୁସ୍ସାୱେତ୍ୱା ତେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତ୍ୱା ଅନାୱତ୍ତିଧମ୍ମେ କତ୍ୱା ''ଗଣ୍ହଥ ଇମଂ ସଲାକ''ନ୍ତି ସଲାକଗ୍ଗାହେନ।

ଏତ୍ଥ ଚ କମ୍ମମେୱ ଉଦ୍ଦେସୋ ୱା ପମାଣଂ, ୱୋହାରାନୁସ୍ସାୱନସଲାକଗ୍ଗାହା ପନ ପୁବ୍ବଭାଗା। ଅଟ୍ଠାରସୱତ୍ଥୁଦୀପନୱସେନ ହି ୱୋହରନ୍ତେନ ତତ୍ଥ ରୁଚିଜନନତ୍ଥଂ ଅନୁସ୍ସାୱେତ୍ୱା ସଲାକାଯ ଗାହିତାଯପି ଅଭିନ୍ନୋୱ ହୋତି ସଙ୍ଘୋ। ଯଦା ପନେୱଂ ଚତ୍ତାରୋ ୱା ଅତିରେକା ୱା ସଲାକଂ ଗାହେତ୍ୱା ଆୱେଣିକଂ ଉଦ୍ଦେସଂ ୱା କମ୍ମଂ ୱା କରୋନ୍ତି, ତଦା ସଙ୍ଘୋ ଭିନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି। ଦେୱଦତ୍ତୋ ଚ ସବ୍ବଂ ସଙ୍ଘଭେଦସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗଂ ନିପ୍ଫାଦେତ୍ୱା

‘‘ଏକଂସେନେୱ ଅଜ୍ଜ ଆୱେଣିକଂ ଉପୋସଥଂ ସଙ୍ଘକମ୍ମଞ୍ଚ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ‘‘ଅଜ୍ଜତଗ୍ଗେ’’ତିଆଦିୱଚନଂ ଅୱୋଚ। ତେନାହ – ‘‘ଅଜ୍ଜ, ଭନ୍ତେ, ଦେୱଦତ୍ତୋ ସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦିସ୍ସତୀ’’ତି। ଯତୋ ଅୱୋଚୁମ୍ହ ‘‘ଭେଦକରାନଂ ସଙ୍ଖେପଂ ଦେୱଦତ୍ତେନ ସଜ୍ଜିତତ୍ତା’’ତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଅୱୀଚିମହାନିରଯୁପ୍ପତ୍ତିସଂୱତ୍ତନିଯଂ କପ୍ପଟ୍ଠିଯଂ ଅତେକିଚ୍ଛଂ ଦେୱଦତ୍ତେନ ନିବ୍ବତ୍ତିଯମାନଂ ସଙ୍ଘଭେଦକମ୍ମଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା । ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି କୁସଲାକୁସଲେସୁ ଯଥାକ୍କମଂ ସପ୍ପୁରିସାସପ୍ପୁରିସସଭାଗୱିସଭାଗପଟିପତ୍ତିୱସେନ ପନ ସୁକୁସଲାତି ଇଦମତ୍ଥୱିଭାୱନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ସୁକରଂ ସାଧୁନା ସାଧୂତି ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ହିତଂ ସାଧେତୀତି ସାଧୁ, ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନୋ। ତେନ ସାଧୁନା ସାରିପୁତ୍ତାଦିନା ସାୱକେନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଅଞ୍ଞେନ ୱା ଲୋକିଯସାଧୁନା ସାଧୁ ସୁନ୍ଦରଂ ଭଦ୍ଦକଂ ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ହିତସୁଖାୱହଂ ସୁକରଂ ସୁଖେନ କାତୁଂ ସକ୍କା। ସାଧୁ ପାପେନ ଦୁକ୍କରନ୍ତି ତଦେୱ ପନ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ସାଧୁ ପାପେନ ଦେୱଦତ୍ତାଦିନା ପାପପୁଗ୍ଗଲେନ ଦୁକ୍କରଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କା, ନ ସୋ ତଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପାପଂ ପାପେନ ସୁକରନ୍ତି ପାପଂ ଅସୁନ୍ଦରଂ ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ଅନତ୍ଥାୱହଂ ପାପେନ ଯଥାୱୁତ୍ତପାପପୁଗ୍ଗଲେନ ସୁକରଂ ସୁଖେନ କାତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ। ପାପମରିଯେହି ଦୁକ୍କରନ୍ତି ଅରିଯେହି ପନ ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ତଂ ତଂ ପାପଂ ଦୁକ୍କରଂ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱଂ। ସେତୁଘାତୋଯେୱ ହି ତେସନ୍ତି ସତ୍ଥା ଦୀପେତି।

ଅଟ୍ଠମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ସଧାଯମାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୯। ନୱମେ ମାଣୱକାତି ତରୁଣା। ପଠମେ ଯୋବ୍ବନେ ଠିତା ବ୍ରାହ୍ମଣକୁମାରକା ଇଧାଧିପ୍ପେତା।

ସଧାଯମାନରୂପାତି ଉପ୍ପଣ୍ଡନଜାତିକଂ ୱଚନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞେସଂ ଉପ୍ପଣ୍ଡେନ୍ତା ସଧନ୍ତି, ତଦତ୍ଥୱଚନସୀଲାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ସଧନଂ ସଧୋ, ତଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୀତି ସଧଯମାନାତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ‘‘ସଧାଯମାନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ୱିସେସତୋ ସସେଧେ ୱିଯ ଅତ୍ତାନଂ ଆୱଦନ୍ତୀତି ସଧାଯମାନା। ତେ ଏୱଂ ସଭାୱତାଯ ‘‘ସଧାଯମାନରୂପା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ସଦାଯମାନରୂପା’’ତିପି ପାଠୋ, ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦମହାସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଗୱତୋ ଅୱିଦୂରେ ଅତିକ୍କମନ୍ତୀତି ଭଗୱତୋ ସୱନୱିସଯେ ତଂ ତଂ ମୁଖାରୁଳ୍ହଂ ୱଦନ୍ତା ଅତିଯନ୍ତି।

ଏତମତ୍ଥଂୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ତେସଂ ୱାଚାଯ ଅସଞ୍ଞତଭାୱଂ ଜାନିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପକଂ ଧମ୍ମସଂୱେଗୱସେନ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ପରିମୁଟ୍ଠାତି ଦଦ୍ଧା ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିନୋ। ପଣ୍ଡିତାଭାସାତି ପଣ୍ଡିତପତିରୂପକା ‘‘କେ ଅଞ୍ଞେ ଜାନନ୍ତି, ମଯମେୱେତ୍ଥ ଜାନାମା’’ତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଅତ୍ତାନମେୱ ଜାନନ୍ତଂ କତ୍ୱା ସମୁଦାଚରଣତୋ। ୱାଚାଗୋଚରଭାଣିନୋତି ଯେସଂ ୱାଚା ଏୱ ଗୋଚରୋ ୱିସଯୋ, ତେ ୱାଚାଗୋଚରଭାଣିନୋ, ୱାଚାୱତ୍ଥୁମତ୍ତସ୍ସେୱ ଭାଣିନୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା। ଅଥ ୱା ୱାଚାଯ ଅଗୋଚରଂ ଅରିଯାନଂ କଥାଯ ଅୱିସଯଂ ମୁସାୱାଦଂ ଭଣନ୍ତୀତି ୱାଚାଗୋଚରଭାଣିନୋ। ଅଥ ୱା ‘‘ଗୋଚରଭାଣିନୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ଆକାରସ୍ସ ରସ୍ସଭାୱୋ କତୋ। ୱାଚାଗୋଚରା, ନ ସତିପଟ୍ଠାନାଦିଗୋଚରା ଭାଣିନୋୱ। କଥଂ ଭାଣିନୋ? ଯାୱିଚ୍ଛନ୍ତି ମୁଖାଯାମଂ ଅତ୍ତନୋ ଯାୱ ମୁଖାଯାମଂ ଯାୱ ମୁଖପ୍ପସାରଣଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତାୱ ପସାରେତ୍ୱା ଭାଣିନୋ, ପରେସୁ ଗାରୱେନ, ଅତ୍ତନୋ ଅୱିସଯତାଯ ଚ ମୁଖସଙ୍କୋଚଂ ନ କରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ୱାଚାଗୋଚରା ଏୱ ହୁତ୍ୱା ଭାଣିନୋ, ସଯଂ ଅଜାନିତ୍ୱା ପରପତ୍ତିକା ଏୱ ହୁତ୍ୱା ୱତ୍ତାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ଏୱ ଯାୱିଚ୍ଛନ୍ତି ମୁଖାଯାମଂ ଯେନ ୱଚନେନ ସାୱେତବ୍ବା, ତଂ ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଯାୱଦେୱ ଅତ୍ତନୋ ମୁଖପ୍ପସାରଣମତ୍ତଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେନ ନୀତା ନ ତଂ ୱିଦୂତି ଯେନ ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚାଦିନା ନିଲ୍ଲଜ୍ଜଭାୱଂ ପଣ୍ଡିତମାନୀଭାୱଞ୍ଚ ନୀତା ‘‘ମଯମେୱଂ ଭଣାମା’’ତି, ତଂ ତଥା ଅତ୍ତନୋ ଭଣନ୍ତସ୍ସ କାରଣଂ ନ ୱିଦୂ, ଅୱିଦ୍ଦସୁନୋ ଅସୂରା ନ ଜାନନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ନୱମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଚୂଳପନ୍ଥକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୦। ଦସମେ ଚୂଳପନ୍ଥକୋତି ମହାପନ୍ଥକତ୍ଥେରସ୍ସ କନିଟ୍ଠଭାତିକତ୍ତା ପନ୍ଥେ ଜାତତ୍ତା ଚ ଦହରକାଲେ ଲଦ୍ଧୱୋହାରେନ ଅପରଭାଗେପି ଅଯମାଯସ୍ମା ‘‘ଚୂଳପନ୍ଥକୋ’’ତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ଗୁଣୱିସେସେହି ପନ ଛଳଭିଞ୍ଞୋ ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦୋ ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ

ଭିକ୍ଖୂନଂ ମନୋମଯଂ କାଯଂ ଅଭିନିମ୍ମିନନ୍ତାନଂ ଯଦିଦଂ ଚୂଳପନ୍ଥକୋ, ଚେତୋୱିୱଟ୍ଟକୁସଲାନଂ ଯଦିଦଂ ଚୂଳପନ୍ଥକୋ’’ତି ଦ୍ୱୀସୁ (ଅ। ନି। ୧। ୧୯୯) ଠାନେସୁ ଭଗୱତା ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତୋ ଅସୀତିଯା ମହାସାୱକେସୁ ଅବ୍ଭନ୍ତରୋ।

ସୋ ଏକଦିୱସଂ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପଟିକ୍କନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ନିସିନ୍ନୋ ସମାପତ୍ତୀହି ଦିୱସଭାଗଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯଂ ଉପାସକେସୁ ଧମ୍ମସ୍ସୱନତ୍ଥଂ ଅନାଗତେସୁ ଏୱ ୱିହାରମଜ୍ଝଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଭଗୱତି ଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ନିସିନ୍ନେ ‘‘ଅକାଲୋ ତାୱ ଭଗୱତୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଉପସଙ୍କମିତୁ’’ନ୍ତି ଗନ୍ଧକୁଟିପମୁଖେ ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଆଯସ୍ମା ଚୂଳପନ୍ଥକୋ ଭଗୱତୋ ଅୱିଦୂରେ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିତ୍ୱା ଉଜୁଂ କାଯଂ ପଣିଧାଯ ପରିମୁଖଂ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା’’ତି। ସୋ ହି ତଦା କାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିସୀଦି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଆଯସ୍ମତୋ ଚୂଳପନ୍ଥକସ୍ସ କାଯଚିତ୍ତାନଂ ସମ୍ମାପଣିହିତଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ଜାନିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଅଞ୍ଞୋପି ଯୋ ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯୋ ସବ୍ବିରିଯାପଥେସୁ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି ସମାହିତୋ, ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅନୁପାଦା ପରିନିବ୍ବାନପରିଯୋସାନସ୍ସ ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ତତ୍ଥ ପାତୁଭାୱୱିଭାୱନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଠିତେନ କାଯେନାତି କାଯଦ୍ୱାରିକସ୍ସ ଅସଂୱରସ୍ସ ପହାନେନ ଅକରଣେନ ସମ୍ମା ଠପିତେନ ଚୋପନକାଯେନ, ତଥା ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ନିବ୍ବିସେୱନଭାୱକରଣେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଠପିତେନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକକାଯେନ, ସଂଯତହତ୍ଥପାଦତାଯ ହତ୍ଥକୁକ୍କୁଚ୍ଚାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ଅପରିଫନ୍ଦନେନ ଠିତେନ କରଜକାଯେନ ଚାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ସବ୍ବେନପି କାଯେନ ନିବ୍ବିକାରତାସଙ୍ଖାତେନ ନିଚ୍ଚଲଭାୱେନ ଠିତେନ। ଏତେନସ୍ସ ସୀଲପାରିସୁଦ୍ଧି ଦସ୍ସିତା। ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ ଚ ଇଦଂ କରଣୱଚନଂ। ଠିତେନ ଚେତସାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିପରିଦୀପନେନ ସମାଧିସମ୍ପଦଂ ଦସ୍ସେତି। ସମାଧି ହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ‘ଠିତୀ’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ସମଥୱସେନ ୱିପସ୍ସନାୱସେନେୱ ୱା ଏକଗ୍ଗତାଯ ସତି ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣେ ଏକୋଦିଭାୱୂପଗମନେନ ଠିତଂ ନାମ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା। ଇଦଞ୍ଚ ଯଥାୱୁତ୍ତକାଯଚିତ୍ତାନଂ ଠପନଂ ସମାଦହନଂ ସବ୍ବସ୍ମିଂ କାଲେ ସବ୍ବେସୁ ଚ ଇରିଯାପଥେସୁ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ତିଟ୍ଠଂ ନିସିନ୍ନୋ ଉଦ ୱା ସଯାନୋ’’ତି । ତତ୍ଥ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅନିଯମତ୍ଥୋ। ତେନ ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ୱା ନିସିନ୍ନୋ ୱା ସଯାନୋ ୱା ତଦଞ୍ଞିରିଯାପଥୋ ୱାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋ ହୋତୀତି ଚଙ୍କମନସ୍ସାପି ଇଧ ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତଂସତିଂ ଭିକ୍ଖୁ ଅଧିଟ୍ଠହାନୋତି ଯାଯ ପଗେୱ ପରିସୁଦ୍ଧସମାଚାରୋ କାଯଚିତ୍ତଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲଭାୱୂପସମନେନ କାଯଂ ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଅସାରଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧାଯ ଅନୱଜ୍ଜସୁଖାଧିଟ୍ଠାଯ କାଯଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ଲହୁଂ ମୁଦୁଂ କମ୍ମଞ୍ଞଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସମ୍ମା ଠପେନ୍ତୋ ସମାଦହନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପରିବ୍ରୂହେତି ମତ୍ଥକଞ୍ଚ ପାପେତି, ତଂ ଏୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗସ୍ସ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନେସୁ ବହୂପକାରଂ ସତିଂ ଭିକ୍ଖୁ ଅଧିଟ୍ଠହାନୋ ସୀଲୱିସୋଧନଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ୱିସେସାଧିଗମା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଲଭେଥ ପୁବ୍ବାପରିଯଂ ୱିସେସନ୍ତି ସୋ ଏୱଂ ସତିଆରକ୍ଖେନ ଚେତସା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉପରୂପରି ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ବ୍ରୂହେନ୍ତୋ ଫାତିଂ କରୋନ୍ତୋ ପୁବ୍ବାପରିଯଂ ପୁବ୍ବାପରିଯୱନ୍ତଂ ପୁବ୍ବାପରଭାଗେନ ପୱତ୍ତଂ ଉଳାରୁଳାରତରାଦିଭେଦୱିସେସଂ ଲଭେଯ୍ଯ।

ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧୋ ପୁବ୍ବାପରିଯୱିସେସୋ ସମଥୱସେନ ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଚାତି। ତେସୁ ସମଥୱସେନ ତାୱ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନୱସୀଭାୱୋ, ତାୱ ପୱତ୍ତୋ ଭାୱନାୱିସେସୋ ପୁବ୍ବାପରିଯୱିସେସୋ। ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ପନ ରୂପମୁଖେନ ଅଭିନିୱିସନ୍ତସ୍ସ ରୂପଧମ୍ମପରିଗ୍ଗହତୋ, ଇତରସ୍ସ ନାମଧମ୍ମପରିଗ୍ଗହତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଅରହତ୍ତାଧିଗମୋ, ତାୱ ପୱତ୍ତୋ ଭାୱନାୱିସେସୋ ପୁବ୍ବାପରିଯୱିସେସୋ। ଅଯମେୱ ଚ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ।

ଲଦ୍ଧାନ ପୁବ୍ବାପରିଯଂ ୱିସେସନ୍ତି ପୁବ୍ବାପରିଯୱିସେସଂ ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତଂ ଅରହତ୍ତଂ ଲଭିତ୍ୱା। ଅଦସ୍ସନଂ ମଚ୍ଚୁରାଜସ୍ସ ଗଚ୍ଛେତି ଜୀୱିତୁପଚ୍ଛେଦୱସେନ ସବ୍ବେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଅଭିଭୱନତୋ ମଚ୍ଚୁରାଜସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମରଣସ୍ସ ୱିସଯଭୂତଂ ଭୱତ୍ତଯଂ ସମତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ଅଦସ୍ସନଂ ଅଗୋଚରଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ। ଇମସ୍ମିଂ ୱଗ୍ଗେ ଯଂ ଅୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ଦସମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ମହାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

୬। ଜଚ୍ଚନ୍ଧଵଗ୍ଗୋ

୧। ଆଯୁସଙ୍ଖାରୋସ୍ସଜ୍ଜନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୫୧। ଜଚ୍ଚନ୍ଧଵଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ଵେସାଲିଯନ୍ତିଆଦି ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତତ୍ଥମେଵ। ଵେସାଲିଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପାଵିସୀତି କଦା ପାଵିସି? ଉକ୍କାଚେଲତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ଵା ଵେସାଲିଂ ଗତକାଲେ। ଭଗଵା ହି ଵେଳୁଵଗାମକେ ଵସ୍ସଂ ଵସିତ୍ଵା ତତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ଵା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ସାଵତ୍ଥିଂ ପତ୍ଵା ଜେତଵନେ ଵିହାସି। ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଧମ୍ମସେନାପତି ଅତ୍ତନୋ ଆଯୁସଙ୍ଖାରଂ ଓଲୋକେତ୍ଵା ‘‘ସତ୍ତାହମେଵ ପଵତ୍ତିସ୍ସତୀ’’ତି ଞତ୍ଵା ଭଗଵନ୍ତଂ ଅନୁଜାନାପେତ୍ଵା ନାଳକଗାମଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ତତ୍ଥ ମାତରଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ଵା ପରିନିବ୍ବାଯି। ସତ୍ଥା ଚୁନ୍ଦେନ ଆଭତା ତସ୍ସ ଧାତୁଯୋ ଗହେତ୍ଵା ଧାତୁଚେତିଯଂ କାରାପେତ୍ଵା ମହାଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିଵୁତୋ ରାଜଗହଂ ଅଗମାସି। ତତ୍ଥ ଗତକାଲେ ଆଯସ୍ମା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ପରିନିବ୍ବାଯି। ଭଗଵା ତସ୍ସପି ଧାତୁଯୋ ଗହେତ୍ଵା ଚେତିଯଂ କାରାପେତ୍ଵା ରାଜଗହତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ଵା ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଉକ୍କାଚେଲଂ ଅଗମାସି। ତତ୍ଥ ଗଙ୍ଗାତୀରେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘପରିଵୁତୋ ନିସୀଦିତ୍ଵା ଅଗ୍ଗସାଵକାନଂ ପରିନିବ୍ବାନପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ଵା ଉକ୍କାଚେଲତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ଵା ଵେସାଲିଂ ଅଗମାସି। ଏଵଂ ଗତୋ ଭଗଵା ‘‘ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯଂ ନିଵାସେତ୍ଵା ପତ୍ତଚୀଵରମାଦାଯ ଵେସାଲିଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପାଵିସୀ’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ଉକ୍କାଚେଲତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ଵା ଵେସାଲିଂ ଗତକାଲେ’’ତି।

ନିସୀଦନନ୍ତି ଇଧ ଚମ୍ମକ୍ଖଣ୍ଡଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଚାପାଲଂ ଚେତିଯନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ଚାପାଲସ୍ସ ନାମ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଵସିତଟ୍ଠାନଂ ‘‘ଚାପାଲଚେତିଯ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ତତ୍ଥ ଭଗଵତୋ କତଵିହାରୋପି ତାଯ ରୁଳ୍ହିଯା ‘‘ଚାପାଲଚେତିଯ’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଉଦେନଂ ଚେତିଯନ୍ତି ଏଵମାଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ସତ୍ତମ୍ବନ୍ତି କିକିସ୍ସ କିର କାସିରଞ୍ଞୋ ଧୀତରୋ ସତ୍ତ କୁମାରିଯୋ ସଂଵେଗଜାତା ରାଜଗେହତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ଵା ଯତ୍ଥ ପଧାନଂ ପଦହିଂସୁ, ତଂ ଠାନଂ ‘‘ସତ୍ତମ୍ବଂ ଚେତିଯ’’ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ବହୁପୁତ୍ତନ୍ତି ବହୁପାରୋହୋ ଏକୋ ନିଗ୍ରୋଧରୁକ୍ଖୋ, ତସ୍ମିଂ ଅଧିଵତ୍ଥଂ ଦେଵତଂ ବହୂ ମନୁସ୍ସା ପୁତ୍ତେ ପତ୍ଥେନ୍ତି, ତଦୁପାଦାଯ ତଂ ଠାନଂ ‘‘ବହୁପୁତ୍ତଂ ଚେତିଯ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ସାରନ୍ଦଦନ୍ତି ସାରନ୍ଦଦସ୍ସ ନାମ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଵସିତଟ୍ଠାନଂ। ଇତି ସବ୍ବାନେଵ ତାନି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦତୋ ପୁବ୍ବେ ଦେଵତାପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଚେତିଯଵୋହାରେନ ଵୋହରିତାନି , ଭଗଵତୋ ଵିହାରେ କତେପି ଚ ତଥେଵ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି। ରମଣୀଯାତି ଏତ୍ଥ ଵେସାଲିଯା ତାଵ ଭୂମିଭାଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ପୁଗ୍ଗଲସମ୍ପତ୍ତିଯା ସୁଲଭପଚ୍ଚଯତାଯ ଚ ରମଣୀଯଭାଵୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଵିହାରାନଂ ପନ ନଗରତୋ ନାତିଦୂରତାଯ ନାଚ୍ଚାସନ୍ନତାଯ ଗମନାଗମନସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅନାକିଣ୍ଣଵିହାରଟ୍ଠାନତାଯ ଛାଯୂଦକସମ୍ପତ୍ତିଯା ପଵିଵେକପତିରୂପତାଯ ଚ ରମଣୀଯତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦାତି ଏତ୍ଥ ଇଦ୍ଧିପାଦପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତୋଯେଵ। ଭାଵିତାତି ଵଡ୍ଢିତା। ବହୁଲୀକତାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ କତା। ଯାନୀକତାତି ଯୁତ୍ତଯାନଂ ଵିଯ କତା। ଵତ୍ଥୁକତାତି ପତିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ଵତ୍ଥୁ ଵିଯ କତା। ଅନୁଟ୍ଠିତାତି ଅଧିଟ୍ଠିତା। ପରିଚିତାତି ସମନ୍ତତୋ ଚିତା ସୁଵଡ୍ଢିତା। ସୁସମାରଦ୍ଧାତି ସୁଟ୍ଠୁ ସମାରଦ୍ଧା, ଅତିଵିଯ ସମ୍ମା ନିପ୍ଫାଦିତାତି।

ଏଵଂ ଅନିଯମେନ କଥେତ୍ଵା ପୁନ ନିଯମେତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ତଥାଗତସ୍ସ ଖୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥ ଚ କପ୍ପନ୍ତି ଆଯୁକପ୍ପଂ। ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଯଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ, ତଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ଵା ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯ ଧରେଯ୍ଯ। କପ୍ପାଵସେସଂ ଵାତି ‘‘ଅପ୍ପଂ ଵା ଭିଯ୍ଯୋ ଵା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୭; ଅ। ନି। ୭।୭୪) ଵୁତ୍ତଂ ଵସ୍ସସତତୋ ଅତିରେକଂ ଵା। ମହାସୀଵତ୍ଥେରୋ ପନାହ – ‘‘ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଟ୍ଠାନେ ଗଜ୍ଜିତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଥେଵ ହି ଵେଳୁଵଗାମକେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ମାରଣନ୍ତିକଂ ଵେଦନଂ ଦସ ମାସେ ଵିକ୍ଖମ୍ଭେସି, ଏଵଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ତଂ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ଵା ଵିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ଇମଂ ଭଦ୍ଦକପ୍ପମେଵ ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯା’’ତି। କସ୍ମା ପନ ନ ଠିତୋତି? ଉପାଦିନ୍ନକସରୀରଂ ନାମ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦୀହି ଅଭିଭୁଯ୍ଯତି, ବୁଦ୍ଧା ଚ ପନ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିଭାଵଂ ଅପ୍ପତ୍ଵା ପଞ୍ଚମେ ଆଯୁକୋଟ୍ଠାସେ ବହୁଜନସ୍ସ ପିଯମନାପକାଲେଯେଵ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତି। ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧେସୁ ଅଗ୍ଗସାଵକମହାସାଵକେସୁ ପରିନିବ୍ବୁତେସୁ ଅପରିଵାରେନ ଏକକେନେଵ ଠାତବ୍ବଂ ହୋତି, ଦହରସାମଣେରପରିଵାରେନ ଵା। ତତୋ ‘‘ଅହୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ପରିସା’’ତି ହୀଳେତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ତସ୍ମା ନ ଠିତୋତି। ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେପି ସୋ ପନ ନ ରୁଚ୍ଚତି, ‘‘ଆଯୁକପ୍ପୋ’’ତି ଇଦମେଵ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ନିଯମିତଂ।

ଓଳାରିକେନିମିତ୍ତେତି ଥୂଲେ ସଞ୍ଞୁପ୍ପାଦନେ। ଥୂଲସଞ୍ଞୁପ୍ପାଦନଞ୍ହେତଂ, ‘‘ତିଟ୍ଠତୁ ଭଗଵା କପ୍ପ’’ନ୍ତି ସକଲକପ୍ପଂ ଅଵଟ୍ଠାନଯାଚନାଯ ଯଦିଦଂ ‘‘ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି, ଆନନ୍ଦ, ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା ଭାଵିତା’’ତିଆଦିନା ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ଅତ୍ତନୋ ଚତୁରିଦ୍ଧିପାଦଭାଵନାନୁଭାଵେନ କପ୍ପଂ ଅଵଟ୍ଠାନସମତ୍ଥତାଵିଭାଵନଂ। ଓଭାସେତି ପାକଟଵଚନେ। ପାକଟଞ୍ହେତଂ ଵଚନଂ ପରିଯାଯଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ଵା ଉଜୁକମେଵ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯଵିଭାଵନଂ।

ବହୁଜନହିତାଯାତି ମହାଜନସ୍ସ ହିତତ୍ଥାଯ। ବହୁଜନସୁଖାଯାତି ମହାଜନସ୍ସ ସୁଖତ୍ଥାଯ। ଲୋକାନୁକମ୍ପାଯାତି ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ଅନୁକମ୍ପଂ ପଟିଚ୍ଚ। କତରସ୍ସ ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ? ଯୋ ଭଗଵତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ଵା ପଟିଵିଜ୍ଝତି, ଅମତପାନଂ ପିଵତି, ତସ୍ସ। ଭଗଵତୋ ହି ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପଵତ୍ତନସୁତ୍ତଦେସନାଯ

ଅଞ୍ଞାତକୋଣ୍ଡଞ୍ଞପ୍ପମୁଖା ଅଟ୍ଠାରସ ବ୍ରହ୍ମକୋଟିୟୋ ଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିଂସୁ। ଏୱଂ ଯାୱ ସୁଭଦ୍ଦପରିବ୍ବାଜକୱିନଯନା ଧମ୍ମପଟିୱିଦ୍ଧସତ୍ତାନଂ ଗଣନା ନତ୍ଥି, ମହାସମଯସୁତ୍ତଂ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତଂ ଚୂଳରାହୁଲୋୱାଦସୁତ୍ତଂ ସମଚିତ୍ତସୁତ୍ତନ୍ତି ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ଦେସନାକାଲେ ଅଭିସମଯପ୍ପତ୍ତସତ୍ତାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନତ୍ଥି, ଏତସ୍ସ ଅପରିମାଣସ୍ସ ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ଅନୁକମ୍ପାଯ ଭଗୱତୋ ଠାନଂ ଜାତଂ। ଏୱଂ ଅନାଗତେପି ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ୱଦତି। ଦେୱମନୁସ୍ସାନନ୍ତି ନ କେୱଲଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂଯେୱ, ଅୱସେସାନଂ ନାଗସୁପଣ୍ଣାଦୀନମ୍ପି ଅତ୍ଥାଯ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ଭଗୱତୋ ଠାନଂ ହୋତି। ସହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକେ ପନ ମଗ୍ଗଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ଭବ୍ବପୁଗ୍ଗଲେ ଦସ୍ସେତୁଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଅତ୍ଥତ୍ଥାଯ ହିତତ୍ଥାଯ ସୁଖତ୍ଥାଯ ଭଗୱା ତିଟ୍ଠତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥାଯାତି ଇଧଲୋକସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥାଯ । ହିତାଯାତି ପରଲୋକସମ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତହିତତ୍ଥାଯ। ସୁଖାଯାତି ନିବ୍ବାନଧାତୁସୁଖତ୍ଥାଯ। ପୁରିମଂ ପନ ହିତସୁଖଗ୍ଗହଣଂ ସବ୍ବସାଧାରଣୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଯଥା ତଂ ମାରେନ ପରିଯୁଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ତନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ଯଥା ମାରେନ ପରିଯୁଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟଚିତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞୋପି କୋଚି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯ, ଏୱମେୱ ନାସକ୍ଖି ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ମାରୋ ହି ଯସ୍ସ କେଚି ୱିପଲ୍ଲାସା ଅପ୍ପହୀନା, ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାତି। ଯସ୍ସ ପନ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଦ୍ୱାଦସ ୱିପଲ୍ଲାସା ଅପ୍ପହୀନା, ତସ୍ସ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି, ଥେରସ୍ସ ଚ ଚତ୍ତାରୋ ୱିପଲ୍ଲାସା ଅପ୍ପହୀନା, ତେନସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାସି। ସୋ ପନ ଚିତ୍ତପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ କରୋନ୍ତୋ କିଂ କରୋତୀତି? ଭେରୱଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା ଦସ୍ସେତି, ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ୱା ସାୱେତି, ତତୋ ସତ୍ତା ତଂ ଦିସ୍ୱା ୱା ସୁତ୍ୱା ୱା ସତିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱିୱଟମୁଖା ହୋନ୍ତି। ତେସଂ ମୁଖେନ ହତ୍ଥଂ ପୱେସେତ୍ୱା ହଦଯଂ ମଦ୍ଦତି, ତତୋ ୱିସଞ୍ଞିନୋ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ଥେରସ୍ସ ପନେସ ମୁଖେନ ହତ୍ଥଂ ପୱେସେତୁଂ କିଂ ସକ୍ଖିସ୍ସତି, ଭେରୱାରମ୍ମଣଂ ପନ ଦସ୍ସେତି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ଥେରୋ ନିମିତ୍ତୋଭାସଂ ନ ପଟିୱିଜ୍ଝି। ଜାନନ୍ତୋଯେୱ ଭଗୱା କିମତ୍ଥଂ ଯାୱତତିଯଂ ଆମନ୍ତେସି? ପରତୋ ''ତିଟ୍ଠତୁ, ଭନ୍ତେ ଭଗୱା''ତି ଯାଚିତେ ''ତୁଯ୍ହେୱେତଂ ଦୁକ୍କଟଂ, ତୁଯ୍ହେୱେତଂ ଅପରଦ୍ଧ''ନ୍ତି ଦୋସାରୋପନେନ ସୋକତନୁକରଣତ୍ଥଂ। ପସ୍ସତି ହି ଭଗୱା ''ଅଯଂ ମଯି ଅତିୱିଯ ସିନିଦ୍ଧହଦଯୋ, ସୋ ପରତୋ ଭୂମିଚାଲକାରଣଞ୍ଚ ଆଯୁସଙ୍ଖାରୋସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ଚ ସୁତ୍ୱା ମମ ଚିରଟ୍ଠାନଂ ଯାଚିସ୍ସତି, ଅଥାହଂ 'କିସ୍ସ ତ୍ୱଂ ପୁରେତରଂ ନ ଯାଚସୀ'ତି ତସ୍ସେୱ ସୀସେ ଦୋସଂ ପାତେସ୍ସାମି, ସତ୍ତା ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅପରାଧେନ ନ ତଥା ୱିହଞ୍ଞନ୍ତି, ତେନସ୍ସ ସୋକୋ ତନୁକୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି।

ଗଚ୍ଛ ତ୍ୱଂ, ଆନନ୍ଦାତି ଯସ୍ମା ଦିୱାୱିହାରତ୍ଥାଯ ଇଧାଗତୋ, ତସ୍ମା, ଆନନ୍ଦ, ଗଚ୍ଛ ତ୍ୱଂ ଯଥାରୁଚିତଂ ଠାନଂ ଦିୱାୱିହାରାଯ। ତେନେୱାହ – ''ଯସ୍ସ ଦାନି କାଲଂ ମଞ୍ଞସୀ''ତି।

ମାରୋପାପିମାତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତେ ଅନତ୍ଥେ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ମାରେତୀତି ମାରୋ। ପାପିମାତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ସୋ ହି ପାପଧମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା 'ପାପିମା'ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଭାସିତା ଖୋ ପନେସାତି ଅଯଞ୍ହି ଭଗୱତି ବୋଧିମଣ୍ଡେ ସତ୍ତ ସତ୍ତାହେ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧେ ୱିହରନ୍ତେ ଅତ୍ତନୋ ଧୀତାସୁ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଇଚ୍ଛାୱିଘାତଂ ପତ୍ୱା ଗତାସୁ ଅଯଂ ''ଅତ୍ଥେସୋ ଉପାଯୋ''ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ''ଭଗୱା ଯଦତ୍ଥଂ ତୁମ୍ହେହି ପାରମିଯୋ ପୂରିତା, ସୋ ୱୋ ଅତ୍ଥୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ, ପଟିୱିଦ୍ଧଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, କିଂ ତେ ଲୋକୱିଚରଣେନା''ତି ୱତ୍ୱା ଯଥା ଅଜ୍ଜ ଏୱମେୱ ''ପରିନିବ୍ବାତୁ ଦାନି, ଭନ୍ତେ ଭଗୱା''ତି ଯାଚି। ଭଗୱା ଚସ୍ସ ''ନ ତାୱାହ''ନ୍ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିପି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଇଦାନି ''ଭାସିତା ଖୋ ପନେସା''ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ୱିଯତ୍ତାତି ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମୱସେନ ବ୍ଯତ୍ତା। ୱିନୀତାତି ତଥେୱ କିଲେସୱିନଯନେନ ୱିନୀତା। ୱିସାରଦାତି ସାରଜ୍ଜକରାନଂ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଦୀନଂ ପହାନେନ ୱିସାରଦଭାୱଂ ପତ୍ତା। ବହୁସ୍ସୁତାତି ତେପିଟକୱସେନ ବହୁ ସୁତମେତେସନ୍ତି ବହୁସ୍ସୁତା। ତମେୱ ଧମ୍ମଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଧମ୍ମଧରା। ଅଥ ୱା ବହୁସ୍ସୁତାତି ପରିଯତ୍ତିବହୁସ୍ସୁତା ଚେୱ ପଟିୱେଧବହୁସ୍ସୁତା ଚ। ଧମ୍ମଧରାତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମାନଂ ଚେୱ ପଟିୱେଧଧମ୍ମାନଞ୍ଚ ଧାରଣତୋ ଧମ୍ମଧରାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ । ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପ୍ପଟିପନ୍ନାତି ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁଧମ୍ମଭୂତଂ ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମଂ ପଟିପନ୍ନା। ସାମୀଚିପ୍ପଟିପନ୍ନାତି ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ ୱିସୁଦ୍ଧିପରମ୍ପରାପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନା। ଅନୁଧମ୍ମଚାରିନୋତି ସଲ୍ଲେଖିକଂ ତସ୍ସା ପଟିପଦାଯ ଅନୁରୂପଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିଧମ୍ମଂ ଚରଣସୀଲା। ସକଂ ଆଚରିଯକନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯୱାଦଂ। ଆଚିକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତୀତି ଆଦିତୋ କଥେସ୍ସନ୍ତି, ଅତ୍ତନା ଉଗ୍ଗହିତନିଯାମେନ ପରେ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦେସେସ୍ସନ୍ତୀତି ୱାଚେସ୍ସନ୍ତି, ପାଳିଂ ସମ୍ମା ୱାଚେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞପେସ୍ସନ୍ତୀତି ପଜାନାପେସ୍ସନ୍ତି, ପକାସେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟ୍ଠପେସ୍ସନ୍ତୀତି ପକାରେନ ଠପେସ୍ସନ୍ତି। ୱିୱରିସ୍ସନ୍ତୀତି ୱିୱଟଂ କରିସ୍ସନ୍ତି। ୱିଭଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ୱିଭତ୍ତଂ କରିସ୍ସନ୍ତି। ଉତ୍ତାନୀକରିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅନୁତ୍ତାନଂ ଗମ୍ଭୀରଂ ଉତ୍ତାନଂ ପାକଟଂ କରିସ୍ସନ୍ତି। ସହଧମ୍ମେନାତି ସହେତୁକେନ ସକାରଣେନ ୱଚନେନ। ସପ୍ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ଯାୱନିଯ୍ଯାନିକଂ କତ୍ୱା। ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସନ୍ତୀତି ନୱୱିଧଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ପବୋଧେସ୍ସନ୍ତି, ପକାସେସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ''ପଞ୍ଞପେସ୍ସନ୍ତୀ''ତିଆଦୀହି ଛହି ପଦେହି ଛ ଅତ୍ଥପଦାନି ଦସ୍ସିତାନି, ଆଦିତୋ ପନ ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ଛ ବ୍ଯଞ୍ଜନପଦାନୀତି। ଏତ୍ତାୱତା ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ସଂୱଣ୍ଣନାନଯେନ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ନେତ୍ତିଯଂ ''ଦ୍ୱାଦସପଦାନି ସୁତ୍ତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ

ଚା’’ତି (ନେତ୍ତି। ସଙ୍ଗହୱାର)।

ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତି ସିକ୍ଖତ୍ତୟସଙ୍ଗହିତଂ ସକଲଂ ସାସନବ୍ରହ୍ମଚରିୟଂ। ଇଦ୍ଧନ୍ତି ସମିଦ୍ଧଂ ଝାନୁପ୍ପାଦୱସେନ। ଫୀତନ୍ତି ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତଂ ସବ୍ବଫାଲିଫୁଲ୍ଲଂ ଅଭିଞ୍ଞାସମ୍ପତ୍ତିୱସେନ। ୱିତ୍ଥାରିକନ୍ତି ୱିତ୍ଥତଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଦିସାଭାଗେ ପତିଟ୍ଠହନୱସେନ। ବାହୁଜଞ୍ଞନ୍ତି ବହୂହି ଞାତଂ ପଟିୱିଦ୍ଧଂ ବହୁଜନାଭିସମୟୱସେନ। ପୁଥୁଭୂତନ୍ତି ସବ୍ବାକାରୱସେନ ପୁଥୁଲଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ। କଥଂ? ୟାୱ ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ସୁପ୍ପକାସିତନ୍ତି ୟତ୍ତକା ୱିଞ୍ଞୁଜାତିକା ଦେୱା ମନୁସ୍ସା ଚ ଅତ୍ଥି, ତେହି ସବ୍ବେହି ସୁଟ୍ଠୁ ପକାସିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କୋତି ନିରୁସ୍ସୁକ୍କୋ ଲୀନୱୀରିୟୋ। ‘‘ତ୍ୱଞ୍ହି, ପାପିମ, ସତ୍ତସତ୍ତାହାତିକ୍କମନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ‘ପରିନିବ୍ବାତୁ ଦାନି, ଭନ୍ତେ ଭଗୱା, ପରିନିବ୍ବାତୁ ସୁଗତୋ’ତି ୱିରୱନ୍ତୋ ଆହିଣ୍ଡିତ୍ଥ, ଅଜ୍ଜ ଦାନି ପଟ୍ଠାୟ ୱିଗତୁସ୍ସାହୋ ହୋହି, ମା ମୟ୍ହଂ ପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥାୟ ୱାୟାମଂ କରୋହୀ’’ତି ୱଦତି। ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ଆୟୁସଙ୍ଖାରଂ ଓସ୍ସଜୀତି ସତିଂ ସୂପଟ୍ଠିତଂ କତ୍ୱା ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଆୟୁସଙ୍ଖାରଂ ୱିସ୍ସଜି ପଜହି। ତତ୍ଥ ନ ଭଗୱା ହତ୍ଥେନ ଲେଡ୍ଡୁଂ ୱିୟ ଆୟୁସଙ୍ଖାରଂ ଓସ୍ସଜି, ତେମାସମତ୍ତମେୱ ପନ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ନ ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀତି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେସି। ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଓସ୍ସଜୀ’’ତି, ‘‘ୱୋସ୍ସଜ୍ଜୀ’’ତିପି ପାଠୋ।

କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା କପ୍ପଂ ୱା କପ୍ପାୱସେସଂ ୱା ଠାତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ତତ୍ତକଂ କାଲଂ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟିତୁଂ ମାରସ୍ସ ୟାଚନାୟ ଆୟୁସଙ୍ଖାରଂ ଓସ୍ସଜି? ନ ଭଗୱା ମାରସ୍ସ ୟାଚନାୟ ଆୟୁସଙ୍ଖାରଂ ଓସ୍ସଜି, ନାପି ଥେରସ୍ସ ଆୟାଚନାୟ ନ ଓସ୍ସଜିସ୍ସତି, ତେମାସତୋ ପନ ପରଂ ବୁଦ୍ଧୱେନେୟ୍ୟାନଂ ଅଭାୱତୋ ଆୟୁସଙ୍ଖାରଂ ଓସ୍ସଜି । ଠାନଞ୍ହି ନାମ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ୟାୱଦେୱ ୱେନେୟ୍ୟୱିନୟନତ୍ଥଂ, ତେ ଅସତି ୱିନେୟ୍ୟଜନେ କେନ ନାମ କାରଣେନ ଠସ୍ସନ୍ତି। ୟଦି ଚ ମାରସ୍ସ ୟାଚନାୟ ପରିନିବ୍ବାୟେୟ୍ୟ, ପୁରେତରଂୟେୱ ପରିନିବ୍ବାୟେୟ୍ୟ। ବୋଧିମଣ୍ଡେପି ହି ମାରେନ ୟାଚିତଂ, ନିମିତ୍ତୋଭାସକରଣମ୍ପି ଥେରସ୍ସ ସୋକତନୁକରଣତ୍ଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋୱାୟମତ୍ଥୋ। ଅପିଚ ବୁଦ୍ଧବଲଦୀପନତ୍ଥଂ ନିମିତ୍ତୋଭାସକରଣଂ। ଏୱଂ ମହାନୁଭାୱା ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋୟେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତାପି ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିୟାୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ପରିନିବ୍ବାୟନ୍ତାପି ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିୟାୱ ପରିନିବ୍ବାୟନ୍ତୀତି।

ମହାଭୂମିଚାଲୋତି ମହନ୍ତୋ ପଥୱୀକମ୍ପୋ। ତଦା କିର ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ ଅକମ୍ପିତ୍ଥ। ଭିଂସନକୋତି ଭୟଜନକୋ। ଦେୱଦୁନ୍ଦୁଭିୟୋ ଚ ଫଲିଂସୂତି ଦେୱଭେରିୟୋ ନଦିଂସୁ, ଦେୱୋ ସୁକ୍ଖଗଜ୍ଜିତଂ ଗଜ୍ଜି, ଅକାଲୱିଜ୍ଜୁଲତା ନିଚ୍ଛରିଂସୁ, ଖଣିକୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ସଙ୍ଖାରୱିସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିସେସସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂଉଦାନନ୍ତି ଅନୱସେସସଙ୍ଖାରେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିସଙ୍ଖାରଗମନଦୀପକଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। କସ୍ମା ଉଦାନେସି? କୋଚି ନାମ ୱଦେୟ୍ୟ ‘‘ମାରେନ ପଚ୍ଛତୋ ପଚ୍ଛତୋ ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ‘ପରିନିବ୍ବାତୁ, ଭନ୍ତେ’ତି ଉପଦ୍ଦୁତୋ ଭୟେନ ଭଗୱା ଆୟୁସଙ୍ଖାରଂ ଓସ୍ସଜୀ’’ତି। ‘‘ତସ୍ସୋକାସୋ ମା ହୋତୁ, ଭୀତସ୍ସ ଉଦାନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଏତସ୍ସ ଦୀପନତ୍ଥଂ ପୀତିୱେଗୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ତେମାସମତ୍ତେନେୱ ଚ ପନ ବୁଦ୍ଧକିଚ୍ଚସ୍ସ ନିପ୍ଫଜ୍ଜନତୋ ଏୱଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ମୟା ପରିହଟୋୟଂ ଦୁକ୍ଖଭାରୋ ନ ଚିରସ୍ସେୱ ନିକ୍ଖିପିୟତୀତି ପସ୍ସତୋ ପରିନିବ୍ବାନଗୁଣପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେ ତସ୍ସ ଉଳାରଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, ତେନ ପୀତିୱେଗେନ ଉଦାନେସୀତି ୟୁତ୍ତଂ ୱିୟ। ଏକନ୍ତେନ ହି ୱିସଙ୍ଖାରନିନ୍ନୋ ନିବ୍ବାନଜ୍ଝାସୟୋ ସତ୍ଥା ମହାକରୁଣାୟ ବଲକ୍କାରେନ ୱିୟ ସତ୍ତହିତତ୍ଥଂ ଲୋକେ ସୁଚିରଂ ଠିତୋ। ତଥା ହି ଦେୱସିକଂ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖା ସମାପତ୍ତିୟୋ ୱଳଞ୍ଜେତି, ସୋଦାନି ମହାକରୁଣାଧିକାରସ୍ସ ନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ନିବ୍ବାନାଭିମୁଖୋ ଅନପ୍ପକଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦେସି। ତେନେୱ ହି ଭଗୱତୋ କିଲେସପରିନିବ୍ବାନଦିୱସେ ୱିୟ ଖନ୍ଧପରିନିବ୍ବାନଦିୱସେପି ସରୀରାଭା ୱିସେସତୋ ୱିପ୍ପସନ୍ନା ପରିସୁଦ୍ଧା ପଭସ୍ସରା ଅହୋସୀତି।

ଗାଥାୟ ସୋଣସିଙ୍ଗାଲାଦୀନମ୍ପି ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱତୋ ତୁଲିତଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନନ୍ତି ତୁଲଂ, କାମାୱଚରକମ୍ମଂ। ନ ତୁଲଂ ଅତୁଲଂ, ତୁଲଂ ୱା ସଦିସମସ୍ସ ଅଞ୍ଞଂ ଲୋକିୟକମ୍ମଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତୁଲଂ, ମହଗ୍ଗତକମ୍ମଂ। କାମାୱଚରଂ ରୂପାୱଚରଂ ୱା ତୁଲଂ, ଅରୂପାୱଚରଂ ଅତୁଲଂ। ଅପ୍ପୱିପାକଂ ୱା ତୁଲଂ, ବହୁୱିପାକଂ ଅତୁଲଂ। ସମ୍ଭୱନ୍ତି ସମ୍ଭୱସ୍ସ ହେତୁଭୂତଂ, ଉପପତ୍ତିଜନକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୱସଙ୍ଖାରନ୍ତି ପୁନବ୍ଭୱସଙ୍ଖାରଣକଂ। ଅୱସ୍ସଜୀତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। ମୁନୀତି ବୁଦ୍ଧମୁନି। ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋତି ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତରତୋ। ସମାହିତୋତି ଉପଚାରପ୍ପନାସମାଧିୱସେନ ସମାହିତୋ। ଅଭିନ୍ଦି କୱଚମିୱାତି କୱଚଂ ୱିୟ ଅଭିନ୍ଦି। ଅତ୍ତସମ୍ଭୱନ୍ତି ଅତ୍ତନି ସଞ୍ଜାତଂ କିଲେସଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି ‘‘ସୱିପାକଟ୍ଠେନ ସମ୍ଭୱଂ, ଭୱାଭୱାଭିସଙ୍ଖରଣଟ୍ଠେନ ଭୱସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଚ ଲଦ୍ଧନାମଂ ତୁଲାତୁଲସଙ୍ଖାତଂ ଲୋକିୟକମ୍ମଞ୍ଚ ଓସ୍ସଜି, ସଙ୍ଗାମସୀସେ ମହାୟୋଧୋ କୱଚଂ ୱିୟ ଅତ୍ତସମ୍ଭୱଂ କିଲେସଞ୍ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ ସମାହିତୋ ହୁତ୍ୱା ଅଭିନ୍ଦୀ’’ତି।

ଅଥ ୱା ତୁଲନ୍ତି ତୁଲେନ୍ତୋ ତୀରେନ୍ତୋ। ଅତୁଲଞ୍ଚ ସମ୍ଭୱନ୍ତି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚେୱ ଭୱଞ୍ଚ। ଭୱସଙ୍ଖାରନ୍ତି ଭୱଗାମିକଂ କମ୍ମଂ। ଅୱସ୍ସଜି ମୁନୀତି ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଅନିଚ୍ଚା, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନଂ ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ତୁଲେନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧମୁନି ଭୱେ ଆଦୀନୱଂ, ନିବ୍ବାନେ ଚ ଆନିସଂସଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ

ଖନ୍ଧାନଂ ମୂଲଭୂତଂ ଭୱସଙ୍ଖାରକମ୍ମଂ ‘‘କମ୍ମକ୍ଖୟାୟ ସଂୱତ୍ତତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୮୧; ଅ। ନି। ୪।୨୩୩) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେନ କମ୍ମକ୍ଖୟକରେନ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ଅୱସ୍ସଜି । କଥଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ ସମାହିତୋ, ଅଭିନ୍ଦି କୱଚମିୱତ୍ତସମ୍ଭୱଂ। ସୋ ହି ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ, ସମଥୱସେନ ସମାହିତୋତି ଏୱଂ ପୁବ୍ବଭାଗତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସମଥୱିପସ୍ସନାବଲେନ କୱଚଂ ୱିୟ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପରିୟୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତଂ, ଅତ୍ତନି ସମ୍ଭୱତ୍ତା ‘‘ଅତ୍ତସମ୍ଭୱ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ସବ୍ବଂ କିଲେସଜାଲଂ ଅଭିନ୍ଦି, କିଲେସାଭାୱେନେୱ କମ୍ମଂ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକତ୍ତା ଅୱସ୍ସଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତୀତି ଏୱଂ କିଲେସପ୍ପହାନେନ କମ୍ମଂ ପଜହି। ଇତି ବୋଧିମୂଲେୟେୱ ଅୱସ୍ସଟ୍ଠଭୱସଙ୍ଖାରୋ ଭଗୱା ୱେଖମିସ୍ସକେନ ୱିୟ ଜରସକଟଂ ସମାପତ୍ତିୱେଖମିସ୍ସକେନ ଅତ୍ତଭାୱଂ ୟାପେନ୍ତୋପି ‘‘ଇତୋ ତେମାସତୋ ଉଦ୍ଧଂ ସମାପତ୍ତିୱେଖମସ୍ସ ନ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦନେନ ଆୟୁସଙ୍ଖାରଂ ଓସ୍ସଜୀତି।

ପଠମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସତ୍ତଜଟିଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୨। ଦୁତିୟେ ବହିଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକେତି ପାସାଦଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକସ୍ସ ବହି, ନ ୱିହାରଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକସ୍ସ। ସୋ କିର ପାସାଦୋ ଲୋହପାସାଦୋ ୱିୟ ସମନ୍ତା ଚତୁଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକପରିୱୁତୋ ପାକାରପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ତେସୁ ପାଚୀନଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକସ୍ସ ବହି ପାସାଦଚ୍ଛାୟାୟଂ ପାଚୀନଲୋକଧାତୁଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି। ଜଟିଲାତି ଜଟାୱନ୍ତୋ ତାପସୱେସଧାରିନୋ। ନିଗଣ୍ଠାତି ସେତପଟନିଗଣ୍ଠରୂପଧାରିନୋ। ଏକସାଟକାତି ଏକସାଟକନିଗଣ୍ଠା ୱିୟ ଏକଂ ପିଲୋତିକଖଣ୍ଡଂ ହତ୍ଥେ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ତେନାପି ସରୀରସ୍ସ ପୁରିମଭାଗଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ୱିଚରଣକା। ପରୂଳ୍ହକଚ୍ଛନଖଲୋମାତି ପରୂଳ୍ହକଚ୍ଛଲୋମା ପରୂଳ୍ହନଖା ପରୂଳ୍ହଅୱସେସଲୋମା ଚ, କଚ୍ଛାଦୀସୁ ଦୀଘଲୋମା ଦୀଘନଖା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଖାରିୱିୱିଧମାଦାୟାତି ୱିୱିଧଂ ଖାରାଦିନାନପ୍ପକାରଂ ପବ୍ବଜିତପରିକ୍ଖାରଭଣ୍ଡିକଂ ଗହେତ୍ୱା। ଅୱିଦୂରେ ଅତିକ୍କମନ୍ତୀତି ୱିହାରସ୍ସ ଅୱିଦୂରମଗ୍ଗେନ ନଗରଂ ପୱିସନ୍ତି।

ରାଜାହଂ, ଭନ୍ତେ, ପସେନଦି କୋସଲୋତି ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ରାଜା ପସେନଦି କୋସଲୋ, ମୟ୍ହଂ ନାମଂ ତୁମ୍ହେ ଜାନାଥାତି। କସ୍ମା ପନ ରାଜା ଲୋକେ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ନିସିନ୍ନୋ ଏୱରୂପାନଂ ନଗ୍ଗନିସ୍ସିରୀକାନଂ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି? ସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥାୟ। ଏୱଞ୍ହିସ୍ସ ଅହୋସି ‘‘ସଚାହଂ ଏତ୍ତକମ୍ପି ଏତେସଂ ନ କରିସ୍ସାମି, ମୟଂ ପୁତ୍ତଦାରଂ ପହାୟ ଏତସ୍ସତ୍ଥାୟ ଦୁବ୍ଭୋଜନଦୁକ୍ଖସେୟ୍ୟାଦୀନି ଅନୁଭୋମ, ଅୟଂ ଅମ୍ହାକଂ ନିପଚ୍ଚକାରମତ୍ତମ୍ପି ନ କରୋତି । ତସ୍ମିଞ୍ହି କତେ ଅମ୍ହେ ‘ଓଚରକା’ତି ଜନୋ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘ପବ୍ବଜିତା’ଇଚ୍ଚେୱ ସଞ୍ଜାନିସ୍ସତି, କିଂ ଇମସ୍ସ ଭୂତତ୍ଥକଥନେନାତି ଅତ୍ତନା ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ନ କଥେୟ୍ୟୁଂ, ଏୱଂ କତେ ପନ ଅନିଗୂହିତ୍ୱା କଥେସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ଅପିଚ ସତ୍ଥୁ ଅଜ୍ଝାସୟଜାନନତ୍ଥମ୍ପି ଏୱମକାସୀତି। ରାଜା କିର ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋପି କତିପୟକାଲଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ନ ସଦ୍ଦହି। ତେନସ୍ସ ଏୱଂ ଅହୋସି ‘‘ୟଦି ଭଗୱା ସବ୍ବଂ ଜାନାତି, ମୟା ଇମେସଂ ନିପଚ୍ଚକାରଂ କତ୍ୱା ‘ଇମେ ଅରହନ୍ତୋ’ତି ୱୁତ୍ତେ ନାନୁଜାନେୟ୍ୟ, ଅଥ ମଂ ଅନୁୱତ୍ତନ୍ତୋ ଅନୁଜାନେୟ୍ୟ, କୁତୋ ତସ୍ସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା’’ତି। ଏୱଂ ସୋ ସତ୍ଥୁ ଅଜ୍ଝାସୟଜାନନତ୍ଥଂ ତଥା ଅକାସି। ଭଗୱା ପନ ‘‘ଉଜୁକମେୱ ‘ନ ଇମେ ସମଣା ଓଚରକା’ତି ୱୁତ୍ତେ ୟଦିପି ରାଜା ସଦ୍ଦହତି, ମହାଜନୋ ପନ ତମତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ନ ସଦ୍ଦହେୟ୍ୟ, ସମଣୋ ଗୋତମୋ ‘ରାଜା ଅତ୍ତନୋ କଥଂ ସୁଣାତୀ’ତି ୟଂ କିଞ୍ଚି ମୁଖାରୁଳ୍ହଂ କଥେତୀ’ତି ୱଦେୟ୍ୟ, ତଦସ୍ସ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାୟ ଦୁକ୍ଖାୟ ସଂୱତ୍ତେୟ୍ୟ, ଅଞ୍ଞୋ ଚ ଗୁଳ୍ହକମ୍ମଂ ୱିୱଟଂ କତଂ ଭୱେୟ୍ୟ, ସୟମେୱ ରାଜା ତେସଂ ଓଚରକଭାୱଂ କଥେସ୍ସତୀ’’ତି ଞତ୍ୱା ‘‘ଦୁଜ୍ଜାନଂ ଖୋ ଏତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ କାମଭୋଗିନାତି ଇମିନା ପନ ରାଗାଭିଭୱଂ, ଉଭୟେନାପି ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି। ପୁତ୍ତସମ୍ବାଧସୟନନ୍ତି ପୁତ୍ତେହି ସମ୍ବାଧସୟନଂ । ଏତ୍ଥ ଚ ପୁତ୍ତସୀସେନ ଦାରପରିଗ୍ଗହଂ, ପୁତ୍ତଦାରେସୁ ଉପ୍ପିଲାୱିତେନ ତେସଂ ଘରାୱାସାଦିହେତୁ ସୋକାଭିଭୱେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂକିଲିଟ୍ଠତଂ ଦସ୍ସେତି। କାସିକଚନ୍ଦନନ୍ତି ସଣ୍ହଚନ୍ଦନଂ, କାସିକୱତ୍ଥଞ୍ଚ ଚନ୍ଦନଞ୍ଚାତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନନ୍ତି ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧତ୍ଥାୟ ମାଲା, ସୁଗନ୍ଧଭାୱତ୍ଥାୟ ଗନ୍ଧଂ, ଛୱିରାଗକରଣତ୍ଥାୟ ୱିଲେପନଂ ଧାରେନ୍ତେନ। ଜାତରୂପରଜତନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣଞ୍ଚେୱ ଅୱସିଟ୍ଠଧନଞ୍ଚ। ସାଦିୟନ୍ତେନାତି ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତେନ। ସବ୍ବେନପି କାମେସୁ ଅଭିଗିଦ୍ଧଭାୱମେୱ ପକାସେତି।

ସଂୱାସେନାତି ସହୱାସେନ। ସୀଲଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ‘‘ଅୟଂ ପେସଲୋ ୱା ଦୁସ୍ସୀଲୋ ୱା’’ତି ସଂୱସନ୍ତେନ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ସହ ୱସନ୍ତେନ ଜାନିତବ୍ବୋ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଦୀଘେନ ଅଦ୍ଧୁନା ନ ଇତ୍ତରନ୍ତି ତଞ୍ଚ ସୀଲଂ ଦୀଘେନ କାଲେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ନ ଇତ୍ତରେନ। କତିପୟଦିୱସେ ହି ସଞ୍ଞତାକାରୋ ସଂୱୁତିନ୍ଦ୍ରିୟାକାରୋ ଚ ହୁତ୍ୱା ସକ୍କା ଦସ୍ସେତୁଂ। ମନସି କରୋତା ନୋ ଅମନସି କରୋତାତି ତମ୍ପି ‘‘ସୀଲମସ୍ସ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀ’’ତି ମନସି କରୋନ୍ତେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତେନ ସକ୍କା ଜାନିତୁଂ, ନ ଇତରେନ। ପଞ୍ଞୱତାତି ତମ୍ପି ସପ୍ପଞ୍ଞେନେୱ ପଣ୍ଡିତେନ। ବାଲୋ ହି ମନସି କରୋନ୍ତୋପି ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ସଂୱୋହାରେନାତି କଥନେନ।

‘‘ଯୋ ହି କୋଚି ମନୁସ୍ସେସୁ, ୱୋହାରଂ ଉପଜୀୱତି;

ଏୱଂ ୱାସେଟ୍ଠ ଜାନାହି, ୱାଣିଜୋ ସୋ ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି। (ସୁ। ନି। ୬୧୯) –

ଏତ୍ଥ ହି ୱାଣିଜ୍ଜଂ ୱୋହାରୋ ନାମ। ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଅରିଯୱୋହାରା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୩) ଏତ୍ଥ ଚେତନା। ‘‘ସଙ୍ଖା ସମଞ୍ଞା ପଞ୍ଞତ୍ତି ୱୋହାରୋ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୩୧୩-୧୩୧୫) ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଞତ୍ତି। ‘‘ୱୋହାରମତ୍ତେନ ସୋ ୱୋହରେଯ୍ଯା’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୫) ଏତ୍ଥ କଥା ୱୋହାରୋ। ଇଧାପି ସୋ ଏୱ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ହି ସମ୍ମୁଖାକଥା ପରମ୍ମୁଖାକଥାଯ ନ ସମେତି, ପରମ୍ମୁଖାକଥା ସମ୍ମୁଖାକଥାଯ, ତଥା ପୁରିମକଥା ପଚ୍ଛିମକଥାଯ, ପଚ୍ଛିମକଥା ଚ ପୁରିମକଥାଯ। ସୋ କଥେନ୍ତୋଯେୱ ସକ୍କା ଜାନିତୁଂ ‘‘ଅସୁଚି ଏସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି। ସୁଚିସୀଲସ୍ସ ପନ ପୁରିମଂ ପଚ୍ଛିମେନ, ପଚ୍ଛିମଞ୍ଚ ପୁରିମେନ, ସମ୍ମୁଖା କଥିତଞ୍ଚ ପରମ୍ମୁଖା କଥିତେନ, ପରମ୍ମୁଖା କଥିତଞ୍ଚ ସମ୍ମୁଖା କଥିତେନ ସମେତି, ତସ୍ମା କଥେନ୍ତେନ ସକ୍କା ସୁଚିଭାୱୋ ଜାନିତୁନ୍ତି ପକାସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ସଂୱୋହାରେନ ସୋଚେଯ୍ଯଂ ୱେଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

ଥାମୋତି ଞାଣଥାମୋ। ଯସ୍ସ ହି ଞାଣଥାମୋ ନତ୍ଥି, ସୋ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଉପଦ୍ଦୱେସୁ ଗହେତବ୍ବଗହଣଂ କତ୍ତବ୍ବକରଣଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଅଦ୍ୱାରିକଂ ଘରଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ୱିଯ ଚରତି। ତେନାହ – ‘‘ଆପଦାସୁ ଖୋ, ମହାରାଜ,ଥାମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି। ସାକଚ୍ଛାଯାତି ସହକଥାଯ। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞସ୍ସ ହି କଥା ଉଦକେ ଗେଣ୍ଡୁ ୱିଯ ଉପ୍ପ୍ଲୱତି, ପଞ୍ଞୱତୋ କଥେନ୍ତସ୍ସ ପଟିଭାନଂ ଅନନ୍ତଂ ହୋତି। ଉଦକୱିପ୍ଫନ୍ଦନେନେୱ ହି ମଚ୍ଛୋ ଖୁଦ୍ଦକୋ ମହନ୍ତୋ ୱାତି ପଞ୍ଞାଯତି।

ଇତି ଭଗୱା ରଞ୍ଞୋ ଉଜୁକମେୱ ତେ ‘‘ଇମେ ନାମା’’ତି ଅୱତ୍ୱା ଅରହନ୍ତାନଂ ଅନରହନ୍ତାନଞ୍ଚ ଜାନନୂପାଯଂ ପକାସେସି। ରାଜା ତଂ ସୁତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ଦେସନାୱିଲାସେନ ଚ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋ ‘‘ଅଚ୍ଛରିଯଂ, ଭନ୍ତେ’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ତନୋ ପସାଦଂ ପକାସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତେ ଯାଥାୱତୋ ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେନ୍ତୋ ‘‘ଏତେ, ଭନ୍ତେ, ମମ ପୁରିସା ଚରା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚରାତି ଅପବ୍ବଜିତା ଏୱ ପବ୍ବଜିତରୂପେନ ରଟ୍ଠପିଣ୍ଡଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକମ୍ମନ୍ତତ୍ତା। ଓଚରକାତି ହେଟ୍ଠା ଚରକା। ଚରା ହି ପବ୍ବତମତ୍ଥକେନ ଚରନ୍ତାପି ହେଟ୍ଠା ଚରକାୱ ନିହୀନକମ୍ମତ୍ତା। ଅଥ ୱା ଓଚରକାତି ଚରପୁରିସା। ଓଚରିତ୍ୱାତି ଅୱଚରିତ୍ୱା ୱୀମଂସିତ୍ୱା, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଦେସେ ତଂ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଓସାରିସ୍ସାମୀତି ପଟିପଜ୍ଜିସ୍ସାମି, କରିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରଜୋଜଲ୍ଲନ୍ତି ରଜଞ୍ଚ ମଲଞ୍ଚ। ପୱାହେତ୍ୱାତି ସୁଟ୍ଠୁ ୱିକ୍ଖାଲନୱସେନ ଅପନେତ୍ୱା। କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂତି ଅଲଙ୍କାରସତ୍ଥେ ୱୁତ୍ତୱିଧିନା କପ୍ପକେହି ଛିନ୍ନକେସମସ୍ସୂ। କାମଗୁଣେହୀତି କାମକୋଟ୍ଠାସେହି, କାମବନ୍ଧନେହି ୱା ସମପ୍ପିତାତି ସୁଟ୍ଠୁ ଅପ୍ପିତା ଅଲ୍ଲୀନା। ସମଙ୍ଗିଭୂତାତି ସହଭୂତା । ପରିଚାରେସ୍ସନ୍ତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସମନ୍ତତୋ ଚାରେସ୍ସନ୍ତି କୀଳାପେସ୍ସନ୍ତି ୱା।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ତେସଂ ରାଜପୁରିସାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଉଦରସ୍ସ କାରଣା ପବ୍ବଜିତୱେସେନ ଲୋକୱଞ୍ଚନସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ପରାଧୀନତାପରୱଞ୍ଚନତାପଟିକ୍ଖେପୱିଭାୱନଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ନ ୱାଯମେଯ୍ଯ ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଦୂତେଯ୍ଯଓଚରକକମ୍ମାଦିକେ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ପାପଧମ୍ମେ ଇମେ ରାଜପୁରିସା ୱିଯ ପବ୍ବଜିତୋ ନ ୱାଯମେଯ୍ଯ, ୱାଯାମଂ ଉସ୍ସାହଂ ନ କରେଯ୍ଯ, ସବ୍ବତ୍ଥ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ୱାଯାମଂ ଅକତ୍ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତକେପି ପୁଞ୍ଞସ୍ମିଂଯେୱ ୱାଯମେଯ୍ଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନାଞ୍ଞସ୍ସ ପୁରିସୋ ସିଯାତି ପବ୍ବଜିତରୂପେନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସେୱକପୁରିସୋ ନ ସିଯା। କସ୍ମା? ଏୱରୂପସ୍ସାପି ଓଚରକାଦିପାପକମ୍ମସ୍ସ କତ୍ତବ୍ବତ୍ତା। ନାଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ଜୀୱେଯ୍ଯାତି ଅଞ୍ଞଂ ପରଂ ଇସ୍ସରାଦିଂ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଂ ମେ ସୁଖଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଏୱଂଚିତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ନ ଜୀୱିକଂ ପୱତ୍ତେଯ୍ଯ, ଅତ୍ତଦୀପୋ ଅତ୍ତସରଣୋ ଅନଞ୍ଞସରଣୋ ଏୱ ଭୱେଯ୍ଯ। ଅଥ ୱା ଅନତ୍ଥାୱହତୋ ‘‘ଓଚରଣ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମକତ୍ତା ଅଞ୍ଞଂ ଅକୁସଲକମ୍ମଂ ନିସ୍ସାଯ ନ ଜୀୱେଯ୍ଯ। ଧମ୍ମେନ ନ ୱଣିଂ ଚରେତି ଧନାଦିଅତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମଂ ନ କଥେଯ୍ଯ। ଯୋ ହି ଧନାଦିହେତୁ ପରେସଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ସୋ ଧମ୍ମେନ ୱାଣିଜ୍ଜଂ କରୋତି ନାମ, ଏୱଂ ଧମ୍ମେନ ତଂ ନ ଚରେଯ୍ଯ। ଅଥ ୱା ଧନାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ କୋସଲରଞ୍ଞୋ ପୁରିସୋ ୱିଯ ଓଚରକାଦିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ପରେହି ଅନାସଙ୍କନୀଯତାଯ ପବ୍ବଜ୍ଜାଲିଙ୍ଗସମାଦାନାଦୀନି ଅନୁତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ଧମ୍ମେନ ୱାଣିଜ୍ଜଂ କରୋତି ନାମ। ଯୋପି ଇଧ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରନ୍ତୋପି ଅଞ୍ଞତରଂ ଦେୱନିକାଯଂ ପଣିଧାଯ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରତି, ସୋପି ଧମ୍ମେନ ୱାଣିଜ୍ଜଂ କରୋତି ନାମ, ଏୱଂ ଧମ୍ମେନ ୱାଣିଜ୍ଜଂ ନ ଚରେ, ନ କରେଯ୍ଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦୁତିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୩। ତତିଯେ ଅତ୍ତନୋ ଅନେକେ ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ପହୀନେତି

ଲୋଭଦୋସମୋହୱିପରୀତମନସିକାରଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପକୋଧୂପନାହମକ୍ଖପଲାସୈସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯମାଯା-
ସାଠେଯ୍ୟଥମ୍ଭସାରମ୍ଭମାନାତିମାନମଦପମାଦତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାତିୱିଧାକୁସଲମୂଲଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସୱିସମ-
ସଞ୍ଞାୱିତକ୍କପପଞ୍ଚଚତୁବ୍ବିଧୱିପଲ୍ଲାସଆସୱଓଘଯୋଗଗନ୍ଥାଗତିଗମନତଣ୍ହୁପାଦାନପଞ୍ଚୱିଧ-
ଚେତୋଖିଲପଞ୍ଚଚେତୋୱିନିବନ୍ଧନୀୱରଣାଭିନନ୍ଦନଛୱିୱାଦ- ମୂଲତଣ୍ହାକାଯସତ୍ତାନୁସଯଅଟ୍ଠମିଚ୍ଛତ୍ତନୱ-
ତଣ୍ହାମୂଲକଦସାକୁସଲକମ୍ମପଥଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାୱିଚରିତାଦିପ୍ପଭେଦେ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଅନାଦିକାଲପୱତ୍ତେ ଦିଯଡ୍ଢସହସ୍ସକିଲେସେ ତଂସହଗତେ ଚାପି ଅନେକେ ପାପକେ ଲାମକେ ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଅନୱସେସଂ ସହ ୱାସନାଯ ବୋଧିମୂଲେଯେୱ ପହୀନେ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋ ‘‘ଅଯମ୍ପି ମେ କିଲେସୋ ପହୀନୋ, ଅଯମ୍ପି ମେ କିଲେସୋ ପହୀନୋ’’ତି ଅନୁପଦପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଯ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋ ଭଗୱା ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି।

ଅନେକେ ଚ କୁସଲେ ଧମ୍ମେତି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଂ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା, ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା, ଚତ୍ତାରୋ ଅରିଯମଗ୍ଗା, ଚତ୍ତାରି ଫଲାନି, ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା, ଚତୁଯୋନିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣଂ, ଚତ୍ତାରୋ ଅରିଯୱଂସା, ଚତ୍ତାରି ୱେସାରଜ୍ଜଞାଣାନି, ପଞ୍ଚ ପଧାନିଯଙ୍ଗାନି, ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ସମ୍ମାସମାଧି, ପଞ୍ଚଞାଣିକୋ ସମ୍ମାସମାଧି, ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ପଞ୍ଚ ବଲାନି, ପଞ୍ଚ ନିସ୍ସାରଣୀଯା ଧାତୁଯୋ, ପଞ୍ଚ ୱିମୁତ୍ତାଯତନଞାଣାନି, ପଞ୍ଚ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯା ସଞ୍ଞା, ଛ ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନାନି, ଛ ଗାରୱା, ଛ ନିସ୍ସାରଣୀଯା ଧାତୁଯୋ, ଛ ସତତୱିହାରା, ଛ ଅନୁତ୍ତରିଯାନି, ଛ ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯା ପଞ୍ଞା, ଛ ଅଭିଞ୍ଞା, ଛ ଅସାଧାରଣଞାଣାନି, ସତ୍ତ ଅପରିହାନିଯା ଧମ୍ମା, ସତ୍ତ ଅରିଯଧନାନି, ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ସତ୍ତ ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମା, ସତ୍ତ ନିଜ୍ଜରୱତ୍ଥୂନି, ସତ୍ତ ସଞ୍ଞା, ସତ୍ତ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲଦେସନା, ସତ୍ତ ଖୀଣାସୱବଲଦେସନା, ଅଟ୍ଠ ପଞ୍ଞାପଟିଲାଭହେତୁଦେସନା, ଅଟ୍ଠ ସମ୍ମତ୍ତାନି, ଅଟ୍ଠ ଲୋକଧମ୍ମାତିକ୍କମା, ଅଟ୍ଠ ଆରମ୍ଭୱତ୍ଥୂନି, ଅଟ୍ଠ ଅକ୍ଖଣଦେସନା, ଅଟ୍ଠ ମହାପୁରିସୱିତକ୍କା, ଅଟ୍ଠ ଅଭିଭାଯତନଦେସନା, ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖା, ନୱ ଯୋନିସୋମନସିକାରମୂଲକା ଧମ୍ମା, ନୱ ପାରିସୁଦ୍ଧିପଧାନିଯଙ୍ଗାନି, ନୱ ସତ୍ତାୱାସଦେସନା, ନୱ ଆଘାତପ୍ପଟିୱିନଯା, ନୱ ସଞ୍ଞା, ନୱ ନାନତ୍ତାନି, ନୱ ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରା, ଦସ ନାଥକରଣା ଧମ୍ମା, ଦସ କସିଣାଯତନାନି, ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥା, ଦସ ସମ୍ମତ୍ତାନି, ଦସ ଅରିଯୱାସା, ଦସ ଅସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା, ଦସ ତଥାଗତବଲାନି, ଏକାଦସ ମେତ୍ତାନିସଂସା, ଦ୍ୱାଦସ ଧମ୍ମଚକ୍କାକାରା, ତେରସ ଧୁତଙ୍ଗଗୁଣା, ଚୁଦ୍ଦସ ବୁଦ୍ଧଞାଣାନି, ପନ୍ନରସ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯା ଧମ୍ମା, ସୋଳସୱିଧା ଆନାପାନସ୍ସତି, ସୋଳସ ଅପରନ୍ତପନୀଯା ଧମ୍ମା, ଅଟ୍ଠାରସ ମହାୱିପସ୍ସନା, ଅଟ୍ଠାରସ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା, ଏକୂନୱୀସତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣାନି, ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ଞାଣୱତ୍ଥୂନି, ପଞ୍ଞାସ ଉଦଯବ୍ବଯଞାଣାନି, ପରୋପଞ୍ଞାସ କୁସଲା ଧମ୍ମା, ସତ୍ତସତ୍ତତି ଞାଣୱତ୍ଥୂନି, ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସମାପତ୍ତିସଞ୍ଚାରିମହାୱଜିରଞାଣଂ,
ଅନନ୍ତନଯସମନ୍ତପଟ୍ଠାନପୱିଚଯପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଦେସନାଞାଣାନି, ତଥା ଅନନ୍ତାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅନନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଆସଯାଦିୱିଭାୱନଞାଣାନି ଚାତି ଏୱମାଦିକେ ଅନେକେ ଅତ୍ତନୋ କୁସଲେ ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମେ ଅନନ୍ତକାଲଂ ପାରମିପରିଭାୱନାଯ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ଚ ପାରିପୂରିଂ ୱୁଦ୍ଧିଂ ଗତେ ‘‘ଇମେପି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମା ମଯି ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ଇମେପି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମା ମଯି ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତି ରୁଚିୱସେନ ମନସିକାରାଭିମୁଖେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ୱଗ୍ଗୱଗ୍ଗେ ପୁଞ୍ଜପୁଞ୍ଜେ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି। ତେ ଚ ଖୋ ସପ୍ପଦେସତୋ ଏୱ, ନ ନିପ୍ପଦେସତୋ। ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଭଗୱତାପି ଅନୁପଦଂ ଅନୱସେସତୋ ମନସି କାତୁଂ ନ ସକ୍କା ଅନନ୍ତାପରିମେଯ୍ୟଭାୱତୋ।

ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ବୁଦ୍ଧୋପି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଣେଯ୍ୟ ୱଣ୍ଣଂ,

କପ୍ପମ୍ପି ଚେ ଅଞ୍ଞମଭାସମାନୋ;

ଖୀଯେଥ କପ୍ପୋ ଚିରଦୀଘମନ୍ତରେ,

ୱଣ୍ଣୋ ନ ଖୀଯେଥ ତଥାଗତସ୍ସା’’ତି।

ଅପରମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ନାମାନି, ସଗୁଣେନ ମହେସିନୋ;

ଗୁଣେନ ନାମମୁଦ୍ଧେଯ୍ୟଂ, ଅପି ନାମ ସହସ୍ସତୋ’’ତି।

ତଦା ହି ଭଗଵା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପ୍ପଟିକ୍କନ୍ତୋ ଵିହାରଂ ପଵିସିତ୍ଵା ଗନ୍ଧକୁଟିପ୍ପମୁଖେ ଠତ୍ଵା ଭିକ୍ଖୂସୁ ଵତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ଗତେସୁ ମହାଗନ୍ଧକୁଟିଂ ପଵିସିତ୍ଵା ପଞ୍ଞତ୍ତଵରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସିନ୍ନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତୀତଜାତିଵିସଯଂ ଞାଣଂ ପେସେସି। ଅଥସ୍ସ ତାନି ନିରନ୍ତରଂ ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖଂ ଅନନ୍ତାପରିମାଣପ୍ପଭେଦା ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ। ସୋ ''ଏଵଂ ମହନ୍ତସ୍ସ ନାମ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ମୂଲଭୂତା ଇମେ କିଲେସା''ତି କିଲେସଵିସଯଂ ଞାଣାଚାରଂ ପେସେତ୍ଵା ତେ ପହାନମୁଖେନ ଅନୁପଦଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖିତ୍ଵା ''ଇମେ ଵତ କିଲେସା ଅନଵସେସତୋ ମଯ୍ହଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପହୀନା''ତି ପୁନ ତେସଂ ପହାନକରଂ ସାକାରଂ ସପରିଵାରଂ ସୌଦ୍ଦେସଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତୋ ଅନନ୍ତାପରିମାଣଭେଦେ ଅତ୍ତନୋ ସୀଲାଦିଅନଵଜ୍ଜଧମ୍ମେ ମନସାକାସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

''ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଭଗଵା ଅତ୍ତନୋ ଅନେକେ ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ପହୀନେ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖମାନୋ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି, ଅନେକେ ଚ କୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଭାଵନାପାରିପୂରିଂ ଗତେ''ତି।

ଏଵଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖିତ୍ଵା ଉପ୍ପନ୍ନପୀତିସୋମନସ୍ସୁଦ୍ଦେସଭୂତଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଅହୁ ପୁବ୍ବେତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ସବ୍ବୋପି ଚାଯଂ ରାଗାଦିକୋ କିଲେସଗଣୋ ମଯ୍ହଂ ସନ୍ତାନେ ଅହୁ ଆସି, ନ ଇମସ୍ମିଂ କିଲେସଗଣେ କୋଚିପି କିଲେସୋ ନାହୋସି। ତଦା ନାହୂତି ତଦା ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସୋ କିଲେସଗଣୋ ନ ଅହୁ ନ ଆସି, ତତ୍ଥ ଅଣୁମତ୍ତୋପି କିଲେସୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଅପ୍ପହୀନୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ''ତତୋ ନାହୂ''ତିପି ପଠନ୍ତି, ତତୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗକ୍ଖଣତୋ ପରଂ ନାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନାହୁ ପୁବ୍ବେତି ଯୋ ଚାଯଂ ମମ ଅପରିମାଣୋ ଅନଵଜ୍ଜଧମ୍ମୋ ଏତରହି ଭାଵନାପାରିପୂରିଂ ଗତୋ ଉପଲବ୍ଭତି, ସୋପି ଅରିଯମଗ୍ଗକ୍ଖଣତୋ ପୁବ୍ବେ ନ ଅହୁ ନ ଆସି। ତଦା ଅହୂତି ଯଦା ପନ ମେ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞାଣଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ, ତଦା ସବ୍ବୋପି ମେ ଅନଵଜ୍ଜଧମ୍ମୋ ଆସି। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ହି ସଦ୍ଧିଂ ସବ୍ବେପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣା ବୁଦ୍ଧାନଂ ହତ୍ଥଗତା ଏଵ ହୋନ୍ତି।

ନଚାହୁ ନ ଚ ଭଵିସ୍ସତି, ନ ଚେତରହି ଵିଜ୍ଜତୀତି ଯୋ ପନ ସୋ ଅନଵଜ୍ଜଧମ୍ମୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ମଯ୍ହଂ ବୋଧିମଣ୍ଡେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ଯେନ ସବ୍ବୋ କିଲେସଗଣୋ ଅନଵସେସଂ ପହୀନୋ, ସୋ ଯଥା ମଯ୍ହଂ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣତୋ ପୁବ୍ବେ ନ ଚାହୁ ନ ଚ ଅହୋସି, ଏଵଂ ଅତ୍ତନା ପହାତବ୍ବକିଲେସାଭାଵତୋ ତେ କିଲେସା ଵିଯ ଅଯମ୍ପି ନ ଚ ଭଵିସ୍ସତି ଅନାଗତେ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ଏତରହି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲେପି ନ ଵିଜ୍ଜତି ନ ଉପଲବ୍ଭତି ଅତ୍ତନା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚାଭାଵତୋ। ନ ହି ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଅନେକଵାରଂ ପଵତ୍ତତି। ତେନେଵାହ – ''ନ ପାରଂ ଦିଗୁଣଂ ଯନ୍ତୀ''ତି।

ଇତି ଭଗଵା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଅନଵସେସଂ ପହୀନେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଭାଵନାପାରିପୂରିଂ ଗତେ ଅପରିମାଣେ ଅନଵଜ୍ଜଧମ୍ମେ ଚ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖମାନୋ ଅତ୍ତୁପନାଯିକପୀତିଵେଗଵିସ୍ସଟ୍ଠଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ପୁରିମାଯ କଥାଯ ପୁରିମଵେସୋରଜ୍ଜଦ୍ଵଯମେଵ କଥିତଂ, ପଚ୍ଛିମଦ୍ଵଯଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଯା ପକାସିତତ୍ତା ପକାସିତମେଵ ହୋତୀତି।

ତତିଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପଠମନାନାତିତ୍ଥିଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୫୪। ଚତୁତ୍ଥେ ନାନାତିତ୍ଥିଯସମଣବ୍ରାହ୍ମଣପରିବ୍ବାଜକାତି ଏତ୍ଥ ତରନ୍ତି ଏତେନ ସଂସାରୋଘନ୍ତି ତିତ୍ଥଂ, ନିବ୍ବାନମଗ୍ଗୋ। ଇଧ ପନ ଵିପରୀତଵିପଲ୍ଲାସଵସେନ ଦିଟ୍ଠିଗତିକେହି ତଥା ଗହିତଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନଂ ''ତିତ୍ଥ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତସ୍ମିଂ ସସ୍ସତାଦିନାନାକାରେ ତିତ୍ଥେ ନିଯୁତ୍ତାତି ନାନାତିତ୍ଥିଯା, ନଗ୍ଗନିଗଣ୍ଠାଦିସମଣା ଚେଵ କଠକଲାପାଦିବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ ପୋକ୍ଖରସାତାଦିପରିବ୍ବାଜକା ଚ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣପରିବ୍ବାଜକା। ନାନାତିତ୍ଥିଯା ଚ ତେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣପରିବ୍ବାଜକା ଚାତି ନାନାତିତ୍ଥିଯସମଣବ୍ରାହ୍ମଣପରିବ୍ବାଜକା।

''ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା''ତିଆଦିନା ପସ୍ସନ୍ତି ଏତାଯ, ସଯଂ ଵା ପସ୍ସତି, ତଥା ଦସ୍ସନମତ୍ତମେଵ ଵାତି ଦିଟ୍ଠି, ମିଚ୍ଛାଭିନିଵେସସ୍ସେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ସସ୍ସତାଦିଵସେନ ନାନା ଅନେକଵିଧା ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଏତେସନ୍ତି ନାନାଦିଟ୍ଠିକା। ସସ୍ସତାଦିଵସେନେଵ ଖମନଂ ଖନ୍ତି, ରୋଚନଂ ରୁଚି, ଅତ୍ଥତୋ ''ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା''ତିଆଦିନା (ଉଦା। ୫୫) ପଵତ୍ତୋ ଚିତ୍ତଵିପଲ୍ଲାସୋ ସଞ୍ଞାଵିପଲ୍ଲାସୋ ଚ। ତଥା ନାନା ଖନ୍ତିଯୋ ଏତେସନ୍ତି ନାନାଖନ୍ତିକା, ନାନା ରୁଚିଯୋ ଏତେସନ୍ତି ନାନାରୁଚିକା। ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ହି ପୁବ୍ବଭାଗେ ତଥା ତଥା ଚିତ୍ତଂ ରୋଚେତ୍ଵା ଖମାପେତ୍ଵା ଚ ପଚ୍ଛା ''ଇଦମେଵ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ''ନ୍ତି ଅଭିନିଵିସନ୍ତି। ଅଥ ଵା ''ଅନିଚ୍ଚଂ ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦିନା ତଥା ତଥା ଦସ୍ସନଵସେନ ଦିଟ୍ଠି, ଖମନଵସେନ ଖନ୍ତି, ରୁଚ୍ଚନଵସେନ

ରୁଚୀତି ଏୱଂ ତୀହିପି ପଦେହି ଦିଟ୍ଠି ଏୱ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ନାନାଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସୟନିସ୍ସିତାତି ସସ୍ସତାଦିପରିକପ୍ପୱସେନ ନାନାୱିଧଂ ଦିଟ୍ଠିୟା ନିସ୍ସୟଂ ୱତ୍ଥୁଂ କାରଣଂ, ଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତମେୱ ୱା ନିସ୍ସୟଂ ନିସ୍ସିତା ଅଲ୍ଲୀନା ଉପଗତା, ତଂ ଅନିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ଠିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠିୟୋପି ହି ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ଅଭିନିୱେସାକାରାନଂ ନିସ୍ସୟା ହୋନ୍ତି।

ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥି ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି। ଏକେତି ଏକଚ୍ଚେ। ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାତି ପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗମେନ ସମଣା, ଜାତିୟା ବ୍ରାହ୍ମଣା, ଲୋକେନ ୱା ସମଣାତି ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଚ ଏୱଂ ଗହିତା। ଏୱଂୱାଦିନୋତି ଏୱଂ ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବାକାରେନ ୱଦନ୍ତୀତି ଏୱଂୱାଦିନୋ। ଏୱଂ ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବାକାରେନ ପସ୍ସନ୍ତି ଦିଟ୍ଠି ଏତେସନ୍ତି ଏୱଂଦିଟ୍ଠିନୋ। ତତ୍ଥ ଦୁତିୟେନ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୋ ଦସ୍ସିତୋ, ପଠମେନ ତେସଂ ୟଥାଭିନିୱେସଂ ପରେସଂ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାପନୱସେନ ୱୋହାରୋ।

ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ, ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଲୋକୋତି ଅତ୍ତା। ସୋ ହି ଦିଟ୍ଠିଗତିକେହି ଲୋକିୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଞଂ ପାପଂ ତବ୍ବିପାକା, ସୟଂ ୱା କାରକାଦିଭାୱେନ ଅଭିୟୁତ୍ତେହି ଲୋକିୟତୀତି ଲୋକୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସ୍ୱାୟଂ ସସ୍ସତୋ ଅମରୋ ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋତି ୟଦିଦଂ ଅମ୍ହାକଂ ଦସ୍ସନଂ ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ଅୱିପରୀତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ପନ ଅସସ୍ସତୋତିଆଦି ପରେସଂ ଦସ୍ସନଂ ମୋଘଂ ମିଚ୍ଛାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ଚତ୍ତାରୋପି ସସ୍ସତୱାଦା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ଅସସ୍ସତୋତି ନ ସସ୍ସତୋ, ଅନିଚ୍ଚୋ ଅଧୁୱୋ ଚୱନଧମ୍ମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅସସ୍ସତୋ''ତି ସସ୍ସତଭାୱପଟିକ୍ଖେପେନେୱ ଉଚ୍ଛେଦୋ ଦୀପିତୋତି ସତ୍ତପି ଉଚ୍ଛେଦୱାଦା ଦୀପିତା ହୋନ୍ତି।

ଅନ୍ତୱାତି ସପରିୟନ୍ତୋ ପରିୱଟୁମୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନପ୍ପମାଣୋ, ନ ସବ୍ବଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ସରୀରପରିମାଣୋ ଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠପରିମାଣୋ ଅୱୟୱପରିମାଣୋ ପରମାଣୁପରିମାଣୋ ଅତ୍ତାତି ଏୱମାଦିୱାଦା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ଅନନ୍ତୱାତି ଅପରିୟନ୍ତୋ, ସବ୍ବଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ କପିଲକଣାଦାଦିୱାଦା ଦୀପିତା ହୋନ୍ତି।

ତଂ ଜୀୱଂ ତଂସରୀରନ୍ତି ୟଂ ସରୀରଂ, ତଦେୱ ଜୀୱସଙ୍ଖାତଂ ୱତ୍ଥୁ, ୟଞ୍ଚ ଜୀୱସଙ୍ଖାତଂ ୱତ୍ଥୁ, ତଦେୱ ସରୀରନ୍ତି ଜୀୱଞ୍ଚ ସରୀରଞ୍ଚ ଅଦ୍ୱୟଂ ସମନୁପସ୍ସତି। ଏତେନ ଆଜୀୱକାନଂ ୱିୟ ''ରୂପୀ ଅତ୍ତା''ତି ଅୟଂ ୱାଦୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱଂ ଅଞ୍ଞଂ ସରୀରନ୍ତି ଇମିନା ପନ ''ଅରୂପୀ ଅତ୍ତା''ତି ଅୟଂ ୱାଦୋ ଦସ୍ସିତୋ।

ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣାତି ଏତ୍ଥ ତଥାଗତୋତି ସତ୍ତୋ। ତଞ୍ହି ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ କାରକୱେଦକାଦିସଙ୍ଖାତଂ, ନିଚ୍ଚଧୁୱାଦିସଙ୍ଖାତଂ ୱା ତଥାଭାୱଂ ଗତୋତି ତଥାଗତୋତି ୱୋହରତି, ସୋ ମରଣତୋ ଇଧକାୟସ୍ସ ଭେଦତୋ ପରଂ ଉଦ୍ଧଂ ହୋତି, ଅତ୍ଥି ସଂୱିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ସସ୍ସତଗ୍ଗାହମୁଖେନ ସୋଳସ ସଞ୍ଞୀୱାଦା ଅଟ୍ଠ ଅସଞ୍ଞୀୱାଦା ଅଟ୍ଠ ଚ ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀୱାଦା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ନ ହୋତୀତି ନତ୍ଥି ନ ଉପଲବ୍ଭତି। ଏତେନ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦୋ ଦସ୍ସିତୋ। ହୋତି ଚ ନ ଚ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥି ଚ ନତ୍ଥି ଚାତି। ଏତେନ ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦା ସତ୍ତ ସଞ୍ଞୀୱାଦା ଚ ଦସ୍ସିତା। ନେୱ ହୋତି ନ ନ ହୋତୀତି ଇମିନା ପନ ଅମରାୱିକ୍ଖେପୱାଦୋ ଦସ୍ସିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇମେ କିର ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ନାନାଦେସତୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସାୱତ୍ଥିୟଂ ପଟିୱସନ୍ତା ଏକଦା ସମୟପ୍ପୱାଦକେ ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱାଦଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱାଦେ ଖୁଂସେନ୍ତା ୱିୱାଦାପନ୍ନା ଅହେସୁଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ତେ ଭଣ୍ଡନଜାତା''ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଭଣ୍ଡନଂ ନାମ କଲହସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗୋ। ଭଣ୍ଡନଜାତାତି ଜାତଭଣ୍ଡନା। କଲହୋତି କଲହୋ ଏୱ, କଲସ୍ସ ୱା ହନନତୋ କଲହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ୱିରୁଦ୍ଧୱାଦଂ ଆପନ୍ନାତି ୱିୱାଦାପନ୍ନା। ମମ୍ମଘଟ୍ଟନତୋ ମୁଖମେୱ ସତ୍ତୀତି ମୁଖସତ୍ତି, ଫରୁସୱାଚା। ଫଳୂପଚାରେନ ୱିୟ ହି କାରଣଂ କାରଣୂପଚାରେନ ଫଲମ୍ପି ୱୋହରିୟତି ୟଥା ତଂ ''ସୁଖୋ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋ, ପାପକମ୍ମଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀ''ତି ଚ। ତାହି ମୁଖସତ୍ତୀହି ୱିତୁଦନ୍ତା ୱିଜ୍ଝନ୍ତା ୱିହରନ୍ତି। ଏଦିସୋ ଧମ୍ମୋତି ଧମ୍ମୋ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋ ଏଦିସୋ ଏୱରୂପୋ, ୟଥା ମୟା ୱୁତ୍ତଂ ''ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ''ତି। ନେଦିସୋ ଧମ୍ମୋତି ନ ଏଦିସୋ ଧମ୍ମୋ , ୟଥା ତୟା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ''ତି, ଏୱଂ ସେସପଦେହିପି ୟୋଜେତବ୍ବଂ। ସୋ ଚ ତିତ୍ଥିୟାନଂ ୱିୱାଦୋ ସକଲନଗରେ ପାକଟୋ ଜାତୋ। ଅଥ ଭିକ୍ଖୂ ସାୱତ୍ଥିଂ ପିଣ୍ଡାୟ ପୱିଟ୍ଠା ତଂ ସୁତ୍ୱା ''ଅତ୍ଥି ନୋ ଇଦଂ କଥାପାଭତଂ, ୟଂ ନୂନ ମୟଂ ଇମଂ ପୱତ୍ତିଂ ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେୟ୍ୟାମ, ଅପ୍ପେୱ ନାମ ତଂ ନିସ୍ସାୟ ସତ୍ଥୁ ସଣ୍ହସୁଖୁମଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଲଭେୟ୍ୟାମା''ତି ତେ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ଧମ୍ମଦେସନାକାଲେ ଭଗୱତୋ ଏତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସୁଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଥ ଖୋ ସମ୍ବହୁଲା ଭିକ୍ଖୂ''ତିଆଦି।

ତଂ ସୁତ୍ୱା ଭଗୱା ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟାନଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅୟଥାଭୂତପଜାନନଂ ପକାସେନ୍ତୋ ''ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିୟା, ଭିକ୍ଖୱେ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅନ୍ଧାତି

ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁୱିରହେନ ଅନ୍ଧା। ତେନାହ ‘‘ଅଚକ୍ଖୁକା’’ତି। ପଞ୍ଞା ହି ଇଧ ‘‘ଚକ୍ଖୂ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନନ୍ତୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନନ୍ତୀତି ଇଧଲୋକତ୍ଥଂ ପରଲୋକତ୍ଥଂ ନ ଜାନନ୍ତି, ଇଧଲୋକପରଲୋକେସୁ ୱୁଦ୍ଧିଂ ଅବୁଦ୍ଧିଂ ନାୱବୁଜ୍ଝନ୍ତି, ପରମତ୍ଥେ ପନ ନିଵ୍ବାନେ କଥାୱକା। ଯେ ହି ନାମ ପଣ୍ଡିତମାନିତାପି ସମ୍ମୂଳ୍ହା, ତେ କଥଂ ନିବ୍ବାନଂ ଜାନିସ୍ସନ୍ତୀତି। ଅନତ୍ଥଂ ନ ଜାନନ୍ତୀତି ଯଦଗ୍ଗେନ ତେ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନନ୍ତି, ତଦଗ୍ଗେନ ଅନତ୍ଥମ୍ପି ନ ଜାନନ୍ତି। ଯସ୍ମା ଧମ୍ମଂ ନ ଜାନନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅଧମ୍ମମ୍ପି ନ ଜାନନ୍ତି। ତେ ହି ୱିପରୀଯେସଗ୍ଗାହିତାଯ ଧମ୍ମଂ କୁସଲମ୍ପି ଅକୁସଲଂ କରୋନ୍ତି, ଅଧମ୍ମମ୍ପି ଅକୁସଲଂ କୁସଲଂ କରୋନ୍ତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଧମ୍ମାଧମ୍ମେସୁ ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ତସ୍ସ ୱିପାକେସୁପି ସମ୍ମୂଳ୍ହା। ତଥା ହି ତେ କମ୍ମମ୍ପି ୱିପାକଂ କତ୍ୱା ୱୋହରନ୍ତି, ୱିପାକମ୍ପି କମ୍ମଂ କତ୍ୱା। ତଥା ଧମ୍ମଂ ସଭାୱଧମ୍ମମ୍ପି ନ ଜାନନ୍ତି, ଅଧମ୍ମଂ ଅସଭାୱଧମ୍ମମ୍ପି ନ ଜାନନ୍ତି। ଏୱଂଭୂତା ଚ ସଭାୱଧମ୍ମଂ ଅସଭାୱଧମ୍ମଞ୍ଚ, ଅସଭାୱଧମ୍ମଂ ସଭାୱଧମ୍ମଞ୍ଚ କତ୍ୱା ପୱେଦେନ୍ତି।

ଇତି ଭଗୱା ତିତ୍ଥିଯାନଂ ମୋହଦିଟ୍ଠିପଟିଲାଭଭାୱେନ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁୱେକଲ୍ଲତୋ ଅନ୍ଧଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୂପମାଯ ପକାସେତୁଂ ‘‘ଭୂତପୁବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଭୂତପୁବ୍ବନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ଭୂତଂ, ଅତୀତକାଲେ ନିବ୍ବତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞତରୋ ରାଜା ଅହୋସୀତି ପୁରାତନୋ ନାମଗୋତ୍ତେହି ଲୋକେ ଅପାକଟୋ ଏକୋ ରାଜା ଅହୋସି। ସୋ ରାଜା ଅଞ୍ଞତରଂ ପୁରିସଂ ଆମନ୍ତେସୀତି ତସ୍ସ କିର ରଞ୍ଞୋ ସୋଭଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତଂ ସବ୍ବଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନଂ ଅତ୍ତନୋ ଓପୱଯ୍ହଂ ହତ୍ଥିଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଆଗତଂ ଦିସ୍ୱା ଏତଦହୋସି – ‘‘ଭଦ୍ଦକଂ ୱତ, ଭୋ, ହତ୍ଥିଯାନଂ ଦସ୍ସନୀଯ’’ନ୍ତି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ଏକୋ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ ରାଜଙ୍ଗଣେନ ଗଚ୍ଛତି। ତଂ ଦିସ୍ୱା ରାଜା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ମହାଜାନିଯା ଖୋ ଇମେ ଅନ୍ଧା ଯେ ଏୱରୂପଂ ଦସ୍ସନୀଯଂ ନ ଲଭନ୍ତି ଦଟ୍ଠୁଂ। ଯଂନୂନାହଂ ଇମିସ୍ସା ସାୱତ୍ଥିଯା ଯତ୍ତକା ଜଚ୍ଚନ୍ଧା ସବ୍ବେ ତେ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ୱା ଏକଦେସଂ ଏକଦେସଂ ହତ୍ଥେନ ଫୁସାପେତ୍ୱା ତେସଂ ୱଚନଂ ସୁଣେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି। କେଠଇସୀଲୋ ରାଜା ଏକେନ ପୁରିସେନ ସାୱତ୍ଥିଯା ସବ୍ବେ ଜଚ୍ଚନ୍ଧେ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ୱା ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ସଞ୍ଞଂ ଅଦାସି ‘‘ଯଥା ଏକେକୋ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ ସୀସାଦିକଂ ଏକେକଂଯେୱ ହତ୍ଥିସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ ଫୁସିତ୍ୱା ‘ହତ୍ଥୀ ମଯା ଦିଟ୍ଠୋ’ତି ସଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପାଦେସି, ତଥା କରୋହୀ’’ତି। ସୋ ପୁରିସୋ ତଥା ଅକାସି। ଅଥ ରାଜା ତେ ଜଚ୍ଚନ୍ଧେ ପଚ୍ଚେକଂ ପୁଚ୍ଛି ‘‘କୀଦିସୋ, ଭଣେ, ହତ୍ଥୀ’’ତି। ତେ ଅତ୍ତନା ଦିଟ୍ଠଦିଟ୍ଠାୱଯୱମେୱ ହତ୍ଥିଂ କତ୍ୱା ୱଦନ୍ତା ‘‘ଏଦିସୋ ହତ୍ଥୀ, ନେଦିସୋ ହତ୍ଥୀ’’ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ କଲହଂ କରୋନ୍ତା ହତ୍ଥାଦୀହି ଉପକ୍କମିତ୍ୱା ରାଜଙ୍ଗଣେ ମହନ୍ତଂ କୋଲାହଲଂ ଅକଂସୁ। ରାଜା ସପରିଜନୋ ତେସଂ ତଂ ୱିପ୍ପକାରଂ ଦିସ୍ୱା ଫାସୁକେହି ଭିଜ୍ଜମାନେହି ହଦଯେନ ଉଗ୍ଗତେନ ମହାହସିତଂ ହସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୋ ରାଜା…ପେ… ଅତ୍ତମନୋ ଅହୋସୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅଯୋତି ଆଲପନଂ। ଯାୱତକାତି ଯତ୍ତକା। ଜଚ୍ଚନ୍ଧାତି ଜାତିଯା ଅନ୍ଧା, ଜାତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଚକ୍ଖୁକା। ଏକଜ୍ଝନ୍ତି ଏକତୋ। ଭଣେତି ଅବହୁମାନାଲାପୋ। ହତ୍ଥିଂ ଦସ୍ସେହୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ହତ୍ଥିଂ ସଯାପେତ୍ୱା ଦସ୍ସେହି। ସୋ ଚ ସୁସିକ୍ଖିତତ୍ତା ଅପରିପ୍ଫନ୍ଦନ୍ତୋ ନିପଜ୍ଜି। ଦିଟ୍ଠୋ ନୋ ହତ୍ଥୀତି ହତ୍ଥେନ ପରାମସନଂ ଦସ୍ସନଂ କତ୍ୱା ଆହଂସୁ। ତେନ ପୁରିସେନ ସୀସଂ ପରାମସାପେତ୍ୱା ‘‘ଏଦିସୋ ହତ୍ଥୀ’’ତି ସଞ୍ଞାପିତତ୍ତା ତାଦିସଂଯେୱ ନଂ ହତ୍ଥିଂ ସଞ୍ଜାନନ୍ତା ଜଚ୍ଚନ୍ଧା ‘‘ଏଦିସୋ ଦେୱ ହତ୍ଥୀ ସେଯ୍ୟଥାପି କୁମ୍ଭୋ’’ତି ୱଦିଂସୁ। କୁମ୍ଭୋତି ଚ ଘଟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଖୀଲୋତି ନାଗଦନ୍ତଖୀଲୋ। ସୋଣ୍ଡୋତି ହତ୍ଥୋ। ନଙ୍ଗଲୀସାତି ନଙ୍ଗଲସ୍ସ ସିରସ୍ସ ଈସା। କାଯୋତି ସରୀରଂ। କୋଟ୍ଠୋତି କୁସୂଲୋ। ପାଦୋତି ଜଙ୍ଘୋ। ଥୂଣୋତି ଥମ୍ଭୋ। ନଙ୍ଗୁଟ୍ଠନ୍ତି ୱାଲଅସ୍ସ ଉରିମପ୍ପଦେସୋ। ୱାଲଧୀତି ୱାଲସ୍ସ ଅଗ୍ଗପ୍ପଦେସୋ। ମୁଟ୍ଠୀହି ସଂସୁମ୍ଭିଂସୂତି ମୁଟ୍ଠିଯୋ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ପହରିଂସୁ, ମୁଟ୍ଠିଘାତଂ ଅକଂସୁ। ଅତ୍ତମନୋ ଅହୋସୀତି କେଠଇସୀଲତ୍ତା ସୋ ରାଜା ତେନ ଜଚ୍ଚନ୍ଧାନଂ କଲହେନ ଅତ୍ତମନୋ ପହାସେନ ଗହିତମନୋ ଅହୋସି।

ଏୱମେୱ ଖୋତି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଭିକ୍ଖୱେ, ଯଥା ତେ ଜଚ୍ଚନ୍ଧା ଅଚକ୍ଖୁକା ଏକଙ୍ଗଦସ୍ସିନୋ ଅନୱସେସତୋ ହତ୍ଥିଂ ଅପସ୍ସିତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ଦିଟ୍ଠାୱଯୱମତ୍ତଂ ହତ୍ଥିସଞ୍ଞାଯ ଇତରେହି ଦିଟ୍ଠଂ ଅନନୁଜାନନ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିୱାଦଂ ଆପନ୍ନା କଲହଂ ଅକଂସୁ, ଏୱମେୱ ଇମେ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯା ସକ୍କାଯସ୍ସ ଏକଦେସଂ ରୂପୱେଦନାଦିଂ ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନେନ ଯଥାଦିଟ୍ଠଂ ‘‘ଅତ୍ତା’’ତି ମଞ୍ଞମାନା ତସ୍ସ ସସ୍ସତାଦିଭାୱଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିୱଦନ୍ତି, ଯଥାଭୂତଂ ପନ ଅତ୍ତାନତ୍ଥଂ ଧମ୍ମାଧମ୍ମଞ୍ଚ ନ ଜାନନ୍ତି। ତସ୍ମା ଅନ୍ଧା ଅଚକ୍ଖୁକା ଜଚ୍ଚନ୍ଧପଟିଭାଗାତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଯଥାଭୂତଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ଅପସ୍ସନ୍ତାନଂ ଜଚ୍ଚନ୍ଧାନଂ ୱିଯ ହତ୍ଥିମ୍ହି ଯଥାଦସ୍ସନଂ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସଂ, ତତ୍ଥ ଚ ୱିୱାଦାପତ୍ତିଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପକଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଇମେସୁ କିର ସଜ୍ଜନ୍ତି, ଏକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଇଧେକଚ୍ଚେ ପବ୍ବଜୂପଗମନେନ ସମଣା, ଜାତିମତ୍ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣା ‘‘ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ’’ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତେସୁ ଇମେସୁ ଏୱ ଅସାରେସୁ ଦିଟ୍ଠିଗତେସୁ ଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନୱସେନ, ଇମେସୁ ୱା ରୂପାଦୀସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଚେସୁ ଦୁକ୍ଖେସୁ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମେସୁ ତଣ୍ହାଭିନନ୍ଦନଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନାନଂ ୱସେନ ‘‘ଏତଂ ମମା’’ତିଆଦିନା ସଜ୍ଜନ୍ତି କିର। ଅହୋ ନେସଂ ସମ୍ମୋହୋତି

ଦସ୍ସେତି। କିରସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଅରୁଚିସୂଚନତ୍ଥୋ। ତେନ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗକାରଣାଭାୱମେୱ ଦୀପେତି। ନ କେୱଲଂ ସଜ୍ଜନ୍ତି ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ୱିଗ୍ଗୟ୍ହ ନଂ ୱିୱଦନ୍ତି "ନ ତ୍ୱଂ ଇମଂ ଧମ୍ମୱିନୟଂ ଆଜାନାସି, ଅହଂ ଇମଂ ଧମ୍ମୱିନୟଂ ଆଜାନାମୀ"ତିଆଦିନା ୱିଗ୍ଗାହିକକଥାନୁଯୋଗୱସେନ ୱିଗ୍ଗୟ୍ହ ୱିୱଦନ୍ତି ୱିୱାଦଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। ନନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ନିପାତମତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ୱିଗ୍ଗୟ୍ହ ନନ୍ତି ନଂ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସୟଂ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିମେୱ ୱା ୱିପରୀତଦସ୍ସନତ୍ତା ସସ୍ସତାଦିୱସେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିରୁଦ୍ଧଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିୱଦନ୍ତି ୱିସେସତୋ ୱଦନ୍ତି, ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ୱାଦଂ ୱିସିଟ୍ଠଂ ଅୱିପରୀତଂ କତ୍ୱା ଅଭିନିୱିସ୍ସ ୱୋହରନ୍ତି। ଯଥା କିଂ? ଜନା ଏକଙ୍ଗଦସ୍ସିନୋ ଯଥେୱ ଜଚ୍ଚନ୍ଧଜନା ହତ୍ଥିସ୍ସ ଏକେକଙ୍ଗଦସ୍ସିନୋ "ଯଂ ଯଂ ଅତ୍ତନା ଫୁସିତ୍ୱା ଞାତଂ, ତଂ ତଦେୱ ହତ୍ଥୀ"ତି ଗହେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିଗ୍ଗୟ୍ହ ୱିୱଦିଂସୁ, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇୱସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଚତୁତ୍ଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଦୁତିୟନାନାତିତ୍ଥିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୫। ପଞ୍ଚମେ ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚାତି ରୂପାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ଅତ୍ତାତି ଚ ଲୋକୋତି ଚ ଗହେତ୍ୱା ତଂ ସସ୍ସତଂ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅଞ୍ଞେପି ଚ ତଥା ଗାହେନ୍ତା ୱୋହରନ୍ତି। ଯଥାହ –

"ରୂପଂ ଅତ୍ତା ଚେୱ ଲୋକୋ ଚ ସସ୍ସତୋ ଚାତି ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଲୋକଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେନ୍ତି। ୱେଦନଂ… ସଞ୍ଞଂ… ସଙ୍ଖାରେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ ସସ୍ସତୋ ଚାତି ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଲୋକଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେନ୍ତୀ"ତି।

ଅଥ ୱା ଅତ୍ତାତି ଅହଙ୍କାରୱତ୍ଥୁ, ଲୋକୋତି ମମଙ୍କାରୱତ୍ଥୁ, ଯଂ "ଅତ୍ତନିୟ"ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅତ୍ତାତି ୱା ସୟଂ, ଲୋକୋତି ପରୋ। ଅତ୍ତାତି ୱା ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଏକୋ ଖନ୍ଧୋ, ଇତରୋ ଲୋକୋ। ଅତ୍ତାତି ୱା ସୱିଞ୍ଞାଣକୋ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନୋ, ଅୱିଞ୍ଞାଣକୋ ଲୋକୋ। ଏୱଂ ତଂ ତଂ ଅତ୍ତାତି ଚ ଲୋକୋତି ଚ ଯଥାଦସ୍ସନଂ ଦ୍ୱିଧା ଗହେତ୍ୱା ତଦୁଭୟଂ "ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ ସସ୍ସତୋ"ତି ଅଭିନିୱିସ୍ସ ୱୋହରନ୍ତି। ଏତେନ ଚତ୍ତାରୋ ସସ୍ସତୱାଦା ଦସ୍ସିତା। ଅସସ୍ସତୋତି ସତ୍ତପି ଉଚ୍ଛେଦୱାଦା ଦସ୍ସିତା। ସସ୍ସତୋ ଚ ଅସସ୍ସତୋ ଚାତି ଏକଚ୍ଚୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ ସସ୍ସତୋ, ଏକଚ୍ଚୋ ଅସସ୍ସତୋତି ଏୱଂ ସସ୍ସତୋ ଚ ଅସସ୍ସତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ସ୍ୱେୱ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ ଅତ୍ତଗତିଦିଟ୍ଠିକାନଂ ୱିୟ ସସ୍ସତୋ ଚ ଅସସ୍ସତୋ ଚ, ସିୟା ସସ୍ସତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସବ୍ବଥାପି ଇମିନା ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତୱାଦୋ ଦସ୍ସିତୋ। ନେୱ ସସ୍ସତୋ ନାସସ୍ସତୋତି ଇମିନା ଅମରାୱିକ୍ଖେପୱାଦୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତେ ହି ସସ୍ସତୱାଦେ ଅସସ୍ସତୱାଦେ ଚ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା "ନେୱ ସସ୍ସତୋ ନାସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା"ତି ୱିକ୍ଖେପଂ କରୋନ୍ତା ୱିୱଦନ୍ତି।

ସୟଂକତୋତି ଅତ୍ତନା କତୋ। ଯଥା ହି ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତା ଚ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମଂ କତ୍ୱା ସୁଖଦୁକ୍ଖାନି ପଟିସଂୱେଦେତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତାୱ ଅତ୍ତାନଂ ତସ୍ସ ଚ ଉପଭୋଗଭୂତଂ କିଞ୍ଚନଂ ପଲିବୋଧସଙ୍ଖାତଂ ଲୋକଞ୍ଚ କରୋତି, ଅଭିନିମ୍ମିନାତୀତି ଅତ୍ତଲଦ୍ଧି ୱିୟ ଅୟମ୍ପି ତେସଂ ଲଦ୍ଧି। ପରଂକତୋତି ପରେନ କତୋ, ଅତ୍ତତୋ ପରେନ ଇସ୍ସରେନ ୱା ପୁରିସେନ ୱା ପଜାପତିନା ୱା କାଲେନ ୱା ପକତିୟା ୱା ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ କତୋ , ନିମ୍ମିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୟଂକତୋ ଚ ପରଂକତୋ ଚାତି ଯସ୍ମା ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଲୋକଞ୍ଚ ନିମ୍ମିନନ୍ତା ଇସ୍ସରାଦୟୋ ନ କେୱଲଂ ସୟମେୱ ନିମ୍ମିନନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାଧମ୍ମାନଂ ସହକାରୀକାରଣଂ ଲଭିତ୍ୱାୱ, ତସ୍ମା ସୟଂକତୋ ଚ ପରଂକତୋ ଚ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚାତି ଏକଚ୍ଚାନଂ ଲଦ୍ଧି। ଅସୟଂକାରୋ ଅପରଂକାରୋତି ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ସୟଂକାରୋତି ଅସୟଂକାରୋ, ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ପରକାରୋତି ଅପରକାରୋ। ଅନୁନାସିକାଗମଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ "ଅପରଂକାରୋ"ତି। ଅୟଂ ଉଭୟତ୍ଥ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ଉଭୟଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅଥ କଥଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ଆହ – ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନୋତି ଯଦିଚ୍ଛାୟ ସମୁପ୍ପନ୍ନୋ କେନଚି କାରଣେନ ୱିନା ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନୱାଦୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତେନ ଚ ଅହେତୁକୱାଦୋପି ସଙ୍ଗହିତୋ ହୋତି।

ଇଦାନି ଯେ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ଅତ୍ତାନଂ ୱିୟ ସୁଖଦୁକ୍ଖମ୍ପି ତସ୍ସ ଗୁଣଭୂତଂ କିଞ୍ଚନଭୂତଂ ୱା ସସ୍ସତାଦିୱସେନ ଅଭିନିୱିସ୍ସ ୱୋହରନ୍ତି, ତେସଂ ତଂ ୱାଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ସନ୍ତେକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ପନ ଇଧ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୂପମାୟ ଅନାଗତତ୍ତା ତଂ ହିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ, ତଥା ଗାଥାୟ।

ତତ୍ଥ ଅନ୍ତରାୱ ୱିସୀଦନ୍ତି, ଅପତ୍ୱାୱ ତମୋଗଧନ୍ତି ଅୟଂ ୱିସେସୋ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିଗତେସୁ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସୟେସୁ ଆସଜ୍ଜମାନା ଦିଟ୍ଠିଗତିକା କାମୋଘାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଓଘାନଂ, ସଂସାରମହୋଘସ୍ସେୱ ୱା ଅନ୍ତରାୱ ୱେମଜ୍ଝେ ଏୱ ଯଂ ତେସଂ ପାରଭାୱେନ ପତିଟ୍ଠେନ ୱା ଓଗଧସଙ୍ଖାତଂ

ନିବ୍ବାନଂ ତଦଧିଗମୂପାୟୋ ୱା ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ତଂ ଅପ୍ପତ୍ୱାୱ ଅନଧିଗନ୍ତ୍ୱାୱ ୱିସୀଦନ୍ତି ସଂସୀଦନ୍ତି। ଓଗାଧନ୍ତି ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି ଏତେନ, ଏତ୍ଥ ୱାତି ଓଗାଧୋ, ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ। ଓଗାଧମେୱେତ୍ଥ ରସ୍ସତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଓଗଧନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ଓଗଧଂ ତମୋଗଧନ୍ତି ପଦୱିଭାଗୋ।

ପଞ୍ଚମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ତତିୟନାନାତିତ୍ଥିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୬। ଛଟ୍ଠେ ସଙ୍ଗଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟମେୱ। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଦିଟ୍ଠିତଣ୍ହାମାନେସୁ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ତେ ଦୂରତୋ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ଯଥାଭୂତଂ ପସ୍ସତୋ ଚ ତତ୍ଥ ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସିତାୟ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱିଟ୍ଠସ୍ସ ଯଥାଭୂତଂ ଅପସ୍ସତୋ ଚ ଯଥାକ୍କମଂ ସଂସାରତୋ ଅତିୱତ୍ତନାନତିୱତ୍ତନଦୀପକଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀତି ଅତ୍ଥୋ ଯୋଜେତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ଅହଙ୍କାରପସୁତାୟଂ ପଜାତି ''ସୟଂକତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସୟଂକାରସଙ୍ଖାତଂ ଅହଙ୍କାରଂ ତଥାପୱତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ପସୁତା ଅନୁଯୁତ୍ତା ଅୟଂ ପଜା ମିଚ୍ଛାଭିନିୱିଟ୍ଠୋ ସତ୍ତକାୟୋ। ପରଂକାରୂପସଂହିତାତି ପରୋ ଅଞ୍ଞୋ ଇସ୍ସରାଦିକୋ ସଙ୍ଗଂ କରୋତୀତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତପରଂକାରଦିଟ୍ଠିସନ୍ନିସ୍ସିତା ତାୟ ଉପସଂହିତାତି ପରଂକାରୂପସଂହିତା। ଏତଦେକେ ନାବ୍ଭଞ୍ଞଂସୂତି ଏତଂ ଦିଟ୍ଠିଦ୍ୱୟଂ ଏକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ତତ୍ଥ ଦୋସଦସ୍ସିନୋ ହୁତ୍ୱା ନାନୁଜାନିଂସୁ। କଥଂ? ସତି ହି ସୟଂକାରେ କାମକାରତୋ ସତ୍ତାନଂ ଇଟ୍ଠେନେୱ ଭୱିତବ୍ବଂ, ନ ଅନିଟ୍ଠେନ। ନ ହି କୋଚି ଅତ୍ତନୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଇଚ୍ଛତି, ଭୱତି ଚ ଅନିଟ୍ଠଂ, ତସ୍ମା ନ ସୟଂକାରୋ। ପରଂକାରୋପି ଯଦି ଇସ୍ସରହେତୁକୋ, ସ୍ୱାୟଂ ଇସ୍ସରୋ ଅତ୍ତତ୍ଥଂ ୱା କରେୟ୍ୟ ପରତ୍ଥଂ ୱା। ତତ୍ଥ ଯଦି ଅତ୍ତତ୍ଥଂ, ଅତ୍ତନା ଅକତକିଚ୍ଚୋ ସିୟା ଅସିଦ୍ଧସ୍ସ ସାଧନତୋ। ଅଥ ୱା ପରତ୍ଥଂ ସବ୍ବେସଂ ହିତସୁଖମେୱ ନିପ୍ଫଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ନ ଅହିତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଇସ୍ସରୱସେନ ନ ପରଂକାରୋ ସିଜ୍ଝତି। ଯଦି ଚ ଇସ୍ସରସଙ୍ଖାତଂ ଅଞ୍ଞନିରପେକ୍ଖଂ ନିଚ୍ଚମେକକାରଣଂ ପୱତ୍ତିୟା ସିୟା, କମ୍ମେନ ଉପ୍ପତ୍ତି ନ ସିୟା, ସବ୍ବେହେୱ ଏକଜ୍ଝଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ କାରଣସ୍ସ ସନ୍ନିହିତତ୍ତା। ଅଥସ୍ସ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ସହକାରୀକାରଣଂ ଇଚ୍ଛିତଂ, ତଞ୍ଞେୱ ହେତୁ, କିଂ ଇସ୍ସରେନ ଅପରିନିଟ୍ଠିତସାମତ୍ଥିୟେନ ପରିକପ୍ପିତେନ। ଯଥା ଚ ଇସ୍ସରହେତୁକୋ ପରଂକାରୋ ନ ସିଜ୍ଝତି, ଏୱଂ ପଜାପତିପୁରିସପକତିବ୍ରହ୍ମକାଲାଦିହେତୁତୋପି ନ ସିଜ୍ଝତେୱ ତେସମ୍ପି ଅସିଦ୍ଧତ୍ତା ୱୁତ୍ତଦୋସାନତିୱତ୍ତନତୋ ଚ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଏତଦେକେ ନାବ୍ଭଞ୍ଞଂସୂ''ତି। ଯେ ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ସୟଂକାରପରଂକାରେ ନାନୁଜାନନ୍ତାପି ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଲୋକଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେନ୍ତି, ତେପି ନ ନଂ ସଲ୍ଲନ୍ତି ଅଦ୍ଦସୁଂ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତିୱାଦିନୋପି ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସଂ ଅନତିକ୍କମନତୋ ଯଥାଭୂତଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପାଦନତୋ ୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ''ସଲ୍ଲ''ନ୍ତି ନ ପସ୍ସିଂସୁ।

ଏତଞ୍ଚ ସଲ୍ଲଂ ପଟିକଚ୍ଚ ପସ୍ସତୋତି ଯୋ ପନ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକୋ ପଞ୍ଚପି ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି, ସୋ ଏତଞ୍ଚ ତିୱିଧଂ ୱିପରୀତଦସ୍ସନଂ ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ସକଲଂ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସଂ ତେସଞ୍ଚ ନିସ୍ସୟଭୂତେ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେପି ତୁଜ୍ଜନତୋ ଦୁରୁଦ୍ଧାରତୋ ଚ ''ସଲ୍ଲ''ନ୍ତି ପଟିକଚ୍ଚ ପୁବ୍ବେୟେୱ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାୟ ପସ୍ସତି। ଏୱଂ ପସ୍ସତୋ ଅରିୟମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଏକନ୍ତେନେୱ ଅହଂ କରୋମୀତି ନ ତସ୍ସ ହୋତି। ଯଥା ଚ ଅତ୍ତନୋ କାରକଭାୱୋ ତସ୍ସ ନ ଉପଟ୍ଠାତି, ଏୱଂ ପରୋ କରୋତୀତି ନ ତସ୍ସ ହୋତି, କେୱଲଂ ପନ ଅନିଚ୍ଚସଙ୍ଖାତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମମତ୍ତମେୱ ହୋତି। ଏତ୍ତାୱତା ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନସ୍ସ ସବ୍ବଥାପି ଦିଟ୍ଠିମାନାଭାୱୋୱ ଦସ୍ସିତୋ। ତେନ ଚ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିୟା ସଂସାରସମତିକ୍କମୋ ପକାସିତୋ ହୋତି।

ଇଦାନି ଯୋ ଦିଟ୍ଠିଗତେ ଅଲ୍ଲୀନୋ, ନ ସୋ ସଂସାରତୋ ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମାନୁପେତା''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ମାନୁପେତା ଅୟଂ ପଜାତି ଅୟଂ ସବ୍ବାପି ଦିଟ୍ଠିଗତିକସଙ୍ଖାତା ପଜା ସତ୍ତକାୟୋ ''ମୟ୍ହଂ ଦିଟ୍ଠି ସୁନ୍ଦରା, ମୟ୍ହଂ ଆଦାନୋ ସୁନ୍ଦରୋ''ତି ଅତ୍ତନୋ ଗାହସ୍ସ ସଂପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣେନ ମାନେନ ଉପେତା ସମନ୍ନାଗତା। ମାନଗନ୍ଥା ମାନୱିନିବଦ୍ଧାତି ତତୋ ଏୱ ତେନ ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେନ ଯଥା ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ନ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନସ୍ସ ଗଚ୍ଛିତତ୍ତା ୱିନିବଦ୍ଧତ୍ତା ଚ ମାନଗନ୍ଥା ମାନୱିନିବଦ୍ଧା। ଦିଟ୍ଠୀସୁ ସାରମ୍ଭକଥା, ସଂସାରଂ ନାତିୱତ୍ତତୀତି ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ''ନ୍ତି ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନପରୱମ୍ଭନୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସେନ ପରେସଂ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ସାରମ୍ଭକଥା ୱିରୋଧକଥା ସଂସାରନାୟିକାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାନଂ ଅପ୍ପହାନତୋ ସଂସାରଂ ନାତିୱତ୍ତତି, ନ ଅତିକ୍କମତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଛଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସୁଭୂତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୭। ସତ୍ତମେ ସୁଭୂତୀତି ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ନାମଂ। ସୋ ହି ଆୟସ୍ମା ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପାଦମୂଲେ କତାଭିନୀହାରୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ

ଉପଚିତପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରୋ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଉଠଆରଓିଭଓ୍ୱେ ଗହପତିକୁଲେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଭଗଓ୍ୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ସଂଓ୍ୱେଗଜାତୋ ଘରା ନିକ୍ଖମ୍ମ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା କତାଧିକାରତ୍ତା ଘଟେନ୍ତୋ ଓ୍ୱାଯମନ୍ତୋ ନ ଚିରସ୍ସେଓ୍ୱ ଛଠଅଭିଞ୍ଞୋ ଜାତୋ, ବ୍ରହ୍ମଓ୍ୱିହାରଭାଓ୍ୱନାଯ ପନ ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତିଯା ''ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ମମ ସାଓ୍ୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅରଣଓ୍ୱିହାରୀନଂ ଯଦିଦଂ ସୁଭୂତୀ''ତି (ଅ. ନି. ୧.୨୦୧) ଅରଣଓ୍ୱିହାରେ ଭଗଓ୍ୱତା ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତୋ। ସୋ ଏକଦିଓ୍ୱସଂ ସାଯନ୍ହସମଯଂ ଦିଓ୍ୱାଟ୍ଠାନତୋ ଓ୍ୱିହାରଙ୍ଗଣଂ ଓତିଣ୍ଣୋ ଚତୁପରିସମଜ୍ଝେ ଭଗଓ୍ୱନ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ଓ୍ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଓ୍ୱନ୍ଦିସ୍ସାମୀ''ତି କାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ଭଗଓ୍ୱତୋ ଅଓ୍ୱିଦୂରେ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସିନ୍ନୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜି। ତେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ – ''ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଆଯସ୍ମା ସୁଭୂତି…ପେ… ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା''ତି।

ତତ୍ଥ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ରୂପାଓ୍ୱଚରସମାଧି ସବ୍ବୋପି ଅରୂପାଓ୍ୱଚରସମାଧି ଅଓ୍ୱିତକ୍କସମାଧି ଏଓ୍ୱ। ଇଧ ପନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପାଦକୋ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ''ଅଓ୍ୱିତକ୍କସମାଧୀ''ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦୀହି ପହୀନା ମିଚ୍ଛାଓ୍ୱିତକ୍କା ନ ତାଓ୍ୱ ସୁପ୍ପହୀନା ଅଚ୍ଚନ୍ତପହାନାଭାଓ୍ୱତୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ପନ ପହୀନା ଏଓ୍ୱ ପୁନ ପହାନକିଚ୍ଚାଭାଓ୍ୱତୋ। ତସ୍ମା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗପରିଯୋସାନଭୂତୋ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି ସବ୍ବେସଂ ମିଚ୍ଛାଓ୍ୱିତକ୍କାନଂ ପହାନନ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଓ୍ୱିସେସତୋ ''ଅଓ୍ୱିତକ୍କସମାଧୀ''ତି ଓ୍ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି, ପଗେଓ୍ୱ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପାଦକୋ। ତେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ – ''ଇଧ ପନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନପାଦକୋ ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି 'ଅଓ୍ୱିତକ୍କସମାଧୀ'ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ''ତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ଓ୍ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଆଯସ୍ମତୋ ସୁଭୂତିସ୍ସ ସବ୍ବମିଚ୍ଛାଓ୍ୱିତକ୍କସବ୍ବସଂକିଲେସପହାନସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ଜାନିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପକଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଓ୍ୱିତକ୍କା ଓ୍ୱିଧୂପିତାତି ଯେନ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲେନ, ଯସ୍ସ ଓ୍ୱା ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କାମଓ୍ୱିତକ୍କାଦଯୋ ସବ୍ବେପି ମିଚ୍ଛାଓ୍ୱିତକ୍କା ଓ୍ୱିଧୂପିତା ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣେନ ସନ୍ତାପିତା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଓ୍ୱିକପ୍ପିତା ଅସେସାତି ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହା ସୁଓ୍ୱିକପ୍ପିତା ସୁଟ୍ଠୁ ଓ୍ୱିକପ୍ପିତା ଅସେସତୋ, କିଞ୍ଚିପି ଅସେସେତ୍ୱା ସୁସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ସଙ୍ଗମତିଚ୍ଚ ଅରୂପସଞ୍ଞୀତି ଏତ୍ଥ ନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ଅଥ ଓ୍ୱା ହେତୁଅତ୍ଥୋ ତଂସଦ୍ଦୋ। ଯସ୍ମା ଅନଓ୍ୱସେସେନ ମିଚ୍ଛାଓ୍ୱିତକ୍କା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା, ତସ୍ମା ରାଗସଙ୍ଗାଦିକଂ ପଞ୍ଚଓ୍ୱିଧଂ ସଙ୍ଗଂ, ସବ୍ବମ୍ପି ଓ୍ୱା କିଲେସସଙ୍ଗଂ ଅତିଚ୍ଚ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅତିକ୍କମନହେତୁ ରୂପସଭାଓ୍ୱାଭାଓ୍ୱତୋ ରୁପ୍ପନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଚ ଓ୍ୱିକାରସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅଭାଓ୍ୱତୋ ନିବ୍ବିକାରହେତୁଭାଓ୍ୱତୋ ଓ୍ୱା ''ଅରୂପ''ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଓ୍ୱତ୍ତାହି ମଗ୍ଗଫଲସଞ୍ଞାହି ଅରୂପସଞ୍ଞୀ। ଚତୁଯୋଗାତିଗତୋତି କାମଯୋଗୋ ଭଓ୍ୱଯୋଗୋ ଦିଟ୍ଠିଯୋଗୋ ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜାଯୋଗୋତି ଚତ୍ତାରୋ ଯୋଗେ ଯଥାରହଂ ଚତୂହିପି ମଗ୍ଗେହି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଗତୋ। ନ ଜାତୁ ମେତୀତି ମକାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ, ଜାତୁ ଏକଂସେନେଓ୍ୱ ପୁନବ୍ଭଓ୍ୱାଯ ନ ଏତି, ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭଓ୍ୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ନ ଜାତି ମେତୀ''ତିପି ପଠନ୍ତି, ସୋ ଏଓ୍ୱତ୍ଥୋ। ଇତି ଭଗଓ୍ୱା ଆଯସ୍ମତୋ ସୁଭୂତିସ୍ସ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିଓ୍ୱିହାରଂ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଆରବ୍ଭ ପୀତିଓ୍ୱେଗଓ୍ୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ସତ୍ତମସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮. ଗଣିକାସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୫୮. ଅଟ୍ଠମେ ଦ୍ୱେ ପୂଗାତି ଦ୍ୱେ ଗଣା। ଅଞ୍ଞତରିସ୍ସା ଗଣିକାଯାତି ଅଞ୍ଞତରାଯ ନଗରସୋଭିନିଯା। ସାରତ୍ତାତି ସୁଟ୍ଠୁ ରତ୍ତା। ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତାତି କିଲେସଓ୍ୱସେନ ବଦ୍ଧଚିତ୍ତା। ରାଜଗହେ କିର ଏକସ୍ମିଂ ଛଣଦିଓ୍ୱସେ ବହୂ ଧୁତ୍ତପୁରିସା ଗଣବନ୍ଧନେନ ଓ୍ୱିଚରନ୍ତା ଏକମେକସ୍ସ ଏକମେକଂ ଓ୍ୱେସିଂ ଆନେତ୍ୱା ଉଯ୍ୟାନଂ ପଓ୍ୱିସିତ୍ୱା ଛଣକୀଳଂ କୀଳିଂସୁ। ତତୋ ପରମ୍ପି ଦ୍ୱେ ତଯୋ ଛଣଦିଓ୍ୱସେ ତଂ ତଂଯେଓ୍ୱ ଓ୍ୱେସିଂ ଆନେତ୍ୱା ଛଣକୀଳଂ କୀଳିଂସୁ। ଅଥାପରସ୍ମିଂ ଛଣଦିଓ୍ୱସେ ଅଞ୍ଞେପି ଧୁତ୍ତା ତଥେଓ୍ୱ ଛଣକୀଳଂ କୀଳିତୁକାମା ଓ୍ୱେସିଯୋ ଆନେନ୍ତା ପୁରିମଧୁତ୍ତେହି ପୁବ୍ବେ ଆନୀତଂ ଏକଂ ଓ୍ୱେସିଂ ଆନେନ୍ତି। ଇତରେ ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଅଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ପରିଗ୍ଗହୋ''ତି ଆହଂସୁ। ତେପି ତଥେଓ୍ୱ ଆହଂସୁ। ''ଏଓ୍ୱଂ ଅମ୍ହାକଂ ପରିଗ୍ଗହୋ, ଅମ୍ହାକଂ ପରିଗ୍ଗହୋ''ତି କଲହଂ ଓ୍ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ପାଣିପ୍ପହାରାଦୀନି ଅକଂସୁ। ତେନ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ – ''ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ରାଜଗହେ ଦ୍ୱେ ପୂଗା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଉପକ୍କମନ୍ତୀତି ପହରନ୍ତି। ମରଣମ୍ପି ନିଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ବଲଓ୍ୱୂପକ୍କମେହି ମରଣଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଇତରେପି ମରଣମତ୍ତଂ ମରଣପ୍ପମାଣଦୁକ୍ଖଂ ପାପୁଣନ୍ତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ଓ୍ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ କାମେସୁ ଗେଧଂ ଓ୍ୱିଓ୍ୱାଦମୂଲଂ ସବ୍ବାନତ୍ଥମୂଲନ୍ତି ସବ୍ବାକାରତୋ ଓ୍ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଅନ୍ତଦ୍ୱଯେ ଚ ମଜ୍ଝିମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଆଦୀନଓ୍ୱାନିସଂସଓ୍ୱିଭାଓ୍ୱନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଯଞ୍ଚ ପତ୍ତନ୍ତି ଯଂ ରୂପାଦିପଞ୍ଚକାମଗୁଣଜାତଂ ପତ୍ତଂ ''ନତ୍ଥି କାମେସୁ ଦୋସୋ''ତି ଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ଓ୍ୱା ଅପୁରକ୍ଖତ୍ୱା ଓ୍ୱା ଏତରହି ଲଦ୍ଧଂ

ଅନୁଭୁୟ୍ୟମାନଂ। ଯଞ୍ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖନ୍ତି ଯଞ୍ଚ କାମଗୁଣଜାତମେୱ ‘‘ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବା କାମା, ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବା କାମା, ଆସେୱିତବ୍ବା କାମା, ପଟିସେୱିତବ୍ବା କାମା, ଯୋ କାମେ ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ସୋ ଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତି, ଯୋ ଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତି, ସୋ ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୱତୀ’’ତି ଦିଟ୍ଠିଂ ଉପନିସ୍ସାଯ ତଂ ଅନିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା କତେନ କମ୍ମୁନା ଅନାଗତେ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱିତବ୍ବଞ୍ଚ। ଉଭଯମେତଂ ରଜାନୁକିଣ୍ଣନ୍ତି ଏତଂ ଉଭଯଂ ପଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଞ୍ଚ ରାଗରଜାଦୀହି ଅନୁକିଣ୍ଣଂ। ସମ୍ପତ୍ତେ ହି ୱତ୍ଥୁକାମେ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ ରାଗରଜେନ ୱୋକିଣ୍ଣୋ ହୋତି, ତତ୍ଥ ପନ ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସ ଫଲେ ଆଯତିଂ ଆପନ୍ନେ ଦୋମନସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଦୋସରଜେନ ୱୋକିଣ୍ଣୋ ହୋତି, ଉଭଯତ୍ଥାପି ମୋହରଜେନ ୱୋକିଣ୍ଣୋ ହୋତି। କସ୍ସ ପନେତଂ ରଜାନୁକିଣ୍ଣନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଆତୁରସ୍ସାନୁସିକ୍ଖତୋ’’ତି କାମପତ୍ଥନାୱସେନ କିଲେସାତୁରସ୍ସ, ତସ୍ସ ଚ ଫଲେନ ଦୁକ୍ଖାତୁରସ୍ସ ଚ ଉଭଯତ୍ଥାପି ପଟିକାରାଭିଲାସାଯ କିଲେସଫଲେ ଅନୁସିକ୍ଖତୋ।

ତଥା ଯଞ୍ଚ ପଚ୍ଚନ୍ତି ଯଂ ଅଚେଲକୱତାଦିୱସେନ ପଚ୍ଚଂ ଅତ୍ତପରିତାପନଂ । ଯଞ୍ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖନ୍ତି ଯଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକମ୍ମସମାଦାନହେତୁ ଅପାଯେସୁ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଫଲଂ। ଉଭଯମେତଂ ରଜାନୁକିଣ୍ଣନ୍ତି ତଦୁଭଯଂ ଦୁକ୍ଖରଜାନୁକିଣ୍ଣଂ। ଆତୁରସ୍ସାତି କାଯକିଲମଥେନ ଦୁକ୍ଖାତୁରସ୍ସ। ଅନୁସିକ୍ଖତୋତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ, ତସ୍ସା ସମାଦାଯକେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଚ ଅନୁସିକ୍ଖତୋ।

ଯେ ଚ ସିକ୍ଖାସାରାତି ଯେହି ଯଥାସମାଦିନ୍ନଂ ସୀଲବ୍ବତାଦିସଙ୍ଖାତଂ ସିକ୍ଖଂ ସାରତୋ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଇମିନା ସଂସାରସୁଦ୍ଧୀ’’ତି କଥିତା। ତେନାହ – ସୀଲବ୍ବତଂ ଜୀୱିତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଉପଟ୍ଠାନସାରାତି। ତତ୍ଥ ଯଂ ‘‘ନ କରୋମୀ’’ତି ୱିରମତି, ତଂ ସୀଲଂ, ୱିସଭୋଜନକିଚ୍ଛାଚରଣାଦିକଂ ୱତଂ, ସାକଭକ୍ଖତାଦିଜୀୱିକା ଜୀୱିତଂ, ମେଥୁନୱିରତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ଏତେସଂ ଅନୁତିଟ୍ଠନଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ, ଭୂତପିଣ୍ଡକପରିଭଣ୍ଡାଦିୱସେନ ଖନ୍ଧଦେୱସିୱାଦିପରିଚରଣଂ ୱା ଉପଟ୍ଠାନଂ, ଏୱମେତେହି ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ସୀଲାଦୀହି ସଂସାରସୁଦ୍ଧି ହୋତୀତି ତାନି ସାରତୋ ଗହେତ୍ୱା ଠିତା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ସିକ୍ଖାସାରା ସୀଲବ୍ବତଂ ଜୀୱିତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ‘‘ଉପଟ୍ଠାନସାରା’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯମେକୋ ଅନ୍ତୋତି ଅଯଂ ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୱସେନ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗସଙ୍ଖାତୋ ମଜ୍ଝିମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଉପ୍ପଥଭୂତୋ ଲାମକଟ୍ଠେନ ଚ ଏକୋ ଅନ୍ତୋ। ଅଯଂ ଦୁତିଯୋ ଅନ୍ତୋତି ଅଯଂ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗୋ କାମେସୁ ପାତବ୍ୟତାପତ୍ତିସଙ୍ଖାତୋ ଦୁତିଯୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅନ୍ତୋ।

ଇଚ୍ଚେତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତାତି କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗୋ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋ ଚ ଇତି ଏତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତା। ତେ ଚ ଖୋ ଏତରହି ପଚ୍ଚେ, ଆଯତିଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖେ ଚ କିଲେସଦୁକ୍ଖରଜାନୁକିଣ୍ଣେ କାମଗୁଣେ ଅତ୍ତପରିତାପନେ ଚ ଅଲ୍ଲୀନେହି କିଲେସଦୁକ୍ଖାତୁରାନଂ ଅନୁସିକ୍ଖନ୍ତେହି, ସଯଞ୍ଚ କିଲେସଦୁକ୍ଖାତୁରେହି ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତ୍ତା ଲାମକା ଉପ୍ପଥଭୂତା ଚାତି ଅନ୍ତା। କଟସିୱଡ୍ଢନାତି ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ଅଭିକଙ୍ଖିତବ୍ବଟ୍ଠେନ କଟସିସଙ୍ଖାତାନଂ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାନଂ ଅଭିୱଡ୍ଢନା। କଟସିଯୋ ଦିଟ୍ଠିଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୀତି ତା ପନ କଟସିଯୋ ନାନପ୍ପକାରଦିଟ୍ଠିଂ ୱଡ୍ଢେନ୍ତି। ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ହି ତେ ପଜହିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାସହକାରୀକାରଣଂ ଲଭିତ୍ୱା ‘‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୨୨୧; ୱିଭ। ୯୩୮) ନତ୍ଥିକଦିଟ୍ଠିଂ ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠିଂ ଅହେତୁକଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ଗଣ୍ହାପେନ୍ତି, ଅତ୍ତପରିତାପନଂ ଅନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ ପନ ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାସହକାରୀକାରଣଂ ଲଭିତ୍ୱା ‘‘ସୀଲେନ ସୁଦ୍ଧି ୱତେନ ସୁଦ୍ଧୀ’’ତିଆଦିନା ଅତ୍ତସୁଦ୍ଧିଅଭିଲାସେନ ସୀଲବ୍ବତପରାମାସଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାପେନ୍ତି। ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା ପନ ତେସଂ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ପାକଟୋୟେୱ। ଏୱଂ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯୂପନିସ୍ସଯେନ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାନଂ ଦିଟ୍ଠିୱଡ୍ଢକତା ୱେଦିତବ୍ବା। କେଚି ପନ ‘‘କଟସୀତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ତେସଂ ଯଦଗ୍ଗେନ ତତୋ ଅନ୍ତଦ୍ୱଯତୋ ସଂସାରସୁଦ୍ଧି ନ ହୋତି, ତଦଗ୍ଗେନ ତେ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ଅଭିୱଡ୍ଢେତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅପରେ ପନ ‘‘କଟସିୱଡ୍ଢନା’’ତି ପଦସ୍ସ ‘‘ଅପରାପରଂ ଜରାମରଣେହି ସିୱଥିକୱଡ୍ଢନା’’ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ତେହିପି ଅନ୍ତଦ୍ୱଯସ୍ସ ସଂସାରସୁଦ୍ଧିହେତୁଭାୱାଭାୱୋୟେୱ ୱୁତ୍ତୋ, କଟସିଯା ପନ ଦିଟ୍ଠିୱଡ୍ଢନକାରଣଭାୱୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ।

ଏତେ ତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅନଭିଞ୍ଞାଯାତି ତେ ଏତେ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଉଭୋପି ଅନ୍ତେ ଅଜାନିତ୍ୱା ‘‘ଇମେ ଅନ୍ତା ତେ ଚ ଏୱଂଗହିତା ଏୱଂଅନୁଟ୍ଠିତା ଏୱଂଗତିକା ଏୱଂଅଭିସମ୍ପରାଯା’’ତି ଏୱଂ ଅଜାନନହେତୁ ଅଜାନନକାରଣା। ‘‘ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା ଆସୱା ପରିକ୍ଖୀଣା’’ତିଆଦୀସୁ (ପୁ। ପ। ୨୦୮; ଅ। ନି। ୯।୪୩) ୱିଯସ୍ସ ହେତୁଅତ୍ଥତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଓଲୀଯନ୍ତି ଏକେତି ଏକେ କାମସୁଖାନୁଯୋଗୱସେନ ସଙ୍କୋଚଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅତିଧାୱନ୍ତି ଏକେତି ଏକେ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୱସେନ ଅତିକ୍କମନ୍ତି। କାମସୁଖମନୁଯୁତ୍ତା ହି ୱୀରିଯସ୍ସ ଅକରଣତୋ କୋସଜ୍ଜୱସେନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିତୋ ସଙ୍କୋଚମାପନ୍ନତା ଓଲୀଯନ୍ତି ନାମ, ଅତ୍ତପରିତାପନମନୁଯୁତ୍ତା ପନ କୋସଜ୍ଜଂ ପହାଯ ଅନୁପାଯେନ ୱୀରିଯାରମ୍ଭଂ କରୋନ୍ତା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଅତିକ୍କମନତୋ ଅତିଧାୱନ୍ତି ନାମ, ତଦୁଭଯଂ ପନ ତତ୍ଥ ଆଦୀନୱାଦସ୍ସନତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ଅନଭିଞ୍ଞାଯ ଓଲୀଯନ୍ତି ଏକେ ଅତିଧାୱନ୍ତି ଏକେ’’ତି। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଭିନନ୍ଦନୱସେନ ଓଲୀଯନ୍ତି, ଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନୱସେନ ଅତିଧାୱନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅଥ ୱା ସସ୍ସତାଭିନିୱେସୱସେନ ଓଲୀଯନ୍ତି ଏକେ, ଉଚ୍ଛେଦାଭିନିୱେସୱସେନ ଅତିଧାୱନ୍ତି ଏକେ। ଗୋସୀଲାଦିୱସେନ ହି ଅତ୍ତପରିତାପନମନୁଯୁତ୍ତା ଏକଚ୍ଚେ ‘‘ଇମିନାହଂ ସୀଲେନ ୱା ୱତେନ ୱା ତପେନ ୱା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ ୱା ଦେୱୋ ୱା ଭୱିସ୍ସାମି ଦେୱଞ୍ଞତରୋ ୱା, ତତ୍ଥ ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ

ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତପରିଣାମଧମ୍ମୋ ସସ୍ସତିସମଂ ତଥେଵ ଠସ୍ସାମୀ’’ତି ସସ୍ସତଦସ୍ସନଂ ଅଭିନିଵିସନ୍ତା ସଂସାରେ ଓଲୀଯନ୍ତି ନାମ, କାମସୁଖମନୁଯୁତ୍ତା ପନ ଏକଚ୍ଚେ ଯଂକିଞ୍ଚି କତ୍ଵା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସନ୍ତପ୍ପେତୁକାମା ଲୋକାଯତିକା ଵିଯ ତଦନୁଗୁଣଂ ଉଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନଂ ଅଭିନିଵିସନ୍ତା ଅନୁପାଯେନ ଵଟ୍ଟୁପଚ୍ଛେଦସ୍ସ ପରିଯେସନତୋ ଅତିଧାଵନ୍ତି ନାମ। ଏଵଂ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଵସେନପି ଓଲୀଯନାତିଧାଵନାନି ଵେଦିତବ୍ବାନି।

ଯେ ଚ ଖୋ ତେ ଅଭିଞ୍ଞାଯାତି ଯେ ଚ ଖୋ ପନ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲା ତେ ଯଥାଵୁତ୍ତେ ଉଭୋ ଅନ୍ତେ ‘‘ଇମେ ଅନ୍ତା ଏଵଂଗହିତା ଏଵଂଅନୁଟ୍ଠିତା ଏଵଂଗତିକା ଏଵଂଅଭିସମ୍ପରାଯା’’ତି ଅଭିଵିସିଟ୍ଠେନ ଞାଣେନ ଵିପସ୍ସନାସହିତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଜାନିତ୍ଵା ମଜ୍ଝିମପଟିପଦଂ ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନା, ତାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା। ତତ୍ର ଚ ନାହେସୁନ୍ତି ତତ୍ର ତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତଦ୍ଵଯେ ପତିତା ନ ଅହେସୁଂ, ତଂ ଅନ୍ତଦ୍ଵଯଂ ପଜହିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଚ ନାମଞ୍ଞିଂସୂତି ତେନ ଅନ୍ତଦ୍ଵଯପହାନେନ ‘‘ମମ ଇଦଂ ଅନ୍ତଦ୍ଵଯପହାନଂ, ଅହଂ ଅନ୍ତଦ୍ଵଯଂ ପହାସିଂ, ଇମିନା ଅନ୍ତଦ୍ଵଯପହାନେନ ସେଯ୍ୟୋ’’ତିଆଦିନା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମାନମଞ୍ଞନାଵସେନ ନ ଅମଞ୍ଞିଂସୁ ସବ୍ବମଞ୍ଞନାନଂ ସମ୍ମଦେଵ ପହୀନତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଗ୍ଗଫଲେ ଠିତେ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲେ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ତତ୍ର ଚ ନାହେସୁଂ, ତେନ ଚ ନାମଞ୍ଞିଂସୂ’’ତି ଅତୀତକାଲଵସେନ ଅଯଂ ଦେସନା ପଵତ୍ତା, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଅଧିପ୍ପେତେ ଵତ୍ତମାନକାଲଵସେନେଵ ଵତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା। ଵଟ୍ଟଂ ତେସଂ ନତ୍ଥି ପଞ୍ଞାପନାଯାତି ଯେ ଏଵଂ ପହୀନସବ୍ବମଞ୍ଞନା ଉତ୍ତମପୁରିସା, ତେସଂ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବୁତାନଂ କମ୍ମଵିପାକକିଲେସଵସେନ ତିଵିଧମ୍ପି ଵଟ୍ଟଂ ନତ୍ଥି ପଞ୍ଞାପନାଯ, ଵତ୍ତମାନକ୍ଖନ୍ଧଭେଦତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅନୁପାଦାନୋ ଵିଯ ଜାତଵେଦୋ ଅପଞ୍ଞତ୍ତିକଭାଵମେଵ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଟ୍ଠମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଉପାତିଧାଵନ୍ତିସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୫୯। ନଵମେ ରତ୍ତନ୍ଧକାରତିମିସାଯନ୍ତି ରତ୍ତିଯଂ ଅନ୍ଧକାରେ ମହାତିମିସାଯଂ। ରତ୍ତୀପି ହି ଅନ୍ଧକାରଵିରହିତା ହୋତି, ଯା ପୁଣ୍ଣମାଯ ରତ୍ତି ଜୁଣ୍ହୋଭାସିତା। ଅନ୍ଧକାରୋପି ‘‘ତିମିସା’’ତି ନ ଵତ୍ତବ୍ବୋ ହୋତି ଅବ୍ଭମହିକାଦିଉପକ୍କିଲେସଵିରହିତେ ଦେଵେ। ମହନ୍ଧକାରୋ ହି ‘‘ତିମିସା’’ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଅଯଂ ପନ ଅମାଵସୀ ରତ୍ତି ଦେଵୋ ଚ ମେଘପଟଲସଞ୍ଛନ୍ନୋ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ରତ୍ତନ୍ଧକାରତିମିସାଯନ୍ତି ରତ୍ତିଯା ଅନ୍ଧକାରେ ମହାତିମିସାଯ’’ନ୍ତି। ଅବ୍ଭୋକାସେତି ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନେ ଓକାସେ ଵିହାରଙ୍ଗଣେ। ତେଲପ୍ପଦୀପେସୁ ଝାଯମାନେସୂତି ତେଲପଜ୍ଜୋତେସୁ ଜଲମାନେସୁ।

ନନୁ ଚ ଭଗଵତୋ ବ୍ଯାମପ୍ପଭା ପକତିଯା ବ୍ଯାମମତ୍ତପ୍ପଦେସଂ ଅଭିବ୍ଯାପେତ୍ଵା ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାଲୋକଂ ଅଭିଭଵିତ୍ଵା ଘନବହଲଂ ବୁଦ୍ଧାଲୋକଂ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୀ ଅନ୍ଧକାରଂ ଵିଧମିତ୍ଵା ତିଟ୍ଠତି, କାଯପ୍ପଭାପି ନୀଲପୀତାଦିଵସେନ ଛବ୍ବଣ୍ଣଘନବୁଦ୍ଧରସ୍ମିଯୋ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ଵା ପକତିଯାଵ ସମନ୍ତତୋ ଅସୀତିହତ୍ଥପ୍ପଦେସଂ ଓଭାସେନ୍ତୀ ତିଟ୍ଠତି, ଏଵଂ ବୁଦ୍ଧାଲୋକେନେଵ ଏକୋଭାସଭୂତେ ଭଗଵତୋ ନିସିନ୍ନୋକାସେ ପଦୀପକରଣେ କିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥୀତି? ସଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ତଥାପି ପୁଞ୍ଞତ୍ଥିକା ଉପାସକା ଭଗଵତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ପୂଜାକରଣତ୍ଥଂ ଦେଵସିକଂ ତେଲପ୍ପଦୀପଂ ଉପଟ୍ଠପେନ୍ତି। ତଥା ହି ଵୁତ୍ତଂ – ସାମଞ୍ଞଫଲେପି ‘‘ଏତେ ମଣ୍ଡଲମାଲେ ଦୀପା ଝାଯନ୍ତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୫୯)। ‘‘ରତ୍ତନ୍ଧକାରତିମିସାଯ’’ନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ତସ୍ସା ରତ୍ତିଯା ସଭାଵକିତ୍ତନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଭଗଵତୋ ନିସିନ୍ନୋକାସସ୍ସ ଅନ୍ଧକାରଭାଵତୋ। ପୂଜାକରଣତ୍ଥମେଵ ହି ତଦାପି ଉପାସକେହି ପଦୀପା କାରିତା।

ତସ୍ମିଞ୍ହି ଦିଵସେ ସାଵତ୍ଥିଵାସିନୋ ବହୂ ଉପାସକା ପାତୋଵ ସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନଂ କତ୍ଵା ଵିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ଉପୋସଥଙ୍ଗାନି ସମାଦିଯିତ୍ଵା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ନିମନ୍ତେତ୍ଵା ନଗରଂ ପଵିସିତ୍ଵା ମହାଦାନାନି ପଵତ୍ତେତ୍ଵା ଭଗଵନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଞ୍ଚ ଅନୁଗନ୍ତ୍ଵା ନିଵତ୍ତିତ୍ଵା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଗେହାନି ଗନ୍ତ୍ଵା ସଯମ୍ପି ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ଵା ସୁଦ୍ଧଵତ୍ଥନିଵତ୍ଥା ସୁଦ୍ଧୁତ୍ତରାସଙ୍ଗା ଗନ୍ଧମାଲାଦିହତ୍ଥା ଵିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ଭଗଵନ୍ତଂ ପୂଜେତ୍ଵା କେଚି ମନୋଭାଵନୀଯେ ଭିକ୍ଖୂ ପଯିରୁପାସନ୍ତା କେଚି ଯୋନିସୋମନସିକରୋନ୍ତା ଦିଵସଭାଗଂ ଵୀତିନାମେସୁଂ। ତେ ସାଯନ୍ହସମଯେ ଭଗଵତୋ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ଵା ସତ୍ଥରି ଧମ୍ମସଭାମଣ୍ଡପତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଗନ୍ଧକୁଟିସମୀପେ ଅଜ୍ଝୋକାସେ ପଞ୍ଞତ୍ତଵରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସିନ୍ନେ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଚ ଭଗଵନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ପଯିରୁପାସନ୍ତେ ଉପୋସଥଵିସୋଧନତ୍ଥଞ୍ଚେଵ ଯୋନିସୋମନସିକାରପରିବ୍ରୂହନତ୍ଥଞ୍ଚ ନଗରଂ ଅଗନ୍ତ୍ଵା ଵିହାରେଯେଵ ଵସିତୁକାମା ଓହୀଯିଂସୁ। ଅଥ ତେ ଭଗଵତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ପୂଜାକରଣତ୍ଥଂ ବହୂ ତେଲପ୍ପଦୀପେ ଆରୋପେତ୍ଵା ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା ଵନ୍ଦିତ୍ଵା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଅଞ୍ଜଲିଂ କତ୍ଵା ଭିକ୍ଖୂନଂ ପରିଯନ୍ତେ ନିସିନ୍ନା କଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସୁଂ, ‘‘ଭନ୍ତେ, ଇମେ ତିତ୍ଥିଯା ନାନାଵିଧାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ଅଭିନିଵିସ୍ସ ଵୋହରନ୍ତି, ତଥା ଵୋହରନ୍ତା ଚ କଦାଚି ସସ୍ସତଂ, କଦାଚି ଅସସ୍ସତଂ, ଉଚ୍ଛେଦାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରନ୍ତି ଏକସ୍ମିଂଯେଵ ଅଟ୍ଠତ୍ଵା ନଵନଵାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ‘ଇଦମେଵ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ’ନ୍ତି ପଗ୍ଗଯ୍ହ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଉମ୍ମତ୍ତକସଦିସା, ତେସଂ ତଥା ଅଭିନିଵିଟ୍ଠାନଂ କା ଗତି, କୋ ଅଭିସମ୍ପରାଯୋ’’ତି। ତେନ ଚ ସମଯେନ ବହୂ ପଟଙ୍ଗପାଣକା ପତନ୍ତା ପତନ୍ତା ତେସୁ ତେଲପ୍ପଦୀପେସୁ ନିପତନ୍ତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ସମ୍ବହୁଲା ଅଧିପାତକା’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଅଧିପାତକାତି ପଟଙ୍ଗପାଣକା, ଯେ ‘‘ସଲଭା’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେ ହି ଦୀପସିଖଂ ଅଧିପତନତୋ ‘‘ଅଧିପାତକା’’ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ଆପାତପରିପାତନ୍ତି ଆପାତଂ ପରିପାତଂ, ଆପତିତ୍ୱା ଆପତିତ୍ୱା ପରିପତିତ୍ୱା ପରିପତିତ୍ୱା, ଅଭିମୁଖପାତଞ୍ଚେୱ ପରିବ୍ଭମିତ୍ୱା ପାତଞ୍ଚ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଆପାଥେ ପରିପାତ’’ନ୍ତି କେଚି ପଠନ୍ତି, ଆପାଥେ ପଦୀପସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ଆପାଥଗମନେ ସତି ପରିପତିତ୍ୱା ପରିପତିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନଯନ୍ତି ଅୱଡ୍ଢିଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ବ୍ୟସନନ୍ତି ୱିନାସଂ। ପୁରିମପଦେନ ହି ମରଣମତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ପଚ୍ଛିମପଦେନ ମରଣଂ ତେସଂ ଦୀପେତି। ତତ୍ଥ କେଚି ପାଣକା ସହ ପତନେନ ମରିଂସୁ, କେଚି ମରଣମତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଆପଜ୍ଜିଂସୁ।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଅଧିପାତକପାଣକାନଂ ଅତ୍ତହିତଂ ଅଜାନନ୍ତାନଂ ଅତ୍ତୁପକ୍କମୱସେନ ନିରତ୍ଥକବ୍ୟସନାପତ୍ତିଂ ୱିଦିତ୍ୱା ତେସଂ ୱିଯ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସେନ ଅନଯବ୍ୟସନାପତ୍ତିଦୀପକଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଉପାତିଧାୱନ୍ତି ନ ସାରମେନ୍ତୀତି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିଆଦିଭେଦଂ ସାରଂ ନ ଏନ୍ତି, ଚତୁସଚ୍ଚାଭିସମଯୱସେନ ନ ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତସ୍ମିଂ ପନ ସୌପାଯେ ସାରେ ତିଟ୍ଠନ୍ତେଯେୱ ୱିମୁତ୍ତାଭିଲାସାଯ ତଂ ଉପେନ୍ତା ୱିଯ ହୁତ୍ୱାପି ଦିଟ୍ଠିୱିପଲ୍ଲାସେନ ଅତିଧାୱନ୍ତି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ‘‘ନିଚ୍ଚଂ ସୁଭଂ ସୁଖଂ ଅତ୍ତା’’ତି ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ନୱଂ ନୱଂ ବନ୍ଧନଂ ବ୍ରୂହଯନ୍ତୀତି ତଥା ଗଣ୍ହନ୍ତା ଚ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତଂ ନୱଂ ନୱଂ ବନ୍ଧନଂ ବ୍ରୂହଯନ୍ତି ୱଡ୍ଢଯନ୍ତି। ପତନ୍ତି ପଜ୍ଜୋତମିୱାଧିପାତକା, ଦିଟ୍ଠେ ସୁତେ ଇତିହେକେ ନିୱିଟ୍ଠାତି ଏୱଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିବନ୍ଧନେହି ବଦ୍ଧତ୍ତା ଏକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଦିଟ୍ଠେ ଅତ୍ତନା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନେନେୱ ୱା ଦିଟ୍ଠେ ଅନୁସ୍ସୱୂପଲବ୍ଭମତ୍ତେନେୱ ଚ ସୁତେ ‘‘ଇତିହ ଏକନ୍ତତୋ ଏୱମେତ’’ନ୍ତି ନିୱିଟ୍ଠା ଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସେନ ‘‘ସସ୍ସତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅଭିନିୱିଟ୍ଠା, ଏକନ୍ତହିତଂ ୱା ନିସ୍ସରଣଂ ଅଜାନନ୍ତା ରାଗାଦୀହି ଏକାଦସହି ଅଗ୍ଗୀହି ଆଦିତ୍ତଂ ଭୱତ୍ତଯସଙ୍ଖାତଂ ଅଙ୍ଗାରକାସୁଂଯେୱ ଇମେ ୱିଯ ଅଧିପାତକା ଇମଂ ପଜ୍ଜୋତଂ ପତନ୍ତି, ନ ତତୋ ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ନୱମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୦। ଦସମେ ଯାୱକୀୱନ୍ତି ଯତ୍ତକଂ କାଲଂ। ଯତୋତି ଯଦା, ଯତୋ ପଟ୍ଠାଯ, ଯସ୍ମିଂ କାଲେତି ୱା ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମେତଂ, ଆନନ୍ଦାତି, ଆନନ୍ଦ, ତଥାଗତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ତଥାଗତସ୍ସ ତଥାଗତସାୱକାନଂଯେୱ ଚ ଲାଭସକ୍କାରୋ ଅଭିୱଡ୍ଢତି, ତିତ୍ଥିଯା ପନ ନିତ୍ତେଜା ୱିହତପ୍ପଭା ପହୀନଲାଭସକ୍କାରା ହୋନ୍ତୀତି ଯଂ ତଯା ୱୁତ୍ତଂ, ଏତଂ ଏୱଂ, ନ ଏତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୋ। ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ହି ଚକ୍କରତନସ୍ସ ପାତୁଭାୱେନ ଲୋକୋ ଚକ୍କରତନଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପୂଜାସକ୍କାରସମ୍ମାନଂ ନ ପୱତ୍ତେତି, ଚକ୍କରତନମେୱ ପନ ସବ୍ବୋ ଲୋକୋ ସବ୍ବଭାୱେହି ସକ୍କରୋତି ଗରୁଂ କରୋତି ମାନେତି ପୂଜେତି। ଇତି ୱଚ୍ଚାନୁସାରିପୁଞ୍ଞମତ୍ତନିସ୍ସନ୍ଦସ୍ସପି ତାୱ ମହନ୍ତୋ ଆନୁଭାୱୋ, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ୱିୱଟ୍ଟାନୁସାରିପୁଞ୍ଞଫଲୂପତ୍ଥମ୍ଭସ୍ସ ଅନନ୍ତାପରିମେଯ୍ୟଗୁଣଗଣାଧାରସ୍ସ ବୁଦ୍ଧରତନସ୍ସ ଧମ୍ମରତନସ୍ସ ସଙ୍ଘରତନସ୍ସ ଚାତି ଦସ୍ସେତି।

ଭଗୱା ହି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ପତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୱରଧମ୍ମଚକ୍କୋ ଅନୁକ୍କମେନ ଲୋକେ ଏକସଟ୍ଠିଯା ଅରହନ୍ତେସୁ ଜାତେସୁ ସଟ୍ଠି ଅରହନ୍ତେ ଜନପଦଚାରିକାଯ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଉରୁୱେଲଂ ପତ୍ୱା ଉରୁୱେଲକସ୍ସପପ୍ପମୁଖେ ସହସ୍ସଜଟିଲେ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ତେହି ପରିୱୁତୋ ଲଟ୍ଠିୱନୁଯ୍ୟାନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ବିମ୍ବିସାରପ୍ପମୁଖାନଂ ଅଙ୍ଗମଗଧୱାସୀନଂ ଦ୍ୱାଦସ ନହୁତାନି ସାସନେ ଓତାରେତ୍ୱା ଯଦା ରାଜଗହେ ୱିହାସି, ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଭଗୱତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଯଥା ଯଥା ଉପରୂପରି ଉଳାରଲାଭସକ୍କାରୋ ଅଭିୱଡ୍ଢତି, ତଥା ତଥା ସବ୍ବତିତ୍ଥିଯାନଂ ଲାଭସକ୍କାରୋ ପରିହାଯି ଏୱ।

ଅଥେକଦିୱସଂ ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ନିସିନ୍ନୋ ଭଗୱତୋ ଚ ଅରିଯସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ‘‘କଥଂ ନୁ ଖୋ ତିତ୍ଥିଯାନ’’ନ୍ତି ତେସଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଆୱଜ୍ଜେସି। ଅଥସ୍ସ ନେସଂ ସବ୍ବଥାପି ଦୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଯେୱ ଉପଟ୍ଠାସି। ସୋ ‘‘ଏୱଂମହାନୁଭାୱେ ନାମ ପୁଞ୍ଞୂପନିସ୍ସଯସ୍ସ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ଚ ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତେ ଭଗୱତି, ଅରିଯସଙ୍ଘେ ଚ ଧରନ୍ତେ କଥଂ ଇମେ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯା ଏୱଂ ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନା ଅକତପୁଞ୍ଞା ୱରାକା ଲାଭିନୋ ସକ୍କତା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ତିତ୍ଥିଯାନଂ ଲାଭସକ୍କାରହାନିଂ ନିସ୍ସାଯ କାରୁଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅଥ ଅତ୍ତନୋ ପରିୱିତକ୍କଂ ‘‘ଯାୱକୀୱଞ୍ଚ, ଭନ୍ତେ’’ତିଆଦିନା ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେସି। ଭଗୱା ଚ ତଂ, ‘‘ଆନନ୍ଦ, ତଯା ମିଚ୍ଛା ପରିୱିତକ୍କିତ’’ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣାଲିଙ୍ଗସଦିସଂ ଗୀୱଂ ଉନ୍ନାମେତ୍ୱା ସୁପୁପ୍ଫିତସତପତ୍ତସସ୍ସିରିକଂ ମହାମୁଖଂ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନତରଂ କତ୍ୱା ‘‘ଏୱମେତଂ, ଆନନ୍ଦା’’ତି ସମ୍ପହଂସିତ୍ୱା ‘‘ଯାୱକୀୱଞ୍ଚା’’ତିଆଦିନା ତସ୍ସ ୱଚନଂ ପଚ୍ଚନୁମୋଦି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ...ପେ... ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଚା’’ତି। ଅଥ ଭଗୱା ତସ୍ସଂ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ଅତୀତେପି ମଯି ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ଏକଚ୍ଚେ ନୀଚଜନା ସମ୍ମାନଂ ଲଭିତ୍ୱା ମମ ଉପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହତଲାଭସକ୍କାରା ଅହେସୁନ୍ତି ବାୱେରୁଜାତକଂ (ଜା। ୧।୪।୧୫୩ ଆଦଯୋ) କଥେସି।

ଏତମତ୍ଥଂୱିଦିତ୍ୱାତି ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ତାୱ ସକ୍କାରସମ୍ମାନୋ ଯାୱ ନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତେସଂ ପନ ଉପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତେ ହତଲାଭସକ୍କାରା ନିପ୍ପଭା ନିତ୍ତେଜାୱ ହୋନ୍ତି, ଦୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଯା ଦୁକ୍ଖତୋ ଚ ନ ମୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଏତମତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଓଭାସତି ତାୱ ସୋ କିମୀତି ସୋ ଖଜ୍ଜୂପନକକିମି ତାୱଦେୱ ଓଭାସତି ଜୋତତି ଦିପ୍ପତି। ଯାୱ ନ ଉନ୍ନମତେ ପଭଙ୍କରୋତି ତୀସୁପି ମହାଦୀପେସୁ ଏକକ୍ଖଣେ ଆଲୋକକରଣେନ ‘‘ପଭଙ୍କରୋ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମୋ ସୂରିଯୋ ଯାୱ ନ ଉଗ୍ଗମତି ନ ଉଦେତି। ଅନୁଗ୍ଗତେ ହି ସୂରିଯେ ଲଦ୍ଧୋକାସା ଖଜ୍ଜୂପନକା ୱିପରିୱତ୍ତମାନାପି କଣ୍ଟକଫଲସଦିସା ତମସି ୱିଜ୍ଜୋତନ୍ତି। ସ ୱେରୋଚନମ୍ହି ଉଗ୍ଗତେ, ହତପ୍ପଭୋ ହୋତି ନ ଚାପି ଭାସତୀତି ସମନ୍ତତୋ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା କିରଣସହସ୍ସେନ ୱିରୋଚନସଭାୱତାଯ ୱେରୋଚନନାମକେ ଆଦିଚ୍ଚେ ଉଟ୍ଠିତେ ସୋ ଖଜ୍ଜୂପନକୋ ହତପ୍ପଭୋ ନିତ୍ତେଜୋ କାଳଅକୋ ହୋତି, ରତ୍ତନ୍ଧକାରେ ୱିଯ ନ ଭାସତି ନ ଦିପ୍ପତି।

ଏୱଂ ଓଭାସିତମେୱ ତକ୍କିକାନନ୍ତି ଯଥା ତେନ ଖଜ୍ଜୂପନକେନ ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନତୋ ପୁରେଯେୱ ଓଭାସିତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ତକ୍କେତ୍ୱା ୱିତକ୍କେତ୍ୱା ପରିକପ୍ପନମତ୍ତେନ ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଗହଣତୋ ‘‘ତକ୍କିକା’’ତି ଲଦ୍ଧନାମେହି ତିତ୍ଥିଯେହି ଓଭାସିତଂ ଅତ୍ତନୋ ସମଯତେଜେନ ଦୀପେତ୍ୱା ଅଧିଟ୍ଠିତଂ ତାୱ, ଯାୱ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଲୋକେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ନ ତକ୍କିକା ସୁଜ୍ଝନ୍ତି ନ ଚାପି ସାୱକାତି ଯଦା ପନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଦା ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ନ ସୁଜ୍ଝନ୍ତି ନ ସୋଭନ୍ତି, ନ ଚାପି ତେସଂ ସାୱକା ସୋଭନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ୱିହତସୋଭା ରତ୍ତିଖିତ୍ତା ୱିଯ ସରା ନ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତେୱ। ଅଥ ୱା ଯାୱ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଲୋକେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତାୱଦେୱ ତକ୍କିକାନଂ ଓଭାସିତଂ ଅତ୍ତନୋ ସମଯେନ ଜୋତନଂ ବାଲଲାପନଂ, ନ ତତୋ ପରଂ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ନ ତକ୍କିକା ସୁଜ୍ଝନ୍ତି, ନ ଚାପି ସାୱକା। ତେ ହି ଦୁରକ୍ଖାତଧମ୍ମୱିନଯା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିରହିତା ନ ସଂସାରତୋ ସୁଜ୍ଝନ୍ତି ଅନିଯ୍ୟାନିକସାସନତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଦୁଦ୍ଦିଟ୍ଠୀ ନ ଦୁକ୍ଖା ପମୁଚ୍ଚରେ’’ତି। ତକ୍କିକା ହି ଅଯାଥାୱଲଦ୍ଧିକତାଯ ଦୁଦ୍ଦିଟ୍ଠିନୋ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱିଟ୍ଠଦିଟ୍ଠିକା ୱିପରୀତଦସ୍ସନା ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ଅନିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ ନ କଦାଚିପି ମୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି।

ଦସମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

୭। ଚୂଳଅୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଠମଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୧। ଚୂଳଅୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଭଦ୍ଦିୟୋତି ତସ୍ସ ଆୟସ୍ମତୋ ନାମଂ, କାୟସ୍ସ ପନ ରସ୍ସତ୍ତା ‘‘ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିୟୋ’’ତି ନଂ ସଞ୍ଜାନନ୍ତି। ସୋ କିର ସାୱତ୍ଥିୱାସୀ କୁଲପୁତ୍ତୋ ମହଦ୍ଧନୋ ମହାଭୋଗୋ ରୂପେନ ଅପାସାଦିକୋ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ ଦୁଦ୍ଦସିକୋ ଓକୋଟିମକୋ। ସୋ ଏକଦିୱସଂ ସତ୍ଥରି ଜେତୱନେ ୱିହରନ୍ତେ ଉପାସକେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧସଦ୍ଧୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଲଦ୍ଧୂପସମ୍ପଦୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାୟ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ପାପୁଣି। ତଦା ସେକ୍ଖା ଭିକ୍ଖୂ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ସାରିପୁତ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ଥାୟ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ୟାଚନ୍ତି, ଧମ୍ମଦେସନଂ ୟାଚନ୍ତି, ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି। ସୋ ତେସଂ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ପୂରେନ୍ତୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଆଚିକ୍ଖତି, ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ତେ ଘଟେନ୍ତା ୱାୟମନ୍ତା ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ସକଦାଗାମିଫଲଂ, ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ଅନାଗାମିଫଲଂ, ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ଅରହତ୍ତଂ, ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା, ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ଛଳଅଭିଞ୍ଞା, ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଅଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତେ ଦିସ୍ୱା ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିୟୋପି ସେଖୋ ସମାନୋ କାଲଂ ଞତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତକଲ୍ଲତଞ୍ଚ ସଲ୍ଲେଖଞ୍ଚ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ଧମ୍ମସେନାପତିଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା କତପଟିସନ୍ଥାରୋ ସମ୍ମୋଦମାନୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ୟାଚି। ସୋପିସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସୟସ୍ସ ଅନୁରୂପଂ କଥଂ କଥେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମୟେନ ଆୟସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିୟଂ ଅନେକପରିୟାୟେନ ଧମ୍ମିୟା କଥାୟ ସନ୍ଦସ୍ସେତୀ’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଅନେକପରିୟାୟେନାତି ‘‘ଇତିପି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଅନିଚ୍ଚା, ଇତିପି ଦୁକ୍ଖା, ଇତିପି ଅନତ୍ତା’’ତି ଏୱଂ ଅନେକେହି କାରଣେହି। ଧମ୍ମିୟା କଥାୟାତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଉଦୟବ୍ବୟାଦିପକାସନିୟା ଧମ୍ମିୟା କଥାୟ। ସନ୍ଦସ୍ସେତୀତି ତାନିୟେୱ ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣାନି ଉଦୟବ୍ବୟାଦିକେ ଚ ସମ୍ମା ଦସ୍ସେତି, ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱା ୱିୟ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସେତି। ସମାଦପେତୀତି ତତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକଂ ୱିପସ୍ସନଂ ସମ୍ମା ଆଦପେତି, ୟଥା ୱୀଥିପଟିପନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଗଣ୍ହାପେତି। ସମୁତ୍ତେଜେତୀତି ୱିପସ୍ସନାୟ ଆରଦ୍ଧାୟ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଉଦୟବ୍ବୟାଦୀସୁ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେସୁ ୟଥାକାଲଂ ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହସମୁପେକ୍ଖଣେହି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ଅନୁପୱତ୍ତନେନ ଭାୱନଂ ମଜ୍ଝିମଂ ୱୀଥିଂ ଓତାରେତ୍ୱା ୟଥା ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ସୂରଂ ପସନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ୱହତି, ଏୱଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ୱିସଦଭାୱକରଣେନ ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତଂ ସମ୍ମା ଉତ୍ତେଜେତି, ୱିସଦାପନୱସେନ ୱୋଦପେତି। ସମ୍ପହଂସେତୀତି ତଥା ପୱତ୍ତିୟମାନାୟ ୱିପସ୍ସନାୟ ସମପ୍ପୱତ୍ତଭାୱନାୱସେନ ଚେୱ ଉପରିଲଦ୍ଧବ୍ବଭାୱନାବଲେନ ଚ ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ମା ପହଂସେତି, ଲଦ୍ଧସ୍ସାଦୱସେନ ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ତୋସେତି। ଅନୁପାଦାୟ ଆସୱେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚୀତି ୟଥା ୟଥା ଧମ୍ମସେନାପତି ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ତଥା ତଥା ତଥଲକ୍ଖଣଂ ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ଚ ଦେସନାନୁଭାୱେନ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ଉପନିସ୍ସୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ଞାଣସ୍ସ ପରିପାକଂ ଗତତ୍ତା ଦେସନାନୁସାରେନ ଞାଣେ ଅନୁପୱତ୍ତନ୍ତେ କାମାସୱାଦୀସୁ କଞ୍ଚି ଆସୱଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିୟା ଅନୱସେସତୋ ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁଚ୍ଚି, ଅରହତ୍ତଫଲଂ ସଚ୍ଛାକାସୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଆୟସ୍ମତୋ ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିୟସ୍ସ ଅଞ୍ଞାରାଧନସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଧନ୍ତି ରୂପଧାତୁୟା ଅରୂପଧାତୁୟା ଚ। ଅଧୋତି କାମଧାତୁୟା। ସବ୍ବଧୀତି ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ସଙ୍ଖାରଗତେ। ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତିୟା ଅପରଭାଗେ ସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତୀହି ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ୱିମୁତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଉଦ୍ଧଂ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋତି ଏତେନ ପଞ୍ଚୁଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନପହାନଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଧୋ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋତି ଏତେନ ପଞ୍ଚୋରମ୍ଭାଗିୟସଂୟୋଜନପହାନଂ। ସବ୍ବଧିୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋତି ଏତେନ ଅୱସିଟ୍ଠସବ୍ବାକୁସଲପହାନଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଥ ୱା ଉଦ୍ଧନ୍ତି ଅନାଗତକାଲଗ୍ଗହଣଂ। ଅଧୋତି ଅତୀତକାଲଗ୍ଗହଣଂ। ଉଭୟଗ୍ଗହଣେନେୱ ତଦୁଭୟପଟିସଂୟୁତ୍ତତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଅଦ୍ଧା ଗହିତୋ ହୋତି, ତତ୍ଥ ଅନାଗତକାଲଗ୍ଗହଣେନ ଅନାଗତକ୍ଖନ୍ଧାୟତନଧାତୁୟୋ ଗହିତା। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସବ୍ବଧୀତି କାମଭେଦାଦିକେ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ଭୱେ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଅନାଗତୋ ଅତୀତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋତି ଏୱଂ ତିୟଦ୍ଧସଙ୍ଗହିତେ ସବ୍ବସ୍ମିଂ ଭୱେ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋତି।

ଅୟଂହମସ୍ମୀତିଅନାନୁପସ୍ସୀତି ୟୋ ଏୱଂ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ, ସୋ ରୂପୱେଦନାଦୀସୁ ‘‘ଅୟଂ ନାମ ଧମ୍ମୋ ଅହମସ୍ମୀ’’ତି ଦିଟ୍ଠିମାନମଞ୍ଞନାୱସେନ ଏୱଂ ନାନୁପସ୍ସତି। ତସ୍ସ ତଥା ଦସ୍ସନେ କାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅଥ ୱା ଅୟଂହମସ୍ମୀତି ଅନାନୁପସ୍ସୀତି ଇଦଂ ୟଥାୱୁତ୍ତାୟ ୱିମୁତ୍ତିୟା ଅଧିଗମୁପାୟଦୀପନଂ। ତିୟଦ୍ଧସଙ୍ଗହିତେ ତେଭୂମକେ ସଙ୍ଖାରେ ‘‘ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା’’ତି ପୱତ୍ତନସଭାୱାୟ ମଞ୍ଞନାୟ ଅନଧିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ‘‘ନେତଂ ମମ, ନେସୋହମସ୍ମି, ନ ମେ ସୋ ଅତ୍ତା’’ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ୟା ପୁବ୍ବଭାଗୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ୱିପସ୍ସନା, ସା ୱିମୁତ୍ତିୟା

ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଏୱଂ ୱିମୁତ୍ତୋ ଉଦତାରି ଓଘଂ, ଅତିଣ୍ଣପୁବ୍ବଂ ଅପୁନବ୍ଭୱାଯାତି ଏୱଂ ଦସହି ସଂଯୋଜନେହି ସବ୍ବାକୁସଲେହି ଚ ସବ୍ବଥା ୱିମୁତ୍ତୋ ଅରହା ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମନତୋ ପୁବ୍ବେ ସୁପିନନ୍ତେପି ଅତିଣ୍ଣପୁବ୍ବଂ କାମୋଘୋ ଭୱୋଘୋ ଦିଟ୍ଠୋଘୋ ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋତି ଇମଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଓଘଂ, ସଂସାରମହୋଘମେୱ ୱା ଅପୁନବ୍ଭୱାଯ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନାଯ ଉଦତାରି ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋ, ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ପାରେ ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଠମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୨। ଦୁତିଯେ ସେଖଂ ମଞ୍ଞମାନୋତି ''ସେଖୋ ଅଯ''ନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନୋ। ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ସିକ୍ଖତୀତି ସେଖୋ। କିଂ ସିକ୍ଖତି? ଅଧିସୀଲଂ ଅଧିଚିତ୍ତଂ ଅଧିପଞ୍ଞଞ୍ଚ। ଅଥ ୱା ସିକ୍ଖନଂ ସିକ୍ଖା, ସା ଏତସ୍ସ ସୀଲନ୍ତି ସେଖୋ। ସୋ ହି ଅପରିଯୋସିତସିକ୍ଖତ୍ତା ତଦଧିମୁତ୍ତତ୍ତା ଚ ଏକନ୍ତେନ ସିକ୍ଖନସୀଲୋ, ନ ପରିନିଟ୍ଠିତସିକ୍ଖୋ ଅସେଖୋ ୱିଯ ତତ୍ଥ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧୁସ୍ସୁକ୍କୋ, ନାପି ୱିସ୍ସଟ୍ଠସିକ୍ଖୋ ପଚୁରଜନୋ ୱିଯ ତତ୍ଥ ଅନଧିମୁତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ଅରିଯାଯ ଜାତିଯା ତୀସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ଜାତୋ, ତତ୍ଥ ୱା ଭୱୋତି ସେଖୋ। ଭିଯ୍ୟୋସୋମତ୍ତାଯାତି ପମାଣତୋ ଉତ୍ତରି, ପମାଣଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅଧିକତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଯସ୍ମା ହି ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିଯୋ ପଠମସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତେନ ୱିଧିନା ପଠମୋୱାଦେନ ଯଥାନିସିନ୍ନୋୱ ଆସୱକ୍ଖଯପତ୍ତୋ। ଧମ୍ମସେନାପତି ପନ ତସ୍ସ ତଂ ଅରହତ୍ତପତ୍ତିଂ ଅନାୱଜ୍ଜନେନ ଅଜାନିତ୍ୱା ''ସେଖୋଯେୱା''ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ଅପ୍ପଂ ଯାଚିତୋ ବହୁଂ ଦଦମାନୋ ଉଳାରପୁରିସୋ ୱିଯ ଭିଯ୍ୟୋ ଭିଯ୍ୟୋ ଅନେକପରିଯାଯେନ ଆସୱକ୍ଖଯାଯ ଧମ୍ମଂ କଥେତିଯେୱ। ଆଯସ୍ମାପି ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିଯୋ ''କତକିଚ୍ଚୋ ଦାନାହଂ, କିଂ ଇମିନା ଓୱାଦେନା''ତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସଦ୍ଧମ୍ମଗାରୱେନ ପୁବ୍ବେ ୱିଯ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ସୁଣାତିଯେୱ। ତଂ ଦିସ୍ୱା ଭଗୱା ଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ନିସିନ୍ନୋଯେୱ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ଯଥା ଧମ୍ମସେନାପତି ତସ୍ସ କିଲେସକ୍ଖଯଂ ଜାନାତି, ତଥା କତ୍ୱା ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତମେୱ।

ଗାଥାଯଂ ପନ ଅଚ୍ଛେଚ୍ଛି ୱଟ୍ଟନ୍ତି ଅନୱସେସତୋ କିଲେସୱଟ୍ଟଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦି, ଛିନ୍ନେ ଚ କିଲେସୱଟ୍ଟେ କମ୍ମୱଟ୍ଟମ୍ପି ଛିନ୍ନମେୱ। ବ୍ୟଗା ନିରାସନ୍ତି ଆସା ୱୁଚ୍ଚତି ତଣ୍ହା, ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଆସାତି ନିରାସଂ, ନିବ୍ବାନଂ। ତଂ ନିରାସଂ ୱିସେସେନ ଅଗା ଅଧିଗତୋତି ବ୍ୟଗା, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା ପୁନ ଅଧିଗମକାରଣେନ ୱିନା ଅଧିଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ତଣ୍ହା ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯଭୂତା, ତାଯ ପହୀନାଯ ଅପ୍ପହୀନୋ ନାମ କିଲେସୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମାସ୍ସ ତଣ୍ହାପହାନଂ ସୱିସେସଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱିସୁକ୍ଖା ସରିତା ନ ସନ୍ଦତୀ''ତି ଆହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଚତୁତ୍ଥସୂରିଯପାତୁଭାୱେନ ୱିଯ ମହାନଦିଯୋ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଞାଣୁପ୍ପାଦେନ ଅନୱସେସତୋ ୱିସୁକ୍ଖା ୱିସୋସିତା ତଣ୍ହାସରିତା ନଦୀ ନ ସନ୍ଦତି, ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ନ ପୱତ୍ତତି। ତଣ୍ହା ହି ''ସରିତା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ – ''ସରିତାନି ସିନେହିତାନି ଚ, ସୋମନସ୍ସାନି ଭୱନ୍ତି ଜନ୍ତୁନୋ''ତି (ଧ। ପ। ୩୪୧), ''ସରିତା ୱିସତ୍ତିକା''ତି (ଧ। ସ। ୧୦୬୫; ମହାନି। ୩) ଚ। ଛିନ୍ନଂ ୱଟ୍ଟଂ ନ ୱତ୍ତତୀତି ଏୱଂ କିଲେସୱଟ୍ଟସମୁଚ୍ଛେଦେନ ଛିନ୍ନଂ ୱଟ୍ଟଂ ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମତଂ ଅୱିପାକଧମ୍ମତଞ୍ଚ ଆପାଦନେନ ଉପଚ୍ଛିନ୍ନଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟଂ ନ ୱତ୍ତତି ନ ପୱତ୍ତତି। ଏସେୱନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି ଯଦେତଂ ସବ୍ବସୋ କିଲେସୱଟ୍ଟାଭାୱତୋ କମ୍ମୱଟ୍ଟସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତନଂ, ସୋ ଆଯତିଂ ୱିପାକୱଟ୍ଟସ୍ସ ଏକଂସେନେୱ ଅନୁପ୍ପାଦୋ ଏୱ ସକଲସ୍ସାପି ସଂସାରଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ପରିୱଟୁମଭାୱୋତି।

ଦୁତିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପଠମସତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୩। ତତିଯେ କାମେସୂତି ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ। ଅତିୱେଲନ୍ତି ୱେଲଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା। ସତ୍ତାତି ଅଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲତାଯ ୱିଜମାନମ୍ପି ଆଦୀନୱଂ ଅନୋଲୋକେତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦମେୱ ସରିତ୍ୱା ସଜ୍ଜନୱସେନ ସତ୍ତା, ଆସତ୍ତା ଲଗ୍ଗାତି ଅତ୍ଥୋ। ରତ୍ତାତି ୱତ୍ଥଂ ୱିଯ ରଙ୍ଗଜାତେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିପରିଣାମକରଣେନ ଛନ୍ଦରାଗେନ ରତ୍ତା ସାରତ୍ତା। ଗିଦ୍ଧାତି ଅଭିକଙ୍ଖନସଭାୱେନ ଅଭିଜ୍ଝନେନ ଗିଦ୍ଧା ଗେଧଂ ଆପନ୍ନା। ଗଧିତାତି ରାଗମୁଚ୍ଛିତା ୱିଯ ଦୁମ୍ମୋଚନୀଯଭାୱେନ ତତ୍ଥ ପଟିବଦ୍ଧା। ମୁଚ୍ଛିତାତି କିଲେସୱସେନ ୱିସଞ୍ଞୀଭୂତା ୱିଯ ଅନଞ୍ଞକିଚ୍ଚା ମୁଚ୍ଛଂ ମୋହଂ ଆପନ୍ନା। ଅଜ୍ଝୋପନ୍ନାତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେ ୱିଯ କତ୍ୱା ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଠିତା। ସମ୍ମତ୍ତକଜାତାତି କାମେସୁ ପାତବ୍ୟତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତା ଅପ୍ପସୁଖୱେଦନାଯ ସମ୍ମତ୍ତକା ସୁଟ୍ଠୁ ମତ୍ତକା ଜାତା। ''ସମ୍ମୋଦକଜାତା''ତିପି ପାଠୋ, ଜାତସମ୍ମୋଦନା ଉପ୍ପନ୍ନପହଂସାତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବେହିପି ପଦେହି ତେସଂ ତଣ୍ହାଧିପନ୍ନତଂଯେୱ ୱଦତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମଂ ''କାମେସୂ''ତି ୱତ୍ୱା ପୁନପି ''କାମେସୂ''ତି ୱଚନଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ତଦଧିମୁତ୍ତିଦୀପନତ୍ଥଂ। ତେନ ସବ୍ବିରିଯାପଥେସୁ କାମଗୁଣସମଙ୍ଗିନୋ ହୁତ୍ୱା ତଦା ୱିହରିଂସୂତି ଦସ୍ସେତି।

ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ ଠପେତ୍ୱା ଅରିଯସାୱକେ ସଙ୍କେ ସାୱତ୍ଥିୱାସିନୋ ଉସ୍ସୱଂ ଘୋସେତ୍ୱା ଯଥାୱିଭୱଂ ଆପାନଭୂମିଂ ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜନ୍ତା ପିୱନ୍ତା ଆୱି ଚେୱ ରହୋ ଚ କାମେ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପରିଚାରେନ୍ତା କାମେସୁ ପାତବ୍ୟତଂ ଆପଜ୍ଜିଂସୁ। ଭିକ୍ଖୂ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗେହେ ଆରାମୁଯ୍ୟାନାଦୀସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେ ଉସ୍ସୱଂ ଘୋସେତ୍ୱା କାମନିନ୍ନେ ତଥା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ''ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସଣ୍ହସୁଖୁମଂ ଧମ୍ମଂ ଲଭିସ୍ସାମା''ତି ଭଗୱତୋ ଏତମତ୍ଥଂ ଆରୋଚେସୁଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଥ ଖୋ ସମ୍ବହୁଲା ଭିକ୍ଖୂ…ପେ… କାମେସୁ ୱିହରନ୍ତୀ''ତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ତେସଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଆପାନଭୂମିରମଣୀଯେସୁ ମହାପରିଳାହେସୁ ଅନେକାନତ୍ଥାନୁବନ୍ଧେସୁ ଘୋରାସଯ୍ହକଟୁକଫଲେସୁ କାମେସୁ ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସିତଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା କାମାନଞ୍ଚେୱ କିଲେସାନଞ୍ଚ ଆଦୀନୱୱିଭାୱନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ କାମେସୁ ସତ୍ତାତି ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ କିଲେସକାମେନ ରତ୍ତା ମତ୍ତା ସତ୍ତା ୱିସତ୍ତା ଲଗ୍ଗା ଲଗ୍ଗିତା ସଂଯୁତ୍ତା। କାମସଙ୍ଗସତ୍ତାତି ତାଯେୱ କାମସତ୍ତିଯା ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ରାଗସଙ୍ଗେନ ଚେୱ ଦିଟ୍ଠିମାନଦୋସଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଗେହି ଚ ସତ୍ତା ଆସତ୍ତା। ସଂଯୋଜନେ ୱଜ୍ଜମପସ୍ସମାନାତି କମ୍ମୱଟ୍ଟଂ ୱିପାକୱଟ୍ଟେନ, ଭୱାଦିକେ ୱା ଭୱନ୍ତରାଦୀହି, ସତ୍ତେ ୱା ଦୁକ୍ଖେହି ସଂଯୋଜନତୋ ବନ୍ଧନତୋ ସଂଯୋଜନନାମକେ କାମରାଗାଦିକିଲେସଜାତେ ସଂଯୋଜନୀଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିତାଯ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖମୂଲଭାୱାଦିକଂ ୱଜ୍ଜଂ ଦୋସଂ ଆଦୀନୱଂ ଅପସ୍ସନ୍ତା। ନ ହି ଜାତୁ ସଂଯୋଜନସଙ୍ଗସତ୍ତା, ଓଘଂ ତରେଯ୍ୟୁଂ ୱିପୁଲଂ ମହନ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନାଭାୱେନ ସଂଯୋଜନସଭାୱେସୁ ସଙ୍ଗେସୁ, ସଂଯୋଜନସଙ୍ଖାତେହି ୱା ସଙ୍ଗେହି ତେସଂ ୱିସଯେସୁ ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ସତ୍ତା ୱିପୁଲୱିସଯତାଯ ଅନାଦିକାଲତାଯ ଚ ୱିପୁଲଂ ୱିତ୍ଥିଣ୍ଣଂ ମହନ୍ତଞ୍ଚ କାମାଦିଓଘଂ, ସଂସାରୋଘମେୱ ୱା ନ କଦାଚି ତରେଯ୍ୟୁଂ, ଏକଂସେନେୱ ତସ୍ସ ଓଘସ୍ସ ପାରଂ ନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଦୁତିଯସତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୪। ଚତୁତ୍ଥେ ଅନ୍ଧୀକତାତି କାମା ନାମ ଅନନ୍ଧମ୍ପି ଅନ୍ଧଂ କରୋନ୍ତି।

ଯଥାହ –

''ଲୁଦ୍ଧୋ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତି, ଲୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମଂ ନ ପସ୍ସତି;

ଅନ୍ଧତମଂ ତଦା ହୋତି, ଯଂ ଲୋଭୋ ସହତେ ନର''ନ୍ତି। (ଇତିୱୁ। ୮୮; ମହାନି। ୫; ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୨୮) –

ତସ୍ମା କାମେନ ଅନନ୍ଧାପି ଅନ୍ଧା କତାତି ଅନ୍ଧୀକତା। ସେସଂ ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ତତ୍ଥ ହି ମନୁସ୍ସାନଂ ପୱତ୍ତି ଭିକ୍ଖୂହି ଦିସ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଆରୋଚିତା, ଇଧ ଭଗୱତା ସାମଂଯେୱ ଦିଟ୍ଠାତି ଅଯମେୱ ୱିସେସୋ। ସତ୍ଥା ସାୱତ୍ଥିତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଜେତୱନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଅଚିରୱତିଯଂ ନଦିଯଂ ମଚ୍ଛବନ୍ଧେହି ଓଡ୍ଡିତଂ କୁମିନଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିକ୍ଖନ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତେ ବହୂ ମଚ୍ଛେ ପସ୍ସି, ତତୋ ଅପରଭାଗେ ଏକଂ ଖୀରପକଂ ୱଚ୍ଛଂ ଗୋରୱଂ କତ୍ୱା ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ଥଞ୍ଞପିପାସାଯ ଗୀୱଂ ପସାରେତ୍ୱା ମାତୁ ଅନ୍ତରସତ୍ଥିଯଂ ମୁଖଂ ଉପନେନ୍ତଂ ପସ୍ସି। ଅଥ ଭଗୱା ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପାଦେ ପକ୍ଖାଲେତ୍ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତୱରବୁଦ୍ଧାସନେ ନିସିନ୍ନୋ ପଚ୍ଛିମଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱଯଂ ପୁରିମସ୍ସ ଉପମାନଭାୱେନ ଗହେତ୍ୱା ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ କାମନ୍ଧାତି ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ କିଲେସକାମେନ ଅନ୍ଧା ୱିଚକ୍ଖୁକା କତା। ଜାଲସଞ୍ଛନ୍ନାତି ସକତ୍ତଭାୱପରତ୍ତଭାୱେସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାଯତନେସୁ, ତନ୍ନିସ୍ସିତେସୁ ଚ ଧମ୍ମେସୁ ଅତୀତାଦିୱସେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନେସୁ ହେଟ୍ଠୁପରିଯୱସେନ ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅନ୍ତୋଗଧାନଂ ଅନତ୍ଥାୱହତୋ ଚ ଜାଲଭୂତାଯ ତଣ୍ହାଯ ସୁଖୁମଚ୍ଛିଦ୍ଦେନ ଜାଲେନ ପରିୱୁତୋ ୱିଯ ଉଦକରହଦୋ ସଞ୍ଛନ୍ନା ପଲିଗୁଣ୍ଠିତା ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟା। ତଣ୍ହାଛଦନଛାଦିତାତି ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତେନ ଛଦନେନ ସେୱାଲପଣକେନ ୱିଯ ଉଦକଂ ଛାଦିତା, ପଟିଚ୍ଛନ୍ନା ପିହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଦଦ୍ୱଯେନାପି କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣନିୱାରିତକୁସଲଚିତ୍ତାଚାରତଂ ଦସ୍ସେତି।

ପମତ୍ତବନ୍ଧୁନା ବଦ୍ଧାତି କିଲେସମାରେନ ଦେୱପୁତ୍ତମାରେନ ଚ ବଦ୍ଧା। ଯଦଗ୍ଗେନ ହି କିଲେସମାରେନ ବଦ୍ଧା, ତଦଗ୍ଗେନ ଦେୱପୁତ୍ତମାରେନପି ବଦ୍ଧା ନାମ ହୋନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରୋ ପାସୋ, ୟ୍ୱାୟଂ ଚରତି ମାନସୋ;

ତେନ ତଂ ବାଧୟିସ୍ସାମି, ନ ମେ ସମଣ ମୋକ୍ଖସୀ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୧; ମହାୱ। ୩୩);

ନମୁଚି କଣ୍ହୋ ପମତ୍ତବନ୍ଧୂତି ତୀଣି ମାରସ୍ସ ନାମାନି। ଦେୱପୁତ୍ତମାରୋପି ହି କିଲେସମାରୋ ୱିଯ ଅନତ୍ଥେନ ପମତ୍ତେ ସତ୍ତେ ବନ୍ଧତୀତି ପମତ୍ତବନ୍ଧୁ। ‘‘ପମତ୍ତା ବନ୍ଧନେ ବଦ୍ଧା’’ତିପି ପଠନ୍ତି। ତତ୍ଥ ବନ୍ଧନେତି କାମଗୁଣବନ୍ଧନେତି ଅତ୍ଥୋ। ବଦ୍ଧାତି ନିଯମିତା। ଯଥା କିଂ? ମଚ୍ଛାୱ କୁମିନାମୁଖେ ଯଥା ନାମ ମଚ୍ଛବନ୍ଧକେନ ଓଡ୍ଡିତସ୍ସ କୁମିନସ୍ସ ମୁଖେ ପୱିଟ୍ଠା ମଚ୍ଛା ତେନ ବଦ୍ଧା ହୁତ୍ୱା ମରଣମନ୍ୱେନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତି, ଏୱମେୱ ମାରେନ ଓଡ୍ଡିତେନ କାମଗୁଣବନ୍ଧନେନ ବଦ୍ଧା ଇମେ ସତ୍ତା ଜରାମରଣମନ୍ୱେନ୍ତି। ୱଚ୍ଛୋ ଖୀରପକୋୱ ମାତରଂ ଯଥା ଖୀରପାଯୀ ତରୁଣୱଚ୍ଛୋ ଅତ୍ତନୋ ମାତରଂ ଅନ୍ୱେତି ଅନୁଗଚ୍ଛତି, ନ ଅଞ୍ଞଂ ଏୱଂ ମାରବନ୍ଧନବଦ୍ଧା ସତ୍ତା ସଂସାରେ ପରିବ୍ଭମନ୍ତା ମରଣମେୱ ଅନ୍ୱେନ୍ତି ଅନୁଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ଅଜରଂ ଅମରଣଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଚତୁତ୍ଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଅପରଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୫। ପଞ୍ଚମେ ସମ୍ବହୁଲାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପିଟ୍ଠିତୋ ପିଟ୍ଠିତୋତି ଆଯସ୍ମା ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିଯୋ ଏକଦିୱସଂ ସମ୍ବହୁଲେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଗାମନ୍ତରେନ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା କତଭତ୍ତକିଚ୍ଚୋ ପତ୍ତଂ ୱୋଦକଂ କତ୍ୱା ଥୱିକାଯ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଂସେ ଲଗ୍ଗେତ୍ୱା ଚୀୱରଂ ସଙ୍ଘରିତ୍ୱା ତମ୍ପି ୱାମଂସେ ଠପେତ୍ୱା ପାସାଦିକେନ ଅଭିକ୍କନ୍ତେନ ପଟିକ୍କନ୍ତେନ ଆଲୋକିତେନ ୱିଲୋକିତେନ ସମିଞ୍ଜିତେନ ପସାରିତେନ ଓକ୍ଖିତ୍ତଚକ୍ଖୁ ଇରିଯାପଥସମ୍ପନ୍ନୋ ଅତ୍ତନୋ ସତିପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲଂ ପକାସେନ୍ତୋ ୱିଯ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ସୂପଟ୍ଠିତଂ କତ୍ୱା ସମାହିତେନ ଚିତ୍ତେନ ପଦେ ପଦଂ ନିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି, ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଚ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପଚ୍ଛତୋ ପଚ୍ଛତୋ ଗଚ୍ଛତି ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ଅସଂମିସ୍ସୋ। କସ୍ମା? ଅସଂସଟ୍ଠୱିହାରିତାଯ। ଅପିଚ ତସ୍ସାଯସ୍ମତୋ ରୂପଂ ପରିଭୂତଂ ପରିଭୱଟ୍ଠାନୀଯଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ଓହୀଳେନ୍ତି। ଥେରୋ ତଂ ଜାନିତ୍ୱା ପିଟ୍ଠିତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ଗଚ୍ଛତି ‘‘ମା ଇମେ ମଂ ନିସ୍ସାଯ ଅପୁଞ୍ଞଂ ପସୱିଂସୂ’’ତି। ଏୱଂ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଚ ଥେରୋ ଚ ସାୱତ୍ଥିଂ ପତ୍ୱା ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଯେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଆଯସ୍ମା ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିଯୋ’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣନ୍ତି ୱିରୂପଂ। ତେନସ୍ସ ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ସଣ୍ଠାନସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଦୁଦ୍ଦସିକନ୍ତି ଅପାସାଦିକଦସ୍ସନଂ। ତେନସ୍ସ ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିଯା ଆକାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଓକୋଟିମକନ୍ତି ରସ୍ସଂ। ଇମିନା ଆରୋହସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଯେଭୁଯ୍ୟେନଭିକ୍ଖୂନଂ ପରିଭୂତରୂପନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନଭିକ୍ଖୂହି ଓହୀଳିତରୂପଂ। ପୁଥୁଜ୍ଜନା ଏକଚ୍ଚେ ଛବ୍ବଗ୍ଗିଯାଦଯୋ ତସ୍ସାଯସ୍ମତୋ ଗୁଣଂ ଅଜାନନ୍ତା ହତ୍ଥକଣ୍ଣଚୂଳିକାଦୀସୁ ଗଣ୍ହନ୍ତା ପରାମସନ୍ତା କୀଳନ୍ତା ପରିଭୱନ୍ତି, ନ ଅରିଯା, କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱା।

ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସୀତି କସ୍ମା ଆମନ୍ତେସି? ଥେରସ୍ସ ଗୁଣଂ ପକାସେତୁଂ। ଏୱଂ କିର ଭଗୱତୋ ଅହୋସି ‘‘ଇମେ ଭିକ୍ଖୂ ମମ ପୁତ୍ତସ୍ସ ମହାନୁଭାୱତଂ ନ ଜାନନ୍ତି, ତେନ ତଂ ପରିଭୱନ୍ତି, ତଂ ନେସଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ଭୱିସ୍ସତି, ହନ୍ଦାହଂ ଇମସ୍ସ ଗୁଣେ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପକାସେତ୍ୱା ପରିଭୱତୋ ନଂ ମୋଚେସ୍ସାମୀ’’ତି।

ପସ୍ସଥ ନୋତି ପସ୍ସଥ ନୁ। ନ ଚ ସା ସମାପତ୍ତି ସୁଲଭରୂପା, ଯା ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଅସମାପନ୍ନପୁବ୍ବାତି ରୂପସମାପତ୍ତି ଅରୂପସମାପତ୍ତି ବ୍ରହ୍ମୱିହାରସମାପତ୍ତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ଫଲସମାପତ୍ତୀତି ଏୱଂ ପଭେଦା ସାୱକସାଧାରଣା ଯା କାଚି ସମାପତ୍ତିଯୋ ନାମ, ତାସୁ ଏକାପି ସମାପତ୍ତି ନ ସୁଲଭରୂପା, ଦୁଲ୍ଲଭା, ନତ୍ଥିଯେୱ ସା ତେନ ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିଯେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଅସମାପନ୍ନପୁବ୍ବା। ଏତେନସ୍ସ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ’’ତି, ତତ୍ଥ ମହିଦ୍ଧିକତଂ ପକାସେତ୍ୱା ଇଦାନି ମହାନୁଭାୱତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯସ୍ସ ଚତ୍ଥାଯା’’ତିଆଦିମାହ। ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଏତ୍ଥ ଚ ଭଗୱା ‘‘ଏସୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୂ’’ତିଆଦିନା, ‘‘ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁ ନ ଯୋ ୱା ସୋ ୱା ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ ଦୁଦ୍ଦସିକୋ ଓକୋଟିମକୋତି ଭିକ୍ଖୂନଂ ପିଟ୍ଠିତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଚ ଏତ୍ତକେନ ନ ଓଞ୍ଞାତବ୍ବୋ, ଅଥ ଖୋ ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ, ଯଂକିଞ୍ଚି ସାୱକେନ ପତ୍ତବ୍ବଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ତେନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତଂ ପାସାଣଚ୍ଛତ୍ତଂ ୱିଯ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଓଲୋକେଥ, ତଂ ୱୋ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଦସ୍ସେତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଆଯସ୍ମତୋ ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିଯସ୍ସ ମହିଦ୍ଧିକତାମହାନୁଭାୱତାଦିଭେଦଂ ଗୁଣରାସିଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ଜାନିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ନେଲଙ୍ଗୋତି ଏଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୋସୋ, ନାସ୍ସ ଏଲନ୍ତି ନେଲଂ । କିଂ ପନ ତଂ? ସୁପରିସୁଦ୍ଧସୀଲଂ। ତଞ୍ହି ନିଦ୍ଦୋସଟ୍ଠେନ ଇଧ ‘‘ନେଲ’’ନ୍ତି

ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଂ ନେଲଂ ପଧାନଭୂତଂ ଅଙ୍ଗଂ ଏତସ୍ସାତି ନେଲଙ୍ଗୋ। ସୋ ଯଂ ‘‘ରଥୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ତସ୍ମା ସୁପରିସୁଦ୍ଧସୀଲଙ୍ଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରହତ୍ତଫଲସୀଲଞ୍ହି ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ। ସେତୋ ପଚ୍ଛାଦୋ ଏତସ୍ସାତି ସେତପଚ୍ଛାଦୋ। ପଚ୍ଛାଦୋତି ରଥସ୍ସ ଉପରି ଅତ୍ଥରିତକମ୍ବଲାଦି। ସୋ ପନ ସୁପରିସୁଦ୍ଧଧୱଲଭାୱେନ ସେତୋ ୱା ହୋତି ରତ୍ତନୀଲାଦୀସୁ ୱା ଅଞ୍ଞତରୋ। ଇଧ ପନ ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତିଯା ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ସୁପରିସୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ସେତପଚ୍ଛାଦୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ଅଞ୍ଞତ୍ରାପି ‘‘ରଥୋ ସୀଲପରିକ୍ଖାରୋ’’ତି। ଏକୋ ସତିସଙ୍ଖାତୋ ଅରୋ ଏତସ୍ସାତି ଏକାରୋ। ୱତ୍ତତୀତି ପୱତ୍ତତି। ରଥୋତି ଥେରସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି।

ଅନୀଘନ୍ତି ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖଂ, ଖୋଭୱିରହିତଂ ଯାନଂ ୱିଯ କିଲେସପରିଖୋଭୱିରହିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଯନ୍ତନ୍ତି ସମ୍ମୁଖୁଲାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପିଟ୍ଠିତୋ ପିଟ୍ଠିତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ। ଛିନ୍ନସୋତନ୍ତି ପଚ୍ଛିନ୍ନସୋତଂ। ପକତିରଥସ୍ସ ହି ସୁଖପୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଅକ୍ଖସୀସେସୁ ନାଭିଯଞ୍ଚ ଉପଲିତ୍ତାନଂ ସପ୍ପିତେଲାଦୀନଂ ସୋତୋ ସୱନଂ ସନ୍ଦନଂ ହୋତି, ତେନ ସୋ ଅଚ୍ଛିନ୍ନସୋତୋ ନାମ ହୋତି। ଅଯଂ ପନ ଛତ୍ତିଂସତିଯା ସୋତାନଂ ଅନୱସେସତୋ ପହୀନତ୍ତା ଛିନ୍ନସୋତୋ ନାମ ହୋତି, ତଂ ଛିନ୍ନସୋତଂ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ବନ୍ଧନନ୍ତି ଅବନ୍ଧନୋ। ରଥୂପତ୍ଥରସ୍ସ ହି ଅକ୍ଖେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିଚ୍ଚଲଭାୱକରଣତ୍ଥଂ ବହୂନି ବନ୍ଧନାନି ହୋନ୍ତି, ତେନ ସୋ ସବନ୍ଧନୋ। ଅଯଂ ପନ ସବ୍ବସଂଯୋଜନବନ୍ଧନାନଂ ଅନୱସେସତୋ ପରିକ୍ଖୀଣତ୍ତା ଅବନ୍ଧନୋ, ତଂ ଅବନ୍ଧନଂ। ପସ୍ସାତି ଭଗୱା ଥେରସ୍ସ ଗୁଣେହି ସୋମନସ୍ସପ୍ପତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ୱଦତି।

ଇତି ସତ୍ଥା ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଲକୁଣ୍ଡକଭଦ୍ଦିଯଂ ଅରହତ୍ତଫଲସୀସେନ ସୁଚକ୍କଂ, ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତିଯା ସୁଉତ୍ତରଚ୍ଛଦଂ, ସୁପଟ୍ଠିତାଯ ସତିଯା ସ୍ୱାରଂ, କିଲେସପରିଖୋଭାଭାୱେନ ଅପରିଖୋଭଂ, ତଣ୍ହୂପଲେପାଭାୱେନ ଅନୁପଲେପଂ, ସଂଯୋଜନାଦୀନଂ ଅଭାୱେନ ଅବନ୍ଧନଂ ସୁପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ସୁଯୁତ୍ତଂ ଆଜଞ୍ଞରଥଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି।

ପଞ୍ଚମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ତଣ୍ହାସଙ୍ଖଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୬। ଛଟ୍ଠେ ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋତି ଏତ୍ଥ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋତି ତସ୍ସାଯସ୍ମତୋ ଗୋତ୍ତତୋ ଆଗତନାମଂ। ସାୱକେସୁ ପନ ସବ୍ବପଠମଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝୀତି ଭଗୱତା ‘‘ଅଞ୍ଞାସି ୱତ, ଭୋ, କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ’’ତି (ମହାୱ। ୧୭; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧) ୱୁତ୍ତୌଦାନୱସେନ ଥେରୋ ସାସନେ ‘‘ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ’’ତ୍ୱେୱ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ତଣ୍ହାସଙ୍ଖଯୱିମୁତ୍ତିନ୍ତି ତଣ୍ହା ସଙ୍ଖୀଯତି ପହୀଯତି ଏତ୍ଥାତି ତଣ୍ହାସଙ୍ଖଯୋ, ନିବ୍ବାନଂ। ତସ୍ମିଂ ତଣ୍ହାସଙ୍ଖଯେ ୱିମୁତ୍ତି। ତଣ୍ହା ୱା ସଙ୍ଖୀଯତି ପହୀଯତି ଏତେନାତି ତଣ୍ହାସଙ୍ଖଯୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ତସ୍ସ ଫଲଭୂତା, ପରିଯୋସାନଭୂତା ୱା ୱିମୁତ୍ତୀତି ତଣ୍ହାସଙ୍ଖଯୱିମୁତ୍ତି , ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତି। ତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି। ଅଯଞ୍ହି ଆଯସ୍ମା ବହୁଲଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ଇଧାପି ଏୱମକାସି।

ଏତମତ୍ଥଂୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରସ୍ସ ଅଗ୍ଗଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ମୂଲଂ ଛମା ନତ୍ଥୀତି ଯସ୍ସ ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱରୁକ୍ଖମୂଲଭୂତା ଅୱିଜ୍ଜା, ତସ୍ସାୱ ପତିଟ୍ଠା ହେତୁଭୂତା ଆସୱନୀୱରଣଅଯୋନିସୋମନସିକାରସଙ୍ଖାତା ଛମା ପଥୱୀ ଚ ନତ୍ଥି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ସମୁଗ୍ଘାତିତତ୍ତା। ପଣ୍ଣା ନତ୍ଥି କୁତୋ ଲତାତି ନତ୍ଥି ଲତା କୁତୋ ପଣ୍ଣାତି ପଦସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମାନାତିମାନାଦିପଭେଦା ସାଖାପସାଖାଦିସଙ୍ଖାତା ଲତାପି ନତ୍ଥି, କୁତୋ ଏୱ ମଦପ୍ପମାଦମାଯାସାଠେଯ୍ୟାଦିପଣ୍ଣାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ପଣ୍ଣା ନତ୍ଥି କୁତୋ ଲତାତି ରୁକ୍ଖଙ୍କୁରସ୍ସ ୱଡ୍ଢମାନସ୍ସ ପଠମଂ ପଣ୍ଣାନି ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ପଚ୍ଛା ସାଖାପସାଖାସଙ୍ଖାତା ଲତାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ଅସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱରୁକ୍ଖସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱିତତ୍ତା ଯଂ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତଂ ମୂଲଂ, ତସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ଆସୱାଦି ଚ ନତ୍ଥି। ମୂଲଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ମୂଲକାରଣତ୍ତା ବୀଜଟ୍ଠାନିଯଂ କମ୍ମଂ ତଦଭାୱୋପି ଗହିତୋଯେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅସତି ଚ କମ୍ମବୀଜେ ତଂନିମିତ୍ତୋ ୱିଞ୍ଞାଣଙ୍କୁରୋ, ୱିଞ୍ଞାଣଙ୍କୁରନିମିତ୍ତା ଚ ନାମରୂପସଳାଯତନପତ୍ତସାଖାଦଯୋ ନ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସନ୍ତିଯେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଯସ୍ସ ମୂଲଂ ଛମା ନତ୍ଥି, ପଣ୍ଣା ନତ୍ଥି କୁତୋ ଲତା’’ତି।

ତଂ ଧୀରଂ ବନ୍ଧନା ମୁତ୍ତନ୍ତି ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନୱୀରିଯଯୋଗେନ ୱିଜିତମାରତ୍ତା ଧୀରଂ, ତତୋ ଏୱ ସବ୍ବକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରବନ୍ଧନତୋ ମୁତ୍ତଂ। କୋ ତଂ ନିନ୍ଦିତୁମରହତୀତି ଏତ୍ଥ ନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସବ୍ବକିଲେସୱିପ୍ପମୁତ୍ତଂ ସୀଲାଦିଅନୁତ୍ତରଗୁଣସମନ୍ନାଗତଂ କୋ ନାମ ୱିଞ୍ଞୁଜାତିକୋ ନିନ୍ଦିତୁଂ ଗରହିତୁଂ ଅରହତି ନିନ୍ଦାନିମିତ୍ତସ୍ସେୱ ଅଭାୱତୋ। ଦେୱାପି ନଂ ପସଂସନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଦେୱା ସକ୍କାଦଯୋ ଗୁଣୱିସେସୱିଦୂ, ଅପିସଦ୍ଦେନ ମନୁସ୍ସାପି

ଖତ୍ତିୟପଣ୍ଡିତାଦୟୋ ପସଂସନ୍ତି। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ ବ୍ରହ୍ମୁନାପି ପସଂସିତୋ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନାପି ଅଞ୍ଞେହିପି ବ୍ରହ୍ମନାଗୟକ୍ଖଗନ୍ଧବ୍ବାଦୀହିପି ପସଂସିତୋ ଥୋମିତୋୟେୱାତି।

ଛଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ପପଞ୍ଚଖୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୭। ସତ୍ତମେ ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାପହାନନ୍ତି ପପଞ୍ଚେନ୍ତି ୟତ୍ଥ ସୟଂ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତଂ ସନ୍ତାନଂ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତି ଚିରଂ ଠପେନ୍ତୀତି ପପଞ୍ଚା, କିଲେସା। ୱିସେସତୋ ରାଗଦୋସମୋହତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମାନା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ରାଗୋ ପପଞ୍ଚୋ, ଦୋସୋ ପପଞ୍ଚୋ, ମୋହୋ ପପଞ୍ଚୋ, ତଣ୍ହା ପପଞ୍ଚୋ, ଦିଟ୍ଠି ପପଞ୍ଚୋ, ମାନୋ ପପଞ୍ଚୋ’’ତି। –

ଅପିଚ ସଂକିଲେସଟ୍ଠୋ ପପଞ୍ଚଟ୍ଠୋ, କଚୱରଟ୍ଠୋ ପପଞ୍ଚଟ୍ଠୋ। ତତ୍ଥ ରାଗପପଞ୍ଚସ୍ସ ସୁଭସଞ୍ଞା ନିମିତ୍ତଂ, ଦୋସପପଞ୍ଚସ୍ସ ଆଘାତୱତ୍ଥୁ, ମୋହପପଞ୍ଚସ୍ସ ଆସୱା, ତଣ୍ହାପପଞ୍ଚସ୍ସ ୱେଦନା, ଦିଟ୍ଠିପପଞ୍ଚସ୍ସ ସଞ୍ଞା, ମାନପପଞ୍ଚସ୍ସ ୱିତକ୍କୋ ନିମିତ୍ତଂ। ତେହି ପପଞ୍ଚେହି ସହଗତା ସଞ୍ଞା ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞା। ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାନଂ ସଙ୍ଖା ଭାଗା କୋଟ୍ଠାସା ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖା। ଅତ୍ଥତୋ ସବ୍ବଂ ନିମିତ୍ତେହି ତଂତଂପପଞ୍ଚସ୍ସ ପକ୍ଖିୟୋ କିଲେସଗଣୋ। ସଞ୍ଞାଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ତସ୍ସ ନେସଂ ସାଧାରଣହେତୁଭାୱେନ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ସଞ୍ଞାନିଦାନା ହି ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖା’’ତି (ସୁ। ନି। ୮୮୦)। ତେସଂ ପହାନଂ, ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ରାଗାଦିକିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତଦା ହି ଭଗୱା ଅତୀତାସୁ ଅନେକକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖାସୁ ଅତ୍ତନୋ ଜାତୀସୁ ଅନନ୍ତସ୍ସ ନିମିତ୍ତଭୂତେ କିଲେସେ ଇମସ୍ମିଂ ଚରିମଭୱେ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ବୋଧିମଣ୍ଡେ ସୱାସନେ ପହୀନେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ସତ୍ତସନ୍ତାନଞ୍ଚ କିଲେସଚରିତଂ ରାଗାଦିକିଲେସସଂକିଲିଟ୍ଠଂ କଞ୍ଜିୟପୁଣ୍ଣଲାବୁଂ ୱିୟ ତକ୍କଭରିତଚାଟିଂ ୱିୟ ୱସାପୀତପିଲୋତିକଂ ୱିୟ ଚ ଦୁବ୍ବିନିମୋଚିୟଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଏୱଂ ଗହନଂ ନାମିଦଂ କିଲେସୱଟ୍ଟଂ ଅନାଦିକାଲଭାୱିତଂ ମୟ୍ହଂ ଅନୱସେସଂ ପହୀନଂ, ଅହୋ ସୁପ୍ପହୀନ’’ନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନପୀତିପାମୋଜ୍ଜୋ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାପହାନଂ ୱିଦିତ୍ୱା ତାୟଂ ୱେଲାୟଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀ’’ତି।

ତତ୍ଥ ୟସ୍ସ ପପଞ୍ଚା ଠିତି ଚ ନତ୍ଥୀତି ୟସ୍ମା ଭଗୱା ଅତ୍ତାନମେୱ ପରଂ ୱିୟ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦିସତି ତସ୍ମା ୟସ୍ସ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣା ପପଞ୍ଚା, ତେହି କତା ସଂସାରେ ଠିତି ଚ ନତ୍ଥି। ନେତ୍ତିୟଂ ପନ ‘‘ଠିତି ନାମ ଅନୁସୟୋ’’ତି (ନେତ୍ତି। ୨୭) ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁସୟୋ ହି ଭୱପୱତ୍ତିୟା ମୂଲନ୍ତି। ସତ୍ତେ ସଂସାରେ ପପଞ୍ଚେନ୍ତୀତି ପପଞ୍ଚା। ‘‘ପପଞ୍ଚଟ୍ଠିତୀ’’ତି ଚ ପାଠୋ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପପଞ୍ଚାନଂ ଠିତି ୱିଜ୍ଜମାନତା ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଚ୍ଛେଦୋ ପପଞ୍ଚଟ୍ଠିତି, ପପଞ୍ଚା ଏୱ ୱା ଅୱସିଟ୍ଠକୁସଲାକୁସଲୱିପାକାନଂ ପୱତ୍ତିୟା ହେତୁଭାୱତୋ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଠିତି ପପଞ୍ଚଟ୍ଠିତି, ସା ୟସ୍ସ ଅଗ୍ଗପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନତ୍ଥି। ସନ୍ଦାନଂ ପଲିଘଞ୍ଚ ୱୀତିୱତ୍ତୋତି ୟୋ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ସନ୍ତାନସଦିସତ୍ତା ‘‘ସନ୍ଦାନ’’ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୟୋ, ନିବ୍ବାନନଗରପୱେସନିସେଧନତୋ ପଲିଘସଦିସତ୍ତା ପଲିଘସଙ୍ଖାତଂ ଅୱିଜ୍ଜଞ୍ଚ ୱୀତିୱତ୍ତୋ ସୱାସନପହାନେନ ୱିସେସତୋ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ। ଅପରେ ପନ କୋଧଂ ‘‘ସନ୍ଦାନ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ ଗହେତବ୍ବଂ। ସୋ ହି ‘‘ପରାଭିସଜ୍ଜନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋତି।

ତଂ ନିତ୍ତଣ୍ହଂ ମୁନିଂ ଚରନ୍ତନ୍ତି ତଂ ସବ୍ବଥାପି ତଣ୍ହାଭାୱେନ ନିତ୍ତଣ୍ହଂ, ଉଭୟଲୋକମୁନନତୋ ଅତ୍ତହିତପରହିତମୁନନତୋ ଚ ମୁନିଂ, ଏକନ୍ତେନେୱ ସବ୍ବସତ୍ତହିତତ୍ଥଂ ଚତୂହି ଇରିୟାପଥେହି ନାନାସମାପତ୍ତିଚାରେହି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେନ ଞାଣଚାରେନ ଚ ଚରନ୍ତଂ। ନାୱଜାନାତି ସଦେୱକୋପି ଲୋକୋତି ସବ୍ବୋ ସପଞ୍ଞଜାତିକୋ ସତ୍ତଲୋକୋ ସଦେୱକୋପି ସବ୍ରହ୍ମକୋପି ନ କଦାଚିପି ଅୱଜାନାତି ନ ପରିଭୋତି, ଅଥ ଖୋ ଅୟମେୱ ଲୋକେ ଅଗ୍ଗୋ ସେଟ୍ଠୋ ଉତ୍ତମୋ ପୱରୋତି ଗରୁଂ କରୋନ୍ତୋ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ପୂଜାସକ୍କାରନିରତୋ ହୋତୀତି।

ସତ୍ତମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। କଚ୍ଚାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୮। ଅଟ୍ଠମେ ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅୟଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସଦ୍ଦୋ ‘‘ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆୟତନାନୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୩୦୪) ଅଜ୍ଝତ୍ତଜ୍ଝତ୍ତେ ଆଗତୋ। ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତା ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୨୦), ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱା କାୟେ କାୟାନୁପସ୍ସୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୩-୩୭୪) ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତେ। ‘‘ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନଂ

ଅମନସିକାରା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୩।୧୮୭) ୱିସଯଜ୍ଝତ୍ତେ, ଇସ୍ସରିଯଟ୍ଠାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ଫଲସମାପତ୍ତି ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଇସ୍ସରିଯଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ‘‘ତେନାନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁନା ତସ୍ମିଂଯେୱ ପୁରିମସ୍ମିଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱ ଚିତ୍ତଂ ସଣ୍ଠପେତବ୍ବ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୩।୧୮୮) ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତେ। ଇଧାପି ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତେଯେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତଭୂତେ କମ୍ମଟ୍ଠାନାରମ୍ମଣେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପରିମୁଖନ୍ତି ଅଭିମୁଖଂ। ସୂପଟ୍ଠିତାଯାତି ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଟ୍ଠିତାଯ କାଯଗତାଯ ସତିଯା। ସତିସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ଝାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନୱସେନ ପଟିଲଦ୍ଧଂ ଉଳାରଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା’’ତି।

ଅଯଞ୍ହି ଥେରୋ ଭଗୱତି ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରନ୍ତେ ଏକଦିୱସଂ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପ୍ପଟିକ୍କନ୍ତୋ ୱିହାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଭଗୱତୋ ୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଦିୱାଟ୍ଠାନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ନିସିନ୍ନୋ ନାନାସମାପତ୍ତୀହି ଦିୱସଭାଗଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯଂ ୱିହାରମଜ୍ଝଂ ଓତରିତ୍ୱା ଭଗୱତି ଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ନିସିନ୍ନେ ‘‘ଅକାଲୋ ତାୱ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତୁ’’ନ୍ତି ଗନ୍ଧକୁଟିଯା ଅୱିଦୂରେ, ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ କାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିସୀଦି। ସତ୍ଥା ତଂ ତଥାନିସିନ୍ନଂ ଗନ୍ଧକୁଟିଯଂ ନିସିନ୍ନୋଯେୱ ପସ୍ସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଆଯସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ…ପେ… ସୂପଟ୍ଠିତାଯା’’ତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଆଯସ୍ମତୋ ମହାକଚ୍ଚାନତ୍ଥେରସ୍ସ ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାୱସେନ ଅଧିଗତଂ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜନଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ସିଯା ସବ୍ବଦା ସତି, ସତତଂ କାଯଗତା ଉପଟ୍ଠିତାତି ଯସ୍ସ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ ଏକଦିୱସଂ ଛ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି କାଲେ ନାମରୂପଭେଦେନ ଦୁୱିଧେପି କାଯେ ଗତା କାଯାରମ୍ମଣା ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିସମ୍ମସନୱସେନ ସତତଂ ନିରନ୍ତରଂ ସାତଚ୍ଚାଭିଯୋଗୱସେନ ସତି ଉପଟ୍ଠିତା ସିଯା।

ଅଯଂ କିରାଯସ୍ମା ପଠମଂ କାଯଗତାସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନୱସେନ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ତଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନମୁଖେନ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ। ସୋ ଅପରଭାଗେପି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ତମେୱ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ତଥେୱ ଚ ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି। ସ୍ୱାଯଂ ଯେନ ୱିଧିନା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ, ତଂ ୱିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ‘‘ଯସ୍ସ ସିଯା ସବ୍ବଦା ସତି, ସତତଂ କାଯଗତା ଉପଟ୍ଠିତା’’ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସା ଉପଟ୍ଠାନାକାରଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ନୋଚସ୍ସ ନୋ ଚ ମେ ସିଯା, ନ ଭୱିସ୍ସତି ନ ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଆହ।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ ଦ୍ୱିଧା ୱେଦିତବ୍ବୋ ସମ୍ମସନତୋ ପୁବ୍ବଭାଗୱସେନ ସମ୍ମସନକାଲୱସେନ ଚାତି। ତେସୁ ପୁବ୍ବଭାଗୱସେନ ତାୱ ନୋ ଚସ୍ସ ନୋ ଚ ମେ ସିଯାତି ଅତୀତକାଲେ ମମ କିଲେସକମ୍ମଂ ନୋ ଚସ୍ସ ନ ଭୱେଯ୍ୟ ଚେ, ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲେ ଅଯଂ ଅତ୍ତଭାୱୋ ନୋ ଚ ମେ ସିଯା ନ ମେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଯସ୍ମା ପନ ମେ ଅତୀତେ କମ୍ମକିଲେସା ଅହେସୁଂ, ତସ୍ମା ତଂନିମିତ୍ତୋ ଏତରହି ଅଯଂ ମେ ଅତ୍ତଭାୱୋ ପୱତ୍ତତି। ନ ଭୱିସ୍ସତି ନ ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ପଟିପକ୍ଖାଧିଗମେନ କିଲେସକମ୍ମଂ ନ ଭୱିସ୍ସତି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି ମେ, ଆଯତିଂ ୱିପାକୱଟ୍ଟଂ ନ ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତି ନ ମେ ପୱତ୍ତିସ୍ସତୀତି। ଏୱଂ କାଲତ୍ତଯେ କମ୍ମକିଲେସହେତୁକଂ ଇଦଂ ମଯ୍ହଂ ଅତ୍ତଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ , ନ ଇସ୍ସରାଦିହେତୁକଂ, ଯଥା ଚ ମଯ୍ହଂ, ଏୱଂ ସବ୍ବସତ୍ତାନନ୍ତି ସପ୍ପଚ୍ଚଯନାମରୂପଦସ୍ସନଂ ପକାସିତଂ ହୋତି।

ସମ୍ମସନକାଲୱସେନ ପନ ନୋ ଚସ୍ସ ନୋ ଚ ମେ ସିଯାତି ଯସ୍ମା ଇଦଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ଅନିଚ୍ଚଂ, ଅଭିଣ୍ହପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅନତ୍ତା, ଏୱଂ ଯଦି ଅଯଂ ଅତ୍ତା ନାମ ନାପି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକୱିନିମୁତ୍ତୋ କୋଚି ନୋ ଚସ୍ସ ନୋ ଚ ସିଯା ନ ଭୱେଯ୍ୟ, ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ, ନୋ ଚ ମେ ସିଯା ମମ ସନ୍ତକଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ନ ଭୱେଯ୍ୟ। ନ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ତନି ଅତ୍ତନିଯେ ଭୱିତବ୍ବଂ ଯଥା ଚିଦଂ ନାମରୂପଂ ଏତରହି ଚ ଅତୀତେ ଚ ଅତ୍ତତ୍ତନିଯଂ ସୁଞ୍ଞଂ, ଏୱଂ ନ ଭୱିସ୍ସତି ନ ମେ ଭୱିସ୍ସତି, ଅନାଗତେପି ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତା ନାମ ନ କୋଚି ନ ମେ ଭୱିସ୍ସତି ନ ପୱତ୍ତିସ୍ସତି, ତତୋ ଏୱ କିଞ୍ଚି ପଲିବୋଧଟ୍ଠାନିଯଂ ନ ମେ ଭୱିସ୍ସତି ଆଯତିମ୍ପି ଅତ୍ତନିଯଂ ନାମ ନ ମେ କିଞ୍ଚି ଭୱିସ୍ସତୀତି। ଇମିନା ତୀସୁ କାଲେସୁ ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି ଗହେତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ‘‘ମମ’’ନ୍ତି ଗହେତବ୍ବସ୍ସ ଚ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନ ଚତୁକ୍କୋଟିକା ସୁଞ୍ଞତା ପକାସିତା ହୋତି।

ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରି ତତ୍ଥ ସୋତି ଏୱଂ ତୀସୁପି କାଲେସୁ ଅତ୍ତତ୍ତନିଯଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରଗତେ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ଉଦଯବ୍ବଯଞ୍ଞାଣାଦିୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେସୁ ଅନୁପୁବ୍ବୱିପସ୍ସନାୱିହାରୱସେନ ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରୀ ସମାନୋ। କାଲେନେୱତରେ ୱିସତ୍ତିକନ୍ତି ସୋ ଏୱଂ ୱିପସ୍ସନଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଠିତୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରିପାକଗତକାଲେନ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିଯା ୱିପସ୍ସନାଯ ମଗ୍ଗେନ ଘଟିତକାଲେନ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିକାଲେନ ସକଲସ୍ସ ଭୱତ୍ତଯସ୍ସ ସଂତନନତୋ ୱିସତ୍ତିକାସଙ୍ଖାତଂ ତଣ୍ହଂ ତରେଯ୍ୟ, ୱିତରିତ୍ୱା ତସ୍ସା ପରତୀରେ

ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଇତି ଭଗଵା ଅଞ୍ଞାପଦେସେନ ଆୟସ୍ମତୋ ମହାକଚ୍ଚାନସ୍ସ ଅରହତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିଦୀପନଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ଅଟ୍ଠମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଉଦପାନସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୬୯। ନଵମେ ମଲ୍ଲେସୂତି ମଲ୍ଲା ନାମ ଜାନପଦିନୋ ରାଜକୁମାରା, ତେସଂ ନିଵାସୋ ଏକୋପି ଜନପଦୋ ରୁଳ୍ହୀଵସେନ ''ମଲ୍ଲା''ତି ଵୁଚ୍ଚତି, ତେସୁ ମଲ୍ଲେସୁ, ଯଂ ଲୋକେ ''ମଲ୍ଲୋ''ତି ଵୁଚ୍ଚତି। କେଚି ପନ ''ମାଲେସୂ''ତି ପଠନ୍ତି। ଚାରିଯଂ ଚରମାନୋତି ଅତୁରିତଚାରିକାଵସେନ ମହାମଣ୍ଡଲଜନପଦଚାରିକଂ ଚରମାନୋ। ମହତା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନାତି ଅପରିଚ୍ଛେଦଗୁଣେନ ମହନ୍ତେନ ସମଣଗଣେନ। ତଦା ହି ଭଗଵତୋ ମହାଭିକ୍ଖୁପରିଵାରୋ ଅହୋସି। ଥୂଣଂ ନାମ ମଲ୍ଲାନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମୋତି ପୁରତ୍ଥିମଦକ୍ଖିଣାୟ ଦିସାୟ ମଜ୍ଝିମଦେସସ୍ସ ଅଵଧିଟ୍ଠାନେ ମଲ୍ଲଦେସେ ଥୂଣନାମକୋ ବ୍ରାହ୍ମଣବହୁଲତାୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମୋ। ତଦଵସରୀତି ତଂ ଅଵସରି, ଥୂଣଗାମମଗ୍ଗଂ ପାପୁଣୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସ୍ସୋସୁନ୍ତି ସୁଣିଂସୁ, ସୋତଦ୍ଵାରସମ୍ପତ୍ତଵଚନନିଗ୍ଘୋସାନୁସାରେନ ଜାନିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଖୋତି ପଦପୂରଣେ, ଅଵଧାରଣତ୍ଥେ ଵା ନିପାତୋ। ତତ୍ଥ ଅଵଧାରଣତ୍ଥେନ ଅସ୍ସୋସୁଂଯେଵ, ନ ତେସଂ ସଵନନ୍ତରାୟୋ ଅହୋସୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଦପୂରଣେନ ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନସିଲିଟ୍ଠତାମତ୍ତମେଵ। ଥୂଣେୟ୍ୟକାତି ଥୂଣଗାମଵାସିନୋ। ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକାତି ଏତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଂ ଅଣନ୍ତୀତି ବ୍ରାହ୍ମଣା, ମନ୍ତେ ସଜ୍ଝାୟନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦମେଵ ହି ଜାତିବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ନିବ୍ବଚନଂ, ଅରିୟା ପନ ବାହିତପାପତ୍ତା ''ବ୍ରାହ୍ମଣା''ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଗହପତିକାତି ଖତ୍ତିୟବ୍ରାହ୍ମଣେ ଵଜ୍ଜେତ୍ଵା ଯେ କେଚି ଅଗାରଂ ଅଜ୍ଝାଵସନ୍ତା ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଵିସେସତୋ ଵେସ୍ସା। ବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ ଗହପତିକା ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକା।

ଇଦାନି ଯମତ୍ଥଂ ତେ ଅସ୍ସୋସୁଂ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସମଣୋ ଖଲୁ, ଭୋ, ଗୋତମୋ''ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସମିତପାପତ୍ତା ''ସମଣୋ''ତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ସମିତାସ୍ସ ହୋନ୍ତି ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୪୩୪)। ଭଗଵା ଚ ଅନୁତ୍ତରେନ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବସୋ ସମିତପାପୋ। ତେନସ୍ସ ଯଥାଭୁଚ୍ଚଗୁଣାଧିଗତମେତଂ ନାମଂ, ଯଦିଦଂ ସମଣୋତି। ଖଲୂତି ଅନୁସ୍ସଵତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଭୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିକାନଂ ଜାତିସମୁଦାଗତଂ ଆଲପନମତ୍ତଂ। ଵୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''ଭୋଵାଦି ନାମ ସୋ ହୋତି, ସଚେ ହୋତି ସକିଞ୍ଚନୋ''ତି (ଧ। ପ। ୩୯୬)। ଗୋତମୋତି ଗୋତ୍ତଵସେନ ଭଗଵତୋ ପରିକିତ୍ତନଂ। ତସ୍ମା ''ସମଣୋ ଖଲୁ, ଭୋ, ଗୋତମୋ''ତି ସମଣୋ କିର, ଭୋ, ଗୋତମଗୋତ୍ତୋତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ସକ୍ୟପୁତ୍ତୋତି ଇଦଂ ପନ ଭଗଵତୋ ଉଚ୍ଚାକୁଲପରିଦୀପନଂ। ସକ୍ୟକୁଲା ପବ୍ବଜିତୋତି ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତଭାଵପରିଦୀପନଂ। କେନଚି ପାରିଜୁଞ୍ଞେନ ଅନଭିଭୂତୋ ଅପରିକ୍ଖୀଣଂଯେଵ ତଂ କୁଲଂ ପହାୟ ନେକ୍ଖମ୍ମାଧିଗମସଦ୍ଧାୟ ପବ୍ବଜିତୋତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉଦପାନଂ ତିଣସ୍ସ ଚ ଭୁସସ୍ସ ଚ ଯାଵ ମୁଖତୋ ପୂରେସୁନ୍ତି ପାନୀୟକୂପଂ ତିଣେନ ଚ ଭୁସେନ ଚ ମୁଖପ୍ପମାଣେନ ଵଡ୍ଢେସୁଂ, ତିଣାଦୀନି ପକ୍ଖିପିତ୍ଵା କୂପଂ ପିଦହିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ତସ୍ସ କିର ଗାମସ୍ସ ବହି ଭଗଵତୋ ଆଗମନମଗ୍ଗେ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ପରିଭୋଗଭୂତୋ ଏକୋ ଉଦପାନୋ ଅହୋସି। ତଂ ଠପେତ୍ଵା ତତ୍ଥ ସବ୍ବାନି କୂପତଳାକାଦୀନି ଉଦକଟ୍ଠାନାନି ତଦା ଵିସୁକ୍ଖାନି ନିରୁଦକାନି ଅହେସୁଂ। ଅଥ ଥୂଣେୟ୍ୟକା ରତନତ୍ତୟେ ଅପ୍ପସନ୍ନା ମଚ୍ଛେରପକତା ଭଗଵତୋ ଆଗମନଂ ସୁତ୍ଵା ''ସଚେ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ସସାଵକୋ ଇମଂ ଗାମଂ ପଵିସିତ୍ଵା ଦ୍ଵୀହତୀହଂ ଵସେୟ୍ୟ, ସବ୍ବଂ ଇମଂ ଜନଂ ଅତ୍ତନୋ ଵଚନେ ଠପେୟ୍ୟ, ତତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମୋ ପତିଟ୍ଠଂ ନ ଲଭେୟ୍ୟା''ତି ତତ୍ଥ ଭଗଵତୋ ଅଵାସାୟ ପରିସକ୍କନ୍ତା ''ଇମସ୍ମିଂ ଗାମେ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଉଦକଂ ନତ୍ଥି, ଅମୁଂ ଉଦପାନଂ ଅପରିଭୋଗଂ କରିସ୍ସାମ, ଏଵଂ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ସସାଵକୋ ଇମଂ ଗାମଂ ନ ପଵିସିସ୍ସତୀ''ତି ସମ୍ମନ୍ତୟିତ୍ଵା ସବ୍ବେ ଗାମଵାସିନୋ ସତ୍ତାହସ୍ସ ଉଦକଂ ଗହେତ୍ଵା ଚାଟିଆଦୀନି ପୂରେତ୍ଵା ଉଦପାନଂ ତିଣେନ ଚ ଭୁସେନ ଚ ପିଦହିଂସୁ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ''ଉଦପାନଂ ତିଣସ୍ସ ଚ ଭୁସସ୍ସ ଚ ଯାଵ ମୁଖତୋ ପୂରେସୁଂ, 'ମା ତେ ମୁଣ୍ଡକା ସମଣକା ପାନୀୟଂ ଅପଂସୂ'''ତି।

ତତ୍ଥ ମୁଣ୍ଡକା ସମଣକାତି ମୁଣ୍ଡେ ''ମୁଣ୍ଡା''ତି ସମଣେ ''ସମଣା''ତି ଵତ୍ତୁଂ ଵଟ୍ଟେୟ୍ୟ, ତେ ପନ ଖୁଂସନାଧିପ୍ପାୟେନ ହୀଳେନ୍ତା ଏଵମାହଂସୁ। ମାତି ପଟିସେଧେ, ମା ଅପଂସୁ ମା ପିଵିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ମଗ୍ଗା ଓକ୍କମ୍ମାତି ମଗ୍ଗତୋ ଅପସକ୍କିତ୍ଵା। ଏତମ୍ହାତି ଯୋ ଉଦପାନୋ ତେହି ତଥା କତୋ, ତମେଵ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆହ। କିଂ ପନ ଭଗଵା ତେସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଵିପ୍ପକାରଂ ଅନାଵଜ୍ଜିତ୍ଵା ଏଵମାହ – ''ଏତମ୍ହା ଉଦପାନା ପାନୀୟଂ ଆହରା''ତି, ଉଦାହୁ ଆଵଜ୍ଜିତ୍ଵା ଜାନନ୍ତୋତି? ଜାନନ୍ତୋ ଏଵ ଭଗଵା ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାଵଂ ପକାସେତ୍ଵା ତେ ଦମେତ୍ଵା ନିବ୍ବିସେଵନେ କାତୁଂ ଏଵମାହ, ନ ପାନୀୟଂ ପାତୁକାମୋ। ତେନେଵେତ୍ଥ ମହାପରିନିବ୍ବାନସୁତ୍ତେ ଵିୟ ''ପିପାସିତୋସ୍ମୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୯୧) ନ ଵୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ ପନ ସତ୍ଥୁ ଅଜ୍ଝାସୟଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଥୂଣେୟ୍ୟକେହି କତଂ ଵିପ୍ପକାରଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ''ଇଦାନି ସୋ, ଭନ୍ତେ''ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଇଦାନୀତି ଅଧୁନା, ଅମ୍ହାକଂ ଆଗମନୱେଲାୟମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏସୋ, ଭନ୍ତେ, ଉଦପାନୋତି ପଠନ୍ତି। ଥେରୋ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତତିୟୱାରେ ‘‘ନ ଖୋ ତଥାଗତା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଚ୍ଚନୀକା କାତବ୍ବା, କାରଣଂ ଦିଟ୍ଠଂ ଭୱିସ୍ସତି ଦୀଘଦସ୍ସିନା’’ତି ମହାରାଜଦତ୍ତିୟଂ ଭଗୱତୋ ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଉଦପାନଂ ଅଗମାସି। ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଥେରେ ଉଦପାନେ ଉଦକଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୁତ୍ୱା ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ସମନ୍ତତୋ ସନ୍ଦତି, ସଙ୍କଂ ତିଣଂ ଭୁସଞ୍ଚ ଉପ୍ଲୱିତ୍ୱା ସୟମେୱ ଅପଗଚ୍ଛି। ତେନ ଚ ସନ୍ଦମାନେନ ସଲିଲେନ ଉପରୂପରି ୱଡ୍ଢନ୍ତେନ ତସ୍ମିଂ ଗାମେ ସବ୍ବେୱ ପୋକ୍ଖରଣୀଆଦୟୋ ଜଲାସୟା ୱିସୁକ୍ଖା ପରିପୂରିଂସୁ, ତଥା ପରିଖାକୁସୁବ୍ଭନିନ୍ନାଦୀନି ଚ। ସବ୍ବୋ ଗାମପ୍ପଦେସୋ ମହୋଘେନ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ ମହାୱସ୍ସକାଲେ ୱିୟ ଅହୋସି। କୁମୁଦୁପ୍ପଲପଦୁମପୁଣ୍ଡରୀକାଦୀନି ଜଲଜପୁପ୍ଫାନି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉବ୍ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିକସମାନାନି ଉଦକଂ ସଞ୍ଛାଦିଂସୁ। ସରେସୁ ହଂସକୋଞ୍ଚଚକ୍କୱାକକାରଣ୍ଡୱବକାଦୟୋ ଉଦକସକୁଣିକା ୱସ୍ସମାନା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିଚରିଂସୁ। ଥୂଣେୟ୍ୟକା ତଂ ମହୋଘଂ ତଥା ଉତ୍ତରନ୍ତଂ ସମନ୍ତତୋ ୱୀଚିତରଙ୍ଗସମାକୁଲଂ ପରିୟନ୍ତତୋ ସମୁଟ୍ଠହମାନଂ ରୁଚିରଂ ଫେଣବୁବ୍ବୁଳକଂ ଦିସ୍ୱା ଅଚ୍ଛରିୟବ୍ଭୁତଚିତ୍ତଜାତା ଏୱଂ ସମ୍ମନ୍ତେସୁଂ ‘‘ମୟଂ ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ଉଦକୁପଚ୍ଛେଦଂ କାତୁଂ ୱାୟମିମ୍ହା, ଅୟଂ ପନ ମହୋଘୋ ତସ୍ସ ଆଗମନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଏୱଂ ଅଭିୱଡ୍ଢତି, ନିସ୍ସଂସୟଂ ଖୋ ଅୟଂ ତସ୍ସ ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱୋ। ମହିଦ୍ଧିକୋ ହି ସୋ ମହାନୁଭାୱୋ। ଠାନଂ ଖୋ ପନେତଂ ୱିଜ୍ଜତି, ୟଥା ୟଂ ମହୋଘୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅମ୍ହାକଂ ଗାମମ୍ପି ଓତ୍ଥରେୟ୍ୟ। ହନ୍ଦ ମୟଂ ସମଣଂ ଗୋତମଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପୟିରୁପାସିତ୍ୱା ଅଚ୍ଚୟଂ ଦେସେନ୍ତା ଖମାପେୟ୍ୟାମା’’ତି।

ତେ ସବ୍ବେୱ ଏକଜ୍ଝାସୟା ହୁତ୍ୱା ସଙ୍ଘସଙ୍ଘୀ ଗଣୀଭୂତା ଗାମତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ୟେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମିଂସୁ। ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ଭଗୱତୋ ପାଦେ ସିରସା ୱନ୍ଦିଂସୁ, ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଣାମେସୁଂ, ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ମୋଦିଂସୁ, ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ତୁଣ୍ହୀଭୂତା ନିସୀଦିଂସୁ, ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେ ନାମଗୋତ୍ତଂ ସାୱେସୁଂ। ଏୱଂ ପନ କତ୍ୱା ସବ୍ବେୱ ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ‘‘ଇଧ ମୟଂ, ଭୋ ଗୋତମ, ଭୋତୋ ଚେୱ ଗୋତମସ୍ସ ଗୋତମସାୱକାନଞ୍ଚ ଉଦକପ୍ପଟିସେଧଂ କାରୟିମ୍ହ, ଅମୁକସ୍ମିଂ ଉଦପାନେ ତିଣଞ୍ଚ ଭୁସଞ୍ଚ ପକ୍ଖିପିମ୍ହ। ସୋ ପନ ଉଦପାନୋ ଅଚେତନୋପି ସମାନୋ ସଚେତନୋ ୱିୟ ଭୋତୋ ଗୁଣଂ ଜାନନ୍ତୋ ୱିୟ ସୟମେୱ ସଙ୍କଂ ତିଣଂ ଭୁସଂ ଅପନେତ୍ୱା ସୁୱିସୁଦ୍ଧୋ ଜାତୋ, ସବ୍ବୋପି ଚେତ୍ଥ ନିନ୍ନପ୍ପଦେସୋ ମହତା ଉଦକୋଘେନ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ରମଣୀୟୋୱ ଜାତୋ, ଉଦକୂପଜୀୱିନୋ ସତ୍ତା ପରିତୁଟ୍ଠା। ମୟଂ ପନ ମନୁସ୍ସାପି ସମାନା ଭୋତୋ ଗୁଣେ ନ ଜାନିମ୍ହ, ୟେ ମୟଂ ଏୱଂ ଅକରିମ୍ହ, ସାଧୁ ନୋ ଭୱଂ ଗୋତମୋ ତଥା କରୋତୁ, ୟଥାୟଂ ମହୋଘୋ ଇମଂ ଗାମଂ ନ ଓତ୍ଥରେୟ୍ୟ, ଅଚ୍ଚୟୋ ନୋ ଅଚ୍ଚଗମା ୟଥାବାଲଂ, ତଂ ନୋ ଭୱଂ ଗୋତମୋ ଅଚ୍ଚୟଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୁ ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାୟା’’ତି ଅଚ୍ଚୟଂ ଦେସେସୁଂ। ଭଗୱାପି ‘‘ତଗ୍ଘ ତୁମ୍ହେ ଅଚ୍ଚୟୋ ଅଚ୍ଚଗମା ୟଥାବାଲଂ, ତଂ ୱୋ ମୟଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାମ ଆୟତିଂ ସଂୱରାୟା’’ତି ତେସଂ ଅଚ୍ଚୟଂ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତତଂ ଞତ୍ୱା ଉତ୍ତରି ଅଜ୍ଝାସୟାନୁରୂପଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ତେ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତା ସରଣାଦୀସୁ ପତିଟ୍ଠିତା ଭଗୱନ୍ତଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପକ୍କମିଂସୁ। ତେସଂ ପନ ଆଗମନତୋ ପୁରେତରଂୟେୱ ଆୟସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ତଂ ପାଟିହାରିୟଂ ଦିସ୍ୱା ଅଚ୍ଛରିୟବ୍ଭୁତଚିତ୍ତଜାତୋ ପତ୍ତେନ ପାନୀୟଂ ଆଦାୟ ଭଗୱତୋ ଉପନାମେତ୍ୱା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆରୋଚେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଏୱଂ, ଭନ୍ତେତି ଖୋ ଆୟସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ମୁଖତୋ ଓୱମିତ୍ୱାତି ସଙ୍କଂ ତଂ ତିଣାଦିଂ ମୁଖେନ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା। ୱିସ୍ସନ୍ଦନ୍ତୋ ମଞ୍ଞେତି ପୁବ୍ବେ ଦୀଘରଜ୍ଜୁକେନ ଉଦପାନେନ ଉସ୍ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବୋଦକୋଘୋ ଭଗୱତୋ ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ଗତକାଲେ ମୁଖେନ ୱିସ୍ସନ୍ଦନ୍ତୋ ୱିୟ ସମତିତ୍ତିକୋ କାକପେୟ୍ୟୋ ହୁତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ଇଦଞ୍ଚ ଥେରସ୍ସ ଗତକାଲେ ଉଦକପ୍ପୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ପରଂ ପନ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ତସ୍ମିଂ ଗାମେ ସକଲଂ ନିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ ଉଦକେନ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅହୋସୀତି। ଅୟଂ ପନିଦ୍ଧି ନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ, ନାପି ଦେୱାନୁଭାୱେନ, ଅଥ ଖୋ ଭଗୱତୋ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ପରିତ୍ତଦେସନତ୍ଥଂ ରାଜଗହତୋ ୱେସାଲିଗମନେ ୱିୟ। କେଚି ପନ ‘‘ଥୂଣେୟ୍ୟକାନଂ ଭଗୱତି ପସାଦଜନନତ୍ଥଂ ତେସଂ ଅତ୍ଥକାମାହି ଦେୱତାହି କତ’’ନ୍ତି। ଅପରେ ‘‘ଉଦପାନସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ୱସନକନାଗରାଜା ଏୱମକାସୀ’’ତି। ସବ୍ବଂ ତଂ ଅକାରଣଂ, ୟଥା ଭଗୱତୋ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନୟେୱ ତଥା ଉଦକୁପ୍ପତ୍ତିୟା ପରିଦୀପିତତ୍ତା।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ୱିନା ଅତ୍ତନା ଇଚ୍ଛିତନିପ୍ଫତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ କିଂ କୟିରା ଉଦପାନେନ, ଆପା ଚେ ସବ୍ବଦା ସିୟୁନ୍ତି ୟସ୍ସ ସବ୍ବକାଲଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଚ ଆପା ଚେ ୟଦି ସିୟୁଂ ୟଦି ଉପଲବ୍ଭେୟ୍ୟୁଂ ୟଦି ଆକଙ୍ଖାମତ୍ତପଟିବଦ୍ଧୋ, ତେସଂ ଲାଭୋ, ତେନ ଉଦପାନେନ କିଂ କୟିରା କିଂ କରେୟ୍ୟ, କିଂ ପୟୋଜନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଣ୍ହାୟ ମୂଲତୋ ଛେତ୍ୱା, କିସ୍ସ ପରିୟେସନଂ ଚରେତି ୟାୟ ତଣ୍ହାୟ ୱିନିବଦ୍ଧା ସତ୍ତା ଅକତପୁଞ୍ଞା ହୁତ୍ୱା ଇଚ୍ଛିତାଲାଭଦୁକ୍ଖେନ ୱିହଞ୍ଞନ୍ତି, ତସ୍ସା ତଣ୍ହାୟ ମୂଲଂ, ମୂଲେ ୱା ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଠିତୋ ମାଦିସୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧୋ କିସ୍ସ କେନ କାରଣେନ ପାନୀୟପରିୟେସନଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱା ପଚ୍ଚୟପରିୟେସନଂ ଚରେୟ୍ୟ। ‘‘ମୂଲତୋ ଛେତ୍ୱା’’ତିପି ପଠନ୍ତି, ତଣ୍ହାୟ ମୂଲଂ ମୂଲେୟେୱ ୱା ଛେଦକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ମୂଲତୋ ଛେତ୍ୱାତି ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତଣ୍ହାୟ ଛେଦକୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି –

ଯୋ ବୋଧିଯା ମୂଲଭୂତମହାପଣିଧାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅପରିମିତଂ ସକଲଂ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଲୋକହିତତ୍ଥମେୱ ପରିଣାମନୱସେନ ପରିପୂରେନ୍ତୋ ମୂଲତୋ ପଭୁତି ତଣ୍ହାଯ ଛେତ୍ତା, ସୋ ତଣ୍ହାହେତୁକସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତାଲାଭସ୍ସ ଅଭାୱତୋ କିସ୍ସ କେନ କାରଣେନ ଉଦକପରିଯେସନଂ ଚରେଯ୍ୟ, ଇମେ ପନ ଥୂଣେଯ୍ୟକା ଅନ୍ଧବାଲା ଇମଂ କାରଣଂ ଅଜାନନ୍ତା ଏୱମକଂସୂତି।

ନୱମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଉତେନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୦। ଦସମେ ରଞ୍ଞୋ ଉତେନସ୍ସାତି ଉତେନସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ, ଯୋ ‘‘ୱଜ୍ଜିରାଜା’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉଯ୍ୟାନଗତସ୍ସାତି ଉଯ୍ୟାନକୀଳଅନତ୍ଥଂ ଉଯ୍ୟାନଂ ଗତସ୍ସ । ଅନାଦରେ ହି ଇଦଂ ସାମିୱଚନଂ, ‘‘ଅନ୍ତେପୁର’’ନ୍ତି ପନ ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧେପେତଂ ସାମିୱଚନଂ ହୋତି। କାଲଙ୍କତାନୀତି ଅଗ୍ଗିଦଡ୍ଢାନି ହୁତ୍ୱା ମତାନି ହୋନ୍ତି। ସାମାୱତୀପମୁଖାନୀତି ଏତ୍ଥ କା ପନାଯଂ ସାମାୱତୀ, କଥଞ୍ଚ ଦଡ୍ଢାତି? ୱୁଚ୍ଚତେ, ଭଦ୍ଦୱତିଯଂ ସେଟ୍ଠିନୋ ଧୀତା ଘୋସକସେଟ୍ଠିନା ଧୀତୁଟ୍ଠାନେ ଠପିତା ପଞ୍ଚସତଇତ୍ଥିପରିୱାରା ରଞ୍ଞୋ ଉତେନସ୍ସ ଅଗ୍ଗମହେସୀ ମେତ୍ତାୱିହାରବହୁଲା ଅରିଯସାୱିକା ସାମାୱତୀ ନାମ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସାମାୱତିଯା ଉପ୍ପତ୍ତିକଥା ଧମ୍ମପଦୱତ୍ଥୁମ୍ହି (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୦ ସାମାୱତୀୱତ୍ଥୁ) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ମାଗଣ୍ଡିଯସ୍ସ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଧୀତା ଅତ୍ତନୋ ମାତାପିତୂନଂ –

‘‘ଦିସ୍ୱାନ ତଣ୍ହଂ ଅରତିଂ ରଗଞ୍ଚ,

ନାହୋସି ଛନ୍ଦୋ ଅପି ମେଥୁନସ୍ମିଂ;

କିମେୱିଦଂ ମୁତ୍ତକରୀସପୁଣ୍ଣଂ,

ପାଦାପି ନଂ ସମ୍ଫୁସିତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛେ’’ତି। (ସୁ। ନି। ୮୪୧) –

ଭଗୱତା ଦେସିତଂ ଇମଂ ଗାଥଂ ସୁତ୍ୱା ସତ୍ଥରି ବଦ୍ଧାଘାତା ମାଗଣ୍ଡିଯା ଅପରଭାଗେ ରଞ୍ଞା ଉତେନେନ ମହେସିଟ୍ଠାନେ ଠପିତା ଭଗୱତୋ କୋସମ୍ବିଂ ଉପଗତଭାୱଂ, ସାମାୱତୀପମୁଖାନଞ୍ଚ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଇତ୍ଥିସତାନଂ ଉପାସିକାଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ଆଗତୋ ନାମ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଇମଂ ନଗରଂ, ଦାନିସ୍ସ କତ୍ତବ୍ବଂ ଜାନିସ୍ସାମି, ଇମାପି ତସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାଯିକା, ଇମାସମ୍ପି ସାମାୱତୀପମୁଖାନଞ୍ଚ କତ୍ତବ୍ବଂ ଜାନିସ୍ସାମୀ’’ତି ଅନେକପରିଯାଯେହି ତଥାଗତସ୍ସ ତାସଞ୍ଚ ଅନତ୍ଥଂ କାତୁଂ ୱାଯମିତ୍ୱାପି ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ପୁନେକଦିୱସଂ ରଞ୍ଞା ସଦ୍ଧିଂ ଉଯ୍ୟାନକୀଳଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଚୂଳପିତୁ ସାସନଂ ପହିଣି ‘‘ସାମାୱତିଯା ପାସାଦଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଦୁସ୍ସକୋଟ୍ଠାଗାରତେଲକୋଟ୍ଠାଗାରାନି ୱିୱରାପେତ୍ୱା ଦୁସ୍ସାନି ତେଲଚାଟୀସୁ ତେମେତ୍ୱା ଥମ୍ଭେ ୱେଠେତ୍ୱା ତା ସବ୍ବା ଏକତୋ କତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ପିଦହିତ୍ୱା ବହି ଯନ୍ତଂ ଦତ୍ୱା ଦଣ୍ଡଦୀପିକାହି ଗେହେ ଅଗ୍ଗିଂ ଦଦମାନୋ ଓତରିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତୂ’’ତି।

ତଂ ସୁତ୍ୱା ସୋ ପାସାଦଂ ଅଭିରୁଯ୍ହ କୋଟ୍ଠାଗାରାନି ୱିୱରିତ୍ୱା ୱତ୍ଥାନି ତେଲଚାଟୀସୁ ତେମେତ୍ୱା ଥମ୍ଭେ ୱେଠେତୁଂ ଆରଭି। ଅଥ ନଂ ସାମାୱତୀପମୁଖା ଇତ୍ଥିଯୋ ‘‘କିଂ ଏତଂ ଚୂଳପିତା’’ତି ୱଦନ୍ତିଯୋ ଉପସଙ୍କମିଂସୁ। ‘‘ଅମ୍ମା, ରାଜା ଦଳ୍ହିକମ୍ମତ୍ଥାଯ ଇମେ ଥମ୍ଭେ ତେଲପିଲୋତିକାହି ବନ୍ଧାପେତି , ରାଜଗେହେ ନାମ ସୁଯୁତ୍ତଦୁଯୁତ୍ତଂ ଦୁଜ୍ଜାନଂ, ମା ମେ ସନ୍ତିକେ ହୋଥା’’ତି ୱତ୍ୱା ତା ଆଗତା ଗବ୍ଭେସୁ ପୱେସେତ୍ୱା ଦ୍ୱାରାନି ପିଦହିତ୍ୱା ବହି ଯନ୍ତକଂ ଦତ୍ୱା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଗ୍ଗିଂ ଦେନ୍ତୋ ଓତରି। ସାମାୱତୀ ତାସଂ ଓୱାଦଂ ଅଦାସି, ‘‘ଅମ୍ମା, ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ୱିଚରନ୍ତୀନଂ ଏୱମେୱ ଅଗ୍ଗିନା ଝାମତ୍ତଭାୱାନଂ ବୁଦ୍ଧଞାଣେନପି ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନ ସୁକରୋ, ଅପ୍ପମତ୍ତା ହୋଥା’’ତି। ତା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ଅଧିଗତଫଲାଯ ୱିଞ୍ଞାତସାସନାଯ ଖୁଜ୍ଜୁତ୍ତରାଯ ଅରିଯସାୱିକାଯ ସେକ୍ଖପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତାଯ ସତ୍ଥାରା ଦେସିତନିଯାମେନେୱ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତିଯା ସନ୍ତିକେ ସୋତାପତ୍ତିଫଲସ୍ସ ଅଧିଗତା ଅନ୍ତରନ୍ତରା କମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରେନ ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତା ଗେହେ ଝାଯନ୍ତେ ୱେଦନାପରିଗ୍ଗହକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋନ୍ତିଯୋ କାଚି ଦୁତିଯଫଲଂ, କାଚି ତତିଯଫଲଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା କାଲମକଂସୁ। ଅଥ ଭିକ୍ଖୂ କୋସମ୍ବିଯଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେତ୍ୱା ତାସଂ ଅଭିସମ୍ପରାଯଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ଭଗୱା ଚ ତାସଂ ଅରିଯଫଲାଧିଗମଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଭାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ରଞ୍ଞୋ ଉତେନସ୍ସ…ପେ… ଅନିପ୍ଫଲା କାଲଙ୍କତା’’ତି।

ତତ୍ଥ ଅନିପ୍ଫଲାତି ନ ନିପ୍ଫଲା, ସମ୍ପତ୍ତସାମଞ୍ଞଫଲା ଏୱ କାଲଙ୍କତା। ତା ପନ ଫଲାନି ପଟିଲଭନ୍ତିଯୋ ସାମାୱତିଯା –

‘‘ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥ, ଯୁଞ୍ଜଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେ;

ଧୁନାଥ ମଚ୍ଚୁନୋ ସେନଂ, ନଳଆଗାରଂୱ କୁଞ୍ଜରୋ।

‘‘ଯୋ ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମୱିନଯେ, ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିହସ୍ସତି;

ପହାଯ ଜାତିସଂସାରଂ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସନ୍ତଂ କରିସ୍ସତୀ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୮୫; ନେତ୍ତି। ୨୯) –

ଗାଥାହି ଓୱଦିଯମାନା ୱେଦନାପରିଗ୍ଗହକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସି କରୋନ୍ତିଯୋ ୱିପସ୍ସିତ୍ୱା ଦୁତିଯତତିଯଫଲାନି ପଟିଲଭିଂସୁ। ଖୁଜ୍ଜୁତ୍ତରା ପନ ଆଯୁସେସସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ, ପୁବ୍ବେ ତାଦିସସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅକତତ୍ତା ଚ ତତୋ ପାସାଦତୋ ବହି ଅହୋସି। ‘‘ଦସଯୋଜନନ୍ତରେ ପକ୍କାମୀ’’ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ଅଥ ଭିକ୍ଖୂ ଧମ୍ମସଭାଯଂ କଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସୁଂ, ‘‘ଆୱୁସୋ, ଅନନୁଚ୍ଛୱିକଂ ୱତ ଅରିଯସାୱିକାନଂ ଏୱରୂପଂ ମରଣ’’ନ୍ତି। ସତ୍ଥା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘କାଯ ନୁତ୍ଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏତରହି କଥାଯ ସନ୍ନିସିନ୍ନା’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଇମାଯ ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତେ , ‘‘ଭିକ୍ଖୱେ, ଯଦିପି ତାସଂ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅଯୁତ୍ତଂ, ପୁବ୍ବେ କତକମ୍ମସ୍ସ ପନ ଯୁତ୍ତମେୱ ତାହି ଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତେହି ଯାଚିତୋ ଅତୀତଂ ଆହରି।

ଅତୀତେ ବାରାଣସିଯଂ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତେ ରଜ୍ଜଂ କାରେନ୍ତେ ଅଟ୍ଠ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ରଞ୍ଞୋ ନିୱେସନେ ନିବଦ୍ଧଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି। ପଞ୍ଚସତା ଇତ୍ଥିଯୋ ତେ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେସୁ ସତ୍ତ ଜନା ହିମୱନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏକୋ ନଦୀତୀରସମୀପେ ଏକସ୍ମିଂ ତିଣଗହନେ ସମାପତ୍ତିଯା ନିସୀଦତି। ଅଥେକଦିୱସଂ ରାଜା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେସୁ ଗତେସୁ ତାହି ଇତ୍ଥୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଉଦକକୀଳଂ କୀଳିତୁକାମୋ ତତ୍ଥ ଗତୋ। ତା ଇତ୍ଥିଯୋ ଦିୱସଭାଗଂ ଉଦକେ କୀଳିତ୍ୱା ସୀତପୀଳିତା ୱିସିବ୍ବିତୁକାମା ତଂ ତିଣଗହନଂ ଉପରି ୱିସୁକ୍ଖତିଣସଞ୍ଛନ୍ନଂ ‘‘ତିଣରାସୀ’’ତି ସଞ୍ଞାଯ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଂ ଦତ୍ୱା ତିଣେସୁ ଝାଯିତ୍ୱା ପତନ୍ତେସୁ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ରଞ୍ଞୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଝାଯତି, ତଂ ରାଜା ଞତ୍ୱା ଅମ୍ହେ ନାସେସ୍ସତି, ସୁଦଡ୍ଢଂ ନଂ କରିସ୍ସାମା’’ତି ସବ୍ବା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଦାରୁଆଦୀନି ଆହରିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଉପରି ରାସିଂ କତ୍ୱା ଆଲିମ୍ପେତ୍ୱା ‘‘ଇଦାନି ଝାଯିସ୍ସତୀ’’ତି ପକ୍କମିଂସୁ। ତା ପଠମଂ ଅସଞ୍ଚେତନିକା ହୁତ୍ୱା ଇଦାନି କମ୍ମୁନା ବଜ୍ଝିଂସୁ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଂ ପନ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିଯଂ ସଚେ ଦାରୂନଂ ସକଟସହସ୍ସମ୍ପି ଆହରିତ୍ୱା ଆଲିମ୍ପେନ୍ତା ଉସ୍ମାକାରମତ୍ତମ୍ପି ଗାହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ସୋ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ଉଟ୍ଠାଯ ଯଥାସୁଖଂ ଅଗମାସି। ତା ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ବହୂନି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ବହୂନି ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନି ନିରଯେ ପଚ୍ଚିତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକାୱସେସେନ ଅତ୍ତଭାୱସତେ ଇମିନାୱ ନିଯାମେନ ଗେହେ ଝାଯମାନେ ଝାଯିଂସୁ। ଇଦଂ ତାସଂ ପୁବ୍ବକମ୍ମଂ।

ଯସ୍ମା ପନ ତେ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅରିଯଫଲାନି ସଚ୍ଛାକଂସୁ, ରତନତ୍ତଯଂ ପଯିରୁପାସିଂସୁ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଅନାଗାମିନିଯୋ ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ଉପପନ୍ନା, ଇତରା କାଚି ତାୱତିଂସେସୁ, କାଚି ଯାମେସୁ, କାଚି ତୁସିତେସୁ, କାଚି ନିମ୍ମାନରତୀସୁ, କାଚି ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀସୁ ଉପପନ୍ନା।

ରାଜାପି ଖୋ ଉଦେନୋ ‘‘ସାମାୱତିଯା ଗେହଂ କିର ଝାଯତୀ’’ତି ସୁତ୍ୱା ୱେଗେନ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି ତଂ ପଦେସଂ ତାସୁ ଦଡ୍ଢାସୁଯେୱ ସମ୍ପାପୁଣି। ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପନ ଗେହଂ ନିବ୍ବାପେତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନବଲୱଦୋମନସ୍ସୋ ମାଗଣ୍ଡିଯାଯ ତଥା କାରିତଭାୱଂ ଉପାଯେନ ଞତ୍ୱା ଅରିଯସାୱିକାସୁ କତାପରାଧକମ୍ମୁନା ଚୋଦିଯମାନୋ ତସ୍ସା ରାଜାଣଂ କାରେସି ସଦ୍ଧିଂ ଞାତକେହି। ଏୱଂ ସା ସପରିଜନା ସମିତ୍ତବନ୍ଧୱା ଅନଯବ୍ୟସନଂ ପାପୁଣି।

ଏତମତ୍ଥଂୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ସାମାୱତୀପମୁଖାନଂ ତାସଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ଅନଯବ୍ୟସନାପତ୍ତିହେତୁଂ, ମାଗଣ୍ଡିଯାଯ ଚ ସମିତ୍ତବନ୍ଧୱାଯ ରାଜାଣାଯ ଅନଯବ୍ୟସନାପତ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ମୋହସମ୍ବନ୍ଧନୋ ଲୋକୋ, ଭବ୍ବରୂପୋୱ ଦିସ୍ସତୀତି ଯୋ ଇଧ ସତ୍ତଲୋକୋ ଭବ୍ବରୂପୋୱ ହେତୁସମ୍ପନ୍ନୋ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଦିସ୍ସତି, ସୋପି ମୋହସମ୍ବନ୍ଧନୋ ମୋହେନ ପଲିଗୁଣ୍ଠିତୋ ଅତ୍ତହିତାହିତଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ହିତେ ନ ପଟିପଜ୍ଜତି, ଅହିତଂ ଦୁକ୍ଖାୱହଂ ବହୁଞ୍ଚ ଅପୁଞ୍ଞଂ ଆଚିନାତି। ‘‘ଭୱରୂପୋୱ ଦିସ୍ସତୀ’’ତିପି ପାଠୋ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅଯଂ ଲୋକୋ ମୋହସମ୍ବନ୍ଧନୋ ମୋହେନ ପଲିଗୁଣ୍ଠିତୋ, ତତୋ ଏୱ ଭୱରୂପୋୱ ସସ୍ସତସଭାୱୋ ୱିଯସ୍ସ ଅତ୍ତା ଦିସ୍ସତି, ଅଜରାମରୋ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାତି, ଯେନ ପାଣାତିପାତାଦୀନି ଅକତ୍ତବ୍ବାନି କରୋତି।

ଉପଧିବନ୍ଧନୋବାଲୋ, ତମସା ପରିୱାରିତୋ। ସସ୍ସତୋରିୱ ଖାଯତୀତି ନ କେୱଲଞ୍ଚ ମୋହସମ୍ବନ୍ଧନୋ ଏୱ, ଅପିଚ ଖୋ ଉପଧିବନ୍ଧନୋପି ଅଯଂ ଅନ୍ଧବାଲଲୋକୋ ଅୱିଜ୍ଜାତମସା ପରିୱାରିତୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯେନ ଞାଣେନ ଅୱିପରୀତଂ କାମେ ଚ ଖନ୍ଧେ ଚ ‘‘ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା’’ତି ପସ୍ସେଯ୍ୟ, ତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଯସ୍ମା ବାଲୋ ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଅଞ୍ଞାଣତମସା ସମନ୍ତତୋ ପରିୱାରିତୋ ନିୱୁତୋ, ତସ୍ମା ସୋ କାମୂପଧି କିଲେସୂପଧି ଖନ୍ଧୂପଧୀତି ଇମେସଂ ଉପଧୀନଂ ୱସେନ ଚ ଉପଧିବନ୍ଧନୋ, ତତୋ ଏୱ ଚସ୍ସ ସୋପଧିସ୍ସ ପସ୍ସତୋ ସସ୍ସତୋ ୱିଯ ନିଚ୍ଚୋ

ସବ୍ବକାଲଭାୱୀ ୱିଯ ଖାଯତି। ‘‘ଅସସ୍ସତିରିୱ ଖାଯତୀ’’ତିପି ପାଠୋ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅତ୍ତା ସବ୍ବକାଲଂ ୱିଜ୍ଜତି ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଅଞ୍ଞୋ ଅସସ୍ସତି ଅନିଚ୍ଚୋତି ଲୋକସ୍ସ ସୋ ଉପଧ୍ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୱସେନ ଏକଦେସୋ ୱିଯ ଖାଯତି, ଉପଟ୍ଠହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରକାରୋ ହି ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ପସ୍ସତୋ ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚନନ୍ତି ଯୋ ପନ ସଙ୍ଖାରେ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିପସ୍ସତି, ତସ୍ସେୱ ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାସହିତାଯ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଯଥାଭୂତଂ ପସ୍ସତୋ ଜାନତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତୋ ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନଂ ନତ୍ଥି, ଯେନ ସଂସାରେ ବଜ୍ଝେଯ୍ୟ। ତଥା ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଏୱ ହି ଅୱିଜ୍ଜାତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଆଦିବନ୍ଧନେହି ସଂସାରେ ବଦ୍ଧୋ ସିଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଦସମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ଚୂଳଅୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

୮। ପାଟଲିଗାମିଯୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଠମନିବ୍ବାନପଟିସଂଯୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୧। ପାଟଲିଗାମିଯୱଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମେ ନିବ୍ବାନପଟିସଂଯୁତ୍ତାଯାତି ଅମତଧାତୁସନ୍ନିସ୍ସିତାଯ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁଯା ପୱେଦନୱସେନ ପୱତ୍ତାଯ। ଧମ୍ମିଯା କଥାଯାତି ଧମ୍ମଦେସନାଯ। ସନ୍ଦସ୍ସେତୀତି ସଭାୱସରସଲକ୍ଖଣତୋ ନିବ୍ବାନଂ ଦସ୍ସେତି। ସମାଦପେତୀତି ତମେୱ ଅତ୍ଥଂ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଗଣ୍ହାପେତି। ସମୁତ୍ତେଜେତୀତି ତଦତ୍ଥଗହଣେ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେନ୍ତୋ ତେଜେତି ଜୋତେତି। ସମ୍ପହଂସେତୀତି ନିବ୍ବାନଗୁଣେହି ସମ୍ପଦେୱ ସବ୍ବପ୍ପକାରେହି ତୋସେତି।

ଅଥ ୱା ସନ୍ଦସ୍ସେତୀତି ''ସୋ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋ ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ ତଣ୍ହକ୍ଖଯୋ ୱିରାଗୋ ନିରୋଧୋ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୧।୨୮୧; ୨। ୩୩୭; ମହାୱ। ୮) ନଯେନେୱ ସବ୍ବଥା ତେନ ତେନ ପରିଯାଯେନ ତେସଂ ତେସଂ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ସମ୍ମା ଦସ୍ସେତି। ସମାଦପେତୀତି ''ଇମିନା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ତଂ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବ''ନ୍ତି ଅଧିଗମପଟିପଦାଯ ସବ୍ବିଂ ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରେ କରୋନ୍ତୋ ସମ୍ମା ଆଦପେତି ଗଣ୍ହାପେତି। ସମୁତ୍ତେଜେତୀତି ଏତଂ ଦୁକ୍କରଂ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱନ୍ତି ''ମା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯଂ ପମାଦଂ ଅନ୍ତରାୱୋସାନଂ ଆପଜ୍ଜଥ, ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱୀରିଯୱତୋ ନଯିଦଂ ଦୁକ୍କରଂ, ତସ୍ମା ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଆଦିୱିସୁଦ୍ଧିପଟିପଦାଯ ଉଟ୍ଠହଥ ଘଟଯଥ ୱାଯମେଥ୍ୟାଥା''ତି ନିବ୍ବାନାଧିଗମାଯ ଉସ୍ସାହେତି, ତତ୍ଥ ୱା ଚିତ୍ତଂ ୱୋଦପେତି। ସମ୍ପହଂସେତୀତି ''ମଦନିମ୍ମଦନୋ ପିପାସୱିନଯୋ ଆଲଯସମୁଗ୍ଘାତୋ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୩୪; ଇତିୱୁ। ୯୦), ରାଗକ୍ଖଯୋ ଦୋସକ୍ଖଯୋ ମୋହକ୍ଖଯୋତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୬୭; ଇତିୱୁ। ୪୪), ଅସଙ୍ଖତନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୬୭), ଅମତଞ୍ଚ ସନ୍ତନ୍ତିଆଦିନା ଚ ଅନେକପରିଯାଯେନ (ସଂ। ନି। ୪।୪୦୯) ନିବ୍ବାନାନିସଂସପ୍ପକାସନେନ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଚିତ୍ତଂ ତୋସେନ୍ତୋ ହାସେନ୍ତୋ ସମ୍ପହଂସେତି ସମସ୍ସାସେତି।

ତେଧାତି ତେ ଇଧ। ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱାତି ''ଅତ୍ଥି କିଞ୍ଚି ଅଯଂ ନୋ ଅତ୍ଥୋ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବୋ''ତି ଏୱଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ତାଯ ଦେସନାଯ ଅତ୍ଥିକା ହୁତ୍ୱା। ମନସି କତ୍ୱାତି ଚିତ୍ତେ ଠପେତ୍ୱା ଅନଞ୍ଞୱିହିତା ତଂ ଦେସନଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଗତମେୱ କତ୍ୱା। ସବ୍ବଂ ଚେତସୋ ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱାତି ସବ୍ବେନ କାରକଚିତ୍ତେନ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ପରିଯୋସାନା ଦେସନଂ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା, ତଗ୍ଗତମେୱ ଆଭୋଗଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ସବ୍ବଂ ଚେତସୋ ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱାତି ସବ୍ବସ୍ମା ଚିତ୍ତତୋ ଦେସନଂ ସମ୍ମା ଅନୁ ଅନୁ ଆହରିତ୍ୱା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଦେସେନ୍ତସ୍ସ ଯେହି ଚିତ୍ତେହି ଦେସନା କତା, ସବ୍ବସ୍ମା ଚିତ୍ତତୋ ପୱତ୍ତଂ ଦେସନଂ ବହି ଗନ୍ତୁଂ ଅଦେନ୍ତୋ ସମ୍ମା ଅୱିପରୀତଂ ଅନୁ ଅନୁ ଆହରିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଆହରିତ୍ୱା ଯଥାଦେସିତଦେସିତଂ ଦେସନଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଉପଧାରେତ୍ୱା। ଓହିତସୋତାତି ଅୱହିତସୋତା, ସୁଟ୍ଠୁ ଉପିତସୋତା। ଓହିତସୋତାତି ୱା ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତସୋତା। ତମେୱ ଉପଲବ୍ଭମାନୋପି ହି ସୱନେ ଅୱିକ୍ଖେପୋ ସତିସଂୱରୋ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀସୁ ସୋତିନ୍ଦ୍ରିଯେପି ୱତ୍ତୁମରହତୀତି। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା''ତିଆଦୀହି ଚତୂହିପି ପଦେହି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ତପ୍ପରଭାୱତୋ ସୱନେ ଆଦରଦୀପନେନ ସକ୍କଚ୍ଚସୱନଂ ଦସ୍ସେତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ତସ୍ସା ନିବ୍ବାନପଟିସଂଯୁତ୍ତାଯ ଧମ୍ମକଥାଯ ସୱନେ ଆଦରକାରିତଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ତବ୍ବିଧୁରଧମ୍ମଦେସନାମୁଖେନ ପରମତ୍ଥତୋ ୱିଜ୍ଜମାନଭାୱୱିଭାୱନଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ୱିଜ୍ଜତି, ପରମତ୍ଥତୋ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭିକ୍ଖୱେତି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆଲପନଂ। ନନୁ ଚ ଉଦାନଂ ନାମ ପୀତିସୋମନସ୍ସସମୁଟ୍ଠାପିତୋ ୱା ଧମ୍ମସଂୱେଗସମୁଟ୍ଠାପିତୋ ୱା ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକନିରପେକ୍ଖୋ ଉଦାହାରୋ, ତଥା ଚେୱ ଏତ୍ତକେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଆଗତଂ, ଇଧ କସ୍ମା ଭଗୱା ଉଦାନେନ୍ତୋ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସୀତି? ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ। ନିବ୍ବାନପଟିସଂଯୁତ୍ତଞ୍ହି ଭଗୱା ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱା ନିବ୍ବାନଗୁଣାନୁସ୍ସରଣେନ ଉପ୍ପନ୍ନପୀତିସୋମନସ୍ସୋ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ଇଧ ନିବ୍ବାନୱଜ୍ଜୋ ସବ୍ବୋ ସଭାୱଧମ୍ମୋ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିକୋୱ ଉପଲବ୍ଭତି, ନ ପଚ୍ଚଯନିରପେକ୍ଖୋ। ଅଯଂ ପନ ନିବ୍ବାନଧମ୍ମୋ କତମପଚ୍ଚଯେ ଉପଲବ୍ଭତୀତି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଚେତୋପରିୱିତକ୍କମଞ୍ଞାଯ ତେ ଚ ସଞ୍ଞାପେତୁକାମୋ ''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଦାଯତନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ, ନ ଏକନ୍ତତୋୱ ତେ ପଟିଗ୍ଗାହକେ କତ୍ୱାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଦାଯତନନ୍ତି ତଂ କାରଣଂ। ଦକାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ମଗ୍ଗଫଲଞାଣାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ରୂପାଦୀନି ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭୂତାନୀତି କାରଣଟ୍ଠେନ ''ଆଯତନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଭଗୱା ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅସଙ୍ଖତାଯ ଧାତୁଯା ପରମତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ପୱେଦେସି।

ତତ୍ରାୟଂ ଧମ୍ମନ୍ୱୟୋ – ଇଧ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଅସଙ୍ଖତାୟପି ଧାତୁୟା ଭୱିତବ୍ବଂ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ସଭାୱଧମ୍ମାନଂ। ୟଥା ହି ଦୁକ୍ଖେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ସୁଖମ୍ପି ୱିଜ୍ଜତିୟେୱ , ତଥା ଉଣ୍ହେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ସୀତମ୍ପି ୱିଜ୍ଜତି, ପାପଧମ୍ମେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମାପି ୱିଜ୍ଜନ୍ତି ଏୱ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ୟଥାପି ଦୁକ୍ଖେ ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ, ସୁଖଂ ନାମପି ୱିଜ୍ଜତି;

ଏୱଂ ଭୱେ ୱିଜ୍ଜମାନେ, ୱିଭୱୋପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବକୋ।

''ୟଥାପି ଉଣ୍ହେ ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ, ଅପରଂ ୱିଜ୍ଜତି ସୀତଲଂ;

ଏୱଂ ତିୱିଧଗ୍ଗି ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ, ନିବ୍ବାନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବକଂ।

''ୟଥାପି ପାପେ ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ, କଲ୍ୟାଣମପି ୱିଜ୍ଜତି;

ଏୱମେୱ ଜାତି ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ, ଅଜାତିମପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବକ''ନ୍ତିଆଦି। (ବୁ। ୱଂ। ୨।୧୦-୧୨) –

ଅପିଚ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୱିଚାରଣଂ ପରତୋ ଆୱିଭୱିସ୍ସତି।

ଏୱଂ ଭଗୱା ଅସଙ୍ଖତାୟ ଧାତୁୟା ପରମତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ସମ୍ମୁଖେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତବ୍ବିଧୁରଧମ୍ମାପୋହନମୁଖେନସ୍ସ ସଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ୟତ୍ଥ ନେୱ ପଥୱୀ ନ ଆପୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୟସ୍ମା ନିବ୍ବାନଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୱିଧୁରସଭାୱଂ ୟଥା ସଙ୍ଖତଧମ୍ମେସୁ କତ୍ଥଚି ନତ୍ଥି, ତଥା ତତ୍ଥପି ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମା। ନ ହି ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ସମୋଧାନଂ ସମ୍ଭୱତି। ତତ୍ରାୟଂ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନା – ୟତ୍ଥ ୟସ୍ମିଂ ନିବ୍ବାନେ ୟସ୍ସଂ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁୟଂ ନେୱ କକ୍ଖଳଲକ୍ଖଣା ପଥୱୀଧାତୁ ଅତ୍ଥି, ନ ପଗ୍ଘରଣଲକ୍ଖଣା ଆପୋଧାତୁ, ନ ଉଣ୍ହଲକ୍ଖଣା ତେଜୋଧାତୁ, ନ ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଲକ୍ଖଣା ୱାୟୋଧାତୁ ଅତ୍ଥି। ଇତି ଚତୁମହାଭୂତାଭାୱୱଚନେନ ୟଥା ସବ୍ବସ୍ସପି ଉପାଦାରୂପସ୍ସ ଅଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି ତନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା। ଏୱଂ ଅନୱସେସତୋ କାମରୂପଭୱସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି ତଦାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିଭାୱତୋ। ନ ହି ମହାଭୂତନିସ୍ସୟେନ ୱିନା ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୋ ଏକୱୋକାରଭୱୋ ୱା ସମ୍ଭୱତୀତି।

ଇଦାନି ଅରୂପସଭାୱତ୍ତେପି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅରୂପଭୱପରିୟାପନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତତ୍ଥ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ନ ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ…ପେ… ନ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନ ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନନ୍ତି ସଦ୍ଧିଂ ଆରମ୍ମଣେନ କୁସଲୱିପାକକିରିୟଭେଦୋ ତିୱିଧୋପି ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୟଦଗ୍ଗେନ ଚ ନିବ୍ବାନେ କାମଲୋକାଦୀନଂ ଅଭାୱୋ ହୋତି, ତଦଗ୍ଗେନ ତତ୍ଥ ଇଧଲୋକପରଲୋକାନମ୍ପି ଅଭାୱୋତି ଆହ – ''ନାୟଂ ଲୋକୋ ନ ପରଲୋକୋ''ତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୟ୍ୱାୟଂ ''ଇତ୍ଥତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ ଇଧଲୋକୋ''ତି ଚ ଲଦ୍ଧୱୋହାରୋ ଖନ୍ଧାଦିଲୋକୋ, ୟୋ ଚ ''ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା ପରୋ ଅଭିସମ୍ପରାୟୋ''ତି ଚ ଲଦ୍ଧୱୋହାରୋ ଖନ୍ଧାଦିଲୋକୋ, ତଦୁଭୟମ୍ପି ତତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି। ନ ଉଭୋ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟାତି ୟସ୍ମା ରୂପଗତେ ସତି ତମୋ ନାମ ସିୟା, ତମସ୍ସ ଚ ୱିଧମନତ୍ଥଂ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟେହି ୱତ୍ତିତବ୍ବଂ। ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ପନ ୟତ୍ଥ ରୂପଗତମେୱ ନତ୍ଥି, କୁତୋ ତତ୍ଥ ତମୋ। ତମସ୍ସ ୱା ୱିଧମନା ଚନ୍ଦିମସୂରିୟା, ତସ୍ମା ଚନ୍ଦିମା ସୂରିୟୋ ଚାତି ଉଭୋପି ତତ୍ଥ ନିବ୍ବାନେ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ଆଲୋକସଭାୱତଂୟେୱ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଦସ୍ସେତି।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ଅନଭିସମେତାୱୀନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅନାଦିମତିସଂସାରେ ସୁପିନନ୍ତେପି ଅନନୁଭୂତପୁବ୍ବଂ ପରମଗମ୍ଭୀରଂ ଅତିଦୁଦ୍ଦସଂ ସଣ୍ହସୁଖୁମଂ ଅତକ୍କାୱଚରଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତଂ ପଣ୍ଡିତୱେଦନୀୟଂ ଅତିପଣୀତଂ ଅମତଂ ନିବ୍ବାନଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ପଠମଂ ତାୱ ''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଦାୟତନ''ନ୍ତି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱା ତେସଂ ଅଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଅପନେତ୍ୱା ''ୟତ୍ଥ ନେୱ ପଥୱୀ …ପେ… ନ ଉଭୋ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟା''ତି ତଦଞ୍ଞଧମ୍ମାପୋହନମୁଖେନ ତଂ ୱିଭାୱେତି ଧମ୍ମରାଜା। ତେନ ପଥୱୀଆଦିସବ୍ବସଙ୍ଖତଧମ୍ମୱିଧୁରସଭାୱା ୟା ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ, ତଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଦୀପିତଂ ହୋତି। ତେନେୱାହ, ''ତତ୍ରାପାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନେୱ ଆଗତିଂ ୱଦାମୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ। ଅପିସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚୟୋ। ଅହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୟତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରପୱତ୍ତେ କୁତୋଚି କସ୍ସଚି ଆଗତିଂ ନ ୱଦାମି ୟଥାପଚ୍ଚୟଂ ତତ୍ଥ ଧମ୍ମମତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଏୱଂ ତସ୍ମିମ୍ପି ଆୟତନେ ନିବ୍ବାନେ କୁତୋଚି ଆଗତିଂ ଆଗମନଂ ନେୱ ୱଦାମି ଆଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠାନତାୟ ଅଭାୱତୋ। ନ ଗତିନ୍ତି କତ୍ଥଚି ଗମନଂ ନ ୱଦାମି ଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠାନତାୟ ଅଭାୱତୋ। ନ ହି ତତ୍ଥ ସତ୍ତାନଂ ଠପେତ୍ୱା ଞାଣେନ ଆରମ୍ମଣକରଣଂ ଆଗତିଗତିୟୋ ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ନାପି ଠିତିଚୁତୁପପତ୍ତିୟୋ ୱଦାମି। ''ତଦାପହ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତମ୍ପି ଆୟତନଂ ଗାମନ୍ତରତୋ ଗାମନ୍ତରଂ ୱିୟ ନ ଆଗନ୍ତବ୍ବତାୟ ନ ଆଗତି, ନ

ଗନ୍ତବ୍ବତାଯ ନ ଗତି, ପଥୱୀପବ୍ବତାଦି ୱିଯ ଅପତିଟ୍ଠାନତାଯ ନ ଠିତି, ଅପଚ୍ଚଯତ୍ତା ୱା ଉପ୍ପାଦାଭାୱୋ, ତତୋ ଅମତସଭାୱତ୍ତା ଚୱନାଭାୱୋ, ଉପ୍ପାଦନିରୋଧାଭାୱତୋ ଚେୱ ତଦୁଭଯପରିଚ୍ଛିନ୍ନାଯ ଠିତିଯା ଚ ଅଭାୱତୋ ନ ଠିତିଂ ନ ଚୁତିଂ ନ ଉପପତ୍ତିଂ ୱଦାମି। କେୱଲଂ ପନ ତଂ ଅରୂପସଭାୱତ୍ତା ଅପଚ୍ଚଯତ୍ତା ଚ ନ କତ୍ଥଚି ପତିଟ୍ଠିତନ୍ତି ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ। ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତାଭାୱତୋ ପୱତ୍ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଚ ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ। ଅରୂପସଭାୱତ୍ତେପି ୱେଦନାଦଯୋ ୱିଯ କସ୍ସଚିପି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅନାଲମ୍ବନତୋ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନିରପେକ୍ଖତୋ ଚ ଅନାରମ୍ମଣମେୱ ତଂ ''ଆଯତନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ। ଅଯଞ୍ଚ ଏୱସଦ୍ଦୋ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠମେୱ ଅପ୍ପୱତ୍ତମେୱାତି ପଦଦ୍ୱଯେନପି ଯୋଜେତବ୍ବୋ । ଏସେୱନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି ଯଦିଦଂ ''ଅପ୍ପତିଟ୍ଠ''ନ୍ତିଆଦୀହି ୱଚନେହି ୱଣ୍ଣିତଂ ଥୋମିତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ନିବ୍ବାନଂ, ଏସୋ ଏୱ ସକଲସ୍ସ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ପରିଯୋସାନଂ ତଦଧିଗମେ ସତି ସବ୍ବଦୁକ୍ଖାଭାୱତୋ। ତସ୍ମା ''ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତୋ''ତି ଅଯମେୱ ତସ୍ସ ସଭାୱୋତି ଦସ୍ସେତି।

ପଠମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯନିବ୍ବାନପଟିସଂଯୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୨। ଦୁତିଯେ ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ଇମଂ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପକତିଯା ଗମ୍ଭୀରଭାୱତୋ ଦୁଦ୍ଦସଭାୱଦୀପନଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି। ତତ୍ଥ ଦୁଦ୍ଦସନ୍ତି ସଭାୱଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଅତିସୁଖୁମସଣ୍ହସଭାୱତ୍ତା ଚ ଅନୁପଚିତଞ୍ଞାଣସମ୍ଭାରେହି ପସ୍ସିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଦୁଦ୍ଦସଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ତଞ୍ହି ତେ, ମାଗଣ୍ଡିଯ, ଅରିଯଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ ନତ୍ଥି, ଯେନ ତ୍ୱଂ ଆରୋଗ୍ଯଂ ଜାନେଯ୍ଯାସି, ନିବ୍ବାନମ୍ପି ପସ୍ସେଯ୍ଯାସୀ''ତି (ମ। ନି। ୨।୨୧୮)। ଅପରମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ – ''ଇଦମ୍ପି ଖୋ ଠାନଂ ଦୁଦ୍ଦସଂ, ଯଦିଦଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋ''ତିଆଦି (ମହାୱ। ୮; ମ। ନି। ୧।୨୮୧; ୨।୩୩୭)। ଅନତନ୍ତି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେସୁ, କାମାଦୀସୁ ଚ ଭୱେସୁ ନମନତୋ ତନ୍ନିନ୍ନଭାୱେନ ପୱତ୍ତିତୋ ସତ୍ତାନଞ୍ଚ ତତ୍ଥ ନମନତୋ ତଣ୍ହା ନତା ନାମ, ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ନତାତି ଅନତଂ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅନନ୍ତ''ନ୍ତିପି ପଠନ୍ତି, ନିଚ୍ଚସଭାୱତ୍ତା ଅନ୍ତୱିରହିତଂ, ଅଚୱନଧମ୍ମଂ ନିରୋଧଂ ଅମତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି ପନ ''ଅନନ୍ତ''ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ''ଅପ୍ପମାଣ''ନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଦୁଦ୍ଦସ''ନ୍ତି ଇମିନା ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣେହି ରାଗାଦିକିଲେସେହି ଚିରକାଲଭାୱିତତ୍ତା ସତ୍ତାନଂ ଅପଚ୍ଚଯଭାୱନା ନ ସୁକରାତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ କିଚ୍ଛେନ ଅଧିଗମନୀଯତଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ହି ସଚ୍ଚଂ ସୁଦସ୍ସନନ୍ତି ଇମିନାପି ତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କରୋତି। ତତ୍ଥ ସଚ୍ଚନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ତଞ୍ହି କେନଚି ପରିଯାଯେନ ଅସନ୍ତସଭାୱାଭାୱତୋ ଏକନ୍ତେନେୱ ସନ୍ତତ୍ତା ଅୱିପରୀତଟ୍ଠେନ ସଚ୍ଚଂ। ନ ହି ତଂ ସୁଦସ୍ସନଂ ନ ସୁଖେନ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ, ସୁଚିରମ୍ପି କାଲଂ ପୁଞ୍ଜଞ୍ଞାଣସମ୍ଭାରେ ସମାନେନ୍ତେହିପି କସିରେନେୱ ସମଧିଗନ୍ତବ୍ବତୋ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା – ''କିଚ୍ଛେନ ମେ ଅଧିଗତ''ନ୍ତି (ମହାୱ। ୮; ମ। ନି। ୧।୨୮୧; ୨।୩୩୭)।

ପଟିୱିଦ୍ଧା ତଣ୍ହା ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋ ନତ୍ଥି କିଞ୍ଚନନ୍ତି ତଞ୍ଚ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯୱସେନ ଅଭିସମେନ୍ତେନ ୱିସଯତୋ କିଚ୍ଚତୋ ଚ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ଆରମ୍ମଣପ୍ପଟିୱେଧେନ ଅସମ୍ମୋହପ୍ପଟିୱେଧେନ ଚ ପଟିୱିଦ୍ଧଂ, ଯଥାପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୱସେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ଭାୱନାଭିସମଯୱସେନ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଞ୍ଚ ଅସମ୍ମୋହତୋ ପଟିୱିଦ୍ଧଂ ହୋତି, ଏୱଂ ପହାନାଭିସମଯୱସେନ ଅସମ୍ମୋହତୋ ଚ ପଟିୱିଦ୍ଧା ତଣ୍ହା ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଯଥାଭୂତଂ ଅରିଯମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଜାନତୋ ପସ୍ସତୋ ଭୱାଦୀସୁ ନତଭୂତା ତଣ୍ହା ନତ୍ଥି, ତଦଭାୱେ ସବ୍ବସ୍ସପି କିଲେସୱଟ୍ଟସ୍ସ ଅଭାୱୋ, ତତୋୱ କମ୍ମୱିପାକୱଟ୍ଟାନଂ ଅସମ୍ଭୱୋଯେୱାତି ଏୱଂ ଭଗୱା ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅନୱସେସୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖୱୂପସମହେତୁଭୂତଂ ଅମତମହାନିବ୍ବାନସ୍ସ ଆନୁଭାୱଂ ପକାସେସି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଦୁତିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ତତିଯନିବ୍ବାନପଟିସଂଯୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୩। ତତିଯେ ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ତଦା କିର ଭଗୱତା ଅନେକପରିଯାଯେନ ସଂସାରସ୍ସ ଆଦୀନୱଂ ପକାସେତ୍ୱା ସନ୍ଦସ୍ସନାଦିୱସେନ ନିବ୍ବାନପଟିସଂଯୁତ୍ତାଯ ଧମ୍ମଦେସନାଯ କତାଯ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଏତଦହୋସି – ''ଅଯଂ ସଂସାରୋ ଭଗୱତା ଅୱିଜ୍ଜାଦୀହି କାରଣେହି ସହେତୁକୋ ପକାସିତୋ, ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପନ ତଦୁପସମସ୍ସ ନ କିଞ୍ଚି କାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଯିଦଂ ଅହେତୁକଂ, କଥଂ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମଟ୍ଠେନ ଉପଲବ୍ଭତୀ''ତି। ଅଥ ଭଗୱା ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଏତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ପରିୱିତକ୍କସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ୱିମତିୱିଧମନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ଇଧ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ''ନିବ୍ବାନଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ୱାଚାୱତ୍ଥୁମତ୍ତମେୱ, ନତ୍ଥି ହି ପରମତ୍ଥତୋ ନିବ୍ବାନଂ ନାମ ଅନୁପଲବ୍ଭମାନସଭାୱତ୍ତା''ତି ଲୋକାଯତିକାଦଯୋ ୱିଯ ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନାନଂ ବହିଦ୍ଧା ଚ ପୁଥୁଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ମିଚ୍ଛାୱାଦଭଞ୍ଜନତ୍ଥଞ୍ଚ ଇମଂ ଅମତମହାନିବ୍ବାନସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱଦୀପନଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତନ୍ତି ସବ୍ବାନିପି ପଦାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନାନି। ଅଥ ୱା ୱେଦନାଦୟୋ ୱିୟ ହେତୁପଚ୍ଚୟସମୱାୟସଙ୍ଖାତାୟ କାରଣସାମଗ୍ଗିୟା ନ ଜାତଂ ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ଅଜାତଂ, କାରଣେନ ୱିନା, ସୟମେୱ ୱା ନ ଭୂତଂ ନ ପାତୁଭୂତଂ ନ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅଭୂତଂ, ଏୱଂ ଅଜାତତ୍ତା ଅଭୂତତ୍ତା ଚ ୟେନ କେନଚି କାରଣେନ ନ କତନ୍ତି ଅକତଂ, ଜାତଭୂତକତସଭାୱୋ ଚ ନାମରୂପାନଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ହୋତି, ନ ଅସଙ୍ଖତସଭାୱସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅସଙ୍ଖତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିଲୋମତୋ ୱା ସମେଚ୍ଚ ସମ୍ଭୂୟ ପଚ୍ଚୟେହି କତନ୍ତି ସଙ୍ଖତଂ, ତଥା ନ ସଙ୍ଖତଂ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣରହିତନ୍ତି ଅସଙ୍ଖତନ୍ତି। ଏୱଂ ଅନେକେହି କାରଣେହି ନିବ୍ବତ୍ତିତଭାୱେ ପଟିସିଦ୍ଧେ ‘‘ସିୟା ନୁ ଖୋ ଏକେନେୱ କାରଣେନ କତ’’ନ୍ତି ଆସଙ୍କାୟ ‘‘ନ ୟେନ କେନଚି କତ’’ନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଅକତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଅପଚ୍ଚୟମ୍ପି ସମାନଂ ‘‘ସୟମେୱ ନୁ ଖୋ ଇଦଂ ଭୂତଂ ପାତୁଭୂତ’’ନ୍ତି ଆସଙ୍କାୟ ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ‘‘ଅଭୂତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅୟଞ୍ଚେତସ୍ସ ଅସଙ୍ଖତାକତାଭୂତଭାୱୋ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅଜାତିଧମ୍ମତ୍ତା’’ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଜାତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱମେତେସଂ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ପଦାନଂ ସାତ୍ଥକଭାୱଂ ୱିଦିତ୍ୱା ‘‘ତୟିଦଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତି ପରମତ୍ଥତୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ପକାସିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଉଦାନେନ୍ତେନ ଭଗୱତା, ‘‘ଭିକ୍ଖୱେ’’ତି ଆଲପନେ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇତି ସତ୍ଥା ‘‘ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ହେତୁଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନୋ ଚେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସାୟଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଭିକ୍ଖୱେ, ୟଦି ଅଜାତାଦିସଭାୱା ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ ନ ଅଭୱିସ୍ସ ନ ସିୟା, ଇଧ ଲୋକେ ଜାତାଦିସଭାୱସ୍ସ ରୂପାଦିକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସଙ୍ଖତସ୍ସ ନିସ୍ସରଣଂ ଅନୱସେସୱୂପସମୋ ନ ପଞ୍ଞାୟେୟ୍ୟ ନ ଉପଲବ୍ଭେୟ୍ୟ ନ ସମ୍ଭୱେୟ୍ୟ। ନିବ୍ବାନଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୟୋ ଅରିୟମଗ୍ଗଧମ୍ମା ଅନୱସେସକିଲେସେ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତି। ତେନେତ୍ଥ ସବ୍ବସ୍ସପି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ଅପଗମୋ ନିସ୍ସରଣଂ ପଞ୍ଞାୟତି।

ଏୱଂ ବ୍ୟତିରେକୱସେନ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅନ୍ୱୟୱସେନପି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ‘‘ୟସ୍ମା ଚ ଖୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ। ଏତ୍ଥ ଚ ୟସ୍ମା ‘‘ଅପଚ୍ଚୟା ଧମ୍ମା, ଅସଙ୍ଖତା ଧମ୍ମା (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୭, ୮), ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଦାୟତନଂ, ୟତ୍ଥ ନେୱ ପଥୱୀ (ଉଦା। ୭୧), ଇଦମ୍ପି ଖୋ ଠାନଂ ଦୁଦ୍ଦସଂ, ୟଦିଦଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋ ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ (ମହାୱ। ୮; ମ। ନି। ୧।୨୮୧; ୨।୩୩୭), ଅସଙ୍ଖତଞ୍ଚ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମି ଅସଙ୍ଖତଗାମିନିଞ୍ଚ ପଟିପଦ’’ନ୍ତିଆଦୀହି (ସଂ। ନି। ୪।୩୬୬-୩୬୭) ଅନେକେହି ସୁତ୍ତପଦେହି, ‘‘ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଜାତ’’ନ୍ତି ଇମିନାପି ଚ ସୁତ୍ତେନ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରମତ୍ଥତୋ ସମ୍ଭୱୋ ସବ୍ବଲୋକଂ ଅନୁକମ୍ପମାନେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ଦେସିତୋ, ତସ୍ମା ୟଦିପି ତତ୍ଥ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖକାରୀନମ୍ପି ୱିଞ୍ଞୂନଂ କଙ୍ଖା ୱା ୱିମତି ୱା ନତ୍ଥିୟେୱ। ୟେ ପନ ପରନେୟ୍ୟବୁଦ୍ଧିନୋ ପୁଗ୍ଗଲା, ତେସଂ ୱିମତିୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ଅୟମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟନିଦ୍ଧାରଣମୁଖେନ ୟୁତ୍ତିୱିଚାରଣା – ୟଥା ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟତାୟ ସୌତ୍ତରାନଂ କାମାନଂ ରୂପାଦୀନଞ୍ଚ ପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ତବ୍ବିଧୁରସଭାୱଂ ନିସ୍ସରଣଂ ପଞ୍ଞାୟତି, ଏୱଂ ତଂସଭାୱାନଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭୂତେନ ତବ୍ବିଧୁରସଭାୱେନ ନିସ୍ସରଣେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ୟଞ୍ଚେତଂ ନିସ୍ସରଣଂ, ସା ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ଅପି ଅନୁଲୋମଞାଣଂ କିଲେସେ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଜହିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ତଥା ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚାରମ୍ମଣଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀସୁ ଞାଣଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନେୱ କିଲେସେ ପଜହତି, ନ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ। ଇତି ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣସ୍ସ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚ ଞାଣସ୍ସ କିଲେସାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନେ ଅସମତ୍ଥଭାୱତୋ ତେସଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନକରସ୍ସ ଅରିୟମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ତଦୁଭୟୱିପରୀତସଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣେନ ଭୱିତବ୍ବଂ , ସା ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ। ତଥା ‘‘ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଜାତଂ ଅଭୂତଂ ଅକତଂ ଅସଙ୍ଖତ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ନିବ୍ବାନପଦସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱଜୋତକଂ ୱଚନଂ ଅୱିପରୀତତ୍ଥଂ ଭଗୱତା ଭାସିତତ୍ତା। ୟଞ୍ହି ଭଗୱତା ଭାସିତଂ, ତଂ ଅୱିପରୀତତ୍ଥଂ ପରମତ୍ଥଂ ୟଥା ତଂ ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା, ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଦୁକ୍ଖା, ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ଅନତ୍ତା’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୧୩୭; ମହାନି। ୨୭), ତଥା ନିବ୍ବାନସଦ୍ଦୋ କତ୍ଥଚି ୱିସୟେ ୟଥାଭୂତପରମତ୍ଥୱିସୟୋ ଉପଚାରମତ୍ତୱୁତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ ସେୟ୍ୟଥାପି ସୀହସଦ୍ଦୋ। ଅଥ ୱା ଅତ୍ଥେୱ ପରମତ୍ଥତୋ ଅସଙ୍ଖତା ଧାତୁ, ଇତରତବ୍ବିପରୀତୱିନିମୁତ୍ତସଭାୱତ୍ତା ସେୟ୍ୟଥାପି ପଥୱୀଧାତୁ ୱେଦନାତି। ଏୱମାଦୀହି ନୟେହି ୟୁତ୍ତିତୋପି ଅସଙ୍ଖତାୟ ଧାତୁୟା ପରମତ୍ଥତୋ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଚତୁତ୍ଥନିବ୍ବାନପଟିସଂୟୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୪। ଚତୁତ୍ଥେ ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ତଦା କିର ଭଗୱତା ଅନେକପରିୟାୟେନ ସନ୍ଦସ୍ସନାଦିୱସେନ ନିବ୍ବାନପଟିସଂୟୁତ୍ତାୟ ଧମ୍ମଦେସନାୟ କତାୟ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଏତଦହୋସି – ‘‘ଅୟଂ ତାୱ ଭଗୱତା ଅମତମହାନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ଅନେକାକାରୱୋକାରଂ ଆନିସଂସଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ଆନୁଭାୱୋ ପକାସିତୋ, ଅଧିଗମୂପାୟୋ ପନସ୍ସା ନ ଭାସିତୋ, କଥଂ ନୁ ଖୋ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତେହି ଅମ୍ହେହି ଅୟଂ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବା’’ତି। ଅଥ ଭଗୱା ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଏତଂ ୟଥାୱୁତ୍ତପରିୱିତକ୍କସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା। ଇମଂ ଉଦାନନ୍ତି ତଣ୍ହାୱସେନ କତ୍ଥଚି

ଅନିସ୍ସିତସ୍ସ ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୀଥିପଟିପନ୍ନୱିପସ୍ସନସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଅନୱସେସତୋ ତଣ୍ହାପହାନେନ ନିବ୍ବାନାଧିଗମୱିଭାୱନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତନ୍ତି ରୂପାଦିସଙ୍ଖାରେ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତଂ ''ଏତଂ ମମ, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ଫନ୍ଦିତଂ ହୋତି। ଅପ୍ପହୀନତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିକସ୍ସ ହି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସୁଖାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତାନି ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ୱିହରିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ ''ମମ ୱେଦନା, ଅହଂ ୱେଦିଯାମୀ''ତିଆଦିନା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଗାହୱସେନ କୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଚଲନଂ କମ୍ପନଂ, ଅୱକ୍କଲିତଂ ୱା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚଲିତଂ ନତ୍ଥୀତି ଯୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିପଟିପଦଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ସମଥୱିପସ୍ସନାହି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଯୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତୋ ୱିହରତି, ତସ୍ସ ତଂ ଅନିସ୍ସିତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଚଲିତଂ ଅୱକ୍କଲିତଂ, ୱିପ୍ଫନ୍ଦିତଂ ୱା ନତ୍ଥି କାରଣସ୍ସ ସୁୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା।

ଚଲିତେ ଅସତୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଚଲିତେ ଅସତି ଯଥା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଗାହା ନପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତଥା ୱୀଥିପଟିପନ୍ନାଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ତଂ ଉସ୍ସୁକ୍କନ୍ତସ୍ସ। ପସ୍ସଦ୍ଧୀତି ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତସହଜାତାନଂ କାଯଚିତ୍ତାନଂ ସାରମ୍ଭକରକିଲେସୱୂପସମିନୀ ଦୁୱିଧାପି ପସ୍ସଦ୍ଧି ହୋତି। ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ସତି ନତି ନ ହୋତୀତି ପୁବ୍ବେନାପରଂ ୱିସେସଯୁତ୍ତାଯ ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା ସତି ଅନୱଜ୍ଜସୁଖାଧିଟ୍ଠାନଂ ସମାଧିଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ତଂ ପଞ୍ଞାଯ ସମୱାଯକରଣେନ ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଯୁଗନଦ୍ଧଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପରମ୍ପରାଯ କିଲେସେ ଖେପେନ୍ତସ୍ସ କାମଭୱାଦୀସୁ ନମନତୋ ''ନତୀ''ତି ଲଦ୍ଧନାମା ତଣ୍ହା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଅନୱସେସତୋ ନ ହୋତି, ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦିତତ୍ତା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ନତିଯା ଅସତୀତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ତଣ୍ହାଯ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା ଭୱାଦିଅତ୍ଥାଯ ଆଲଯନିକନ୍ତି ପରିଯୁଟ୍ଠାନେ ଅସତି। ଆଗତିଗତି ନ ହୋତୀତି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଇଧ ଆଗତି ଆଗମନଂ ଚୁତିୱସେନ ଗତି ଇତୋ ପରଲୋକଗମନଂ ପେଚ୍ଚଭାୱୋ ନ ହୋତି ନ ପୱତ୍ତତି। ଆଗତିଗତିଯା ଅସତୀତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଆଗତିଯା ଚ ଗତିଯା ଚ ଅସତି। ଚୁତୂପପାତୋ ନ ହୋତୀତି ଅପରାପରଂ ଚୱନୁପପଜ୍ଜନଂ ନ ହୋତି ନ ପୱତ୍ତତି। ଅସତି ହି କିଲେସୱଟ୍ଟେ କମ୍ମୱଟ୍ଟଂ ପଚ୍ଛିନ୍ନମେୱ, ପଚ୍ଛିନ୍ନେ ଚ ତସ୍ମିଂ କୁତୋ ୱିପାକୱଟ୍ଟସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ। ତେନାହ – ''ଚୁତୂପପାତେ ଅସତି ନେୱିଧ ନ ହୁର''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ବାହିଯସୁତ୍ତେ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତମେୱ। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇତି ଭଗୱା ଇଧାପି ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅନୱସେସତୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖୱୂପସମହେତୁଭୂତଂ ଅମତମହାନିବ୍ବାନସ୍ସ ଆନୁଭାୱଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ପକାସେତି।

ଚତୁତ୍ଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଚୁନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୫। ପଞ୍ଚମେ ମଲ୍ଲେସୂତି ଏୱଂନାମକେ ଜନପଦେ। ମହତା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନାତି ଗୁଣମହତ୍ତସଙ୍ଖ୍ୟାମହତ୍ତେହି ମହତା। ସୋ ହି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ସୀଲାଦିଗୁଣୱିସେସଯୋଗେନପି ମହା ତତ୍ଥ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମକସ୍ସ ସୋତାପନ୍ନଭାୱତୋ, ସଙ୍ଖ୍ୟାମହତ୍ତେନପି ମହା ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନଗଣନତ୍ତା। ଆଯୁସଙ୍ଖାରୋସ୍ସଜ୍ଜନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହି ଆଗତାଗତା ଭିକ୍ଖୂ ନ ପକ୍କମିଂସୁ। ଚୁନ୍ଦସ୍ସାତି ଏୱଂନାମକସ୍ସ। କମ୍ମାରପୁତ୍ତସ୍ସାତି ସୁୱଣ୍ଣକାରପୁତ୍ତସ୍ସ। ସୋ କିର ଅଡ୍ଢୋ ମହାକୁଟୁମ୍ବିକୋ ଭଗୱତୋ ପଠମଦସ୍ସନେନେୱ ସୋତାପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅମ୍ବୱନେ ସତ୍ଥୁୱସନାନୁଚ୍ଛୱିକଂ ଗନ୍ଧକୁଟିଂ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିୱାଟ୍ଠାନୌପଟ୍ଠାନସାଲାକୁଟିମଣ୍ଡପଚଙ୍କମନାଦିକେ ଚ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ପାକାରପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକଯୁତ୍ତଂ ୱିହାରଂ କତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ନିଯ୍ୟାଦେସି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତତ୍ର ସୁଦଂ ଭଗୱା ପାୱାଯଂ ୱିହରତି ଚୁନ୍ଦସ୍ସ କମ୍ମାରପୁତ୍ତସ୍ସ ଅମ୍ବୱନେ''ତି।

ପଟିଯାଦାପେତ୍ୱାତି ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା। ''ସୂକରମଦ୍ଦୱନ୍ତି ସୂକରସ୍ସ ମୁଦୁସିନିଦ୍ଧଂ ପୱତ୍ତମଂସ''ନ୍ତି ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। କେଚି ପନ ''ସୂକରମଦ୍ଦୱନ୍ତି ନ ସୂକରମଂସଂ, ସୂକରେହି ମଦ୍ଦିତୱଂସକଳୀରୋ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଅଞ୍ଞେ ''ସୂକରେହି ମଦ୍ଦିତପ୍ପଦେସେ ଜାତଂ ଅହିଚ୍ଛତ୍ତକ''ନ୍ତି। ଅପରେ ପନ ''ସୂକରମଦ୍ଦୱଂ ନାମ ଏକଂ ରସାଯନ''ନ୍ତି ଭଣିଂସୁ । ତଞ୍ହି ଚୁନ୍ଦୋ କମ୍ମାରପୁତ୍ତୋ ''ଅଜ୍ଜ ଭଗୱା ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସତୀ''ତି ସୁତ୍ୱା ''ଅପ୍ପେୱ ନାମ ନଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଚିରତରଂ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟା''ତି ସତ୍ଥୁ ଚିରଜୀୱିତୁକମ୍ୟତାଯ ଅଦାସୀତି ୱଦନ୍ତି।

ତେନ ମଂ ପରିୱିସାତି ତେନ ମମଂ ଭୋଜେହି। କସ୍ମା ଭଗୱା ଏୱମାହ? ପରାନୁଦ୍ଦଯତାଯ। ତଞ୍ଚ କାରଣଂ ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ତେନ ଅଭିହଟଭିକ୍ଖାଯ ପରେସଂ ଅପରିଭୋଗାରହତୋ ଚ ତଥା ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି। ତସ୍ମିଂ କିର ସୂକରମଦ୍ଦୱେ ଦ୍ୱିସହସ୍ସଦୀପପରିୱାରେସୁ ଚତୂସୁ ମହାଦୀପେସୁ ଦେୱତା ଓଜଂ ପକ୍ଖିପିଂସୁ। ତସ୍ମା ତଂ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ସମ୍ମା ଜୀରାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତମତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତୋ ସତ୍ଥା ପରୂପୱାଦମୋଚନତ୍ଥଂ ''ନାହଂ ତଂ, ଚୁନ୍ଦ, ପସ୍ସାମୀ''ତିଆଦିନା ସୀହନାଦଂ ନଦି। ଯେ ହି ପରେ ଉପୱଦେଯ୍ୟୁଂ ''ଅତ୍ତନା ପରିଭୁତ୍ତାୱସେସଂ ନେୱ

ଭିକ୍ଖୂନଂ, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଅଦାସି, ଆୱାଟେ ନିଖଣାପେତ୍ୱା ୱିନାସେସୀ''ତି, ''ତେସଂ ୱଚନୋକାସୋ ମା ହୋତୂ''ତି ପରୂପୱାଦମୋଚନତ୍ଥଂ ସୀହନାଦଂ ନଦି।

ତତ୍ଥ ସଦେୱକେତିଆଦୀସୁ ସହ ଦେୱେହୀତି ସଦେୱକୋ, ସହ ମାରେନାତି ସମାରକୋ, ସହ ବ୍ରହ୍ମୁନାତି ସବ୍ରହ୍ମକୋ, ସହ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେହୀତି ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ପଜାତତ୍ତା ପଜା, ସହ ଦେୱମନୁସ୍ସେହୀତି ସଦେୱମନୁସ୍ସା। ତସ୍ମିଂ ସଦେୱକେ ଲୋକେ…ପେ… ସଦେୱମନୁସ୍ସାୟ। ତତ୍ଥ ସଦେୱକୱଚନେନ ପଞ୍ଚକାମାୱଚରଦେୱଗ୍ଗହଣଂ, ସମାରକୱଚନେନ ଛଟ୍ଠକାମାୱଚରଦେୱଗ୍ଗହଣଂ, ସବ୍ରହ୍ମକୱଚନେନ ବ୍ରହ୍ମକାୟିକାଦିବ୍ରହ୍ମଗ୍ଗହଣଂ, ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୀୱଚନେନ ସାସନସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକପଚ୍ଚାମିତ୍ତସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଗ୍ଗହଣଂ ସମିତପାପବାହିତପାପସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ, ପଜାୱଚନେନ ସତ୍ତଲୋକଗ୍ଗହଣଂ, ସଦେୱମନୁସ୍ସୱଚନେନ ସମ୍ମୁତିଦେୱଅୱସେସମନୁସ୍ସଗ୍ଗହଣଂ। ଏୱମେତ୍ଥ ତୀହି ପଦେହି ଓକାସଲୋକୱସେନ, ଦ୍ୱୀହି ପଜାୱସେନ ସତ୍ତଲୋକୋ ଗହିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅପରୋ ନୟୋ – ସଦେୱକୱଚନେନ ଅରୂପାୱଚରଲୋକୋ ଗହିତୋ, ସମାରକୱଚନେନ ଛକାମାୱଚରଦେୱଲୋକୋ, ସବ୍ରହ୍ମକୱଚନେନ ରୂପୀ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ, ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୱଚନେନ ଚତୁପରିସୱସେନ ସମ୍ମୁତିଦେୱେହି ସହ ମନୁସ୍ସଲୋକୋ, ଅୱସେସସତ୍ତଲୋକୋ ୱା ଗହିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଭୁତ୍ତାୱିସ୍ସାତି ଭୁତ୍ତୱତୋ। ଖରୋତି ଫରୁସୋ। ଆବାଧୋତି ୱିସଭାଗରୋଗୋ। ପବାଳ୍ହାତି ବଲୱତିୟୋ। ମାରଣନ୍ତିକାତି ମରଣନ୍ତା ମରଣସମୀପପାପନସମତ୍ଥା। ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ଅଧିୱାସେସୀତି ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଧିୱାସେସି। ଅୱିହଞ୍ଞମାନୋତି ୱେଦନାନୁୱତ୍ତନୱସେନ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖିତଧମ୍ମୋ ୱିୟ ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତନଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ଅପୀଳୀୟମାନୋ ଅଦୁକ୍ଖିୟମାନୋ ୱିୟ ଅଧିୱାସେସି। ଭଗୱତୋ ହି ୱେଳୁୱଗାମକେୟେୱ ତା ୱେଦନା ଉପ୍ପନ୍ନା, ସମାପତ୍ତିବଲେନ ପନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା ଯାୱ ପରିନିବ୍ବାନଦିୱସା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିଂସୁ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ସମାପତ୍ତୀହି ପଟିପଣାମନତୋ। ତଂ ଦିୱସଂ ପନ ପରିନିବ୍ବାୟିତୁକାମୋ ''କୋଟିସହସ୍ସହତ୍ଥୀନଂ ବଲଂ ଧାରେନ୍ତାନଂ ୱଜିରସଙ୍ଘାତସମାନକାୟାନଂ ଅପରିମିତକାଲଂ ଉପଚିତପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରାନମ୍ପି ଭୱେ ସତି ଏୱରୂପା ୱେଦନା ପୱତ୍ତନ୍ତି, କିମଙ୍ଗଂ ପନ ଅଞ୍ଞେସ''ନ୍ତି ସତ୍ତାନଂ ସଂୱେଗଜନନତ୍ଥଂ ସମାପତ୍ତିଂ ନ ସମାପଜ୍ଜି, ତେନ ୱେଦନା ଖରା ୱତ୍ତିଂସୁ। ଆୟାମାତି ଏହି ଯାମ।

ଚୁନ୍ଦସ୍ସ ଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱାତିଆଦିକା ଅପରଭାଗେ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହି ଠପିତା ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଭୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ସୂକରମଦ୍ଦୱେନାତି ଭୁତ୍ତସ୍ସ ଉଦପାଦି, ନ ପନ ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚୟା। ଯଦି ହି ଅଭୁତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସା, ଅତିଖରୋ ଅଭୱିସ୍ସା, ସିନିଦ୍ଧଭୋଜନଂ ପନ ଭୁତ୍ତତ୍ତା ତନୁକା ୱେଦନା ଅହୋସି, ତେନେୱ ପଦସା ଗନ୍ତୁଂ ଅସକ୍ଖି। ଏତେନ ନ୍ୟାୟଂ ''ଯସ୍ସ ତଂ ପରିଭୁତ୍ତଂ ସମ୍ମା ପରିଣାମଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ଅଞ୍ଞତ୍ର ତଥାଗତସ୍ସା''ତି ସୀହନାଦୋ ନଦିତୋ, ତସ୍ସ ସାତ୍ଥକତା ଦସ୍ସିତା। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଅଟ୍ଠାନେ ଗଜ୍ଜିତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଯସ୍ମା ତଂ ପରିଭୁତ୍ତଂ ଭଗୱତୋ ନ କିଞ୍ଚି ୱିକାରଂ ଉପ୍ପାଦେସି, କମ୍ମେନ ପନ ଲଦ୍ଧୋକାସେନ ଉପ୍ପାଦିୟମାନଂ ୱିକାରଂ ଅପ୍ପମତ୍ତତାୟ ଉପସମେନ୍ତୋ ସରୀରେ ବଲଂ ଉପ୍ପାଦେସି, ଯେନ ଯଥା ୱକ୍ଖମାନଂ ତିୱିଧଂ ପୟୋଜନଂ ସମ୍ପାଦେସି, ତସ୍ମା ସମ୍ମଦେୱ ତଂ ପରିଣାମଂ ଗତଂ, ମାରଣନ୍ତିକତ୍ତା ପନ ୱେଦନାନଂ ଅୱିଞ୍ଞାତଂ ଅପାକଟଂ ଅହୋସୀତି। ୱିରିଚ୍ଚମାନୋତି ଅଭିଣ୍ହଂ ପୱତ୍ତଲୋହିତୱିରେଚନୋୱ ସମାନୋ। ଅୱୋଚାତି ଅତ୍ତନା ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନେ ପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥାୟ ଏୱମାହ।

କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ଏୱଂ ରୋଗେ ଉପ୍ପନ୍ନେ କୁସିନାରଂ ଅଗମାସି, କିଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ନ ସକ୍କା ପରିନିବ୍ବାୟିତୁନ୍ତି? ପରିନିବ୍ବାୟିତୁଂ ନାମ ନ କତ୍ଥଚି ନ ସକ୍କା, ଏୱଂ ପନ ଚିନ୍ତେସି – ମୟି କୁସିନାରଂ ଗତେ ମହାସୁଦସ୍ସନସୁତ୍ତଦେସନାୟ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪୧) ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତି ଭୱିସ୍ସତି, ତାୟ ଯା ଦେୱଲୋକେ ଅନୁଭୱିତବ୍ବସଦିସା ସମ୍ପତ୍ତି ମନୁସ୍ସଲୋକେ ମୟା ଅନୁଭୂତା, ତଂ ଦ୍ୱୀହି ଭାଣୱାରେହି ପଟିମଣ୍ଡେତ୍ୱା ଦେସେସ୍ସାମି, ତଂ ସୁତ୍ୱା ବହୂ ଜନା କୁସଲଂ କତ୍ତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞିସ୍ସନ୍ତି। ସୁଭଦ୍ଦୋପି କତ୍ଥ ମଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନପରିୟୋସାନେ ସରଣେସୁ ପତିଟ୍ଠାୟ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଲଦ୍ଧୂପସମ୍ପଦୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଭାୱେତ୍ୱା ମୟି ଧରନ୍ତେୟେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମସାୱକୋ ନାମ ଭୱିସ୍ସତି। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ମୟି ପରିନିବ୍ବୁତେ ଧାତୁନିମିତ୍ତଂ ମହାକଲହୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଲୋହିତଂ ନଦୀ ୱିୟ ସନ୍ଦିସ୍ସତି। କୁସିନାରାୟଂ ପନ ପରିନିବ୍ବୁତେ ଦୋଣବ୍ରାହ୍ମଣୋ ତଂ ୱିୱାଦଂ ୱୂପସମେତ୍ୱା ଧାତୁୟୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସତୀତି ଇମାନି ତୀଣି କାରଣାନି ପସ୍ସନ୍ତୋ ଭଗୱା ମହତା ଉସ୍ସାହେନ କୁସିନାରଂ ଅଗମାସି।

ଇଙ୍ଘାତି ଚୋଦନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। କିଲନ୍ତୋସ୍ମୀତି ପରିସ୍ସନ୍ତୋ ଅସ୍ମି। ତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତୱେଦନାନଂ ବଲୱଭାୱଂ ଏୱ ଦସ୍ସେତି। ଭଗୱା ହି ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱେନ ତଦା ପଦସା ଅଗମାସି, ଅଞ୍ଞେସଂ ପନ ଯଥା ପଦୁଦ୍ଧାରମ୍ପି କାତୁଂ ନ ସକ୍କା, ତଥା ୱେଦନା ତିଖିଣା ଖରା କଟୁକା ୱତ୍ତିଂସୁ। ତେନେୱାହ ''ନିସୀଦିସ୍ସାମୀ''ତି।

ଇଦାନୀତି ଅଧୁନା। ଲୁଳିତନ୍ତି ମଦ୍ଦିତଂ ୱିୟ ଆକୁଲଂ। ଆୱିଲନ୍ତି ଆଲୁଲଂ। ଅଚ୍ଛୋଦକାତି ତନୁପସନ୍ନସଲିଲା। ସାତୋଦକାତି ମଧୁରତୋୟା। ସୀତୋଦକାତି ସୀତଲଜଲା। ସେତୋଦକାତି ନିକ୍କଦ୍ଦମା । ଉଦକଞ୍ହି ସଭାୱତୋ ସେତୱଣ୍ଣଂ, ଭୂମିୱସେନ କଦ୍ଦମାୱିଲତାୟ ଚ ଅଞ୍ଞାଦିସଂ ହୋତି,

କକୁଧାପି ନଦୀ ୱିମଲୱାଲିକା ସମୋକିଣ୍ଣା ସେତୱଣ୍ଣା ସନ୍ଦତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସେତୋଦକା’’ତି। ସୁପତିଢ଼ାତି ସୁନ୍ଦରତିତ୍ଥା। ରମଣୀଯାତି ମନୋହରଭୂମିଭାଗତାଯ ରମିତବ୍ବା ଯଥାୱୁତ୍ତୌଦକସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ମନୋରମା।

କିଲନ୍ତୋସ୍ମି ଚୁନ୍ଦକ, ନିପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀତି ତଥାଗତସ୍ସ ହି –

‘‘କାଳାୱକଞ୍ଚ ଗଙ୍ଗେଯ୍ୟଂ, ପଣ୍ଡରଂ ତମ୍ବପିଙ୍ଗଲଂ;

ଗନ୍ଧମଙ୍ଗଲହେମଞ୍ଚ, ଉପୋସଥଛଦ୍ଦନ୍ତିମେ ଦସା’’ତି। –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ଦସସୁ ହତ୍ଥିକୁଲେସୁ କାଳାୱକସଙ୍ଖାତାନଂ ଯଂ ଦସନ୍ନଂ ପକତିହତ୍ଥୀନଂ ବଲଂ, ତଂ ଏକସ୍ସ ଗଙ୍ଗେଯ୍ୟସ୍ସାତି ଏୱଂ ଦସଗୁଣିତାଯ ଗଣନାଯ ପକତିହତ୍ଥୀନଂ କୋଟିସହସ୍ସବଲପ୍ପମାଣଂ ସରୀରବଲଂ। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ତସ୍ମିଂ ଦିୱସେ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଚଙ୍ଗୱାରେ ପକ୍ଖିତ୍ତୌଦକଂ ୱିଯ ପରିକ୍ଖଯଂ ଗତଂ। ପାୱାଯ ତିଗାୱୁତେ କୁସିନାରା। ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ପଞ୍ଚୱୀସତିଯା ଠାନେସୁ ନିସୀଦିତ୍ୱା ମହନ୍ତଂ ଉସ୍ସାହଂ କତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସୂରିଯତ୍ଥଙ୍ଗମନୱେଲାଯ ଭଗୱା କୁସିନାରଂ ପାପୁଣୀତି ଏୱଂ ‘‘ରୋଗୋ ନାମ ସବ୍ବଂ ଆରୋଗ୍ୟଂ ମଦ୍ଦନ୍ତୋ ଆଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ସଂୱେଗକରଂ ୱାଚଂ ଭାସନ୍ତୋ ‘‘କିଲନ୍ତୋସ୍ମି, ଚୁନ୍ଦକ, ନିପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀ’’ତି ଆହ।

ସୀହସେଯ୍ୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାମଭୋଗୀସେଯ୍ୟା ପେତସେଯ୍ୟା ତଥାଗତସେଯ୍ୟା ସୀହସେଯ୍ୟାତି ଚତସ୍ସୋ ସେଯ୍ୟା। ତତ୍ଥ ‘‘ଯେଭୁଯ୍ୟେନ, ଭିକ୍ଖୱେ, କାମଭୋଗୀ ୱାମେନ ପସ୍ସେନ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେନ୍ତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୪୬) ଅଯଂ କାମଭୋଗୀସେଯ୍ୟା। ‘‘ଯେଭୁଯ୍ୟେନ , ଭିକ୍ଖୱେ, ପେତା ଉତ୍ତାନା ସେନ୍ତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୪୬) ଅଯଂ ପେତସେଯ୍ୟା। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ତଥାଗତସେଯ୍ୟା। ‘‘ସୀହୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମିଗରାଜା ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୪୬) ଅଯଂ ସୀହସେଯ୍ୟା। ଅଯଞ୍ହି ତେଜୁସ୍ସଦିରିଯାପଥତ୍ତା ଉତ୍ତମସେଯ୍ୟା ନାମ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନ ସୀହସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେସୀ’’ତି। ପାଦେ ପାଦନ୍ତି ଦକ୍ଖିଣପାଦେ ୱାମପାଦଂ। ଅଚ୍ଚାଧାଯାତି ଅତିଆଧାଯ, ଗୋପ୍ଫକଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଠପେତ୍ୱା। ଗୋପ୍ଫକେନ ହି ଗୋପ୍ଫକେ, ଜାଣୁନା ଜାଣୁମ୍ହି ସଙ୍ଘଟ୍ଟିଯମାନେ ଅଭିଣ୍ହଂ ୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି , ସେଯ୍ୟା ଫାସୁକା ନ ହୋତି। ଯଥା ପନ ନ ସଙ୍ଘଟ୍ଟେତି, ଏୱଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଠପିତେ ୱେଦନା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ସେଯ୍ୟା ଫାସୁକା ହୋତି। ତସ୍ମା ଏୱଂ ନିପଜ୍ଜି।

ଗନ୍ତ୍ୱାନ ବୁଦ୍ଧୋତି ଇମା ଗାଥା ଅପରଭାଗେ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହି ଠପିତା। ତତ୍ଥ ନଦିକନ୍ତି ନଦିଂ। ଅପ୍ପଟିମୋଧ ଲୋକେତି ଅପ୍ପଟିମୋ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ସଦେୱକେ ଲୋକେ। ନ୍ହତ୍ୱା ଚ ପିୱିତ୍ୱା ଚୁଦତାରୀତି ଗତ୍ତାନଂ ସୀତିକରଣୱସେନ ନ୍ହତ୍ୱା ଚ ପାନୀଯଂ ପିୱିତ୍ୱା ଚ ନଦିତୋ ଉତ୍ତରି। ତଦା କିର ଭଗୱତି ନ୍ହାଯନ୍ତେ ଅନ୍ତୋନଦିଯଂ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପା, ଉଦକଂ, ଉଭୋସୁ ତୀରେସୁ ୱନସଣ୍ଡୋ, ସବ୍ବୋ ଚ ସୋ ଭୂମିଭାଗୋତି ସବ୍ବଂ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣମେୱ ଅହୋସି। ପୁରକ୍ଖତୋତି ଗୁଣୱିସିଟ୍ଠସତ୍ତୁତ୍ତମଗରୁଭାୱତୋ ସଦେୱକେନ ଲୋକେନ ପୂଜାସମ୍ମାନୱସେନ ପୁରକ୍ଖତୋ। ଭିକ୍ଖୁଗଣସ୍ସ ମଜ୍ଝେତି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ମଜ୍ଝେ। ତଦା ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱତୋ ୱେଦନାନଂ ଅଧିମତ୍ତଭାୱଂ ୱିଦିତ୍ୱା ଆସନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ସମନ୍ତତୋ ପରିୱାରେତ୍ୱାୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସତ୍ଥାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକପରମତ୍ଥେହି ସତ୍ତାନଂ ଅନୁସାସନତୋ ସତ୍ଥା। ପୱତ୍ତା ଭଗୱା ଇଧଧମ୍ମେତି ଭାଗ୍ୟୱନ୍ତତାଦୀହି ଭଗୱା ଇଧ ସୀଲାଦିସାସନଧମ୍ମେ ପୱତ୍ତା, ଧମ୍ମେ ୱା ଚତୁରାସୀତିଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସହସ୍ସାନି ପୱତ୍ତା ପୱତ୍ତେତା। ଅମ୍ବୱନନ୍ତି ତସ୍ସା ଏୱ ନଦିଯା ତୀରେ ଅମ୍ବୱନଂ। ଆମନ୍ତଯି ଚୁନ୍ଦକନ୍ତି ତସ୍ମିଂ କିର ଖଣେ ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ଉଦକସାଟିକଂ ପୀଳେନ୍ତୋ ଓହୀଯି, ଚୁନ୍ଦକତ୍ଥେରୋ ସମୀପେ ଅହୋସି। ତସ୍ମା ତଂ ଭଗୱା ଆମନ୍ତଯି। ପମୁଖେ ନିସୀଦୀତି ୱତ୍ତସୀସେନ ସତ୍ଥୁ ପୁରତୋ ନିସୀଦି ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ସତ୍ଥା ଆଣାପେତୀ’’ତି। ଏତ୍ତାୱତା ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ। ଏୱଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତଂ ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ଆଯସ୍ମନ୍ତଂ ଆନନ୍ଦଂ ଆମନ୍ତେସି।

ଉପଦହେଯ୍ୟାତି ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟ, ୱିପ୍ପଟିସାରସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକୋ କୋଚି ପୁରିସୋ ସିଯା ଅପି ଭୱେଯ୍ୟ। ଅଲାଭାତି ଯେ ଅଞ୍ଞେସଂ ଦାନଂ ଦଦନ୍ତାନଂ ଦାନାନିସଂସସଙ୍ଖାତା ଲାଭା ହୋନ୍ତି, ତେ ଅଲାଭା। ଦୁଲ୍ଲଦ୍ଧନ୍ତି ପୁଞ୍ଞୱିସେସେନ ଲଦ୍ଧମ୍ପି ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଦୁଲ୍ଲଦ୍ଧଂ। ଯସ୍ସ ତେତି ଯସ୍ସ ତୱ। ଉତ୍ତଣ୍ଡୁଲଂ ୱା ଅତିକିଲିନ୍ନଂ ୱା କୋ ତଂ ଜାନାତି, କୀଦିସମ୍ପି ପଚ୍ଛିମଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ତଥାଗତୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ଅଦ୍ଧା ତେନ ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ଦିନ୍ନଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି। ଲାଭାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକା ଦାନାନିସଂସସଙ୍ଖାତା ଲାଭା। ସୁଲଦ୍ଧନ୍ତି ତୁଯ୍ହଂ ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ସୁଲଦ୍ଧଂ। ସମ୍ମୁଖାତି ସମ୍ମୁଖତୋ, ନ ଅନୁସ୍ସୱେନ ନ ପରମ୍ପରାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ମେତନ୍ତି ମେ ଏତଂ ମଯା ଏତଂ। ଦ୍ୱେମେତି ଦ୍ୱେ ଇମେ। ସମସମଫଲାତି ସବ୍ବାକାରେନ ସମାନଫଲା।

ନନୁ ଚ ଯଂ ସୁଜାତାଯ ଦିନ୍ନଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ତଥାଗତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତଂ କିଲେସାନଂ ଅପ୍ପହୀନକାଲେ ଦାନଂ, ଇଦଂ ପନ ଚୁନ୍ଦସ୍ସ ଦାନଂ ଖୀଣାସୱକାଲେ, କସ୍ମା ଏତାନି ସମଫଲାନୀତି? ପରିନିବ୍ବାନସମତାଯ ସମାପତ୍ତିସମତାଯ ଅନୁସ୍ସରଣସମତାଯ ଚ। ଭଗୱା ହି ସୁଜାତାଯ ଦିନ୍ନଂ

ପିଣ୍ଡପାତଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସଉପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ଚୁନ୍ଦେନ ଦିନ୍ନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବୁତୋତି ଏୱଂ ପରିନିବ୍ବାନସମତାଯପି ସମଫଲାନି। ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝନଦିୱସେ ଚ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗସ୍ସ ହେତୁଭୂତା ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖା ସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜି, ପରିନିବ୍ବାନଦିୱସେପି ସବ୍ବା ତା ସମାପଜ୍ଜି। ଏୱଂ ସମାପତ୍ତିସମତାଯପି ସମଫଲାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''ଯସ୍ସ ଚେତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ଅପ୍ପମାଣଂ ଚେତୋସମାଧିଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ଅପ୍ପମାଣୋ ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞାଭିସନ୍ଦୋ କୁସଲାଭିସନ୍ଦୋ''ତିଆଦି। –

ସୁଜାତା ଚ ଅପରଭାଗେ ଅସ୍ସୋସି ''ନ କିର ସା ରୁକ୍ଖଦେୱତା, ବୋଧିସତ୍ତୋ କିରେସ, ତଂ କିର ପିଣ୍ଡପାତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ କିରସ୍ସ ତେନ ଯାପନା ଅହୋସୀ''ତି। ତସ୍ସା ଇଦଂ ସୁତ୍ୱା ''ଲାଭା ୱତ ମେ''ତି ଅନୁସ୍ସରନ୍ତିଯା ବଲୱପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉଦପାଦି। ଚୁନ୍ଦସ୍ସପି ଅପରଭାଗେ ''ଅୱସାନପିଣ୍ଡପାତୋ କିର ମଯା ଦିନ୍ନୋ, ଧମ୍ମସୀସଂ କିର ମଯା ଗହିତଂ, ମଯ୍ହଂ କିର ପିଣ୍ଡପାତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସତ୍ଥା ଅତ୍ତନୋ ଚିରକାଲାଭିପତ୍ଥିତାଯ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବୁତୋ''ତି ସୁତ୍ୱା ''ଲାଭା ୱତ ମେ''ତି ଅନୁସ୍ସରତୋ ବଲୱପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉଦପାଦି। ଏୱଂ ଅନୁସ୍ସରଣସମତାଯପି ସମଫଲାନି ଦ୍ୱେପି ପିଣ୍ଡପାତଦାନାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଆଯୁସଂୱତ୍ତନିକନ୍ତି ଦୀଘାଯୁକସଂୱତ୍ତନିକଂ। ଉପଚିତନ୍ତି ପସୁତଂ ଉପ୍ପାଦିତଂ। ଯସସଂୱତ୍ତନିକନ୍ତି ପରିୱାରସଂୱତ୍ତନିକଂ। ଆଧିପତେଯ୍ୟସଂୱତ୍ତନିକନ୍ତି ସେଟ୍ଠଭାୱସଂୱତ୍ତନିକଂ।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଦାନସ୍ସ ମହପ୍ଫଲତଞ୍ଚେୱ ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ଅତ୍ତନୋ ଚ ଅନୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଭାୱଂ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନଞ୍ଚାତି ତିୱିଧମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀତି ଦାନଂ ଦେନ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଉପଚୀଯତି, ମହପ୍ଫଲତରଞ୍ଚ ମହାନିସଂସତରଞ୍ଚ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀତି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତୋ ପରିଚ୍ଚାଗଚେତନାଯ ବହୁଲୀକତାଯ ଅନୁକ୍କମେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅନାପତ୍ତିବହୁଲୋ ସୁୱିସୁଦ୍ଧସୀଲଂ ରକ୍ଖିତ୍ୱା ସମଥୱିପସ୍ସନଞ୍ଚ ଭାୱେତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ତସ୍ସ ଦାନାଦିୱସେନ ତିୱିଧମ୍ପି ପୁଞ୍ଞଂ ଅଭିୱଡ୍ଢତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସଂଯମତୋତି ସୀଲସଂଯମେନ ସଂଯମନ୍ତସ୍ସ, ସଂୱରେ ଠିତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱେରଂ ନ ଚୀଯତୀତି ପଞ୍ଚୱିଧୱେରଂ ନ ପୱଡ୍ଢତି, ଅଦୋସପଧାନତ୍ତା ୱା ଅଧିସୀଲସ୍ସ କାଯୱାଚାଚିତ୍ତେହି ସଯଂମନ୍ତୋ ସୁୱିସୁଦ୍ଧସୀଲୋ ଖନ୍ତିବହୁଲତାଯ କେନଚି ୱେରଂ ନ କରୋତି, କୁତୋ ତସ୍ସ ଉପଚଯୋ। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ସଂଯମତୋ ସଂଯମନ୍ତସ୍ସ, ସଂଯମହେତୁ ୱା ୱେରଂ ନ ଚୀଯତି। କୁସଲୋ ଚ ଜହାତି ପାପକନ୍ତି କୁସଲୋ ପନ ଞାଣସମ୍ପନ୍ନୋ ସୁୱିସୁଦ୍ଧସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ଅଟ୍ଠତିଂସାଯ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦଂ ଝାନଂ ସମ୍ପାଦେନ୍ତୋ ପାପକଂ ଲାମକଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିଅକୁସଲଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ଜହାତି ପରିଚ୍ଚଜତି। ସୋ ତମେୱ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେସୁ ଖଯୱଯଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଯ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଅନୱସେସଂ ପାପକଂ ଲାମକଂ ଅକୁସଲଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଜହାତି। ରାଗଦୋସମୋହକ୍ଖଯା ସ ନିବ୍ବୁତୋତି ସୋ ଏୱଂ ପାପକଂ ପଜହିତ୍ୱା ରାଗାଦୀନଂ ଖଯା ଅନୱସେସକିଲେସନିବ୍ବାନେନ, ତତୋ ପରଂ ଖନ୍ଧନିବ୍ବାନେନ ଚ ନିବ୍ବୁତୋ ହୋତୀତି ଏୱଂ ଭଗୱା ଚୁନ୍ଦସ୍ସ ଚ ଦକ୍ଖିଣସମ୍ପତ୍ତିଂ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାଯ ପୀତିୱେଗୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ପଞ୍ଚମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପାଟଲିଗାମିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୬। ଛଟ୍ଠେ ମଗଧେସୂତି ମଗଧରଟ୍ଠେ। ମହତାତି ଇଧାପି ଗୁଣମହତ୍ତେନପି ଅପରିଚ୍ଛିନ୍ନସଙ୍ଖତ୍ତା ଗଣନମହତ୍ତେନପି ମହତା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ। ପାଟଲିଗାମୋତି ଏୱଂନାମକୋ ମଗଧରଟ୍ଠେ ଏକୋ ଗାମୋ। ତସ୍ସ କିର ଗାମସ୍ସ ମାପନଦିୱସେ ଗାମଗ୍ଗହଣଟ୍ଠାନେ ଦ୍ୱେ ତଯୋ ପାଟଲଙ୍କୁରା ପଥୱିତୋ ଉବ୍ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିକ୍ଖମିଂସୁ। ତେନ ତଂ ''ପାଟଲିଗାମୋ''ତ୍ୱେୱ ୱୋହରିଂସୁ। ତଦୱସରୀତି ତଂ ପାଟଲିଗାମଂ ଅୱସରି ଅନୁପାପୁଣି। କଦା ପନ ଭଗୱା ପାଟଲିଗାମଂ ଅନୁପାପୁଣି? ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ ଚେତିଯଂ କାରାପେତ୍ୱା ତତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ରାଜଗହେ ୱସନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଆଯସ୍ମତୋ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସ୍ସ ଚ ଚେତିଯଂ କାରାପେତ୍ୱା ତତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଅମ୍ବଲଟ୍ଠିକାଯଂ ୱସିତ୍ୱା ଅତୁରିତଚାରିକାୱସେନ ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଏକରତ୍ତିୱାସେନ ୱସିତ୍ୱା ଲୋକଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ପାଟଲିଗାମଂ ଅନୁପାପୁଣି।

ପାଟଲିଗାମିୟାତି ପାଟଲିଗାମୱାସିନୋ ଉପାସକା। ତେ କିର ଭଗୱତୋ ପଠମଦସ୍ସନେନ କେଚି ସରଣେସୁ, କେଚି ସୀଲେସୁ, କେଚି ସରଣେସୁ ଚ ସୀଲେସୁ ଚ ପତିଟ୍ଠିତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପାସକା''ତି। ୟେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମିଂସୂତି ପାଟଲିଗାମେ କିର ଅଜାତସତ୍ତୁନୋ ଲିଚ୍ଛୱିରାଜୂନଞ୍ଚ ମନୁସ୍ସା କାଲେନ କାଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଗେହସାମିକେ ଗେହତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ମାସମ୍ପି ଅଡ୍ଢମାସମ୍ପି ୱସନ୍ତି। ତେନ ପାଟଲିଗାମୱାସିନୋ ମନୁସ୍ସା ନିଚ୍ଚୁପଦ୍ଦୁତା ''ଏତେସଞ୍ଚେୱ ଆଗତକାଲେ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଏକପସ୍ସେ ଇସ୍ସରାନଂ ଭଣ୍ଡପଟିସାମନଟ୍ଠାନଂ, ଏକପସ୍ସେ ୱସନଟ୍ଠାନଂ, ଏକପସ୍ସେ ଆଗନ୍ତୁକାନଂ ଅଦ୍ଧିକମନୁସ୍ସାନଂ, ଏକପସ୍ସେ ଦଲିଦ୍ଦାନଂ କପଣମନୁସ୍ସାନଂ, ଏକପସ୍ସେ ଗିଲାନାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ସବ୍ବେସଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଘଟ୍ଟେତ୍ୱା ୱସନପ୍ପହୋନକଂ ନଗରମଜ୍ଝେ ମହାସାଲଂ କାରେସୁଂ, ତସ୍ସା ନାମଂ ଆୱସଥାଗାରନ୍ତି। ତଂ ଦିୱସଞ୍ଚ ନିଟ୍ଠାନଂ ଅଗମାସି। ତେ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ହତ୍ଥକମ୍ମସୁଧାକମ୍ମଚିତ୍ତକମ୍ମାଦିୱସେନ ସୁପରିନିଟ୍ଠିତଂ ସୁସଜ୍ଜିତଂ ଦେୱୱିମାନସଦିସଂ ତଂ ଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଓଲୋକେତ୍ୱା ''ଇଦଂ ଆୱସଥାଗାରଂ ଅତିୱିୟ ମନୋରମଂ ସସ୍ସିରିକଂ, କେନ ନୁ ଖୋ ପଠମଂ ପରିଭୁତ୍ତଂ ଅମ୍ହାକଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାୟ ସୁଖାୟ ଅସ୍ସା''ତି ଚିନ୍ତେସୁଂ, ତସ୍ମିଂୟେୱ ଚ ଖଣେ ''ଭଗୱା ତଂ ଗାମଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ''ତି ଅସ୍ସୋସୁଂ। ତେନ ତେ ଉପ୍ପନ୍ନପୀତିସୋମନସ୍ସା ''ଅମ୍ହେହି ଭଗୱା ଗନ୍ତ୍ୱାପି ଆନେତବ୍ବୋ ସିୟା, ସୋ ପନ ସୟମେୱ ଅମ୍ହାକଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ପତ୍ତୋ, ଅଜ୍ଜ ମୟଂ ଭଗୱନ୍ତଂ ଇଧ ୱସାପେତ୍ୱା ପଠମଂ ପରିଭୁଞ୍ଜାପେସ୍ସାମ ତଥା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ଆଗତେ ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଆଗତମେୱ ଭୱିସ୍ସତି, ସତ୍ଥାରଂ ମଙ୍ଗଲଂ ୱଦାପେସ୍ସାମ, ଧମ୍ମଂ କଥାପେସ୍ସାମ। ଇତି ତୀହି ରତନେହି ପରିଭୁତ୍ତେ ପଚ୍ଛା ଅମ୍ହାକଞ୍ଚ ପରେସଞ୍ଚ ପରିଭୋଗୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଏୱଂ ନୋ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାୟ ସୁଖାୟ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ଏତଦତ୍ଥମେୱ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିଂସୁ। ତସ୍ମା ଏୱମାହଂସୁ – ''ଅଧିୱାସେତୁ ନୋ, ଭନ୍ତେ ଭଗୱା, ଆୱସଥାଗାର''ନ୍ତି।

ୟେନ ଆୱସଥାଗାରଂ ତେନୁପସଙ୍କମିଂସୂତି କିଞ୍ଚାପି ତଂ ତଂ ଦିୱସମେୱ ପରିନିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଦେୱୱିମାନଂ ୱିୟ ସୁସଜ୍ଜିତଂ ସୁପଟିଜଗ୍ଗିତଂ, ବୁଦ୍ଧାରହଂ ପନ କତ୍ୱା ନ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ, ''ବୁଦ୍ଧା ନାମ ଅରଞ୍ଞଜ୍ଝାସୟା ଅରଞ୍ଞାରାମା, ଅନ୍ତୋଗାମେ ୱସେୟ୍ୟୁଂ ୱା ନୋ ୱା, ତସ୍ମା ଭଗୱତୋ ରୁଚିଂ ଜାନିତ୍ୱାୱ ପଞ୍ଞାପେସ୍ସାମା''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତେ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିଂସୁ, ଇଦାନି ଭଗୱତୋ ରୁଚିଂ ଜାନିତ୍ୱା ତଥା ପଞ୍ଞାପେତୁକାମା ୟେନ ଆୱସଥାଗାରଂ ତେନୁପସଙ୍କମିଂସୁ। ସବ୍ବସନ୍ଥରିଂ ଆୱସଥାଗାରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱାତି ୟଥା ସବ୍ବମେୱ ସନ୍ଥତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ତଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ସବ୍ବପଠମଂ ତାୱ ''ଗୋମୟଂ ନାମ ସବ୍ବମଙ୍ଗଲେସୁ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି ସୁଧାପରିକମ୍ମକତମ୍ପି ଭୂମିଂ ଅଲ୍ଲଗୋମୟେନ ଓପୁଞ୍ଜାପେତ୍ୱା ପରିସୁକ୍ଖଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ୟଥା ଅକ୍କନ୍ତଟ୍ଠାନେ ପଦଂ ନ ପଞ୍ଞାୟତି, ଏୱଂ ଚତୁଜ୍ଜାତିୟଗନ୍ଧେହି ଲିମ୍ପେତ୍ୱା ଉପରି ନାନାୱଣ୍ଣକଟସାରକେ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା ତେସଂ ଉପରି ମହାପିଟ୍ଠିକକୋଜୱାଦିଂ କତ୍ୱା ହତ୍ଥତ୍ଥରଣାଦୀହି ନାନାୱଣ୍ଣେହି ଅତ୍ଥରଣେହି ସନ୍ଥରିତବ୍ବୟୁତ୍ତକଂ ସବ୍ବୋକାସଂ ସନ୍ଥରାପେସୁଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସବ୍ବସନ୍ଥରିଂ ଆୱସଥାଗାରଂ ସନ୍ଥରିତ୍ୱା''ତି।

ଆସନାନଞ୍ହି ମଜ୍ଝଟ୍ଠାନେ ତାୱ ମଙ୍ଗଲଥମ୍ଭଂ ନିସ୍ସାୟ ମହାରହଂ ବୁଦ୍ଧାସନଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ୟଂ ୟଂ ମୁଦୁକଞ୍ଚ ମନୋରମଞ୍ଚ ପଚ୍ଚତ୍ଥରଣଂ, ତଂ ତଂ ପଚ୍ଚତ୍ଥରିତ୍ୱା ଉଭତୋଲୋହିତକଂ ମନୁଞ୍ଞଦସ୍ସନଂ ଉପଧାନଂ ଉପଦହିତ୍ୱା ଉପରି ସୁୱଣ୍ଣରଜତତାରକାୱିଚିତ୍ତଂ ୱିତାନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଗନ୍ଧଦାମପୁପ୍ଫଦାମାଦୀହି ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ସମନ୍ତା ଦ୍ୱାଦସହତ୍ଥେ ଠାନେ ପୁପ୍ଫଜାଲଂ କାରେତ୍ୱା ତିଂସହତ୍ଥମତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ପଟସାଣିୟା ପରିକ୍ଖିପାପେତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମଭିତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାୟ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ପଲ୍ଲଙ୍କଅପସ୍ସୟମଞ୍ଚପୀଠାଦୀନି ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ଉପରି ସେତପଚ୍ଚତ୍ଥରଣେହି ପଚ୍ଚତ୍ଥରାପେତ୍ୱା ସାଲାୟ ପାଚୀନପସ୍ସଂ ଅତ୍ତନୋ ନିସଜ୍ଜାୟୋଗ୍ଗଂ କାରେସୁଂ। ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ''ଆସନାନି ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା''ତି।

ଉଦକମଣିକନ୍ତି ମହାକୁଚ୍ଛିକଂ ଉଦକଚାଟିଂ। ଏୱଂ ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଚ ୟଥାରୁଚିୟା ହତ୍ଥପାଦେ ଧୋୱିସ୍ସନ୍ତି, ମୁଖଂ ୱିକ୍ଖାଲେସ୍ସନ୍ତୀତି ତେସୁ ତେସୁ ଠାନେସୁ ମଣିୱଣ୍ଣସ୍ସ ଉଦକସ୍ସ ପୂରେତ୍ୱା ୱାସତ୍ଥାୟ ନାନାପୁପ୍ଫାନି ଚେୱ ଉଦକୱାସଚୁଣ୍ଣାନି ଚ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କଦଲିପଣ୍ଣେହି ପିଦହିତ୍ୱା ପତିଟ୍ଠପେସୁଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଉଦକମଣିକଂ ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା''ତି।

ତେଲପ୍ପଦୀପଂଆରୋପେତ୍ୱାତି ରଜତସୁୱଣ୍ଣାଦିମୟଦଣ୍ଡଦୀପିକାସୁ ୟୋଧକରୂପୱିଲାସଖଚିତରୂପକାଦୀନଂ ହତ୍ଥେ ଠପିତସୁୱଣ୍ଣରଜତାଦିମୟକପଲ୍ଲିକାସୁ ତେଲପ୍ପଦୀପଂ ଜାଲୟିତ୍ୱା। ୟେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମିଂସୂତି ଏତ୍ଥ ପନ ତେ ପାଟଲିଗାମିୟା ଉପାସକା ନ କେୱଲଂ ଆୱସଥାଗାରମେୱ, ଅଥ ଖୋ ସକଲସ୍ମିମ୍ପି ଗାମେ ୱୀଥିୟୋ ସଜ୍ଜାପେତ୍ୱା ଧଜେ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ଗେହଦ୍ୱାରେସୁ ପୁଣ୍ଣଘଟେ କଦଲିୟୋ ଚ ଠପାପେତ୍ୱା ସକଲଗାମଂ ଦୀପମାଲାହି ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣତାରକଂ ୱିୟ କତ୍ୱା ''ଖୀରପକେ ଦାରକେ ଖୀରଂ ପାୟେଥ, ଦହରକୁମାରେ ଲହୁଂ ଲହୁଂ ଭୋଜେତ୍ୱା ସୟାପେଥ, ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦଂ ମା କରିତ୍ଥ, ଅଜ୍ଜ ଏକରତ୍ତିଂ ସତ୍ଥା ଅନ୍ତୋଗାମେ ୱସିସ୍ସତି, ବୁଦ୍ଧା ନାମ ଅପ୍ପସଦ୍ଦକାମା ହୋନ୍ତୀ''ତି ଭେରିଂ ଚରାପେତ୍ୱା ସୟଂ ଦଣ୍ଡଦୀପିକା ଆଦାୟ ୟେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମିଂସୁ।

ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ନିୱାସେତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାୟ ସଦ୍ଧିଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ୟେନ ଆୱସଥାଗାରଂ ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ''ୟସ୍ସ ଦାନି, ଭନ୍ତେ, ଭଗୱା କାଲଂ

ମଞ୍ଞନ୍ତୀ’’ତି ଏୱଂ କିର ତେହି କାଲେ ଆରୋଚିତେ ଭଗୱା ଲାଖାରସେନ ତିନ୍ତରତ୍ତକୋୱିଳାରପୁପ୍ଫୱଣ୍ଣଂ ରତ୍ତଦୁପଟ୍ଟଂ କତ୍ତରିଯା ପଦୁମଂ କନ୍ତେନ୍ତୋ ୱିଯ, ସଂୱିଧାଯ ତିମଣ୍ଡଲଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତୋ ନିୱାସେତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣପାମଙ୍ଗେନ ପଦୁମକଲାପଂ ପରିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିଯ, ୱିଜ୍ଜୁଲତାସସ୍ସିରିକଂ କାଯବନ୍ଧନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ରତ୍ତକମ୍ବଲେନ ଗଜକୁମ୍ଭଂ ପରିଯୋନନ୍ଧନ୍ତୋ ୱିଯ, ରତନସତୁବ୍ବେଧେ ସୁୱଣ୍ଣଗ୍ଘିକେ ପୱାଳଜାଲଂ ଖିପମାନୋ ୱିଯ, ମହତି ସୁୱଣ୍ଣଚେତିଯେ ରତ୍ତକମ୍ବଲକଞ୍ଚୁକଂ ପଟିମୁଞ୍ଚନ୍ତୋ ୱିଯ, ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦଂ ରତ୍ତୱଲାହକେନ ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତୋ ୱିଯ, କଞ୍ଚନଗିରିମତ୍ଥକେ ସୁପକ୍କଲାଖାରସଂ ପରିସିଞ୍ଚନ୍ତୋ ୱିଯ, ଚିତ୍ତକୂଟପବ୍ବତମତ୍ଥକଂ ୱିଜ୍ଜୁଲତାଜାଲେନ ପରିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିଯ, ସଚକ୍କୱାଳସିନେରୁଯୁଗନ୍ଧରମହାପଥୱିଂ ଚାଲେତ୍ୱା ଗହିତନିଗ୍ରୋଧପଲ୍ଲୱସମାନୱଣ୍ଣଂ ସୁରତ୍ତୱରପଂସୁକୂଲଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ୱନଗହନତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତକେସରସୀହୋ ୱିଯ, ସମନ୍ତତୋ ଉଦଯପବ୍ବତକୂଟତୋ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ୱିଯ, ବାଲସୂରିଯୋ ୱିଯ ଚ ଅତ୍ତନା ନିସିନ୍ନଚାରୁମଣ୍ଡପତୋ ନିକ୍ଖମି।

ଅଥସ୍ସ କାଯତୋ ମେଘମୁଖତୋ ୱିଜ୍ଜୁକଲାପା ୱିଯ ରସ୍ମିଯୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣରସଧାରାପରିସେକପିଞ୍ଜରପତ୍ତପୁପ୍ଫଫଲସାଖାୱିଟପେ ୱିଯ ସମନ୍ତତୋ ରୁକ୍ଖେ କରିଂସୁ। ତାୱଦେୱ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ମହାଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୱାରେସି। ତେ ଚ ନଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଠିତା ଭିକ୍ଖୂ ଏୱରୂପା ଅହେସୁଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛା ସନ୍ତୁଟ୍ଠା ପୱିୱିତ୍ତା ଅସଂସଟ୍ଠା ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯା ୱତ୍ତାରୋ ୱଚନକ୍ଖମା ଚୋଦକା ପାପଗରହିନୋ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନା ସମାଧିସମ୍ପନ୍ନା ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନା ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପନ୍ନା ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନା। ତେହି ପରିୱୁତୋ ଭଗୱା ରତ୍ତକମ୍ବଲପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ ୱିଯ ସୁୱଣ୍ଣକ୍ଖନ୍ଧୋ, ନକ୍ଖତ୍ତପରିୱାରିତୋ ୱିଯ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ, ରତ୍ତପଦୁମୱନସଣ୍ଡମଜ୍ଝଗତା ୱିଯ ସୁୱଣ୍ଣନାୱା, ପୱାଳୱେଦିକପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ ୱିଯ ସୁୱଣ୍ଣପାସାଦୋ ୱିରୋଚିତ୍ଥ। ମହାକସ୍ସପପ୍ପମୁଖା ପନ ମହାଥେରା ମେଘୱଣ୍ଣଂ ପଂସୁକୂଲଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ମଣିୱମ୍ମୱମ୍ମିତା ୱିଯ ମହାନାଗା ପରିୱାରଯିଂସୁ ୱନ୍ତରାଗା ଭିନ୍ନକିଲେସା ୱିଜଟିତଜଟା ଛିନ୍ନବନ୍ଧନା କୁଲେ ୱା ଗଣେ ୱା ଅଲଗ୍ଗା।

ଇତି ଭଗୱା ସଯଂ ୱୀତରାଗୋ ୱୀତରାଗେହି, ୱୀତଦୋସୋ ୱୀତଦୋସେହି, ୱୀତମୋହୋ ୱୀତମୋହେହି, ନିତ୍ତଣ୍ହୋ ନିତ୍ତଣ୍ହେହି, ନିକ୍କିଲେସୋ ନିକ୍କିଲେସେହି, ସଯଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଅନୁବୁଦ୍ଧେହି ପରିୱାରିତୋ ପତ୍ତପରିୱାରିତଂ ୱିଯ କେସରଂ, କେସରପରିୱାରିତା ୱିଯ କଣ୍ଣିକା, ଅଟ୍ଠନାଗସହସ୍ସପରିୱାରିତୋ ୱିଯ ଛଦ୍ଦନ୍ତୋ ନାଗରାଜା, ନୱୁତିହଂସସହସ୍ସପରିୱାରିତୋ ୱିଯ ଧତରଟ୍ଠୋ ହଂସରାଜା, ସେନଙ୍ଗପରିୱାରିତୋ ୱିଯ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା, ମରୁଗଣପରିୱାରିତୋ ୱିଯ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା, ବ୍ରହ୍ମଗଣପରିୱାରିତୋ ୱିଯ ହାରିତମହାବ୍ରହ୍ମା, ତାରାଗଣପରିୱାରିତୋ ୱିଯ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ, ଅନୁପମେନ ବୁଦ୍ଧୱେସେନ ଅପରିମାଣେନ ବୁଦ୍ଧୱିଲାସେନ ପାଟଲିଗାମିନଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜି।

ଅଥସ୍ସ ପୁରତ୍ଥିମକାଯତୋ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣା ଘନବୁଦ୍ଧରସ୍ମିଯୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅସୀତିହତ୍ଥଟ୍ଠାନଂ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ତଥା ପଚ୍ଛିମକାଯତୋ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସତୋ ୱାମପସ୍ସତୋ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣା ଘନବୁଦ୍ଧରସ୍ମିଯୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅସୀତିହତ୍ଥଟ୍ଠାନଂ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ଉପରିକେସନ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସବ୍ବକେସାୱଟ୍ଟେହି ମୋରଗୀୱରାଜୱଣ୍ଣା ଅସିତା ଘନବୁଦ୍ଧରସ୍ମିଯୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଗଗନତଲେ ଅସୀତିହତ୍ଥଟ୍ଠାନଂ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ହେଟ୍ଠାପାଦତଲେହି ପୱାଳୱଣ୍ଣା ରସ୍ମିଯୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଘନପଥୱିଯଂ ଅସୀତିହତ୍ଥଟ୍ଠାନଂ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ଦନ୍ତତୋ ଅକ୍ଖୀନଂ ସେତଟ୍ଠାନତୋ, ନଖାନଂ ମଂସୱିମୁତ୍ତଟ୍ଠାନତୋ ଓଦାତା ଘନବୁଦ୍ଧରସ୍ମିଯୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅସୀତିହତ୍ଥଟ୍ଠାନଂ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ରତ୍ତପୀତୱଣ୍ଣାନଂ ସମ୍ଭିନ୍ନଟ୍ଠାନତୋ ମଞ୍ଜେଟ୍ଠୱଣ୍ଣା ରସ୍ମିଯୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅସୀତିହତ୍ଥଟ୍ଠାନଂ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ପଭସ୍ସରା ରସ୍ମିଯୋ ଉଟ୍ଠହିଂସୁ। ଏୱଂ ସମନ୍ତା ଅସୀତିହତ୍ଥଟ୍ଠାନଂ ଛବ୍ବଣ୍ଣା ବୁଦ୍ଧରସ୍ମିଯୋ ୱିଜ୍ଜୋତମାନା ୱିପ୍ଫନ୍ଦମାନା ୱିଧାୱମାନା କଞ୍ଚନଦଣ୍ଡଦୀପିକାଦୀହି ନିଚ୍ଛରିତ୍ୱା ଆକାସଂ ପକ୍ଖନ୍ଦମାନା ମହାପଦୀପଜାଲା ୱିଯ, ଚାତୁଦ୍ଦୀପିକମହାମେଘତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତୱିଜ୍ଜୁଲତା ୱିଯ ଚ ଦିସୋଦିସଂ ପକ୍ଖନ୍ଦିଂସୁ। ଯାହି ସବ୍ବେ ଦିସାଭାଗା ସୁୱଣ୍ଣଚମ୍ପକପୁପ୍ଫେହି ୱିକିରିଯମାନା ୱିଯ, ସୁୱଣ୍ଣଘଟତୋ ସୁୱଣ୍ଣରସଧାରାହି ଆସିଞ୍ଚିଯମାନା ୱିଯ, ପସାରିତସୁୱଣ୍ଣପଟପରିକ୍ଖିତ୍ତା ୱିଯ, ୱେରମ୍ଭୱାତେନ ସମୁଦ୍ଧତକିଂସୁକକଣିକାରକୋୱିଳାରପୁପ୍ଫଚୁଣ୍ଣସମୋକିଣ୍ଣା ୱିଯ, ଚୀନପିଟ୍ଠଚୁଣ୍ଣସମ୍ପରିରଞ୍ଜିତା ୱିଯ ଚ ୱିରୋଚିଂସୁ।

ଭଗୱତୋପି ଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନବ୍ୟାମପ୍ପଭାପରିକ୍ଖେପସମୁଜ୍ଜଲଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣପ୍ପଟିମଣ୍ଡିତଂ ସରୀରଂ ଅବ୍ଭମହିକାଦିଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତଂ ସମୁଜ୍ଜଲନ୍ତତାରକାୱଭାସିତଂ ୱିଯ, ଗଗନତଲଂ ୱିକସିତଂ ୱିଯ ପଦୁମୱନଂ, ସବ୍ବପାଲିଫୁଲ୍ଲୋ ୱିଯ ଯୋଜନସତିକୋ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ, ପଟିପାଟିଯା ଠପିତାନଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସସୂରିଯାନଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସଚନ୍ଦିମାନଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସଚକ୍କୱତ୍ତୀନଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସଦେୱରାଜାନଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ ସିରିଯା ସିରିଂ ଅଭିଭୱମାନଂ ୱିଯ ୱିରୋଚିତ୍ଥ, ଯଥା ତଂ ଦସହି ପାରମୀହି ଦସହି ଉପପାରମୀହି ଦସହି ପରମତ୍ଥପାରମୀହୀତି ସମ୍ମଦେୱ ପରିପୂରିତାହି ସମତିଂସପାରମିତାହି ଅଲଙ୍କତଂ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନି ଦିନ୍ନେନ ଦାନେନ ରକ୍ଖିତେନ ସୀଲେନ କତେନ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମେନ ଏକସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ସମୋସରିତ୍ୱା ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ଓକାସଂ ଅଲଭମାନେନ ସମ୍ବାଧପ୍ପତ୍ତଂ ୱିଯ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ ନାୱାସହସ୍ସଭଣ୍ଡଂ ଏକଂ ନାୱଂ ଆରୋପନକାଲୋ ୱିଯ, ସକଟସହସ୍ସଭଣ୍ଡଂ ଏକଂ ସକଟଂ ଆରୋପନକାଲୋ ୱିଯ, ପଞ୍ଚୱୀସତିଯା ଗଙ୍ଗାନଂ ସମ୍ଭିନ୍ନମୁଖଦ୍ୱାରେ ଏକତୋ ରାସିଭୂତକାଲୋ ୱିଯ ଅହୋସି।

ଇମାଯ ବୁଦ୍ଧସିରିଯା ଓଭାସମାନସ୍ସପି ଭଗଓତୋ ପୁରତୋ ଅନେକାନି ଦଣ୍ଡଦୀପିକାସହସ୍ସାନି ଉକ୍କିପିଂସୁ। ତଥା ପଚ୍ଛତୋ ୱାମପସ୍ସେ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେ ଜାତିକୁସୁମଚମ୍ପକୱନମାଲିକାରତ୍ତୁପ୍ପଲନୀଲୁପ୍ପଲବକୁଲସିନ୍ଦୁୱାରାଦିପୁପ୍ଫାନି ଚେୱ ନୀଲପୀତାଦିୱଣ୍ଣସୁଗନ୍ଧଚୁଣ୍ଣାନି ଚ ଚାତୁଦ୍ଦୀପିକମହାମେଘୱିସ୍ସଟ୍ଠା ସଲିଲୱୁଟ୍ଠିଯୋ ୱିଯ ୱିପ୍ପକିରିଂସୁ । ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକତୂରିଯନିଗ୍ଘୋସା ଚ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଘଗୁଣାସଂଯୁତ୍ତା ଥୁତିଘୋସା ଚ ସବ୍ବା ଦିସା ପୂରଯମାନା ମୁଖସମ୍ଭାସା ୱିଯ ଅହେସୁଂ। ଦେୱସୁପଣ୍ଣନାଗଯକ୍ଖଗନ୍ଧବ୍ବମନୁସ୍ସାନଂ ଅକ୍ଖୀନି ଅମତପାନଂ ୱିଯ ଲଭିଂସୁ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଠତ୍ୱା ପଦସହସ୍ସେହି ଗମନୱଣ୍ଣନଂ ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ତତ୍ରିଦଂ ମୁଖମତ୍ତଂ –

''ଏୱଂ ସବ୍ବଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନୋ, କମ୍ପଯନ୍ତୋ ୱସୁନ୍ଧରଂ;

ଅହେଠଯନ୍ତୋ ପାଣାନି, ଯାତି ଲୋକୱିନାଯକୋ।

''ଦକ୍ଖିଣଂ ପଠମଂ ପାଦଂ, ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ ନରାସଭୋ;

ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସିରିସମ୍ପନ୍ନୋ, ସୋଭତେ ଦ୍ୱିପଦୁତ୍ତମୋ।

''ଗଚ୍ଛତୋ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠସ୍ସ, ହେଟ୍ଠା ପାଦତଲଂ ମୁଦୁ;

ସମଂ ସମ୍ଫୁସତେ ଭୂମିଂ, ରଜସାନୁପଲିମ୍ପତି।

''ନିନ୍ନଂ ଠାନଂ ଉନ୍ନମତି, ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଲୋକନାଯକେ;

ଉନ୍ନତଞ୍ଚ ସମଂ ହୋତି, ପଥୱୀ ଚ ଅଚେତନା।

''ପାସାଣା ସକ୍ଖରା ଚେୱ, କଥଲା ଖାଣୁକଣ୍ଟକା;

ସବ୍ବେ ମଗ୍ଗା ୱିୱଜ୍ଜନ୍ତି, ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଲୋକନାଯକେ।

''ନାତିଦୂରେ ଉଦ୍ଧରତି, ନଚ୍ଚାସନ୍ନେ ଚ ନିକ୍ଖିପଂ;

ଅଘଟ୍ଟଯନ୍ତୋ ନିଯ୍ୟାତି, ଉଭୋ ଜାଣୂ ଚ ଗୋପ୍ଫକେ।

''ନାତିସୀଘଂ ପକ୍କମତି, ସମ୍ପନ୍ନଚରଣୋ ମୁନି;

ନ ଚାପି ସଣିକଂ ଯାତି, ଗଚ୍ଛମାନୋ ସମାହିତୋ।

''ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ଚ ତିରିଯଂ, ଦିସଞ୍ଚ ୱିଦିସଂ ତଥା;

ନ ପେକ୍ଖମାନୋ ସୋ ଯାତି, ଯୁଗମତ୍ତଂୱପେକ୍ଖତି।

''ନାଗୱିକ୍କନ୍ତଚାରୋ ସୋ, ଗମନେ ସୋଭତେ ଜିନୋ;

ଚାରୁଂ ଗଚ୍ଛତି ଲୋକଗ୍ଗୋ, ହାସଯନ୍ତୋ ସଦେୱକେ।

''ଉସଭରାଜାୱ ସୋଭନ୍ତୋ, ଚାରୁଚାରୀୱ କେସରୀ;

ତୋସଯନ୍ତୋ ବହୂ ସତ୍ତେ, ଗାମଂ ସେଟ୍ଠୋ ଉପାଗମୀ''ତି। –

ୱଣ୍ଣକାଲୋ ନାମ କିରେସା ଏୱଂୱିଧେସୁ କାଲେସୁ ଭଗୱତୋ ସରୀରୱଣ୍ଣେ ୱା ଗୁଣୱଣ୍ଣେ ୱା ଧମ୍ମକଥିକସ୍ସ ଥାମୋୟେୱ ପମାଣଂ, ଚୁଣ୍ଣିୟପଦେହି ଗାଥାବନ୍ଧେହି ଯତ୍ତକଂ ସକ୍କୋତି, ତତ୍ତକଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ''ଦୁକ୍କଥିତ''ନ୍ତି ୱା ''ଅତିତ୍ଥେନ ପକ୍ଖନ୍ଦୋ''ତି ୱା ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଅପରିମାଣୱଣ୍ଣା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ, ତେସଂ ବୁଦ୍ଧାପି ଅନୱସେସତୋ ୱଣ୍ଣଂ ୱତ୍ତୁଂ ଅସମତ୍ଥା। ସକଲମ୍ପି ହି କପ୍ପଂ ୱଣ୍ଣେନ୍ତା ପରିୟୋସାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ପଗେୱ ଇତରା ପଜାତି। ଇମିନା ସିରିୱିଲାସେନ ଅଲଙ୍କତପ୍ପଟିୟତ୍ତଂ ପାଟଲିଗାମଂ ପାୱିସି , ପୱିସିତ୍ୱା ଭଗୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତେନ ଜନେନ ପୁପ୍ଫଗନ୍ଧଧୂମୱାସଚୁଣ୍ଣାଦୀହି ପୂଜିୟମାନୋ ଆୱସଥାଗାରଂ ପାୱିସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ନିୱାସେତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାୟ ସଦ୍ଧିଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ଯେନ ଆୱସଥାଗାରଂ ତେନୁପସଙ୍କମୀ''ତି।

ପାଦେପକ୍ଖାଲେତ୍ୱାତି ଯଦିପି ଭଗୱତୋ ପାଦେ ରଜୋଜଲ୍ଲଂ ନ ଉପଲିମ୍ପତି, ତେସଂ ପନ ଉପାସକାନଂ କୁସଲାଭିୱୁଦ୍ଧିଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତୋ ପରେସଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଂ ଆପଜ୍ଜନତ୍ଥଞ୍ଚ ଭଗୱା ପାଦେ ପକ୍ଖାଲେତି। ଅପିଚ ଉପାଦିନ୍ନକସରୀରଂ ନାମ ସୀତଂ କାତବ୍ବମ୍ପି ହୋତୀତି ଏତଦତ୍ଥମ୍ପି ଭଗୱା ନ୍ହାନପାଦଧୋୱନାଦୀନି କରୋତିୟେୱ। ଭଗୱନ୍ତଂୟେୱ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱାତି ଭଗୱନ୍ତଂ ପୁରତୋ କତ୍ୱା। ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂନଞ୍ଚେୱ ଉପାସକାନଞ୍ଚ ମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋ ଗନ୍ଧୋଦକେନ ନ୍ହାପେତ୍ୱା ଦୁକୂଲଚୁମ୍ବଟକେନ ୱୋଦକଂ କତ୍ୱା ଜାତିହିଙ୍ଗୁଲକେନ ମଜ୍ଜିତ୍ୱା ରତ୍ତକମ୍ବଲେନ ପଲିୱେଠେତ୍ୱା ପୀଠେ ଠପିତା ରତ୍ତସୁୱଣ୍ଣଘନପଟିମା ୱିୟ ଅତିୱିରୋଚିତ୍ଥ।

ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ପୋରାଣାନଂ ୱଣ୍ଣଭଣନମଗ୍ଗୋ –

''ଗନ୍ତ୍ୱାନ ମଣ୍ଡଲମାଳଂ, ନାଗୱିକ୍କନ୍ତଚାରଣୋ;

ଓଭାସୟନ୍ତୋ ଲୋକଗ୍ଗୋ, ନିସୀଦି ୱରମାସନେ।

''ତହିଂ ନିସିନ୍ନୋ ନରଦମ୍ମସାରଥି,

ଦେୱାତିଦେୱୋ ସତପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୋ;

ବୁଦ୍ଧାସନେ ମଜ୍ଝଗତୋ ୱିରୋଚତି,

ସୁୱଣ୍ଣନିକ୍ଖଂ ୱିୟ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲେ।

''ନେକ୍ଖଂ ଜମ୍ବୋନଦସ୍ସେୱ, ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲେ;

ୱିରୋଚତି ୱୀତମଲୋ, ମଣିୱେରୋଚନୋ ଯଥା।

''ମହାସାଲୋୱ ସମ୍ଫୁଲ୍ଲୋ, ମେରୁରାଜାୱଲଙ୍କତୋ;

ସୁୱଣ୍ଣୟୂପସଙ୍କାସୋ, ପଦୁମୋ କୋକନଦୋ ଯଥା।

''ଜଲନ୍ତୋ ଦୀପରୁକ୍ଖୋୱ, ପବ୍ବତଗ୍ଗେ ଯଥା ସିଖୀ;

ଦେୱାନଂ ପାରିଛତ୍ତୋୱ, ସବ୍ବଫୁଲ୍ଲୋ ୱିରୋଚତୀ''ତି।

ପାଟଲିଗାମିୟେଉପାସକେ ଆମନ୍ତେସୀତି ଯସ୍ମା ତେସୁ ଉପାସକେସୁ ବହୂ ଜନା ସୀଲେସୁ ପତିଟ୍ଠିତା, ତସ୍ମା ପଠମଂ ତାୱ ସୀଲୱିପତ୍ତିୟା ଆଦୀନୱଂ ପକାସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ସୀଲସମ୍ପଦାୟ ଆନିସଂସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ପଞ୍ଚିମେ ଗହପତୟୋ''ତିଆଦିନା ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଆମନ୍ତେସି।

ତତ୍ଥ ଦୁସ୍ସୀଲୋତି ନିସ୍ସୀଲୋ। ସୀଲୱିପନ୍ନୋତି ୱିପନ୍ନସୀଲୋ ଭିନ୍ନସଂୱରୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ''ଦୁସ୍ସୀଲୋ''ତି ପଦେନ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସୀଲାଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସୋ ପନସ୍ସ ସୀଲାଭାୱୋ ଦୁୱିଧୋ ଅସମାଦାନେନ ୱା ସମାଦିନ୍ନସ୍ସ ଭେଦେନ ୱାତି। ତେସୁ ପୁରିମୋ ନ ତଥା ସାୱଜ୍ଜୋ, ଯଥା ଦୁତିୟୋ ସାୱଜ୍ଜତରୋ। ଯଥାଧିପ୍ପେତାଦୀନୱନିମିତ୍ତଂ ସୀଲାଭାୱଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାୟ ଦେସନାୟ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ସୀଲୱିପନ୍ନୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ''ଦୁସ୍ସୀଲୋ''ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ

ଦସ୍ସେତି। ପମାଦାଧିକରଣନ୍ତି ପମାଦକାରଣା। ଇଦଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ଗହଟ୍ଠାନଂ ୱସେନ ଆଗତଂ, ପବ୍ବଜିତାନମ୍ପି ପନ ଲବ୍ଭତେୱ। ଗହଟ୍ଠୋ ହି ଯେନ ସିପ୍ପଟ୍ଠାନେନ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେତି ଯଦି କସିଯା ଯଦି ୱାଣିଜ୍ଜାଯ ଯଦି ଗୋରକ୍ଖେନ, ପାଣାତିପାତାଦିୱସେନ ପମତ୍ତୋ ତଂ ତଂ ଯଥାକାଲଂ ସମ୍ପାଦେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅଥସ୍ସ କମ୍ମଂ ୱିନସ୍ସତି। ମାଘାତକାଲେ ପନ ପାଣାତିପାତାଦୀନି କରୋନ୍ତୋ ଦଣ୍ଡୱସେନ ମହତିଂ ଭୋଗଜାନିଂ ନିଗଚ୍ଛତି। ପବ୍ବଜିତୋ ଦୁସ୍ସୀଲୋ ପମାଦକାରଣା ସୀଲତୋ ବୁଦ୍ଧୱଚନତୋ ଝାନତୋ ସତ୍ତଅରିଯଧନତୋ ଚ ଜାନିଂ ନିଗଚ୍ଛତି।

ପାପକୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋତି ଗହଟ୍ଠସ୍ସ ''ଅସୁକୋ ଅମୁକକୁଲେ ଜାତୋ ଦୁସ୍ସୀଲୋ ପାପଧମ୍ମୋ ପରିଚ୍ଚତ୍ତଇଧଲୋକପରଲୋକୋ ସଲାକଭତ୍ତମତ୍ତମ୍ପି ନ ଦେତୀ''ତି ପରିସମଜ୍ଝେ ପାପକୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗଚ୍ଛତି। ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ''ଅସୁକୋ ନାମ ଥେରୋ ସତ୍ଥୁ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ନାସକ୍ଖି ସୀଲାନି ରକ୍ଖିତୁଂ, ନ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଗହେତୁଂ, ୱେଜ୍ଜକମ୍ମାଦୀହି ଜୀୱତି, ଛହି ଅଗାରୱେହି ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି ଏୱଂ ପାପକୋ କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗଚ୍ଛତି।

ଅୱିସାରଦୋତି ଗହଟ୍ଠୋ ତାୱ ଅୱସ୍ସଂ ବହୂନଂ ସନ୍ନିପାତଟ୍ଠାନେ ''କୋଚି ମମ କମ୍ମଂ ଜାନିସ୍ସତି, ଅଥ ମଂ ନିନ୍ଦିସ୍ସତି, ରାଜକୁଲସ୍ସ ୱା ଦସ୍ସେସ୍ସତୀ''ତି ସଭଯୋ ଉପସଙ୍କମତି, ମଙ୍କୁଭୂତୋ ପତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅଧୋମୁଖୋ ନିସୀଦତି, ୱିସାରଦୋ ହୁତ୍ୱା କଥେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ପବ୍ବଜିତୋପି ବହୁଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ ସନ୍ନିପତିତେ ''ଅୱସ୍ସଂ କୋଚି ମମ କମ୍ମଂ ଜାନିସ୍ସତି, ଅଥ ମେ ଉପୋସଥମ୍ପି ପୱାରଣମ୍ପି ଠପେତ୍ୱା ସାମଞ୍ଞତୋ ଚାୱେତ୍ୱା ନିକ୍କଡ୍ଢିସ୍ସତୀ''ତି ସଭଯୋ ଉପସଙ୍କମତି, ୱିସାରଦୋ ହୁତ୍ୱା କଥେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଏକଚ୍ଚୋ ପନ ଦୁସ୍ସୀଲୋପି ସମାନୋ ସୁସୀଲୋ ୱିଯ ଚରତି, ସୋପି ଅଜ୍ଝାସଯେନ ମଙ୍କୁ ହୋତିଯେୱ।

ସମ୍ମୂଳ୍ହୋ କାଲଂ କରୋତୀତି ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ହି ମରଣମଞ୍ଚେ ନିପନ୍ନସ୍ସ ଦୁସ୍ସୀଲକମ୍ମାନି ସମାଦାଯ ପୱତ୍ତିତଟ୍ଠାନାନି ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସୋ ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା ଇଧଲୋକଂ, ନିମୀଲେତ୍ୱା ପରଲୋକଂ ପସ୍ସତି। ତସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ଅପାଯା କମ୍ମାନୁରୂପଂ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ସତ୍ତିସତେନ ପହରିଯମାନୋ ୱିଯ ଅଗ୍ଗିଜାଲାଭିଘାତେନ ଝାଯମାନୋ ୱିଯ ଚ ହୋତି। ସୋ ''ୱାରେଥ, ୱାରେଥା''ତି ୱିରୱନ୍ତୋୱ ମରତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସମ୍ମୂଳ୍ହୋ କାଲଂ କରୋତୀ''ତି।

କାଯସ୍ସଭେଦାତି ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧପରିଚ୍ଚାଗା। ପରଂ ମରଣାତି ତଦନନ୍ତରଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧଗ୍ଗହଣା। ଅଥ ୱା କାଯସ୍ସ ଭେଦାତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦା। ପରଂ ମରଣାତି ଚୁତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ। ଅପାଯନ୍ତିଆଦି ସବ୍ବଂ ନିରଯୱେୱଚନଂ। ନିରଯୋ ହି ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖହେତୁଭୂତା ପୁଞ୍ଞସଙ୍ଖାତା ଅଯା ଅପେତତ୍ତା, ସୁଖାନଂ ୱା ଅଯସ୍ସ, ଆଗମନସ୍ସ ୱା ଅଭାୱା ଅପାଯୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗତି ପଟିସରଣନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତି, ଦୋସବହୁଲତାଯ ୱା ଦୁଟ୍ଠେନ କମ୍ମୁନା ନିବ୍ବତ୍ତା ଗତୀତି ଦୁଗ୍ଗତି। ୱିୱସା ନିପତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍କଟକାରିନୋତି ୱିନିପାତୋ, ୱିନସ୍ସନ୍ତା ୱା ଏତ୍ଥ ନିପତନ୍ତି ସମ୍ଭିଜ୍ଜମାନଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାତି ୱିନିପାତୋ। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଅସ୍ସାଦସଞ୍ଞିତୋ ଅଯୋତି ନିରଯୋ।

ଅଥ ୱା ଅପାଯଗ୍ଗହଣେନ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ଦୀପେତି। ତିରଚ୍ଛାନଯୋନି ହି ଅପାଯୋ ସୁଗତିତୋ ଅପେତତ୍ତା, ନ ଦୁଗ୍ଗତି ମହେସକ୍ଖାନଂ ନାଗରାଜାଦୀନଂ ସମ୍ଭୱତୋ। ଦୁଗ୍ଗତିଗ୍ଗହଣେନ ପେତ୍ତିୱିସଯଂ ଦୀପେତି। ସୋ ହି ଅପାଯୋ ଚେୱ ଦୁଗ୍ଗତି ଚ ସୁଗତିତୋ ଅପେତତ୍ତା, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଗତିଭୂତତ୍ତା, ନ ତୁ ୱିନିପାତୋ ଅସୁରସଦିସଂ ଅୱିନିପତିତତ୍ତା ପେତମହିଦ୍ଧିକାନମ୍ପି ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ୱିନିପାତଗ୍ଗହଣେନ ଅସୁରକାଯଂ ଦୀପେତି। ସୋ ହି ଯଥାୱୁତ୍ତେନଟ୍ଠେନ ''ଅପାଯୋ'' ଚେୱ ''ଦୁଗ୍ଗତି'' ଚ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିସମୁସ୍ସଯେହି ୱିନିପତିତତ୍ତା ''ୱିନିପାତୋ''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି। ନିରଯଗ୍ଗହଣେନ ଅୱୀଚିଆଦିକଂ ଅନେକପ୍ପକାରଂ ନିରଯମେୱ ଦୀପେତି। ଉପପଜ୍ଜତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତତି।

ଆନିସଂସକଥା ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ସୀଲୱାତି ସମାଦାନୱସେନ ସୀଲୱା। ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋତି ପରିସୁଦ୍ଧଂ ପରିପୁଣ୍ଣଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସୀଲସ୍ସ ସମାଦାନେନ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ। ଭୋଗକ୍ଖନ୍ଧନ୍ତି ଭୋଗରାସିଂ। ସୁଗତିଂ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସୁଗତିଗ୍ଗହଣେନ ମନୁସ୍ସଗତିପି ସଙ୍ଗଯ୍ହତି, ସଗ୍ଗଗ୍ଗହଣେନ ଦେୱଗତି ଏୱ। ତତ୍ଥ ସୁନ୍ଦରା ଗତି ସୁଗତି, ରୂପାଦୀହି ୱିସଯେହି ସୁଟ୍ଠୁ ଅଗ୍ଗୋତି ସଗ୍ଗୋ, ସୋ ସବ୍ବୋପି ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋତି।

ପାଟଲିଗାମିଯେଉପାସକେ ବହୁଦେୱ ରତ୍ତିଂ ଧମ୍ମିଯା କଥାଯାତି ଅଞ୍ଞାଯପି ପାଳିମୁତ୍ତାଯ ଧମ୍ମକଥାଯ ଚେୱ ଆୱସଥାନୁମୋଦନକଥାଯ ଚ। ତଦା ହି ଭଗୱା ଯସ୍ମା ଅଜାତସତ୍ତୁନା ତତ୍ଥ ପାଟଲିପୁତ୍ତନଗରଂ ମାପେନ୍ତେନ ଅଞ୍ଞେସୁ ଗାମନିଗମଜନପଦରାଜଧାନୀସୁ ଯେ ସୀଲାଚାରସମ୍ପନ୍ନା କୁଟୁମ୍ବିକା, ତେ ଆନେତ୍ୱା ଧନଧଞ୍ଞଘରୱତ୍ଥୁଖେତ୍ତୱତ୍ଥାଦୀନି ଚେୱ ପରିହାରଞ୍ଚ ଦାପେତ୍ୱା ନିୱେସିଯନ୍ତି। ତସ୍ମା ପାଟଲିଗାମିଯା ଉପାସକା ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିତାଯ ୱିସେସତୋ ସୀଲଗରୁକା ସବ୍ବଗୁଣାନଞ୍ଚ ସୀଲସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ତେସଂ ପଠମଂ ସୀଲାନିସଂସେ ପକାସେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ଆକାସଗଙ୍ଗଂ ଓତାରେନ୍ତୋ ୱିଯ, ପଥୱୋଜଂ ଆକଡ୍ଢନ୍ତୋ ୱିଯ, ମହାଜମ୍ବୁଂ ମତ୍ଥକେ ଗହେତ୍ୱା ଚାଲେନ୍ତୋ ୱିଯ, ଯୋଜନିକମଧୁକଣ୍ଡଂ ଚକ୍କଯନ୍ତେନ ପୀଳେତ୍ୱା

ମଧୁରସଂ ପାଯମାନୋ ୱିଯ ପାଟଲିଗାମିକାନଂ ଉପାସକାନଂ ହିତସୁଖାୱହଂ ପକିଣ୍ଣକକଥଂ କଥେନ୍ତୋ ‘‘ଆୱାସଦାନଂ ନାମେତଂ ଗହପତଯୋ ମହନ୍ତଂ ପୁଞ୍ଞଂ, ତୁମ୍ହାକଂ ଆୱାସୋ ମଯା ପରିଭୁତ୍ତୋ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ଚ ପରିଭୁତ୍ତୋ, ମଯା ଚ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ଚ ପରିଭୁତ୍ତେ ପନ ଧମ୍ମରତନେନପି ପରିଭୁତ୍ତୋଯେୱ ହୋତି। ଏୱଂ ତୀହି ରତନେହି ପରିଭୁତ୍ତେ ଅପରିମେଯ୍ୟୋ ଚ ୱିପାକୋ, ଅପିଚ ଆୱାସଦାନସ୍ମିଂ ଦିନ୍ନେ ସବ୍ବଦାନଂ ଦିନ୍ନମେୱ ହୋତି, ଭୂମଟ୍ଠକପଣ୍ଣସାଲାଯ ୱା ସାଖାମଣ୍ଡପସ୍ସ ୱା ସଙ୍ଘଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତସ୍ସ ଆନିସଂସୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଆୱାସଦାନାନୁଭାୱେନ ହି ଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତମାନସ୍ସପି ସମ୍ପୀଳିତଗବ୍ଭୱାସୋ ନାମ ନ ହୋତି, ଦ୍ୱାଦସହତ୍ଥୋ ଓୱରକୋ ୱିଯସ୍ସ ମାତୁକୁଚ୍ଛି ଅସମ୍ବାଧୋୱ ହୋତୀ’’ତି ଏୱଂ ନାନାନଯେହି ୱିଚିତ୍ତଂ ବହୁଂ ଧମ୍ମକଥଂ କଥେତ୍ୱା –

‘‘ସୀତଂ ଉଣ୍ହଂ ପଟିହନ୍ତି, ତତୋ ୱାଳମିଗାନି ଚ;

ସରୀସପେ ଚ ମକସେ, ସିସିରେ ଚାପି ୱୁଟ୍ଠିଯୋ।

‘‘ତତୋ ୱାତାତପୋ ଘୋରୋ, ସଞ୍ଜାତୋ ପଟିହଞ୍ଞତି;

ଲେଣତ୍ଥଞ୍ଚ ସୁଖତ୍ଥଞ୍ଚ, ଝାଯିତୁଞ୍ଚ ୱିପସ୍ସିତୁଂ।

‘‘ୱିହାରଦାନଂ ସଙ୍ଘସ୍ସ, ଅଗ୍ଗଂ ବୁଦ୍ଧେନ ୱଣ୍ଣିତଂ;

ତସ୍ମା ହି ପଣ୍ଡିତୋ ପୋସୋ, ସମ୍ପସ୍ସଂ ଅତ୍ଥମତ୍ତନୋ।

‘‘ୱିହାରେ କାରଯେ ରମ୍ମେ, ୱାସଯେତ୍ଥ ବହୁସ୍ସୁତେ;

ତେସଂ ଅନ୍ନଞ୍ଚ ପାନଞ୍ଚ, ୱତ୍ଥସେନାସନାନି ଚ।

‘‘ଦଦେଯ୍ୟ ଉଜୁଭୂତେସୁ, ୱିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା;

ତେ ତସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତି, ସବ୍ବଦୁକ୍ଖାପନୂଦନଂ;

ଯଂ ସୋ ଧମ୍ମଂ ଇଧଞ୍ଞାଯ, ପରିନିବ୍ବାତି ଅନାସୱୋ’’ତି। (ଚୂଳୱ। ୨୯୫) –

ଏୱଂ ଅଯମ୍ପି ଆୱାସଦାନେ ଆନିସଂସୋତି ବହୁଦେୱ ରତ୍ତିଂ ଅତିରେକତରଂ ଦିଯଡ୍ଢଯାମଂ ଆୱାସଦାନାନିସଂସକଥଂ କଥେସି। ତତ୍ଥ ଇମା ଗାଥା ତାୱ ସଙ୍ଗହଂ ଆରୁଳ୍ହା, ପକିଣ୍ଣକଧମ୍ମଦେସନା ପନ ସଙ୍ଗହଂ ନାରୋହତି। ସନ୍ଦସ୍ସେତ୍ୱାତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ।

ଅଭିକ୍କନ୍ତାତି ଅତିକ୍କନ୍ତା ଦ୍ୱେ ଯାମା ଗତା। ଯସ୍ସ ଦାନି କାଲଂ ମଞ୍ଞଥାତି ଯସ୍ସ ଗମନସ୍ସ ତୁମ୍ହେ କାଲଂ ମଞ୍ଞଥ, ଗମନକାଲୋ ତୁମ୍ହାକଂ, ଗଚ୍ଛଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ତେ ଉଯ୍ୟୋଜେସୀତି? ଅନୁକମ୍ପାଯ। ତିଯାମରତ୍ତିଞ୍ହି ତତ୍ଥ ନିସୀଦିତ୍ୱା ୱୀତିନାମେନ୍ତାନଂ ତେସଂ ସରୀରେ ଆବାଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେପି ଚ ୱିପ୍ପଭାତସଯନନିସଜ୍ଜାଯ ଓକାସୋ ଲଦ୍ଧୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ଇତି ଉଭଯାନୁକମ୍ପାଯ ଉଯ୍ୟୋଜେସୀତି। ସୁଞ୍ଞାଗାରନ୍ତି ପାଟିଯେକ୍କଂ ସୁଞ୍ଞାଗାରଂ ନାମ ତତ୍ଥ ନତ୍ଥି। ତେନ ହିର ଗହପତଯୋ ତସ୍ସେୱ ଆୱସଥାଗାରସ୍ସ ଏକପସ୍ସେ ପଟସାଣିଯା ପରିକ୍ଖିପାପେତ୍ୱା କପ୍ପିଯମଞ୍ଚଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ କପ୍ପିଯପଚ୍ଚତ୍ଥରଣଂ ଅତ୍ଥରିତ୍ୱା ଉପରି ସୁୱଣ୍ଣରଜତତାରକାଗନ୍ଧମାଲାଦିପଟିମଣ୍ଡିତଂ ୱିତାନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ତେଲପ୍ପଦୀପଂ ଆରୋପେସୁଂ ‘‘ଅପ୍ପେୱ ନାମ ସତ୍ଥା ଧମ୍ମାସନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଥୋକଂ ୱିସ୍ସମିତୁକାମୋ ଇଧ ନିପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ନୋ ଇଦଂ ଆୱସଥାଗାରଂ ଭଗୱତା ଚତୂହି ଇରିଯାପଥେହି ପରିଭୁତ୍ତଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ସତ୍ଥାପି ତଦେୱ ସନ୍ଧାଯ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଘାଟିଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ସୀହସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେସି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସୁଞ୍ଞାଗାରଂ ପାୱିସୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ପାଦଧୋୱନଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଧମ୍ମାସନା ଅଗମାସି, ଏତ୍ତକେ ଠାନେ ଗମନଂ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ। ଧମ୍ମାସନଂ ପତ୍ୱା ଥୋକଂ ଅଟ୍ଠାସି, ଇଦଂ ତତ୍ଥ ଠାନଂ। ଭଗୱା ଦ୍ୱେ ଯାମେ ଧମ୍ମାସନେ ନିସୀଦି, ଏତ୍ତକେ ଠାନେ ନିସଜ୍ଜା ନିପ୍ଫନ୍ନା। ଉପାସକେ ଉଯ୍ୟୋଜେତ୍ୱା ଧମ୍ମାସନତୋ ଓରୁଯ୍ହ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ଠାନେ ସୀହସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେସି। ଏୱଂ ତଂ ଠାନଂ ଭଗୱତା ଚତୂହି ଇରିଯାପଥେହି ପରିଭୁତ୍ତଂ ଅହୋସୀତି।

ସୁନିଧୱସ୍ସକାରାତି ସୁନିଧୋ ଚ ୱସ୍ସକାରୋ ଚ ଦ୍ୱେ ବ୍ରାହ୍ମଣା। ମଗଧମହାମତ୍ତାତି ମଗଧରଞ୍ଞୋ ମହାଅମଚ୍ଚା, ମଗଧରଟ୍ଠେ ୱା ମହାମତ୍ତା ମହତିଯା ଇସ୍ସରିଯମତ୍ତାଯ ସମନ୍ନାଗତାତି ମହାମତ୍ତା। ପାଟଲିଗାମେ ନଗରଂ ମାପେନ୍ତୀତି ପାଟଲିଗାମସଙ୍ଖାତେ ଭୂମିପଦେସେ ନଗରଂ ମାପେନ୍ତି। ୱଜ୍ଜୀନଂ ପଟିବାହାଯାତି ଲିଚ୍ଛୱିରାଜୂନଂ ଆଯମୁଖପଚ୍ଛିନ୍ଦନତ୍ଥଂ। ସହସ୍ସସହସ୍ସେୱାତି ଏକେକୱଗ୍ଗୱସେନ ସହସ୍ସଂ ସହସ୍ସଂ ହୁତ୍ୱା। ୱତ୍ଥୂନୀତି ଘରୱତ୍ଥୂନି। ଚିତ୍ତାନି ନମନ୍ତି ନିୱେସନାନି ମାପେତୁନ୍ତି ରଞ୍ଞୋ ରାଜମହାମତ୍ତାନଞ୍ଚ ନିୱେସନାନି ମାପେତୁଂ ୱତ୍ଥୁୱିଜ୍ଜାପାଠକାନଂ ଚିତ୍ତାନି ନମନ୍ତି। ତେ କିର ଅତ୍ତନୋ ସିପ୍ପାନୁଭାୱେନ ହେଟ୍ଠାପଥୱିଯଂ ତିଂସହତ୍ଥମତ୍ତେ ଠାନେ "ଇଧ ନାଗଗ୍ଗାହୋ, ଇଧ ଯକ୍ଖଗ୍ଗାହୋ, ଇଧ ଭୂତଗ୍ଗାହୋ, ଇଧ ପାସାଣୋ ୱା ଖାଣୁକୋ ୱା ଅତ୍ଥୀ"ତି ଜାନନ୍ତି। ତେ ତଦା ସିପ୍ପଂ ଜପ୍ପେତ୍ୱା ଦେୱତାହି ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ମନ୍ତଯମାନା ୱିଯ ମାପେନ୍ତି।

ଅଥ ୱା ନେସଂ ସରୀରେ ଦେୱତା ଅଧିମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିୱେସନାନି ମାପେତୁଂ ଚିତ୍ତଂ ନାମେନ୍ତି। ତା ଚତୂସୁ କୋଣେସୁ ଖାଣୁକେ କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଗହିତମତ୍ତେ ପଟିୱିଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସଦ୍ଧକୁଲାନଂ ସଦ୍ଧା ଦେୱତା ତଥା କରୋନ୍ତି, ଅସ୍ସଦ୍ଧକୁଲାନଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧା ଦେୱତା। କିଂକାରଣା? ସଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଏୱଂ ହୋତି "ଇଧ ମନୁସ୍ସା ନିୱେସନଂ ମାପେନ୍ତା ପଠମଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ମଙ୍ଗଲଂ ୱଦାପେସ୍ସନ୍ତି, ଅଥ ମଯଂ ସୀଲୱନ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନଂ ଧମ୍ମକଥଂ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଅନୁମୋଦନଂ ସୋତୁଂ ଲଭିସ୍ସାମ, ମନୁସ୍ସା ଚ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ଅମ୍ହାକଂ ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସନ୍ତୀ"ତି। ଅସ୍ସଦ୍ଧା ଦେୱତାପି "ଅତ୍ତନୋ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପଂ ତେସଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ପସ୍ସିତୁଂ, କଥଞ୍ଚ ସୋତୁଂ ଲଭିସ୍ସାମା"ତି ତଥା କରୋନ୍ତି।

ତାୱତିଂସେହୀତି ଯଥା ହି ଏକସ୍ମିଂ କୁଲେ ଏକଂ ପଣ୍ଡିତମନୁସ୍ସଂ, ଏକସ୍ମିଞ୍ଚ ୱିହାରେ ଏକଂ ବହୁସ୍ସୁତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଉପାଦାଯ "ଅସୁକକୁଲେ ମନୁସ୍ସା ପଣ୍ଡିତା, ଅସୁକୱିହାରେ ଭିକ୍ଖୂ ବହୁସ୍ସୁତା"ତି ସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗଚ୍ଛତି, ଏୱମେୱ ସକ୍କଂ ଦେୱରାଜାନଂ, ୱିସ୍ସକମ୍ମଞ୍ଚ ଦେୱପୁତ୍ତଂ ଉପାଦାଯ "ତାୱତିଂସା ପଣ୍ଡିତା"ତି ସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତୋ। ତେନାହ "ତାୱତିଂସେହୀ"ତି। ସେଯ୍ୟଥାପୀତିଆଦିନା ଦେୱେହି ତାୱତିଂସେହି ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତେତ୍ୱା ୱିଯ ସୁନିଧୱସ୍ସକାରା ନଗରଂ ମାପେନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଯାୱତା, ଆନନ୍ଦ, ଅରିଯଂ ଆଯତନନ୍ତି ଯତ୍ତକଂ ଅରିଯମନୁସ୍ସାନଂ ଓସରଣଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥି। ଯାୱତା ୱଣିପ୍ପଥୋତି ଯତ୍ତକଂ ୱାଣିଜାନଂ ଆହଟଭଣ୍ଡସ୍ସ ରାସିୱସେନ କଯୱିକ୍କଯଟ୍ଠାନଂ ନାମ, ୱାଣିଜାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ୱା ଅତ୍ଥି। ଇଦଂ ଅଗ୍ଗନଗରନ୍ତି ତେସଂ ଅରିଯାଯତନୱଣିପ୍ପଥାନଂ ଇଦଂ ନଗରଂ ଅଗ୍ଗଂ ଭୱିସ୍ସତି ଜେଟ୍ଠକଂ ପାମୋକ୍ଖଂ। ପୁଟଭେଦନନ୍ତି ଭଣ୍ଡପୁଟଭେଦନଟ୍ଠାନଂ, ଭଣ୍ଡଭଣ୍ଡିକାନଂ ମୋଚନଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ଅଲଦ୍ଧଭଣ୍ଡମ୍ପି ହି ଇଧେୱ ଲଭିସ୍ସନ୍ତି, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ୱିକ୍କଯଂ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତାପି ଇଧେୱ ୱିକ୍କଯଂ ଗଚ୍ଛିସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ଇଧେୱ ପୁଟଂ ଭିନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଯାନମ୍ପି ହି ଚତୂସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଚତ୍ତାରି, ସଭାଯଂ ଏକନ୍ତି ଏୱଂ ଦିୱସେ ଦିୱସେ ପଞ୍ଚସତସହସ୍ସାନି ତତ୍ଥ ଉଟ୍ଠହିସ୍ସନ୍ତି। ତାନି ସଭାୱାନି ଆଯାନୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଅଗ୍ଗିତୋ ୱାତିଆଦୀସୁ ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ ୱାସଦ୍ଦୋ, ଅଗ୍ଗିନା ଚ ଉଦକେନ ଚ ମିଥୁଭେଦେନ ଚ ନସ୍ସିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ହି ଏକୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଅଗ୍ଗିନା ନସ୍ସିସ୍ସତି, ନିବ୍ବାପେତୁଂ ନ ସକ୍କିସ୍ସନ୍ତି, ଏକଂ କୋଟ୍ଠାସଂ ଗଙ୍ଗା ଗହେତ୍ୱା ଗମିସ୍ସତି, ଏକୋ ଇମିନା ଅକଥିତଂ ଅମୁସ୍ସ, ଅମୁନା ଅକଥିତଂ ଇମସ୍ସ ୱଦନ୍ତାନଂ ପିସୁଣୱାଚାନଂ ୱସେନ ଭିନ୍ନାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଭେଦେନ ୱିନସ୍ସିସ୍ସତି। ଏୱଂ ୱତ୍ୱା ଭଗୱା ପଚ୍ଚୂସକାଲେ ଗଙ୍ଗାତୀରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କତମୁଖଧୋୱନୋ ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲଂ ଆଗମଯମାନୋ ନିସୀଦି।

ସୁନିଧୱସ୍ସକାରାପି "ଅମ୍ହାକଂ ରାଜା ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାକୋ , ସୋ ଅମ୍ହେ ଉପଗତେ ପୁଚ୍ଛିସ୍ସତି 'ସତ୍ଥା କିର ପାଟଲିଗାମଂ ଅଗମାସି, କିଂ ତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଥ, ନ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଥା'ତି। 'ଉପସଙ୍କମିମ୍ହା'ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ 'ନିମନ୍ତଯିତ୍ଥ, ନ ନିମନ୍ତଯିତ୍ଥା'ତି ପୁଚ୍ଛିସ୍ସତି। 'ନ ନିମନ୍ତଯିମ୍ହା'ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ଅମ୍ହାକଂ ଦୋସଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ନିଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସତି, ଇଦଞ୍ଚାପି ମଯଂ ଅକତଟ୍ଠାନେ ନଗରଂ ମାପେମ, ସମଣସ୍ସ ଖୋ ପନ ଗୋତମସ୍ସ ଗତଗତଟ୍ଠାନେ କାଳକଣ୍ଣିସତ୍ତା ପଟିକ୍କମନ୍ତି, ତଂ ମଯଂ ନଗରମଙ୍ଗଲଂ ୱାଚାପେସ୍ସାମା"ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ନିମନ୍ତଯିଂସୁ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – "ଅଥ ଖୋ ସୁନିଧୱସ୍ସକାରା"ତିଆଦି।

ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯନ୍ତି ପୁବ୍ବଣ୍ହେ କାଲେ। ନିୱାସେତ୍ୱାତି ଗାମପୱେସନନୀହାରେନ ନିୱାସନଂ ନିୱାସେତ୍ୱା କାଯବନ୍ଧନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା। ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯାତି ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱା।

ସୀଲୱନ୍ତେତ୍ଥାତି ସୀଲୱନ୍ତେ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ୱସନଟ୍ଠାନେ। ସଞ୍ଞତେତି କାଯୱାଚାଚିତ୍ତେହି ସଞ୍ଞତେ। ତାସଂ ଦକ୍ଖିଣମାଦିସେତି ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦିନ୍ନେ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯେ ତାସଂ ଘରଦେୱତାନଂ ଆଦିସେଯ୍ୟ ପତ୍ତିଂ ଦଦେଯ୍ୟ। ପୂଜିତା ପୂଜଯନ୍ତୀତି "ଇମେ ମନୁସ୍ସା ଅମ୍ହାକଂ ଞାତକାପି ନ ହୋନ୍ତି, ଏୱମ୍ପି ନୋ ପତ୍ତିଂ ଦେନ୍ତୀ"ତି ଆରକ୍ଖଂ ସୁସଂୱିହିତଂ କରୋନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଆରକ୍ଖଂ କରୋନ୍ତି। ମାନିତା ମାନଯନ୍ତୀତି କାଲାନୁକାଲଂ ବଲିକମ୍ମକରଣେନ ମାନିତା "ଏତେ ମନୁସ୍ସା ଅମ୍ହାକଂ ଞାତକାପି ନ ହୋନ୍ତି, ତଥାପି ଚତୁପଞ୍ଚଛମାସନ୍ତରଂ ନୋ ବଲିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୀ"ତି ମାନେନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନପରିସ୍ସଯଂ ହରନ୍ତି।

ତତୋ ନନ୍ତି ତତୋ ତଂ ପଣ୍ଡିତଜାତିକଂ ପୁରିସଂ। ଓରସନ୍ତି ଉରେ ଠପେତ୍ୱା ୱଡ୍ଢିତଂ, ଯଥା ମାତା ଓରସଂ ପୁତ୍ତଂ ଅନୁକମ୍ପତି, ଉପ୍ପନ୍ନପରିସ୍ସଯହରଣତ୍ଥମେୱସ୍ସ ଯଥା ୱାଯମତି, ଏୱଂ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭଦ୍ରାନି ପସ୍ସତୀତି ସୁନ୍ଦରାନି ପସ୍ସତି।

ଅନୁମୋଦିତ୍ୱାତି ତେହି ତଦା ପସୁତପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଅନୁମୋଦନୱସେନ ତେସଂ ଧମ୍ମକଥଂ କତ୍ୱା। ସୁନିଧୱସ୍ସକାରାପି ''ଯା ତତ୍ଥ ଦେୱତା ଆସୁଂ, ତାସଂ ଦକ୍ଖିଣମାଦିସେ''ତି ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ଦେୱତାନଂ ପତ୍ତିଂ ଅଦଂସୁ। ତଂ ଗୋତମଦ୍ୱାରଂ ନାମ ଅହୋସୀତି ତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ ଯେନ ଦ୍ୱାରେନ ଭଗୱା ନିକ୍ଖମି, ତଂ ଗୋତମଦ୍ୱାରଂ ନାମ ଅହୋସି। ଗଙ୍ଗାଯ ପନ ଉତ୍ତରଣତ୍ଥଂ ଅନୋତିଣ୍ଣତ୍ତା ଗୋତମତିତ୍ଥଂ ନାମ ନାହୋସି। ପୂରାତି ପୁଣ୍ଣା। ସମତିତ୍ତିକାତି ତଟସମଂ ଉଦକସ୍ସ ତିତ୍ତା ଭରିତା। କାକପେଯ୍ୟାତି ତୀରେ ଠିତକାକେହି ପାତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋଦକା। ଦ୍ୱୀହିପି ପଦେହି ଉଭତୋକୂଲସମଂ ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱମେୱ ଦସ୍ସେତି। ଉଳୁମ୍ପନ୍ତି ପାରଗମନତ୍ଥାଯ ଦାରୂନି ସଙ୍ଘାଟେତ୍ୱା ଆଣିଯୋ କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା କତଂ। କୁଲ୍ଲନ୍ତି ୱେଳୁଦଣ୍ଡାଦିକେ ୱଲ୍ଲିଆଦୀହି ବନ୍ଧିତ୍ୱା କତଂ।

ଏତମତ୍ଥଂୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ମହାଜନସ୍ସ ଗଙ୍ଗୋଦକମତ୍ତସ୍ସପି କେୱଲଂ ତରିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତଂ, ଅତ୍ତନୋ ପନ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଅତିଗମ୍ଭୀରୱିତ୍ଥତଂ ସଂସାରମହଣ୍ଣୱଂ ତରିତ୍ୱା ଠିତଭାୱଞ୍ଚ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥପରିଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଅଣ୍ଣୱନ୍ତି ସବ୍ବନ୍ତିମେନ ପରିଚ୍ଛେଦେନ ଯୋଜନମତ୍ତଂ ଗମ୍ଭୀରସ୍ସ ଚ ୱିତ୍ଥତସ୍ସ ଚ ଉଦକଟ୍ଠାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସରନ୍ତି ସରିତ୍ୱା ଗମନତୋ ଇଧ ନଦୀ ଅଧିପ୍ପେତା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯେ ଗମ୍ଭୀରୱିତ୍ଥତଂ ସଂସାରଣ୍ଣୱଂ ତଣ୍ହାସରିତଞ୍ଚ ତରନ୍ତି, ତେ ଅରିଯମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ସେତୁଂ କତ୍ୱାନ ୱିସଜ୍ଜ ପଲ୍ଲଲାନି ଅନାମସିତ୍ୱାୱ ଉଦକଭରିତାନି ନିନ୍ନଟ୍ଠାନାନି, ଅଯଂ ପନ ଇଦଂ ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ଉଦକଂ ତରିତୁକାମୋ କୁଲ୍ଲଞ୍ହି ଜନୋ ପବନ୍ଧତି କୁଲ୍ଲଂ ବନ୍ଧିତୁଂ ଆଯାସଂ ଆପଜ୍ଜତି। ତିଣ୍ଣା ମେଧାୱିନୋ ଜନାତି ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣସଙ୍ଖାତାଯ ମେଧାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ମେଧାୱିନୋ ବୁଦ୍ଧା ଚ ବୁଦ୍ଧସାୱକା ଚ ୱିନା ଏୱ କୁଲ୍ଲେନ ତିଣ୍ଣା ପରତୀରେ ପତିଟ୍ଠିତାତି।

ଛଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଦ୍ୱିଧାପଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୭। ସତ୍ତମେ ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନୋତି ଅଦ୍ଧାନସଙ୍ଖାତଂ ଦୀଘମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ହୋତି। ନାଗସମାଲେନାତି ଏୱଂନାମକେନ ଥେରେନ। ପଚ୍ଛାସମଣେନାତି ଅଯଂ ତଦା ଭଗୱତୋ ଉପଟ୍ଠାକୋ ଅହୋସି। ତେନ ନଂ ପଚ୍ଛାସମଣଂ କତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜି। ଭଗୱତୋ ହି ପଠମବୋଧିଯଂ ୱୀସତିୱସ୍ସାନି ଅନିବଦ୍ଧା ଉପଟ୍ଠାକା ଅହେସୁଂ, ତତୋ ପରଂ ଯାୱ ପରିନିବ୍ବାନା ପଞ୍ଚୱୀସତିୱସ୍ସାନି ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ଛାଯାୱ ଉପଟ୍ଠାସି। ଅଯଂ ପନ ଅନିବଦ୍ଧୁପଟ୍ଠାକକାଲୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଆଯସ୍ମତା ନାଗସମାଲେନ ପଚ୍ଛାସମଣେନା''ତି। ଦ୍ୱିଧାପଥନ୍ତି ଦ୍ୱିଧାଭୂତଂ ମଗ୍ଗଂ। ''ଦ୍ୱେଧାପଥ''ନ୍ତିପି ପଠନ୍ତି ଆଯସ୍ମା ନାଗସମାଲୋ ଅତ୍ତନା ପୁବ୍ବେ ତତ୍ଥ କତପରିଚଯତ୍ତା ଉଜୁଭାୱଞ୍ଚସ୍ସ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି ''ଅଯଂ, ଭନ୍ତେ ଭଗୱା, ପନ୍ଥୋ''ତି।

ଭଗୱା ପନ ତଦା ତସ୍ସ ସପରିସ୍ସଯଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ମଗ୍ଗଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ''ଅଯଂ, ନାଗସମାଲ, ପନ୍ଥୋ''ତି ଆହ। ''ସପରିସ୍ସଯୋ''ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ଅସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ''ଭଗୱା ନ ତତ୍ଥ ପରିସ୍ସଯୋ''ତି ୱଦେଯ୍ୟ, ତଦସ୍ସ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯାତି ''ସପରିସ୍ସଯୋ''ତି ନ କଥେସି। ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ''ଅଯଂ ପନ୍ଥୋ, ଇମିନା ଗଚ୍ଛାମା''ତି ୱତ୍ୱା ଚତୁତ୍ଥୱାରେ ''ନ ଭଗୱା ଇମିନା ମଗ୍ଗେନ ଗନ୍ତୁଂ ଇଚ୍ଛତି, ଅଯମେୱ ଚ ଉଜୁମଗ୍ଗୋ, ହନ୍ଦାହଂ ଭଗୱତୋ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଦତ୍ୱା ଇମିନା ମଗ୍ଗେନ ଗମିସ୍ସାମୀ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସହସା ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଦାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଭୂମିଯଂ ଠପେତ୍ୱା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତେନ ଦୁକ୍ଖସଂୱତ୍ତନିକେନ କମ୍ମୁନା ଚୋଦିଯମାନୋ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱାୱ ପକ୍କାମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଥ ଖୋ ଆଯସ୍ମା ନାଗସମାଲୋ ଭଗୱତୋ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ତତ୍ଥେୱ ଛମାଯଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପକ୍କାମୀ''ତି। ତତ୍ଥ ଭଗୱତୋ ପତ୍ତଚୀୱରନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ହତ୍ଥଗତଂ ଭଗୱତୋ ପତ୍ତଚୀୱରଂ। ତତ୍ଥେୱାତି ତସ୍ମିଂଯେୱ ମଗ୍ଗେ ଛମାଯଂ ପଥୱିଯଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ଇଦଂ ୱୋ ଭଗୱା ପତ୍ତଚୀୱରଂ, ସଚେ ଇଚ୍ଛଥ, ଗଣ୍ହଥ, ଯଦି ଅତ୍ତନା ଇଚ୍ଛିତମଗ୍ଗଂଯେୱ ଗନ୍ତୁକାମତ୍ଥାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଭଗୱାପି ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ସଯମେୱ ଗହେତ୍ୱା ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜି।

ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଚୋରା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱାତି ତଦା କିର ପଞ୍ଚସତା ପୁରିସା ଲୁଦ୍ଦା ଲୋହିତପାଣିନୋ ରାଜାପରାଧିନୋ ହୁତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଚୋରିକାଯ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତା ''ପାରିପନ୍ଥିକଭାୱେନ ରଞ୍ଞୋ ଆଯପଥଂ ପଚ୍ଛିନ୍ଦିସ୍ସାମା''ତି ମଗ୍ଗସମୀପେ ଅରଞ୍ଞେ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ତେ ଥେରଂ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ''ଅଯଂ ସମଣୋ ଇମିନା ମଗ୍ଗେନ ଆଗଚ୍ଛତି, ଅୱଳଞ୍ଜିତଙ୍ଗଂ ମଗ୍ଗଂ ୱଳଞ୍ଜେତି, ଅମ୍ହାକଂ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ନ ଜାନାତି, ହନ୍ଦ ନଂ ଜାନାପେସ୍ସାମା''ତି କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଗହନଟ୍ଠାନତୋ ୱେଗେନ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସହସା ଥେରଂ ଭୂମିଯଂ ପାତେତ୍ୱା ହତ୍ଥପାଦେହି କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ମତ୍ତିକାପତ୍ତଞ୍ଚସ୍ସ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଚୀୱରଂ

ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡିକଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍କଜିତତ୍ତା "ତଂ ନ ହନାମ, ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଇମସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପରିସ୍ସଯଭାୱଂ ଜାନାହୀ"ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସୁଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – "ଅଥ ଖୋ ଆଯସ୍ମତୋ...ପେ... ୱିପ୍ପାଲେସୁ"ନ୍ତି।

ଭଗୱାପି "ଅଯଂ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଗତୋ ଚୋରେହି ବାଧିତୋ ମଂ ପରିଯେସିତ୍ୱା ଇଦାନେୱ ଆଗମିସ୍ସତୀ"ତି ଞତ୍ୱା ଥୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମଗ୍ଗା ଓକ୍କମ୍ମ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସୀଦି। ଆଯସ୍ମାପି ଖୋ ନାଗସମାଲୋ ପଚ୍ଛାଗନ୍ତ୍ୱା ସହାରା ଗତମଗ୍ଗମେୱ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ତସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ଭଗୱନ୍ତଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ସଙ୍କ ଆରୋଚେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – "ଅଥ ଖୋ ଆଯସ୍ମା ନାଗସମାଲୋ...ପେ... ସଙ୍ଘାଟିଞ୍ଚ ୱିପ୍ପାଲେସୁ"ନ୍ତି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଆଯସ୍ମତୋ ନାଗସମାଲସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ୱଚନଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱା ଅଖେମନ୍ତମଗ୍ଗଗମନଂ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ଖେମନ୍ତମଗ୍ଗଗମନଂ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ସଦ୍ଧିଂ ଚରନ୍ତି ସହ ଚରନ୍ତୋ। ଏକତୋ ୱସନ୍ତି ଇଦଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ, ସହ ୱସନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ । ମିସ୍ସୋ ଅଞ୍ଞଜନେନ ୱେଦଗୂତି ୱେଦିତଢ୍ଟେନ ୱେଦସଙ୍ଖାତେନ ଚତୁସଚ୍ଚଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣେନ ଗତତ୍ତା ଅଧିଗତତ୍ତା, ୱେଦସ୍ସ ୱା ସକଲସ୍ସ ଞେଯ୍ୟସ୍ସ ପାରଂ ଗତତ୍ତା ୱେଦଗୂ। ଅତ୍ତନୋ ହିତାହିତଂ ନ ଜାନାତୀତି ଅଞ୍ଞୋ, ଅୱିଦ୍ୱା ବାଲୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଅଞ୍ଞେନ ଜନେନ ମିସ୍ସୋ ସହଚରଣମତ୍ତେନ ମିସ୍ସୋ। ୱିଦ୍ୱା ପଜହାତି ପାପକନ୍ତି ତେନ ୱେଦଗୁଭାୱେନ ୱିଦ୍ୱା ଜାନନ୍ତୋ ପାପକଂ ଅଭଦ୍ଦକଂ ଅତ୍ତନୋ ଦୁକ୍ଖାୱହଂ ପଜହାତି, ପାପକଂ ୱା ଅକଲ୍ୟାଣପୁଗ୍ଗଲଂ ପଜହାତି। ଯଥା କିଂ? କୋଞ୍ଚୋ ଖୀରପକୋୱ ନିନ୍ନଗନ୍ତି ଯଥା କୋଞ୍ଚସକୁଣୋ ଉଦକମିସ୍ସିତେ ଖୀରେ ଉପନୀତେ ୱିନା ତୋଯଂ ଖୀରମତ୍ତସ୍ସେୱ ପିୱନତୋ ଖୀରପକୋ ନିନ୍ନଟ୍ଠାନଗମନେନ ନିନ୍ନଗସଙ୍ଖାତଂ ଉଦକଂ ପଜହାତି ୱଜ୍ଜେତି, ଏୱଂ ପଣ୍ଡିତୋ କିର ଦୁପ୍ପଞ୍ଞପୁଗ୍ଗଲେହି ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ସହଭୂତୋପି ଆଚାରେନ ତେ ପଜହାତି, ନ କଦାଚିପି ସମ୍ମିସ୍ସୋ ହୋତି।

ସତ୍ତମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ୱିସାଖାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୮। ଅଟ୍ଠମେ ୱିସାଖାଯ ମିଗାରମାତୁଯା ନତ୍ତା କାଲଙ୍କତା ହୋତୀତି ୱିସାଖାଯ ମହାଉପାସିକାଯ ପୁତ୍ତସ୍ସ ଧୀତା କୁମାରିକା କାଲଙ୍କତା ହୋତି। ସା କିର ୱତ୍ତସମ୍ପନ୍ନା ସାସନେ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନା ମହାଉପାସିକାଯ ଗେହଂ ପୱିଟ୍ଠାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଭିକ୍ଖୁନୀନଞ୍ଚ ଅତ୍ତନା କାତବ୍ବୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ ପୁରେଭତ୍ତଂ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଞ୍ଚ ଅପ୍ପମତ୍ତା ଅକାସି, ଅତ୍ତନୋ ପିତାମହିଯା ଚିତ୍ତାନୁକୂଲଂ ପଟିପଜ୍ଜି। ତେନ ୱିସାଖା ଗେହତୋ ବହି ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ସଙ୍କ ତସ୍ସାଯେୱ ଭାରଂ କତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି, ରୂପେନ ଚ ଦସ୍ସନୀଯା ପାସାଦିକା, ଇତି ସା ତସ୍ସା ୱିସେସତୋ ପିଯା ମନାପା ଅହୋସି। ସା ରୋଗାଭିଭୂତା କାଲମକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – "ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ୱିସାଖାଯ ମିଗାରମାତୁଯା ନତ୍ତା କାଲଙ୍କତା ହୋତି ପିଯା ମନାପା"ତି। ଅଥ ମହାଉପାସିକା ତସ୍ସା ମରଣେନ ସୋକଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ଦୁକ୍ଖୀ ଦୁମ୍ମନା ସରୀରନିକ୍ଖେପଂ କାରେତ୍ୱା "ଅପି ନାମ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗତକାଲେ ଚିତ୍ତସ୍ସାଦଂ ଲଭେଯ୍ୟ"ନ୍ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – "ଅଥ ଖୋ ୱିସାଖା ମିଗାରମାତା"ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଦିୱା ଦିୱସ୍ସାତି ଦିୱସସ୍ସାପି ଦିୱା, ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ କାଲେତି ଅତ୍ଥୋ।

ଭଗୱା ୱିସାଖାଯ ୱଚ୍ଛାଭିରତିଂ ଜାନନ୍ତୋ ଉପାଯେନ ସୋକତନୁକରଣତ୍ଥଂ "ଇଚ୍ଛେଯ୍ୟାସି ତ୍ୱଂ ୱିସାଖେ"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯାୱତିକାତି ଯତ୍ତକା। ତଦା କିର ସତ୍ତ ଜନକୋଟିଯୋ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ପଟିୱସନ୍ତି । ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଗୱା "କୀୱବହୁକା ପନ ୱିସାଖେ ସାୱତ୍ଥିଯା ମନୁସ୍ସା ଦେୱସିକଂ କାଲଂ କରୋନ୍ତୀ"ତି ପୁଚ୍ଛି। ୱିସାଖା "ଦସପି, ଭନ୍ତେ"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତୀଣୀତି ତଯୋ। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ଅୱିଗତାତି ଅସୁଞ୍ଞା।

ଅଥ ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ପକାସେନ୍ତୋ "ଅପି ନୁ ତ୍ୱଂ କଦାଚି କରହଚି ଅନଲ୍ଲୱତ୍ଥା ୱା ଭୱେଯ୍ୟାସି ଅନଲ୍ଲକେସା ୱା"ତି ଆହ। ନନୁ ଏୱଂ ସନ୍ତେ ତଯା ସବ୍ବକାଲଂ ସୋକାଭିଭୂତାଯ ମତାନଂ ପୁତ୍ତାଦୀନଂ ଅମଙ୍ଗଲୂପଚାରୱସେନ ଉଦକୋରୋହଣେନ ଅଲ୍ଲୱତ୍ଥାଯ ଅଲ୍ଲକେସାଯ ଏୱ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଉପାସିକା ସଂୱେଗଜାତା "ନୋ ହେତଂ, ଭନ୍ତେ"ତି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପିଯୱତ୍ଥୁଂ ୱିପ୍ପଟିସାରତୋ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିୱତ୍ତଭାୱଂ ସତ୍ଥୁ ଆରୋଚେନ୍ତୀ "ଅଲଂ ମେ, ଭନ୍ତେ, ତାୱବହୁକେହି ପୁତ୍ତେହି ଚ ନତ୍ତାରେହି ଚା"ତି ଆହ।

ଅଥସ୍ସା ଭଗୱା "ଦୁକ୍ଖଂ ନାମେତଂ ପିଯୱତ୍ଥୁନିମିତ୍ତଂ, ଯତ୍ତକାନି ପିଯୱତ୍ଥୂନି, ତତ୍ତକାନି ଦୁକ୍ଖାନି। ତସ୍ମା ସୁଖକାମେନ ଦୁକ୍ଖପଟିକୂଲେନ ସବ୍ବସୋ ପିଯୱତ୍ଥୁତୋ ଚିତ୍ତଂ ୱିୱେଚେତବ୍ବ"ନ୍ତି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ "ଯେସଂ ଖୋ ୱିସାଖେ ସତଂ ପିଯାନି, ସତଂ ତେସଂ ଦୁକ୍ଖାନୀ"ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସତଂ ପିଯାନୀତି ସତଂ ପିଯାଯିତବ୍ବୱତ୍ଥୂନି। "ସତଂ ପିଯ"ନ୍ତିପି କେଚି ପଠନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ଏକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଦସ, ତାୱ ସଙ୍ଖ୍ୟା ସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟପ୍ପଧାନା,

ତସ୍ମା ''ଯେସଂ ଦସ ପିଯାନି, ଦସ ତେସଂ ଦୁକ୍ଖାନୀ''ତିଆଦିନା ପାଠେଇ ଆଗତା। କେଚି ପନ ''ଯେସଂ ଦସ ପିଯାନଂ, ଦସ ନେସଂ ଦୁକ୍ଖାନ''ନ୍ତିଆଦିନା ପଠନ୍ତି, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। ଯସ୍ମା ପନ ୱୀସତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ସତଂ, ତାୱ ସଙ୍ଖ୍ୟା ସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟପ୍ପଧାନାୱ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥାପି ସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟପ୍ପଧାନତଂଯେୱ ଗହେତ୍ୱା ''ଯେସଂ ଖୋ ୱିସାଖେ ସତଂ ପିଯାନି, ସତଂ ତେସଂ ଦୁକ୍ଖାନୀ''ତିଆଦିନା ପାଠେଇ ଆଗତା। ସବ୍ବେସମ୍ପି ଚ ''ଯେସଂ ଏକଂ ପିଯଂ, ଏକଂ ତେସଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ପାଠୋ, ନ ପନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି। ଏତସ୍ମିଞ୍ଚ ପକ୍ଖେ ଏକରସା ଏକଜ୍ଝାସଯା ଚ ଭଗୱତୋ ଦେସନା ହୋତି। ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତନଯାୱ ପାଠେଇ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏତମତ୍ଥଂୱିଦିତ୍ୱା ସୋକପରିଦେୱାଦିକଂ ଚେତସିକଂ କାଯିକଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ପିଯୱତ୍ଥୁନିମିତ୍ତଂ ପିଯୱତ୍ଥୁମ୍ହି ସତି ହୋତି, ଅସତି ନ ହୋତୀତି ଏତମତ୍ଥଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ଜାନିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥପରିଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଞାତିଭୋଗରୋଗସୀଲଦିଟ୍ଠିବ୍ଯସନେହି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ନିଜ୍ଝାଯନ୍ତସ୍ସ ବାଲସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ତାପଲକ୍ଖଣା ଯେ କେଚି ମୁଦୁମଜ୍ଝାଦିଭେଦେନ ଯାଦିସା ତାଦିସା ସୋକା ୱା ତେହିଯେୱ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ସୋକୁଦ୍ଦେହକସମୁଟ୍ଠାପିତୱଚୀୱିପ୍ପଲାପଲକ୍ଖଣା ପରିଦେୱିତା ୱା ଅନିଟ୍ଠଫୋଟ୍ଠବ୍ବପଟିହତକାଯସ୍ସ କାଯପୀଳନଲକ୍ଖଣା ଦୁକ୍ଖା ୱା ତଥା ଅୱୁତ୍ତତ୍ଥସ୍ସ ୱିକପ୍ପନତ୍ଥେନ ୱାସଦ୍ଦେନ ଗହିତା ଦୋମନସ୍ସୂପାଯାସାଦଯୋ ୱା ନିସ୍ସଯଭେଦେନ ଚ ଅନେକରୂପା ନାନାୱିଧା ଇମସ୍ମିଂ ସତ୍ତଲୋକେ ଦିସ୍ସନ୍ତି ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି, ସବ୍ବେପି ଏତେ ପିଯଂ ପିଯଜାତିକଂ ସତ୍ତଂ ସଙ୍ଖାରଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ନିସ୍ସାଯ ଆଗମ୍ମ ପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା ପଭୱନ୍ତି ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି। ତସ୍ମିଂ ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ପିଯୱତ୍ଥୁମ୍ହି ପିଯେ ଅସନ୍ତେ ପିଯଭାୱକରେ ଛନ୍ଦରାଗେ ପହୀନେ ନ କଦାଚିପି ଏତେ ଭୱନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ପିଯତୋ ଜାଯତୀ ସୋକୋ…ପେ… ପେମତୋ ଜାଯତୀ ସୋକୋ''ତି ଚ ଆଦି (ଧ। ପ। ୨୧୨-୨୧୩)। ତଥା ''ପିଯପ୍ପଭୂତା କଲହା ୱିୱାଦା, ପରିଦେୱସୋକା ସହମଚ୍ଛରେହୀ''ତି ଚ ଆଦି (ସୁ। ନି। ୮୬୯)। ଏତ୍ଥ ଚ ''ପରିଦେୱିତା ୱା ଦୁକ୍ଖା ୱା''ତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ''ପରିଦେୱିତାନି ୱା ଦୁକ୍ଖାନି ୱା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ୱିଭତ୍ତିଲୋପୋ ୱା କତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତସ୍ମା ହି ତେ ସୁଖିନୋ ୱୀତସୋକାତି ଯସ୍ମା ପିଯପ୍ପଭୂତା ସୋକାଦଯୋ ଯେସଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତେ ଏୱ ସୁଖିନୋ ୱୀତସୋକା ନାମ। କେ ପନ ତେ? ଯେସଂ ପିଯଂ ନତ୍ଥି କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେ ଯେସଂ ଅରିଯାନଂ ସବ୍ବସୋ ୱୀତରାଗତ୍ତା କତ୍ଥଚିପି ସତ୍ତଲୋକେ ସଙ୍ଖାରଲୋକେ ଚ ପିଯଂ ପିଯଭାୱୋ ''ପୁତ୍ତୋ''ତି ୱା ''ଭାତା''ତି ୱା ''ଭଗିନୀ''ତି ୱା ''ଭରିଯା''ତି ୱା ପିଯଂ ପିଯାଯନଂ ପିଯଭାୱୋ ନତ୍ଥି, ସଙ୍ଖାରଲୋକେପି ''ଏତଂ ମମ ସନ୍ତକଂ, ଇମିନାହଂ ଇମଂ ନାମ ସୁଖଂ ଲଭାମି ଲଭିସ୍ସାମୀ''ତି ପିଯଂ ପିଯାଯନଂ ପିଯଭାୱୋ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଅସୋକଂ ୱିରଜଂ ପତ୍ଥଯାନୋ, ପିଯଂ ନ କଯିରାଥ କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେତି ଯସ୍ମା ଚ ସୁଖିନୋ ନାମ ୱୀତସୋକା, ୱୀତସୋକତ୍ତାୱ କତ୍ଥଚିପି ୱିସଯେ ପିଯଭାୱୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଯଥାୱୁତ୍ତସୋକାଭାୱେନ ଚ ଅସୋକଂ ଅସୋକଭାୱଂ ରାଗରଜାଦିୱିଗମନେନ ୱିରଜଂ ୱିରଜଭାୱଂ ଅରହତ୍ତଂ, ସୋକସ୍ସ ରାଗରଜାଦୀନଞ୍ଚ ଅଭାୱହେତୁଭାୱତୋ ୱା ''ଅସୋକଂ ୱିରଜ''ନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ଥଯାନୋ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାକୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ୱସେନ ଛନ୍ଦଜାତୋ କତ୍ଥଚି ଲୋକେ ରୂପାଦିଧମ୍ମେ ଅନ୍ତମସୋ ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମେପି ପିଯଂ ପିଯଭାୱଂ ୱିଯାଯନଂ ନ କଯିରାଥ ନ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଧମ୍ମାପି ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପହାତବ୍ବା, ପଗେୱ ଅଧମ୍ମା''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୦)।

ଅଟ୍ଠମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପଠମଦବ୍ବସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୯। ନୱମେ ଆଯସ୍ମାତି ପିଯୱଚନଂ। ଦବ୍ବୋତି ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ନାମଂ। ମଲ୍ଲପୁତ୍ତୋତି ମଲ୍ଲରାଜସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ। ସୋ ହି ଆଯସ୍ମା ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପାଦମୂଲେ କତାଭିନୀହାରୋ କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ ଉପଚିତପୁଞ୍ଞସଞ୍ଚଯୋ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ କାଲେ ମଲ୍ଲରାଜସ୍ସ ଦେୱିକା କୁଚ୍ଛିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତୋ କତାଧିକାରତ୍ତା ଜାତିଯା ସତ୍ତୱସ୍ସିକକାଲେଯେୱ ମାତାପିତରୋ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚି। ତେ ଚ ''ପବ୍ବଜିତ୍ୱାପି ଆଚାରଂ ତାୱ ସିକ୍ଖତୁ, ସଚେ ତଂ ନାଭିରମିସ୍ସତି, ଇଧେୱ ଆଗମିସ୍ସତୀ''ତି ଅନୁଜାନିଂସୁ। ସୋ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଯାଚି। ସତ୍ଥାପିସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅନୁଜାନି। ତସ୍ସ ପବ୍ବଜ୍ଜାସମଯେ ଦିନ୍ନୱାଦେନ ଭୱତ୍ତଯଂ ଆଦିତ୍ତଂ ୱିଯ ଉପଟ୍ଠାସି। ସୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଖୁରଗ୍ଗେଯେୱ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ଯଂକିଞ୍ଚି ସାୱକେନ ପତ୍ତବ୍ବଂ, ''ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ଛଳଭିଞ୍ଞା ନୱ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମା''ତି ଏୱମାଦିକଂ ସବ୍ବଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ଅସୀତିଯା ମହାସାୱକେସୁ ଅବ୍ଭନ୍ତରୋ ଅହୋସି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ତେନ ଆଯସ୍ମତା –

''ମଯା ଖୋ ଜାତିଯା ସତ୍ତୱସ୍ସେନ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛିକତଂ, ଯଂକିଞ୍ଚି ସାୱକେନ ପତ୍ତବ୍ବଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତଂ ମଯା''ତିଆଦି (ପାରା। ୩୮୦)।

ଯେନ ଭଗଵା ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ସୋ କିରାୟସ୍ମା ଏକଦିଵସଂ ରାଜଗହେ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପ୍ପଟିକ୍କନ୍ତୋ ଭଗଵତୋ ଵୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଦିଵାଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଉଦକକୁମ୍ଭତୋ ଉଦକଂ ଗହେତ୍ୱା ପାଦେ ପକ୍ଖାଲେତ୍ୱା ଗତ୍ତାନି ସୀତିଂ କତ୍ୱା ଚମ୍ମକ୍ଖଣ୍ଡଂ ପଞ୍ଞାପେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋ କାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜି। ଅଥାୟସ୍ମା ଯଥାକାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ ସମାପତ୍ତିତୋ ଵୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଆୟୁସଙ୍ଖାରେ ଓଲୋକେସି। ତସ୍ସ ତେ ପରିକ୍ଖୀଣା କତିପୟମୁହୁତ୍ତିକା ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ। ସୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ନ ଖୋ ମେତଂ ପତିରୂପଂ, ଯମହଂ ସତ୍ଥୁ ଅନାରୋଚେତ୍ୱା ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀହି ଚ ଅଵିଦିତୋ ଇଧ ଯଥାନିସିନ୍ନୋଵ ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସାମି। ଯଂନୂନାହଂ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାନଂ ଅନୁଜାନାପେତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଵୁତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସାସନସ୍ସ ନିୟ୍ୟାନିକଭାଵଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ମୟ୍ହଂ ଇଦ୍ଧାନୁଭାଵଂ ଵିଭାଵେନ୍ତୋ ଆକାସେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ତେଜୋଧାତୁଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟେୟ୍ୟଂ। ଏଵଂ ସନ୍ତେ ଯେ ମୟି ଅପ୍ପସନ୍ନା, ତେସମ୍ପି ପସାଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ତଦସ୍ସ ତେସଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାୟ ସୁଖାୟା’’ତି। ଏଵଞ୍ଚ ପନ ସୋ ଆୟସ୍ମା ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଭଗଵନ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ତଂ ତଥେଵ ଅକାସି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଆୟସ୍ମା ଦବ୍ବୋ ମଲ୍ଲପୁତ୍ତୋ ଯେନ ଭଗଵା ତେନୁପସଙ୍କମୀ’’ତିଆଦି।

ତତ୍ଥ ପରିନିବ୍ବାନକାଲୋ ମେତି ‘‘ଭଗଵା ମୟ୍ହଂ ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବାନକାଲୋ ଉପଟ୍ଠିତୋ, ତମହଂ ଭଗଵତୋ ଆରୋଚେତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟିତୁକାମୋମ୍ହୀ’’ତି ଦସ୍ସେତି। କେଚି ପନାହୁ ‘‘ନ ତାଵ ଥେରୋ ଜିଣ୍ଣୋ, ନ ଚ ଗିଲାନୋ, ପରିନିବ୍ବାନାୟ ଚ ସତ୍ଥାରଂ ଆପୁଚ୍ଛତି, କିଂ ତତ୍ଥ କାରଣଂ? ‘ମେତ୍ତିୟଭୂମଜକା ଭିକ୍ଖୂ ପୁବ୍ବେ ମଂ ଅମୂଲକେନ ପାରାଜିକେନ ଅନୁଦ୍ଧଂସେସୁଂ, ତସ୍ମିଂ ଅଧିକରଣେ ଵୂପସନ୍ତେପି ଅକ୍କୋସନ୍ତିଯେଵ। ତେସଂ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞେପି ପୁଥୁଜ୍ଜନା ମୟି ଅଗାରଵଂ ପରିଭଵଞ୍ଚ କରୋନ୍ତି। ଇମଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଭାରଂ ନିରତ୍ଥକଂ ଵହିତ୍ୱା କିଂ ପୟୋଜନଂ, ତସ୍ମାହଂ ଇଦାନେଵ ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସାମୀ’ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ଆପୁଚ୍ଛୀ’’ତି। ତଂ ଅକାରଣଂ। ନ ହି ଖୀଣାସଵା ଅପରିକ୍ଖୀଣେ ଆୟୁସଙ୍ଖାରେ ପରେସଂ ଉପଵାଦାଦିଭୟେନ ପରିନିବ୍ବାନାୟ ଚେତେନ୍ତି ଘଟୟନ୍ତି ଵାୟମନ୍ତି, ନ ଚ ପରେସଂ ପସଂସାଦିହେତୁ ଚିରଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ସରସେନେଵ ଅତ୍ତନୋ ଆୟୁସଙ୍ଖାରସ୍ସ ପରିକ୍ଖୟଂ ଆଗମେନ୍ତି। ଯଥାହ –

‘‘ନାଭିକଙ୍ଖାମି ମରଣଂ, ନାଭିକଙ୍ଖାମି ଜୀଵିତଂ;

କାଲଞ୍ଚ ପଟିକଙ୍ଖାମି, ନିବ୍ବିସଂ ଭତକୋ ଯଥା’’ତି। (ଥେରଗା। ୧୯୬, ୬୦୬; ମି। ପ। ୨।୨।୪) –

ଭଗଵାପିସ୍ସ ଆୟୁସଙ୍ଖାରଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ପରିକ୍ଖୀଣଭାଵଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ଯସ୍ସଦାନି ତ୍ୱଂ, ଦବ୍ବ, କାଲଂ ମଞ୍ଞସୀ’’ତି ଆହ।

ଵେହାସଂଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱାତି ଆକାସଂ ଅଭିଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା, ଵେହାସଂ ଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିସଦ୍ଦୟୋଗେନ ହି ଇଦଂ ଉପୟୋଗଵଚନଂ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ଭୁମ୍ମଵସେନ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଵେହାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା କିଂ ଅକାସୀତି ଆହ – ‘‘ଆକାସେ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦିତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ତେଜୋଧାତୁଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ତେଜୋକସିଣଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା। ଥେରୋ ହି ତଦା ଭଗଵନ୍ତଂ ଵନ୍ଦିତ୍ୱା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ଠିତୋ ‘‘ଭଗଵା କପ୍ପସତସହସ୍ସଂ ତୁମ୍ହେହି ସଦ୍ଧିଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଵସନ୍ତୋ ପୁଞ୍ଞାନି କରୋନ୍ତୋ ଇମମେଵତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ ଅକାସିଂ, ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ଅଜ୍ଜ ମତ୍ଥକଂ ପତ୍ତୋ, ଇଦଂ ପଚ୍ଛିମଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି ଆହ। ଯେ ତତ୍ଥ ପୁଥୁଜ୍ଜନଭିକ୍ଖୂ ସୋତାପନ୍ନସକଦାଗାମିନୋ ଚ, ତେସୁ ଏକଚ୍ଚାନଂ ମହନ୍ତଂ କାରୁଞ୍ଞଂ ଅହୋସି, ଏକଚ୍ଚେ ଆରୋଦନପ୍ପତ୍ତା ଅହେସୁଂ। ଅଥସ୍ସ ଭଗଵା ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଞତ୍ୱା ‘‘ତେନ ହି, ଦବ୍ବ, ମୟ୍ହଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିୟଂ ଦସ୍ସେହୀ’’ତି ଆହ। ତାଵଦେଵ ସବ୍ବୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ସନ୍ନିପତି। ଅଥାୟସ୍ମା ଦବ୍ବୋ ‘‘ଏକୋପି ହୁତ୍ୱା ବହୁଧା ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୧୦୨; ଦୀ। ନି। ୧।୪୮୪) ନୟେନ ଆଗତାନି ସାଵକସାଧାରଣାନି ସବ୍ବାନି ପାଟିହାରିୟାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ଚ ଭଗଵନ୍ତଂ ଵନ୍ଦିତ୍ୱା ଆକାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଆକାସେ ପଥଵିଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନୋ ତେଜୋକସିଣସମାପତ୍ତିୟା ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଵୁଟ୍ଠାୟ ସରୀରଂ ଆଵଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁନ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସରୀରଝାପନତେଜୋଧାତୁଂ ଅଧିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟି। ସହ ଅଧିଟ୍ଠାନେନ ସବ୍ବୋ କାୟୋ ଅଗ୍ଗିନା ଆଦିତ୍ତୋ ଅହୋସି। ଖଣେନେଵ ଚ ସୋ ଅଗ୍ଗି କପ୍ପଵୁଟ୍ଠାନଗ୍ଗି ଵିୟ ଅଣୁମତ୍ତମ୍ପି ସଙ୍ଖାରଗତଂ ମସିମତ୍ତମ୍ପି ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚି ଅନଵସେସେନ୍ତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନବଲେନ ଝାପେତ୍ୱା ନିବ୍ବାୟି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଆୟସ୍ମା ଦବ୍ବୋ ମଲ୍ଲପୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଵୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାୟୀତି ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତତୋ ଵୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଭଵଙ୍ଗଚିତ୍ତେନ ପରିନିବ୍ବାୟି।

ଝାୟମାନସ୍ସାତି ଜାଲିୟମାନସ୍ସ। ଡୟ୍ହମାନସ୍ସାତି ତସ୍ସେଵ ଵେଵଚନଂ। ଅଥ ଵା ଝାୟମାନସ୍ସାତି ଜାଲାପଵତ୍ତିକ୍ଖଣଂ ସନ୍ଧାୟ ଵୁତ୍ତଂ, ଡୟ୍ହମାନସ୍ସାତି ଵୀତଚ୍ଚିତଙ୍ଗାରକ୍ଖଣଂ। ଛାରିକାତି ଭସ୍ମଂ। ମସୀତି କଜ୍ଜଲଂ। ନ ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥାତି ନ ପସ୍ସିତ୍ଥ, ଅଧିଟ୍ଠାନବଲେନ ସବ୍ବଂ ଖଣେନେଵ ଅନ୍ତରଧାୟିତ୍ଥାତି ଅତ୍ଥୋ। କସ୍ମା ପନ ଥେରୋ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମଂ ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିୟଂ ଦସ୍ସେସି, ନନୁ ଭଗଵତା ଇଦ୍ଧିପାଟିହାରିୟକରଣଂ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ? ନ ଚୋଦେତବ୍ବମେତଂ ଗିହୀନଂ ସମ୍ମୁଖା ପାଟିହାରିୟକରଣସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଵିକୁବ୍ବନଵସେନ, ନ ପନେଵଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଵସେନ। ଅୟଂ ପନାୟସ୍ମା ଧମ୍ମସାମିନା ଆଣତ୍ତୋଵ ପାଟିହାରିୟଂ ଦସ୍ସେସି।

ଏତମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱାତି ଏତଂ ଆୟସ୍ମତୋ ଦବ୍ବସ୍ସ ମଲ୍ଲପୁତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ୱିଦିତ୍ୱା ତଦତ୍ଥପରିଦୀପନଂ ଇମଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି।

ତତ୍ଥ ଅଭେଦି କାୟୋତି ସବ୍ବୋ ଭୂତୁପାଦାୟପଭେଦୋ ଚତୁସନ୍ତତିରୂପକାୟୋ ଭିଜ୍ଜି, ଅନୱସେସତୋ ଦୟ୍ହି, ଅନ୍ତରଧାୟି, ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପଜ୍ଜି। ନିରୋଧି ସଞ୍ଞାତି ରୂପାୟତନାଦିଗୋଚରତାୟ ରୂପସଞ୍ଞାଦିଭେଦା ସବ୍ବାପି ସଞ୍ଞା ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକେନ ନିରୋଧେନ ନିରୁଜ୍ଝି। ୱେଦନା ସୀତିଭୱିଂସୁ ସବ୍ବାତି ୱିପାକୱେଦନା କିରିୟୱେଦନାତି ସବ୍ବାପି ୱେଦନା ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକନିରୋଧେନ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଅଣୁମତ୍ତମ୍ପି ୱେଦନାଦରଥସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ସୀତିଭୂତା ଅହେସୁଂ, କୁସଲାକୁସଲୱେଦନା ପନ ଅରହତ୍ତଫଲକ୍ଖଣେୟେୱ ନିରୋଧଂ ଗତା। ‘‘ସୀତିରହିଂସୂ’’ତିପି ପଠନ୍ତି, ସନ୍ତା ନିରୁଦ୍ଧା ଅହେସୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୂପସମିଂସୁ ସଙ୍ଖାରାତି ୱିପାକକିରିୟପ୍ପଭେଦା ସବ୍ବେପି ଫସ୍ସାଦୟୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମା ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକନିରୋଧେନେୱ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ୱିସେସେନ ଉପସମିଂସୁ। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ଥମାଗମାତି ୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ୱିପାକକିରିୟପ୍ପଭେଦଂ ସବ୍ବଂ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକନିରୋଧେନେୱ ଅତ୍ଥଂ ୱିନାସଂ ଉପଚ୍ଛେଦଂ ଅଗମା ଅଗଚ୍ଛି।

ଇତି ଭଗୱା ଆୟସ୍ମତୋ ଦବ୍ବସ୍ସ ମଲ୍ଲପୁତ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ଖନ୍ଧାନଂ ପୁବ୍ବେୟେୱ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରୁପାଦାନସ୍ସ ଅନୱସେସତୋ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଅନୁପାଦାନୋ ୱିୟ ଜାତୱେଦୋ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକନିରୋଧେନ ନିରୁଦ୍ଧଭାୱଂ ନିସ୍ସାୟ ପୀତିୱେଗୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସୀତି।

ନୱମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିୟଦବ୍ବସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୦। ଦସମେ ତତ୍ର ଖୋ ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସୀତି ଭଗୱା ରାଜଗହେ ୟଥାଭିରନ୍ତଂ ୱିହରିତ୍ୱା ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ସାୱତ୍ଥିଂ ପତ୍ୱା ଜେତୱନେ ୱିହରନ୍ତୋୟେୱ ୟେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆୟସ୍ମତୋ ଦବ୍ବସ୍ସ ମଲ୍ଲପୁତ୍ତସ୍ସ ପରିନିବ୍ବାନଂ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖଂ, ତେସଂ ତଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ, ୟେପି ଚ ମେତ୍ତିୟଭୂମଜକେହି କତେନ ଅଭୂତେନ ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖଣେନ ଥେରେ ଗାରୱରହିତା ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ତେସଂ ଥେରେ ବହୁମାନୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଞ୍ଚ ଆମନ୍ତେସି। ତତ୍ଥ ତତ୍ରାତି ୱଚନସଞ୍ଞାପନେ ନିପାତମତ୍ତଂ। ଖୋତି ଅୱଧାରଣେ। ତେସୁ ‘‘ତତ୍ରା’’ତି ଇମିନା ‘‘ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସୀ’’ତି ଏତେସଂ ପଦାନଂ ୱୁଚ୍ଚମାନତଂୟେୱ ଜୋତେତି। ‘‘ଖୋ’’ତି ପନ ଇମିନା ଆମନ୍ତେସିୟେୱ, ନାସ୍ସ ଆମନ୍ତନେ କୋଚି ଅନ୍ତରାୟୋ ଅହୋସୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଥ ୱା ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ଆରାମେ। ଖୋତି ୱଚନାଲଙ୍କାରେ ନିପାତୋ। ଆମନ୍ତେସୀତି ଅଭାସି। କସ୍ମା ପନ ଭଗୱା ଭିକ୍ଖୂୟେୱ ଆମନ୍ତେସୀତି? ଜେଟ୍ଠତ୍ତା ସେଟ୍ଠତ୍ତା ଆସନ୍ନତ୍ତା ସବ୍ବକାଲଂ ସନ୍ନିହିତତ୍ତା ଧମ୍ମଦେସନାୟ ୱିସେସତୋ ଭାଜନଭୂତତ୍ତା ଚ।

ଭିକ୍ଖୱୋତି ତେସଂ ଆମନ୍ତନାକାରଦସ୍ସନଂ। ଭଦନ୍ତେତି ଆମନ୍ତିତାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଗାରୱେନ ସଦ୍ଧୁ ପଟିୱଚନଦାନଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଭିକ୍ଖୱୋ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ଭଗୱା ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଆଲପତି। ‘‘ଭଦନ୍ତେ’’ତି ୱଦନ୍ତା ତେ ପଚ୍ଚାଲପନ୍ତି। ଅପିଚ ‘‘ଭିକ୍ଖୱୋ’’ତି ଇମିନା କରୁଣାୱିପ୍ଫାରସୋମ୍ମହଦୟନିସ୍ସିତପୁବ୍ବଙ୍ଗମେନ ୱଚନେନ ତେ ଭିକ୍ଖୂ କମ୍ମଟ୍ଠାନମନସିକାରଧମ୍ମପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦିତୋ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମୁଖାଭିମୁଖେ କରୋତି। ‘‘ଭଦନ୍ତେ’’ତି ଇମିନା ସତ୍ଥରି ଆଦରବହୁମାନଗାରୱଦୀପନୱଚନେନ ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଅତ୍ତନୋ ସୁସ୍ସୂସତଂ ଓୱାଦପ୍ପଟିଗ୍ଗହଗାରୱଭାୱଞ୍ଚ ପଟିୱେଦେନ୍ତି। ଭଗୱତୋ ପଚ୍ଚସ୍ସୋସୁନ୍ତି ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ପତିଅସ୍ସୋସୁଂ ସୋତୁକାମତଂ ଜନେସୁଂ । ଏତଦୱୋଚାତି ଭଗୱା ଏତଂ ଇଦାନି ୱକ୍ଖମାନଂ ସକଲଂ ସୁତ୍ତଂ ଅଭାସି। ଦବ୍ବସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମଲ୍ଲପୁତ୍ତସ୍ସାତିଆଦି ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ। ଏତମତ୍ଥନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଗାଥାସୁ ପନ ଅୟୋଘନହତସ୍ସାତି ଅୟୋ ହଞ୍ଞତି ଏତେନାତି ଅୟୋଘନଂ, କମ୍ମାରାନଂ ଅୟୋକୂଟଂ ଅୟୋମୁଟ୍ଠି ଚ। ତେନ ଅୟୋଘନେନ ହତସ୍ସ ପହତସ୍ସ। କେଚି ପନ ‘‘ଅୟୋଘନହତସ୍ସାତି ଘନଅୟୋପିଣ୍ଡଂ ହତସ୍ସା’’ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ଏୱ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ନିପାତମତ୍ତଂ। ଜଲତୋ ଜାତୱେଦସୋତି ଝାୟମାନସ୍ସ ଅଗ୍ଗିସ୍ସ। ଅନାଦରେ ଏତଂ ସାମିୱଚନଂ। ଅନୁପୁବ୍ବୂପସନ୍ତସ୍ସାତି ଅନୁକ୍କମେନ ଉପସନ୍ତସ୍ସ ୱିଜ୍ଝାତସ୍ସ ନିରୁଦ୍ଧସ୍ସ। ୟଥା ନ ଞାୟତେ ଗତୀତି ୟଥା ତସ୍ସ ଗତି ନ ଞାୟତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଅୟୋମୁଟ୍ଠିକୂଟାଦିନା ମହତା ଅୟୋଘନେନ ହତସ୍ସ ସଂହତସ୍ସ, କଂସଭାଜନାଦିଗତସ୍ସ ୱା ଜଲମାନସ୍ସ ଅଗ୍ଗିସ୍ସ, ତଥା ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅନୁକ୍କମେନ ଉପସନ୍ତସ୍ସ ସୁୱୂପସନ୍ତସ୍ସ ଦସସୁ ଦିସାସୁ ନ କତ୍ଥଚି ଗତି ପଞ୍ଞାୟତି ପଚ୍ଚୟନିରୋଧେନ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା।

ଏୱଂ ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତାନନ୍ତି ଏୱଂ ସମ୍ମା ହେତୁନା ଞାୟେନ ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତିପୁବ୍ବଙ୍ଗମେନ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ଚତୂହିପି ଉପାଦାନେହି ଆସୱେହି ଚ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ସମ୍ମା ୱିମୁତ୍ତାନଂ, ତତୋ ଏୱ କାମପବନ୍ଧସଙ୍ଖାତଂ କାମୋଘଂ ଭୱୋଘାଦିଭେଦଂ ଅୱସିଟ୍ଠଂ ଓଘଞ୍ଚ ତରିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା କାମବନ୍ଧୋଘତାରିନଂ

ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିତସବ୍ବକିଲେସୱିପ୍ଫନ୍ଦିତତ୍ତା କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରୱାତେହି ଚ ଅକମ୍ପନୀଯତାଯ ଅଚଲଂ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୂପସମଂ ସୁଖଂ ପତ୍ତାନଂ ଅଧିଗତାନଂ ଖୀଣାସୱାନଂ ଗତି ଦେୱମନୁସ୍ସାଦିଭେଦାସୁ ଗତୀସୁ ଅଯଂ ନାମାତି ପଞ୍ଞପେତବ୍ବତାଯ ଅଭାୱତ୍ତା ପଞ୍ଞାପେତୁଂ ନତ୍ଥି ନ ଉପଲବ୍ଭତି, ଯଥାୱୁତ୍ତଜାତୱେଦୋ ୱିଯ ଅପଞ୍ଞତ୍ତିକଭାୱମେୱ ହି ସୋ ଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦସମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ପାଟଲିଗାମିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

ନିଗମନକଥା

ଏତ୍ତାୱତାଚ –

ସୁୱିମୁତ୍ତଭୱାଦାନୋ, ଦେୱଦାନୱମାନିତୋ;

ପଚ୍ଛିନ୍ନତଣ୍ହାସନ୍ତାନୋ, ପୀତିସଂୱେଗଦୀପନୋ।

ସଦ୍ଧମ୍ମଦାନନିରତୋ, ଉପାଦାନକ୍ଖଯାୱହୋ;

ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉଦାନେ ଯେ, ଉଦାନେସି ୱିନାଯକୋ।

ତେ ସବ୍ବେ ଏକତୋ କତ୍ୱା, ଆରୋପେନ୍ତେହି ସଙ୍ଗହଂ;

ଉଦାନମିତି ସଙ୍ଗୀତଂ, ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକେହି ଯଂ।

ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସେତୁଂ, ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାନଯଂ;

ନିସ୍ସାଯ ଯା ସମାରଦ୍ଧା, ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନା ମଯା।

ସା ତତ୍ଥ ପରମତ୍ଥାନଂ, ସୁତ୍ତନ୍ତେସୁ ଯଥାରହଂ;

ପକାସନା ପରମତ୍ଥଦୀପନୀ ନାମ ନାମତୋ।

ସମ୍ପତ୍ତା ପରିନିଟ୍ଠାନଂ, ଅନାକୁଲୱିନିଚ୍ଛଯା;

ଚତୁତ୍ତିଂସପ୍ପମାଣାଯ, ପାଠଇଯା ଭାଣୱାରତୋ।

ଇତି ତଂ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତେନ, ଯଂ ତଂ ଅଧିଗତଂ ମଯା;

ପୁଞ୍ଞଂ ତସ୍ସାନୁଭାୱେନ, ଲୋକନାଥସ୍ସ ସାସନଂ।

ଓଗାହିତ୍ୱା ୱିସୁଦ୍ଧାଯ, ସୀଲାଦିପଟିପତ୍ତିଯା;

ସବ୍ବେପି ଦେହିନୋ ହୋନ୍ତୁ, ୱିମୁତ୍ତିରସଭାଗିନୋ।

ଚିରଂ ତିଟ୍ଠତୁ ଲୋକସ୍ମିଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସାସନଂ;

ତସ୍ମିଂ ସଗାରୱା ନିଚ୍ଚଂ, ହୋନ୍ତୁ ସବ୍ବେପି ପାଣିନୋ।

ସମ୍ମା ୱସ୍ସତୁ କାଲେନ, ଦେୱୋପି ଜଗତୀପତି;

ସଦ୍ଧମ୍ମନିରତୋ ଲୋକଂ, ଧମ୍ମେନେୱ ପସାସତୂତି।

ବଦରତିତ୍ଥୱିହାରୱାସିନା ଆଚରିଯଧମ୍ମପାଲତ୍ଥେରେନ

କତାଉଦାନସ୍ସ ଅଟ୍ଠକଥା ସମତ୍ତା।